A
C

BIBLIOTEK · GÖTEBORGS · UNIVERSITETS ·

Allmänna Sektionen

Geogr.
As.
Ex. B

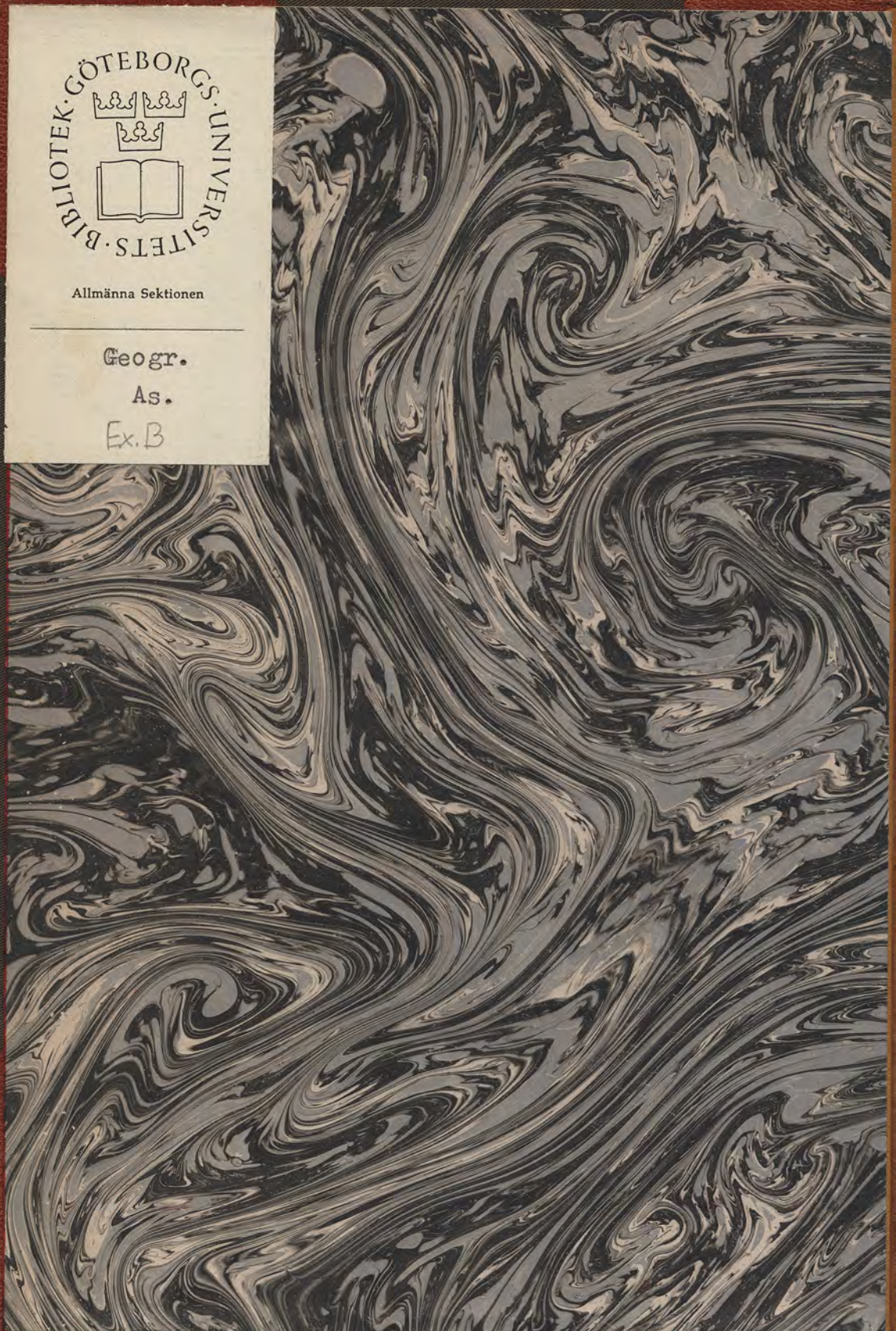

TRANSHIMALAYA

utgifves i följande editioner:

SVERIGE:	Albert Bonnier	Stockholm.
NORGE och DANMARK:	Alb. Cammermeyer	Kristiania o. Köpenhamn.
FINLAND:	Suomalainen Kustannus Osakeyhtiö Kansa	Helsingfors.
TYSKLAND:	F. A. Brockhaus	Leipzig.
FRANKRIKE:	Hachette & Cie	Paris.
ENGLAND:	Macmillan & Co, Limited	London.
HOLLAND:	Uitgevers-Maatschappij »Elsevier» . .	Amsterdam.
ITALIEN:	Fratelli Treves	Milano.
BÖHMEN:	J. Otto	Prag.
UNGERN:	F. Wodianer és Fiai	Budapest.
AMERIKA:	Macmillan & Co, Limited	Newyork.

TRANSHIMALAYA

I

Första—sjätte tusendet

Lord Minto,

Vicekonung af Indien.

Ex. B

TRANSHIMALAYA

UPPTÄCKTER OCH ÄFVENTYR I TIBET

AF

SVEN HEDIN

MED NÄRA 400 ILLUSTRATIONER

(HVARAF ÖFVER 100 HEL- OCH DUBBELSIDESBILDER)

SAMT 10 KARTOR

FÖRRA DELEN

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

STOCKHOLM
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1909

Till

Vicekonungen af Indien

LORD MINTO

FÖRORD.

Först och främst ett tack till mina mecenater och honnör för konung Oscars minne. Den gamle konungen omfattade planen till min nya färd med samma upplysta och varma intresse, som kommit de föregående till del, blott med den skillnad, att han understödde dess utförande med fördubblad frikostighet.

Jag hade beräknat kostnaderna till omkring 80,000 kronor och detta belopp fyldes inom en vecka af min gamle vän Emanuel Nobel och af mina välgörare herrar Fred. Löwenadler, Oscar Ekman, Robert Dickson, William Olsson och Henry Ruffer, en bankir i London. Jag kan icke nog tacka dem alla. På grund af de politiska svårigheter som mötte mig i Indien och som tvingade mig till stora omvägar, ökades kostnaden med 50,000 kronor, som jag själf var i tillfälle att offra.

Liksom förr har jag äfven nu att tacka d:r Nils Ekholm för hans stora godhet att uträkna alla de absoluta höjderna.

Kartorna äro med största noggrannhet sammandragna från mina originalblad af löjtnant C. J. Otto Kjellström, som offrat hela sin semester på detta mödosamma och vackra arbete. De äro utförda på Generalstabens litografiska anstalt, hvars chef, hofintendenten A. Lagrelius, ställt sina tjänster till mitt förfogande. Några

smärre olikheter i stafningssättet på kartorna och i texten (t. ex. Toktschen, Rinpotsche, Tschema, för Toktjen, Rinpotje, Tjema) bero därpå, att de förra blifvit graverade i Tyskland (F. A. Brockhaus). De astronomiska punkterna, ett hundratal, ha blifvit uträknade af amanuensen A. Roth vid Stockholms Observatorium; blott ett fåtal punkter, som ansetts osäkra ha slopats vid reseroutens inläggning på kartan, hvilken för öfrigt stöder sig på förut kända punkter. Den karta, som illustrerade mina afhandlingar i Geographical Journal, april 1909, ritade jag på fri hand och ur minnet, utan att då ha tid att gå till originalbladen; de fel, som därför helt naturligt vidlåda den, saknas på de nya kartorna; jag har blott velat påpeka anledningen till olikheterna. På samma sätt komma de slutgiltiga kartor, som jag hoppas att en gång få tillfälle att i stor skala publicera i ett vetenskapligt arbete, att utmärka sig för ännu större noggrannhet och detalj än dessa.

Mina handteckningar uppträda utan en skugga af anspråk och de kolorerade planscherna äro ytterst bristfälliga i både färg och teckning. En af dem, laman, som öppnar porten till ett grafkor, har i hastigheten kommit med ofullbordad, utan färglagda fält på väggmålningarna och utan skuggor. Att bedöma dessa flyktiga försök som konstverk, vore därför att skjuta bort sitt krut på döda kråkor.

Till omväxling förekomma ett antal bilder, tecknade af de engelska artisterna de Haenen och T. Macfarlane. Man må dock icke tro att dessa framställningar äro rena fantasier. Till grund för hvarje sådan teckning ligger en af mig utförd konturskizz, ett antal fotografier och en detaljerad beskrifning. De Haenens bilder ha förut varit synliga i »Graphic», som beställde dem medan jag ännu

var i Indien. Macfarlane's ha utförts i sommar och jag har varit i tillfälle att se och gilla hans utkast innan de blifvit definitivt utförda.

Hvad texten beträffar så har jag, såvidt det knappa utrymmet tillåtit, sökt skildra resans förlopp, men jag har också, oförsiktigt nog, tillåtit mig att flyktigt beröra områden där jag icke alls är hemma — jag menar särskildt lamaismen. Och icke har saken förbättrats däraf att hela boken måste skrifvas på 107 dagar, hvilkas timmar också inkräktades af många bestyr med kartor och illustrationer och en vidlyftig korrespondens med främmande förläggare, isynnerhet Albert Brockhaus (F. A. Brockhaus i Leipzig), som varit outtröttlig och outtömlig på goda råd. Det hela är ett hastverk och boken är från början ett vrak, som med många läckor och luckor vågar sig ut på världsvimlets och kritikens ocean.

Ett tack till min far, som renskrifvit det oläsliga manuskriptet, och till min mor, som räddat mig från många grodor. D:r Carl Forsstrand har samvetsgrant läst korrektur både i manuskript och tryck och åtagit sig det mödosamma arbetet med registret.

*

De 37 asiater, som troget följde mig genom Tibet och i såg hög grad bidrogo till expeditionens lyckliga utgång och resultat, blefvo af h. m:t konungen hedrade med guld- och silfvermedaljer, bärande konungens bild, genombruten krona och inskription. För denna stora frikostighet ber jag att till h. m:t konungen få uttala mitt uppriktiga och varma tack.

Boken har blifvit tillägnad lord Minto såsom ett ringa bevis på min erkänsla för all hans godhet och gästfrihet.

Det var lord Mintos afsikt att understödja mina planer så, som lord Curzon hade ämnat att göra det, om han ännu varit vicekonung af Indien, men af politiska skäl hindrades båda därifrån. Då jag en gång var i Tibet, stod det dock den nya vicekonungen fritt att göra sitt inflytande gällande hos Taschi Lama, och han gjorde det på ett sätt, som för mig öppnade många förr hermetiskt slutna portar i det okända landet. Månget outtaladt tack ligger också af andra skäl förborgadt i »Transhimalayas» dedikation.

Dyrbara minnen från Indien stå som vänliga palmer och susa öfver mina ensamma år i det ödsliga Tibet. Det är nog att blott nämna sådana män som lord Kitchener, i hvars hus jag tillbringade en lika oförgätlig som lärorik vecka; öfverste Dunlop Smith, som räddade och hemskickade alla mina anteckningar och kartor och sände mig en hel karavan af proviant till Gartok; major O'Connor, som gjorde mig så många ovärderliga tjänster; Younghusband, Patterson, Ryder, Rawling och många andra. Och slutligen öfverste Burrard i »Survey of India», som hade den gränslösa godheten att låta fotografera mina 900 kartblad från Tibet och gömma negativen i sina arkiv för den händelse originalen skulle gå förlorade och som, sedan jag ställt mina 200 persiska kartblad till indiska regeringens förfogande i »The N. W. Frontier Drawing Office» låtit utarbeta och sammanfoga dem till en magnifik karta i elfva tryckta blad — en karta, som dock skall betraktas såsom »confidential» tills mina vetenskapliga arbeten utkommit.

Det är min afsikt att i en särskild volym samla alla de erfarenheter som icke fått plats i »Transhimalaya». Så måste jag ju af utrymmesskäl helt och hållet förbigå skildringen af färden från Indus' källa mot norr och sedan

öfver Transhimalaya till Gartok; vidare vägen från Gartok till Ladak och slutligen den mycket intressanta färden från Nganglaring-tso till Simla. Beskrifningen af många klostertempel har jag också måst uppskjuta till ett senare tillfälle. I samma bok skall jag äfven införa mina minnen från det härliga, tjusande Japan, där jag vunnit så många vänner, och från Korea, Mandschuriet och Port Arthur. Manuskriptet till denna senare afdelning föreligger redan nu färdigt och jag längtar efter ett tillfälle att offentligt få tacka japanerna — och vår minister, envoyén Wallenberg, för all den sagolika gästfrihet och ära som öfverallt mötte mig i den uppgående solens land.

Det gläder mig att nu i elfte timmen kunna meddela, att den på sidan 32 som borttappad ansedda madrasin Manuel, enligt hvad jag för några dagar sedan erfor, sent omsider kommit till rätta.

Och nu ett tack till min förläggare, herr K. O. Bonnier, för godt samarbete och för den vackra yttre utstyrsel han gifvit min bok.

Stockholm i september 1909.

Sven Hedin.

TRANSHIMALAYA

I.

Simla.

På våren 1905 grubblade jag mycket öfver en ny färd till Tibet. Tre år hade förflutit sedan återkomsten till fosterlandet; mitt arbetsrum började kännas för trångt; när allt var tyst om kvällarna, trodde jag mig höra vindens susande maningsrop: Kom tillbaka till ödemarkens stillhet! Och när jag vaknade, lyssnade jag ofrivilligt efter karavanklockor därutanför. Tiden led, planen mognade och snart var mitt öde besegladt: jag måste åter ut till öknens stora frihet och de ändlösa vidderna mellan Tibets snöklädda fjäll. Att ej följa kallelsen, när den är tydlig och kraftig, leder till undergång och ruin i någon form; man måste lyda den osynliga handens ledning, tro på dess himmelska ursprung och på sig själf samt underkasta sig det upprifvande och sönderslitande i ett nytt, långt och mycket ovisst afsked från sitt eget hem.

I de sista raderna af det vetenskapliga arbetet om den förra färdens resultat framhöll jag omöjligheten af att gifva en monografisk skildring af Tibets morfologi, orografi och hydrografi i en tid, då ännu så stora delar af landet voro fullkomligt okända. »Under sådana förhållanden,» säger jag där (Scientific Results... Vol. IV p. 608), »föredrar jag att uppskjuta författandet af en sådan

monografi till återkomsten från den färd, till hvilken jag just nu står i begrepp att bryta upp.» Hellre än att förlora mig i gissningar eller göra resultatet osäkert på grund af bristande material, ville jag med egna ögon se de okända områdena i midten af norra Tibet samt framför allt den stora sträcka absolut okändt land, som utbredde sig norr om öfra Brahmaputra och som aldrig korsats af européer eller punditer. Ty så mycket kunde man redan a priori räkna ut, att just detta område måste innesluta några af de allra största och skönaste problem, som ännu förblifvit olösta inom Asiens fysiska geografi. Där borde finnas ett eller flera bergssystem, parallella med Himalaya och Kara-korum, där borde finnas toppar och kammar som aldrig bestrukits af en forskares blickar, i dälder och depressioner måste turkosblåa saltsjöar afspegla monsunmolnens rastlösa gång mot nordost, och till deras södra stränder måste vattenrika floder, än skummande, än lugna flöda ned. Där borde, utan tvifvel, finnas nomadstammar, som om våren lämnade sina vinterbeten för att tillbringa sommaren på högre vidder, sedan det nya gräset skjutit upp ur den njugga marken; men om en bofast befolkning funnes, om kloster funnos, från hvilkas tak en lama, trogen såsom solen, med stötar i en hafssnäcka dagligen kallade munkarna till mässa, visste ingen. Förgäfves bläddrade man i vår tids och förflutna tiders tibetanska litteratur för att finna några upplysningar, och man fann intet annat än några fantastiska antaganden om tillvaron af en väldig bergrygg, värdelösa då de saknade all motsvarighet i verkligheten och ej stöddes af fakta. Däremot hade ett fåtal resande färdats i norr, söder, öster eller väster om det okända landet, och jag hade själf varit en af dem. Från en karta öfver rese-

Den nyaste kartan öfver Tibet, publicerad i Geographical Journal, 1906. Observera ordet Unexplored öfver den hvita fläcken norr om öfre Brahmaputra.

router i Tibet kunde man nästan få det intrycket att alla med afsikt undvikit den stora hvita fläcken, där, äfven å den senast utgifna engelska kartan, intet annat stod att läsa än ordet: Unexplored. Och man kunde äfven draga den slutsatsen, att en färd genom detta land borde vara icke så alldeles lätt, ty eljes hade väl någon under tidernas lopp förirrat sig dit. I min förra bok har jag berättat om de förtviflade och fåfänga försök, jag gjorde på hösten och vintern 1901 att få tränga fram mot söder från min route mellan Selling-tso och Pang-gong-tso. Till mina önskemål hörde också att få tillfälle att besöka någon eller några af de stora sjöar i mellersta Tibet, som upptäcktes 1874 af Nain Sing och sedan dess aldrig blifvit sedda af andra än infödingarna själfva. Redan under min förra färd hade jag drömt om upptäckten af Indus' källa, men det hade då icke förunnats mig att framtränga dit, och den hemlighetsfulla punkten saknade alltjämt sin plats på Asiens karta. Den måste dock finnas någonstädes, och allt sedan den dag, då Macedoniern med sina segervana skaror korsade den stora floden, har frågan om platsens eller punktens bestämmande stått på dagordningen i det geografiska forskningsarbetet.

Att på förhand uppgöra en detaljerad plan för en färd, hvars förlopp och utgång ställde sig mer än vanligt ovissa och berodde på omständigheter, hvilka det var omöjligt att behärska, var emellertid både omöjligt och onödigt. Väl uppdrog jag på en karta öfver Tibet den sannolika gången af min förestående färd, för att mina föräldrar och syskon skulle kunna veta hvar jag fanns, och om man jämför denna karta med den verkliga reserouten, finner man också hur samma område beröres i

båda fallen, men att förloppet och detaljerna äro helt olika.

Emellertid skref jag till dåvarande vicekonungen af Indien, lord Curzon, redogjorde för min plan och anhöll om allt det bistånd, som jag ansåg nödvändigt för ett godt resultat i det osäkra och nyss på krigsfot stående Tibet.

Inom kort mottog jag följande bref, som jag här med lord Curzons tillåtelse återger:

»Viceregal Lodge, Simla den 6 juli 1905.

Min kära D:r Hedin!

Jag är mycket glad öfver att erfara, det ni ämnar följa mitt råd och företaga ännu en stor expedition i Centralasien, innan ni afslutar edra underbara resor.

Jag är stolt öfver att gifva eder allt det bistånd, som står i min makt, så länge jag ännu är kvar i Indien, och jag beklagar blott, att jag, långt innan er stora expedition är slutförd, skall ha lämnat dessa kuster. Ty det är min afsikt att afresa i april 1906.

Men nu till eder plan! Jag förstår att ni icke kommer till Indien förr än nästa vår, då jag kanske ännu får tillfälle att träffa er. Jag skall ställa om att en god infödd topograf hålles i beredskap att följa er, och jag skall desslikes ställa till edert förfogande en i astronomiska observationsarbeten tränad person, äfvensom en annan för utförandet af meteorologiska observationer. Bägge skola vara disponibla vid er ankomst...

Jag kan icke förutsäga hurudan tibetanska regeringens hållning skall blifva vid den tidpunkt, då ni anländer till Indien, men om den fortfarande är vänskaplig, skall jag

naturligtvis söka att tillförsäkra er nödvändigt tillstånd, pass och beskydd.

Försäkrande er att det bereder mig det största nöje att på alla vis understödja edra planer, är jag

eder tillgifne

Curzon.»

Det är lätt att inse huru betydelsefullt detta kraftiga beskydd och bistånd skulle blifva för mig, och särskildt gladde det mig att få medtaga infödda topografer, vana vid och tränade i triangelmätning, ty genom deras arbete skulle kartan bli ofantligt mycket värdefullare, och jag skulle själf befrias från åtskilligt observationsarbete, som kräfver så mycken tid, samt kunna ägna mig mera odeladt åt fysiskt-geografiska undersökningar.

Med detta älskvärda bref som introduktion började jag min femte resa i Asien. Redan dessförinnan hade dock lord Curzon lämnat sin post, och i England kom snart en ny regering till makten, under ledning af sir Henry Campbell-Bannerman. Men lord Curzons löften voro kungsord, och jag var öfvertygad om, att äfven ett liberalt kabinett skulle respektera dem.

Den 16 oktober 1905, på dagen tolf år sedan jag börjat min »Färd genom Asien», lämnade jag åter mitt gamla kära hem i Stockholm, och det kändes mera ovisst än förr, om jag någonsin skulle få återse dem alla; ty en gång skall dock kedjan brista, och skulle det förunnas mig att ännu en gång få återvända till orubbadt bo?

Färden gick öfver Konstantinopel och Svarta hafvet, genom turkiska Armenien, diagonalt genom Persien till Seistan och genom Belutschistans öknar till Nuschki, där jag kom i beröring med den västligaste utlöparen af det

indiska järnvägsnätet. Quetta verkade som en frisk och härlig oas efter kvalmet och hettan i Belutschistan. Den 20 maj 1906 lämnade jag denna stad och körde på fyra timmar ned från 1,680 till 100 meters höjd och hade redan i Sibi + 38 ° C på kvällen. Följande dag bar det vidare utmed Indus och Satledsch öfver Samasata och Batinda till Umbala, och jag var, nu under den varmaste årstiden, ensam europé på tåget. Värmen steg till 41,6 °, samma gradtal som jag nyligen afläst i Belutschistan, men i kupéns skugga var den vida lättare att fördraga. Genom en hätta af trä med nedhängande skärmar skyddas hela vagnen mot det direkta solbaddet, men det är bäst att undvika all beröring med vagnens ytterdelar — de äro brännande heta. Två af fönsteröppningarna äro öfverflätade med fina rotfibrer, som ständigt, på automatisk väg, öfvergjutas med vatten, och en vindfångare tvingar draget in genom det fuktiga gallret. Invid ett sådant fönster hade jag äfven midt på dagen blott 27½° och behöfde därför icke alls klaga öfver någon värme. Vissa stationer bjuda på förträffliga buffeter, och infödingar, som bjuda ut lemonad och glasklar is, följa med tåget.

Dock längtar man bort från Indiens kvalmiga och förtorkade slätter upp till bergen med deras friska rena luft; ifrån Kalka förflyttas man också medelst en liten smalspårig järnväg inom loppet af 6½ timmar upp till 2,160 meters höjd och är då i Simla, vicekonungens sommarresidens och engelsk-indiska arméns högkvarter. Vägen dit upp är ibland det mest storslagna och hänförande, man kan få se på jorden. I de vildaste kurvor kryper järnvägen uppför branterna, utmed sluttningarna, in i smala, djupa dalskrefvor, ut på branta bergsskuldror, från hvilkas yttersta udde det ser ut som om tåget ämnade

susa ut i den oändliga rymden, öfver broar, som skälfvande sjunga under tågets tryck, in i nattsvarta tunnlar och så åter ut i bländande sol. Än åker man utmed en dal, hvars botten synes djupt under ens fötter, än upp öfver en kam med utsikt åt båda hållen, än på sluttningen af en brant, från hvars höjd man ser den underligt slingrande järnvägen under sig i flera våningar. Hvar eller hvarannan minut förändras landskapet, nya taflor och perspektiv, nya synvinklar och belysningar följa hvarandra och hålla den resandes uppmärksamhet spänd till det yttersta. Vi pusta genom 107 tunnlar, de flesta helt korta, den längsta ¾ engelsk mil.

Vi föras genom det ena vegetationsbältet efter det andra. Bakom oss har slättlandets vegetation stannat för länge sedan, nu möter blicken nya former i nya bälten, karakteristiska för olika höjder på Himalayas södra sluttningar, och slutligen synas ännu ett stycke högre upp de mörka deodarskogarna, de kungliga Himalaya-cedrarna, i hvilkas yppiga grönska Simlas ljusa svalbohus ligga inbäddade. Hur fängslande är icke denna tafla, men hur mycket mera öfverväldigande blir den icke som en symbol för det brittiska rikets makt! Här har örnen sitt bo, och från sitt näste kastar han spejande blickar ut öfver Indiens slätter. Här samlas ett knippe af tallösa telegraftrådar från det indiska kejsarrikets alla hörn, och från denna punkt utgå dagligen oräkneliga befallningar »in His Majesty's service only»; härifrån skötes administrationen och ledes armén, och en här af maharadjor är omspunnen af dessa trådar liksom offren i en spindels nät.

Med en viss bäfvan nalkades jag Simla. Alltsedan lord Curzons bref hade jag icke hört ett ord från de ledande männen i Indien. Allt större växer den egen-

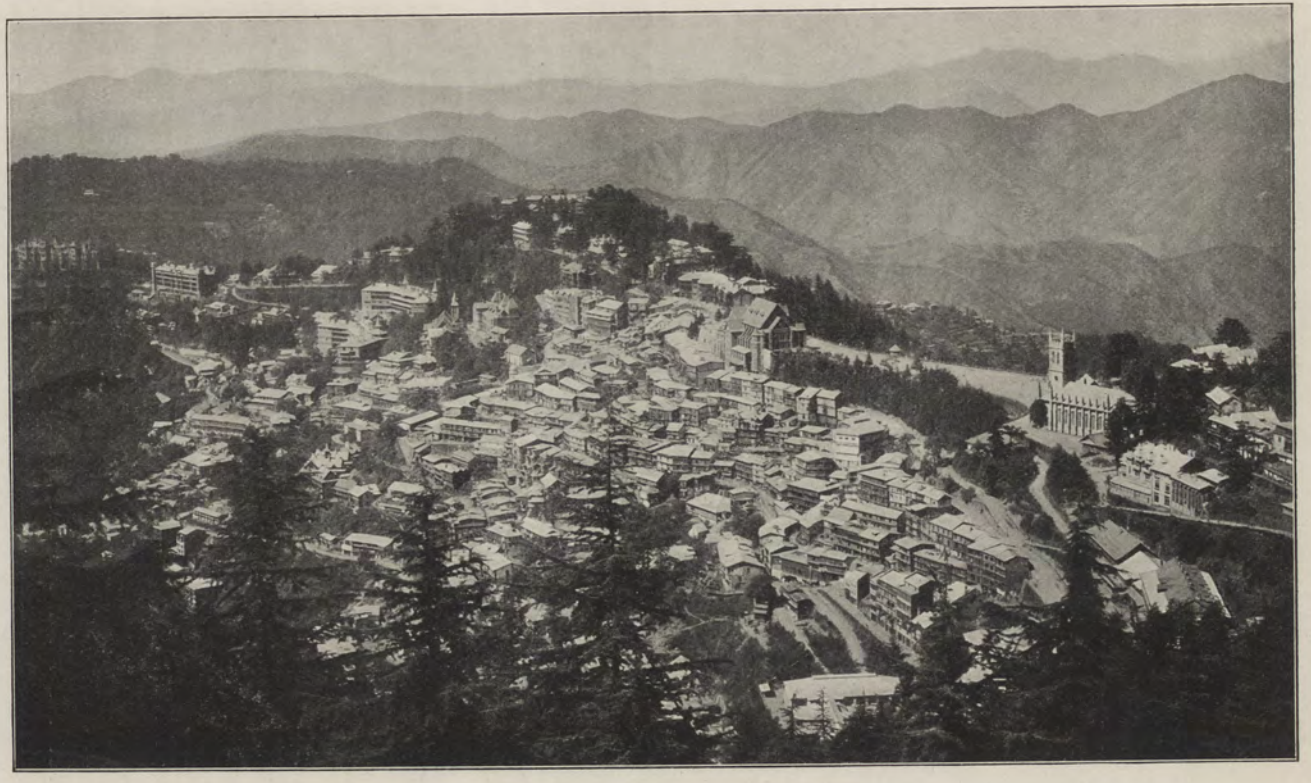

Simla.

domliga staden på sin halfmånformiga ås, allt flera detaljer framträda, nu återstå blott ett par kurvor och så rullar tåget in på Simlas bangård. Fyra eldröda lakejer från utrikesdepartementet ta hand om mitt bagage, i Grand Hotel mötte min gamle vän, öfversten sir Francis Younghusband — vi julade tillsammans i Kaschgar 1890, och han var sig lik, lika vacker, vänlig och lugn som förr. — Jag var hans gäst till middag i United Service Club. Vi talade halfva natten om gamla minnen från hjärtat af Asien, om den myndige generalkonsuln i Kaschgar, Petrovsky, om den engelska expeditionen till Lhasa, som leddes af Younghusband, om lifvet i Simla och sommarsäsongens stundande fester; men icke ett ord sade min värd om mina utsikter, och jag frågade icke; jag kunde ju förstå, att han, om allt varit klappadt och klart, genast skulle ha sagt det. Men han var tyst som muren och jag ville ingenting fråga, ehuru jag brann af otålighet att få utröna åtminstone något.

På morgonen den 23 maj gick jag ut på min balkong, och jag kände mig som en fånge, som väntar på sin dom. Under mig skimrade Simlas hustak i solskenet, och jag var i jämnhöjd med cedrarnas kronor; hur skönt, att vistas här uppe högt öfver slätternas kvafva och kvalmiga luft! Åt norr i en lucka mellan yppiga träd skymtade en tafla af oförliknelig skönhet. Där syntes de närmaste Himalayakedjorna, som äro klädda med evig snö. Bländande hvit aftecknade sig kammen mot en turkosblå himmel. Luften var så strålande klar, att afståndet tycktes ringa, blott ett par dagsresor skilde mig från dessa berg och bortom dem utbredde sig det hemlighetsfulla Tibet, det förbjudna landet, mina drömmars land. Senare på middagen blef luften oklar och den härliga

taflan suddades bort; den visade sig aldrig mer under de få veckor jag stannade i Simla. Det var som om en förlåt hade dragits mellan mig och Tibet och som om det blott hade förunnats mig att en enda gång på afstånd få se de fjärran berg, öfver hvilka vägen leder till det förlofvade landet.

Det blef en dyster dag; klockan tolf skulle jag få höra min dom. Då kom Youngshusband och hämtade mig, och vi följdes åt till The Foreign Secretary's Office. Sir Louis Dane tog emot mig med allra största älskvärdhet, vi talade om Persien och »handelsvägen» mellan Indien och Seistan, hvarpå han plötsligt tystnade men efter en stund yttrade:

»Det är så godt att ni får veta det genast: regeringen i London vägrar er tillstånd att öfver indiska gränsen inträngа i Tibet.»

»En sorglig nyhet, men hvarför?»

»Jag vet ej, men sannolikt vill den nuvarande regeringen undvika allt, som möjligen kan ge anledning till friktioner å gränsen, och ett bifall till er ansökan skulle ikläda oss ansvar, om något sedan drabbade er. Ja, ledsamt är det; hvad tänker ni nu göra?»

»Om jag haft en aning härom i Teheran, skulle jag ha tagit vägen genom ryska Asien, ty från ryskt håll har jag aldrig mött några svårigheter af denna art.»

»Ja, här ute ha vi gjort allt för att understödja edra planer. De tre native surveyors, som lord Curzon lofvade er, ha tränats sedan sex månader och hållas i beredskap i Dehra Dun, men troligen kommer äfven den saken att annuleras från London. Men vi ha icke uppgifvit allt hopp ännu, och först den 3 juni vänta vi det definitiva svaret.»

Jag fann det odrägligt att behöfva vänta så länge på ett definitivt afgörande och tänkte, att ett personligt ingripande möjligen kunde verka till min fördel. Därför

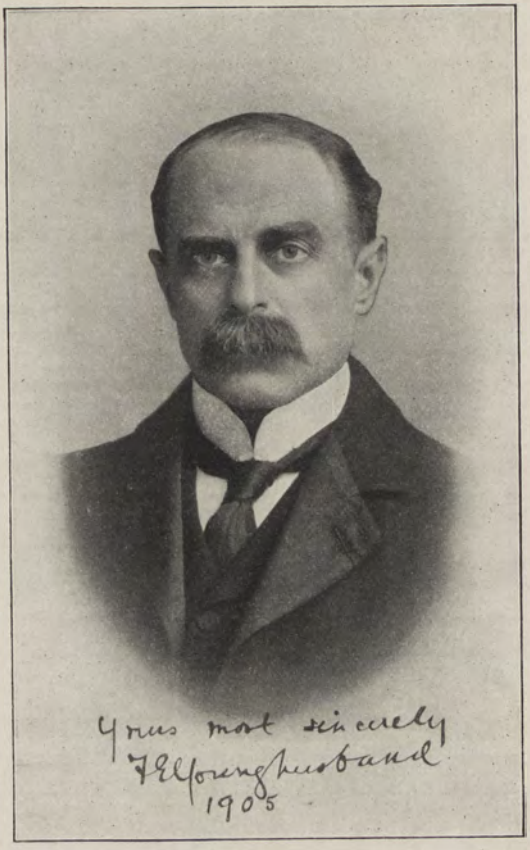

Sir Francis Younghusband, resident i Kaschmir.

afsände jag följande telegram till engelska premiärministern: »Det vänliga yttrande, som ers excellens för två år sedan i parlamentet fällde om min resa och min bok, ger mig mod att direkt vända mig till er och i den geo-

grafiska vetenskapens namn bedja er gifva mig eder regerings tillstånd att inträngа i Tibet via Simla-Gartok. Min afsikt är att utforska det till största delen obebodda landet norr om Tsangpo och kring de centrala sjöarna, samt därpå återvända till Indien. Jag är fullkomligt förtrogen med den nuvarande politiska ställningen mellan Indien och Tibet, och då jag umgåtts fredligt med asiater allt sedan 21 år, skall jag äfven nu vara fullkomligt taktfull, följa gifna instruktioner och betrakta det som en hederssak att undvika alla oroligheter på gränsen.»

Och så väntade vi igen och dagarna gingo, och mina tre infödda biträden i Dehra Dun höllo sig beredda, medan lord Kitchener försäkrade, att han med glädje skulle ställa ett tjugutal till tänderna beväpnade gurkhas till mitt förfogande — blott det äskade tillståndet komme från statssekreteraren för Indien mr John Morley. Ty det var han, som hade nycklarna till gränsen i sin hand, och det var på honom allt berodde. Lord Minto gjorde allt, som stod i hans makt. Han skref långa detaljerade utlåtanden och afsände det ena telegrammet efter det andra. Då han fick afslag, tröttnade han icke utan skickade ett nytt telegram börjande med orden: »Jag ber Hans Majestäts regering ännu en gång taga i öfvervägande...» Då det från London framhölls, att afslaget icke alls gällde mig, utan att samma svar gifvits flera brittiska officerare, som begärt samma förmån, anhöll lord Minto i sitt sista telegram om bifall till att jag finge åtfölja den engelska officer, som på sommaren skulle resa till Gartok för att inspektera därvarande marknadsplats. Men statssekreteraren förblef ändå orubblig i sitt beslut, och själf mottog jag följande svar på mitt telegram — genom skrifvelse från statssekreteraren till vicekonungen den 1 juni:

Premiärministern önskar att följande budskap delgifves Sven Hedin från honom — »Jag beklagar djupt, att det på grund af skäl, som utan tvifvel förklarats för er af regeringen i Indien, är mig omöjligt att tillförsäkra er det bistånd i och för en resa i Tibet, som ni bedt om. Samma bistånd har vägrats Royal Geographical Society i London samt brittiska officerare i indiska regeringens tjänst.»

Innehållet i de sista Londontelegrammen betydde alltså att allt förvägrades mig. Indiska regeringen och vicekonungen hade ju som alltid intet annat att göra än att lyda order från London. De ville göra allt, och omfattade mina planer med det varmaste intresse, men de fingo icke hjälpa mig. De fingo icke skaffa mig ett tillståndsbevis och ett pass från Lhasa, de fingo icke omgifva mig med en i det osäkra Tibet alltför nödvändig eskort, och jag beröfvades också den för alla parter stora förmånen att medtaga tre duktiga topografer och observatörer. Men icke nog härmed: om jag på grund af omständigheternas kraf fann mig i mitt öde och på eget bevåg, ensam med en skara infödingar, ville gå in öfver gränsen, så hade indiska regeringen order att hindra mig därifrån. För mig var Tibet stängdt från indiska sidan och engelsmännen, det vill säga mr John Morley, höllo det minst lika hermetiskt isoleradt, som någonsin tibetanerna själfva. Jag fann snart att de största svårigheter, jag i samband med denna resa hade att öfvervinna, icke kommo från Tibet, dess bistra klimat, dess förtunnade luft, dess kolossala berg och dess vilda folk, utan — från England. Kunde jag blott få öfverhanden öfver mr John Morley, skulle jag nog på ett eller annat sätt få bukt med Tibet också.

Hoppet är det sista man släpper, och jag hoppades ändå alltjämt, att allt till slut skulle gå bra. Motgången retade min ambition och spände mina krafter till det yttersta. Försök att hindra mig, om ni kan, tänkte jag, jag skall visa, att jag är mera hemmastadd i Asien än ni. Försök att stänga detta ändlösa Tibet, försök att spärra alla de dalar, som på gränsen leda upp till dess platåer, ni skall få se att det är absolut omöjligt. En verklig lättnad var det för mig, när det sista obevekliga och tämligen korta afslaget kom och ohjälpligt afklippte alla vidare förhandlingar. Det kändes som om allt hade blifvit tyst omkring mig och som om hela utgången berodde på mig ensam. Mitt lif och min heder hängde på de närmaste två åren — att kapitulera hade naturligtvis aldrig kunnat falla mig in. Till denna femte resa hade jag brutit upp med tungt sinne, icke med fanfarer och trumpeter såsom förr. Men nu blef den i ett slag mitt skötebarn; om jag också skulle duka under på kuppen, skulle denna färd bli en glanspunkt i mitt lif; den blef målet för alla mina drömmar och förhoppningar, för mina böner och min längtan efter den dag, då den första karavanen skulle stå färdig — sedan skulle hvarje ny dag bli ett ackord i en segersång.

Om den politik, som då reste skenbart oöfverstigliga hinder i min väg, kan jag icke yttra mig. Jag tror dock att den var klok. För framtiden blir den nödvändig. Hade jag stått under brittiskt beskydd och haft brittiska undersåtar med mig och hade jag då blifvit dödad, så hade sannolikt en dyrbar straffexpedition fått lof att utsändas för att statuera ett exempel, ty svensk eller engelsman hade i detta fall icke inneburit någon skillnad. Hur statssekreteraren själf uppfattade saken, framgår af hans svar

Viceregal Lodge, vicekonungens residens.

på lord Percy's interpellation en månad sedan jag fått höra min dom: »Sven Hedin har förvägrats tillstånd att inträngа i Tibet af politiska skäl, i enlighet med hvilka icke ens brittiska undersåtar få tillstånd att besöka detta land. Den indiska regeringen favoriserar forskningsexpeditioner af kvalificerade resande, men den imperialistiska regeringen har beslutit annorlunda, och betraktar det rådligt, att Tibet fortfarande skall hållas i samma isolering, som omhuldades af den förra regeringen.»

Under dessa dagar fick jag mottaga många bevis på vänskap och sympati; i Indien hade jag icke annat än vänner, och det kändes hårdt för dem att icke få hjälpa mig, som de önskade, men själf kunde jag ju icke bedja om något för att icke försätta dem i en skef och obehaglig belägenhet. Sir Louis Dane hade meddelat mig, att om min ansökan slutligen beviljades, så skulle jag få lof att underteckna en förbindelse — men hvad den skulle innehålla fick jag aldrig veta. Möjligen något ansvar för de män, jag förde med mig, ett löfte att ej besöka vissa trakter, och att ställa resultaten till indiska regeringens förfogande — jag vet det ej. Men nu var jag befriad från alla förpliktelser; friheten är ändå det bästa af allt, och den som står ensam är starkast. Det vore dock öfverdrifvet att säga, att jag under denna tid omgaf John Morleys namn med några kärleksfulla tankar. Föga anade jag då, att jag en dag skulle räkna honom bland mina allra bästa vänner och icke kunna tänka på honom utan värme, högaktning och beundran.

Efter det första besöket i Foreign Office följde Younghusband mig till Viceregal Lodge — jag skulle skrifva mitt namn i vicekonungens och lady Mintos liggare. Younghusband är en riddersman, typen för det noblaste, som

kan växa upp ur ett folk. Han sörjde mer än jag öfver regeringens afslag, men för honom kändes det nog bittrare, — Lhasaexpeditionen, som hade bort öppna Tibet för vetenskaplig forskning, hade varit förgäfves. Nu introducerade han mig i förbifarten hos lord Mintos privatsekreterare öfverste J. R. Dunlop Smith, och i honom vann jag en vän för lifvet; han är en af de finaste, ädlaste, mest storslagna och kunskapsrika män, jag någonsin mött; han är en djupt allvarlig, mångsidigt belast man och känner Indien grundligt, efter en tjugufyraårig vistelse i detta land. När man ser sådana män på de ansvarsfullaste posterna, förstår man så väl, att den härskande rasen ännu, om det gäller, kan rida ut mången hård storm bland Indiens trehundra millioner.

Mitt lif var så rikt på kontraster under denna tid. Hur olik var icke vistelsen i Simla mot de år af ensamhet och stillhet, som väntade mig bortom de i tunga molnmassor försvinnande bergen! Jag kan icke afstå från att anteckna några minnen från dessa underbart sköna dagar.

Följ mig då till säsongens första »state-dinner» den 24 maj. Kring väggarna i en af de stora salongerna har ett hundratal gäster samlats, alla i full parad, i förnäma, brokiga uniformer och blixtrande stjärnor. En af dem är hufvudet högre än de andra, han är rak och kall, tvärsäker och lugn, han talar icke, han ser blott spejande på de andra med sina ljust gråblå ögon, hans drag äro grofva, men intressanta, allvarliga, orubbliga och väderbitna, man ser att han upplefvat mycket och att han är en soldat, som varit med i elden. Och eldröd är hans uniform, och från hans vänstra sida blixtrar en hel rikedom af diamanter. Han bär ett världsberömdt, ett odödligt namn: lord

Kitchener af Khartum, Afrikas besegrare och öfverbefälhafvare för indiska armén.

En herre kommer fram och frågar, om jag minns att vi voro grannar på en middag hos lord Curzon. The Lieutenant Governor of Punjab, sir Charles Rivaz, hör också till mina gamla bekanta, och för öfrigt presenteras jag af sir Louis Dane åt höger och vänster. En härold träder in och förkunnar vicekonungens annalkande och åtföljd af sin stab gör lord Minto ronden, hälsar hvar och en af gästerna särskildt, åt mig yttrade han blott »välkommen till Simla». Den melankoliska klangen i hans ord undgick mig icke; han visste nog, att jag ej kunde känna mig så välkommen, som både han och jag önskat. Man tågar ut i matsalen vid taffelmusikens toner, man undfägnas med de franska kockarnas yppersta rätter och äter från silfverfat, man reser sig igen för att närvara vid couren, då femhundra herrar presenteras för vicekonungen, stående vid tronens trappsteg. Deras namn ropas upp, i en hastig fil tåga de förbi. Hvar och en gör halt och front och vicekonungen besvarar den djupa bugningen; han bugade sig niohundra gånger den kvällen! Då indiska furstar eller afganska ambassadörer passera förbi, bugar han sig icke, men berör med handen främlingens sabelfäste till tecken på vänskap och fred.

Dagen därpå blef jag inbjuden att flytta öfver till Viceregal Lodge och förblef sedan vicekonungens och lady Mintos gäst. Det var en oförgätlig tid, jag tillbringade hos dem, och dessa veckor förefalla mig nu som en dröm och en saga. Lord Minto själf är typen för en brittisk gentleman, en aristokrat af ädlaste ras och ändå så enkel och anspråkslös. I Indien blef han snart populär genom sitt vänsälla väsen och sin godhet mot alla, och han är

icke för hög för att tala vänligt med hvem som helst bland de otaliga folkslagen i det kolossala rike, som är anförtrodt åt hans vård. Lord Minto hade redan förut tjänat i Indien och deltagit i fälttåget i Afganistan, och efter växlande öden i tre kontinenter kallades han att bekläda posten som generalguvernör öfver Canada. År 1904 återvände han hem till sitt gods Minto i Skottland, med afsikt att slå sig ned där för återstoden af sitt lif, då han af Indiens kejsare kallades till posten som vicekonung och generalguvernör öfver Indien. Han är icke den förste Earl of Minto, som innehaft detta höga ämbete, ty redan hans farfars far hade för hundra år sedan varit generalguvernör öfver det brittiska väldet på indiska halfön. På den tiden seglade man i månader kring Goda Hoppsudden för att nå hinduernas land, en lång och besvärlig resa. Den första lord Minto kvarlämnade därför sin familj i hemlandet. Brefväxlingen mellan honom och hans maka finnes ännu kvar och vittnar om idealisk kärlek och trohet. Då hans tjänsteår i Indien ändtligen voro förbi steg han ombord å ett skepp, som förde honom den långa vägen till hemlandet, och med första diligens skyndade han genaste vägen mot Minto. Här väntade honom hans maka; hon spejade med längtansfulla blickar utåt vägen; den utsatta tiden var längesedan förbi och ingen vagn syntes till. I stället kom en ryttare i ett moln af damm; han medförde ett budskap: lord Minto hade dött blott ett skjutshåll från sitt hem. På den hopslagna brefbunten finns en liten lapp med de båda orden: »Poor fools!» De äro skrifna af den första lady Mintos hand.

Men nu blomstrar lifvet i en ny familj af Minto. Hemtrefnad, enkelhet och lycka härskade i detta förtjusande hem, där hvarje medlem var en prydnad för det

hela. En vicekonung är alltid öfverhopad med arbete för Indiens väl, men lord Minto bibehöll städse sitt orubbliga lugn och ägnade alltid några timmar af dagen åt sin familj. Vid måltiderna träffades vi dagligen; till lunch voro vanligen några gäster inbjudna, men till middag voro vi ibland för oss själfva och hade då som trefligast. Då berättade lady Minto om vistelsen i Canada, där hon med järnväg och båtar rest 116,000 engelska mil, där hon varit sin make följaktig på alla hans ämbetsresor, deltagit i vilda jakter, i kanotfärder genom skummande forsar och på farliga ströftåg i Klondike. Vi bläddrade i hennes dagböcker från den tiden; de utgjordes af väldiga volymer fulla med fotografier, kort, urklipp och legender och voro späckade med situationer och skildringar af unikt intresse. Och dock blir den dagbok, lady Minto fört allt sedan ankomsten till Indien, än mera spännande och märklig, ty den är infattad i en ram af orientalisk prakt och pomp och ståt, med maharadjor öfversållade med juveler, receptioner i de olika staterna, processioner och parader, elefanter i guld och rödt och allt det storartade och glänsande, som är oskiljaktigt från en vicekonungs hof och representation. Tre unga förtjusande döttrar, ladies Eileen, Ruby och Violet, fyllde detta hem med solsken och glädje och voro jämte sin moder balernas och de lysande festernas drottningar. Liksom sin far älska de sport och sitta som valkyrior till häst.

Är det underligt, om en främling trifdes i detta hem, där han dagligen omgafs af älskvärdhet och gästfrihet! Jag hade mina rum öfver vicekonungens privatvåning. På nedra botten äro paradrummen, de stora salongerna med sin utsökta elegans, matsalen och den väldiga balsalen i hvitt och guld. Från en stor mattbelagd hall, dekorerad

med vapen och tunga draperier, kommer man in i de olika salongerna och salarna, och här vimlar en brokig skara under festerna. I fil med dessa rum är konseljrummet, där regeringen sammanträder, adjutanternas expeditionsrum med massor af engelska tidningar och tidskrifter, och ändå längre bort ha vi privatsekreterarens office, där man från den tidiga morgonen till sent på aftonen finner den outtröttlige öfverste Dunlop Smith, omgifven af hela berg af handlingar, bref och telegram, som dagligen föreläggas vicekonungen till afgörande och underskrift. Utanför större delen af bottenvåningen löper ett öppet galleri, en veranda af sten, där det vimlar af besökande, brefbärare, tjaprassis och jamadarer, klädda i de vicekungliga röda uniformerna och de höga hvita turbanerna. Därutanför är gården, där ekipager, rikshaws och ryttare komma och försvinna, medan välvårdade gångar leda till de stilfulla terrasser, som anlagts efter lady Mintos ritningar, och därbortom är skogen med sina skuggrika promenader på branterna.

Från den stora midthallen leder en mattbelagd trappa upp till första våningen, där vicekonungens familj har sina egna rum; i smak och utstyrsel äro de oöfverträffliga. Två trappor upp äro gästrummen. Från ett inre galleri har man en öfverblick öfver den stora hallen, där de röda lakejerna kila ljudlöst i trapporna, och utåt hade jag en balkong, från hvars bröstvärn jag förgäfves hvarje morgon spanade efter en skymt af bergen på gränsen mot Tibet. Under ett par dagar gästades Viceregal Lodge också af den högste ämbetsmannen i Peschawer sir Harold Deane och hans maka samt af maharadjan af Idar. Sir Harold var en man, som man icke glömmer, om man mött honom en gång, stark, högrest, manlig och älskvärd.

De halfvilda stammarna och furstarna på gränsen mot Afganistan frukta honom och beundra honom, och han sades vara en mästare i att sköta dem. För mig blef vårt

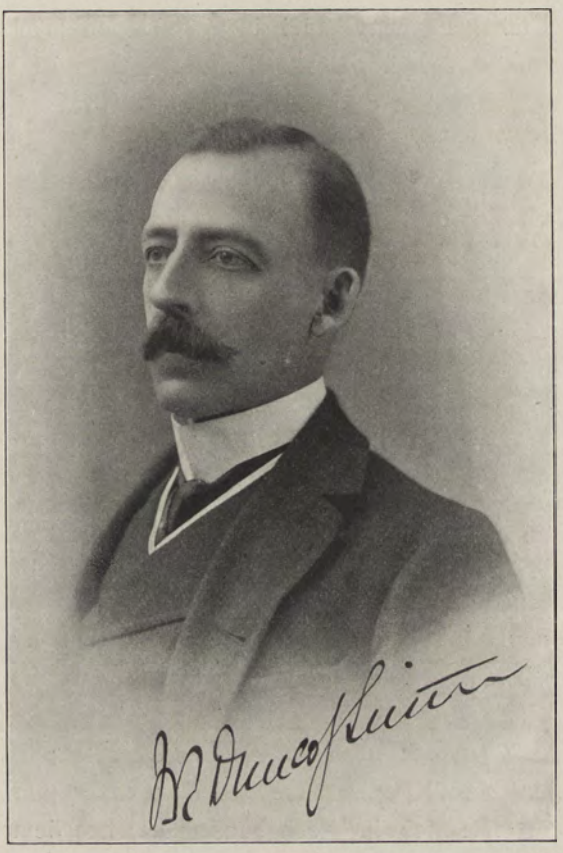

Öfverste J. R. Dunlop Smith, vicekonungens privatsekreterare.

möte af stor betydelse; sir Harold försåg mig nämligen med rekommendationsbref till maharadjan af Kaschmir och till dennes privatsekreterare Daya Kishen Kaul. Vid min återkomst till Indien hade sir Harold Deane tyvärr

bortryckts af döden, och i honom förlorade Indien en af sina bästa väktare.

Maharadjan af Idar var en briljant typ för en indisk furste, mörkhyad, vacker och af energiskt utseende, vid festliga tillfällen utsmyckad i siden, guld och juveler, en uppenbarelse, som hopplöst ställde européerna i skuggan. Bland dem var han dock oerhördt populär och en gärna sedd gäst. Han är en stor sportsman, en oöfverträfflig ryttare och en ytterst kallblodig jägare; men sin stora popularitet vann han dock den gången, då under den varma årstiden en engelsk officer dött vid hans slott och man var i behof af en bärare att föra liket till grafven. Maharadjan själf åtog sig detta ödesdigra uppdrag, sedan alla andra vägrat. Knappt hade han återkommit till palatset, då dess trappa bestormades af ursinniga brahminer, som under hotelser tillropade honom att han förlorat sin kast, vore utstött och ovärdig att bjuda och befalla i sin stat. Men han gick lugnt ut ibland dem och sade, att han kände blott en kast, nämligen krigarens, samt befallde dem att gå, och de lydde.

I Simla träffade jag många personer, som jag ständigt skall räkna bland mina bästa vänner: generalerna sir Beauchamp Duff och Hawkes och deras älskvärda fruar, öfverste Adam och hans fru, som talade ryska; han var lord Mintos militärsekreterare och dog under min frånvaro; öfverste McSwiney och hans maka; hos dem hade jag gästat i Bellarum vid Hyderabad 1902, och honom hade jag träffat redan 1895 på Pamir; äfven han bortkallades af döden, en månad innan han skulle hafva fått sin efterlängtade fullmakt som general för Umbala-brigaden. Han var en sällsynt fin och älskvärd man. Bland deltagarna i Younghusbands expedition till Lhasa träffade

jag många; så kapten Cecil Rawling, som brann af längtan att få återvända till Tibet. Vi träffades ofta och gjorde upp storartade planer för en gemensam resa till Gartok, men dessa våra förhoppningar voro dömda att gå upp i rök. Tyska generalkonsuln grefve Quadt och hans förtjusande maka hörde också till mina speciella vänner. Hennes mor tillhörde den svenska släkten af Wirsén, och vi talade svenska. Aldrig glömmer jag en middag hos dem. Dunlop Smith och jag foro tillsammans i hvar sin rikshaw den eviga vägen till Simla och lika långt på andra sidan till grefve Quadts hus, som fordom var vicekonungens residens, innan lord Dufferin 1884—1888 byggde Viceregal Lodge. Vägen var mörk, men vi hade lyktor i tistelstången och våra löpare lågo som remmar utmed vägen och deras nakna fotsålor smällde som klappträn i marken. Vi voro starkt försenade; lord Kitchener hade redan kommit och alla väntade. Efter middagen bjödos gästerna ut på gårdsplanen, själfva krönet af den kulle där det gamla palatset är byggdt. Fullmånens sken silade diffust genom den ljumma, berusande luften, omkring oss voro kullarna insvepta i töcken och ångor, och från dalarnas djup steg syrsornas klirrande, genomträngande sång. Men den kulle, där det glada skrattet ljöd och konversationen eldats af middagsstämningen, tycktes resa sig högt öfver den öfriga jorden. Här och hvar uppdöko några mörka granar eller deodarer ur töcknet likt hotande vålnader och spöken med utbredda armar, beredda till fångst. Natten var så stilla, allt lif, utom syrsorna och vi, hade gått till hvila; en sådan stämning glömmer man aldrig. Det hör till etiketten att ingen får gå före lord Kitchener, han ger signalen till uppbrott; men han hade trefligt, och vi pratade franska

med öfverstinnan Townsend och jämförde det äkta ståndet med fördelarna af en obunden frihet. Först efter midnatt reste sig den starke mannen, och då fingo damerna och deras riddare uppsöka sina rikshaws. Det blef tyst på den månbelysta kullen, och endast syrsornas skärande sång steg ännu upp i natten.

Ett par stateballs gingo äfven af stapeln i Viceregal Lodge under min vistelse därstädes. Då kör en ändlös rad af rikshaws upp på borggården — man nästan förvånas öfver att så många exemplar af detta lilla tvåhjulade åkdon finnas i Simla — det är som ett tåg af lysmaskar, som ringlar sig upp på »observatoriikullen». Ty ekipager dragna af hästar få endast användas af vicekonungen, öfverbefälhafvaren och guvernören af Pendschab, detta på grund af de smala vägarna. Så frasar sidenet, charmanta damer, starkt urringade och med diamantagraffer i håret träda in genom vestibulen och hallen, åtföljda af uniformerade kavaljerer i stor parad. Det tätnar i detta haf af människor, som användt timmar för att bli så fina, men det är vackert och förnämt, ett non plus ultra af galatoaletter, ett skiftande och böljande af brokiga färger och guld och silfver, och officerarnas röda uniformer skrika bjärt mot damernas ljusa siden i hvitt och ljusblått och skärt, och här och hvar sväfvar en maharadjas höga juvelbesatta turban öfver ett haf af europeiska chevelyrer. Så blir det plötsligt tyst, en gata öppnar sig i hopen, då härolderna förkunna den vicekungliga kortegens ankomst till balen, och musikkåren spelar upp »God save The King». Vicekonungen och hans gemål skrida långsamt fram mellan leden, hälsande vänligt och förbindligt åt båda sidor, hvarpå de taga plats å tronstolarna i stora balsalen, och så spelar den första valsen upp. Det höga värdfolket

kallar än den ena, än den andra af gästerna till samtal; det är ett surrande och frasande, ett vischande ljud af sulor mot bonade golf, och med oemotståndlig makt drar dansmusiken sina offer med sig. I olika omgångar eller lag samlas man till sittande supé i den angränsande matsalen, och slutligen glesnar det i lederna, värdfolket drar sig tillbaka, den sista rikshawns hjul knarra i gårdens sand, de elektriska blossen släckas, och det är åter tyst och stilla i Viceregal Lodge.

Lord Kitcheners residens i utkanten af Simla kallas Snowdon. Den besökande inträder först i en stor vestibul, hvars smakfulla utstyrsel och dekorering snarare ger intryck af en mottagningssalong eller en minnessal öfversållad med troféer. På ett staffli står ett vackert porträtt af Gordon Pascha, och midt emot byster af Alexander och Cæsar. Såsom ett motiv i trappuppgångens panel ingår ryggstödet af Krügers presidentstol från Pretoria, och på bord, hyllor och friser äro dyrbara kinesiska vaser uppställda, från Kang His och Kien Lungs tid. Ty lord Kitchener är en passionerad samlare af gammalt kinesiskt porslin, men endast det allra yppersta finner nåd inför hans ögon. Det som mest frapperar främlingen och fängslar hans uppmärksamhet i denna unika hall äro dock troféerna och fanorna från lord Kitcheners segrar i Sudan och Sydafrika. De hänga på sina stänger likt kulisser från ett öfre galleri, och man finner bland dem Mahdins och dervischernas fanor från Omdurman och Om Debrikat samt flera boerfanor från Transvaal och Oranjefristaten. Äfven i de inre salongerna återfinna vi samma luxuösa dekorering med kinesiska porsliner och sällsynta etnografiska föremål, bland hvilka några tibetanska tempelfriser, skulpterade i trä, äro af stort värde. De hem-

fördes af Younghusbands expedition till Lhasa. På borden ligga album med fotografier från lord Kitcheners många inspektionsresor i Indien och från hans resa i det kalla Pamir. Vid högtidliga tillfällen prydes middagsbordet med dyrbara bordsuppsatser af gediget guld och silfver, nationalgåfvor till Afrikas besegrare.

Min tid i Simla nalkades sitt slut, men det tjänade ju till intet att dröja längre nu, sedan jag fått det sista obevekliga svaret från London. Den 9 juni tog jag farväl af vicekonungen och hans yngsta dotter; de skulle rida ut till Maschobra öfver söndagen. Jag kan icke beskrifva detta afsked, det var så varmt, så hjärtligt. Lord Minto önskade, att jag trots allt skulle lyckas, och han gladde sig åt hoppet, att vi ännu en gång skulle träffas i Indien. Att i afskedets ögonblick säga honom all den tacksamhet, som besjälade mig, var icke möjligt. Han hade gjort allt, som stod i hans makt för att hjälpa mig, och för min skull hade han utsatt sig själf för obehag. Han hade ingripit i mitt lifs öde på ett säreget sätt, och jag visste också, att jag i honom vunnit en vän för lifvet. Men nu var det bittert att säga farväl; det smärtade honom mycket mer än mig att våra planer misslyckats, och för mig blef det en hederssak att göra mitt allra bästa.

På söndagsmorgonen åkte lady Minto och hennes båda äldsta döttrar ut till Maschobra, och jag tog ett sista farväl äfven af dem och tackade för den gränslösa gästfrihet, jag åtnjutit i Viceregal Lodge. Men afskedets stund blef lyckligtvis kort; den är alltid så bitter. Två blänkande kalescher körde fram med ryttare på vänsterhästarna och eskorterade af infödda kavallerister i rödt och guld och med vimpelprydda lansar i händerna. Klädda i sommarlätta, ljusa och glada toaletter med luftiga blomsterprydda hattar,

togo damerna plats i vagnarna — det var som idel blommor hela denna grupp af högvälborna ladies af högblått blod, som förädlats och förfinats genom sekler och generationer. Jag stod kvar på nedersta trappsteget under inkörshvalfvet så länge en skymt ännu syntes af de viftande parasollerna, men snart försvunno soldaternas röda uniformer bland löfverket i alléen, som leder ned till högvakten, och så var den sagan slut.

Då jag sedan gick tillbaka till mina rum, föreföll Viceregal Lodge helt tomt och ödsligt, och jag hade ingen ro att stanna där längre; jag packade mina saker, skyndade in till Simla, gjorde några hastiga afskedsvisiter, ordnade det stora bagaget och var snart färdig till uppbrott. Den 13 bar det af. Talet tretton spelar en viss roll i denna resa: den 13 november lämnade jag Trebisond, den 13 december nådde jag Teheran, den 13 juni lämnade jag Simla, men jag var icke vidskeplig. Younghusband var den första som hälsade mig välkommen och den sista som sade mig farväl, jag skulle snart återse honom i Srinagar. Och så rullade tåget ned igen genom sina hundra tunnlar. Från en krök syntes Viceregal Lodge med sina stolta torn och höga murar, hemmet för så många glada minnen och svikna förhoppningar.

Madrasin Manuel, min kock.

II.

Utrustning och uppbrott från Srinagar.

Manuel var en stor klassik. Han var hindu från Madras, liten, spänslig och svart, talade god engelska och hade jämte sina föräldrar öfvergått till romerska katolicismen. I sista ögonblicket hade han infunnit sig hos mig med en väldig packe betyg och kategoriskt förklarat: »Om herrn tänker göra en långresa, så behöfver herrn en kock och jag k a n laga mat.» Utan att titta på betygen tog jag honom i min tjänst. Han skötte sig bra och var en hedersman och gjorde mig mera nöje än bekymmer. Det värsta var att han på något mystiskt sätt kom bort i västra Tibet, och ännu i denna stund har jag inte fått reda på honom.

Lady Minto och författaren på terrasserna utanför Viceregal Lodge.

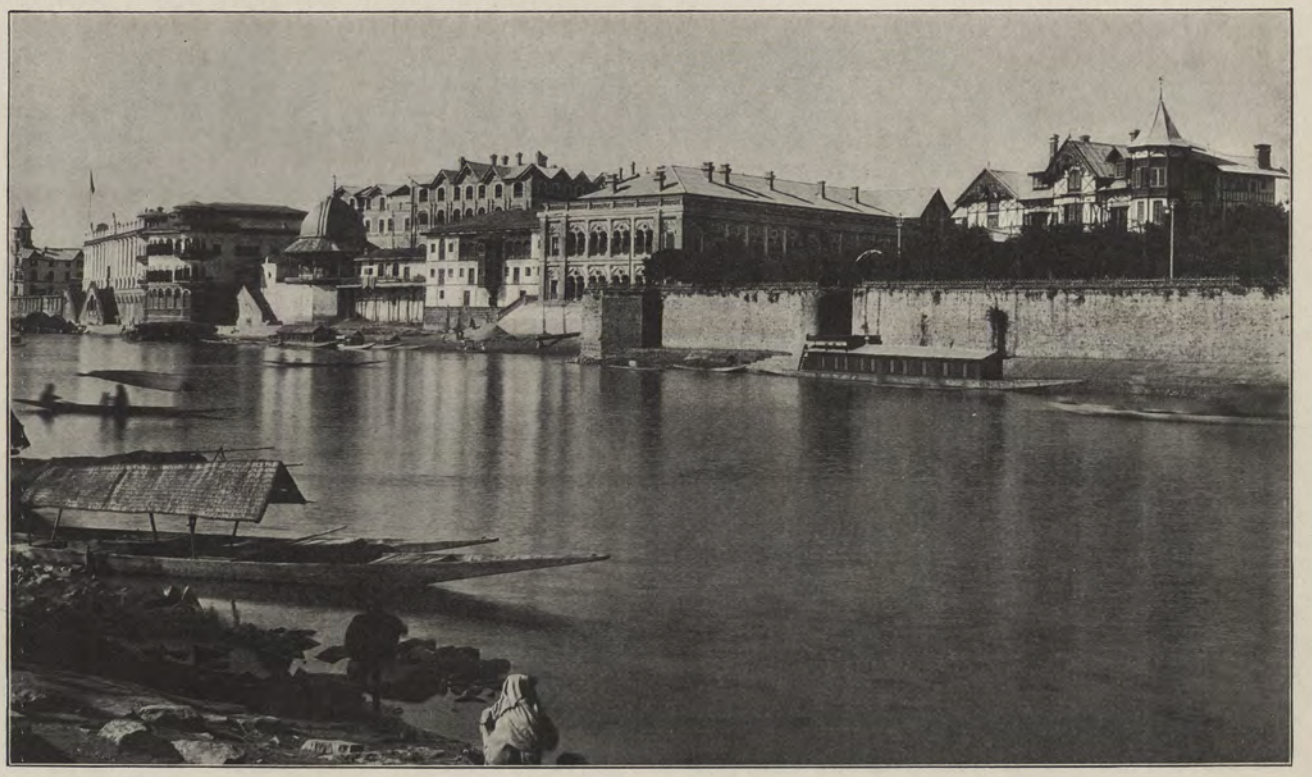

Maharadjans palats i Srinagar.

I min kupé sitta vi som packade sillar. Allt varmare blir luften; från den härliga svalkan däruppe kommer man åter ned i den tryckande hettan, som stiger från Indiens slättland. Öfver Kalka, Umbala och Lahore bär det vidare till Rawal-pindi, där jag tog in i ett skapligt hotell. Men kvaft och kvalmigt var det och punkan hölls i gång hela natten, hvilket dock icke hindrade myggorna från mycket närgångna besök.

Den 15 juni stod en tonga och tre ekkas utanför hotellet; i den förra tog jag plats; på de senare fastsurrades bagaget och — Manuel. Snörrät för vägen mot bergens fot mellan alléer af yppiga träd. Trafiken är liflig: kärror, karavaner, ryttare, vandrare och tiggare. Framför oss afteckna sig Himalayas nedre sluttningar, och längre bort de högre bergen; äro de en mur rest af oblida gudar i min väg, eller stå de blott där och vänta på att jag skall komma tillbaka? Bortom Malepur kör tongan, dragen af två pigga hästar, in bland de första kullarna, där grönskan är yppig, än i ljusa, än i mörka nyanser; vägen slingrar uppåt mellan dem, man gläder sig öfver att ha slättlandets kvalm bakom sig; solen gassar väl ännu, ty luften är klar och af sydvästmonsunens molnmassor synas icke ens de första härolderna. Så passeras den ena stationen efter den andra. Ibland måste vi köra långsamt, ty vi möta hela tåg af infödda soldater i khakiuniformer körande furage- och utensiliivagnar dragna af mulor i par — jag hade velat öfvertaga ett par tjog af dessa härdiga djur. Svala vindar möta oss och barrträd uppdyka bland löfskogen. Vi passera Murree's sommarstation, och nu synas de snökrönta bergen nära Gulmarg. Det bär åter utför, sedan vi gått öfver passet vid Murree. Bortom Bandi äro vi vid Jehlums högra strand, men floden

är ännu djupt under oss, landskapet är härligt och trotsar med sin grandiosa, storslagna relief hvarje beskrifning. Allt djupare bär det utför, vi följa omedelbart utmed flodstranden och stanna för natten i Kohalas dakbungalow.

Dagen därpå åkte vi öfver bron och sedan sakta uppför vänstra strandens sluttningar. Morgonen är strålande, det doftar så härligt och sommarskönt från kullarnas ej alltför rikliga vegetation. Floden brusar ofta skumhvit till vänster om vår väg, men till våra öron tränger bruset endast då vi stå stilla, eljes öfverröstas det af tongans skrammel mot marken. Med spänd uppmärksamhet följer man scenförändringarna i detta underbara landskap. Vägen genomborrar några bergutlöpare i breda hvalftunnlar. Den sista af dessa är längst och gapar som ett svart hål i berget. I dess inre råder en härlig svalka och signalhornets korta varningslåtar eka så melodiskt i bergets innandömen. I Guhris dakbungalow äter man frukost och hvilar en kvart i en bekväm liggstol på verandan. Här hade jag för fyra år sedan tillbringat en oförgätlig stund med sir Robert och lady Harwey. I samma popplar, almar och pilar susade vinden nu som då; det var så underligt ensamt och melankoliskt: då hade jag en stor resa bakom mig, men nu föreföll framtiden så hopplöst dunkel. Framför mig reser sig som en fonddekoration den mjukt afrundade men branta sluttningen af högra dalsidans skogklädda berg, och i djupet där nere på ömse sidor om floden ligger byn Guhri. Luften är ljum; man drömmer om en evig vår och glömmer sina sorger. Bortom Tjinari resa sig åter högstammiga barrträd på branterna. Min kusk, som talar persiska, visar på ett väldigt stenblock, som införlifvats med vägens bröstvärn. Det rullade ned för tio dagar sedan och dödade en man och ett par hästar;

vid farliga ställen, där man väntar ras, äro hvita vimplar uppsatta. Bergslandskapet blir sedan allt vildare, och dess skarpa relief framträder än mer i de bjärta aftonskuggorna. Vi passera Urhi och Rampur och åka ofta genom tät skog. Då vi nådde Baramula, hade vi kört 17 svenska mil på fjorton timmar.

Den 17 juni hällregnade det, men vi togo dock de sex återstående stationerna till Srinagar, och det går undan i sträck den raka vägen mellan popplarna i den oändliga alléen. Det klafsar och stänker i gyttjan, regnet smattrar mot tongans tak, det är halfmörkt af tunga moln, och af bergen synes inte ett spår. Vädret passade bra till den sinnesstämning, i hvilken jag nådde Srinagar. Här skulle en mängd förberedelser träffas för min resa till Turkestan — som det hette officiellt; om Tibet var det icke mera tal. De personer jag sökte denna första dag i maharadjans hufvudstad voro bortresta, men ändtligen träffade jag doktor Arthur Neve, föreståndare för missionshospitalet i Srinagar. Han vårdade min sjuka kosack Schagdur 1902 och har gjort mig många andra tjänster, som försatt mig i en ogäldbar tacksamhetsskuld. En af mina bästa vänner i Indien hade rådt mig att söka förmå doktor Ernest Neve, doktor Arthurs bror, att följa mig, men nu fick jag veta, att äfven doktor Ernest begärt tillstånd att besöka västra Tibet, särskildt för missionsarbete i trakten af Rudok, och förvägrats; han var just på återväg från tibetanska gränsen ofvanför Leh. Doktor Arthur Neve är en af de män, jag beundrar mest. Han har offrat sitt lif åt den kristna missionen i Kaschmir, och hans sjukhus är ett af de bästa och fullständigaste i Indien. Här arbetar han outtröttligt både natt och dag,

och hans enda ersättning är medvetandet att han kan lindra andras lidanden.

Allt tycktes gå mig emot denna dag och jag återvände till Nedou's hotell just då gongongen gick kl. 8. Vid det stora bordet tog jag plats bland ett trettiotal ladies and gentlemen, alla för mig främlingar liksom jag för dem. Men i ett par grupper talade man om mig.

»Har ni hört att Sven Hedin är i Srinagar?»

»Nej verkligen, när kom han?»

»Han har kommit i dag, och hans afsikt är visst att resa till Tibet.»

»Ja, men han har fått afslag och regeringen har order att hindra honom från att gå öfver gränsen.»

»Nåväl, han kan gå rundt och inträngа från norr.»

»Ja, han har gjort det förr och han hittar nog.»

Det var ytterst obehagligt att lyssna till detta samtal, och jag höll på att omkomma i min sopptallrik. Jag kunde knappt förstå att det var mig de talade om. Det var som om de höllo på att sortera och etikettera min själs drömmar och illusioner, medan min kropp satt och åt soppa. Då vi lyckligen kommit till kaffet, försvann jag ljudlöst och intog sedan alltid middagen på mitt eget rum. Min ställning var och förblef faktiskt sådan, att jag måste undvika hvarje beröring med engelsmän; de fingo icke göra mig någon tjänst, och jag ville icke förråda mina verkliga planer. Hvilken skillnad mot föregående resor, som jag alltid börjat från ryskt territorium och där alla, från tsaren till den lägsta tjinovnik, gjort allt för att underlätta mina färder!

Dagen därpå besökte jag maharadjans privatsekreterare, punditen Daya Kishen Kaul, en vacker och distingerad herre, som talar och skrifver fullständigt felfri

engelska. Han läste med uppmärksamhet det rekommendationsbref jag medförde och lofvade älskvärdt att så fort som möjligt ställa allt i ordning. Under samtalets gång gjorde han anteckningar, och redan samma dag skulle hans agenter få sina order, mulåsnor anskaffas, fyra soldater beordras att eskortera mig under hela resan, proviant, tält, packsadlar uppköpas, och i allt skulle han räkna det som ett nöje att uppfylla mina önskningar. Ingen skulle få en aning om att det skedde för min räkning; det hela kunde försvinna i den tunga apparat, som går under rubriken maharadjans hofhållning. Och Daya Kishen Kaul höll ord och blef min vän. Fort gick det icke, men det gick. Om Tibet yttrades aldrig ett ord, det hette att jag rustade mig för Ost-Turkestan, men nog förstod han mina afsikter, det syntes på hans menande småleende. Äfven vid en operationsbasis, där man har full frihet, är det icke så lätt att ställa en hel karavan på fältfot; hur mycket svårare var det icke här, där jag öfverallt var omgifven af intriger och politiskt krångel; men detta eggade min ambition och arbetskraft, och jag hade klart för mig att slutligen lyckas i trots af allt. Det hela påminde om ett teaterstycke, där listan öfver personerna var oändligt lång; intrigen var storartad, jag längtade blott efter själfva handlingen. En akt utspelades i Srinagar och jag kan icke alldeles förbigå den, ty längre fram skulle den få ett efterspel. Sedan allt annat blifvit afslaget från London, återstod mig endast vägen till Ost-Turkestan.

Den 22 juni mottog jag af residenten, öfverste Pears, följande bref:

»Indiska regeringen har telegraferat till mig, att jag icke har tillåtelse att låta er korsa Kaschmirs gräns

till Tibet, men att regeringen icke har någon invändning att göra mot er färd till kinesiska Turkestan, alldenstund den tager för gifvet att ni är i besittning af ett kinesiskt pass. Då ni nyligen meddelade mig, att ni icke ägde ett sådant dokument, har jag telegraferat till indiska regeringen därom och begärt vidare instruktioner.»

Jag telegraferade då till svenska ministern i London, grefve Wrangel, och bad honom skaffa mig ett pass — för Ost-Turkestan, ett land, som jag aldrig i lifvet ämnade besöka, och härom liksom också om svarets jakande ordalydelse underrättade jag regeringen i Simla. Nitton dagar senare mottog jag följande bref från den nya residenten i Kaschmir:

»Från regeringen har jag mottagit ett telegram, i hvilket jag underrättas, att ni kan bryta upp före mottagandet af ett kinesiskt pass, under villkor att ni icke fortsätter bortom Leh. Men om kinesiska regeringen eller svenska ministern (i London) telegraferar att ert pass utfärdats, så kan ni korsa kinesiska gränsen på er egen risk och ert pass skall då skickas efter er.»

Då telegraferade jag åter till grefve Wrangel och bad honom upplysa indiska regeringen om, att passet verkligen var klart och på väg. Det låg också och väntade i Leh redan vid min ankomst dit. Det hela var en ren formalitet, ty jag behöfde aldrig detta pass, och hvar gränsen mellan Ost-Turkestan och Tibet löper lär icke ännu vara utredt. Kinas representant i London uttalade sedermera för grefve Wrangel sin förvåning öfver

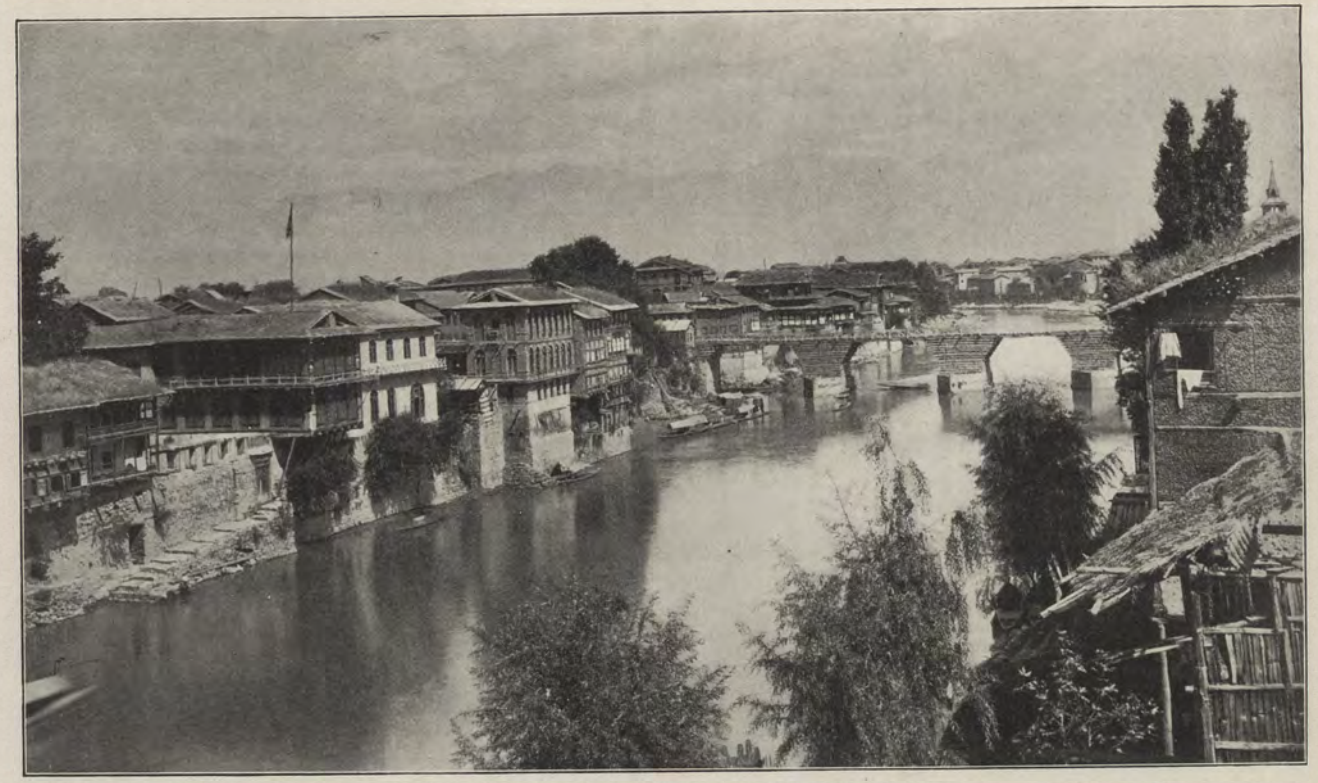

En af broarna i Srinagar.

att jag kunde resa i Tibet med ett pass, som var ställdt på Ost-Turkestan, och grefve Wrangel svarade mycket riktigt, att han omöjligt kunde hålla reda på mig och de vägar jag tog i Asien. Engelska regeringen hade gjort sitt bästa för att totalt omöjliggöra min resa i Tibet, och för mig stod ingen annan utväg öppen än att söka öfverlista mina vedersakare. Huru detta lyckades skall småningom framgå af innehållet i denna bok.

En af de första dagarna besökte jag, i sällskap med Daya Kishen Kaul, sir Pratab Sing, maharadja af Jammu och Kaschmir, och närvarande var äfven hans bror, Emir Sing. Maharadjan är en liten medelålders man med ett drömmande, melankoliskt utseende, och han tog emot mig med största vänlighet och lofvade att i allt tillmötesgå mina önskningar. Han hade hört talas om min ökenfärd 1895, och sedan jag berättat dess förlopp, var slaget vunnet och han sade, att det gladde honom att den nya färden utgick ifrån hans stater.

Den 29 juni var jag inbjuden till stor fest hos maharadjan för att fira kejsarens af Indien födelsedag. Kungens af England födelsedag infaller den 9 november, men kejsaren af Indien är född den 29 juni; hvarför vet jag icke. På utsatt tid begaf jag mig till sir Francis Younghusband, den nya residenten, och vid residensets kaj hämtades vi af en af maharadjans »schikara», en lång, präktigt smyckad båt med mjuka soffor, tälttak med nedhängande fransar och tofsar samt rodd af ett tjugutal roddare i granna röda dräkter. Vi glida hastigt och ljudlöst utför floden och se palatser och hus och täta trädgungar pittoreskt spegla sig i dess ringlande vattenhvirflar, vi rusa förbi talrika husbåtar och kanoter, och ett stycke nedanför bron stanna vi vid palatsets trappa, på hvars

nedersta steg själfva Emir Sing tar emot, klädd i röd uniform af generalmajors rang. På stentrappans öfre platform väntade maharadjan. Och sedan blanda vi oss i detta brokiga vimmel af engelsmän och infödingar, alla uppsträckta efter råd och lägenhet. Därpå följer en cour, då alla i en lång gåsmarsch defilera förbi hans höghet, som vänligt räcker dem handen och gör en nick. Man får sedan i tur och ordning slå sig ned på uppradade stolar, alldeles som på teatern. Men hvilan blef icke lång, ty snart förkunnades, att middagen var färdig, och vi höllo till godo med hvad huset förmådde. Då måltiden var slut, inträdde maharadjan, hans bror och dennes lilla son, tronföljaren, och slogo sig ned i en grupp vid midten af bordet, där vi hade våra platser. Maharadjan äskade ljud och föreslog en skål för konungen-kejsaren, en annan herre höll tal för Younghusband, och denne svarade fint i ett delvis humoristiskt anförande. Sedan bjödos gästerna ut på en med grofva pelare försedd balkong, hvarifrån ett sprakande fyrverkeri åskådades. Bland solar och bengaliska eldar uppsläpptes raketer och svärmare från båtar förtöjda på strömmen, och på andra stranden lästes i röda lampor: God save the King-Emperor. Man hade mindre lagt an på smak och elegans än på knalleffekt, ty sprakade och smällde gjorde det i alla vinklar och vrår, och det hela gjorde intryck af en obrottslig lojalitet. Då vi gingo ned till vår båt igen, låg hela nejden insvept i mörker och endast slottsfasaden strålade i ljus mellan sina kolonner. Vi roddes åter uppför floden och njöto af en vackrare och tystare illumination: månen och dess slingrande serpentiner i flodvattnet och täta blåbleka blixtar, som flammade vid horisontens berg.

Punditen Daya Kishen Kaul, Divan Sahib, var outtröttlig i sina vänskapsfulla tjänster. Han skaffade mig 40 mulåsnor, som inköptes från radjan af Poonch. Fyra af dem utgallrade jag, de öfriga voro i god kondition, men de voro af mindre kraftig ras än de tibetanska och alla dukade under i Tibet. Han skaffade mig också en eskort af fyra soldater, som stått i maharadjans tjänst. Två af dem, Ganpat Sing och Bikom Sing, voro radjputer och talade hindi; de hade betyg för godt uppförande, och den förre bar medalj. Liksom Manuel förklarade de sig villiga att offra lifvet för mig, men jag

Min eskort. De stående äro Bas Ghul och Khairullah Khan; de sittande Ganpat Sing och Bikom Sing.

lugnade dem med att vårt fälttåg nog inte skulle bli så blodigt. De voro lyckligtvis af samma kast och kunde därför ha gemensam matlagning, men med andra dödliga kunde de naturligtvis icke äta. Vid våra läger såg man dem också sitta på tu man hand kring sin lilla eld, en bra bit från de andra.

De två andra voro pataner, Bas Ghul från Kabul och Khairullah Khan från Peschawer. Daya Kishen Kaul försåg dem alla med gevär och ammunition på min bekostnad, och deras sold fastställdes. De fingo också pengar till hela sin utrustning, och jag förberedde dem på att det skulle bli kallt. Min älskvärda välgörare anskaffade också tält, sadlar, packsadlar och en mängd andra nödvändiga saker. Under tiden gjorde jag själf åtskilliga uppköp i basarerna, t. ex. ett tjugutal jakdaner eller små träkistor öfverdragna med skinn och af samma slag som användas i Turkestan, kökskärl och kastruller, pälsar, täcken och filtar, en tältbädd med madrass och underlag af guttaperka, varma kläder och baschlicker, mössor, kaschmirstöflar, cigarrer, cigarretter och piptobak för ett år, te och flera hundra burkar konserver; vidare tyger, knifvar, dolkar m. m. afsedda till gåfvor, och oräkneliga andra ting.

Vid alla uppköp och förberedelser i och för transport hade jag en ovärderlig hjälp i Cockburns Agency. De skaffade mig ris, majs, mjöl och korn, hvaraf man icke hade utsikt att kunna få tillräckligt i Leh. De ordnade också transporten af detta tunga bagage, och jag hade allt skäl att vara nöjd med deras anordningar. En båt med åror, styre, mast, segel, lifräddningsdynor och krysssvärd medförde jag själf i den stora packning, som skickats ut till Indien. Däri ingick också samma vetenskapliga

instrument som förra gången, så t. ex. ett universalinstrument och två kronometrar, meteorologiska instrument, kompasser, fotografiapparater med plåtar, block, skizz- och anteckningsböcker, skrifmaterial, kikare, jaktgevär och revolvrar etc.

Burroughs Wellcome i London hade varit nog vänliga att som gåfva sända mig ett ytterst fullständigt apotek, som i och för sig var ett konstverk af smak och elegans och som till sin sammansättning var afsedt för ett högt, kallt och torrt klimat. Alla drogerna voro i tabloidform, väl och systematiskt ordnade och lätta att finna med tillhjälp af en tryckt katalog. Det hela var omsorgsfullt inlagdt i en mycket vacker aluminiumlåda, skinande som silfver. Apotekslådan blef från första stunden ytterst populär i karavanen och alla hade ett blindt förtroende till dess innehåll. Jag misstänker, att flera krämpor uppdiktades af längtan att åter få titta på lådan. I hvarje fall innehöll den det yppersta reseapotek, jag någonsin sett.

Någon svårighet hade jag i att finna ett biträde i och för de meteorologiska observationerna. Vid centralanstalten i Simla fanns ingen, och jag vände mig därför till meteorologiska stationen i Srinagar, hvars chef rekommenderade en yngling, som varit biträde vid stationen och var döpt till Rufus, men för öfrigt en tjock bengali, som gick med paraply äfven då det inte regnade. Hans fetma generade mig mindre, ty den skulle vi nog kunna vänja honom af med på höjderna; värre var att han tydligen aldrig sett en aneroid och att jag omöjligen kunde lära honom att afläsa en sådan tingest. Han blef därför afdankad, ty i värsta fall kunde jag afläsa instrumenten själf, ehuru jag hade så mycket annat att göra.

Då uppenbarade sig i rätta ögonblicket en tjugutreårig eurasiat från Lahore, som hette Alexander Robert. I ett första bref till mig använde han ingen annan titel än: »nykomling i Srinagar», och redan det gjorde ett intryck af modesti. Han kom till mitt hotell och visade sina

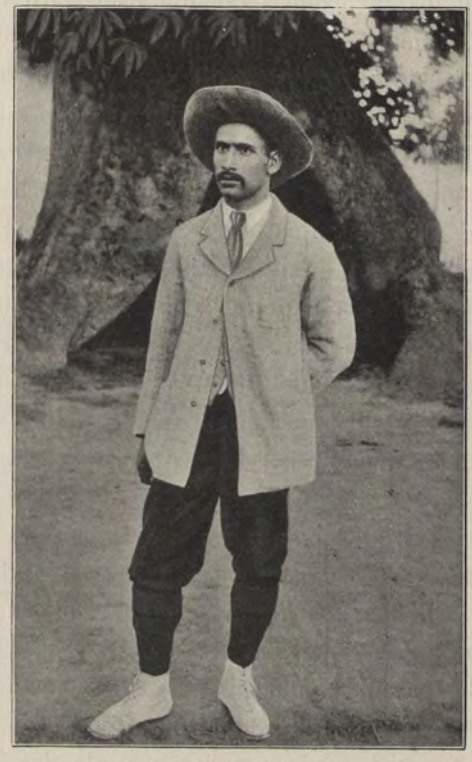

Alexander Robert från Lahore.

betyg, som alla voro förträffliga, och själf såg han ut att vara hygglig, frisk och stark. Bland annat hade han tjänat vid järnvägen i Peschawer samt varit assistent vid doktor Neves hospital. Doktor Neve rekommenderade honom också på det varmaste, och då han dessutom efter

Pratab Sing,

Maharadja af Kaschmir och Jammu.

en enda lektion blef fullt förtrogen med instrumenten och blott behöfde några dagars öfning i Srinagar för deras samvetsgranna skötsel och afläsande, var jag mycket glad att fästa honom vid min karavan. Väl lämnade han sin mor och sin unga hustru hemma, men på dem gick det ingen nöd, och i förskott fick han ut en del af sin lön.

Utanför hotellet i Srinagar.

Jag ångrade aldrig att jag tog honom med mig, ty han var kunnig, duglig, glad och villig till allt, och sedan jag lärt känna honom närmare, anförtrodde jag hela reskassan i hans vård och kunde göra det utan tvekan, ty hans ärlighet var utan vank. För mig blef han ett sällskap under de långa vinterkvällarna, inom karavanen och bland tibetanerna blef han allas gunstling, och han öfvervakade noga att hvarje man gjorde sin plikt. Robert gjorde mig blott

en enda sorg, och det var då han i december 1907 lämnade mig till följd af de sorgliga underrättelser, han via Gartok mottog från sitt hem.

Sedan Robert sällat sig till vårt följe, gick allting lättare. Han öfvervakade hela bagagets packning och afvägning i jämna bördor, och han hjälpte mig att stufva och fördela de tunga penningsäckarna, 22,000 rupies i silfver och 9,000 rupies i guld. Så gingo dagarna, och ändtligen randades befrielsens timme; jag hade längtat därefter som till en bröllopsfest och räknat timmarna till dess ankomst. Jag tog afsked af min gamla vän Younghusband, som i sista ögonblicket rekommenderade mig en karavanförare, Muhamed Isa i Leh; tog afsked af maharadjan, Emir Sing och Daya Kishen Kaul och af mrs Annie Besant, som vid flera tillfällen visat mig så stor vänlighet och som också följde mig med de bästa och uppriktigaste välönskningar.

Männen kommenderades att med djuren hålla sig färdiga på hotellets gård kl. 5 f. m. den 16 juli; icke en dag senare skulle uppbrottet få ske, jag hade väntat länge nog. Att det skulle kräfva några timmar att bli i ordning till det första uppbrottet var väl klart, men äfven om jag tog saken lugnt, borde jag båtledes hinna till Ganderbals gamla platåner långt före karavanen. Först kl. 8 kommo Poonchmännen med mulorna och då blott för att säga ifrån, att de ville ha fem rupees hvar till nya kläder. Deras uppköp däraf tog fyra timmar i anspråk, och först fram på eftermiddagen hade förberedelserna fortskridit så pass långt, att endast lastningen återstod. Ännu några timmar åtgingo innan packsadlar och bördor passade ihop. Mulorna voro ovana och lifvade, dansade, guppade och slogo bakut, så att kistorna flögo omkring

dem, och slutligen måste hvarje mula ledas särskildt af en karl. De hyrda hästarna voro mera resonabla. Manuel

Vid uppbrottet.

företedde en komisk anblick på sin kamp, han hade aldrig suttit till häst förut och såg ganska bortkommen ut; hans

En amatör, fotograferad af en annan amatör.

svarta ansikte blänkte som poleradt gjutjärn i solen. Hela sällskapet fotograferades af minst ett halft dussin amatörer. Först kl. 5 bar det af gruppvis, jämnt tolf timmar för sent,

men det långa tåget var nu i alla fall på väg till Ganderbal och Tibet — det var hufvudsaken. Hvad gjorde det hur mycket klockan var! Jag såg de mina försvinna bortåt vägen, med en känsla som om ett fängelses portar hade upplåtits och hela världen låg öppen för mig.

Bland alla dessa män visste ingen hur det kokade inom mig, de kände mig icke och jag kände icke dem; de voro från Madras, Lahore, Kabul, Radjputana, Poonch och Kaschmir, en hel orientalistkongress af äfventyrare, sammanrafsade på vinst och förlust från alla håll. De kunde lika väl vara afsigkomna banditer och röfvare som något annat, och om mig kunde de tro, att jag var en vanlig schikari-sahib, hvars hjärna icke är möblerad för några andra ideal än ett rekord af Ovis Ammons horn. Nästan med en känsla af medlidande såg jag dem bryta upp, undrande, om det skulle förunnas dem alla att komma tillbaka till hustrur och barn. Ingen var dock tvingad att följa med, och jag hade förberedt dem på en hård kampanj under ett och ett halft år. Men hvad hade det tjänat till att redan nu skrämma upp dem och måla den onde på duken af deras tält; hårda dagar skulle nog komma ändå i sinom tid.

Mest ondt gjorde det mig dock om djuren, ty jag visste att en svältkur förestod dem. Så länge tillfälle gafs, skulle de få äta sig grundligt mätta på majs och korn för att sedan kunna lefva på hullet så länge som möjligt.

Slutligen stod jag ensam kvar på gården, steg upp i en trilla och körde till Dal-därvaseh, vid hvars stentrappa en lång smal femroddare väntade mig. Jag tog plats vid dess styre och den lade ut, och först nu var jag på väg till det förbjudna landet. Hela den långa resan genom

Persien och Belutschistan hade blott varit en prolog, som knappt haft något annat mål än den spindelväf, i hvilken jag fastnat i Indien; nu var jag fri, utom räckhåll för allt hvad regeringar hette; nu skulle jag regera själf.

Den kanal, öfver hvars blanka spegel vi gledo, var full af sjöväxter, bråte, ankor och båtar, nära att sjunka under landtbrukets produkter. Vid stränderna sitta kvinnor och tvätta kläder, och här och hvar badar en skara lekfulla barn; de klättra upp på utsprång och kajer, plumsa i kanalen, plaska och spruta vatten som små hvalar. Kanalen smalnar och är blott några meter bred, vår båt skrapar i botten, roddarna stiga ur och draga den öfver de grunda ställena. Vår vattenväg är mycket slingrande, men leder i allmänhet åt norr; vattenståndet är lågt, men strömmen är med oss. På ömse sidor resa sig pittoreska hus af sten eller trä, en venetiansk gata. Vid hvarje krök möter blicken ett nytt penselfrestande motiv, som icke skämmes af det brokiga staffaget, vegetationen och de lätta lansettformade båtarna. Belysningen är också briljant i den nedgående solen, som öfvergjuter allt med sitt varma, brandgula sken och gör reliefen så skarp mellan de kompakta skuggorna. Och mellan husen är vattnet svart som bläck. Ibland är passagen mörk och trång, men i nästa ögonblick glida vi ut i bländande ljus, och solstrålarna bränna genom löfverket, man tycker att popplarna och platanerna borde fatta eld. Vid Dumpur ligger ett trähus tvärs öfver kanalen som en bro, och vid Patsche-kaddel, där kanalen delar sig, är ett sådant virrvarr af båtar fullastade med ved, klöfver och grönsaker, att man knappt kommer fram.

Så ila vi framåt med susande fart, det forsar om fören, ledaren i femmannalaget ger med en stöt mot relingen signal till olika slags rodd, då alla ro än med korta doppande tag, som följa tätt på hvarandra, och än efter nästa signal med långa och långsamma, svepande årtag. Vi ro under en rad af broar, det är mörkt under hvalfvet, och årplasket ekar i stenpelarna. Husen glesna alltmer. Gil-sär är en by till höger, och på samma sida är Kille en fästning på en höjd. Efter den sista stormen simma massor af nedblåst löf på vattnet, som nu eljes skimrar i ljusgrönt till följd af ymniga alger. Afståndet till de grönklädda kullarnas bas förkortas, men kring kammarna sväfva moln. Pilträd bli allt vanligare, och de låga stränderna äro sömmade med bälten af vass. Mörkgröna åkerfält sträcka sig ända till basen af kullarna, som skifta i ljusare nyanser. I nordväst synas bergen rätt aflägsna under solen. Vi nalkas allt mer den lilla framspringande bergudde, bakom hvilken vägen går upp till Kangan och Leh. Sidokanaler öppna sina mynningar, men så ro vi ut på en sjö, som kallas Antjar; dess vatten är gråblått och kommer från Sind, eller Sänd, såsom de här uttala flodens namn.

En stund senare förråda strömhvirflar och bankar att vi äro på floden. Solen har gått ned, och på en holme ha vi lämnat soltaket för att göra båten lättare mot strömmen. Sommaraftonen är stilla och fridfull, det svalkar så skönt, men myggen sjunger öfver vattnet. Nu upphör rodden, tre man hoppa i land och draga sedan båten, springande å en strandstig. Tid efter annan måste de åter hoppa i båten, där biarmar och kanaler mynna ut. Klockan är nu åtta och natten sänker sig fuktig, tung och kall, men Sindvattnet är också kyligt, det kommer

från de friska bergen, och floden är mäktig och samlad. Mörkret gör alla konturer otydliga och förvillar afstånden. Grupper af lummiga träd på stränderna se ut som svarta kupoler och popplarna resa sig som minareter vid sidan af dem.

Så länge karlarna hade strandvallen att löpa på, var allt godt och väl, men snart tages hela längan i anspråk af farkoster, än landtliga transportbåtar, än husbåtar, bebodda af engelsmän. Årorna måste därför åter tillgripas, men oaktadt den taktfasta muskelspännande rodden, går det långsamt framåt, ty strömmen ligger på ordentligt. Man får därför tillfälle att blicka in i en hel rad af engelska hem. Klockan går på nio och i allmänhet sitter man till bords i små trefliga kotterier, i frackar och eleganta toaletter. Vid ett bord syntes tre unga damer, och jag tyckte att de gjort sig för mycket besvär med sina toaletter, då ej skymten af en riddare kunde njuta däraf. Från de öppna fönstren faller lampskenet bjärt öfver floden, och de se oss stryka förbi och undra väl öfver anledningen till denna sena visit. Nu skymta Ganderbals sekelgamla platåner fram, vi ro in på en arm med dödvatten och landa.

Detta var min första dagsled, men dagen var icke på långt när slut ännu. Spejare skickades ut, men icke ett lif syntes till vid mötesplatsen. Vi slå oss ned mellan mäktiga stammar och göra upp en flammande signaleld. Efter en stund dyker Bas Ghul fram ur eldskenet som en stigman; han leder ett par af mulorna, och klockan 10 lägra också Robert och Manuel med sina mulor kring vår eld. Men tälten och köket voro ännu på efterkälken. Kl. 11 skickades spejare ut igen, men de hördes icke af förr än vid midnatt, då de rapporterade, att karavanen

vore i godt skick och snart skulle komma. Men då klockan var ett, fick en ny kunskapare försvinna i mörkret, och först kvarten öfver 2 kommo de ändtligen, sedan jag väntat i fulla fem timmar. Jag var dock inte alls arg, bara glad öfver att vara på väg. Nya eldar och kådiga bloss tuttades på, platanerna upplystes underifrån och i luckorna mellan deras dunkla kronor tindrade stjärnorna öfver vårt första läger på vägen till Tibet.

Hvilket oväsen och stoj i denna skockning af män och lastdjur! Det liknade en marknadsplats, där alla gormade och skreko och ingen hörde på. Eskorten sökte förgäfves göra sig åtlydd, radjputerna voro mera lugna, men patanerna lefde röfvare bland ohörsamma kaschmiris och själfsvåldiga män från Poonch. På något afstånd mellan träden tjudrades djuren vid långa spända rep, på en liten plan plätt slogos för första gången de tenar in i marken, vid hvilka mitt tält skulle stagas. Jag hade fått det till skänks af min vän Daya Kishen Kaul och det skulle blifva mitt hem för långliga tider. Bagaget staplas upp i verkliga murar af proviantsäckar och kistor och Manuel får ändtligen reda på köksattiraljen och tar fram den emaljerade servisen. Djuren gnägga och stampa och ge då och då sina närmaste grannar en kamratlik spark med bakbenen, men då kornpåsarna bäras omkring för att hängas dem öfver nacken, låta de höra ett fryntligt gnäggande af otålighet och god aptit. Och dessa österns barn, denna samling af mörkhyade män, gående i rödt i eldskenet och med höga hvita turbaner, — hvilken vacker och fängslande tafla mot bakgrunden af en ogenomtränglig natt; jag log i smyg, då jag såg dem skyndsamt komma och gå i sina tusende bestyr.

Men nu är »middagen» färdig i det upplysta tältet och ett kistlock tjänar till bord. En matta, en säng, de två hvardagskistorna och valparna utgöra hela möbleringen. Valparna äro tre och två af dem äro hyndor. De äro parias, upplockade från gatan i Srinagar och äga ej spår af religion. Robert och jag, som alltid tala engelska, kallade dem helt enkelt puppy, den hvita och den bruna; den tredje fick heta »Manuels vän», ty Manuel och han höllo alltid ihop.

Och hela detta följe, som genom ödets lek samlats omkring mig, skulle åter skingras som agnar för vinden, den ena efter den andra; själf var jag den enda, som tjugusex månader senare skulle återkomma till Simla, ja den siste af alla de män och djur, som nu somnade tungt under Ganderbals platåner.

Men jag var icke den siste, som gick till hvila den första natten, ty då jag ändtligen släckt mitt ljus klockan tre, lekte ännu eldskenet på tältduken, och det friska lifvet därute i Asien strömmade in till mig som en svalkande fläkt från barrskogar och berg, från snöfält och gletschrar och från de öppna fria vidder, där mina planer skulle omsättas i handling. Skulle jag någonsin tröttna därpå? Ja, skall jag n å g o n s i n få nog däraf!

Uppbrottet från Ganderbal.

III.

Vägen till Leh.

Sent slutade dagen i går och sent purrades jag och solen stod redan högt på himmelen innan vi voro färdiga till uppbrott. Det kräfde fyra timmar att få allt i lägret nedtaget, stufvadt och lastadt, men snart skulle det väl gå fortare, då alla visste hvad de hade att göra.

Det långa tåget sätter sig i rörelse, den ena kolonnen efter den andra försvinner mellan träden. På ömse sidor skymta landtliga gårdar och byar bland pilar, valnöts- och aprikosträd, små kanaler porla sakta mellan risfälten, som befrias från ogräs af män, gående på led

och sjungande en rytmisk stimulerande sång, och sången underlättar arbetet, i det att vid en viss refräng ogräset ryckes upp och ingen vill bli efter.

En bro leder öfver Sind, hvars gråblåa vatten brusar och forsar i flera mäktiga armar. Nu för oss vägen upp genom flodens dal, i det vi svänga mot öster, och bakom oss försvinner snart Kaschmirs stora dalvidgning med dess jämna mark. Stigningen är redan märkbar, och man gläder sig däråt när dagen är varm. Träden glesna, allt längre sträckor rider man i solen, men allt är grönt och rikt bevattnadt, den ljumma luften ångar af lif och alstringsförmåga, och dalen är uppfylld af flodens brus och dess eko. Två gånger förut har jag färdats denna väg, men då låg Sinddalen höljd i snö; nu härskade sommaren öfver berg och dalar.

Vid Kangan tältade vi i en tät dunge. Nu gick det ganska fort att få upp lägret och få det indeladt i sina kvarter och gator. Byns »numberdar» skaffar oss allt hvad vi behöfva — vi vilja ej röra vid våra egna förråd, förrän all proviantering på platsen är omöjlig. De fyra kulis, som burit båten, aflösas af fyra andra, hvilka skola bära den vidare upp till Gunt.

Så hade vi åter en dagsled bakom oss; alla njöto af det rörliga och fria lifvet. Men dagen skred, skuggorna förlängdes, solen försvann en timme tidigare än vanligt, tack vare de skymmande bergen, och tidigt gingo vi också den nya natten till mötes, efter att en stund hafva lyssnat till skällande schakalers klagolåt. I nattens stillhet höres flodbruset starkare än förut; detta vatten kommer från högre regioner, dit vi längta. En gång skulle jag dock med mera längtansfulla blickar följa de lekfulla vattenhvirflarna på deras väg till hafvet.

Då jag kom ut i den svala morgonen, hade karavanen för länge sedan brutit upp och lägret såg tomt och ödsligt ut. Dagen tedde sig hotande, ty det regnade friskt och åskan mullrade doft mellan bergen; men det doftade morgon och sommar, skog och fuktig grönska, och efter en riklig frukost bröt min afdelning af karavanen, dit Robert och Manuel hörde, också upp.

Snart är solen framme, och med värmen komma hela svärmar af flugor, som plåga våra djur och göra dem bråkiga. Vägen för ned till floden, hvars högra strand vi länge följa mellan löfträd. På vänstra dalsidans kam trotsa ännu några snöstrimmor sommarens sol, och på samma sida är skogen mycket rikligare än på den motsatta. Ett och annat barrträd reser sin mörka krona bland den ljusare löfskogen. Vid byn Mamer, där ett kvarnhjul gnisslade i forsen och en öppen bod vinkade de vägfarande till förfriskningar, stannade Khairullah en stund i sällskap med en bolmande vattenpipa. Vid Gandjevan gå vi öfver floden på tre gungande broar. I den smalnande dalens fond reser sig ett snömassiv. Landskapet är storslaget, och man njuter af den i dubbel bemärkelse upplyftande ridten. Någon gång stannar vår karavan, då en mula kastat af sin börda; men redan nu gingo djuren lugnare, och jag motsåg nog med oro den dag, då de skulle bli fromma som lamm, ja, då inga maningsrop längre skulle förmå dem att skrida framåt.

Lägret vid Gunt var redan i ordning, då vi nådde platsen. Min första omsorg ägnas alltid åt valparna. Under den första timmen af dagens marsch gnälla de och finna mulans rörelser högst obehagliga, men snart domna de af för den vaggande gången. Man har knappt släppt ut dem ur vidjekorgen, förrän de äro i lufven

på hvarandra, och sedan tumla de om hela aftonen bland tälten och bita och slita i allt.

Äfven vid + 11,2° på natten kändes det, efter slätternas hetta, så kallt, att man vaknade däraf och beväpnade sig med en päls. På morgonen var det blott 6,8° i floden. Allt grannare blir utsikten uppåt dalen. Än rida vi genom smala passager, än öfver branta, halsbrytande backar, än öfver vidgningar med åkerfält. Men sedan blir dalen trång på allvar, mellan tvärbranta klippväggar, och i lundar af pil och al är skuggan tät och svalkande. Dånande forsar öfverrösta alla andra ljud. Floden är nu mindre, sedan så många bifloder stannat bakom oss, men den är också mera imponerande på grund af sin vilda våldsamhet och vattenmassornas kompakta fall. Vattnet sjuder och arbetar, grönblått och hvitt, skummande och vräkande, mellan väldiga block af mörkgrön skiffer. I en skrefva nära stranden kvarligger en tynande lavinkägla, och högre upp på branterna synas smala vattenfall, liknande strimmor af skinande hvit oljefärg; först när man kommit dem närmare, ser man vattnets rörelse och kaskader, som pulveriserats till finaste stänk.

Så vidgar sig dalen åter och endast barrträd kläda dess sluttningar. Vi lägra vid Sonamarg, från hvars dakbungalow jag brutit upp en vinternatt för några år sedan för att med lyktor och bloss våga vandringen öfver Zodjilas lavinkäglor.

Guvernören af Kaschmir har skickat med mig en »tjaprassi», och på ett ord från denne potentat stå alla de lokala myndigheterna på hufvudet för oss. Men somliga medlemmar i vår karavan äro icke lätta att göra till lags. Bas Ghul och Khairullah visade sig snart vara ett par veritabla bråkmakare, som vid alla möjliga tillfällen

muckade gräl med de andra. Den förra syntes mest upptagen med att dressera en kuli till sin privata betjänt, den senare ansåg sig alltför förnäm för att behöfva hjälpa till vid lastningen. De andra klagade dagligen öfver afganernas trakasserier, och jag insåg också snart, att denna »eskort» skulle bli oss till mera förfång än nytta. Men äfven bland de andra, kaschmiris och männen från Poonch, funnos små röfvare till husbehof, och radjputerna fingo i uppdrag att se efter att inga af våra ägodelar »kommo bort». Vid Baltal inträffade ett stort spektakel i det att ett par män från Sonamarg uppträdde och förklarade att mina tjänare i förbifarten stulit en kastrull. Den fanns mycket riktigt hos Poonchmännen; de förorättade återfingo sin kastrull och dessutom ersättning för sitt besvär.

Vägen från Baltal öfver Zodji-las pass tedde sig nu helt annorlunda än 1902. Då låg hela landet under snö, och man åkte mest hela vägen kana öfver isfrusna sluttningar. Nu höllo ett halft tusental arbetare på med att reparera vägen upp till passet. De gåfvo sin flit tillkänna medelst dånande sprängskott, och tid efter annan kommo oroväckande stora stenblock neddansande i vår omedelbara närhet.

Nu skulle vår tunga karavan öfver passet. Sakta och försiktigt skrida vi uppför hårda och smutsiga, men ändå hala lavinkäglor, där trafiken utmejslat en liten slingrande stig. Det sipprar och droppar i den porösa massan, och här och hvar sila små bäckar fram genom snöportar. Efter ett stycke god väg följer en tvärbrant backe utmed en klippvägg, en verklig trappa med steg af tvärlagda stockar, där det vore bra mycket begärdt att lastade djur skulle kunna ta sig upp. Några öfverhalningar ägde också rum, och en mula höll på att gå öfver kanten — ett fall

från branten ned i den djupa hålvägens älf vore förintelse, ty ej ett spår af den förolyckade skulle kunna återfinnas. Älfven såg från vår höga utsiktspunkt ut som en tråd. Sedan några majssäckar gått öfver bord, leddes djuren ett och ett af två man.

Långsamt skrider tåget uppåt. Oupphörligt höras genomträngande rop, då något af djuren är på vippen att förolyckas. Men ändtligen äro vi öfver den otäcka passknölen och vandra i packad snö öfver jämnare terräng. Från en mäktig lavinkägla vid södra sidan flyter smältvattnet dels till Sind, dels till Dras. Den senare växer förvånansvärdt hastigt till en svallande älf, utmed hvars strand vår stig, smal och halkig, leder. Öfver en rasande vild biflod, hvars upprörda vatten var som en grå lervälling, förde en försåtlig bro. En af mulorna trampade igenom och blott i sista ögonblicket räddades hennes börda. Sedan reparerades bron för de efterföljande med flata stenar.

Floden Dras är imponerande; dess vattenmassa kastar sig öfver block, som ramlat ned i bädden; man hör ett dof t malande ljud, och denna mäktiga flod är dock blott en af Indus' tusende biflöden.

I silande regn nådde vi Matajun och hade knappt lägrat förr än karavanmännen voro i lufven på hvarandra. Här upphunno vi en förhyrd kontingent af 30 hästar med furage; deras förare hade order att gå till Leh så fort som möjligt, men nu befanns det att de legat stilla i flera dagar och fordrade extra betalning härför. Väl hade myndigheterna i Srinagar gjort sitt bästa för att underlätta min färd till Leh, men i Kaschmir råder ingen ordning. Robert var en präktig hjälpare, som gjorde allt att lugna de upproriska männen. Själf förstod jag

redan nu, att endast ett radikalmedel skulle råda bot, och jag längtade blott efter tillfälle att få använda det. Ungefär tre fjärdedelar af Poonchmännen rapporterade sig sjuka, men hela sjukan bestod i att de ville rida. Mulorna fingo eljes gå utan bördor för att sparas, och det var ju också därför vi hyrt hästar från Srinagar.

Kargil.

Några af männen hade också blifvit sparkade af våra lifliga mulor och kommo nu och begärde medicin emot åsnesparkar.

Så bar det vidare till Dras och Karbu. På höjden ofvan Dras passeras de beryktade Buddabilderna i sten, och sedan bär det ned genom den smala pittoreska dalen till Karbu. Floden växer alltmer och skänker ett storartadt skådespel. Små biflöden störta ned mellan klip-

Vägen upp till Baltal.

porna likt silfverband och sprida sig öfver gruskäglorna därnere. Nyponblommor, skära och vänliga, stå och nicka i blåsten, som svalkar oss under dagens eljes varma timmar. Präktiga, mörka enar, högväxta som cypresser, pryda högra stranden. Utanför Karbus stationshus möt-

»Tjorten» i Lama-jurus kloster.

tes jag af en gubbe i hvit turban. — »God dag, Abdullah!» ropade jag åt honom, ty jag kände genast igen den hedersmannen, som förra gången hjälpt mig öfver Zodji-las snöfält.

»Salam, sahib,» svarade han snyftande, föll på knä och omfattade min fot i stigbygeln på orientaliskt sätt.

»Vill du följa med på långfärd?» frågade jag.

»Ja, jag vill följa er till jordens slut, om jag bara får tillåtelse af Commissioner Sahib i Leh.»

»Den saken kunna vi lätt klarera; men säg mig, hur du har haft det sedan vi träffades sist?»

»A, jag är 'tekkedar' af Karbu och förser passerande karavaner med allt hvad de behöfva.»

»Ja, tänk på saken tills i morgon, och vill du vara med, så har jag en plats ledig i mitt följe.»

»Jag behöfver icke tänka därpå. Får jag också bara en rupee i månaden, så kommer jag.»

Men Abdullah var för gammal och för bräcklig för Tibet, och de villkor, han sedan meddelade Robert, voro mera realistiska än de första, som uppställts under intrycket af återseendets förtjusning. Sextio rupees i månaden, allt fritt, egen häst och befrielse från allt hårdt arbete voro nu hans villkor, hvarför vi togo ett evigt farväl af hvarandra morgonen därpå.

I stället uppenbarade sig en passagerare från föregående station och klagade öfver att Poonchmännen bestulit honom på ett får. Då de nekade, lät jag käranden följa med till Kargil, där rättvisa skulle skipas inför magistraten.

Vi nalkas det imposanta dalmöte, där Drasfloden förenar sig med Vackha, passera det skarpa klipphörnet och rida uppför den senare, omedelbart utmed stranden. Dalfallet är starkt och vattenmassorna storma i vildt raseri, vräka sig kupigt öfver hindrande block eller bryta sig i skummande, vredgade vågor. Flera gamla bekanta och själfva Vesir Vesarat komma till mötes, och innan vi hamnat i Kargil, äro vi eskorterade af en hel kavalkad. I en svalkande lund af popplar och pilar restes våra tält, och morgondagen anslogs till hvila.

Den dagen saknades icke vissa pittoreska poänger. Omgifven af Kargils myndigheter med pundit Lashman Das, Vesir Vesarat, i têten, satt jag till doms öfver det sammanrafsade patrask, som ställt till så mycket trassel under den första veckans färd. Först afskedades alla kaschmiris och deras ledare Aziza. Sedan kom turen till deras landsmän, som med förhyrda hästar fört upp kornet och majsen för våra djur, och slutligen till alla Poonchmännen. Med afseende på det stulna fåret skipades rättvisa på följande sätt. Man fastband de misstänkta vid ett par träd, och ehuru skuggan var svalkande, blef dem tiden för lång, och efter tre timmars fåfäng väntan på någon räddande ängel bekände de kort och dömdes att betala fårets dubbla värde. Så framträdde Khairullah och bad för Aziza, som var hans vän, men när hans förböner inte hjälpte, blef han stött och vägrade helt enkelt att göra nattvakt. Då afdankades äfven han, och till sällskap fick han medtaga den andra afganen Bas Ghul, som led af periodisk galenskap och för resten var en bof. Det medförde en känsla af lugn att bli af med dessa riddersmän af karavanens säkerhetsvakt. Af den ursprungliga »orientalistkongressen» i Srinagar återstodo nu blott fyra man, nämligen Robert, Manuel, Ganpat Sing och Bikom Sing.

Vid uppbrottet från Kargil medtogo vi den 26 juli 77 förhyrda hästar med deras ledare, och djurens proviant utgjorde 161 mounds. En inhemsk veterinär fick medfölja för att se efter att mulorna sköttes väl. Vår karavan hade växt sedan vi köpt allt korn, som kunde fås, och gallringen i Kargil gjorde de följande dagslederna till Leh vida behagligare än början hade varit.

Vid Schirgul passerades det första lamatemplet under denna resa, men ofvanför Mullbe blefvo de allt talrikare. Vid hvarje steg märker man att man är i lamas land; likt storkbon trona de små hvita templen i tibetansk stil på sina klippspetsar och utsprång, behärskande dalarna och byarna därnedanför. Men endast sällan ser man en munk i sin röda toga, templen synas tysta och ödsliga, omgifna af pittoreska tjorten-monument och manekistor. Landets relief tyckes nu vida mer utpräglad än på vintern då det evigt hvita snötäcket nivellerar allt och gör alla former mjukare. Och skarpt framträda också bergens fantastiska former med vilda klippspetsar och krenelerade kammar, hvilka, ofvanför Bod-Karbu, växa ihop med de gamla murar och torn, hvaraf nu endast ruiner kvarstå.

Den 28 juli korsade vi floden på en ganska stadig bro och stego allt högre i den dal, som leder till Potu-la. Ett stycke bortom passet mötte Lama-juru's myndigheter med frukter och blommor och, enligt landets bruk, hvar och en framräckande en rupee, som man blott behöfver vidröra med handen. Ännu ett stycke, och så framskymtar en första tjorten, efterföljd af andra i långa rader, och stenkistorna peka mot det berömda klostret Lama-juru. Efter ännu ett skymmande hörn har man utsikten fri öfver en liten dalöppning mellan höga berg, och här reser sig den lodräta rullstensterrass, å hvars krön klostret är byggdt. Blott några hvita tempelbyggnader däruppe bryta af mot det evigt gråa, och i daldjupet utbreda sig åkerfälten mellan glesa träddungar.

Så fort vårt följe blef synligt uppe i dalen, stämde musiken upp och från tempeltaken ljödo de långa mässingsbasunerna doft och högtidligt som orgeltoner. Det ekade

Två munkar.

Kyrkomusiken i Lama-juru.

Sumto-dalen nedanför Lama-juru.

Bron öfver Indus vid Altji.

riktigt festligt mellan bergen, och jag undrade, om Tibets lamakloster någonsin skulle hälsa mig med ett lika vänligt välkommen. Vid inträdet till byn stodo ett trettiotal kvinnor i sina bästa kläder, pälsbrämade, brokiga kappor, skygglappar, intimt hoptrasslade med hårets flätor, och turkoser på hjässan. Alla bymännen äro ute och bilda en pittoresk grupp kring musiken, hvars flöjter och trummor stämma upp en öronbedöfvande låt.

På eftermiddagen gingo vi upp till tempelklostret, vid hvars hufvudport priorn och munkarna mötte. De förde oss till klostrets öppna gård, omgifven af åldriga byggnader, tjortens och flaggstänger. Utsikten härifrån är storartad öfver den dal, som sjunker ned mot Indus. Under tunga molnmassor och i ett fint regn tråddes nu en besvärjelsedans af sju munkar, klädda i anskrämliga masker af vilda djur, afgrundsandar och vidunder med skrattande mun, betar till tänder och stirrande hemska ögon. De brokiga kjortlarna stå ut som klockor under dansen, och hela tiden ljuder den bisarra musiken. Men hvad munkarna måtte ha tråkigt här i sitt frivilliga fängelse! Deras enda förströelse tyckes vara att bjuda ut sin religiösa fanatism åt passerande främlingars nyfikenhet.

Knappt har man lämnat byn, förrän det bär brådstupa ned genom den smala och trånga, vilda dalklyfta, som leder till Indus. Dess djupt inskurna älf passeras på små trefliga träbroar, och efter ett par timmar rider man som genom en port ut i den stora ljusa Indusdalen och har den berömda floden framför sig. Den är kunglig att skåda och en god stund stannar man å den gungande träbron för att betrakta de oerhörda vattenmassorna, som med sin väldiga tyngd och sitt strida lopp allt djupare gräfva ut dalrännan.

Nurlas stationshus reser sig alldeles öfver floden, som rasar och dånar under ens fönster. Dagen hade varit gassande varm; det är som om värmet utstrålade och fördubblades från klipporna och marken i denna gråa och sterila dal, och äfven på natten var det ännu 16° varmt. Men flodvattnet hade äfven på dagen 12° och, ehuru grågrumligt som en gröt, kändes det ljufligt att dricka i värmen.

Ända till Saspul rider man på högra stranden, omedelbart ofvanför floden. Här är vägen ofta farlig nog, inskuren som den är likt en hylla i en brant, och man känner sig inte lugn förrän allt det dyrbara bagaget är lyckligt förbi. Faran är den att ens packhäst kan komma innanför en annan och pressa honom ut öfver branten, och i en handvändning kan man bli af med sina instrumenter, fotografiapparater eller rupeesäckar.

Vid Djera kastar sig en liten smaragdgrön hvitskummande bergbäck handlöst ut i Indus för att dö i dess famn — det klara, gröna vattnet uppslukas ögonblickligt af det öfverväldigande, grumliga Indusvattnet. Man njuter af de ständigt växlande djärfva perspektiven och de öfverraskningar de erbjuda vid hvarje ny krök. Med blicken följer man den sugande spiralen i en outtröttlig malström, eller det fräsande stänket, som yr från vågtopparna i den piskande blåsten, man afundas de grumliga hvirflarna i detta vatten, som kommer från det förbjudna landet, från Gartok, från trakterna norr om det heliga Kailasberget, ja från själfva Indus' okända källa, dit ännu aldrig någon resande framträngt och hvars läge aldrig blifvit utmärkt på någon karta.

Altji's bro med sina buktiga sviktande stockar såg lika lifsfarlig ut som sist, men dess gungande spann förenar

dock djärft de båda stränderna, och under en härlig rast i skuggan införlifvades bron med galleriet i min skissbok. Mot vägens stenkaj slå vågorna melodiskt, och man saknar deras sång, då vägen lämnar flodstranden och går upp till Saspul, där vi som vanligt möttes af musik och dansande kvinnor.

Basgho-gumpa har ett vackert läge i en bidal till Indus. Vid dess vänstra sida är klostret uppbyggdt på en aflång klippa, från hvars krön de hvita murarna resa sig i tre våningar, med balkonger, effektfulla taklister och vimplar. En mängd tjortens och mane-kistor omgifva Basgho. På gröna skifferplattor är den heliga formeln »om mane padme hum» inhuggen, och ödlor, lika gröna som stenen, kilade öfver de eviga sanningarna.

Den 1 augusti var vår sista dag på vägen till Leh. En strålande och stilla morgon; genom aprikosträdens löfverk silade solstrålarna helt vänligt och varmt och kastade gröna reflexer öfver stationsrummets inre. Vi rida nära Indus ända till Spittoks kloster på dess kulle, men sedan svänger vägen af rakt upp till Leh, hvilket synes i fjärran, omgifvet af sommargröna trädgårdar. Mohanlal, en köpman i Leh, som åtagit sig en stor del af den slutliga utrustningen, möter oss, och då vi rida förbi ett frodigt, inhägnadt klöfverfält, berättar han, att han köpt det för mina mulors räkning.

Vid ingångsporten till en stor trädgård sitta vi af och gå in. I dess midt reser sig ett stenhus, omgifvet af popplar och pilar — det bebos eljes af Vesir Vesarat, Kaschmirs representant i Ladak, men skulle nu bli mitt högkvarter i tolf dagar. Här hade jag för sista gången för två långa år tak öfver hufvudet, och jag trifdes förträffligt i mitt rymliga arbetsrum en trappa upp. I

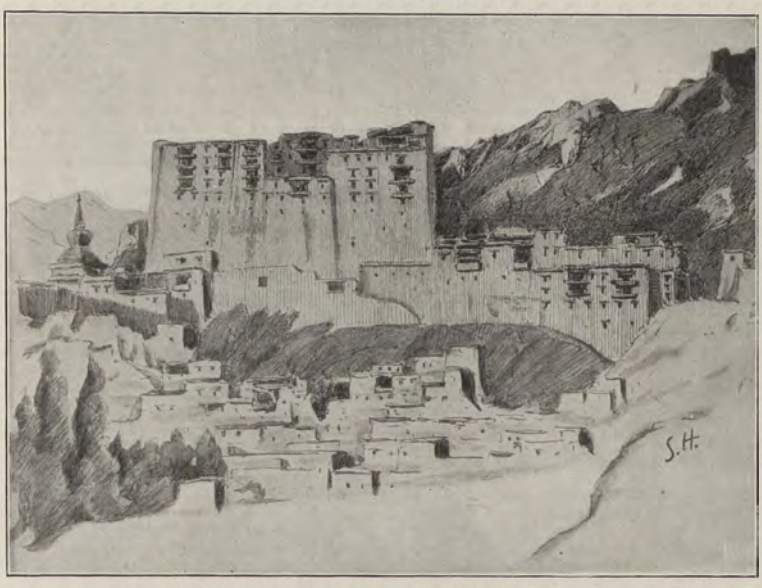

Konungarnas af Ladak palats i Leh.

ett annat rum bodde Robert, och på en öppen skuggig balkong var det meteorologiska observatoriet ordnadt. På nedra botten regerade Manuel och de båda radjputerna, på gårdsplanen var ett ständigt gående och kommande af leverantörer och nya tjänare, och intill trädgården gränsade vårt stall, där de nyförvärfvade hästarna radades upp under bar himmel.

Leh är den sista anständiga ort, man berör på vägen till Tibet, och här skulle också den sista utrustningen göras. Intet fick försummas; om vi glömde något, skulle vi aldrig kunna få det mer. Här rullade också rupeernas silfverström utan afbrott, men jag tröstade mig med att vi snart skulle nå trakter, där man med bästa vilja i världen inte skulle kunna göra af med en enda. En stor karavan suger pengar som en vampyr, så länge man är i bebodda och odlade trakter, men sedan alla föreningsband med mänsklig kultur blifvit afskurna, får den förtära sig själf; den tynar därför småningom bort och går sin undergång till mötes. Så länge någon möjlighet finnes kvar, låter man därför djuren äta sitt lystmäte; den bästa klöfver, som kan fås, måste anskaffas och både hästar och mulor skötas så väl, att de sedan länge kunna lefva på sitt eget hull och stå ut med de väntande strapatserna.

IV.

De sista förberedelserna.

Kapten Patterson var nu Joint Commissioner of Ladak; han mottog mig från första stunden med den allra största gästfrihet och vänlighet och var en af de präktigaste män, jag någonsin kommit i beröring med. En grundlig kännare af Indien, Ladak och Tibet, kunde han gifva mig många värdefulla upplysningar och råd, och vid utrustningen af den stora karavanen, som alltjämt officiellt var destinerad till Ost-Turkestan, skänkte han mig ett outtröttligt bistånd, utan att dock en hårsmån öfverskrida sina instruktioner. I honom fann jag en verklig vän, och efter middagen, som jag klockan 8 alltid intog hos honom, kunde vi sitta till långt fram på småtimmarna och prata om Asiens framtid och världens gång.

Sir Francis Younghusband hade rekommenderat mig en välkänd karavanförare, Muhamed Isa. Jag kände honom från Kaschgar och Srinagar och visste att han varit närvarande vid Dutreuil de Rhins' mord. I bortåt 30 år hade han rest snart sagdt öfverallt i Centralasien och kände också stora sträckor af Tibet. Förutom en mängd småresor, i hvilka han deltagit i sahibs tjänst, hade han varit Carey's och Dalgleish's karvanförare på deras stora färd i Centralasien och i ett par år tjänat under Dutreuil

de Rhins. Han följde med Younghusband på dennes berömda färd öfver Mus-tagh och hade varit hans karavanförare på krigståget mot Lhasa. På Ryders och Rawlings resa i öfre Brahmaputras dal och vidare till Gartok hade han haft öfveruppsikt öfver deras bagagekaravan. Under alla dessa resor hade han samlat en erfarenhet, som kunde komma mina planer väl till pass, och jag antog därför med tacksamhet Younghusbands förslag, så mycket hellre som kapten Patterson, i hvars tjänst Muhamed Isa stod, icke hade något emot att ställa honom till mitt förfogande. Därtill kom att Muhamed Isa flytande talade turki, tibetanska och hindustani och att han själf icke önskade något hellre än att få följa mig. Utan att veta att han var så varmt rekommenderad, hade han själf enträget bedt sin husbonde att få träda i min tjänst.

Hans far var Jarkendi, hans mor en lamaistisk kvinna från Leh. Den blandras, som genom en sådan förening uppkommer, kallas »argon» och utmärker sig i regeln för fysisk styrka och en ovanligt väl utvecklad kropp. Muhamed Isa var också en ståtlig man, stor och stark som en björn, uthållig, pålitlig och redbar, och vi hade icke kommit många dagsresor, förr än jag fann, att min karavan icke skulle kunnat anförtros i bättre händer än hans. Att den första diagonala korsningen genom Tibet lyckades så väl, var också till en mycket väsentlig del hans förtjänst. Bland folket upprätthöll han en obrottslig disciplin, och om han också någon gång var sträng mot de andra, så lände det till karavanens båtnad, och han tillät aldrig att någon försummade att göra sin plikt.

I timtal kunde han underhålla Robert och mig och äfven karavanmännen med berättelser om sina öden och äfventyr i andra européers tjänst, och han kritiserade här-

under några af sina forna herrar ganska oförbehållsamt. Minnet af Dutreuil de Rhins tycktes förfölja honom, och han återkom ofta till skildringen af öfverfallet på den olycklige fransmannen. Han skröt rätt tappert och berättade, hur han en gång midt i vintern på tio dagar gått med ett bref från Jarkent till Leh och burit hela sin proviant på ryggen — för vanliga människor kräfver den resan en månad. Men det var intet ondt i hans historier, och han var kvick och rolig, alltid glad och skämtsam och höll kuraget uppe hos de andra i mörka situationer. Stackars Muhamed Isa! Föga anade han och vi andra, att han aldrig skulle få återvända till sin hustru och sitt hem, då vi nu tillsammans bröto upp.

Knappt hade jag beträdt mitt nya hus, förrän Muhamed Isa infann sig med ett gladt och vänligt »Salam, sahib».

»Frid,» svarade jag, »du är dig lik, Muhamed Isa, efter alla de år, som gått sedan vi träffades i Kaschgar. Har du lust att följa med på en tvåårig färd bland de högsta bergen?»

»Jag önskar intet högre, och Commissioner Sahib har gifvit mig tillstånd att söka tjänst hos er, men jag ville gärna veta åt hvilket håll vi skola resa.»

»Vi gå norrut mot Ost-Turkestan; hvart det sedan bär, skall du få veta, när vi lämnat de sista byarna bakom oss.»

»Men i och för utrustningen borde jag allt ha reda på detaljerna i edra planer.»

»Du måste medtaga proviant för tre månader åt både folk och djur, ty det kan hända att vi under så lång tid icke komma i beröring med människor.»

»Då är det väl meningen att inträngа i Tibet — det är ett land, som jag känner lika bra som min egen gård i Leh.»

»Hvilka äro dina villkor?»

»Fyrtio rupees i månaden och två hundra rupees i förskott, som jag vid uppbrottet lämnar åt min hustru.»

»Godt! Jag tar dig i min tjänst, och det första uppdrag, jag ger dig, är att köpa ett sextiotal kraftiga hästar, att fullständiga provianten, så att den räcker för tre månader, och skaffa alla de utensilier och den öfriga utrustning, karavanen behöfver.»

»Jag vet precis hvad vi behöfva och åtar mig att hålla karavanen klar på tio dagar. Och jag tillåter mig också att föreslå, att ni ger mig i uppdrag att anställa tjänare, ty jag känner folket i Leh och vet precis hvilka som lämpa sig för en lång, hård färd.»

»Hur många man tror du dig behöfva för karavanens skötsel?»

»Tjugufem man.»

»Nåväl, anställ dem och ansvara för att blott dugliga och hederliga karlar tagas i min tjänst.»

»Ni kan lita på mig,» sade Muhamed Isa, och tillade att han visste, att det blott skulle lända honom själf till fördel, om han tjänade mig väl.

Under de följande dagarna var Muhamed Isa i farten för att skaffa hästar. Att köpa dem i massa ansågs af många skäl oklokt, icke minst därför att priserna då skulle stiga; vi köpte därför blott fem eller sex dagligen. Men då bönderna redan i början begärde oskäligt höga pris, tillsattes en kommission af tre förnäma ladakis, som hade att bestämma de salubjudna hästarnas verkliga värde, och om säljaren var nöjd därmed, fick han genast ut beloppet

och hästen fördes till sin spilta i vårt öppna stall. I motsatt fall fick säljaren gå sin väg, men vanligen kom han tillbaka dagen därpå.

Inalles köptes 58 hästar och Robert gjorde en förteckning öfver dem: 33 voro från olika byar i Ladak, 17 voro från Ost-Turkestan, 4 från Kaschmir och 4 från Sanskar. Sanskarhästarna anses vara de bästa, men de äro svåra att komma öfver. Äfven Ladaki-hästarna äro goda, födda som de äro i bergen, vana vid luftförtunningen och det ofta rätt skrala betet; de äro små och sega. De turkestanska hästarna äro i allmänhet mindre uthålliga, men i brist på bättre måste man ta dem, och af våra hade alla en eller flera gånger gått öfver Kara-korum-passet.

Efter hand som hästarna köptes fingo de nummer i förteckningen, hvarpå motsvarande nummer fastsattes å en liten skinnlapp i hästens man. Jag gjorde sedermera en dödslista öfver dem, alltefter som de stupade, för att utröna deras relativa uthållighet. Att den första döde var från Sanskar, var en ren tillfällighet — han dog af en akut åkomma några dagar efter affärden från Leh. Sedan blef manspillan störst bland hästarna från Jarkent. Priset varierade högst betydligt, mellan 37 och 96 rupees, och medelpriset uppgick till 63 rupees. En 95 rupees häst stupade efter tre veckor, en annan, som blott kostade precis hälften så mycket, bar mig i ett och ett halft år. Kommissionen gallrade kritiskt, och Muhamed Isa afprofvade hvarje kandidat, innan den gillades. I allmänhet drog man sig icke för att taga tio- eller tolfåriga hästar; de bepröfvade ansågos säkrare än de unga, som till det yttre kunde se vida kraftigare ut. Men ingen af dem alla skulle någonsin komma ut ur Tibet; de höga bergen

behöllo sitt rof fulltaligt. »Morituri te salutant,» yttrade kapten Patterson aningsfullt, då den första karavanen drog bort från Leh.

Karavanens numerär uppgick alltså till 36 mulor och 58 hästar. Det är alltid svårt att göra det definitiva uppbrottet — redan efter några få dagar skulle vi befinna oss i trakter, där intet annat kan erhållas än hvad som växer på marken. Årstiden var visserligen den allra bästa, sommarens gräs var som frodigast, men det skulle snart glesna, och efter ett tiotal dagar skulle vi nå höjder, där intet bete fanns. Det gäller därför att medtaga så mycket majs och korn som möjligt och just härigenom uppkommer svårigheten: man får nämligen icke fördärfva djuren med alltför tunga bördor, ty om man det gör, knäckes karavanen redan under den första månaden, och under den andra, då man med all sannolikhet befinner sig i sterila trakter, går den under. Och alltefter som dagarna gå krymper provianten ihop och är slut just då den som bäst behöfves. Under de första veckorna skulle vi också stiga från de periferiska områdena upp på det tibetanska platålandet. Vi hade följaktligen att vänta den svåraste terrängen just i början af resan och kunde därför vid starten endast göra korta marscher, allra helst som bördorna då voro tyngst. Det hela är ett ganska inveckladt kommissariatproblem.

I samråd med Muhamed Isa beslöt jag därför att från Tankse hyra en hjälpkaravan af 30 hästar, som skulle följa oss under den första månaden och sedan vända om. Men äfven i detta afseende uppstår ett räkneproblem. Männen från Tankse fordrade 35 rupees för häst och månad, eller 1,050 rupees för det hela. Men äfven de voro utsatta för stor risk, och jag måste därför förbinda

mig att betala 30 rupees för hvarje häst, som stupade på bortvägen, och 10 rupees för hvarje, som stupade på hemvägen. I allra värsta fall skulle kostnaden då stiga till 1,950 rupees.

Om jag däremot köpte också dessa 30 hästar för 60 rupees per styck, skulle kostnaden bli 1,800 rupees och hästarna tillhöra mig. Problemet blir dock alldeles detsamma som det första, ty jag måste också medtaga foder för dessa 30 hästar och anställa tio nya karlar till deras vård samt medtaga proviant äfven för dem. Efter många om och men beslöto vi oss emellertid för att hyra hästarna, ty då medfölja dessas ägare på egen risk och ansvara själfva för sin proviant, som skulle bäras af sju jakar.

Den proviant, som åtgick under den första månaden, skulle tagas från våra egna djur, så att deras bördor lättades och deras krafter sparades, och alltid tröttnar någon häst eller mula redan i början och måste skonas. Men tröttnade några bland de hyrda hästarna, stod det deras ägare fritt att skicka hem dem redan innan den öfverenskomna månaden var tilländalupen.

Då fodret och betet var dyrt i Leh, skickade vi redan den 10 augusti 35 mulor och 15 hästar med sina bördor, 15 man och en tjaprassi i förväg till Muglib, beläget ofvanför Tankse, där betet var godt. Till ledare för denna karavan utsågs Sonam Tsering, som blifvit mig varmt anbefalld af kapten Rawling. Han fick hundra rupees att hushålla med i och för karavanens utgifter. Muhamed Isa följde dem ett stycke på väg för att se till att allt aflöpte väl.

Redan ett par dagar efter det Muhamed Isa själf blifvit fast anställd presenterade han för mig de 25

män, som han föreslog mig att taga i min tjänst. Att finna dem, som voro villiga att följa med var ingen konst, ty hela Leh hade kommit, om det bara fått. Svårigheten är att gallra och blott taga dugligt folk, som fyller sina platser och förstår att sköta sina åligganden.

Det var en rätt högtidlig stund, då karavanens stamtrupp samlades i min trädgård, men skådespelet fick en viss humoristisk anstrykning, när Muhamed Isa, tvärsäker som en världserövrare, stegade fram för fronten och mönstrade sina legioner. På min begäran hade kapten Patterson infunnit sig för att se på gubbarna, och han höll till dem ett förmaningstal och påminde dem om, hur viktigt det var för dem själfva att de tjänade mig väl. Deras lön fastställdes till 15 rupees i månaden, och de fingo alla ett halft års lön i förskott; detta belopp åtog sig Rev. Peter vänligt att distribuera bland de borttågandes familjer. Till slut lofvade jag dem 50 rupees hvar i gratifikation, om de skötte sig väl, samt förband mig att bekosta och betrygga deras hemfärd till Leh från den punkt, där vi en gång skulle skiljas.

Efter hand som berättelsen fortskrider skall jag få tillfälle att presentera dessa män för läsaren. Förutom den redan omnämnde Sonam Tsering, som tjänat under Deasy och Rawling, vill jag nu blott nämna den gamle Guffaru, en gubbe med stort hvitt skägg, som var med på Forsyth's ambassad till Jakub Bek af Kaschgar för 33 år sedan. Han hade sett den store Bedaulet (»den lycklige») i all hans pomp och ståt och hade mycket att berätta om sina erfarenheter under Forsyth's berömda resa. Jag drog mig för att medtaga den 62-årige Guffaru, men han bad så vackert att få följa med, han var Muhamed Isas vän och han var så fattig, att han eljes icke kunde lefva. Han

var emellertid försiktig nog att medtaga sin liksvepning för att få en hederlig begrafning, om han skulle kola af under resan. För att allt i sådant fall skulle gå ordentligt till och hans eventuellt innestående lön skulle komma hans familj riktigt i handom, medtog han också sin son Kurban. Men Guffaru kolade inte alls af utan skötte sig briljant under hela den tid, han var i min tjänst.

En annan man, som jag med stor sympati och vänskap minnes, hette Schukkur Ali. Honom kände jag från 1890 i Kaschgar, då han stod i Younghusbands tjänst, och lika väl som jag påminde han sig, att jag då en gång hade ritat af honom i hans herres tält. Han var till den grad och alldeles ofrivilligt komisk, att man kunde kikna af skratt bara han öppnade munnen, och han var min äldsta bekantskap i denna skara af mer eller mindre bepröfvade asiater. I Wellby's resa hade Schukkur Ali deltagit och hade hemska skildringar af de lidanden, som den i boerkriget stupade kaptenens karavan hade utstått i norra Tibet, sedan all dess proviant tagit slut och alla deras djur dött. Ett år senare deltog han i mina båtfärder öfver den heliga sjön Manasarovar och var mig till lika mycken nytta som nöje. Schukkur Ali var en hedersman, en ärlig själ, som oombedd skötte sina sysslor, aldrig grälade med någon och alltid var villig och färdig till hvilket arbete som helst. Hans lynne var alltid ljust och strålande, äfven i den hårdaste storm midt på sjön, och blott två gånger såg jag honom gråta som ett barn: vid Muhamed Isas graf och då vi skildes åt för sista gången.

Dessa tre voro, såsom deras namn förråder, muhamedaner. I allt räknade karavanen åtta Islams barn, och ledaren Muhamed Isa var den nionde. De öfriga sjutton voro lamaister. Därtill kommo de två hinduerna, en

romersk katolik, Manuel, och två kristna, Robert och jag. För lamaisternas religiösa öfvertygelse vill jag icke svara. Om somliga bland dem erfor jag, att de ibland ändrade religion. Då till exempel Rabsang reste till Jarkent, var han muhamedan och rakade sitt hufvud, men då han var på färd i Tibet, omfattade han med samma nit den lamaistiska tron.

Äldst i följet var den sextiotvåårige Guffaru, yngst Adul, nämligen 22 år, och medelåldern för hela sällskapet uppgick till 33 år. Elfva af dessa voro från Leh, de andra från olika byar i Ladak. Blott en var utlänning, gurkhan Rub Das från gränsen till Nepal. Han var tyst och trofast och en af de allra bästa, och hvad gjorde det då att han var utan näsa; under ett vildsint slagsmål i Lhasa hade hans vedersakare bitit af honom detta lika viktiga som dekorativa organ.

Om utrustningen kan jag fatta mig kort; den är ju alltid densamma. För männen medtogs ris, mjöl och talkan eller rostadt mjöl, som ätes med vatten, samt massor af tegelte. För min räkning flera hundra konservdosor, te, socker, tobak med mera, allt anskaffadt af köpmannen Mohanlal, hvars räkning uppgick till 1,700 rupees. Nya packsadlar, rep, filtar, hästskor, spadar, yxor och spett, blåsbälgar, grytor, kopparkannor och folkets hela köksattiralj med mera gick till bortåt tusen rupees. De packsadlar, vi köpt i Srinagar, voro så usla, att nya måste göras, och Muhamed Isa trummade därför ihop ett tjugutal sadelmakare, som hela dagarna sutto i trädgårdens lunder och sydde. Allt blef emellertid färdigt i tid, och allt blef förstklassigt. Kapten Patterson sade också, att aldrig tillförene en bättre förberedd karavan lämnat Leh. Jag hade begått ett stort misstag i att så länge stanna i

Srinagar och tröska med maharadjans tröga herrar; allt som stammade från Srinagar hade antingen blifvit oskäligt dyrt eller också odugligt. Blott mulåsnorna voro bra. Dock minns jag alltid vistelsen i Srinagar med stor tacksamhet och sympati.

Herrnhutarmissionärerna i Leh gjorde mig många ovärderliga tjänster och mötte mig med samma gästfrihet och vänskap som förr, och i deras trefliga hem tillbringade jag många oförgätliga stunder. Rev. Peter hade ett ändlöst besvär för min skull och klarerade både nu och senare alla mina affärer med de nya tjänarna samt åtog sig vänligt att bevaka deras intressen under vår frånvaro. Doktor Shawe, missionsläkaren, var en gammal vän från min förra resa, då han länge på det förträffliga missionshospitalet hade vårdat min sjuka kosack Schagdur. Äfven nu hjälpte han oss med råd och dåd. Han dog ett år senare i Leh efter att ha ägnat sitt lif åt lidande medmänniskors bästa.

Många af mina bästa minnen från långa år i Asien förskrifva sig från missionshusen, och ju mer jag lärt känna missionärerna, desto uppriktigare beundrar jag deras tysta, trägna och ofta så otacksamma arbete. Alla de herrnhutare, jag träffade i västra Himalaya, stå också på en mycket hög grad af bildning och komma ut synnerligen väl förberedda för sin uppgift. Det är därför alltid upplyftande och i hög grad lärorikt att vistas bland dem, och bland nu lefvande européer finnas inga, som kunna mäta sig med herrnhutarmissionärerna i kännedomen om Ladaks folk och historia. Jag behöfver blott nämna D:r Karl Marx och Rev. A. H. Francke, för att vara inne på den strängt vetenskapliga arkeologiska forskningens gebiet.

Somliga unga vildar, hvilkas hjärnor icke på långt

när äro så väl möblerade som missionärernas, tro det höra till god ton att behandla dem med öfverlägset förakt, att häckla och döma dem och fördöma deras arbete i kristendomens tjänst. Men vare det hur som helst med det otacksamma arbetets resultat, så är dock alltid den osjälfviska kampen för en ärlig öfvertygelse beundransvärd, och i en tid så rik på motverkande faktorer är det befriande att någon gång möta människor, som kämpa för ljusets seger öfver jorden. I Leh hafva missionärerna en församling som de sköta med största ömhet och pietet, väl vetande att den fäderneärfda religionen, som gått infödingarna i blodet, endast genom ett försiktigt, tåligt arbete kan öfvervinnas. Äfven de ladakis, som aldrig besöka missionsstationerna, tala alltid väl om missionärerna och ha ett blindt förtroende för dem, ty oafsedt missionsarbetet verka de såsom goda exempel. Hospitalet anlitades ytterst flitigt, och läkekonsten är en säker väg till infödingarnas förtroende.

Den sista dagen i Leh återsåg jag också mina gamla vänner herr och fru Ribbach, i hvilkas gästfria hus jag för fyra år sedan hade tillbringat så många trefliga vinterkvällar.

En dag föreslog mig kapten Patterson att vi tillsammans skulle besöka den rike köpmannen Hadji Naser Schahs hus. I ett stort rum i öfre våningen med ett väldigt fönster och utsikt nedåt Indusdalen sitter den åldrige höfdingen på mjuka kuddar vid ena långväggen och är omgifven af söner och söners söner. Där stå kistor fulla med silfver och guldstoft, turkoser och koraller, tyger och varor, som säljas inåt Tibet. Det är något imponerande patriarkaliskt öfver Hadji Naser Schahs mäktiga handelshus, som uteslutande skötes af honom själf och

hans stora familj. Denna räknar ett hundratal medlemmar, och de olika filialerna i Lhasa, Schigatse, Gartok, Jarkent, Srinagar stå alla under ledning af hans söner eller dessas söner. För trehundra år sedan invandrade familjen från Kaschmir till Ladak och Hadji Naser Schah är den yngste af tre bröder — de två andra hette Hadji Hajdar Schah och Omar Schah och dogo för några år sedan, efterlämnande många söner.

Den egentliga källan till deras rikedom är den så kallade loptjak-missionen, hvilken de äga som monopol. Enligt ett bortåt 200 år gammalt fördrag skickade konungarna af Ladak hvart tredje år en särskild mission till Dalai Lama med gåfvor, som inneburo ett tecken till åtminstone andlig underkastelse under Tibet. Men sedan Gulab Sings härförare Soravar Sing 1841 eröfrade Ladak och införlifvade större delen af detta land med Kaschmir, har maharadjan af Kaschmir åtagit sig skyldigheten att uppfylla loptjakmissionens bestämmelser, och uppdraget anförtroddes alltid åt en af Ladaks noblaste och förnämligaste familjer. I ett femtiotal år har den varit i Hadji Naser Schahs familj, och den är en källa till stora inkomster, särskildt därför att flera hundra lastdjur ända ifrån Leh till Lhasa kostnadsfritt måste ställas till missionens förfogande. En dylik handelsagent skickas också årligen från Lhasa till Leh och tillerkännes samma transportförmåner.

Loptjakmissionen hade nu för åtta månader sedan afgått under ledning af en af Hadjins söner. En annan son, Gulam Razul, skulle i september begifva sig till Gartok, på hvars marknad han är den mäktigaste mannen. Jag frågade på skämt, om jag icke kunde få följa med honom, men Hadji Naser Schah svarade, att han skulle

förlora monopolet, om han släppte européer in i Tibet. Gulam Razul erbjöd dock sina tjänster, för den händelse jag komme till grannskapet af Gartok, och att det icke var tomma ord, skulle jag senare erfara. Längre fram i denna berättelse kommer han att spela en utomordentligt viktig roll. Efter återkomsten till Indien hade jag anledning att visa höga vederbörande hvilken viktig roll i kommersiellt hänseende, han spelade för de engelska intressena i Tibet, och jag rekommenderade honom varmt till den eftersökta hederstiteln Khan Bahadur, som han också, tack vare öfverste Dunlop Smiths vänliga förord, erhöll.

Äfven nu gjorde han mig många ovärderliga tjänster; störst ibland dem var kanske den att han för en större summa indiska sedlar gaf mig klingande mynt, hvaraf ett par påsar tibetanska »tengas», som fyra månader senare skulle komma oss mycket väl till pass.

Den gamle Hadjin var en nobel typ för en muhamedansk gentleman. Obrottsligt följde han koranens bud och vandrade fem gånger om dagen på sviktande ben till moskén för att förrätta sin andakt. Af detta lifvets goda hade han mer än nog, ty hvarje år inbringade hans vidsträckta handelsförbindelser 25,000 rupees i vinst, och hans namn var kändt och aktadt öfver hela det inre Asien. Äfven han skulle lämna skådebanan före min återkomst och med ansiktet vändt emot Mekka intaga sin plats på muhamedanernas begrafningsplats utanför Leh.

Den lilla staden är full af de mest lockande och fängslande motiv i tibetansk arkitektur, i roliga gatuhörn med brokigt staffage, tempelportaler, moskéer, amfiteatraliskt byggda hus, öppna bodar fulla med köplystna, och på den förnämsta basargatan blef rörelsen nu dagligen allt

En förnäm lama i Leh.

Radjan af Stogh, Ladaks siste exkonung.

lifligare, sedan sommarkaravanerna från Jarkent öfver Kardangpasset börjat anlända till Leh. Kring det hela reser sig en krans af knaggliga ödsliga solbelysta berg och åt söder och sydost faller den torra grusslätten ned mot Indus, där en rad af byar, omgifna af grönskande fält och träddungar, ger lif åt taflan. På andra sidan tronar Stoghpa, en hög topp, under hvilken, i en dalmyning, byn Stogh skymtar fram. Här residerar en exkonung i tredje generation, radjan af Stogh, hvars farfar var konung af Ladak, men beröfvades sin värdighet och sitt rike af Soravar Sing.

Radjan af Stogh, eller såsom hans namn kort och godt lyder: Jigmet Kungak Singhej Lundup Thinlis Zangbo Sodnam Nampar Gelvela, Jagirdar af Stoghs stat, gör ett mycket sympatiskt, melankoliskt intryck, och man tror sig märka, att han bittert saknar den ära och makt, ödet aldrig lade i hans hand. Just nu gästade han Leh, där han har ett enkelt men trefligt hus vid hufvudgatan. Af tibetanerna betraktas han alltjämt såsom Ladaks verkliga och rättmätige konung, under det att landets nya härskare, maharadjan af Kaschmir, blott anses vara en usurpator. Vi räknade därför ut att en rekommendationsskrifvelse från radjan af Stogh kanske en gång kunde blifva bra att ha, och han var tydligen smickrad öfver min anhållan om en sådan och mycket villig att efterkomma min önskan. I sitt öppna bref anbefaller han »alla stora och små i Tibet, från Rudok, Gartok och Rundor till Schigatse och Gjangtse, att låta Hedin Sahib fritt och oantastadt passera, samt att gifva honom all nödig hjälp». Det högviktiga papperet, som försågs med datum och radjans röda, fyrkantiga sigill, lästes sedermera af många tibetanska höfdingar, men förfelade alltid att göra ringaste

intryck på dem. De svarade helt lugnt: vi mottaga befallningar blott från Devaschung i Lhasa.

Liksom ett gigantiskt minnesmärke öfver en försvunnen storhet reser sig det gamla palatset på sin klippa. Från dess tak har man en briljant utsikt öfver Leh, Indusdalen och de mäktiga bergen på andra sidan floden. Närmast under oss utbreda sig hvete- och kornfält, ännu skrikande gröna i det eviga grå, trädgårdsdungar, poppellundar, landtgårdar, små knaggliga bergåsar, bjärt och skarpt framträdande i aftonsolen, muhamedanernas ödsliga begrafningsplats, och omedelbart under oss detta virrvarr af fyrkantiga hus af sten eller lera, med balkonger och verandor af trä, och endast hufvudgatan och dess vinkelgränder bryta af. På krönet af en klippa i öster synes ett kloster, som en lama kallade Semo-gungma. Semo-jogma är beläget i själfva palatset. Där kallades tempelsalen Diva och de två förnämsta gudabilderna Guru och Schakija Toba; det är Budda. Palatsets portal gör med sina kolonner ett högst pittoreskt intryck. Genom den kommer man in i en lång mörk stenlagd gång, och så föres man vidare uppför stenbelagda trappor, genom dystra gångar och korridorer, från hvilka små förgreningar leda till balkongfönstren, men inåt förirrar man sig i alltid lika mörka hallar. Inga människor bo nu i detta sannskyldiga spökpalats, dit fantasien fritt kan förlägga de vildaste spökhistorier. Endast dufvorna, alltid lika unga bland åldriga, söndervittrande minnen, läto höra ett skorrande kutter, fullt af tillfredsställelse och godt humör.

Palatset reser sig dock trots förfallet kungligt och stolt öfver den i djupet under dess murar belägna lilla staden med dess id och äflan, en knutpunkt på vägen mellan Turkestan och Indien. Vinden sveper fritt och

obehindradt öfver taket, dess platta terrasser och bröstvärn, dess bönedukar, som fladdra och smälla på sina spön. En labyrint af branta gränder för hit upp. Hvart man vänder sig möter ögat idel pittoreska motiv, hela rader af tjortens, af hvilka en samtidigt är en hvälfd passage för vägen, små tempel och lamahus, kojor och murar.

På kullen bakom kapten Pattersons bungalow är en kyrkogård med fem europeiska grafvar och där fängslas vår uppmärksamhet särskildt af Stoliczkas och Dalgleish's namn. Öfver Stoliczkas graf är rest ett magnifikt granitmonument, och å en platta på framsidan läses att han var född i juni 1838 och dog i juni 1874 vid Murgoo nära Kara-korum-passet. Indiska regeringen reste vården 1876 såsom en gärd af aktning och ett tack för de tjänster, Stoliczka gjort under Forsyth's mission. Å andra sidan läses samma minnesord på latin. Dalgleish's grafvård är enklare, men äfven den är prydd med en gjuten platta. Han var född 1853 och mördades 1888 i Kara-korum-passet. Bägge slutade sina vandringar i samma trakt högt öfver den öfriga jorden, och de sofva sin sista sömn under samma popplar och pilar. Aftonsolen förgyller bergens kammar, ett rödgult sken belyser grafvårdar och poppelstammar, en svag fläkt susar stilla i trädens kronor, melankoliskt hviskande om alltings fåfänglighet, och en stund senare, då lamporna blifvit tända i residenset, smällde champagnekorkarna vid den afskedsmiddag, kapten Patterson gaf för en annan pilgrim, som ännu icke slutat sina ensliga ströftåg genom det stora ödsliga Asien.

Stoliczkas och Dalgleishs grafvar i Leh.

V.

Uppbrott mot Tibet.

Dagarna flögo bort i Leh under det forcerade arbete, som ändtligen resulterade i en ståtlig, fullt fältfärdig karavan. Det var som om Robert och Muhamed Isa blifvit smittade af min längtan efter uppbrottet, ty de arbetade från morgon till kväll och sågo efter att de andra gjorde sin plikt. Jag tog farväl af den älskvärda kapten Patterson, som hjälpt oss på så många vis, och den 13 augusti stodo den andra stora karavanens bördor parvis på den yttre gården, färdiga att blott lyftas upp på sina hästars packsadlar.

Klockan 4 följande morgon bröt Muhamed Isa upp, och några timmar senare följde jag med Robert och Manuel, fyra ridhästar och nio hästar för vårt bagage. Hadji Naser Schah och hans söner, våra många leverantörer, stadens myndigheter och punditer och många andra voro ute till afsked, vänligt hälsande »salam» och »djole».

En skara tiggare eskorterade oss ned genom hufvudgatan; på sin trappa stod köpmannen Mohanlal och bugade; genom den lilla stadsporten kommo vi ut i de yttre gränderna, men redan vid första krök hade den häst, som bar mina båda dagliga kistor, fått nog af sin

börda och befriade sig i ett ögonblick därifrån. Den lastades då på en annan häst, som såg fredligare ut; han bar den till muhamedanernas begrafningsplats, men då hade äfven han tröttnat, skyggade, satte af i sken, försvann mellan ett par tjortens och dängde kistorna i backen med en sådan fart, att man förvånades öfver att de ej gingo i tusen bitar bland grus och block. I en handvändning trasslade kraken sig ur alla repen, och med packsadeln släpande och dansande bakom sig galopperade han mellan grafvårdarna, under hvilka muhamedanerna sofvo i ro. För att ej få kistorna totalt förstörda hyrde vi en beskedlig häst för dagen. Så är det alltid i början, innan djuren blifvit vana vid sina bördor och packsadlar. Här slamra ett par järnhinkar öfverst på en börda, här handtagen i en jakdan, eller ock är det ett par tältstänger, som vippa och slå mot hvarandra vid hvarje steg. Och hästarna äro nervösa af den instängda hvilan, feta och frodiga efter doftande knippor af saftig klöfver, starka, glada och lifvade för dans på landsvägen. Hvarje häst fick nu ledas af en man, och ändtligen kommo vi ut på landsbygden; våra ledsagare lämnade oss den ena efter den andra, och den sista, som sade mig farväl, var den präktige, ädle Rev. Peter.

Ned bar det sedan från Leh, utmed oändliga maneringmos, genom trånga passager mellan små klippåsar, och så nalkas vi Indus igen. En klippudde passeras, så en annan omedelbart invid en arm af floden och bortom denna öppnar sig utsikten öfver Sche med dess lilla kloster på klippkrönet. Vägen leder genom byn, öfver dess kanaler med stenbroar i miniatyr, gräsmattor och mognade åkrar, och här och hvar utbreder sig ett träsk, bildadt af öfversvämmadt irrigationsvatten. Till

vänster ha vi granitklipporna, hvilkas uddar och utlöpare blifvit rundslipade och polerade af vatten och vindar.

Sedan vi lämnat floden ur sikte och ridit genom byn, där folket åter med trummor och pipor försökte att skrämma lifvet ur våra hästar, syntes framför oss Tikses kloster på sin dominerande klippa och vid dess fot byn Tikse med dess trädgårdar och fält. I en lund af pilar voro tälten redan uppslagna. Därutanför löpte stora landsvägen med sin kanal, och här stodo våra mulor och hästar i långa rader tjudrade vid sina färska gräsknippor. Valparna släpptes genast ut ur sin korg, som redan var för liten för dem; de växa märkbart och slåss värre och ha redan börjat att hålla vakt vid mitt tält, där de skälla ilsket så fort något misstänkt är å färde.

Knappt en halftimme sedan lägret väl är i ordning kommer Manuel och bjuder på te och cakes; han är något mörbultad efter dagens ridt, ser mycket allvarlig ut, svartbrun och skinande; men är han arg, blir han ändå svartare än vanligt. Robert är förtjust i sin häst, och äfven jag har all anledning att vara nöjd med min, en stor och stark apelkastad gynnare från Jarkent, som höll ut i öfver fyra månader och dog på julafton.

Vid Tikse äro vi betydligt lägre än i Leh, men sedan bär det åter uppför. Dagen hade varit riktigt het och ännu klockan 9 visade termometern 21°. Muhamed Isa är ansvarig för mina tjugu kistor, som han radat upp i en ringborg, täckt med hans stora tält, och här inne residerar han tillsammans med ett par andra af våra förnämligare ladakis. Robert och Manuel ha ett tält tillsammans, men köket med dess ständigt rykande eld är i fria luften, och under bar himmel sofva de öfriga männen.

Först nu hade den nya resan börjat på allvar och vi voro på väg mot det förbjudna landet. En hel kedja af svårigheter och hinder hade jag måst arbeta mig igenom för att komma så långt som till denna första dag. I Batum rådde full revolution, i Mindre Asien hade sultan Abdul Hamid skänkt mig en säkerhetsvakt af sex hamidieh-kavallerister till skydd mot röfvare, i Teheran yppade sig redan då revolutionära böjelser, i Seistan härjade böldpesten på ett fasansfullt sätt, och, värst af allt, i Indien hade jag mötts af ett oblidkeligt förbud att öfver hufvud taget gå in i Tibet från indiska sidan. Sedan följde allt det onödiga trasslet i Srinagar och på vägen till Leh och den ömkliga historien om det kinesiska passet, som aldrig behöfdes, men som kostade så mycket besvär. Det påminde om den där sagan om riddaren, som hade att öfvervinna en mängd ohyggliga odjur och vedervärdigheter innan han nådde upp till prinsessan på glasbergets topp. Men nu hade jag ändtligen alla byråkrater, politici och andra bråkmakare bakom mig, nu skulle hvarje dagsled aflägsna oss alltmer från den sista telegrafstationen, Leh, och sedan väntade den stora friheten.

Den 15 augusti var det på dagen 21 år sedan jag börjat min första färd i Asien. Hur skulle nästa år te sig; skulle det bli en kulmination eller en tillbakagång, skulle motigheterna fortfara eller tibetanerna visa sig vänligare än européerna? Jag visste det icke; för mig var framtiden lika dunkel som Indusdalen, där tunga molnmassor nu sväfvade kring bergen och regnet trummade på tältduken. Vi läto det regna och gladde oss däråt, ty om nederbörden sträckte sig långt in öfver Tibet, skulle betet bli frodigare och källorna ymnigare.

Klostret Tikse.

Efter en stund äro vi framme vid den för 30 år sedan nyanlagda byn Rambirpur, och till höger om vår väg reser sig det lilla klostret Stagna-gumpa på sin klipptand. På vänstra stranden synes byn Tjanga och ett stycke högre upp ingången till den väl maskerade lilla trånga dal, som gömmer Hemis ryktbara tempel. Åskan mullrar öfver dess berg, det är som om gudarna röto i vredesmod från sina altarplattor.

I hörnet, där en liten sviktande träbro leder öfver Indus, stå åter några långa »mane-ringmos»; de äro täckta af vackert uthuggna stenplattor, där bokstäfverna i vittringsbarken stå mörka ut från de urholkade mellanrummen i ljusare toner. Forna kungar af Ladak ha låtit utföra dem för att freda sina samveten och förvärfva sig förtjänster i ett kommande lif. De ersätta lamas för arbetet och det står hvem som helst fritt att på detta sätt blidka gudamakterna. Så få äfven klostrens munkar en inkomst, och alla parter, icke minst vägfarande och karavaner, känna tillfredsställelse öfver den fromma handlingen, under det att stenskifvorna i regn och solsken, dag och natt, i köld och hetta tala sitt tysta språk om dåliga samveten och mångahanda synder.

Nu lämna vi Indus för sista gången. Farväl då, du i historien så stolta och minnesrika flod; om det också gäller mitt lif, så skall jag väl ändå en gång taga reda på din källa däruppe i det förbjudna landet, tänkte jag, i det jag åtföljd af Kaschmirstatens jamadarer och tjaprassis och några af mina egna män svängde om klipphörnet och upp i den bidal, där vägen förbi Karus och Dschimres kloster leder upp till Tjang-la-passet. Vägen blir nu sämre; den försämras för hvarje dagsled, den skulle snart förvandlas till en gångstig, tidt och ofta ut-

plånad, för att slutligen alldeles försvinna. Stora vägen till Lhasa, som löper utmed Indus och upp till Gartok, var stängd för oss.

Vi äro ett helt resande samhälle, hvarje afton slaktas ett får och i midten af de olika matlagen koka grytorna öfver sina eldar. Ännu gör jag inga ansatser för att lära mina nya tjänares namn; de äro ju uppblandade med tillfälliga kulis och bymän, hvilka komma och gå, och jag vet knappt hvilka som äro mina egna. Det får vara så länge; tids nog skall jag stifta närmare bekantskap med dem, då alla främmande element blifvit uteslutna.

I mörkret höres en vemodig sång; det är nattvakten, som sjunger för att icke somna.

Vid Dschimre äro vi på 3,651 meters höjd och hela dagsresan ända till Singrul, där vi äro 4,898 meter öfver hafvet, bär det uppför. Vägen löper mest på vänstra dalsidans steniga och sterila sluttningar, under det att bäcken håller sig nära den högra, där intensivt gröna fält brandskatta bäckens vattenförråd, så att endast föga är kvar däraf vid utflödet ur dalen. Genom en bidal från höger leder en passväg till Nubra. I Sakti förirrar man sig i en labyrint af trånga passager och gångar mellan kojor och tjortens, rullstensblock och murar, mane-ringmos och terrasser, som stödja de horisontala, trappstegsformigt ordnade åkerfälten. I höjden öfver oss synes Tjang-la, man svindlar för den väldiga och branta stigning som leder dit.

Tagar är den sista byn före passet — här hade jag hvilat förr ett par gånger. Dess hvetefält fortsätta ännu en bit upp i dalen, men kila ut sig och öfvergå i en smal slingrande strimma af gräs i själfva dalbottens fåra. Mot allt högre regioner skrida karavanens olika kolonner, några äro redan framme, men de sista ha vi upp-

hunnit. Stigen löper brant uppåt mellan väldiga block af grå granit, så att våra ladakis måste passa på att kistorna ej törna emot.

Efter fyra och en half timmar voro vi uppe vid Singruls lilla terrassformiga rastställe, och från eldar, matade med jakspillning, svepte den blågrå röken öfver den svagt gräsbevuxna marken, där en liten kristallklar källbäck porlade.

Ett högalpint, kallt och sterilt landskap omgaf oss. Muhamed Isa tronar som en pascha i sin borg af kistor och proviantsäckar, det sedvanliga fåret slaktas och styckas och hamnar därpå med mage, tarmar och allt i den gemensamma grytan. Hufvudet och fötterna brynas på stenar invid elden. Ett par af männen ta hand om skinnet och använda kvällen till att gnida och mjuka upp det — det skall väl användas till bädd, kan jag tro.

De båda radjputerna sitta vid sin egen lilla gryta ett stycke från de andra, och jag såg dem förtära en mycket lätt middag af spenat, bröd och ris. Luftförtunningen tyckes ej alls genera dem, ej heller kylan, men däremot voro valparna missnöjda öfver att termometern på kvällen visade blott 7°; de gnällde ömkansvärdt och kröpo ihop till ett enda nystan under min tältsäng. De fyra kulis, som buro båten, fortsatte förbi Singrul upp till en grotta, där de sade sig vara bättre skyddade mot nattkylan. Mot aftonen ökade bäcken, och en arm däraf styrde kosan rakt mot mitt tält, som måste skyddas af en provisorisk fördämning. Ladakis sutto länge uppe och sörplade sitt röda, smörblandade te, och på flera håll lyste de gulröda eldarna i natten.

Temperaturen sjönk till —6,1° och det kändes riktigt ruskigt i dessa höga, bistra regioner, där vindarna fritt

drifva sitt spel och solen ännu ej fått bukt med snön; ännu kvarligga rätt stora snöflak och från deras bräm sila klara rännilar, vid hvilkas kanter frodas saftig mossa och gräs, fint som en matta. Van som man är vid värmen i Indien, känns det kallt att stiga upp, medan snöhagel liknande sockerpullor smattra mot tältet. En blåsvart korp sitter på ett block, gör en lof ibland för att se efter

Vägen upp till Tjang-la, sedd från Singrul.

hvad vi lämnat, smackar och klunkar med ett klingande ljud och tyckes vara belåten med morgonens fångst.

Tungt och långsamt arbeta sig hästarna och mulorna upp i sicksack genom detta evigt gråa granitgrus och mellan hindrande block. Vår trupp är betydligt förstärkt, ty djuren behöfva hjälp i backarna och bördorna glida. Det fordras särskildt konstruerade lungor och bröstkorg och ett starkt hjärta för att som våra kulis gå i dessa höga backar med en tung börda på ryggen. Allt högre bär det mot passet i den väldiga kedja, som skiljer Indus från dess

stora biflod Schejok. Ännu se vi de gröna åkrarna där nere i daldjupet, fågelperspektivet och dess kartografiska effekt stegras alltmer, och allt tydligare och mera öfverskådligt blir det landskap, vi lämna bakom oss. Skarpt tecknade orografiska linjer låta oss ana Indus' dal, och den mäktiga kedjan på dess andra sida reser sig mörk och snöklädd. Femtio mulåsnor med salt från Rudok hota att spärra vår väg, men de motas snart åt sidorna af våra män. Tid efter annan stanna vi för att låta djuren andas ut. Så bär det uppför en bit igen; rasterna bli allt tätare; hästarna frusta, spärra ut näsborrarna och andas tätt. Och så en bit igen till nästa rast.

Men ändtligen äro vi uppe på 5,360 meters höjd öfver hafvet. Väl visade termometern 5,2° öfver noll, men nordanvinden låg på, himlen öfverdrogs med täta moln, som kommo svepande öfver bergens kammar, och inom kort stodo haglen som spön i backen. Uppe på Tjang-las pass står ett röse med offerstänger fullhängda med trasiga, sönderblåsta vimplar, alla i tibetanska skriftecken bärande de heliga sex stafvelsernas bön; de äro brokiga och urblekta och fladdra och smälla i vinden liksom för att bringa bönerna i rörelse mot allt högre rymder på deras okända vägar till gudarnas öron. Horn och skallar pryda den sublima offerhögen. I tur och ordning stanna alla våra ladakis här, hurra, dansa och svänga sina mössor, glada att utan missöden hafva nått denna kritiska punkt.

Nedgången åt öster från passet är dock ändå värre; idel grus, block af alla storlekar, skarpkantiga granitstycken och dessemellan en enda soppa af gyttja, där det kippar och smackar efter hästarnas steg. Ibland liknar stigen snarare en provisorisk trappa, där det bär hufvudstupa utför, men våra hästar äro säkra på fötterna och

vana vid dålig terräng; kallt, ödsligt, rått och grått, blåsigt och dystert är det — hur olikt de solbelysta, sommarvarma dalar, vi nyss lämnat!

Vid den egentliga passkäglans fot väntade den åldriga Hiraman, en vän från min förra resa. Gubben var sig alldeles lik, kanske något skrynkligare än sist.

Efter 7,1° köld på natten redo vi vidare från Sultak, förbi dess lilla morändämda sjö och ned genom den grusiga dalen. Nu fingo valparna reda sig själfva, och de gjorde utan knot dagens korta marsch; men när de kommit fram till Drugub, ångrade de djupt sitt kraftprof och voro så förbi af trötthet, att de alldeles glömde bort sitt sedvanliga slagsmål.

I Drugub är höjden 3,900 meter och på den korta sträckan till Tankse stego vi endast 91 m., men nu skulle det sakteligen åter bära uppåt, ända tills vi slutligen befunno oss på de stora öppna platåerna, där höjdskillnaderna sedan under många månaders framryckande endast obetydligt skulle växla. I fonden, ofvanför Tankse, reser sig ett mäktigt, vackert skulpteradt parti; på dess ömse sidor gapa dalar; genom den södra går en väg till Gartok, som jag senare skulle lära känna; genom den norra går den väg till Muglib, som jag förr berest, och jag skulle nu återse den och under två dagsresor till färdas på vägar, som voro mig välbekanta.

Tankses älf är ganska vattenrik; vi korsade den vid ett bredt och grundt ställe, där fallet är mycket långsamt; vattnet är nästan alldeles klart, af blågrön färg, och glider ljudlöst som en olja öfver gruset i bädden. Hela byn var på fötter och beskådade huru mitt tält slogs upp i en dunge af magra pilar, som med beslutsamhet kämpade mot höjden och det bistra klimatet.

Men de voro också de sista träd, vi sågo på ett halft års tid.

I Tankse hvilade vi öfver en dag och gjorde upp med de män, som väntade med sina 30 hyrda hästar. Under de första dagsmarscherna gör man alltid en del erfarenheter och äfven nu återstod ett och annat att justera. Så gjorde Muhamed Isa i ordning ett stort tibetanskt tält med bred rökspringa upptill, afsedt för karavanmännen. Kring tältets inre rand skulle proviantsäckarna

Sultak.

bilda en ringvall till skydd mot blåsten och för att själfva skyddas mot regn. Vidare köptes rostadt mjöl, kryddor och tobak åt folket, samt allt korn, som kunde fås i trakten. Tankses och Pobrangs höfdingar föreslogo att på egen risk följa med oss några dagar för att se till att allt aflöpte väl.

Sent på kvällen upplystes nejden af flammande eldar från Muhamed Isas läger och den larmande musiken ljöd gladare än någonsin. Karavanfolket skulle ha afskedskalas från »civilisationen», och byns honoratiores och

danserskor hade blifvit inbjudna till te och sång. Det gick visst ganska muntert till; kornölet, »tjang», Ladaks nationaldryck, gjorde både gästerna och värdarna lifvade, och ännu då jag somnade hördes sång af kvinnoröster, flöjters och pipors ljud ekande mellan bergen.

Den 21 augusti rörde vi på oss igen, och då vi drogo bort, var hela Tankse på fötterna, förutom alla infödingar,

Drugub.

som samlats från angränsande byar, och de tillropade oss nu helt vänligt ett sista »djole» och en lycklig färd!

Här började jag det första kartbladet och därmed ett arbete, som i öfver två år skulle hålla min uppmärksamhet spänd för hvarje kilometer af den tillryggalagda vägen och på alla föremål, som från routen kunde observeras. Samtidigt började insamlandet af bergartsprofver; stuffen n:r 1 var af kristallinisk skiffer i fast fjäll, under det att dalbottnen alltjämt var belamrad med små och stora granitblock

Till vänster lämnade vi Tankses lilla kloster på sin klipphylla och höllo oss sedan på Muglib-bäckens högra sida, än utmed bergfoten och dess gruskäglor, än på markerade grusterrasser, än åter utmed bäckens strand, där här och hvar en liten miniatyräng utbreder sig. I Muglibs dalvidgning är betet däremot godt och ymnigt; närmast bäcken äro ängarna sumpiga och försåtliga, men högre upp är marken sandbunden och äfven tistel förekommer bland gräset, växande i knottriga tufvor.

Här betade våra 130 djur, som i en hast inspekterades. Sonam Tsering fick aflägga räkenskap för sitt fögderi, hvilket han skött förträffligt, och våra mulor sågo feta och välmående ut efter att under fem dagar hafva betat i det fria på Muglibs ängar. Vårt läger var nu för första gången samladt och såg ståtligt ut med sina fyra tält och sina många grupper af män, sittande kring olika lägereldar. På alla håll höras hästar gnägga och mulor skria, karlarna taga af dem packsadlarna för att se till att de äro jämna på undersidan och ej förorsaka skafsår, djuren ryktas och skötas, deras skor undersökas och nya söm slås i där de gamla blifvit utslitna i den steniga terräng, vi ha bakom oss.

Muglibs by består af tre fattiga kojor, hvilkas tolf invånare odla korn och ärter. Man väntade att kornet skulle bli färdigt till skörd om tio dagar, men ärterna blommade nu som bäst och skulle aldrig hinna mogna förr än nattfrosten kom. De användas därför som foder åt hästarna, medan de ännu äro saftiga och gröna. Jag frågade ett par Muglibmän hvad de gjorde om vintern. »Sofva och frysa,» svarade de.

Solen var icke uppe följande morgon, då jag väcktes af skrik och slammer, prat och stampande och gnäggande

hästar — det var det tunga kavalleriet, som bröt upp under Muhamed Isas befäl. Och sedan kommo valparna underfund med att min säng var en lämplig lekplats och gåfvo mig ingen ro. Manuels morgoneld vid köket började spraka, och doftande ångor förrådde att det skulle bli fårkotletter till frukost. Nåväl, jag var van vid detta lif på fältfot, men hade aldrig haft det så bra som nu och aldrig varit ägare af en så stor och fullständig karavan.

Ofvanför byn korsas bäcken sex gånger; den är helt liten och dess vattenmängd synes vara oföränderlig nu, ty den kommer från en liten sjö, vid hvars östra strand jag hade lägrat i december 1901. Nu följde vi norra stranden öfver flera små rätt besvärliga utlöpare af svart skiffer och kvartsit, och sedan är marken än grusbetäckt, än bärande små plättar af tofvigt, sträft gräs, än starkt sandbunden. Ibland komma ymniga, klara källor fram vid bergssidorna, där eljes i klyftornas mynningar mäktiga gruskäglor sprida sig solfjäderformigt mot dalen.

Ett flaggprydt röse och en manekista utmärka den hydrografiskt viktiga punkt, som är en vattendelare mellan Panggong-tso och Indiska oceanen och där höjden uppgår till 4,327 meter. Härifrån faller dalen långsamt mot sjön, och vi rida i den fåra, som en gång utgjorde dess aflopp till Schejok och Indus. Nu är Panggong-tso afskuren från Indus, och dess vatten är följaktligen salt. Bortom en skymmande udde till höger i dalen framträder sjöns västligaste spets, och efter ännu några minuters färd upprullar sig detta storslagna panorama: den blågröna, smala sjön mellan sina kolossala klippor. Utmed dess norra strand hade jag för fem år sedan färdats med kameler, mina gamla hederliga veteraner, som i Ladak väckte ett sådant uppseende, att jag ännu gick under benämningen »kamelherrn».

Just vid den punkt där Pobrangälfven faller ut och bildar sitt flacka, lagunrika delta rastade vi en stund för att med koktermometern få ännu en kontrollerande höjdbestämning, och sedan redo vi upp utmed älfven, som i december 1901 var fylld af flygsand, men nu med vatten. Då flödet på vintern upphör, fylles tydligen bädden med sand, men dynerna spolas åter bort, då vårflödet kommer.

Lukkong är en liten by med ett par stenkojor, ett kornfält, en tjorten, en äng och en förkrympt bergpoppel. Härifrån svänger vår stig åt norr och nordost genom den breda grusiga dalen, där man redan får en förkänning af det tibetanska platålandets flackare ytformer. Vi voro i ett område som saknar aflopp till hafvet, vi hade gått öfver tre viktiga trösklar, nämligen Zodji-la, Tjang-la och i dag det lilla Panggong-passet, men ännu hade vi två gigantiska pass att öfvervinna, innan vi definitivt voro inne på det stora platålandets vidder. Bortom det ena skulle vi åter gå ned till Indus' flodområde, bortom det andra skulle vi förblifva i afloppslösa nejder, ända tills vi en gång nådde de trakter, som genom Brahmaputras högre dalar äga ett aflopp till världshafvet.

Från ett litet pass med ett par stenrösen ha vi slutligen en öfverraskande utsikt öfver en dal, parallell med den vi följt och rik på grönskande ängar. Ofvanför och nedanför Pobrangs by syntes talrika tält och lägereldar, och betesmarken var alldeles svartprickig af karavandjur, ty mitt läger var icke det enda, som gjorde en flyktig visit vid Pobrang; där gästade också en engelsk shikari, mr Lucas Tooth, som varit på jakt uppåt bergen och var belåten med sitt byte af antilophorn. Vi språkade till midnatt i mitt tält, och han var den siste europé jag såg på mer än två år.

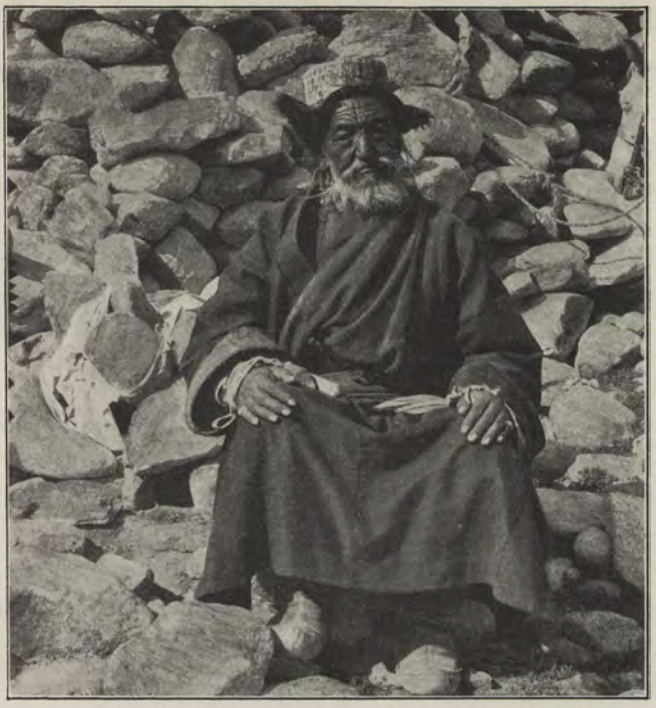

Den gamle Hiraman.

VI.

Till platålandets rand.

Äfven i Pobrang hade vi en hvilodag; där träffades det sista goda betet på vägen till Tibet och det var viktigt både för folk och djur att endast långsamt och steg för steg vänja sig vid de växande höjderna. Jag hade också fått post från Sverige och Indien och var länge försjunken i mina bref och deras besvarande; postmannen skulle redan följande morgon återvända till Leh. Dock var det öfverenskommet att ännu en »mail-runner» skulle

skickas efter oss från den lilla staden. Från Pobrang skulle han få medtaga en kamrat, ty trakten är osäker för vargar. När stigen upphörde, skulle de ändå lätt nog kunna följa karavanens spår, och det öfverenskoms att vi vid tvifvelaktiga ställen skulle uppföra små rösen till postbudens ledning. De hördes dock aldrig af sedan och jag vet icke hur deras företag aflöpte. Pobrang blef sålunda den sista punkt, där jag ännu var i beröring med den yttre världen.

Här köpte vi också trettio får till lefvande proviant, ty mer trodde vi oss ej behöfva, i det att jakten väl också skulle lämna någon afkastning och ett par af männen voro duktiga jägare.

På Muhamed Isas förslag fick Sonam Tsering sin aflöning höjd till 20 rupees, och han utnämndes till karavan-baschi för mulåsnorna. Gubben Guffaru var chef för hästkaravanen och Tsering, såsom vi helt enkelt kallade Muhamed Isas yngre broder, hade öfverinseendet öfver den lilla karavan, som bar mina dagliga kistor samt mitt och Roberts tält och köket.

Jamadaren Rahman Khan, som ledsagat mig 1902 och som nu följt oss allt sedan Lama-juru, fick afsked och hederlig vedergällning; så ock två tjaprassis, Razul och Ische. Den gamle Hiraman ville bestämdt följa med ännu en dagsled, medan Pobrangs »numberdar» och Tankses »kotidar» skulle, som sagdt, följa oss ända upp på platålandet. På det viset skulle sällskapet småningom krympa, men sist af alla skulle de hyrda hästarna och deras tio ledare lämna oss.

Hvarje kväll brukade jag ha en rådplägning med Muhamed Isa, och Robert var då vanligen närvarande, ty Robert var ändå den förnämsta af alla mina tjänare,

som hade hand om karavanens affärer och förde bok öfver våra utgifter. Vi beslöto nu att båten framdeles skulle bäras af ett par af de hyrda jakarna och att våra sista kulis kunde få återvända. Och så gjorde vi ett öfverslag öfver provianten; majs och korn borde räcka i 68 dagar; för våra trettio män skulle mjölet räcka i 80 dagar, eller med någon sparsamhet i tre månader; risförrådet borde icke kunna ta slut förr än om fyra eller fem månader. Men hur man än beräknar och kalkylerar, så är dock en diagonal korsning genom hela Tibet en äfventyrlig och riskabel affär, och sällan slå kalkylerna in. Man kan vara alldeles säker på att förlora massor af sina djur, och det kan äfven hända att man kommer till en kris, där bördorna bli för tunga för de öfverlefvande och en del af bagaget måste offras. Men det kan också hända att provianten tar slut hastigare än djuren; de senare måste då sättas på stark förknappning och slutligen blott lifnära sig på hvad marken bjuder.

För mig var nu hufvudsaken att kunna hålla ihop karavanen, tills vi träffade de första nomaderna i trakterna norr om Bogtsang-tsangpo, ty komme vi lyckligt så långt, skulle vi väl kunna klara oss på något sätt. Redan nu uppgjorde jag en provisorisk fälttågsplan, nämligen att aldrig göra oss beroende af tider och väglängder, utan blott af bete och vatten. Dagsmarschens längd blir då beroende af dessa förnödenheters förekomst, och äfven en timmes marsch är nog för en dag, blott den för till skapligt bete. Där landet är absolut sterilt, kan man däremot gå så långt som helst. Ännu hade dock ingen någon aning om mina verkliga planer. Först sedan de sista männen lämnat oss med sina hästar, skulle jag förråda allt. Hade jag gjort det redan nu, skulle planen ha blifvit

bekant i Ladak och därifrån kunnat nå mina vedersakares öron, och redan vid Bogtsang-tsangpo skulle i så fall ett obevekligt: »härintill men icke vidare» ha slungats emot oss, liksom så mången gång förr.

Den 24 augusti lämnade vi den sista byn, Pobrang, och redo vidare upp i dalen, på hvars små gräsmattor präktiga tamjakar lågo och solade sig. På vänster hand utbreder sig dalen Ldata med godt bete i sin nedra del. Från en flack kullrighet med ett par rösen ter sig landet österut alltmer tibetanskt, med flacka, afrundade former och grunda öppna smådalar med torra afloppsfåror. Allt ser så ödsligt och sterilt ut och endast små hårda japkakplantor förekomma ännu. Stigningen är ytterst långsam, gångstigen dock ännu tydlig i tröttande grus eller sand. Af vatten synes icke en droppe. Vädret är fullt tibetanskt, än gassande varmt, då det är lugnt och klart, än kallt och rått, då skyar skymma solen och blåsten sveper flygsanden kring ryttare och hästar.

Vid Lunkar lägrade vi nära ett par öfvergifna stenkojor. På blott ett par hundra meters afstånd betade ett par kulaner eller kiangs, såsom vildåsnorna kallas i Tibet och Ladak. Nio lägereldar glödde i mörkret, och bland deras bränder fräste snön, som föll på kvällen och fortfor större delen af natten, enligt hvad nattvakten berättade.

På morgonen hördes också det knarrande ljud, som uppkommer då man trampar i frusen snö, mitt tält var inåtbuktadt af belastningen, och hela landskapet försvann under det vinterhvita täcket, under det att kompakta moln sväfvade öfver alla kammar. Manuel och Ganpat Sing hade aldrig sett fallande snö; de sågo högst förvånade och intresserade ut, men voro också frusna i sina pustins

eller Jarkentpälsar. Valparna voro däremot missnöjda med detta nya påhitt och skällde förargadt på snön, ända tills de märkte att det icke alls hjälpte. De kunde icke heller gilla vårt tilltag att öka karavanen med ett par stora hundar från Pobrang. En annan tillökning, från Lunkar, utgjordes af tio getter, som skulle förse mig med mjölk.

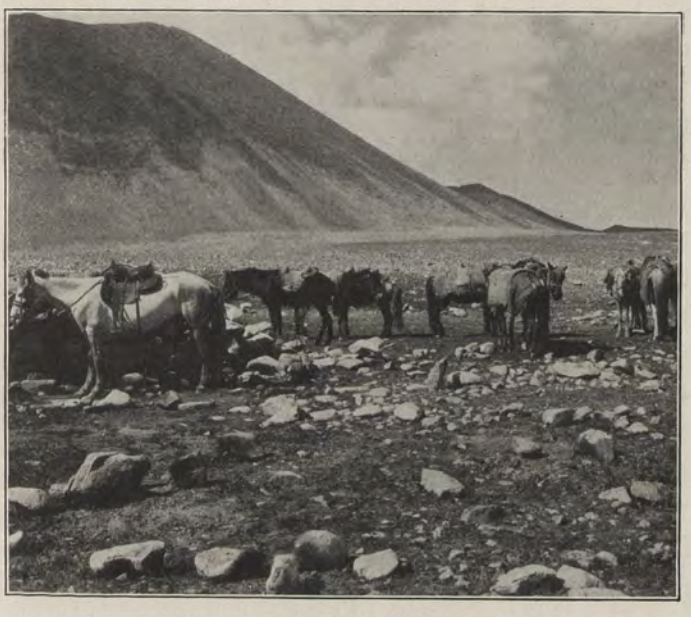

Lunkar, med vägen upp till Marsimik-la.

I en handvändning hade vi förflyttats från sommaren i Tankse till full vinter på höjderna och fått en försmak af den tibetanska köldens annalkande. Af sommar skulle vi väl icke få se så mycket mer i år — dock Pamsal borde kunna skänka oss ett sista afsked från den varma årstiden.

Hela karavanen var ännu kvar, då jag kom ut, och uppbrottet blef därför samfälldt. Gamle Hiraman tog far-

väl och red ned till sin koja i dalen. Solen lyste fram och det blef intensivt bländande hvitt allting; till och med ladakis måste skydda sina ögon med en ulltest, instucken under mössan, och de se komiska ut i detta allt utom klädsamma plagg.

Det väldiga följet slingrade sig nu, likt en jättelik svart orm, uppåt passet. Först bröto de fyrtio fåren och getterna upp med sina ledare, men hunnos snart af mulorna, som sedan hela dagen gingo i têten. Näst i tåget kom Muhamed Isa med hästkaravanen, hack i häl åtföljd af de hyrda hästarna med sina ledare och deras jakar. I dessas spår trampade våra sju hyrda jakar, som fått på sin lott att bära de tyngsta kistorna och båten; de redde sig alldeles utmärkt, men de voro också af prima sort, stora svarta bestar; de tycktes hvarken märka passhöjden eller kistornas tyngd och höllo hela dagen jämna steg med de sista i tåget. Efter jakarna red jag med Robert och Tankses »kotidar» samt en fotgängare, färdig att hålla min häst, då jag satt af för att taga stuffer eller göra pejlingar och skisser. Sist af alla kommo Tsering och Manuel med min lilla lägerkaravan.

Vi hade icke kommit långt, förr än vi upphunno den häst, som bar numret 52 i listan, han var från Sanskar och hade kostat 90 rupees. Han hade ej ätit i går och var nu alldeles på upphällningen samt föstes af en man raglande framåt, blott steg för steg. Ur näsan blödde det, buken var uppsvälld och nosen kall, hvilket ansågs som ett dåligt tecken; han tycktes lida af svindel och föll slutligen omkull och kunde icke förmås att resa sig. Efter en stund gjorde han dock själf en kraftansträngning, men rullade blott om ett hvarf. Från passet syntes han ännu länge liggande orörlig, med mannen vid sin

sida, men denne upphann oss sedan och förklarade att hästen var omöjlig. Han fick alltså n:r 1 på förlustlistan, och det beslöts, att Tankses kotidar skulle få behålla honom, om han oförmodadt kryade till sig.

Från Lunkars lägerplats hade Marsimik-la, dagens pass, sett helt lätt och beskedligt ut, men redan nu märkte man, att dess passerande skulle bli en rätt allvarsam affär. Till en början måste hästarna hvila och pusta ut hvar femte minut, sedan hvarannan, och slutligen kunde de icke gå mer än en minut i taget och hvila lika länge. Snön ligger nu nästan fotsdjup och karavanen ter sig i den hvita omgifningen som en ramsvart slingrande linje. Öfver den väldiga snökedjan i söder och väster hopa sig underligt gulgrå och violetta moln. Då solen är framme, bränns det i ansiktet och på händerna, men då hon döljes af moln, känns det skönt, och solglittret mot snön, som är ytterst besvärande för ens ögon, dämpas af molnskuggorna.

Framför oss tyckes karavanen alldeles stillastående, så långsamt går det i denna starkt förtunnade luft. Men den rör sig dock, det höres på männens ständiga maningsrop. Några ladakis sjunga unisont och melodiskt för att underlätta arbetet för sig själfva och djuren. De äro glada och nöjda; det är som om de drogo ut till en skördefest. Tid efter annan dånar Muhamed Isas stämma som en åska och ljuda hans maningsrop »chavasch» och »chabardar». Högt i den sista svängen upp till passet se vi honom stå och kommendera, medelpunkten i den halfcirkel, som bildas af karavanen. Hans vana falköga söker hvarje särskild häst; om en börda håller på att glida af, ropar han an närmaste man, om en stockning eller en lucka uppkommer, om en häst tar af åt sidan

från stigen, märker han det genast. Med händerna i fickorna och pipan i munnen går han sedan lugnt till fots öfver Marsimik-la.

Nu uppnås pasströskeln af mulornas första kolonn. Ett sjungande glädjerop skallar öfver fjällen; det höres klart och rent, men obeskrifligt tunt, kallt och klanglöst och dör genast bort utan att framkalla minsta eko, ty luften är för tunn. Hvarje ny afdelning, som uppnår passet, uppstämmer samma triumfrop. Med en känsla af lättnad ser jag den sista hästen försvinna öfver passets hvita kamlinje.

På passets höjdpunkt gjorde jag som vanligt en rätt lång observationsrast, och under tiden passerade Tserings kolonn förbi och äfven jakarna lomade grymtande öfver Marsimik-la. Den absoluta höjden uppgick till 5,591 meter, himlen var delvis klar och det kändes varmt som i en ugn, ehuru temperaturen blott var uppe till + 1,5°. Innan vi åter rörde på oss, hade de sista i tåget försvunnit ur sikte vid det klipphörn, som anger inträdet till den nedgående dalen. Ensam och öfvergifven låg den fallna hästen som en svart prick i snön. Han var det offer, passets gudar kräft i tull för vår passage.

Åt öster ser högfjället mera jämnstruket ut och inga dominerande toppar resa sig öfver kammarna. Sluttningen ned från passet är vidrig, full af grus och småblock, liksom simmande i dy. Snön smälter och man hör ett oafbrutet sipprande och bubblande ljud. Karavanens väg utmärkes af en oändlig rad små djupa gropar, fyllda med vatten och bildande en slingrande svart linje i det hvita täcket. Otaliga rännilar samla sig till en bäck, som porlar mellan stenarna. Där marken är jämn uppkommer ett träsk, knottrigt af kupformiga mosskakor, och mellan dem

stå pölar, ofta försåtligt djupa. Länge följa vi en fullkomligt steril sluttning, och man blir nästan otålig öfver att det så långsamt bär utför mot tätare luftlager.

Ändtligen bär det brant ned i dalen, utför en otreflig grussluttning korsad af en mängd små rännilar. Från vänster utmynnar en stor trågformig dal, i hvars öfre

Spanglung.

del man ser tre öfversnöade gletschertungor med tydligt framträdande frontsprickor i isen. Från dem härstammar en större bäck, med hvilken passbäcken förenar sig till en gröngrå, hvitskummande älf. Från föreningspunkten se vi i hela dess längd den dal vi skola följa till lägret. Den är djupt och energiskt inskuren; den forsande älfven fyller hela dess botten. Man måste därför hålla sig på högra dalsidans branter, ett eller annat hundratal meter

öfver älfven. Och terrängen är här vidrig, med groft, kantigt grus bildande en skarp terrasskant, och då man rider på dess yttersta rand, vore ett felsteg af hästen nog för att man skulle rulla ned utför sluttningen och bryta nacken af sig.

Här mötte vi den ena af hundarna från Pobrang; han gjorde en stor lof för att undvika oss och såg icke ens åt oss, då vi försökte att locka honom. Sannolikt anade han, att vi voro på väg till ogästvänliga trakter och att han hade det lugnare vid Pobrangs usla kojor. Utför sumpiga, mossbelupna grusbackar bar det sent omsider brant ned till lägret, som reste sig i själfva vinkeln mellan vår dal och Spanglung-dalen, omgifvet af höga berg och af det entoniga bruset från två älfvar. Trött slår man sig ned i tältet och gläder sig åt glödbäckenets vänliga värme. Bikom Sing var uppe i höjderna och bommade på en antilop. Muhamed Isa sade skämtsamt, att radjputerna hittills icke gjort mera nytta än valparna. I förteckningen på vårt manskap räknade han dem aldrig; han tyckte att det enda de gjorde var att tära på mjöl- och risförrådet; men det var orättvist att döma dem, innan de haft tillfälle att på något sätt utmärka sig.

En liten månskära, kall och blek, sväfvade öfver bergen, och det var skönt att gå till hvila; efter en sådan dag kommer natten som en befriare och en vän.

Vår väg till Pamsal leder vidare ned genom Spanglung-dalen, dels ett femtiotal meter öfver dess botten, där ett par snöflak lågo och kämpade mot den korta sommaren, dels på skarpt tecknade sidoterrasser i flera afsatser. Vägen är dålig, ty hela trakten är full af grus. Från höger utmynnar dalen Lungnak med små snöberg i fonden och framför oss reser sig en mäktig svart kedja,

belägen på norra sidan af Tjang-tjenmos dal. Från sydväst utmynnar bidalen Manlung och dess älf för ett betydande tillskott af grumligt vatten till vår dal.

Då vi kommit längre ned, framträda nya präktiga snöberg och taggiga toppar i väster — det är de berg, som inrama Tjang-tjenmos dalgång. Stigen för oss slutligen ut i den sistnämnda och i det lilla vegetationsbältet på dess vänstra strand lägrade vi.

Floden steg ansenligt mot kvällen; då vi följande middag mätte dess vattenmängd, uppgick den till 14 kubikmeter i sekunden, och stora strimmor af den steniga bädden voro då ännu våta efter midnattens högvatten. På sommaren kan man här ej rida öfver floden, den vräker då väldiga vattenmassor ned mot Indus. Dess namn är Kograng-sanspo, under det att Tjang-tjenmo snarare betecknar hela landet rundtomkring. Ladakis sade, att sommaren skulle kvarstanna ännu tjugu dagar här i landet; sedan bli nätterna kalla, men dagarna ännu skapligt varma; men därefter kommer snart den riktiga vintern med allt bistrare köld.

Uppåt öster är det fem dagsresor till passet Lanek-la, som tillhör Kara-korum-bergens kolossala rygg genom hela Tibet. Öfver detta pass ha några engelska resande dragit fram. För mig var denna genväg stängd; jag hade lofvat lord Minto att icke handla emot engelska regeringens önskningar, men jag undrar hvem som skulle ha kunnat hindra mig nu!

Den 28 augusti lämnade vi åter denna fridfulla och behagliga plats, och länge skulle det nu dröja tills vi åter komma lika långt ned som här. Alltmer aflägsnade vi oss från mänskliga boningar och vägar; ännu en tid skulle vi vistas i kända trakter, men sedan väntade det

stora okända landet i öster. Dagen var redan vänlig och varm, då jag bröt upp med mitt vanliga följe, Robert, Rehim Ali, en af våra muhamedaner, samt de båda ciceronerna från Tankse och Pobrang.

Vänstra strandterrassen, på hvars krön vi rida, svepes af en arm af floden, som, starkt grumlig och småforsande, vanligen är delad i flera armar. Hela dalbotten är grå

Lägereld i Spanglungs dal.

af grus och flodvattnet har ungefär samma färgton och gör sig därför mindre gällande i landskapet. Icke ett lif syntes till, hvarken tama eller vilda djur och inga spår af människor. Men en svag gångstig förråder dock, att bergsbor någon gång förirra sig hit. Den för oss åter ned till flodstranden, midt emot mynningen af den trånga, djupa, djärft utmejslade och med de vanliga terrasserna försedda tvärdalen Kadsung, ur hvars port en liten bäck med klart, blått, härligt vatten kommer ut för att blanda sig med

Muhamed Isa, Tsering och Adul pröfva ett vadställe vid Pamsal.

och uppslukas af hufvudflodens grågrumliga vatten. Här går stigen uppåt, för att öfver ett litet pass förkorta afståndet till dagens läger. Redan på långt håll kunde man se att ett ras ägt rum midt i den branta backe, där stigen löper och ett djupt hack hade uppkommit, som knappt skulle kunna forceras utan särskildt förarbete. En skara män skickades i förväg med spadar och hackor, och under tiden samlade sig karavanens alla olika afdelningar på stranden.

Vårt läger vid Pamsal.

Vadstället undersöktes af ett par fotgängare, ty här skulle vi också öfver hufvudfloden. Väl skummade vattnet fradgande hvitt kring bringan af de hästar, som nu i långa rader fördes öfver, men djupet öfversteg dock icke 70 cm. och alla kommo lyckligt öfver. Jakarna njöto tydligen af badet, de togo passagen så långsamt som möjligt och min båt sväfvade öfver sitt eget element utan att ens snudda därvid. Svårast var att få öfver fåren och getterna. Hela hjorden motades ned till vattenbrynet. Så togos några af dem i hornen och kastades ut i floden,

trots att de förtvifladt spjärnade emot. Men de andra funno situationen obehaglig, vände helt om och räddade sig flyende upp på närmaste terrass. Ännu en gång motades hela sällskapet till stranden och vräktes i vattnet af männen, som bildade kedja, och när väl de första gingo öfver, följde ock de andra efter, tappert kämpande mot det påtryckande vattnet.

En stund senare syntes hela karavanen streta uppför den farliga branten, det såg vackert, men vådligt ut. Fåren följde förstås icke stigen, utan sprungo omkring i backarna, sökande efter bete.

Några minuters väg bortom det lilla passet Mankogh-la öppnar sig en öfverskådlig utsikt öfver Kograng-sanspos dal, nämligen öfre delen af den dal, som vi följt från Pamsal; den gör alltså här en skarp krök, och öfver kullar och utlöpare komma vi åter ned till flodstranden. Lägerplatsen, där betet var ganska godt, kallades Gogra. Härifrån leda två dalar upp till Kara-korum-kedjans hufvudkam: Tjang-lung-barma och Tjang-lung-jogma, det är »Mellersta och nedra norddalen». I hvilket fall som helst skulle vi ha ett elakt pass att gå öfver; men vi beslöto oss för det senare. På något sätt skulle vi väl krångla oss öfver, och utmed farliga ställen kunde det dyrbaraste bagaget i nödfall bäras af männen. Med mössan på sned, pälsen vårdslöst kastad öfver axlarna och den oumbärliga pipan i munnen skred Muhamed Isa som en fältmarskalk i lägereldarnas rök och utdelade sina befallningar för morgondagens marsch. Ty ehuru ingen af våra män kände vägen, kunde man dock af deras sväfvande berättelser ana en hård kampanj.

Ej höjde vi oss synnerligen mycket under marschen, men upp och ned bar det öfver så många höjder och

branter, att dagsleden blef lika tröttsam som om den fört öfver en serie af pass. Floden var betydligt mindre efter de många tillflöden vi lämnat bakom oss. Vadet var dock besvärligare än sist, ty hela vattenmassan strömmade i en fåra och fallet var starkare. Det såg hopplöst ut att tvinga fåren ut i det morgonkalla vattnet, där de visste att strömmen skulle föra dem med sig. Deras herdar underhandlade ännu fåfängt med dem, då jag förlorade dem ur sikte, och jag vet icke hur det gick till, men öfver kommo de i alla fall, ty de nådde välbehållna dagens läger. Den svartgröna skiffer, som står i närheten, är delvis starkt vittrad, delvis hård och frisk. På en kulle är ett stort röse uppfördt och en af männen säger, att en gammal Jarkentväg här löpt förbi, medan Guffaru försäkrade att åtminstone en del af Forsyths följe dragit fram genom dessa trakter.

Älfvens hufvudmassa kommer från en stor nordvästlig dal med snöfjäll i fonden, under det att vi gå upp utmed höjderna vid en bidal, som uppifrån gör ett storslaget, nästan hemskt intryck. I dess botten sjunger en liten klar älf. Så bär det utför igen genom rödt, uppmjukadt stoft och grus. Små åldriga stenrösen angifva hur vägen går, och de visa oss åter ned till bottnen af dalen, som här blott är 20 meter bred och instängd mellan branta mörka skifferklippor. Ett stycke högre upp äro bergväggarna lodräta och älfven hoppressad i en mörk korridor. Man måste därför klättra upp på högra sidan för att kringgå det svåra stället och stigningen är tvärbrant. Hela karavanen hade stockat sig här, och Muhamed Isas resliga gestalt syntes just i den del af backen där det var brantast. Fem karlar måste hjälpa hvarje häst. En ledde honom i grimman, två stödde bördan på sidorna

för att hindra den från att glida af, två sköto på bakifrån. Då de väl kommit upp på en mindre brant sluttning, ordnades bördan på nytt och repen drogos till, och sedan fick hästen sköta sig själf i karavanspåret.

I trakten Tjuta, där vi åter äro nere i dalbotten, gå varma källor med svafvelhaltigt vatten i dagen. En af dem har bildat en 3 meter hög pyramid, till formen liknande en flugsvamp, och i midten af dess hjässa sipprar vattnet fram, droppande ned på sidorna, där det i hattens bräm bildar en krans af stalaktiter. I källans öga hade vattnet en temperatur af 51°. En annan källa, hvars stråle sprutade rakt ned i floden, hade blott 42°. På många ställen vid stränderna och i själfva flodbädden bubblar vattnet fram med ett sjudande ljud.

Efter ännu några branta backar af grus och löst gult stoft hamnade vi ändtligen i Tjang-lung-jogmas dal, där betet var mycket skralt. På kvällen snöade det rätt friskt och dalgångarna voro insvepta i ett mystiskt sken, en svag reflex från månen. Ur töcknet framskymtar ett par eldar, och ladakis stora tält är upplyst inifrån. Tystnaden afbrytes blott af den porlande bäcken. Men så i nattens stillhet höras några långdragna rop — det är väl fråga om några hästar, som fundera på att rymma nedåt gästvänligare nejder.

En dags hvila vid detta läger var nödvändig, ty framför oss väntade det höga pass, som är en vattendelare mellan Indus och det afloppslösa platålandet. Muhamed Isa och Sonam Tsering redo uppåt dalen för att rekognoscera, och under tiden, i växlande solsken och snöyra, gjorde Robert och jag en ompackning af mina kistor; vinterkläder och pälsar togos fram, tältsängen slopades och min bädd skulle för framtiden läggas på marken,

Fyra af mina tjänare vid Pamsal. Längst till höger Muhamed Isa.

med ett underlag af en vaxduksmatta och en filt; det är mycket lättare att hålla sig varm på detta sätt.

Allt högre uppåt bär det den sista dagen i augusti. Landskapet var krithvitt af snö, men redan före middag var marken bar igen. Jag red nu en liten hvit ladakipony, pigg och säker — han blef snart en af mina bästa vänner. I en krök vittnar en liten stenmur om människors besök, men kanske ha många årtionden förflutit sedan dess, ty af stigar eller andra märken finnes icke ett spår. Allt är sterilt, men man finner dock att vildjakar nyligen varit här. I mynningen af en liten mycket oansenlig bidal hade Muhamed Isa uppfört tre stenrösen, egentligen afsedda för de postbud, vi väntade. Här togo vi af från hufvuddalen. Bergens former bli nu mera afrundade, de relativa höjderna allt mindre, och dalarna äro icke så djupt utskurna som under gårdagens färd. Den lilla bäck,

vi följa uppåt mot dess källa i hufvudkammen, är det sista som återstår af Indus' flodsystem, men den är dock ett barn af Indus och för bud till hafvet från dessa höga trakter. Snart skulle dess flöde bindas i vinterns bojor, och den skulle slumra in i köldens armar, tills vårsolen åter väckte den till lif.

På ett klipputsprång satt en vittrad jakskalle och grinade mot oss, äfven den ett af Muhamed Isas landmärken. I en liten vidgning växte godt om trähårda japkakplantor, men nu hade vi kommit därhän att icke ens detta magra bete fick förbises. Vi lägrade därför på en punkt, hvars höjd uppgick till 5,170 meter, och detta läger döptes till n:r I, ty vi befunno oss redan i trakter, dit inga geografiska namn nådde. Ett väldigt kummel uppfördes midt mellan tälten, ty männen hade intet annat att göra, medan djuren i vår omedelbara närhet knaprade på japkakstänglarna.

En del af karavanen korsar Tjang-tjenmos flod på väg till Gogra.

VII.

Öfver Kara-korums kam.

Den 1 september hade vi en hård dag. Marken låg hvit och himlen såg hotande ut, men en smal blå linje i söder ingaf oss förhoppningar om vackert väder. Uppbrottet skedde tidigt, och då jag stigit i sadeln, såg jag hela den trånga dalfåran före mig fylld af karavanens olika afdelningar. Då jag öfverlämnade mitt tält åt dess öde, det vill säga åt Tsering och männen från Indien, rökte ännu våra öfvergifna lägereldar, och det nya kumlet stod svart emot snön. Med en viss spänning lämnade vi lägret n:r I, ty nu nalkades vi på allvar vilda trakter och skulle öfver ett förstklassigt pass, som ingen af mina män kände till, men som de kallade Tjang-lung-jogma; det är beläget något öster om det pass, som finnes angifvet på den stora engelska kartan öfver nordöstra Ladak, och så vidt jag vet har det aldrig förut användts af någon resande.

Strandterrasserna upphöra småningom i dalen, och där de någon gång synas, äro de blott ett par meter höga och deformerade af ständiga ras. Vår kosa går åt nordost. Framför oss aftecknar sig en krithvit sadel, nu badande i sol; vi tro den vara passet — men nej, mulåsnorna ha svängt åt ett annat håll, det synes på deras spår i snön.

Sluttningarna på ömse sidor bestå af idel löst och ytterst fint material, fuktigt och korsadt af fotsdjupa sprickor. I kanten på somliga utöpare äro dessa sprickor orienterade på samma sätt som randsprickorna i en gletschertunga. Det är flytjord; sluttningarna glida och förskjuta sig af sin egen tyngd, då de äro genomvåta och inga rötter binda det fina materialet; de äro stadda i rörelse och de flackt afrundade ytformer, som redan förhärska i landskapet, äro resultatet af detta fenomen.

Ödemarkens tystnad härskar i dessa nejder, dit aldrig några människor förirra sig; blott karavanmännens varnings- och maningsrop höras då och då. Ännu har intet djur blifvit efter, allt går normalt; måtte de alla komma lyckligt öfver denna svåra dagsled! Dalen blir helt smal; i dess grusbotten sipprar vattnet, knappt förmående att bilda en bäck. Men äfven i detta grus, där icke ens mossa växer, sjunka djuren ner som i gyttja.

Vid foten af den trågformiga uppgången till ett sekundärt pass, som åter förvillade och bedrog oss, hade karavanen stannat och man sökte en lämplig väg.

Jag red i förväg, i otaliga sicksackkrökar med en kort stunds andhvila i hvarje vinkelhörn. Muhamed Isa rapporterade, att det verkliga passet var funnet, men för att rekognoscera red jag åtföljd af Robert upp på en höjd, som låg högre än hela trakten.

Den utsikt, man härifrån hade, var alltför öfverväldigande för att kunna kallas orienterande. Öfver och bortom de mera närbelägna, delvis ramsvarta bergen ser man en hvit horisont, en sågtandad linje af mäktiga Himalayatoppar. Det är ett sublimt landskap, och himlen var nästan klar; endast här och hvar sväfvade hvita skyar. I djupet under oss se vi den lilla dal, genom hvilken vi

nyss med så mycken möda arbetat oss upp; den ser så ömkligt liten ut här uppifrån, en obetydlig afloppsränna i en värld af gigantiska berg. Somliga afdelningar af karavanen streta ännu upp genom korridoren, och ur djupet stiga männens rop och hvisslingar. Horisonten är klar, ej töckenhöljd som så ofta eljes; dess kontur är utomordentligt skarpt dragen; silfverhvita, solbelysta toppar torna upp sig öfver och bortom hvarandra, men vanligen skimra de eviga snöfälten i blåa nyanser af växlande styrka, än matta, än dunkla, beroende på sluttningens vinkel i förhållande till solhöjden; än öfvergå skuggor och dagrar mjukt och långsamt i hvarandra, än äro gränserna skarpt tecknade; det är ett helt, invecklad spel af fysiska lagar, som ha stelnat i omutlig lydnad. På en afsats under oss står en del af karavanen och andas ut; djuren se ut som små svarta prickar mot snön. Men uppe på vår höjd sveper sydvästvinden yrsnön omkring oss i små, hastigt försvinnande skyar.

Hela detta upprörda haf af jordens högsta bergsvågor ser så förunderligt jämnstruket ut, då blicken obehindradt sveper öfver dess kammar. Man anar en maximalhöjd öfver hvilken ingen bergstopp når; ty innan han hunnit resa sin hjässa öfver mängden, har väder och vindar, denudationen, filat af honom upptill. Det är liksom vågorna på hafvet; äfven då de häfvas i skummande raseri, ter sig deras tumlande värld, från skeppsdäck sedd, helt jämnstruken, och horisonten är en rak linje; det är som åsarna mellan plogens fåror i en åker, de äro alla af samma höjd, och på afstånd ser fältet jämnt ut.

Horisonten är oändligt aflägsen; blott i norr och nordost är den afbruten af närbelägna höjder, som skymma det öfriga där bortom, och åt detta håll sväfvade också

tätare moln, som, upptill hvita, på undersidan blåaktigt mörka, tycktes ligga likt mjuka kuddar öfver jorden. Därför fick man intet intryck af platålandet, men fjärran i norr anade man en kedja af himmelstormande höjd. Åt nordväst ser man med fullkomlig tydlighet en hufvudkam; den utgår från vår utsiktspunkt, det är på den vi stå. Det är Kara-korum-bergen. Hela kammen uppträder här som en flackt afrundad ås, utan fast fjäll, men genomfårad af otaliga smådalar, af hvilka hvar och en har sin upprinnelse i kammen och småningom skär sig allt djupare in i dess sidor. Hufvudkammen slingrar sig som en orm öfver höglandet och erosionsdalarna löpa i alla riktningar likt grenarna i ett träd. Här förhärska de horisontala linjerna i landskapet, men längre ned, i de periferiska trakterna möter blicken vertikala linjer, såsom i Tjang-tjenmos tvärdalar. Där nere äro landskapsbilderna mera imponerande och pittoreska, medan här uppe jordens ansikte är mera flackt, och här ha stormarna sina bon och sina gränslösa tummelplatser i långa mörka vinternätter.

Genomisade gingo vi till fots ned till pasströskeln, där hela karavanen stod samlad; här uppgick höjden till 5,780 meter och det var en grad blidt. Männen sjöngo icke, de voro för trötta, men vi hade dock all anledning att vara glada, ty alla djuren hade orkat upp med sina bördor. Åt norr löper en liten dal, som vi långsamt följa nedåt. Dess botten är idel gyttja, där djuren sjunka ner för hvarje steg, och i groparna efter deras hofvar samlar sig genast grågrumligt vatten. Omkring oss utbreder sig ett virrvarr af relativt låga, flacka kullar, alltid fårade af dessa sprickor, som förråda flytjord. Ett flöde slingrar i dalens midt, ljudlöst, utan forsar; för

öfrigt är hela nejden vattendränkt, och på vatten skulle vi icke ännu lida brist.

Icke ett grässtrå syntes vid den punkt där vi lägrade; det tjänade till intet att släppa djuren lösa, utan de hopbundos parvis och fingo stå och vänta tills solen gick ner. Så slog sig Guffaru ned på en filtmatta med en säck majs framför sig, fyllde en träskål därmed och tömde den i en framsträckt påse, som af en ladaki hängdes under nosen på hvarje häst. Och så sprungo männen af och an, tills alla djuren fått sin beskärda del, och de torra, hårda majskornen knastrade så trefligt mellan de hungriga djurens tänder. Ladakihästarna vägrade bestämdt att äta majs och fingo i stället korn. De gnägga så fryntligt, då påsarna bäras fram; men länge varade icke glädjen; knaprandet upphör småningom, och med hängande hufvud, blundande och trötta invänta de en ny lång natt.

Några löshästar voro lastade med torra japkakplantor; vid lägret n:r II fanns ej ett spår af bränsle. Vi äro på 5,552 meters höjd.

På morgonen togo vi farväl af Tankses kotidar Tjenmo och Pobrangs numberdar Sampul, som nu återvände. De skulle snart åter få njuta af varma vindar och vänliga dagars solljus. Jämte riklig betalning för god tjänst fingo de betyg i berömmande ordalag. De medtogo post från mig och skulle, om de mötte buden från Leh, ge dem upplysningar om vägen. Vårt följe minskades sålunda med sex man, tre hästar och sju jakar.

I min afdelning voro vi nu blott tre man, nämligen utom mig själf Robert, till häst, och Rehim Ali, till fots. Vi följa bäcken i en båge mot norr med kullriga berg på sidorna. Landet är liksom dödt, ej ett grässtrå

synes, ej ett spår af en förlupen antilop; det är som om allt organiskt lif blifvit bannlyst härifrån. Men längre fram uppdyka spår af människors besök. Där synes en svag, ljus strimma i marken som af en stig, icke trampad på länge, och vid dess sida ett cylinderformigt kummel med en toppsten öfverst. Och vid ett ställe lågo flera skallar af hästar och jakar. Jägare sades dock aldrig förirra sig hit; kanske var det ett minne från Survey of Indias kartläggningsarbeten eller från någon af de europeiska pioniärer, som för många år sedan rest mellan Ost-Turkestan och Indien.

Vädret var tibetanskt. Den ena hagelbyn efter den andra kylde oss och svepte sina svala skurar i ansiktet på oss, men solen lyste dock alltid någonstans inom synkretsen. Långa hagelfransar hängde ned från moln, som sågo helt obetydliga ut, men de förmådde icke göra marken hvit; den förblef torr som fnöske, i motsats mot de fuktiga sluttningarna på ömse sidor om Kara-korums kam. Det dammade till och med efter hästarna. Långt framför oss synas ett par svarta prickar i den gulgrå terrängen — det är en häst och hans ledsagare som blifvit efter.

Karavanens långa tåg ses oerhördt långsamt röra sig utmed en sluttning. De stanna, de ha alltså funnit bete! Ack nej, marken är lika steril som den varit under dagens 19 kilometer. På samma sätt som i går fingo djuren stå bundna, med remmarna till sina korn- och majspåsar hängande öfver nacken.

I skymningen kallade jag Muhamed Isa till krigsråd:

»Hur länge kunna djuren stå ut, om vi icke finna bete?»

»I två månader, herre, men dessförinnan finna vi gräs.»

»Göra vi icke längre dagsmarscher än i dag, behöfva vi tio dagar till Lake Lighten, som upptäcktes af Wellby Sahib för tio år sedan, och vägen leder genom Lingschi-tang och Aksaj-tjin, som äro bland de ödsligaste i hela Tibet.»

Pobrangs och Tankses byäldste, Sampul och Tjenmo. Till vänster Muhamed Isa.

»Låt oss försöka att göra dubbla dagsmarscher för att så fort som möjligt komma genom det svåra landet; i trakten af Jeschil-köl är betet godt, enligt utsago af Sonam Tsering, som varit där.»

»Hur är det med djuren?»

»De stå sig bra, blott en häst och en mula äro trötta, men de få väl tills vidare gå utan bördor. För de öfriga

är lasten något tyngre än vanligt, sedan vi blifvit af med de sju jakarna. Men det jämnar snart ut sig.»

»Hur reda sig de hyrda hästarna?»

»De reda sig också bra, förutom två, som äro på upphållningen och väl snart gå förlorade.»

»Se noga till att djuren skonas så mycket som möjligt och skötas väl.»

»Ni kan lita på mig, intet försummas. Vid sådana läger som detta få de mera majs och korn än vanligt, men där bete finnes, spara vi på förrådet.»

Den 3 september låg det flacka platålandet doldt i snödis och töcken, och det var svårt att afgöra åt hvilket håll man borde gå, men vi kommo öfverens om att icke släppa bäcken ur sikte, ty något annat vatten tycktes icke finnas. Långt hade vi icke hunnit, förrän snön började falla, hård sydvästblåst stack upp, och snöyran dolde äfven de allra närmaste kullarna. Det snöade nu så tätt, att vi fruktade att tappa bort spåret efter karavanen, som var långt i förväg. Enligt den engelska kartan borde vi icke ha långt till en liten saltsjö, men i detta väder kunde man ej göra sig ett begrepp om landets utseende, och det tjänade till intet att bestiga kullarna för att få utsikt. Vi sutto fastsnöade i våra sadlar, men snön smälte på kläderna och man förföljdes af en obehaglig fuktlukt.

Dock länge varade icke detta väder; de tunga, mörkblå och violetta molnmassorna drogos undan som ridåer och fortsatte sin snabba flykt åt öster, och utsikten blef åter fri. Ett par spejare, som gått i förväg, upptäckte vid flodens vänstra strand ymniga japkakplantor, med hvilka våra hungriga djur gärna höllo till godo. Tre antilopstigar som korsats togos för ett godt tecken; någonstädes i trakten borde bete finnas, men hvar?

Nästa dagsmarsch förde oss öfver en för ögat alldeles jämn slätt omgifven af en krans af berg och vår riktning var i allmänhet nordostlig. Vi bröto upp samtidigt; jag red om hela karavanen, som tog sig imponerande ut. Djuren gå ej på rad utan i spridda klungor, och det samfällda spåret ser ut som en kolossal landsväg. Mulorna stå sig förträffligt och äro alltid först. Af hästarna äro flera trötta och tid efter annan lägga de sig, men blott för att i nästa ögonblick motas på benen igen af en ladaki. I têten går Muhamed Isa till fots; han är basen, som drar hela sällskapet efter sig.

Nu försökte vi att korsa älfvens breda, sumpiga fåra. Muhamed Isa besteg sin häst, men denna sjönk snart till buken, och vi måste afstå och i stället följa stranden. Ibland måste vi öfver bifåror med lika försåtlig botten. Sedan lotsen visat vägen, följa några lastmulor, och så komma de andra djuren i klump. De sjunka till knäna i den smackande sörjan, och marken efter dem påminner om en knäckebrödskaka.

Klockan 10 kom dagens storm. I nordväst såg man dess yttersta gräns, dragen med oerhörd skärpa. Det var som om något stort tungt svart rullade fram öfver platålandet. Stormen är öfver oss med sina första svarta fransar, och mellan dem försvinna himlens blåa fält. Två korpar, som under de sista dagarna troget följt oss, skrika hest; några småfåglar flyga kvittrande utmed marken. Snöhaglet piskar med oerhördt raseri; det ligger på från sidan, djuren vilja undvika det och vända svansen mot stormen, men komma då ur kursen och motas in i den rätta kosan igen. Vi veta ej hvart vi gå. På en kulle rastar jag ett ögonblick med Muhamed Isa.

»Om vi förlora floden ur sikte, är det kanske bäst att fylla några getskinn med vatten,» föreslår han.

»Nej, låt oss gå på, det klarnar nog, och sedan finna vi väl någon utväg.»

Och tåget skrider vidare i snöyra och vintermörker. Det ljusnar, och åter sveper blicken obehindradt öfver det ödsliga kuperade, snöhöljda landet; i väster utbreda sig Ling-schi-tangs slätter, åt sydost sträcker sig Karakorums mäktiga kedja med eviga snötoppar, där åskan dånade bland blytunga, blåsvarta moln. Snart nåddes vi äfven af denna storm och nu insveptes vi i mjölfina, torra, täta snöflingor, medan det mörknade som till natt. Jag rider sist i tåget. Karavanen är delad i fyra kolonner. Den närmaste, i hvars kölvatten vi följa, är nästan svart i töcknet, dess föregångare te sig som en grådaskig klunga, den nästa skymtar svagt fram, men den första synes nästan icke alls. Muhamed Isa har försvunnit. Snön öfvergick snart i stora fjäderlätta flingor, horisontalt jagade utmed marken, likt fina hvita streck. I vårt följe är det tyst; ingen talar; männen gå böjda, med armarna i kors och pälsmössorna neddragna öfver öronen. Hela sällskapet ser nu ut som snögubbar, och snön gör djurens bördor tyngre än de borde vara.

Slutligen framskymtade åter ur töcknet vår gamla älf, och vi lägrade vid dess strand. Tsering upptäckte riklig japkak i närheten, dels grön, dit djuren fördes, dels torr, välkommen till bränsle. På kvällen var det 3° kallt. Månskenet spridde sig diffust i en atmosfär af kringflygande fina snökristaller. Tyst som i en graf, man hör hur det ringer i ens öron, man hör valparnas hjärtslag och kronometrarnas knäpp, man hör hur den sjunkande nattkölden biter sig fast i marken.

Muhamed Isas kummel vid läger VIII.

Den 5 september marscherade vi öfver god och jämn terräng, isynnerhet i närheten af den lilla sjön, hvars blåa yta nu syntes i sydost. Liksom alla andra saltsjöar i Tibet tyckes den befinna sig i ett stadium af uttorkning, ty en längre sträcka redo vi öfver dess torra slambotten, och högre upp syntes tydliga gamla sjöterrasser. Muhamed Isa rapporterar, att en uttröttad mula sannolikt ej orkar öfver dagens lilla pass, beläget i en mindre kedja, som

I snön NO om Tjang-lung-jogma.

stängde vår väg. Hon tog dock passet och nådde dagens läger, men utmärglad och mager såg hon ut. Två Pantholops-antiloper, lätt igenkännliga på sina höga lyrformiga horn, flydde åt söder, och spår syntes af vargar. På ett par ställen var betet så godt, att vi stannade några minuter och läto djuren beta. Ibland var det frestande att lägra, men vi gingo dock vidare. I en dalvidgning med en arm af stillastående vatten, japkak och glest gräs slogs slutligen läger. Alla de tre förnödenheterna, bete, bränsle och vatten, hade vi knappt hoppats att finna så

snart och så nära Kara-korum. Och hvad lägret n:r VI angick beslöto vi att skänka djuren en rastdag efter den senaste tidens vedermödor.

I dagningen den 7 september utgallrades sex eländiga krakar bland de hyrda, och då deras bördor redan voro förtärda, kunde de få vända om, jämte två ledare. Den trötta mulan låg död i lägerstaden. Himlen var fullkomligt ren och dagen blef gassande varm. Men äfven i ett annat afseende inträdde vi i nya förhållanden, ty ehuru vi tillryggalade tre svenska mil, sågo vi ej en droppe vatten förr än vid den punkt där vi lägrade. Det såg ut som om monsunmolnen icke längre orkade öfver Kara-korum, och kanske vårt läge nu skulle bli kritiskt på grund af vattenbrist.

Dagens marschriktning var självskrifven, i det att öppen terräng sträckte sig norrut mellan låga, runda, rödaktiga kullar. Marken hade också varit förträfflig om den icke varit genomstungen af jordråttornas hål, där hästarna oupphörligt trampa ned sig, alltid med fara att stå på näsan. Själfva råttorna visade sig dock icke, men det var för tidigt för deras sömntunga vinterdvala. Den breda dalen utmynnar i en kolossal vidgning, en verklig »mejdan» såsom turkestanerna säga, på alla sidor omgifven af präktiga berg. I norr resa bergen mellan Kara-kasch och Jurunkasch sina höga tinnar och i söder löper Kara-korum på allt större afstånd från vår bana.

Öfver slätten skynda antiloper i lätta flyktiga språng; de stanna orörliga och betrakta oss, men när vi nalkas, sprätta de till som om en stålfjäder satte dem i gång, och så försvinna de snart i fjärran.

En bergudde framför oss ansågs lämplig såsom mål, där borde vatten finnas. Men timmarna gingo och vi

tycktes alltid ha lika långt kvar. En döende häst uppehöll mig; han gick utan börda, men hade ändå stupat. Jag kände stort medlidande med honom och tyckte det var synd om honom att han icke fick följa oss längre. Så stannade jag för att hålla honom sällskap en stund, men dagen led och de två män, som vårdade honom, fingo order att döda honom, om han ej orkade med längre. Mina ladakis tyckte också, att det varit grymt att lämna en häst lefvande; hans dödskamp kunde ju räcka i många timmar, och hans sista ögonblick kunde bli fasansfulla om vargar funno honom. Han var en stor svart häst från Jarkent, och fick på kvällen sitt kors i listan.

I fjärran syntes karvanens svarta linje röra sig mot en skrefva bland kullarna, där en svag skiftning förrådde tillvaron af gräs. En stund senare syntes den gå ned igen och försvinna i terrängen, tydligen fanns icke heller här något vatten. Åter förflöt en god stund, tills vi långt ute på slätten i väster sågo små svarta punkter och linjer utan att kunna afgöra om det var vildåsnor eller de våra. Fältkikaren var otillräcklig. Vid foten af ett bergsparti i väster glimmade en rännil såsom silfver, men det var långt dit och alla afstånd voro så stora, att luftspeglingen förvillade, och hvad man tror vara karavanen kan lika lätt vara skuggan i en erosionsterrass. Robert har goda ögon och upptäcker vid bergsfoten röken från en signaleld. Karavanen har alltså hunnit fram och lägrat, och efter ännu en timmes ridt tvärs öfver slätten ha vi förenat oss med den. Höjden uppgick här till 4,953 meter.

Vi äro här i en trakt, som tillhör det herrelösa området Aksaj-tjin i nordvästra Tibet. Eller säg mig, under hvilken makt lyder detta land? Gör maharadjan af Kaschmir eller Dalai Lama anspråk därpå, eller är det en del

af kinesiska Turkestan? På kartorna stå inga gränser utsatta, och efter rösen söker man förgäfves. Vildåsnorna och jakarna och de snabbfotade antiloperna äro ingens undersåtar, och himmelens vindar fråga icke efter jordiska råmärken. Härifrån kunde jag alltså styra mot öster, utan att träda engelska regeringens önskningar för nära, och kineserna skulle nog förlåta mig, om jag icke begagnade mig af deras pass.

De fjärran bergen i norr, som nyss i skära nyanser afteckнade sig som husrader i en gigantisk stad, bleknade bort i skymningens töcken och den storslagna reliefen nivellerades, då en ny natt sänkte sina mörka vingar öfver jorden. En flöjt ljöd stilla och melodiskt mellan tälten, och dess toner lockade våra trötta vandrare till ro.

Följande morgon såg lägret ovanligt litet ut, ty de hyrda hästarna och mulorna hade stannat midt på slätten, där deras ledare genom att gräfva funnit vatten. De besparade sig därigenom en betydande omväg. För säkerhets skull togo vi sedan med oss ett par getskinn vatten och alla pluntor och kannor, som funnos, fylldes. Strax före uppbrottet sågos våra ladakis ligga långraka vid källans rännil och dricka och alla hästarna fingo också sitt lystmäte.

Dagens marschled var förträfflig, jämn och hård; »the great trunk road» i Indien kunde inte vara bättre, knappt en landsväg i Sverige. Från öster öfver söder till sydväst syntes massor af moln; det stormade väl i Karakorum, men till oss nådde icke ens en känning däraf. Här är marken torr och karavanen rör upp det finaste damm, som likt ett ångmoln föres utmed marken. De andra kolonnerna styra liksom vi mot en öfverenskommen udde i nordost. Vi nalkas den och undra, om vi på andra sidan skola få syn på den sjö, som Crosby passerade.

Norr om udden utbreder sig den stora jämna slätten, och här är luftspeglingen förvillande. Bergen tyckas spegla sig i en fullkomligt lugn sjöyta, men denna yta är icke lik vatten; den är ljus, lätt och luftig, den är flyktig som en färglek bland moln, det är som om underlaget vore af genomskinligt glas. Äfven mulåsnekaravanen, som vi nu hade framför oss, var föremål för luftspeglingens lek; den syntes dubbel, som om den gått utmed stranden af en sjö.

Ändtligen nå vi den envisa udden och rasta en stund. Robert går upp på dess sluttning för att spana efter den väntade sjön i öster, och när han går ned råkar gruset i ras, våra hästar skygga och sätta af i vildaste karriär öster-ut. Lyckligtvis styrde de kosan efter karavanen som just höll på att lägra. Betet vid lägret n:r VIII var det bästa vi sett sedan Pobrang och vatten funno vi genom att gräfva på 55 centimeters djup. Och för bränsle hade kulanerna sörjt, ty deras spillning var ymnig i trakten. Platsen var så behaglig, att vi stannade öfver nästa dag och därunder utfördes en exkursion upp på den svagt kupformiga skålla af sandsten och konglomerat, som står söder om slätten och vetter sin tvärbrant afskurna rand åt norr. På själfva krönet uppförde Muhamed Isa ett kummel. Han hade ett slags kummeldille; jag anade icke då, att jag halftannat år senare skulle återse detta minnesmärke.

Den dag som grydde såg oss börja ett nytt steg inåt det förbjudna landet. Luften var ej fullt klar, och man såg den dallra öfver marken; men den klarnar uppåt, ty bergens kammar stå skarpare tecknade än deras fot. Mot öster bär det; till höger ha vi den blodröda konglomeratskållan, som likt ett skyddstak täcker grön skiffer. Till vänster synes nu sjön, hvars intensivt blåa yta sticker

bjärt af mot de lätta toner, som eljes förhärska. Det verkar upplifvande att se en sjö, den sätter piff på landskapet. Åt öster är landet öppet ända till horisontens rand; blott i fjärran synes ett snömassiv åt detta håll, men sannolikt går fortsättningen af vår längddal norr eller söder därom. Terrängen var med ett ord så gynnsam som möjligt för flera dagar framåt, och jag misstänkte att »Lake Lighten», Jeschil-köl och Pul-tso, bekanta från Wellby's, Deasy's och Rawlings resor, borde vara belägna i denna längddal, som i alla afseenden var karaktäristisk för tibetanska platålandet.

Marken påminde om en af maskar grundligt genomstungen planka; jordråttornas hål lågo så tätt, att det tjänade till intet att söka undvika dem. Äfven i mellanrummen mellan dem är man icke säker. Ofta brister taket af torr, lucker, grusblandad jord öfver en underjordisk gång. Robert stod på hufvudet ett tag med sin häst. Man blir förargad på dessa besvärliga gnagare, som lefva af japkakens och gräsets rötter.

Helt nära stranden hade karavanen slagit läger invid ymnigt kvällande källor med det härligaste vatten, som bildar en liten bäck ut i den bittert salta sjön. I sena kvällen syntes på långt afstånd en eld brinna. Var någon annan resande vid sjön, eller hade jägare förirrat sig hit? Nej, bevars, det var några af våra egna män, som vaktade karavandjuren och som gjort upp eld för att hålla sig varma. Några andra människor än vi funnos icke i dessa ödsliga trakter.

VIII.

Till »Lake Lighten».

Med en känsla af behag lämnade vi lägerplatsen n:r IX (4,885 meter), ty så långt blicken nådde var terrängen fullkomligt jämn; dess stigning från sjöstranden var i alla fall så obetydlig, att den ej kunde märkas utan instrument. Luften var grumlig och sjöns rena blåa färg, en reflex af himlen, hade totalt försvunnit, och den framträdde nu i en dyster grå färgton. Vid lägret kvarlämnades en af de hyrda hästarna; hans ägare trodde, att han skulle kunna räddas sedermera, men han bedrog både sig och hästen, ty ägaren återvände en annan väg och den öfvergifna blef alltså obarmhärtigt lämnad åt ensamheten och vargarna.

Länge rida vi öfver gammal sjöbotten och fullkomligt plana ytor af lerslam. Marken blir sedan fingrusig och hård som om den pressats under tyngden af en makadamrulle — endast i ett afloppslöst bäcken kunna dylika plana ytor uppkomma mellan väldiga berg. Söndervittring, nederbörd, rinnande vatten, väder och vindar samarbeta till landets nivellering; alla höjder och kammar sänkas däraf, alla fördjupningar fyllas ut af slam, sand och grus. Fjärran österöfver är landet alldeles öppet. Här skulle jättar, ridande indiska elefanter, ha svängrum nog för ett

parti polo af stora dimensioner, och de snabbfotade djambasdromedarerna skulle ha plats att springa sig trötta, ty icke ens den rastlösa västanvinden finner något hinder för sin framfart. Antiloper och kulaner visa sig i skygga hjordar. Af människor ej ett spår. Blott i går sågo några af männen tre stenar, uppställda som till en eldstad; möjligen härrörde de från Crosbys expedition, ty äfven han reste österut från Aksaj-tjin-sjön till Lake Lighten.

I norr, till vänster om vår väg, kan man iakttaga tre etager eller kammar bland bergen; närmast oss en rad af små mörkgröna kullar; längre bort en fortlöpande kedja utan snö; och längst bort hufvudkammen med en rad af snötoppar. I söder är vår längddal begränsad af berg, som mot öster öka i höjd. Vid lägret n:r X fanns allt hvad vi behöfde, men vattnet var något salthaltigt. Lyckan var med oss, och vi hade oförskyllt nått en trakt, som var mycket vänligare än vi vågat hoppas.

Vi hade korsat en stillastående flodarm i närheten af lägret och gingo den 12 september öfver flera. Det visade sig snart att en mäktig men föga vattenrik flodbädd var riktad mot sjön, och hela dagen hade vi känning däraf. Landskapet var enformigt, och under hela dagsleden förändrade det knappast utseende. Men terrängen var i högsta grad gynnsam, och om den fortfore länge på samma sätt, skulle den hjälpa oss ett godt stycke på väg in mot hjärtat af det förbjudna landet. Nu uppträdde också gräs ymnigare än vi hittills sett det. Där marken är sandbunden trifves det bäst. Det växer i små tufvor, som blott i midten äro gröna och mjuka, ty för öfrigt har nattfrosten kommit dem att gulna och hårdna. Ett trefligt prasslande och susande ljud framkallades i gräset af västanstormen, som hela dagen strök fram öfver Tibet.

En verklig prärie här uppe i norra Tibet, hvem hade kunnat ana något sådant! Ända till horisontens rand var marken intensivt halmgul, och öfver oss hvälfde sig himlen trots blåsten klart blå; det var som om en jättelik flagga i mitt hemlands färger insvepte både himmel och jord. I norr och söder reste sig mörkvioletta, grågula, röda och hvittoppiga berg.

Terrängen är så jämn, att karavanen, ehuru en timme i förväg, ständigt synes som en liten svart, kort linje på själfva horisontens krön, utan att någonsin skymmas af minsta kupering. Till följd af luftspeglingen tyckes den sväfva en liten bit öfver jordytan, och djuren se ut som fantastiskt långbenta kameler.

Vid en punkt där gräset var särdeles godt hade den förhyrda karavanafdelningen stannat; den hade förlorat ännu en häst och ville söka rädda ett par dödskandidater. Bördorna lågo kringkastade, djuren betade friskt, och männen sutto vid en eld, med ryggen mot blåsten och turvis sugande i en gemensam pipa.

På sina ställen är marken krithvit af salt, på andra finner man ett tunt skikt af grof kvartssand med anlag till dynbildning. Karavanen har lägrat, och små spridda svarta prickar förråda att djuren gå i bet. Men ett par prickar, som aflägsna sig alltför långt från de andra, äro ryttare på spaning efter vatten. Lätt var det ej att få upp tälten; alle man måste hugga i af alla krafter för att de ej skulle sopas bort eller slitas i trasor. Och under tiden piskar den grofva flygsanden i ansiktet. Det är skönt att ändtligen komma under tak, men drar och piper gör det genom alla springor och hål och valparna äro vid mycket dåligt humör. En fördel har dock en sådan västanstorm, den underlättar marschen och skjuter på;

man behöfver blott försöka att vända om och rida emot blåsten, för att märka skillnaden.

Den 13:de började illa, ty under natten hade nio hästar försvunnit och Muhamed Isa och några ladakis voro ute och spanade efter dem. Under tiden väntade vi i full snöstorm. Manuel var inbegripen i en mycket liflig ordväxling med Ganpat Sing, med anledning af ett par strumpor, som denne i Leh kursat till sig från kocken. Men nu märkte Manuel, att han behöfde dem själf, och hur han bråkade fick han köpet att återgå. Med sin brutna engelska beredde Manuel Robert och mig mycken förströelse. Då det snöade, sade han att »daggen föll», då det stormade: »det tycks vara bris i luften i dag», och då vi lämnade sjön, frågade han, när vi skulle komma till nästa »tank». Han tyckte väl att Aksaj-tjinsjön var en eländig pöl i jämförelse med den oändliga oceanen utanför Madras.

Sedan fem af de saknade hästarna återfunnits, bröt jag upp i mulornas spår. Terrängen steg lika långsamt som förr, af bergen syntes intet i snöyran; vi kunde lika väl ha befunnit oss på Mongoliets slätter eller Kirgisersteppen. Dagens läger blef uppslaget nära en källa vid norra dalsidans bergsfot, där betet var godt. I brist på tält gästade vi i Sonam Tserings lilla runda fästningsmur af proviantsäckar, i hvars midt en eld flammade och där vi hade skydd mot blåsten. Fram på aftonen kom bud från Muhamed Isa att de funnit ännu en häst, men att i snöyran söka de öfriga var omöjligt, och han begärde därför att få proviant och pälsar från hufvudlägret. Den man, som fick det föga afundsvärda uppdraget att i mörker och snöyra gå tillbaka till läger XI med dessa saker, lyckades dock aldrig hitta karavanbaschi och hans parti, och dessa

fingo därför tillbringa natten i det fria, i köld och utan mat. De voro därför ganska medtagna, då de följande morgon upphunno oss med alla de förrymda hästarna i behåll. Jag höll därför en straffpredikan för nattvakterna och sade ifrån, att något sådant icke fick förekomma mer; ty djuren tröttades däraf och utsattes för vargars angrepp, medan marschen försenades. I själfva verket var det dock underligt, att vi ännu förlorat blott en mula och två hästar.

Och så bar det vidare mot öster, alltjämt i samma väldiga längddal. Floden blir mera vattenrik ju högre upp man kommer, ty längre ned går vattnet förloradt genom afdunstning och insipprande i marken. Till höger fortsätter den röda konglomeraten och sandstenen, till vänster grön skiffer. Midt i sterila dalen passerade vi en liten ringformig oas af gräs, liknande en atoll i oceanen. Dagens storm medförde regn och snöslask; vid middagstiden hällregnade det och termometern visade +3,9°. Allting var obehagligt blött och klafsigt, då vi lägrade, och det var icke godt att få eld i det fuktiga bränslet. Men nu snöade det och frampå aftonen var landet åter vinterhvitt. Förgäfves hade vi hoppats att komma öfver den tröskel, från hvilken Lake Lighten skulle synas. Enligt Wellbys karta kunde det icke vara mer än ett par dagar dit, men äfven på långt håll borde sjön, om förhållandena voro gynnsamma, synas.

Genomisande östlig vind rådde dagen därpå. Den blef kall och rå, då den svepte öfver de nattkalla snöfälten, och det ruskiga vädret var icke blott kroppsligen obehagligt, utan verkade också andligen nedstämmande, så att man satt och dåsade i sadeln, sömntung och likgiltig och längtade efter aftonens glödfat. Antiloperna voro djärfvare

än vanligt; de äro feta och frodiga vid denna årstid. Vi redo förbi en häst, som stupat i karavanspåret och som dött utan hjälp. Han låg med vidöppna ögon, liksom spanande efter ett land i öster, och var ännu alldeles varm. Packsadeln hade kommit till nytta, ty Muhamed Isa hade varit förtänksam och fyllt alla sadlarna med mustigt hö, som en gång skulle kunna behöfvas.

Några af våra hästar.

Djuren fingo därför efter hand äta upp sina egna packsadlar. Vid lägret slaktades två trötta får, som icke sågo ut att orka med längre.

På morgonen låg en häst döende mellan tälten. En varg satt i en bidal och bevittnade vårt aftåg väntande på sitt sköna mål; men den glädjen skulle han dock icke få att taga hästens lif, som vi själfva med knifven utsläckte. Vi hade nu kommit till den kritiska tid, då

knappt en dag förgick utan att vi förlorade ett eller par af våra djur.

Alltjämt stego vi långsamt mot öster och, litande på Wellbys karta, hade jag lofvat männen att de denna dag skulle få se en stor sjö. Vi gingo upp till en tröskel, men den var bedräglig, från dess krön syntes en annan,

Några af de lejda männen från Tankse.

som stängde all utsikt; och när vi ändtligen arbetat oss upp på denna, syntes en tredje. Nu skulle hoppet icke bedraga oss längre. I ostsydost, inklämd mellan de närmaste kullarna, syntes en del af den blåa sjön. På dess södra strand, där Wellby färdades, reste sig fortsättningen af den röda snökedja med bisarra oregelbundna toppar och partier, som vi redan sett några dagar och som nu, tack vare det härliga vädret, framträdde i all sin vilda

prakt. I sex dagar hade vi stigit mot det efterlängtade passet och funno det ändtligen alldeles öfver sjön. Dess höjd uppgick till 5,273 meter.

Nu voro många af hästarna så medtagna, att vi till hvarje pris måste finna godt bete och låta dem hvila upp sig några dagar. Lägret n:r XV uppslogs nära stranden, med öppen utsikt öfver hela sjön. I söder reser sig den egendomliga kedjan i rödgula och brandgula, i skära och ljusbruna nyanser, och med fantastiska, tvärbranta klippspetsar mellan mjuka, blanka, blåskimrande snöfält.

Lägret XV skulle bli en viktig punkt på vårt djärfva inträngande i det förbjudna landet. Knappt hade vi kommit i ordning, förrän nämligen de åtta återstående af de lejda männen från Tankse, åtföljda af Muhamed Isa, infunno sig framför mitt tält, enligt ladakised knäföllo med pannan mot marken och sedan sutto stilla som tempelbilder, under det att deras ledare och bas tog till orda:

»Sahib, vi ha 19 hästar kvar; af dem äro åtta ännu starka, men de öfriga skulle icke orka långt. O, sahib, låt oss vända om hem, innan vintern kommer och dödar våra djur.»

»Det var öfverenskommet att ni skulle följa oss till Jeschil-köl; ämna ni bryta ert ord?»

»Sahib, vi veta att vi äro i edra händer och beroende af er nåd; vår proviant räcker icke i tio dagar till, och ginge vi till Jeschil-köl, skulle vi alla dö på återvägen. O, sahib, haf förbarmande med oss och låt oss gå hem.»

»Nåväl, om jag låter er gå, hvilken väg ämna ni då taga?»

»Sahib, vi ämna gå öfver bergen här i söder och förbi Arport-tso till Lanek-la, som kan nås på tio dagar.»

»Hitta ni den vägen och äro ni säkra på att ert proviantförråd är tillräckligt?»

»Ja, herre.»

»Gör er då i ordning att vända om.» Vändande mig till Muhamed Isa, fortsatte jag: »Manuel och radjputerna tåla icke vid klimatet, det är bäst, att vi afskeda äfven dem innan vinterkylan kommer.»

Muhamed Isa var diplomat och försökte lägga band på sin tillfredsställelse då han sade: »Ja, ta vi dem med inåt landet under vintern, så frysa de ihjäl. Redan nu krypa de ihop som murmeldjur invid lägerelden och sitta ändå och skaka tänderna och huttra i sina pälsar.»

»Vi kunna lätt undvara dem.»

»Hittills ha de inte gjort mera nytta än valparna, snarare tvärtom, ty antingen äro de för lata eller för förnäma att samla bränsle till sin egen eld; ett par af våra ladakis passa upp både dem och deras hästar. Det vore en stor vinst att bli af med dem.»

»Låta vi dem gå, vinna vi ju också deras hästar, ty för deras räkning kan jag hyra några af de återvändande Tanksehästarna, som de få disponera i och för färden till Ladak.»

»Ja, herre, de ha tre hästar att rida och använda två för sitt bagage. Vi förlora nu Tanksehästarna, af hvilka visserligen några gått med bränsle, men vårt bagage ökas med femton nya bördor för våra egna djur. De svarta männens hästar bli därför ett högst nödvändigt tillskott för oss.»

Följande dag inpackades de plåtar och stuffer, som kunde skickas till Srinagar, och jag skref bref till mitt hem och till vänner i Indien. Jag bad öfverste Dunlop Smith att med vicekonungens tillåtelse i slutet af okto-

ber sända mig all den post, som då anländt, för min räkning till trakten af Dangra-jum-tso. Den borde skickas öfver Gjangtse och Schigatse, och Taschi Lama, som nyligen blifvit så väl mottagen i Indien, skulle säkerligen med nöje ställa om att postväskan kom mig till handa. Jag tänkte att äfven om jag i hjärtat af Tibet blefve vägrad fortsätta, skulle man dock icke neka att

Författaren och tre af hans reskamrater.

skaffa mig min post — i yttersta nödfall kunde jag ju göra postväskans befordran till villkor för mitt eget accepterande af deras fordringar. Jag bad alltså att ett postbud skulle få befallning att infinna sig vid Dangra-jum-tso i slutet af november och där invänta vår ankomst.

På morgonen den 17 september lågo tre af våra egna hästar döda mellan tälten. Följande natt dog den stora fläckiga häst från Jarkent, som burit båten. Då solen gick upp, den 19:de, hade ännu två offer sällat sig

till de föregående och lågo med utsträckta ben och halsar och stenhårdt frusna efter en nattköld om — 18,4°. — Jag kallade på Muhamed Isa.

»Hur många djur ha vi kvar?»

»Vi ha 83; 48 hästar och 35 mulor; 10 hästar och en mula ha dött.»

»Det vore dystert, om denna manspillan skulle fortsätta i samma tempo som de tre sista dagarna!»

»Det tror jag ej, sahib, de svagaste ha dukat under, de starkaste äro kvar.»

Den stora fläckiga hästen från Jarkent.

»Men sex hästar ha dött här, det betyder sex bördor mer för de öfverlefvande, förutom de 15 efter Tanksehästarna.»

»De sex som dött här ha under de senaste dagarna gått utan bördor.»

»Men bördorna bli nu i alla fall för tunga.»

»Alltsedan vi lägrade här har jag låtit djuren få dubbla ransoner af majs och korn, dels för att stärka dem, dels för att lätta bördorna. De första dagarna härifrån räknadt böra vi göra korta marscher och hellre låta djuren äta grundligt än kasta bort en enda kornsäck.»

»Det är bra. Vi ha 510 eng. mil till Dangra-jum-tso och med 10 mil om dagen gör det 51 marschdagar. Komma därtill femton hvilodagar, så böra vi den 25 november eller om två månader och sex dagar vara vid sjön. Mulorna tyckas stå sig bättre än hästarna; vi måste söka rädda åtminstone en stamtrupp af starka mulor; sedan reda vi oss väl på något sätt, då vi nått de första nomaderna.»

»Å ja, i allra värsta fall kunna våra ladakis bära det oundgängligaste och vi alla gå till fots.»

»Ja, kom i håg, Muhamed Isa, jag vänder aldrig om, om jag icke tvingas af en öfvermakt.»

»Nej, jag vet det; allt skall gå bra.»

Fyra hästbördor korn och majs hade blifvit uppätna vid detta läger; sedan skulle en hästlast åtgå om dagen, oberäknadt männens förtäring. Men sannolikt skulle vi väl också förlora ett djur hvarje dag, ibland kanske två eller flera. Alltid återstod förhoppningen att finna bättre bete, då vi en gång svängt mot sydost, där djuren kunde få hvila upp sig. Vi hade intet att klaga öfver. De förhyrda Tanksehästarna hade gjort oss förträfflig tjänst. Vi skulle lämna »Lake Lightens» västra strand med 83 djur, alla med fulla bördor. Båten med alla dess tillbehör kräfde två hästar, men under ett par dagar ämnade jag skona dem genom att låta båten sköta sig själf öfver sjön.

Så långt hade vi alltså lyckats framskjuta våra etapper, och det var vackert så. Wellby, Deasy, Rawling, Zugmayer, som alla förut varit i denna trakt och hemfört så vackra och förtjänstfulla resultat från sina resor, hade just här och vid Jeschil-köl förfogat öfver karavaner i ett vida mindre godt skick än min. Leh och Tankse hade

varit våra utgångspunkter. Men vid »Lake Lighten» sletos de allra sista banden, och därifrån började en forcerad marsch mot okända öden.

Bikom Sing, Manuel och valparna framför mitt tält.

Ganpat Sing.

IX.

I storm på sjön.

Den nittonde dagen i september månad togo vi farväl af Indiamännen och infödingarna från Tankse. Det gjorde mig ondt om de förra, de kunde ju icke hjälpa, att de voro olämpliga för klimatet, och de hade ännu icke haft tillfälle att utmärka sig. Den sista kvällen hade Bikom Sing sjungit sin svanesång i vårt sällskap, nämligen samma monotona och hopplösa sanskrithymn, som förr så många aftnar påmint honom själf och hans landsmän om ett varmare land med vänliga hyddor i palmernas

och mangoträdens hägn, om fyllda oxkärror på dammiga landsvägar och om kungstigerns fasansfulla varningstjut i flodsträndernas djungler, då fullmånen var uppe i de ljumma vårnätterna. Nu tackade jag dem för god, trogen och hederlig tjänst, gaf dem rundlig vedergällning, sörjde för deras återfärd och försåg dem med rekommendationer i berömmande ordalag. Proviant fingo de i mjöl, socker, te och ris, samt ett får att hushålla med. Manuel fick behålla en af valparna, som han förälskat sig i. Af tomma kornsäckar hade Muhamed Isa sytt ett litet tält åt dem till nattskydd.

Första dagen skulle de blott gå till röda bergskedjans fot, och dagen var långt liden då de efter ett kraftigt handslag till afsked stego till häst. Vi stodo kvar en stund och sågo deras lilla skara förminskas under solen i sydväst, men snart försvunno de bakom de första kullarna.

Jag hörde aldrig af dem sedan. Efter halftannat år skref Manuels far och frågade mig hvart sonen tagit vägen, men jag visste det icke. Så mycket fick jag reda på, att han välbehållen kommit fram till Leh, men längre kunde jag icke följa hans spår. Jag hoppas dock att han efter sina irrfärder lyckligt nådde sitt hem. Det kändes tomt efter dem, men vi tröstade oss med båten, som packades upp och sattes ihop vid stranden.

En strålande klar dag efter 16,8° köld! Källan vid lägret hade frusit till en blänkande strimma, ringlande ned mot stranden, där ett två meter bredt bälte af nattgammal is låg och skramlade i vågskvalpet. Sjövattnet kan i nödfall drickas och sannolikt minskas dess salthalt af tillflöden vid vår strand, där passälfven och talrika källor mynna ut. Den fina krusningen i bottensanden är

skarpt tecknad af böljgångens oscillerande rörelse och vattnet är fullkomligt kristallklart.

Nu lastades de tunga bördorna på våra djur, som förlorat ännu en kamrat vid lägret n:r XV. Karavanen hade order att följa norra stranden och att lägra i dess närhet vid någon lämplig punkt. Robert skulle göra en provisorisk kartskiss öfver strandlinjens förlopp, Tsering, Muhamed Isas broder, fick på egen begäran lof att följa mig. Och så lämnade vi samtidigt och med en känsla af lättnad denna ödsliga punkt, där vi sagt farväl åt våra reskamrater och där vi förlorat sju af våra hästar. Omgifna af ödemarkens stillhet, lågo de där liksom vyssjade till ro af strandböljornas sång — en af gudar och människor förgäten kyrkogård.

Tsering redde sig snart bra med årorna, och sedan kom västanvinden till vår hjälp. Vi sneddade öfver sjöns nordvästra hörn och hade mycket närmare än karavanen, som fick göra en betydande omväg. Färden gjorde icke anspråk på att vara annat än en proftur, men från första stunden blef jag förtjust i den engelska båten, som var både stadig, bekväm och lättskött. Det största mätta djupet uppgick till 48,5 meter. Efter att hafva dubblerat en udde, sågo vi den blågrå röken från lägerstaden ett stycke från land, drogo upp båten och förenade oss med de våra.

Lägerordningen var nu följande. I ett stort kvadratiskt och pyramidtoppigt tält residerade Muhamed Isa, Tsering och köket och ett par af de andra. De förnämligare ladakis höllo till i det tibetanska tältet, under det att de öfriga bodde inom proviantsäckarnas förskansningar. I Manuels tält huserade Robert ensam, och sin bädd hade han omgifvit med kistor på alla håll, så att

den påminde om en parsi-graf. Ytterst på högra flygeln stod mitt tält på något afstånd från de öfriga. Den svarta hunden från Pobrang saknades; sannolikt kalasade han på någon af de sju döda hästarna; jo, mycket riktigt, Muhamed Isa skickade en karl tillbaka till lägret XV, och där fanns hunden, tjock och stinn som en påse, och så lat och olustig att han knappt orkade gå. Han hade tydligen förätit sig och såg inte åt någon föda en hel dag efter den betan.

Den 21 september blef en ganska minnesrik dag i vår krönika. Båten låg klar vid stranden, och jag beslöt att åter skona hästarna från dess tyngd. Österut såg sjön helt liten ut och det borde ej vara långt till dess östra strand, i hvars närhet karavanen kunde lägra hvarhelst betet var skapligt. Blef det mörkt, innan jag hördes af, kunde de göra upp en signaleld på stranden. Men vi skulle nog landa i tid. Vi togo saken som en ren bagatell och försummade att förse oss med proviant, källvatten, bränsle och varma nattkläder. Jag var som vanligt klädd i skinnväst och hade ulstern med, och för att jag skulle sitta mjukt på akterbänken, utbreddes öfver den en päls.

Ja, vi togo saken alltför lättvindigt. På förmiddagen inspekterade jag som vanligt alla djuren och gaf sedan Rehim Ali en lektion i rodd, ty nu var det han som skulle med, och han skötte sig så bra, att han högtidligen utnämndes till »kemi-baschi» eller chef för — flottan. Just i uppbrottet beslöt jag att först ro tvärs öfver sjön för att loda dess djup och finna dess bredd — afstånden, eller rättare farten, mätte jag med Lyths strömmätare från Stockholm, och djupet skulle lodas en gång i kvarten. Vi skulle nog hinna till mötesplatsen innan mörkret

föll på. Klockan 11 var vattnets temperatur 6,2° och den steg sedan ett par grader. Dagen var strålande klar och stilla och klockan 1 hade vi 11,7°. Jag tog sikte på den svarta mynningsporten i en strandterrass i sydsydost; mot den skulle vi troget hålla. Dricksvatten kunde vi undvara och areometern visade 1,000 i sjön; den simmade alltså lika djupt som i sött vatten. Lake Lighten ligger på en höjd af 5,099 meter öfver hafvet.

Lagunerna vid vår strand voro betäckta med centimetertjock is. Vid de norra bergens fot syntes sex stora vildjakar. Sjön låg bedårande stilla och blank, endast en långsam, svag dyning kunde spåras, en sista återstod af den döende nattvindens verksamhet. Ej en molnfläck, ej en bris, vi njöto dubbelt efter de sista dagarnas stormar. I förhållande till himlens ljust turkosblå färg och sedd mot söder, skimrade sjön i ljusgrönt liksom björkarnas späda löf om våren.

Under några minuter hörde vi de borttågande mulornas klockor, men snart försvunno karavanens svarta linjer i strandkuperingen. Rehim Ali rodde som en hel karl. Redan vid den andra lodningspunkten uppgick djupet till 35,1 meter och vid den tredje till 49. Nästa gång min roddare fick hvila på årorna, bottnade icke den 65 meter långa lodlinan; tyvärr hade vi inga reservlinor, jag hade ju aldrig haft så stora djup förr i tibetanska sjöar.

»Den här sjön har ingen botten,» suckade Rehim Ali.

»Jo bevars, men vi ha inga linor mer.»

»Tror icke sahib, att det är farligt att fortsätta, då sjön är så bottenlös.»

»Ingen fara alls, vi ro på till stranden, det är icke långt kvar, och sedan ha vi blott en liten bit till lägret.»

»Inschallah, men det kan vara längre än det ser ut. Bismillah,» ropade han och tog nya tag.

Vid tutiden var sjön fullkomligt blank som en glasskifva; underliga, förvillande spegelbilder af bergen uppkommo. Man blir yr i hufvudet, sjön har nu samma färg som himlen, man tycker sig sväfva i en rymd af ljusblå eter omgifven af en fantastisk ringformig planet. Ett panorama af en mäktig kam med flacka höga toppar, täckta af evig snö, har upprullat sig i norr bakom oss. Solen bränner glödande hett, Rehim Ali torkar sig i pannan, röken från min cigarrett stannar orörlig i luften, endast båten och årslagen förorsaka en krusning — det är synd på denna sällsynt blanka vattenyta. Allt är så tyst och stilla, en sensommardag, som glömt sig kvar mellan bergen.

»Gud bevare oss från mörkret,» säger Rehim Ali, »det är farligt att vara på sjön sedan solen gått ned.»

Lägret XV på västra stranden af Lake Lighten.

»Var icke rädd!»

Nu bottnar linan på 29 meter och nästa gång på 10,5. En kvart senare hoppa vi i land. Jag gör ett panorama öfver de norra bergen, medan Rehim Ali knaprar på en bit bröd, han försiktigtvis tagit med sig.

Klockan är 3/4 4, då vi åter lägga ut. Om ett par timmar är det mörkt, men vi skola då se lägerelden på stranden. Sjöns östra slut synes helt nära, men man bedrar sig till följd af luftspeglingen. Vi följa stranden en stund mot ostnordost. Underligt om västanvinden skulle utebli i dag; gång på gång frågar jag Rehim Ali, som har den västra horisonten framför sig, om den ser klar ut, eller om västanstormen icke visar sig än.

»Nej, det blir ingen storm,» svarar han lugnt.

»Jo, nu kommer den,» säger han litet senare, »och det blir en elak storm.»

Jag vänder mig om och ser i väster öfver det pass, vi korsade för några dagar sedan, höga ljusgula tromber af stoft och sand som snart resa sig till 30° öfver horisonten; de höja sig hastigt, de flyta tillsammans i ett mörkt töcken och skymma bort bergen i väster. Ja, det är västanstormen som kommer!

Men för oss är ingen fara; vi kunna gå i land hvar som helst, tändstickor ha vi till eld och japkak finns nog, vi förfrysa alltså ej, äfven om det är 16° kallt, och mat kunna vi för en gångs skull undvara.

»Ännu landa vi inte, kanske lägret är helt nära, ro på, Rehim Ali — nej, vänta, sätt upp masten, och lösgör seglet innan stormen kommer, så få vi hjälp en bit. Blir det hårdt väder gå vi i land.»

Ännu är det kaflugnt. Men så kommer en första förelöpare, en krusning förstör spegeln, blåsten tar fatt

i segglet, spänner det som en boll och jämnar ut alla dess skrynklor, båten skjuter fart och en hvirflande, sjudandle gata uppstår i vårt kölvatten. Vi hålla utmed södra stranden; den är följd af laguner och uddar af sand och grus. På en af dem sitta ett par svartgäss, tittande och undrande då vi rusa förbi; de ta oss för en väldig sjöfågell, som ej kan flyga, eftersom han blott har en vinge. Sjön går allt högre, vi ila mot en udde i nordost; o ve, vi ha blott meterdjupt vatten under kölen; skrapa vi mot botten så rifves båten upp; dess oljedränkta segelduk är spänd som ett trumskinn; jag håller ut allt hvad styret tål och tangerar udden midt i den rasande bränningen — det gick lyckligt, och i nästa ögonblick äro vi utte på öppet, djupt vatten, där vågorna gå jämnare.

Nu synes i ostnordost en långt ut i sjön framspringandle udde, men det är långt dit och vi äro ute på rasande sjö, där vågornas hvita skumkammar bli allt större, bruset allt vildare; hela sjön fräser och är stadd i det vildaste uppror; hinna vi blott helskinnade till uddeen, få vi lä och kunna landa. Ja, vi måste landa, om det är möjligt, stormen är nu öfver oss, den ökar i styrka, det knakar i masten, jag vågar icke längre gå med fastgjordt skot; vi ha strykande medvind, det fräser och skummar kring förstäfven, det sjuder och kokar bakom oss; det gäller att se upp, springer masten, som redan står spänd som en båge, så kränger båten, fylles i ett ögonblick och drages ned i djupet af zinksvärden, som visserligen icke användas, men likväl äro med som barlast. Men för yttersta nödfall ha vi två lifräddningsbojar.

Rehim Ali sitter i den främre båthalfvan. Han tar ett tag i masten, reser sig, spejar föröfver och säger,

att sjön bortom gula udden är lika stor som i väster; allt har varit en synvilla, vi skola ej nå östra stranden, förr än mörkret fullkomligt fallit på; vore det icke bättre att landa och invänta dagningen! Jo, låt oss landa i lä om udden! Solen sjunker, stormen ökar alltjämt, man hör hur den tjuter i de vilda klipporna i söder, pulveriseradt skum står som kometsvansar från vågtopparna, det är en ytterst kritisk och spännande situation. Stoftmolnen ha försvunnit, man skönjer otydligt den västra horisonten. Som ett klot af glödande guld nalkas solen dess rand och ett hemskt förtrollande sken gjuter sig öfver hela nejden. Allt är rödt utom den svartblå, hvitrandiga sjön. I öster uppstiger natten, mörkviolett med sina skuggor bakom bergen, men de östra klipptänderna och den länge dominerande toppen T med dess blanka snöfält stå eldröda mot den mörka bakgrunden, liknande vulkankäglor af glas, inifrån upplysta af glödande lavaströmmar; på sin brådskande färd emot öster äro ett par sönderrifna skyar skarlakansfärgade, i fägring täflande med snöfälten och gletscherna under dem; seglet skiftar i rosa och på vågornas kammar dallrar skummet i purpur, som om vi jagades bort öfver ett haf af blod.

Solen går ned; då hvitnar seglet och vågskummet, och snart äro blott de högsta snöfälten ännu bärare af aftonrodnadens afsked från jorden. Natten tar ytterligare ett steg mot väster, och den sista ljusglimten, en sista skymt af den flyende dagen, slocknar på topparna i sydost.

Rehim Ali kryper ned på botten af båten, medan vi gungande, vaggande och krängande skjuta fram mot udden. Ännu äro alla konturer skarpa och tydliga. Jag styr båten ut från bränningen kring udden och tvekar ett ögonblick; att gå in i lä vore lätt; men nej, nu går

En nattlig färd öfver den upprörda Jeschil-köl.

det ju bra; månens skära lyser så klart, och innan den gått ned, ha vi väl en ny udde.

I yrande fradga och fräsande skum jagade vi förbi udden, och inom en sekund var det för sent att gå in i lä, om vi aldrig så gärna hade velat, ty bränningens brus dog klanglöst bort bakom oss och framför oss hade vi åter stort öppet, nattsvart gapande vatten, i fjärran begränsadt af en knappt märkbar landkontur, en ny udde från södra strandens flacka gruskägla.

Så jaga vi framåt öfver den upprörda sjön. Ibland hajar man till, då man hör dessa väldiga, öfverfallande vågor bakom sig. Dånet kommer närmare, jag vänder mig om, det ser ut som om vi räddningslöst skulle tryckas ned under den vältrande och rullande kammen, i väster dröjer ännu ett svagt återsken af det flyende ljuset, som bryter sig genom den annalkande vågkammen och färgar den smaragdgrön. Dess skum sönderpiskas af stormen och ger oss en kylande dusch. Den når oss och lyfter båten helt sakta, och så går det vidare mot östra stranden, som Rehim Ali anser oupphinnelig.

Nu är seglet krithvitt i månskenet, och öfver dess duk rör sig min skugga upp och ned allt efter båtens doppningar. Rehim Ali är halfdöd af förskräckelse; han har krupit ihop som en igelkott på båtens botten med ansiktet begrafdt i min ulster, för att slippa se den upprörda sjön. Han talar icke längre, han har funnit sig i sitt öde och bidar blott sin sista stund. Det är omöjligt att göra sig ett begrepp om afståndet till östra stranden, där jag tog för gifvet att en landning icke gärna kunde bli annat än ett skeppsbrott. Funnes klippor och skär vid stranden, skulle vi krossas och tillintetgöras i bränningen, och vore stran-

den långgrund, skulle vi kantra och som ett flarn slungas upp på land af väldiga, rullande vågor.

Ur det otydliga nattliga kaos, som omger oss, framskymtar bränningen vid uddens spets; den är vildare än de föregående, ty vågorna ha blifvit högre, ju större ytor af sjön vi lämnat bakom oss. Jag försöker att gå in i lä, men stormen drifver oss ut igen, och innan man vet ordet af, är man åter långt från land. Det kyler på, men jag fryser ej, spänningen är för stor, här gäller det lifvet. Förgäfves spanar jag efter männens signaleld, ha de icke lydt order, eller är det så långt till stranden att elden icke synes? Jag lyckas lösgöra akterbänken och slår mig ned på båtens botten, där jag har något lä för den isande blåsten. Bakom oss gör den splittrade mångatan vågorna än hemskare än förut. De äro nu kolossala och man ser blott en våg i taget.

De nattliga timmarna skrida, och så går månen ned. Först nu är det mörkt, genomträngande mörkt, blott stjärnorna tindra som bloss öfver oss, eljes är allting ramsvart. Min högra hand domnar, halft förfrusen, kring rorpinn; jag tycker mig känna hur båten nästan flyger mot öster, men vågorna rulla förbi oss, de äro snabbare än vi. Gång på gång frågar jag Rehim Ali, om icke han med sina kattögon kan se östra strandbränningen. Han kastar en flyktig blick öfver relingen, svarar att det är ändlöst långt ännu, och så borrar han ner ansiktet i ulstern igen. Spänningen ökas, ty hur det än är, så nalkas vi dock det ögonblick, då man kan vänta att båten handlöst skall kastas upp på stranden. Jag hoppas att sjön är så stor, att vi kunna fortsätta den vilda jakten till dagbräckningen, men nej, det är otänkbart, så stora sjöar

finns det icke i Tibet, vi ha ju hela natten för oss, och med denna flygande fart täcker man kolossala distanser.

Det är något på samma gång hemskt och imponerande i en sådan färd, då vågkammarna svagt framtränga ur mörkret blott i det ögonblick då de lyfta båten, för att i det nästa dånande rulla vidare. Man hör intet annat än vågornas brus och vindens tjut, och man hör hur skummet fräser kring båtens förstäf.

»Passa på, Rehim Ali,» ropar jag. »Då du känner båten taga botten, hoppar du i och drar den af alla krafter upp på stranden.» Men han svarar icke längre, han är alldeles paralyserad af fasa. Själf lägger jag in mina anteckningar och skissböcker i en liten väska.

Men hvad är detta! Jag hör ett dånande brus som öfverröstar stormens tjut, och i nattsvarta mörkret framför oss ser jag liksom en ljusare rand i vår omedelbara närhet. Det måste vara strandbränningar!

»Slå fast seglet!» ryter jag allt hvad stämbanden förmå, men Rehim Ali är som lamslagen, han rör sig icke ur fläcken. Jag släpper skotet och låter seglet fladdra, just i samma ögonblick som båten slår i botten och tvärstannar.

»Hoppa i och drag upp båten,» ropar jag, men han lyder ej; jag dunkar honom i ryggen, men han märker det icke. Då tar jag honom i kragen och vräker honom öfver bord, just då nästa störtvåg rullar in öfver stranden, fyller båten, kastar den på sidan och blöter mig inpå bara kroppen. Då kan jag lika gärna hoppa i, och nu först fattar Rehim Ali situationen och hjälper mig att hala upp båten på stranden ur räckhåll för bränningen. Pälsen och ulstern voro lika genomvåta som vi själfva, och efter långvarigt sökande funno vi alla de effekter, som vid skeppsbrottet kommit på afvägar.

Vi voro tillintetgjorda af trötthet och spänning; af en sådan ansträngning blir man ytterst andfådd i denna förtunnade luft. Vi gingo upp på en sandvall och satte oss, men den isande blåsten jagade upp oss igen. Då kommer jag att tänka på båten och det skydd, som den kan gifva oss. Vi måste slå ut bultarna, som hålla ihop dess båda halfvor, och med tillhjälp af ett zinksvärd lyckas vi till slut. Med förenade krafter hala vi upp båthalfvan, ställa den på lut mot en bänkskifva och krypa in i lä. Vi äro totalt stelfrusna, hvilket ju icke är så underligt, då vattnet fryser i kläderna, så att de knistra bara man rör sig. Man hör hur vattnet fryser på båtbottnen, och min päls är hård som ett bräde och fullkomligt oanvändbar. Mina händer och fötter äro stela och känslolösa, vi måste åter upp och röra på oss för att icke förfrysa. Det var ingen annan råd. Under båthalfvan tog jag af kaschmirstöflarna och strumporna och lät Rehim Ali gnida mina fötter; men först sedan han öppnat sin tjapan och en god timme hållit mina arma fötter mot sin nakna barm, fick jag blodet i gång.

Ej spår till lif; i den rasande bränningen måste vi skrika för att göra oss hörda. Hur skall det gå att öfvernatta i 16° köld och våta kläder, som redan stelnat till ispansar? Skall det lyckas oss att hålla lifsandarna i gång tills solen går upp! Rehim Ali försvinner i mörkret för att söka efter bränsle, men kommer tomhändt tillbaka. Till min glädje finner jag att cigarrettfodralet och tändstickorna äro användbara; jag hade icke varit längre än till bröstet i sjön, äfven om de sista störtsjöarna gjort hvad de kunnat för att väta ned mig helt och hållet. Jag tänder alltså en cigarrett och låter Rehim Ali få en annan att upplifva sig med.

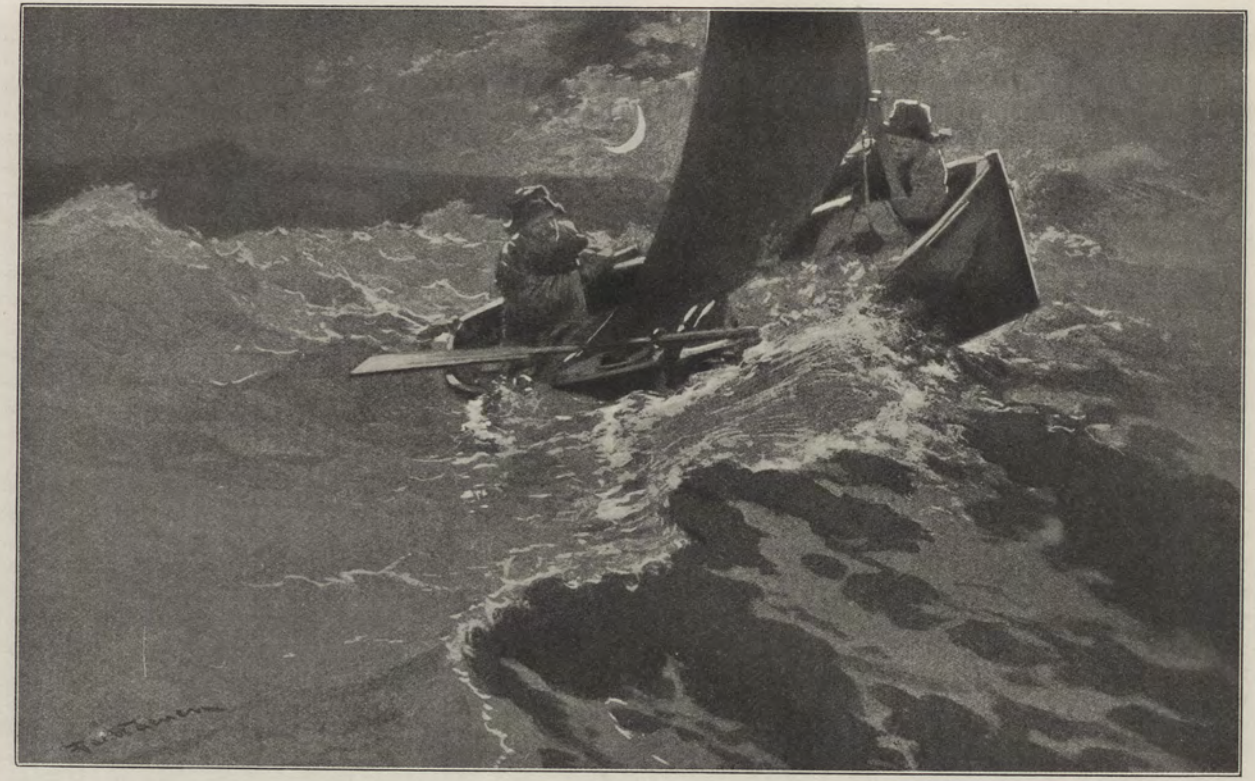

En hemsk natt på sjön.

»Finns här intet som vi kunna bränna? jo, vänta, vi ha ju lodlinans trärulle och dess ram, tag hit dem genast.»

Obarmhärtigt bryta vi sönder detta mästerprof på Muhamed Isas snickarkonst, och med våra knifvar stycka vi ramen, dock så att de våta spånen läggas åt sidan, medan de inre torra ribborna användas till bränsle. De bildade en hel liten hög. Blott ett par fingo offras i taget, och med tillhjälp af ett par hvita blad ur anteckningsboken fick jag eld på dem. Vår brasa är liten och oansenlig, men värmer härligt och våra händer tina upp. Vi sitta lutade alldeles öfver elden och underhålla den blott med största sparsamhet, i det att endast då och då en sticka lägges på. Jag tar af mig kläderna för att vrida ur dem och torka dem; Rehim Ali torkar min ulster, som är mitt hopp för natten; pälsen är tillspillogifven. Hur långt är det till dagningen? Ack, flera timmar ännu! Rullen och väfven ha vi i reserv, men länge kan detta ringa bränsleförråd icke räcka, och jag motser med bäfvan den stund, då kölden skall tvinga oss att offra masten och bänkarna. Minuterna gå så långsamt, vi tala icke mycket, vi bara längta efter solen. Blott vi få kläderna någorlunda torra, kunna vi koka vatten i öskaret af bleck för att få något varmt i oss.

Och dock hade vi all anledning att vara glada öfver att ha sluppit ifrån för så godt pris. Aldrig skall jag glömma Lake Lighten, Wellbys och Deasys sjö. Den hade varit vårt sällskap i flera dagar. Dess strand hade tagit sju af våra hästar och sett våra vänner draga hemåt med den sista posten. För oss hade denna sjö tett sig strålande fager, i ljusa lätta färgtoner, men också ramsvart som en graf i nattens famn; den hade legat där speglande och blank i glödande sommarsol; men den

hade också visat oss tänderna, bländande hvita af skum och fradga; nyss hade vi varit nära att i solhettan stekas öfver dess okända djup af kristallklart, vårgrönt vatten, nu höllo vi på att förfrysa i bitande vinterköld på dess strand; nyss hade den legat där så tyst, att man knappt vågade tala för att icke störa friden, nu dånade den i lössläppt raseri. Dess stränder hade bjudit på gräs, källor och bränsle, men för de nattliga seglarna hade sjön förefallit oändligt lång; den östra stranden hade undflytt oss hela dagen, vi hade sett solen stiga och sjunka och dala i ett haf af eld och purpur, och vi hade sett månen beskrifva sin korta bana, innan vi nådde vårt mål, där strandbränningen dånade och mötte oss i sin kalla sköljande famn. En sublim seglats hade vi haft i den lilla tygbåten, pikant och spännande; tre gånger hade det hängt på ett hår vid sanduddarna, där vi nästan snuddade vid botten, och hade vi kantrat, så hade vi väl knappast kunnat nå land innan greppet kring lifräddningsbojen förlamats i det iskalla vattnet. Grandiosa sjö! Endast jakarna, vildåsnorna och antiloperna finna en fristad på dess stränder; endast gletschrar och snöfält och de eviga stjärnorna spegla sig i dess vattenyta; och stillheten störes blott af dess egna böljesånger och af de segersälla krigshymner, västanstormarna spela på dess tangenter af smaragdgrönt vatten.

Nu voro vi i alla fall i land med lif och lemmar i behåll, längtade efter daggryningen, sparade på elden, blott då och då med en ny pinne hindrande den från att slockna. Någon sömn kunde det icke bli tal om, vi hade då förfrusit. Ibland dåsade vi af, nedhukade öfver den flämtande lågan, och Rehim Ali gnolade en stund för att hjälpa tiden att gå.

Rehim Ali hjälper mig att hala upp båten på stranden.

Jag sitter just och undrar hur en bägare varmt te skulle smaka, då Rehim Ali spritter till och utropar: »En eld i fjärran!»

»Hvar?» frågar jag något tviflande.

»Där, norrut, vid stranden,» svarar han och pekar mot en svagt lysande punkt.

»Det är en stjärna,» säger jag, efter att en stund hafva rannsakat natten med kikaren.

»Nej, den är hitom bergskammen.»

»Hvarför skulle vi ej ha sett elden förr; midt i natten lära de icke göra upp några signaleldar.»

»Det är ingen eld, det är en lykta, jag ser hur den rör sig af och an.»

»Ja, verkligen, det är ett ljussken, som förflyttar sig.»

»Nu försvann det.»

»Och det visar sig icke mer, kanske det blott varit en villa.»

»Nej, där är det igen.»

»Och nu är det borta.»

Och borta blef det så länge, att vi åter förlorade hoppet och kröpo ihop öfver glöden efter rullens sista stickor.

»Hör ni inte?» frågar plötsligt Rehim Ali.

»Jo, det låter som hästtramp.»

»Ja, och människoröster.»

I nästa ögonblick afteckna sig silhuetterna af fem höga hästar, af hvilka tre buro ryttare. Dessa sitta af och komma fram, vänligt och gladt hälsande. Det är Muhamed Isa, Rabsang och Adul. De slå sig ned och berätta, att lägret n:r XVIII är beläget en timmes väg norrut, en bit från stranden. Sedan de lägrat, hade de sändt ut spejare för att söka oss, men då de hvarken funnit spår af oss eller någon eld, hade de upphört med sina spa-

ningar. I sena natten hade dock Robert, som var orolig med anledning af stormen, gått upp på en kulle och varsnat vår lilla eld. Genast hade han skickat de tre männen till oss. Själfva hade de haft en stor signaleld brinnande hela kvällen, men tydligen hade den varit dold af ojämnheterna i terrängen och i hvarje fall osynlig från sjön.

Jag lånade ett par lifgördlar af männen för att linda dem kring fötterna. Sedan stego vi i sadeln, och med lyktan i têten begaf sig den nattliga kavalkaden norrut till lägret, under det att vågorna fortsatte sin outtröttliga stormlöpning mot stranden.

Vid västra stranden af Jeschil-köl.

X.

»Antingen i vargarnas gap — eller ett skeppsbrott.»

Då vi den 22 september drogo vidare mot öster öfver sjöns gamla terrasser och upp mot den pasströskel, som skiljer dess bäcken från Jeschil-köl, vidgade sig åter, ju högre upp vi kommo, utsikten öfver Lake Lighten, och slutligen sågo vi hela den stora blåa sjön i all dess prakt vid snöbergens fot. Betet var öfverallt förträffligt och Panthelops-antiloperna, villrådiga och öfverraskade, visste ibland icke åt hvilket håll de skulle springa utan kommo då och då tanklöst rakt emot oss, drifna af sin nyfikenhet. Pasströskeln har en höjd af 5,301 meter, och vi ha ej kommit många steg på dess andra sida, förrän landskapet undergår en grundlig scenförändring. Det är som att vända bladet i en stor bok. De bilder, som nyss fängslat

våra blickar, försvinna för alltid, och framför oss ha vi nya berg, ett nytt bäcken och en ny turkosblå sjö — det är Jeschil-köl. Söder och sydväst om sjön utbreda sig stora ytor af krithvitt salt, och koncentriska ringar och afsnörda gölar, lika blåa som sjön, förråda att äfven Jeschil-köl krymper.

Nästa dag lägrade vi i en trakt, där betet var godt, men dricksvattnet svagt salthaltigt. På den stora flacka slätten, som utbreder sig väster om sjön, märker man flera långa rader af rösen, jordhögar eller skallar på några få meters afstånd från hvarandra. De se ut som råmärken, men i själfva verket äro de uppförda af antilopjägare af tjampa-stam (tibetanska nomader, egentligen »nordmän», eller infödingar på den norra platån Tjangtang), som på detta sätt tvinga sitt byte till i marken nedsatta snaror. Antiloperna ha nämligen en bestämd motvilja mot att hoppa öfver dessa rader af märken och föredraga att följa dem, tills de ta slut, men dessförinnan har någon af dem, om han har otur, redan trampat ned i en med snara försedd grop. Endast en vildmarkens son, hvilken liksom de vilda djuren lefver sitt lif ute i terrängen, kan fundera ut ett sådant fångstsätt och vinna den erfarenheten att antiloperna ej hoppa öfver raka linjer af rösen. Mina ladakis försäkrade, att tjangpas numera icke jaga här, af fruktan för ostturkestanerna, som vid flera tillfällen varit fientliga mot dem.

På eftermiddagen gjorde jag en liten seglats för att profva zinksvärden; besättningen utgjordes af Robert. Stranden består af hård salthaltig lera, och meterlinjen löper hundra meter från land; men ännu 600 meter ut är det blott 4,6 meter djupt.

Den 24 september blef också en minnesrik dag — underligt att mina tibetanska sjöfärder alltid slutade med äfventyr. Af mina ladakis hade fem varit i tjänst hos Deasy eller Rawling, och ett par af dem försäkrade mig att en blänkande punkt, som syntes i ostsydost, var den källa, där kapten Deasy lägrat under tio dagar i juli 1896 och som han i sin bok kallar »Fever Camp». Uppgiften stämde också med hans karta, och Muhamed Isa fick order att gå dit med karavanen och att vid mörkrets inbrott vid närmaste strand göra upp en stor signaleld och hålla ett par hästar i beredskap.

Vår plan var att gå mot ostnordost till norra stranden, samt därifrån söderut rakt på signalelden. Rehim Ali fick nu hjälp af Robert, som längre fram utbildade sig till en förträfflig sjöman. Sjön låg nästan alldeles lugn, dess vatten är mera grönaktigt, på grund af dess ringa djup, men det är lika klart som hos den västra grannen. Det är så salt, att våra händer, båten, årorna, ja allt, som varit i beröring därmed, glimma af idel saltkristaller. Botten består mest af lera, som sammanbakat sig med kristalliseradt salt till stenhårda kakor och block, och man får vara ytterst försiktig, då båten bäres ut i sjön och tills den flyter, ty dessa kakor hafva knifskarpa kanter och hörn. Sjön är en tämligen elliptisk saltgöl, med mycket flacka stränder, och ingenstädes gå bergen fram till stranden.

Vi togo i allsköns ro den första lodningslinjen, diagonalt öfver sjön, och jag styrde mot det inpejlade märket. Klockan 1 hade vi 9,5° i vattnet och 10,3° i luften. Djupet ökades mycket regelbundet och dess maximum uppgick ej långt från norra stranden till 16,1 meter. Robert njöt af den trefliga färden och bad att hädanefter

alltid få vara med, hvilket jag så mycket hellre beviljade, som han alltid var glad och lifvad och dessutom till verklig nytta vid alla observationer. Rehim Ali var tydligen hungrig, ty han satt och rodde med den ena handen och fiskade efter sin brödpåse under bänken med den andra.

En liten vik vid norra stranden tjänade till landningsplats. Efter att hafva tagit kännedom om omgifningarna, intogo vi en hastig frukost af bröd, apelsinmarmelad och gåslefver samt vatten. Mina följeslagare hade medtagit socker, tekanna och emaljerade bägare, men glömt teet, en försummelse som dock endast ytterligare hjälpte upp vårt goda humör.

Och så lade vi ut igen för att styra mot källan i sydost. Just från landningsplatsen löpte mot ostsydost en rad af stenblock och saltklumpar, och sjön var här så grund, att vi försiktigt måste stöta båten framåt. Just då vi stötte ut från det sista blocket, där vi tagit ett stenprof, uppstack västlig blåst, sjöns yta krusades och mörknade, och på ett par minuter gingo de salta böljorna med gäss.

»Upp med seglet och ned med zinksvärden!» Föröfver skiftade sjön i rödviolett, ett återsken från bottenlerans färg; där måste vara grundt, men vi skulle nog klara oss öfver.

»Ser ni de där små hvita tromberna i sydväst, det är stormens förelöpare, som rör upp saltstoftet,» sade jag.

»Ja, blir det hård storm här, så rifves båten sönder i den skarpkantiga botten innan vi nå land,» anmärkte Robert.

»Det är icke saltmoln, det är röken från eldar,» inföll Rehim Ali.

»Muhamed Isa har order att lägra vid Deasy Sahibs källa och den ligger i sydost.»

»Där synes ingen rök,» sade Robert, som hade hand om kikaren, »kanske det varit dem omöjligt att gå öfver saltslätten söder om sjön.»

»I så fall är det deras signaleldar vi se; men med den här båten är det omöjligt att kryssa i storm.»

»Tror icke master,» frågade Robert, som alltid använde detta tilltalsord, »att vi göra klokast i att åter gå i land, innan stormen mognat. Vi ha lä bakom blocken och hinna innan solen går ned samla ett stort förråd af bränsle.»

»Jo, det är nog det bästa, ty den här sjön är mycket farligare än Lake Lighten i storm. Visserligen ha vi inga pälsar, men vi reda oss ändå. Tag ned seglet och ro innanför blocken. Hvad tittar du efter?» frågade jag Robert.

»Två stora vargar, master, och vi ha ingen bössa med oss.»

Där gingo mycket riktigt två ljusa, nästan hvita gråben på stranden. De gingo så, att de alltid hade väderkorn på båtens innehåll, och de tyckte väl, att färskt lefvande kött luktade godt. Höllo vi stilla, så stannade de, och då vi rörde på oss, fortsatte de utmed vattenbrynet. De tycktes tänka: förr eller senare måste ni i land, och då blir det vår tur. Rehim Ali trodde, att de två voro spioner utskickade af en hel skara och han ansåg farligt att utsätta oss för deras nattliga anfall. Själf hade han blott en fällknif, jag och Robert pennknifvar, och vi hade således icke mycken utsikt att kunna för-

svara oss. Robert föredrog sjön i full storm framför vargarna. Jag hade förr så många gånger sofvit ute obeväpnad, att jag ej ägnade dem någon vidare uppmärksamhet, men midt under krigsrådet fingo vi plötsligt annat att tänka på. Där kom stormen hvinande öfver sjön!

Lyckligtvis var seglet uppe och zinksvärden lågo ut, blåsten fick tag i seglet, det började porla kring förstäfven och vi sköto god fart mot söder, länsande undan för sida vind. Robert drog en suck af lättnad: »Hvad som helst, bara inte vargarna,» sade han. Jag lät Robert och Rehim ro för att vinna tid, och snart hade gråbenen försvunnit ur synhåll, lurade på konfekten. »De gå nog omkring sjön, de förstå att vi måste i land,» trodde Robert, och nog hade han rätt i att situationen var obehaglig, då vi icke hade annat val än stormen eller vargarna. På de våra räknade vi icke längre; vi skildes tydligen från dem af saltträsk, där man drunknar, om man vågar sig ut. Före mörkrets inbrott skulle vi försöka nå en fördelaktig punkt på södra stranden.

Men timmarna gingo och intensivt gul sjönk solen bakom bergen. I två timmar höllo vi kurs mot Deasys läger, men då signaleldarna syntes allt tydligare i den tätnande skymningen, ändrade vi kursen mot söder för att komma närmare de våra. Det var dock hopplöst långt till dem i lovart, där i mångatans brutna och nyckfulla belysning vågkammarna framträdde hemska som tumlande delfiner. Ett par gånger kunde jag göra hastiga lodningar; de gåfvo tio och elfva meter. Vårt öde var nu lika ovisst som sist; vi styrde mot en strand, men visste inte hur långt det var dit. Rehim Ali sade att han på mångatans längd kunde förstå, att det var mycket

Två stora vargar väntade oss på stranden, och i väster drog det ihop sig till storm.

långt, och åter gingo ett par timmar. På engelska och turki kommenderade jag rodden, ty nu hade vi våggången rakt från sidan, och parerade vi ej de framrullande skumkammarna, kunde de fylla och sänka båten; vi måste gå upp emot dem då de kommo.

Situationen var ytterst spännande, men ännu gick allting bra. Båten klöf vågorna fint, och endast då och då fingo vi en dusch af stänket. Det kändes svalkande och salt på läpparna och droppade ned på halsen. Åter tog jag några lodningar. Robert afläste linan; tio meter, sedan åtta och slutligen sex.

»Nu kan södra stranden inte vara långt borta,» sade jag; men mina följeslagare voro alldeles tysta och sutto som om de lyssnade. »Hvad är det?» frågade jag.

»Hård västlig storm,» svarade Rehim Ali och sänkte sin åra.

Ja, där hördes ett aflägset, jämnt sus som kom allt närmare. Det var stormen, som med fördubblad styrka svepte öfver sjön och piskade skumstänket från vågtopparna.

»Vi hinna icke stranden förr än han är öfver oss, han måste vara här om en minut, hör hur det dånar. Master, vi kantra, om vågorna bli dubbelt så höga som nu.»

Med häpnadsväckande hastighet ökade sjöarna i höjd, mångatans serpentiner blefvo allt större, vi gungade som i en enorm hängmatta. Nyss hade lodlinan gifvit sex meter; om en stund skulle båten skrapa i den hårda saltbotten, då den befunne sig i dalen mellan ett par vågor. Zinksvärden slogo mot båtens sidor, båten krängde och hoppade, man fick sitta stadigt och ta spjärn med fötterna för att ej kastas öfver bord. Där kommer

en otäck våg som ett allt uppslukande troll öfver oss; men båten rider öfver den, och i nästa ögonblick äro vi så djupt nere i en vågdal, att hela horisonten skymmes af nästa kam. På dennas mottagande voro vi emellertid ej färdiga i tid; den löpte utmed relingen och gaf oss ett ordentligt fotbad.

»Master, det här ser farligt ut.»

»Ja, trefligt är det inte, men var bara lugn. Att landa i sådan sjö är absolut omöjligt. Vi måste vända och hålla öppna sjön, vid midnatt stannar nog stormen och vi kunna då landa.»

»Om vi blott orka ro så länge.»

»Vi reda oss med seglet.»

»Ännu är jag icke trött.»

»Att landa vid södra stranden skulle medföra ett säkert skeppsbrott; vi skulle alla bli genomblöta, och det kunde bli lifsfarligt i natt, då vi ej kunna räkna på ringaste hjälp från karavanen. Vi skulle förfrysa före morgonen, och att finna bränsle innan månen går ned, är otänkbart, helst som saltslätterna i söder äro absolut sterila. Nej, låt oss vända!»

I samma ögonblick kändes en häftig stöt, som kom båten att darra. Babords åra, som fördes af Rehim Ali, hade törnat i botten och sprang loss ur sin klyka med en klang. I sista minuten fick dock Rehim tag i åran och ropade samtidigt: »Det är blott ett stenkast till land!»

»Hvad vill detta säga, sjön är ju nästan lugn här.»

»Master, strax i väster går en udde ut i sjön, det är den som ger oss lä.»

»Skönt, då äro vi räddade; ro sakta inåt tills båten tar botten.» Detta skedde snart nog; seglet beslogs och masten fälldes. Vi togo af oss om benen, gingo i vattnet

och halade upp båten på det torra. I det med salt mättade och till 5° afkylda vattnet blefvo mina fötter så stelfrusna, att jag ej kunde stå på dem utan måste sätta mig och linda in dem i ulstern. Vi hade hittat en liten relativt torr plätt af saltkakor; d. v. s. allting var genomfuktigt, men den var i alla fall det bästa som fanns. Ty rundt omkring oss stod vatten och stranden var oerhördt flack. Hur långt det kunde vara till verkligt torr mark, var omöjligt att afgöra, ty långt inåt land såg man mångatans matt belysta bana.

Medan jag satt och försökte gnida lif i mina fötter, plockade de andra upp alla våra grejor på vår fattiga saltö. Därpå togs båten sönder och båda halfvorna ställdes upp till skärmar för lä. Kl. 9 hade vi — 0,5°, och vid midnatt — 8°; här var dock varmare än de föregående dagarna, ty sjövattnet behåller ännu något af sommarluftens värme. Muhamed Isa hade af en tomlåda gjort en ny rulle med ställning och väf för lodlinan, och den offrades naturligtvis genast till bränsle.

Åter togo vi fram proviantpåsarna och vattenkannorna och drucko den ena bägaren efter den andra af sjudande varmt sockervatten och låtsades att det var te. Så länge elden räckte fröso vi icke — men sedan, en sådan natt! Blåsten mojnade vid tiotiden, men därpå kom nattkölden. Vi lade oss på lifräddningsdynorna för att ej vara i direkt beröring med saltmarken; Robert hade päls, jag ulster och Rehim Ali fick svepa in sig i seglet. Han sof på huk med pannan i marken, liksom muhamedanerna bruka, och han sof verkligen. Robert och jag rullade ihop oss som nystan, men hvad hjälpte det; när man är på vippen att förfrysa, kan man icke sofva. Mina fötter voro känslolösa, men den trösten hade

en alltför stark anstrykning af galghumor. Jag gick upp och stampade i saltkakorna och försökte »på stället marsch», ty vårt utrymme var mer än knussligt. Jag sjöng och hvisslade, jag gnolade och härmade vargarnas tjut för att utröna, om något svar skulle komma, men nejden förblef alldeles tyst. Jag berättade anekdoter för Robert, men han fann dem icke alls lustiga. Jag berättade äfventyr, som jag förut haft med vargar och stormar, men i vår nuvarande belägenhet voro de ganska litet uppmuntrande. Förgäfves spanade vi efter en eld. Intet syntes; månen nalkades sakta sin horisont. Vinden hade dött bort. Efter hand förklingade de somnande saltvågorna melodiskt mot stranden och vi omgåfvos af en förtviflad stillhet. Vi fröso för mycket för att tänka på vargarna. Ett par gånger uppgåfvo vi vilda samfällda rop, men ljudet af våra röster upphörde tvärt utan spår af eko och utan att nå fram till karavanens lägerstad.

»Nu är det midnatt, Robert, om fyra timmar kommer dagningen.»

»Master, jag har aldrig frusit så i mitt lif. Kommer jag lefvande tillbaka till Indien, och blir jag också hundra år gammal, skall jag aldrig glömma denna hemska natt i månskenet på Jeschil-köl och aldrig de hungriga vargarna på stranden.»

»Jag tror att du då skall minnas den med en viss saknad och vara glad öfver att du var med.»

»Efteråt är det trefligare, men nu skulle det allt vara bra skönt att ha sin varma bädd i tältet och en eld.»

»Lifvet i Tibet blir så enformigt utan äfventyr, hvarje dagsmarsch är lik de föregående, man behöfver någon uppfriskande omväxling ibland. Men nästa gång ta vi te och bränsle med oss.»

»Tänker master göra många sådana här sjöresor?»

»Ja, helt säkert om tillfälle erbjuder sig, men jag misstänker, att vinterkölden snart kommer att göra dem omöjliga.»

»Blir det kallare än nu?»

»Ja, detta är ett intet mot hvad det blir om ett par månader.»

»Hvad är klockan, master?»

»Nu är hon två, och snart är det sex timmar vi legat här i träsket.»

Så dåsa vi till ett tag igen, dock utan att få ens en minuts sömn, och tid efter annan meddelar Robert, hur många af hans tår som äro förfrusna. Klockan tre utropar han efter en lång stunds tystnad: »Nu har jag inte känsel i en enda tå.»

»Snart kommer solen!» En kvart öfver fyra börjar det ljusna svagt. Vi äro så stelfrusna, att vi knappt kunna resa oss. Men vi krångla oss småningom upp och stampa. Så sätta vi oss på huk igen öfver den iskalla askan af aftonens eld. Oupphörligt se vi emot öster och iakttaga hur den nya dagen långsamt tittar öfver bergen, liksom kännande sig för. Klockan fem börja de högsta snötopparna att lysa i purpur, svaga skuggor af oss afteckna sig mot båtens botten och så stiger solen, kall och ljus och bländande gul öfver kammen i öster. Då komma lifsandarna åter långsamt i gång. Rehim Ali har varit försvunnen under en timmes tid, men nu synes han klafsande i saltträsket med en stor binge bränsle på ryggen, och snart ha vi en sprakande eld i ordning. Vi ta af oss det mesta för att bli af med de nattkylda kläderna och värma kroppen direkt öfver lågorna, och snart äro vi uppmjukade i lederna.

I fjärran syntes Muhamed Isas ståtliga gestalt till häst. Han slog ett rep kring hästens framben, lämnade honom vid träskets början och fortsatte till fots. När jag frös som värst, hade jag läst öfver en hel utanläxa med bannor, som han skulle få öfver sig när vi träffades. Men när jag fick se min präktiga karavanförare, glömde jag bort den, och han hade dessutom giltiga skäl för försenandet. Karavanen hade nämligen hindrats af så svår sjunkmark, att alla sakerna måst bäras af männen. Vi följdes emellertid nu åt till Deasys läger, dit också karavanen anlände, och ännu då solen stod på sin middagshöjd fann hon mig i sömnens armar. Jag misstänker att också mina båda reskamrater grundligt togo skadan igen.

På morgonen den 26 september voro två hästar på upphällningen, kunde icke resa sig och måste slaktas; en hade dött vid förra lägret och en dog under dagens marsch. Vi hade förlorat 15 hästar af 58, men blott en mula af 36; dessa siffror talade ju tydligt nog till mulornas förmån.

Vi rida vidare i den väldiga längddal, som allt sedan läger n:r VII hjälpt oss på väg med sin fördelaktiga terräng, och passera ett saltbäcken med en göl i midten, omgifven af koncentriska torkningsringar, regelbundna som bänkraderna i en amfiteater. Framför oss i fjärran synes karavanen i ett par afdelningar, liknande två små svarta prickar i det oerhörda, öppna landskapet. Man erfar en mäktig känsla af sin egen litenhet i förhållande till distanserna på jorden, och då jag betänker, att vi i bästa fall göra två mil om dagen, svindlar jag inför den vägsträcka, som ännu återstår oss att tillryggalägga, innan vi diagonalt korsat Tibet.

Några vargar syntes vid foten af en kulle; kanske det var våra gamla bekanta från i förrgår. Vi hade ofrivilligt

bjudit dem på dryg traktering vid förra lägret, där sex korpar genast tagit hand om de fallna hästarnas ögon.

En af de öfversta »bänkraderna», omkring 50 meter öfver gölens yta, erbjöd förträfflig väg, och rundtomkring var marken krithvit af salt. Till höger ha vi en tämligen låg, brunviolett kam. Med mina vanliga följeslagare, Robert och Rehim Ali, red jag snart förbi en uttröttad häst. Han såg icke utmärglad ut, men hade i flera dagar varit befriad från tjänstgöring; vi hoppades kunna rädda honom, men mannen som ledde honom nådde dagens läger ensam och rapporterade, att hans skyddsling fallit ned och dött. Terrängen är något kuperad, men endast sällan uppdyker fast fjäll, kalksten och ljusgrön lerskiffer.

Dagens lägerplats, n:r XXII, var af stort intresse. Under sin märkliga expedition i västra Tibet och Ost-Turkestan, 1896—1899, hade kapten H. H. P. Deasy haft stora svårigheter att öfvervinna och förlorat så många af sina karavandjur, att han för att rädda expeditionen och dess resultat en gång måste öfvergifva en stor del af sitt bagage och sin proviant, med ett ord allt som möjligen kunde undvaras. År 1903 utförde kapten Cecil Rawling en lika förtjänstfull forskningsresa i samma delar af Tibet, och då äfven han råkade i en mycket kritisk belägenhet till följd af proviantbrist, beslöt han att uppsöka Deasys depôt, som enligt kartan måste finnas i närheten. Två af Rawlings män, Ram Sing och Sonam Tsering, hade också varit med Deasy, och den sistnämnde kunde visa själfva platsen, där de slopade förråden och sakerna blifvit nedgräfda. Tack vare det ris, korn och mjöl, de nu funno midt ute i ödemarken, kunde Rawling rädda sina hästar, som eljes varit förlorade, och en liten säck med hästskor och söm räddade äfven deras hofvar.

Sonam Tsering var med äfven på min expedition, och jag hade på morgonen gifvit honom order att icke stanna förr än vid Deasys och Rawlings läger, och i dag marscherade han därför först med mulorna. Det är klart, att det var af stort värde för min route att beröra en så noggrant bestämd punkt.

Platsen påträffades utan den ringaste svårighet, och då vi nådde lägret, på en liten plan fläck mellan mjuka kullar, hade Muhamed Isa redan låtit gräfva upp sju kistor. En af dessa var full af mjöl, totalt fördärfvadt af tiden och sannolikt obrukbart redan då Rawling för tre år sedan var här. Blott en af kistorna var af tibetansk tillverkning, ty Rawling hade, enligt hvad Sonam Tsering meddelade, utbytt några af sina utslitna kaschmirkistor mot Deasys turkestanska, hvilka voro bättre. Men äfven Rawlings kistor voro bättre än de sköra trälådor från Leh, i hvilka vi förvarade ljus och konserver, och vi annekterade därför några af dem och använde trälådorna till bränsle. För öfrigt hade Rawling plundrat depôten så grundligt, att icke mycket återstod för mig — men jag var också vida mindre i behof däraf än han. Några konservdosor, innehållande amerikanskt oxkött, voro dock mycket välkomna för hundarna, men ratades af männen så länge vi ännu hade färskt fårkött. Kubiska blecklådor, som varit fyllda med indiskt mjöl, lågo kringspridda öfverallt. En af kistorna innehöll en mängd tomma patronhylsor; de hade aldrig användts och Sonam Tsering trodde att tjangpas varit här ett par år efter Rawling och petat ut krutet; han visade också ett par eldstäder, som sågo mycket yngre ut än Rawlings. I en annan kista fanns en Nautical Almanac och några kartblad öfver öfra Birma — det hade varit Deasy's plan att gå till detta land, men han hind-

rades därifrån af sjukdomar och förluster i sin karavan. En bunt gråpapper kom bra till pass för det herbarium, som Robert samlade för min räkning, och Muhamed Isa upptäckte några replängder, som voro i oskadadt skick. För öfrigt tillgrepo vi blott ett par romaner och Bowers resebeskrifning, en välkommen tillökning i mitt alltför knapphändiga bibliotek.

Vi befunno oss alltså nu i en trakt, som före mig besökts af flera resande. Jag har redan nämnt Wellby och Malcolm, hvilka upptäckte Lake Lighten, en sjö som sedan

Vi gräfva upp Deasy's kistor.

berörts af Crosby. Vid Jeschil-köl ha Dutreuil de Rhins, Wellby och Malcolm, Deasy, Rawling och den österrikiske naturforskaren Zugmayer varit. Blott ett par månader efter den sistnämndes färd korsade jag hans route; han har liksom den franska och de engelska herrarna skrifvit en mycket förtjänstfull bok om sina iakttagelser. Om hans vägar kunde jag då icke hafva någon kännedom, men finner nu, att jag blott i en punkt korsat hans route. Likaledes hade jag blott en gång korsat Wellbys route och de Rhins', men Deasy's på två punkter. För den närmaste framtiden skulle det bli svårare att undvika de

trakter, där Wellby och Rawling varit och där särskildt den sistnämnde med tillhjälp af sina »native surveyors» utfört en så noggrann och tillförlitlig karta, att jag icke hade utsikt att kunna förbättra den.

Jag längtade därför till trakter, som aldrig berörts af andra resande. Mitt läger XXII var identiskt med Rawlings läger XXVII, och hans expedition hade gått både norr och söder om sjön Pul-tso, dit vi nu hade en dagsled. För att äfven här undvika hans route gick jag därför till den, ovanligt nog, i norr och söder utdragna sjöns midt.

Just i soluppgången höres det vanliga bråket och oväsendet i lägret, när stora karavanen lastas och bryter upp. På grund af de dagliga förluster i bärkraftiga djur, vi lida, måste bördorna ständigt förändras. Sedan trossen väl dragit bort, blir det åter tyst, glödfatet af järn och det varma badvattnet bäres in, och snart känns det som en badstu i mitt tält, hvars öppning alltid vetter mot öster, emedan den förhärskande blåsten kommer från väster. Af denna värme frestas man att kläda sig lättare än eljes, men får snart anledning ångra sig, ty ute i det fria är det alltid kallt. Och så bär det af igen från denna ödsliga nejd, där tre expeditioner mötts i samma punkt; de kistor, vi ratat, fingo stå kvar på krönet af depôtkullen; de sågo i hög grad bortkomna och öfvergifna ut.

Marken är tegelröd, betet öfverallt godt, i söder böja låga kullar sina kupiga ryggar, i norr ha vi Kwen-luns mäktiga bergssystem med flera imposanta snömassiv, i ostsydost, rakt framför oss, uppdyker det kolossala, kupolformiga snökomplex, som af Rawling döpts till Deasy Group; redan från Jeschil-köl hade vi sett denna bergs-

jätte, och den skulle nu under flera dagar tjäna oss till landmärke.

Vid stranden af Pul-tso, nära en liten kalkstensklippa, hade karavanen lägrat. Tundup Sonam, karavanens öfverhofjägmästare, bad att få gå på jakt och fick fyra patroner. Efter ett par timmar kom han tillbaka med tre patroner i behåll, samt en jaksvans, som bevis på att han dödat en väldig tjur, hvilken påträffats helt ensam och fredligt betande bakom kullarna i söder. Nu hade karavanen färskt kött för väl tio dagar, »och när det tar slut, skjuter Tundup en jak till,» försäkrade Muhamed Isa, som alltid var belåten, då de af honom utvalda karlarna skötte sig bra. Till middag fick jag märg ur jakens benpipor, en rent af lukullisk anrättning.

Pul-tso från väster.

XI.

Stora förluster.

Knappt hade vi lägrat midt på västra stranden af Pul-tso, förrän Muhamed Isa kom och bad om en hvilodag. Betet var godt, bränslet ymnigt och våra djur behöfde andas ut. Jag villfor hans önskan så mycket hellre, som det passade bra ihop med mina egna planer — en ny sjöfärd. Tidigt följande morgon skulle jag med Robert och Rehim Ali snedda öfver sjön i riktning mot ett brant berg, som syntes i N 56° O; därifrån skulle vi åter korsa sjön till södra stranden vid ett berg i S 62° O och öfvernatta. Nästa morgon skulle vi gå till sjöns nordöstra hörn, där karavanen borde invänta oss bland de betesmarker, som skiftade i gröngult. På sjön skulle vi alltså behöfva två dagar för samma väglängd, hvilken karavanen tillryggalade på en dag. Vi skulle medtaga proviant, varma kläder och bäddar, samt bränsle i

mängd för att ej vara lika blottställda som förra gången. Vatten behöfde vi icke; sjövattnet var fullt drickbart, om det också hade en svag bismak. Pul-tso ligger på en höjd af 5,076 meter, under det att den salta Jeschil-köl blott har 4,940 meters höjd.

Inbjudande och idyllisk, visade sjön på aftonen en alldeles blank yta, mörk, drömmande och tyst mellan evigt snöklädda berg. Den tycktes icke ha annat att göra än att låta de mot öster långsamt seglande skyarna spegla det purpurskimmer, som i solnedgången praktfullt färgade deras västra fasader. Rikliga och bolmande brunno gödseleldarna hemtrefligt mellan tälten, männen tillredde sin aftonmåltid eller lagade packsadlar under lifligt samspråk, allting var frid och stillhet, och månen sväfvade silfverhvit och kall mellan rosafärgade moln.

Då hör jag fjärran i öster ett susande ljud, som hastigt ökar i styrka, kommer närmare, förvandlas till ett bedöfvande dån, och i ett nu sveper en af de våldsammaste stormar öfver vår strand. Jag ropar an folk för att få min tältöppning ihopbunden, jag hör Robert uppgifva ett indiantjut, då hans luftiga boning flyger omkull och hotar att slitas i trasor, men af ett dussin karlar bringas till rätta igen. Sedan stagas mitt tält med sandvallar och kistor; jag är instängd med mitt glödfat, men har ett litet kikhål i tältöppningen. Månskenet blänker intensivt i bränningens mot stranden vräkande störtsjöar, det är ett magnifikt skådespel, vildt, hemskt, nästan teatraliskt grant. En våldsam storm af första ordningen, hänsynslös i sin framfart! Det lät som när snälltåg rusa förbi under öfverbyggda järnvägshallar, det piskade, brusade och tjöt, och mot stranden slog bränningen taktfast och tungt. De nyss så vänligt flammande eldarna förintas, bränderna

ryka som ett fyrverkeri mot lä och sopas bort, Muhamed Isas tält fick bita i gräset, och jag hör det fladdra som ett lössläppt segel; sedan höras inga mänskliga stämmor, blott stormens och strandvågornas dån störa ödemarkens vilda ro. Jag undrar hur vargarna ha det; om de uppsöka sina undangömda kulor bland stenrösen och block eller om de just nu planlägga och utföra sina anfall på antiloperna, som, samlade i skygga och vaksamma hjordar, från midten af en öppen slätt vädra åt lovart eller spetsa öronen mot lä. Blott jakarna finna behag i ett sådant väder som detta och grymta och fnysa af belåtenhet då deras långa, svarta sidofransar fladdra i stormilarna. Själf behöfde jag blott titta ut genom min glugg för att nästan storkna af luftmassornas pressande tryck.

Den 28 september framgick dock klar, stormen hade ilat vidare på sin färd mot väster, och af dess argsinta framfart återstod intet annat än dyningens melankoliska skvalp i strandbrämet. Innan vi kommit halfvägs på den första lodningslinjen, låg sjön åter som en spegel, egendomligt vattrad af små skumflak efter stormen. Vattnet är ej klart, det har varit för mycket upprördt. Vi behöfde föga mer än en timme för att nå klippudden och hade då lodat ett maximaldjup af nära 17 meter. I norr hade vi lämnat en betydande vik af sjön, som skulle kringgås af karavanen.

Efter en kort rast rodde vi vidare åt sydsydost och hade god hjälp af en svag nordlig bris. Kl. 1 var det 3,5° i luften och 6,7° i sjön, men södersolen baddade på bra. På denna linje uppgick största djupet till 15,15 meter. Utmed stranden i sydost synas hela svärmar af änder.

Denna gång nådde vi stranden utan äfventyr och innan solen gått ned. Rubb och stubb fördes i land, Rehim Ali samlade in högar af bränsle, Robert ordnade lägerplatsen, och själf kryssade jag i aftonbrisen tills skymningen kom och sänkte sitt svala mörker öfver vårt strandhuggarlif à la Robinson Crusoe. Vi slogo oss ned kring elden, pratade och lagade mat och middagen, bestående af stekt fårhjärna och njure och intagen under bar himmel, smakade förträffligt. Västerut kunde vi se karavanens eld vid läger n:r XXIII. Senare på kvällen uppstack åter en hård ostlig blåst och vågorna väsnades mot stranden knappt två meter från vår eld. Vi svepte pälsarna omkring oss och sutto och stirrade i lågorna — aldrig har man hufvudet så fullt af planer och ljusa förhoppningar som under de stunder, då blicken följer de små blåa fladdrande lågornas lek och de eldfigurer, som uppkomma bland glöden.

Men blåsten ökade, vi hade svårt att skydda elden och kröpo tidigt till kojs under båten, som hel och hållen tjänade till skyddsvärn. Alla tre lade vi oss i det provisoriska tältet, som kompletterades med seglet och ett par presenningar, i hvilka under marsch båthalfvorna insurrades, men som vi nu medtagit för att i händelse af hårdt väder skydda våra bäddar och nattkläder. I taket hängde en lykta, som släcktes då vi kommit i ordning, och sedan upplystes seglet af månen, stormen tjöt och klagade mot båten, och strandbränningen lullade oss snart i sömn.

Minimitermometern stannade på — 10,2°, det är alltid blidare i närheten af sjöarna. I otta voro vi på fötter igen, en präktig eld satte lif i oss och kring dess lågor intogo vi frukosten, med solen till åsyna vittne. Vår

nattliga koja förflyttades till sitt rätta element, godset stufvades, vi stego ombord, lade ut och styrde kurs mot öster till ingången af ett smalt sund, som delar Pul-tso i två bassänger. Bredden uppgår här till ett sextiotal meter; i den södra bassängen var sjövattnet ibland nästan rödfärgadt af små krustacéer. Vi korsade den mot sydväst och funno knappa 14 meters djup. Nu blåste en rätt frisk bris från nordväst och böljorna plaskade och skvalpade gladeligen mot båten. Finge vi blott sydvästvind, skulle vi kunna länsa undan ända till mötesplatsen. Låtom oss vänta en stund på stranden! Den är vackert svängd och har fyra terrasser om två meters höjd hvardera. I en sluttning syntes fem betande jakar; deras gödsel var mycket ymnig öfverallt och man behöfde icke gå många steg för att samla in bränsle till en eld, som verkligen var af nöden i den snåla blåsten.

På återfärden mot nordost lodades en ny linje, hvars största djup var nära 19 meter. Nu hade vi sida medvind, släppte ned zinksvärden, hissade segel och gungade vidare mot sundet. Just då vi gledo fram mot dess östra udde, uppdök en ryttare med några löshästar och några män till fots. Det var Muhamed Isa, som kom för att möta oss. Nu skulle Rabsang försöka att aflösa Rehim Ali, men han fäktade och famlade så förtvifladt med årorna, att vi föredrogo vår gamla roddare, då vi togo farväl af räddningspartiet och styrde norrut öfver sjöns norra bassäng, där djupen uppgingo till högst 3 meter. Tyvärr gick vinden öfver på norr, och det var ett par grader kallt, så att vi blefvo grundligt genomfrusna under de två timmar, som skillde oss från norra stranden.

En ledsam nyhet hade vi fått af Muhamed Isa; vid läger XXIII hade två hästar och en mula dött; på kvällen

dog ännu en häst. För öfrigt var karavanen i godt behåll vid läger XXV. Så mycket mer förvånade blefvo vi, då vi utifrån sjön sågo en stor eld vid den öfvergifna lägerplatsen i väster. Karavanen hade brutit upp vid åttatiden på morgonen och nu var klockan fyra. Icke ett lif hade stannat kvar vid läger XXIII och dock brann där en eld, vi sågo dess lågor och röken, som likt ett flor svepte utmed stranden. Rehim Ali trodde att det var posten från Ladak, som ändtligen nått oss.

»Nej det är omöjligt, ett postbud kan inte gå så långt och medföra sin proviant.»

»Men lägerelden skulle ha slocknat strax efter karavanens uppbrott, och utan människor kan ingen eld flamma så där.»

»Från läger XXIII är röken vid läger XXV tydligt synlig, och om posten nått lägret XXIII, skulle han icke stanna där en minut utan skynda vidare för att hinna oss före natten.»

»Ja, sahib, men kanske han kommit till läger XXIII i utblottadt tillstånd och nu signalerar efter hjälp.»

»Kan det icke vara tjangpas?» föreslår Robert.

»Jo bevars, det k a n vara tibetaner, utskickade från landet i söder för att stoppa oss eller åtminstone iakttaga våra rörelser och inlämna rapporter till närmaste höfdingar.»

»Master, kanske vi bli hejdade förr än vi trott; hur går det då?»

»Jag tror inte att tibetanerna kunna hindra oss så här långt uppe i norr; de kunna aldrig tvinga oss till återtåg; men i allra värsta fall få vi i mellersta Tibet gå österut mot Kina eller Birma, såsom Bower gjorde.»

»Se hur det bolmar; det måste vara någon mening med denna stora eld!»

»Ja, en sannskyldig spökeld, en S:t Elmseld, en eld upptänd af sjöns gudar blott för att förvilla oss.»

»Jag tror att det är posten, men hemsk ser denna eld ut,» sade Rehim Ali och rodde på det mesta han orkade.

»Var lugn du, är det posten få vi höra af honom före kvällen; för min del tror jag att glöden helt enkelt legat och pyrt i lä under dagens lopp och att, då vinden vände sig, någon reservhög af torr gödsel fattat eld och nu i den nordliga blåsten fått ny fart.»

Klockan sex voro vi åter »hemma» och efter en välbehöflig middag kallade jag Muhamed Isa och Sonam Tsering till rådplägning.

»Hur många hästar ha vi kvar?»

»Fyrtio.»

»Hur många mulor?»

»Trettiofyra.»

»Äro de i någorlunda god kondition?»

»Nej, sahib, icke alla; fyra af mina hästar, sex af Sonams samt fem mulor äro dödskandidater.»

»Vi ha alltså att vänta ytterligare afbränningar under de närmaste dagarna?»

»Ja tyvärr, men för att rädda hvad som räddas kan, göra vi nu till regel att endast de starka djuren få korn och majs, dödskandidaterna få sköta sig själfva tills deras stund kommer. De äro i alla fall tillspillogifna.»

»Det är barbariskt; låt dem åtminstone få något; kanske somliga af dem kunna räddas.»

»Vi måste spara på furaget, sahib.»

Karavanbaschis anordningar voro kloka men grymma.

Hur härlig var icke solnedgången denna afton! Stelfrusna hade vi just landat och sutto nu och värmde oss kring en eld. Molnen skockade sig i väster liksom för att ta farväl af solen. Genom en lucka i dem belyste hon bergens högsta sluttningar i skarlakansröda, briljanta färgskiftningar, under det att landskapet och sjön lågo i kompakt skugga. Aftonrodnaden var ändå grannare. Hela himlen flammade i brandgult och rödt, likt återskenet från en öfverhettad smältugn. Det glödde och brann bland molnen och från skyarna i öster nedhängde bländröda fransar, det var som om de droppat och runnit af blod, och jag kom ofrivilligt att tänka på våra döda hästar.

Klockan sju kom stormen — det var tredje kvällen, vi haft hård ostlig storm, en vindriktning, som eljes är ytterst sällsynt i Tibet. Den kom som ett slag och gjorde slut på friden, stannade alla samtal, afbröt alla arbeten, släckte lägereldarna, svepte hela moln af sand och stoft in i mitt tält och störde våra trötta djur i deras bete. Ty i storm beta de icke. De ställa sig med svansen mot blåsten, hålla alla fyra benen så nära hvarandra som möjligt och låta hufvudena hänga. Och så stå de och vänta tills det åter blir lugnt. De fingo vänta hela natten, dåsiga och tunga, drömmande om hårda mäns hjärtlöshet och om de fridfulla solbelysta backarna vid Tankse och Leh. Med Muhamed Isa inspekterade jag dem på kvällen. Månen sken klar, men dess kalla, blåbleka sken tycktes göra den genomträngande blåsten mer isande än vanligt. Djuren stodo där som mörka vålnader i natten, orörliga som om de redan förvandlats till isstoder. O, grymma, obarmhärtiga storm, o, rastlöst klagande vind, äro icke djurens lidanden stora

nog utan att också du skall svänga ditt mördande plågoris öfver deras försvarslösa ryggar, genomisa deras länder, komma deras ben att stelna och tårarna från deras ögon att frysa till is! Det är blåsten som dödar våra djur, icke kölden; så säga alla mina män; för min del tror jag, att luftförtunningen och det skrala betet är det värsta af allt.

En majestätisk ödslighet omger oss; månskenet och stormen öka dess storslagenhet. Det är vintern, som bryter ut bland våra fjällar, med buller och bång, och piskar sjöarnas vatten med tusenfaldt större raseri än Xerxes, då han med kedjor lät piska Hellesponten. En hård och lång vinter väntar oss, och hjälplöst ha vi öfverlämnat oss i dess våld.

Stormen hven klagande i knutarna, då jag somnade, och samma ljud genljöd i mina öron, då Tsering, insvept i en tjock vinterpäls, bar in glödfatet. En dyster morgon! Alla föremål i tältet försvunno under ett tjockt lager af stoft och flygsand och jag var genomfrusen innan jag kommit i kläderna. Hästarna och mulorna hade dragit vidare mot öster, men först klockan 9 bröt jag upp — i rasande storm. Strax utanför lägerstadens hank och stör låg den senast döda hästen kall och hård som is och Tsering berättade sedan, att han knappt aflägsnat sig ett stenkast från kadavret, förrän vargarna smögo sig fram för att kalasa.

Terrängen är god, sand, stoft och fint grus; sedan blir marken intensivt tegelröd. Man ser icke långt, luften är oklar och himlen full af moln, men så långt blicken når se vi endast låga berg. Från små bidalar i norr komma ett par stenhårdt frusna rännilar. Långsamt stiga vi mot en pasströskel, från hvars höjd (5,239 m.) landet österut

ser ut att vara lika flackt och gynnsamt som hittills. Här färdas jag samma väg som Rawling, och hans karta motsvarar i minsta detalj verkligheten.

Att rida rakt mot stormen i stigande terräng är något helt annat än att ha blåsten i ryggen i en utförsbacke. Vi plöja oss genom blåsten, som genomtränger våra pälsar,

En bränslesäck tömmes framför ladakis tält.

och efter tio minuter äro vi tillintetgjorda af köld. Endast med möda kan jag använda händerna vid kartarbetet; dessemellan sticker jag in dem i pälsärmarna, lutar mig framåt så mycket jag kan och låter hästen sköta sig själf.

Efter en timme redo vi förbi hästen n:r 57; han var enögd och hade på sin tid varit präktig och stark; nu hade han tjänat ut och leddes långsamt af en man. Med sitt enda öga tycktes han skänka oss en föraktfull och frågande blick då vi redo vidare. En stund senare sågo vi

för sista gången hästen n:r 42; han gick ensam och småbetade, men hans ben skälfde. En tredje leddes nära lägret; han såg fet och frodig ut, men raglade framåt. De två förstnämnda dogo före kvällen och höet i deras packsadlar tillvaratogs.

Då jag red in i lägret, hade jag fått mer än nog af denna otäcka dag. I ladakis proviantborg brann en skön eld, där vi sutto och pratade en timme, väntande på Tsering. Lägerborgen krympte från dag till dag ihop på ett oroväckande sätt, men djuren dogo i ett så hastigt tempo, att bördorna likväl alltid voro för tunga. Muhamed Isa tror dock att så många mulor skola orka fram till Dangrajum-tso, att intet bagage behöfver slopas. I nödfall kunna vi offra båten och ett par tält. Efter hand som proviantkistorna bli tomma användas de till bränsle. Helt säkert skola vi nå den fjärran sjön i ett sådant tillstånd, att vi äro i största behof af hjälp. Och gifves den icke, kunna vi icke taga oss fram åt något håll; det blefve då helt lätt för tibetanerna att hejda oss. Vi voro följaktligen rof för den största spänning, som ökades med hvarje dag.

»Om djuren duka under i samma tempo som nu, orka vi aldrig fram till de första nomaderna.»

»Sahib, de starkaste äro kvar.»

»Ja, det är alltid din tröst, men innan ett par dagar äro några af de starkaste dödskandidater.»

»Det är blåsten som förstör dem; om vi blott finge lugnt väder några dar.»

»Därtill ha vi ingen utsikt vid denna årstid. Den här stormen har nu varat i 27 timmar. Men sedan komma vinterstormarna från sydväst.»

Den första oktober, skrifver jag i min dagbok: »Hvad skola vi upplefva denna nya månad! klockan åtta på

morgonen rasade stormen alltjämt och dagens ridt blef värre än den föregående.» Strax före uppbrottet sitta Robert och jag alltid en stund vid kökseldens glöd och värma händerna, och när man väl är i sadeln förstörd af blåsten, längtar man till nästa lägereld med samma längtan som efter palmernas skugga i en oas i den stora persiska öknen.

Flackt, öppet land. Blott ett par knallar af röd sandsten och konglomerat samt grön skiffer, eljes intet fast fjäll. I sydost tronar Deasy Group allt närmare. I en pöl af fruset blod ligger hästen n:r 27, naken och kall sedan höet i packsadeln räddats. Under natten hade tre hästar rymt och eftersattes af Muhamed Isa och ett par ladakis. Två återfunnos, men den tredje söktes alltjämt af Rabsang. Dumma djur, som i onödan trötta ut sig. Det är som drefvos de af en oförklarlig oro bort från den punkt, där de släppts lösa. Stackare, de tro sig väl själfva kunna finna bättre bete, än vi i vår obarmhärtighet bjuda dem.

Vi nalkas en helt liten sötvattensjö, där både Wellby och Deasy varit förut. En fjärdedel af dess yta är isbelagd, och på västra stranden har stormen byggt upp en fotshög vall af sönderbråkad is. En isskimrande bäck går ned mot sjön från Deasy Group. Vattnet i sjön var afkyldt under fryspunkten, och det skulle blott kräfvas några timmars vindstilla för att hela sjön lade sig. Vid stranden hittade Sonam Tsering tre gamla tältstänger med järnringarna kvar. Han kunde icke påminna sig att Rawling lämnat dem; sannolikt voro de ett minne från Wellbys besök.

Tundup Sonam har dödat en antilop, och till middag får jag doftande »schisslick», brynt på spett. Tsering

sköter sig bra; han har varit kock hos Beach och Lennart, som jag träffade i Kaschgar 1890; han är skickligare än »den svarta människan», såsom Muhamed Isa föraktfullt kallade salig Manuel.

De af mina ladakis, som äro lamaister, anförtrodde mig, att de hvarje kväll uppsända böner till sina gudar om en lycklig färd. De önskade lika ifrigt som jag att vi skulle nå Schigatse och det heliga klostret Taschi-lunpo, där Taschi Lama residerar. Ty då skulle de vinna en hederstitel, på samma sätt som en muhamedan som varit i Mekka blir »hadji». Gärna skulle de betala sin peterspenning, 7 rupees till smör i altarlamporna, ja, de skulle offra en hel månads lön i gåfva åt hans helighet Taschi Lama. För dem gäller det en lycklig vallfart; för mig att ostördt få utforska så mycket som möjligt af de hvita fläckarna på kartan öfver Tibet. Ja vi måste lyckas! O Gud, låt oss lyckas!

Att vi inte hade en enda man till eskort, därpå tänkte ingen. Med hvarje dag nalkades vi dock bebodda trakter och skulle inträngа i ett land, som helt nyligen legat i krig med sin mäktiga granne i söder. Tibetanerna ha alltid varit avogt sinnade mot européer, men sannolikt skulle de vara det i ändå högre grad efter blodbaden vid Guru och Tuna. Vi hade intet pass och ingen tillåtelse att inträngа i det förbjudna landet. Hur skulle det gå? Vår spänning ökades alltjämt. Skulle vi mottagas som fiender och längta tillbaka till vargarna vid Jeschil-köl?

Klockan 9 är det —9,5°. Man tycker sig förnimma huru nattkölden sveper sin kalla andedräkt förstelnande öfver jorden, förfryser gräset, binder vattnet i isens bojor, söfver jordråttorna i deras vintersömn, jagar ulfvarna utsvultna till deras kulors hem, tvingar de svarta döds-

korparna att med utpurrade fjädrar söka skydd i skrefvor och hål. Ödsligt, förlamadt, en bild af dödens hemvist är detta land, men dock förnämt i all sin upphöjda ensamhet.

Den 2 oktober. — 20,2° på natten och Rabsang hördes icke af. Hade något händt honom? Schukkur Ali skickades tillbaka i karavanspåret med kött, te och bröd. Vid lägret dödades en mula, som icke förmådde resa sig. När blåsten nu ibland afstannade, blef det så underligt tyst. Landskapet förblir enformigt, en ändlös, långsamt stigande slätt. I norr och söder fortsätta de båda bergskammarna med snömassiven. Öfverallt växer gräs och japkak. Timme efter timme rida vi mot ostnordost och ingen scenförändring inträffar. Jag längtar efter det ögonblick då vi kunna svänga åt sydost, men det är ännu en bra bit dit, ty först måste jag kringgå hela det område, som utforskats af Rawling. För djuren blir det då svårare, ty vi måste öfver ett flertal pass. Bergskedjorna ligga utdragna i öster och väster, och ännu så länge gå vi mellan ett par af dem. Sedan måste vi öfver dem alla. Med spänning mönstrar jag dagligen djuren och sätter mitt hopp till de starkaste, den elittrupp, som bör bli kvar till sist. Hur nedslagen blir jag icke, då något af dem går ur leken!

Vid lägret XXVIII, uppslaget vid en sötvattengöl, mönstrades djuren som vanligt. De förstå männens skorrande kallelserop, då kornpåsarnas tid är inne. Sedan släppas de åter ut i gräset. Tomma proviantsäckar och packsadlarnas beklädnad tillvaratages, för förfärdigande af täcken för att om nätterna skydda djuren mot kölden. Åt mulorna skäras små triangelformiga lappar af filt, som bindas i pannan, där djuren sägas vara mest känsliga för blåsten. Utanför ladakis ringmur stå våra tjugu får och getter, hop-

bundna växelvis med hufvud mot hufvud, så att de värma hvarandra i en enda kompakt klunga.

Röd som blod steg fullmånen upp öfver bergen i öster, liknande en hemlighetsfull eldkula. Han bleknade hastigt, ju högre han kom, och snöbergen lyste hvita som den hvitaste rök från en ångbåt. Kvällen var lugn och det var lätt att hålla tältet varmt. Kölden sjönk likväl denna natt till —22,2° och alltjämt saknades Rabsang. Vi började frukta att han blifvit uppäten af vargar.

Åtföljd af Schukkur Ali återkom han dock följande morgon, men utan att ha funnit hästen. Länge hade han följt dennes irrande spår, och vid stranden af den lilla sjön hade han i sanden kunnat läsa skildringen af en tragisk händelse af nästan dramatisk effekt. Af spåret kunde han nämligen förstå att hästen sprungit för brinnande lifvet, ty på båda sidor hade han varit förföljd af en skara vargar. De hade jagat ut sitt offer på en smal slamudde, som slutade i en spets. Af hästen fanns här blott ett enda spår, hvilket ledde ut i själfva spetsen af udden och sedan försvann i sjöns långgrunda botten. Men af vargarna funnos dubbla spår; de hade vändt om vid udden. Deras plan hade tydligen varit att öfverrumpla hästen på udden, där han icke längre kunde komma undan, men de hade missräknat sig. Rabsang tyckte att spåret efter deras återtåg såg långsamt och snopet ut. Ty hästen, ensam och hjälplös som han var och drifven till förtviflan af den hemska död, som hungrig och vild gapade bakom honom, hade fortsatt ut i vattnet och föredragit att drunkna framför att falla i sina förföljares klor. Ej en blodsdroppe syntes. Men hade han försökt simma öfver sjön, skulle han säkert fått stelkramp och dött, och hade han försökt att simma tillbaka, så hade vargarna

inväntat honom på stranden och icke återvändt till bergen. Han var en hjälte, och jag saknade honom dubbelt nu; han var en af de yppersta i karavanen, en sanskari, som länge burit de tyngsta silfverkistorna. Bilden af hans modiga språng ut i sjöns okända djup och af hans till vansinne gränsande förtviflan förföljde mig sedan länge, då jag låg vaken om kvällarna. Han kunde jämföras med den häst, på hvilken Marcus Curtius gjorde dödssprånget ut i afgrunden.

Dagens marsch förde oss vidare öfver samma jämna slätt, där slutligen hvarje spår af vegetation upphörde. Kring lägret XXIX fanns icke heller bete och djuren måste föras till bergsfoten, där skralt gräs växte.

Den 4 oktober. Vi fortsätta åt ostnordost och landet undergår icke den ringaste förändring; man känner sig som en ekorre i en rullande bur, man går och går, men alltid är man omgifven af samma panorama, samma toppar synas alltid i norr och söder, blott under långsamt ändrade synvinklar. Denna stora, öppna längddal kallades af Deasy Antelope Plain. I dess sydvästra del har Rawling rest på två linjer, och mellan dem löper min route, på vänstra stranden af dalens mycket breda, nu torra afloppsfåra. I ONO ana vi den saltsjö, på hvars södra strand Wellby färdades, men den synes icke ännu. Gult gräs uppträder åter på ömse sidor och vid en liten bassäng af härligt källvatten var lägret ordnadt. Så fort djuren blifvit aflastade och lössläppta, kan man i allmänhet iakttaga, hur en tredjedel af antalet genast börjar beta, en annan tredjedel står och hvilar med hängande hufvud, men den tredje lägger sig ned. I den förstnämnda ha vi att söka de bästa och kraftigaste djuren, i den sista de mest uttröttade.

Bland dem var också hästen n:r 10, som måste dödas

följande morgon; i dödslistan hade han numret 25. Muhamed Isa bryter numera icke upp före klockan 1/2 9, han har lagt märke till att djuren beta med friskare aptit timmarna närmast efter soluppgången. Den breda, hårda sköljbädden erbjuder oss en förträfflig bana, en verklig landsväg och det bär ytterligt långsamt utför. Under de sista dagarna ha aneroidernas nålar förblifvit nästan oförändrade på samma siffror. I norr ha vi alltjämt Kwen-lun, än med svarta fjällmassor, än med snökrönta flacka toppar.

Klockan 1 gör jag alltid med Robert och Rehim Ali en kort rast för att afläsa de meteorologiska instrumenten. Journalen skötes med största omsorg af Robert. Själf ritar jag ett panorama och gör pejlingar, under det att våra hästar få gå omkring och beta. Men någon förtäring bjudes oss icke, ty vi äta aldrig mer än två gånger om dagen, kl. 8 och kl. 6. Den lilla middagsrasten är dock välkommen. Vi äro då genomfrusna, och det är lättare att hålla sig någorlunda varm på marken än i sadeln, där man är helt och hållet utsatt för blåsten.

Ej en droppe vatten har varit synlig hela dagen, och att karavanen spanar efter en källa, synes alltför väl på de spejare, som tid efter annan aflägsna sig från de andra, än åt höger, än åt vänster. Slutligen upptäckte de en stor göl och där uppslogos tälten. Under de senaste dagarna ha vi dagligen gått 15 kilometer — mera orka vi ej.

På morgonen den 6 oktober hade vi knappt brutit upp, förr än lägerplatsen inspekterades af vargarna, som väntade på nästa häst; men de blefvo lurade den gången. De följa oss lika troget som korparna och draga kanske till sig förstärkningar efter hand. Stränga order ha ut-

färdats att nattvakterna äro ansvariga för djuren, och att om vargar tillfoga oss förluster, skola väktarna straffas. Äfven de sex korparna äro med oss ännu. De lägra på samma gång som vi, bryta upp med oss och följa oss med sina hesa skrin under dagen.

Vi korsa den nu vatten- och isförande fåran, men alltjämt skymmes den väntade sjön af låga kullar. Eljes är marken jämn, ja så jämn, att endast den svaga strömrörelsen anger åt hvilket håll terrängen faller. Gula sandtromber i nordväst förråda annalkandet af en storm, som

Männens ringmur af proviantsäckar.

också kom som ett slag. Inom en halftimme gick vinden öfver till ostlig, alltså en typisk cyklon. Tillintetgjorda af köld nådde vi lägret XXXII.

Valparna äro nu stora och ställa till allt möjligt ofog. Den hvita har på sin meritlista att ha trasat sönder ett af mina kartblad, men lyckligtvis saknades inga bitar. Utanför mitt tält hittade Tsering också en tandborste, som den okynnige valpen måtte ha funnit onödig. Den bruna Puppy bet sönder en areometer som låg framme i sitt skinnfordral. Deras uppfostran är högst bristfällig, men de äro också hittebarn från gatorna i Srinagar, och

man kan väl ej begära bättre. För begreppet disciplin äro de fullkomligt främmande och lystra ej då man kallar dem. Men då Tsering kommer med middagen, hålla de sig framme, göra sig älskvärda och kråma sig på alla sätt. En stor förtjänst hafva de dock; de hålla mina fötter varma om nätterna, ty då ligga de hoprullade bredvid hvarandra på min bädd.

— 24,8° på natten till den 7 oktober! Det var väl därför jag hade en så obehaglig dröm: en hel här af svarta tibetandar mötte oss och drefvo oss tillbaka mot norr. Min vattenbägare och bläcket äro isklumpar.

Nu ha vi lämnat Rawling långt bakom oss, och Wellbys och Malcolms är nu den sista route, som dragits i denna trakt. Fortfarande följa vi samma dal som deras expedition.

Vårt förråd af jakkött hade just tagit slut, men genast passade Tundup Sonam på att skjuta en antilop. Han sårade en annan stackare, som kom undan på tre ben. Där uppe på kullen gick en af våra vargar. Han hade säkert iakttagit jaktens förlopp, och den sårade antilopen skulle bli hans byte.

I sin gråa tjocka vinterdräkt och med pipan i mungipan går Muhamed Isa och lotsar karavanen upp mellan kullarna, just då vi hinna dem. Vi nå kullkrönet. En hvit rand skymtar fram och under den en blågrön strimma som växer och inom några minuter ha vi den efterlängtade saltsjön alldeles under oss, i det att kullarna falla brant ned mot södra sjöstranden. Nu uppstämma ladakis i mjuka och smältande toner en af sina bästa marschsånger; de äro glada öfver att ha nått denna sjö, hvarom jag talat i flera dagar, och de tycka liksom jag att vi nått en ny etapp på den långa vägen till Dangra-jum-tso. Åt

nordväst är landskapet imponerande, med väldiga snökrönta fjäll och gletschrar. I sjöns västra förlängning är slättlandet krithvitt af salt, där hvita tromber hvirflande dansa på den ödsliga stranden.

Åt ONO är längddalen öppen som förr; där har Wellby färdats. Vi kunna nu när som helst svänga mot sydost utan att vidare behöfva komma i beröring med Rawlings route. Där väntade oss nytt land, den stora triangeln mellan Wellbys, Bowers och Dutreuil de Rhins' router. Ett af mina önskemål för denna nya resa hade varit att åtminstone på en linje korsa den stora hvita fläcken, där den engelska kartan öfver Tibet icke hade något annat ord än »Unexplored».

XII.

I okändt land.

Midt på natten väcktes jag af sju mulor, som stodo alldeles invid mitt tält och trampade i dess rep. Jag gick ut för att mota bort dem, men när jag såg hur erbarmligt de fröso och hur de stodo tätt sammanpackade för att värma hvarandra, lät jag dem vara. En af dem låg på morgonen död vid tältet, med buken oformligt uppsvälld.

En grön skiffer bildar små trösklar och lister i den eljes mjuka marken, som därför på afstånd ser svartrandig ut. Här och hvar uppdyka ådror af kvartsit. Vid den östra horisonten reste sig rödvioletta kullar och landet blef mera kuperadt. Efter en stund redo vi förbi fåren, som af en bland männen drefvos i karavanens spår. De förflytta sig mycket långsamt, ty de beta under vandringen; ännu ha vi 18 kvar. Äfven i dag såg det mörkt ut med vatten. Vid gräfning påträffades visserligen sådant på en fots djup, men det var salt. Dagsmarschen blef därför längre än vanligt, 19,3 kilometer, men då hade vi också nått en källa.

Man har en känsla af lördagskväll och skollof aftonen före en hvilodag. Den 9 oktober skulle vi stanna kvar vid lägret XXXIV, jag hade icke hvilat på 17 dagar. Alla

gladde sig däråt, och i afvaktan på rastdagen ställde ladakis till en friluftsfest kring en stor lägereld. Trakteringen var densamma som vanligt, te i träkoppar, brynt mjöl och rostadt antilopkött — i vår karavan fick inga starka drycker förekomma i någon form. Men stämningen var ändå hög; männen dansade kring elden och sjöngo en munter sång med ett omkväde, som kulminerade i ett barbariskt och gällt klingande skratt. De voro nöjda öfver att vi kommit så långt och ännu ägde motståndskraft för hårdare strapatser. Från Kara-korum ha vi tillryggalagt 533 kilometer och ha 660 kvar till Dangra-jum-tso; men vi äro närmare sjön än Leh och ha alltså i verkligheten kommit mer än halfvägs.

Efter 23° köld på natten framgick den 10 oktober med strålande väder, soligt och lugnt. Hästen n:r 3 var den 26:te af karavanens martyrer och låg död i betet. En annan redo vi om; han var mager som ett benrangel och orkade icke fram. Vi styra mot OSO, och nu gäller det att lämna den längddal, i hvilken Wellby korsade hela norra Tibet. En mindre depression passerades, och bland kullarna på dess södra sida slogo vi läger. Bruna Puppy hade uppfört sig så oanständigt, att hon till straff fick ligga ute. Hon tjöt och jämrade sig ömkligt, men somnade sedan hon fått ett filttäcke öfver sig. Dagen därpå fick hon följa med mulåsnorna och skämmas. På natten dog en häst.

Röda och gulgråa kullar omgåfvo den väg, som på tre timmar förde oss till en liten flack tröskel, hvarifrån utsikten åt öster tycktes gränslös. Hade vår afsikt varit att fortsätta åt detta håll, skulle vi icke funnit några terränghinder i vår väg på många dagsleder, men vårt mål var Dangra-jum-tso och vi måste styra mot SO. Åt detta

väderstreck visade sig snart en svart kedja med naggad ojämn kam. Mellan dess toppar syntes djupt inskurna sadelformiga insänkningar, men man bedrar sig, de äro svårare än de se ut, och för en karavan i vårt medtagna tillstånd är äfven den minsta stigning kännbar.

Öfverallt är marken genomstungen af de förargliga jordråttornas hål, som äro mindre försåtliga nu, då marken är frusen och håller att gå på öfver deras underjordiska katakomber, hvilka likt ett nätverk tyckas stå i samband med hvarandra.

Så stiga vi åter mot ett pass (5,253 m.). En svart prick synes framför oss i karavanens spår, det är en död mula, som ligger och hvilar ut med vidöppna ögon bredvid sin packsadel. Bakom en kulle öfverraskade vi en stor vacker räf, som fick brådtom då vi nalkades. Men han kunde inte låta bli att oupphörligt vända sig om och titta; han hade väl aldrig sett människor förr.

Vid lägret XXXVI fanns ej en droppe vatten, men vi orkade inte gå längre. Två getskinn fyllda med is hade vi med oss och det räckte till vårt te, men djuren fingo törsta. Vi hade dock ingenting att klaga öfver; det var ju första gången allt sedan Leh, som vi varit utan vatten.

En ovanlig syn på morgonen den 12 oktober: hela landet var snötäckt. Solen hade dock icke hunnit högt förr än marken åter blef bar och torr. Karavanen bröt upp mycket tidigt för att förkorta djurens törst. Nu hålla vi stadigt mot sydost och lämna långt utom synhåll en sjö, som Rawling upptäckt och kallat Lake Markham, efter Geografiska sällskapets i London mångårige och högt förtjänte förre president.

Åter passera vi en häst med uppskuren hals; han är

rödbrun och sticker bjärt af mot den gråa sandmarken. Ögonen äro redan utpickade af de sex korparna, som sitta omkring honom likt svartbrödramunkar och hålla likvaka öfver den stupade. Ett stycke längre fram synes åter något misstänkt i karavanspåret — det är den sjätte mulan. Hon har stupat under marschen och behöfde ej halsskäras; hon är ännu mjuk och varm och hennes ögon ha icke förlorat sin glans, men snart hitta korparna hit, de följa karavanen som delfinerna i ett fartygs kölvatten. För hvarje djur som stupar blir en »akterkappa» ledig och kommer någon af kamraterna till godo. De behöfvas då den stora vinterkölden kommer. Dagens båda offer hade länge varit befriade från tjänstgöring, men de få ändå hangla med tills de stupa, man hoppas ju alltid, att de skola krya på sig igen, men alltid förgäfves.

Spåret för oss in i mynningen af en dal, där vi snart upphinna karavanen — alla djuren med hufvudet i en bäck, de hade ju fått törsta så länge. Dalen bör komma från ett pass och vi följa den uppåt. Den smalnar och slutligen är den blott en 4 meter bred korridor mellan kulisser af vertikalt stående skiffer. Vid bäcken låg en hvitnad skalle af Ovis Ammon med vackra horn. Under foten af en brant klippvägg vid vänstra dalsidan hade vi lä mot den bitande blåsten och reste våra tältstänger. Muhamed Isa vandrade upp med kikaren på en höjd midt emot: »en labyrint af småberg» var den föga glädjande rapport, han hade att inberätta. Vi hade nu förlorat 29 hästar och 6 mulor och hade 29 hästar och 30 mulor i behåll. »De starkaste äro kvar,» tröstade Muhamed Isa som vanligt.

Den 13 oktober. Med sina 21,8° beröfvade oss natten en häst och en mula. Deras ben skulle hvitna vid

läger XXXVII och vittna om vårt besök. Det blef en besvärlig marsch genom starkt kuperad terräng och tre små sugande pass hade vi att gå öfver. Rätt mycket snö kvarlåg på dem. På höger hand sträckte sig en röd bergskam och i en klyfta hade ett vattenfall frusit till en isklump. Muhamed Isa hade upprest tre rösen för att vägleda oss, där karavanens spår kunde vara otydligt i gruset. Från första passet var utsikten verkligen hopplös, idel röda, violetta och gula berg. I norr

I sterilt, öppet land.

dominerade alltjämt de turkestanska bergen med sina majestätiska toppar, en rad af kejsarkronor, högre än allt annat. I N 50° O tro vi oss se en stor sjö, men det kan lika väl vara en slätt, där luftspeglingen drifver sitt spel. Många kullar och utlöpare i trakten bestå af flytjord, frusen i de mönster och koncentriska ringar, som massan framkallat då den senast var i rörelse. Den tredje pasströskeln reste sig i fullkomligt sterilt land. Här gjorde sig Tsering ett rysligt besvär med att bygga upp ett röse, hvilket dock var alldeles onödigt, ty ingen

var efter; men det var ett slags hyllning åt bergens andar och en bevekande bön att de skulle låta oss passera helbrägda.

Ändtligen kommo vi ned på öppen terräng, nämligen i en hufvudfåra gående mot öster och där det i fjärran lyste gult gräs. Tundup Sonam sköt två Ovis Ammon, hvilkas kött förlängde våra aderton fårs lif. I denna kalla och blåsiga väderlek är man egentligen aldrig riktigt varm. Då jag sitter och ritar dagens panorama eller observerar solen, måste jag alltid ha glödfatet bredvid mig för att kunna upptina händerna och hålla dem användbara. Blott Muhamed Isa, Tsering, Sonam Tsering och Guffaru äro befriade från nattjänst; eljes måste alla ut i de kalla, mörka vinternätterna. Efter mörkrets inbrott utför jag dagens anteckningar, studerar kartorna, läser, dels lättare lektyr, dels Supans Physische Erdkunde och ett par böcker om buddism och lamaism. Klockan nio gör Robert meteorologisk observation och ställer sedan upp termohypsometern, som jag själf afläser i mitt tält. Sedan prata vi en timme och krypa så till kojs. Min bädd är ordnad på ett underlag af kautschuk och ett par hopvikta turkestanska filtar, och på dem bredes ut en stor kvadrat af hopsydda getskinn. På den ena hälften af denna ligger jag och har den andra hälften öfver mig, och Tsering stoppar in kanterna så, att det hela förvandlas till en säck. Till sist breder han öfver mig ett par filtar, min ulster och min päls. På hufvudet har jag en pälsmössa och en baschlick, men klär för öfrigt af mig som vanligt. I stormigt väder är morgonbadet icke så värst angenämt, och kläderna ha blifvit genomisade under natten. Ladakis hafva icke ett begrepp om renlighet och släpa sålunda gästfritt med sig små kolo-

nier af ohyra, för hvilka jag icke har den ringaste användning. Men de som bädda, städa och passa upp i mitt tält dela ofrivilligt och gifmildt med sig af sitt öfverflöd, och mina underkläder måste därför ofta tvättas i kokande vatten. Min finkänslighet i den där vägen roar ladakis obeskrifligt, och jag hör dem skratta godt åt min fasa för allt blodsugande sällskap. Men jag säger dem, att jag icke kan trifvas, om jag icke är absolut ensam i mina kläder.

Vinterkvällarna blefvo allt längre och vårt lif förflöt ensamt och enformigt. Värst var det dock när min lättare lektyr led mot sitt slut. För att fylla ut lediga stunder lät jag då ladakis berätta sagor och sägner från deras eget land, och jag antecknade några af dem. Jag lät också hvar och en af mina tjänare förtälja sina egna lefnadsöden, men mina uppteckningar af dessa blefvo föga märkliga, ty de ha inte mycket att berätta och de finna allting så naturligt och obetydligt. Man får fråga och pumpa dem och ändå går det trögt. Ytterst sällan veta de ens hvad en europé heter, i hvars tjänst de i åratal varit, och de veta icke sin egen ålder. Men de minnas hur många djur som funnos i en karavan, de följde för flera år sedan, och hvilka färger hästarna hade. En ladaki, som gjort en resa i de bebodda delarna af västra Tibet, kan säga mig namnet på hvarje lägerplats, ge mig en beskrifning däraf och säga om betet var godt eller dåligt. För terrängförhållandena ha de ett otroligt minne.

Hänsyn till utrymmet förbjuder mig visserligen att förlora mig i några biografiska vidlyftigheter, men det är ändå på tiden att jag åtminstone helt flyktigt presenterar min lilla trupp för läsaren. Låt oss börja med Rabsang, han som sökte efter den af vargar hetsade

hästen. Han är »bod» eller buddist, egentligen lamaist; hans far heter Pale, hans mor Rdugmo från Tjuschutjogmas by i Ladak. Till yrket är han »semindar» eller jordbrukare och odlar korn, hvete och ärter; han äger två hästar och två jakar, men inga får, och betalar 23 rupees i årlig skatt till maharadjan, men däremot ingen afgift till lamas. En gång om året går han till Jarkent i afganska köpmäns tjänst och har 50 rupees i lön för en hel resa. Köpmännen föra tyger, koraller, te, indigo m. m. till Jarkent, där de ta in i hinduernas seraj, stanna i tjugu dagar för att sälja sina varor och i stället köpa silke, filtmattor, vanliga mattor m. m., som afyttras i Peschawer. Rabsang hade särskildt tjänat hos Hadji Ejdar Khan, en rik köpman från Kabul. För sex år sedan hade han ett äfventyr på Suget-davan, där hans karavan mötte tolf badakschanis, som voro skyldiga hadjin pengar. Men i Jarkent hade de sistnämnda left rackare och kunde nu icke betala sin skuld. Afganerna, som voro fem, anföllo dem och ett vildt slagsmål, åtföljdt af blodsutgjutelse, följde. Det var Rabsangs värsta äfventyr. Kapten Deasy hade han tjänat i fem månader och en annan engelsman i fem. När han själf är på resa, skötes hans jord och hans angelägenheter af hans hustru och en broder.

»Kan du lita på din hustrus trohet under så lång tid?» frågade jag.

»Nej, men det gör alldeles detsamma i Ladak,» svarade han.

»Hur går det om hon bedrar dig med en annan?»

»Då måste han plikta med ett får.»

När vi kommit så långt, kunde jag inte få ett ord mer ur Rabsang.

I vår karavan står han närmast under Tserings befäl och följer de fyra hästar, som bära mitt tält, min bädd, de dagliga kistorna och kökslådorna. Han är öfverkockens biträde och måste hela kvällen hålla mig med glöd. Han skaffar Tsering bränsle och vatten till matlagningen och är en ovanligt stark och duglig karl. Ett år senare skulle han spela en viss roll i vår karavan.

Om muhamedanen Rehim Ali har jag redan talat. Han är min handtlangare under marscherna. Guffaru är den äldste i vårt följe och chef för hästkaravanen; han får därför allt mindre att göra, allt efter som hästarna dö bort. Hadji Gulam Razul har två gånger varit i Mekka; han är Muhamed Isas kock. Schukkur Ali har gjort många märkvärdiga resor, som skulle kräfva sitt särskilda kapitel; hos oss är han ledare af en afdelning af hästkaravanen, men har blott två skyddslingar kvar. Gaffar är en ung muhamedan, som följer med hästarna, samlar bränsle, hämtar vatten. Samma sysselsättningar falla på en ung Tserings lott, och till samma kategori höra också Ische Tundup och Adul; den sistnämnde, en arbetsam och duktig karl, säger sig ha trädt i min tjänst för att kunna köpa sig ett hus i Leh och gifta sig. Islam Ahun är hästvaktare. Bolu hör till min karavan och är en af Tserings handtlangare. Galsan har rest mycket i västra Tibet och är hos oss mulåsnedrifvare. Ische Tundup är ansvarig för våra får. Lobsang Rigdal, på skämt kallad Lama, har med hästarna att göra. Han säger sig ha kommit med för att förtjäna pengar, som han ämnar ge åt sin far och sina äldre bröder, emedan de alltid förut sörjt för honom. Han är karavanens rolighetsminister och ser mycket komisk ut. Taschi är en af våra bästa män och följer hästarna. Tundup Sonam räddar karavanens jägar-

ära och förser oss alla med färskt kött. Han bommar aldrig och är lugn som en filbunke. Hos mig hade han varit i tjänst en gång förut, nämligen på vintern 1902, då jag gick från Leh till Jarkent. Gartjung hör till mulåsnekaravanen och tog tjänst hos mig för att klarera sina affärer. En liten satt, svartskäggig karl om 50 år lyder namnet Taschi Tsering; »jag hette förr Islam Ahun,» säger han, hvilket betyder att han ändrat religion, ehuru det är mera sällan en muhamedan öfvergår till lamaismen. Han är ledare för en klunga bland hästarna. Rub Das är gurkha från Sitang och sköter hos oss alla möjliga sysslor; han är tystlåten och arbetar som en träl, utan ringaste tillsägelse. Tundup Galsan är karavanens sagoberättare, hvars stämma höres långt efter det alla arbeten för dagen afslutats; han är dessutom öfverkock i ladakis svarta tält. Namgjal är mulåsnedrifvare och en af våra bästa. Sonam Tsering är chef för mulorna, Kurban är Guffarus son, och Tsering är min öfverkock.

Därmed är listan full. Hvar och en hade sin plikt att fylla i vårt följe, alla voro villiga och godmodiga, och aldrig hörde man något bråk eller gräl. Men Robert och Muhamed Isa upprätthöllo också den yppersta disciplin. Hvarje man hade sin varma fårskinnspäls; för öfrigt gjorde de sig bäddunderlag af de slaktade fårens eller de vilda djurens skinn, och då vinterkölden sjönk, togo de vara på tomma proviantsäckar och använde dem som täcken. Då de alla gingo till fots, sleto de fort ut sina mjuka ladakistöflar och måste ideligen reparera dem med skinnsulor med ullen mot fotbladet.

Den 14 oktober korsade vi en rad af stora bäddar, som i flacka dalar genomskuro den kam vi ha i söder. Kulaner och antiloper betade här i rätt stort antal. Vid

lägret bland nyponfärgade kullar var betet godt. Vår marschriktning är mot OSO. På natten dog en häst. Landet bibehåller sedan ungefär samma karaktär, en mängd små tidsödande kammar, utdragna i öster och väster med längddalar emellan. Icke sällan kunna vi räkna tre eller fyra sådana kammar söderut och veta att vi måste öfver dem alla. Vi ha förlorat oss i ett haf af stelnade jättevågor, vi äro som ett skepp, som förlorat sitt roder och snart måste sjunka; inga räddande öar, inga mötande skepp, blott det ändlösa hafvet åt alla håll. Vi längta efter olja på dessa upprörda vågor och smult farvatten, men så länge en planka finns kvar skola vi dock hålla oss uppe. Vid lägret XL fanns godt bete och vatten kunde fås af is.

Åt bruna Puppy ha männen sytt en filtkappa, hvilken hon iklädes då nattkylan smäller på. Hon ser komisk ut i sin nya nattdräkt, då hon vandrar omkring, trampar i dess flikar och står på näsan. Hvita Puppy sitter helt förvånad och ser på, men finner uppträdet så frestande, att hon inte kan låta bli att drifva med kamraten, dansa omkring henne och bita och slita i kappan. Bruna Puppy tog då sitt parti och satt helt melankolisk alldeles stilla, medan den hvita skojade.

Allt djupare borra vi oss in i det okända landet. Den 16 oktober, årsdagen af mitt uppbrott från Stockholm, hade vi ännu 57 svenska mil kvar till Dangra-jum-tso, men nu orkade vi sällan gå mer än 12 kilometer om dagen. Vid lägret XLI slopades en del umbärliga saker för att göra bördorna lättare, däribland flera utlästa böcker och Bowers reseskildring, som nu spelat ut sin roll i mitt vandringsbibliotek. Tälten voro uppresta vid foten af en klippa i en väl skyddad dal. Tundup Sonam hade

gått i förväg och öfverraskat en fyraårig jak, som låg och solade sig i en backe. Skyddad af terrängen, hade skytten kunnat smyga sig helt nära och den första kulan stannade i bäckenet. Den ur sina funderingar så fatalt väckta jaken rusade upp och fick en ny kula i bogen. Han rusade då utför branten och kom stendöd på hufvudet ned i dalbotten, där tälten med anledning häraf uppslogos. Han var redan flådd och styckad, då vi nådde platsen, och det mörkröda köttet med en violett skiftning i lårpartierna låg och lyste i solen. Magen var kolossal och full af gräs, lafvar och mossa — ingen under att han behöfde hvila sig efter ett sådant frosseri. Hufvudet blef dekorativt uppsatt vid foten af en bergknalle, och invid denna trofé fotograferades skytten. Ladakis fingo tillsägelse att äta sig ordentligt mätta, ty vi kunde ej belasta oss med någon extra bärning. Allt fett tillvaratogs och jag fick märgen. Då vi lämnade platsen, fanns inte mycket kvar, och jag misstänker att ladakis togo med sig några sköna bitar i sina privata matväskor.

I sällskap med en örn kalasade korparna kring det blodiga skelettet. De äro nu elfva och deras vingar glänsa som blått stål i solen. I karavanen känna de sig fullkomligt hemmastadda och äro halftama. Hundarna ägna dem ingen uppmärksamhet vidare och behandlas af korparna med förakt och ironi.

Dagen den 17 oktober var ansträngande; det blåste elakt från väster och temperaturen orkade icke öfver — 5,1° klockan 1. Vi skrida uppåt mot ett pass, men lägra dessförinnan. Klockan nio var det — 12,6° och i tältet kunde jag inte få mer än — 4,2°, ty blåsten drifver ut den lilla värme, som sprider sig från glödfatet. Minimum blef också — 28,2°, den lägsta temperatur vi hit-

tills afläst. En hvit mula frös ihjäl, efter att i tio dagar ha gått utan last. Nu hade jag 27 mulor, 27 hästar och 27 tjänare i karavanen. Sedan 57 dagar hade vi icke sett människor; skulle vi hålla ihop till mötet med de första nomaderna?

Våra tält vid lägret XLI. Längst till höger står Robert framför sitt tält.

Antiloper och jakar beta i backarna kring den fåra, som långsamt leder oss upp till passet. Höjden är här 5,357 meter, och i vår riktning utbreder sig ett virrvarr af berg. Vi togo därför af mot nordost och lägrade i en dalgång. Hvita Puppy, som troget följer mig och Robert, får alltid ett grundligt kok stryk af sin syster så fort vi komma fram till lägret. Hon anser det hopplöst att försvara sig, lägger sig stilla på rygg som om hon vore af papier maché och vågar inte knysta. Nu äro de

Förberedelser till middagen vid läger XLI. Längst till vänster Hadji, till höger i förgrunden Rehim Ali.
Den stående mannen är Muhamed Isa.

dästa efter den rikliga tillgången på jakkött, men hur medtagen bruna Puppy än är, smörj skall syster ha så fort hon visar sig.

På natten till den 19 oktober fröso två hästar och ett får ihjäl. Af den senare sorten ha vi nu 16 kvar; uppsvällda af gaser lågo de förstnämnda i en backe, och stirrade på oss med mörka och blodiga ögonhålor, sedan korparna hackat ut deras ögon. Terrängen var mycket svår, ty det bar ideligen upp och ned. Karavanen syntes streta upp mot ett pass, men bortom detta syntes ett annat, ändå högre och strimmigt af snö. Bergskammarna i denna trakt tyckas i allmänhet sträcka sig mot ONO. På tre eller fyra mils afstånd i söder utbreder sig en sjö, men den stannar långt åt höger från vår kosa.

Då vi nådde lägret XLIV på en höjd af 5,346 meter och öfverallt omgifvet af otäcka berg, rapporterades Muhamed Isa sjuk. Han hade haft en dunkande hufvudvärk ett par dagar och fick en ordentlig dosis kinin. Då han inte kunde rekognoscera som vanligt, bad Robert att få gå upp och spana från det höga pass, som i öster stängde vår väg. Han återkom icke förrän i mörkningen och förklarade att vi snart skulle komma ut ur dessa otäcka berg, om vi blott höllo mot sydost. Och i enlighet därmed fick Muhamed Isa instruktioner för följande dag.

Hvilken skillnad mot i går kväll, då stjärnorna tindrade elektriskt hvita från en blåsvart himmel och eldarna flammade gulröda och klara! Nu ligga tunga molnmassor öfver berg och dalar och så lågt, att vi tycka oss kunna röra vid dem. Det snöar ytterst tätt, marken är krithvit och dess knottrigheter och mossiga tufvor kasta långa skuggor kring eldarna. Från den nu helt obetydliga pro-

viantborgens inre stiger blott ett blekt sken, som svagt belyser ladakis svarta tält. Insvepta i sina pälsar sitta Tsering och hans lag kring kökselden, och i fulla två timmar har han utan en sekunds uppehåll hållit föreläsning för dem. Det går som en väderkvarn i blåst. De känna hvarandra sedan åratal; hvad i all världen kan han ha att berätta för dem, som de icke hört tjugu gånger förut! Men Rabsang, Rehim Ali och ett par till lyssna andäktigt och ge tid efter annan sin förtjusning tillkänna. Jag gick ut och satte mig hos dem en stund. Då resa de sig och hälsa och lägga ett nytt fång torra gödselkakor på elden. Lågorna flamma bjärt lysande öfver snön, som knarrar efter männens steg. Men skenet når icke långt, och sedan gapar på alla håll mörka, svarta natten. Man hvarken ser eller hör de betande djuren, men man förnimmer ett fräsande ljud af snön, som oupphörligt faller i jakeldens glöd.

XIII.

Olycksdagar.

Den 20 oktober blef en hård dag. Snön låg tre tum djup, allt var bländande hvitt i solskenet, blott mot väster lågo blåa skuggor utmed sluttningarna. Vi skulle ta passet. I det evigt hvita såg afståndet kort ut, men karavanen hade icke kommit halfvägs än, och den såg ut som en försvinnande liten, svart, alldeles orörlig prick. Jordråttorna voro vakna ännu och kilade mellan sina hål i snön, som blef allt djupare medan stigningen tilltog. Snart låg snön fotsdjup och vi måste noga följa karavanspåret för att icke stå på hufvudet i snöfyllda raviner. Blodspår synas, ett af djuren har väl skadat en fot i det skarpkantiga gruset. Steg för steg rida vi upp genom passdalen, bakom oss hopa sig hotande blåsvarta snömoln och i ett nu insvepas vi i den vildaste snöyra; den torra, mjölfina snön hvirflar omkring oss i verkliga kometsvansar, framkallande ett susande ljud. Den samlar sig i dynformiga drifvor, karavanens spår försvinner och vi se ej längre hur långt det är kvar till detta mördande pass.

En död häst redo vi om. Korparna hade redan tagit hans ögon — usla korpar, de måste ha ögonen medan de ännu äro varma och mjuka. Blåsten hade drifvit upp snön mot hans rygg och hans nacke liksom

för att bädda fint och bekvämt åt den döde. Han låg som på lit de parade för alla himmelens vindar, med rena, hvita lakan och de svarta dödskorparna till hedersvakt. Det var det enda tack, han hade för sin tjänst.

På passet stannade vi som vanligt för observation; höjden uppgick till 5,611 meter, det blåste och snöade och var — 10,1°. Man anar dock den tröskel i sydost, som Robert rekognoscerat i går och som leder ned till jämn terräng. Men Muhamed Isa har gått sina egna vägar, ned genom en dal, som ledde mot nordost, och detta blef ödesdigert för oss. Han är långt i förväg och vi måste motvilligt följa spåret för att icke förlora hvarandra, redan nu kunde man endast med svårighet se hvar de gått, och om man tappar bort hvarandra i sådan terräng och snöfallet fortfar, så är man förlorad.

Därför följa vi dalen nedåt. Bakom oss ser passet hemskt ut: en krithvit sadel med bakgrund af blåsvarta moln, likt en kväfvande, hvirflande rök. Med sina två man och fyra hästar når Tsering passet, som han skänker ett ljudligt salam. Försåtliga iskällor korsas, hårda som glas och hala som såpa, och våra ridhästar halka och slinta. Endast sällan dyker en liten knalle åf svart skiffer fram ur snön.

Då dalen bär i väg alltför mycket åt norr, har karavanen anat oråd och svängt af mot öster och förlorat sig i en verklig irrgång af kullar, där icke ett grässtrå finnes. Vi rida om herden med de 16 fåren och getterna; hvita Puppy dansar som vanligt om med dem en stund, tills en tapper gumse jagar henne på flykten. Getterna äro märkvärdigt härdiga, de må utmärkt, och förse mig alltjämt morgon och afton med en kopp mjölk.

Bakom en andra tröskel funno vi karavanen. Den

hade lägrat, men på en ytterst ogynnsam plats; hvarken gräs, japkak, gödsel eller vatten fanns; absolut intet! Djuren stodo tjudrade i en svart klunga, som bjärt stack af mot den hvita snön. Så skulle de stå, tysta och tåliga, hela natten och riktigt känna hur långsamt tiden gick, hur hungern och törsten stegrades och hur kölden sjönk, och så skulle de stå och vänta på morgonrodnaden, som kanske helt och hållet skulle uteblifva, ty himlen var alltjämt täckt af tunga molnmassor.

Robert och jag sökte skydd i ladakis tält, där en liten eld brann, matad med spillrorna af en kista och med antilopspillning. Vatten kunde vi åtminstone få genom att smälta snön; min middag bestod af brynt mjöl, bröd och kaffe, något annat kunde inte åstadkommas. I skymningen kom Rabsang och bad mig titta ut. Två stora vildjakar stodo helt förvånade och stirrade på oss från krönet af en närbelägen kulle. De fingo dock vara i fred, ty vi behöfde inte deras kött och ville ej öka vår last. De lomade långsamt af, när de fått klart för sig att vi icke voro af samma sort som de. Natten var beckmörk och en lykta behöfdes då jag mönstrade våra trötta djur. Den absoluta höjden uppgick till 5,386 meter.

Tidigt bröto vi upp från detta olyckliga läger, där ännu en mula stupat på sin post. Aftonens spår i snön mellan tälten hade fyllts igen af nyfallen snö och ett nytt system af stigar hade uppkommit. Knappt två minuter från lägret låg en död häst, som ännu i går bar sin börda. Korparna höllo honom sällskap, en likvakt i svart. En död and anträffades i snön. Finns en sjö i närheten? Nej, änderna komma fjärran ifrån och den hade väl råkat på villovägar.

Än glöder solen, än sveper snöstormen sitt fina puder

kring oss, än blir man stekt, än förfrusen, det är äkta tibetanskt väder, oberäkneligt och nyckfullt. Åter en död häst! För att förkorta hans lidanden hade männen skurit halsen af honom, och den af kölden stelnade blodströmmen täcktes af yrsnön. Vi streta upp mot ett nytt pass och följa sedan krönet af en kam, men terrängen är vidrig och förstörande. Slutligen rida vi ned genom en flack dal, som småningom svänger mot norr; i söder står en mäktig bergskam. Muhamed Isa har fått order att hålla så mycket som möjligt mot sydost, men villrådig om vägen har han lägrat i kröken. Själf hade han med två man gått vidare för att rekognoscera. Han återkom vid fyratiden och sade att vi hade knappt tre timmars väg till öppet land. Min första tanke var att genast bryta upp, ty här vid lägret XLVI fanns intet bete och djuren voro så hungriga, att de stodo och sökte komma åt hvarandras svansar och packsadlar. En häst var bokstafligen utan tagel i svansen, men den hade gått åt föregående natt. De gamla bepröfvade i följet trodde dock, att det vore bättre att bryta upp tidigt på morgonen.

Jag gaf därför order att allt ris, vi behöfde för fyrtio dagar, skulle förvaras, men det öfriga, uppblandadt med majs och korn, gifvas åt djuren. Medan de knaprade i sina nospåsar, kommo emellertid gubbarna på andra tankar och Muhamed Isa frågade, om vi icke kunde få bryta upp.

»Jo, gärna, men det är kolmörkt om en timme.»

»Jag hittar; vi behöfva blott följa spåret i snön.»

Så började uppbrottsstimmet och det knarrande trampet i snön, men de vanliga sångerna hade frusit bort. Det var 15° kallt och hård västlig blåst. Allt togs med utom Roberts och mina saker och köket. En mula, som

vägrade att följa med, fick bli kvar hos oss. Inga eldar lyste upp det mörka tåget, med hästarna i têten och fåren sist. Det aflägsnade sig långsamt och männens maningsrop ljödo allt svagare, och så försvann karavanen i det bleka månskenet. Stelfrusen gick jag åter in i mitt tält. Efter en kvart kom en man tillbaka ledande en mula, som inte orkade längre. Vi hade alltså två dödskandidater hos oss.

Och så kom natten. Luften var alldeles klar och stilla, stjärnorna gnistrade som diamanter, upplysta af elektriskt ljus och köldvågorna svepte bitande kring våra tält. Mellan dem hade Tsering, Rabsang, Rehim Ali och Bolu krupit ihop under sina don i en enda klunga. Så länge jag var vaken hörde jag den oförbrännerlige Tsering berätta röfvarhistorier ur djupet af sina pälsars ide, och de andra läto ibland höra ett underjordiskt fnitter. De äro märkvärdiga, dessa ladakis, ingen köld tycks bita på dem, medan jag i mitt tält blott stundtals kunde sofva.

Hemska, grymma natt bland Tibets ödsliga fjäll! Kölden sjönk till —27,4°, och det var för mycket för de två mulor, hvilka såsom vrak lämnats hos oss. Den ena slocknade redan vid midnatt, och det var samma djur, som Sonam Tsering redan första dagen velat skicka tillbaka till Leh såsom odugligt. Vi försökte då kursa bort mulan mot en häst, men när ingen ville ha henne, fick hon följa med. Hon blef därför ifrån början van vid att gå med hästarna och höll sedan alltid ihop med dem. Till allmän förvåning kryade hon till sig och gick alltid i têten som ett godt exempel för hästarna. Nu låg hon där iskall och trähård med uppsvälld buk och utspärrade ben; om man rest henne, skulle hon ha stått för sig själf. Sonam Tsering grät, när han fick höra att hon lämnat oss.

Den andra mulan hade på natten hörts gå omkring och fnaska i jakgräset, som dock är för kort för andra djur än jakar; dessas tungor äro försedda med hullingar af horn, hvarmed de slicka i sig detta fina sammetsgräs. Tidigt på morgonen hörde jag henne skria och var glad öfver att åtminstone den ena lefde. Men då solen gick upp, togo hennes krafter slut, och när Tsering väckte mig, sade han, att det var mycket litet lif kvar i henne. Hon såg dock frisk och välmående ut, men hon var slut, och sedan vi förgäfves försökt att hjälpa upp henne och ge henne majs, offrades hon åt dödsdalens gudar. Därvid rörde hon icke en lem, hon blinkade icke då den röda blodstrålen sprutade ut öfver snön, hon tycktes blott ha en ljuflig känsla af oändlig hvila och fullkomlig undergifvenhet, medan blicken riktades lugn och klar upp mot solen.

Just då vi skulle bryta upp från detta otäcka läger, där korparna sutto kvar bland de slagna hjältarna, nådde oss en ny jobspost. Tundup Sonam kom för att visa oss vägen och berättade, att hästkaravanen råkat på villovägar, för långt åt vänster, och att mulorna under Muhamed Isa förirrat sig åt motsatt håll; men då Isa funnit sitt misstag, hade han gått ned i första bästa dal för att invänta dagningen. Om herden med fåren visste Tundup Sonam blott att de följt hästspåret, men sedan hade han sett deras spår ensamt och däraf kunnat förstå, att äfven den afdelningen gått vilse. Den största villervalla rådde alltså på alla håll, men det värsta var hvad Tundup Sonam kom fram med allra sist, nämligen att fyra mulor hade dött på natten!

Vår ställning var alltså nästan förtviflad. Länge kunde det icke fortgå på detta sätt; vi nalkades en kris. Både terrängen, vädret och kölden voro emot oss, djuren

Räddningslöst förlorad.

dogo massvis, och till nomader borde det ännu vara hopplöst långt. Nu oroades vi föga af undran, huruvida tibetanerna skulle ta vänligt eller fientligt emot oss, nu gällde det blott: skola vi öfver hufvud taget förmå taga oss fram till bebodda trakter. Ty om dessa förluster fortsattes ännu några dagar, skulle vi snart finna oss tvungna att vräka hela bagaget och fortsätta till fots. Men skulle vi själfva kunna bära så mycket proviant, som behöfdes i

Eftermiddagste.

de obebodda trakterna? Skulle vi i tur och ordning duka under i denna iskalla bergöken på Tibets platåland? Och äfven om vi i utblottadt och förstördt tillstånd slutligen sammanträffade med tibetaner, kunde dessa göra med oss hvad som helst. Vi skulle i hvarje fall icke kunna tilltvinga oss fri passage till Schigatse och till det land norr om Tsangpo, som utgjorde målet för alla mina drömmar och min längtan.

En färd diagonalt genom hela Tibet ser på kartan så elegant och bekväm ut. Men i verkligheten är den all-

varlig och hård, den kostar lidanden, oro och tårar. Den slingrande linjen är på kartan dragen i rödt, därför att den i verkligheten markeras med blod. Man börjar från Leh med en präktigt utrustad karavan. Under vägen slopas alla oduglingar och hjälpkaravanen får vända om. Och sedan har man vågstycket framför sig, ett högt spel; det gäller om man orkar att hålla ihop, tills man når hjälpsamma människor; under tiden krymper karavanen, och då detta går alltför fort, har man anledning att frukta det värsta. Om också blott de sista spillrorna nå fram, är man räddad. Spänningen ökas med hvarje dag, särskildt under de kritiska, och girigt räknar man ut hvarje kilometer, som förkortar det afstånd, öfver hvilket det sista, ödesdigra språnget ut i det okända skall tagas. Så var det med oss; vi spände en bro öfver en gapande afgrund, men gjorde spannet alltför sviktande och långt. Vi voro som en drunknande; han har simmat öfver en älf, och nalkas andra stranden, då han känner sina krafter svika. Han sträcker ut sin hand mot hjälpen på stranden; når han den, om också blott med det yttersta af sina fingrar, är han räddad, eljes sjunker han.

Vägledda af Tundup Sonam, bröto vi upp, och det visade sig snart, att utan honom hade vi aldrig kunnat hitta. Det bar upp och ned öfver kullar och genom dalar i denna försåtliga labyrint, där det djupa snötäcket nivellerade allt och förvillade vår uppfattning af backarnas branthet. Hästarnas spår ha vi lämnat till vänster; där stod en öfvergifven börda af majssäckar, men Tundup Sonam försäkrade att den skulle hämtas efteråt. Till höger synes den höga terräng, där mulorna gått vilse på natten och förstörts i onödan. Äfven nu rådde isande sydvästvind öfver nattkalla snöfält. Tid efter annan reser Tundup

Sonam en skifferskifva på kant, till märke åt Tsering, som kommer sist, utan vägvisare.

Nu korsa vi mulåsnornas spår och se den dal där de tillbringat natten. »I den där backen ligger en mula,» säger Tundup Sonam, »och bakom den där kullen två; längre fram ligger en fjärde.» Från vår väg kunde vi icke se dem, men korparna, som här, dåsiga och mätta, höllo rast, besannade hans uppgifter.

Ändtligen nådde vi passet där slätten och en liten sjö syntes i sydost. Höjden uppgick till 5,501 meter, klockan 1 var det 10° kallt, blåste hårdt och snöade tätt, så att utsikten åter försvann. Vi stannade ej en minut längre, än som fordrades för observationen, och redo sedan brant utför. Vid första gräs rastade vi, och hästarna blefvo som galna vid åsynen däraf, ty deras magar voro ju alldeles tomma.

På en höjd syntes fem man till fots. Det var Muhamed Isa och några andra, som begifvit sig af för att söka de saknade: 14 hästar, 8 man, 16 får och 2 hundar. Vi kunde upplysa dem om, att spåret ledde mera åt nordost, och sedan de gifvit oss anvisning på mulåsnornas lägerplats, försvunno de åter i snöyran. Sedan vi länge förgäfves sökt efter spår och spanat efter lägereldens rök, gjorde vi halt på jämna slätten, där betet var godt, och samlade bränsle till en eld — det var hög tid, ty både Robert och jag voro halfdöda af köld.

Vår belägenhet var alltför sorglig. Vi visste ej hvar mulorna lägrat och hade ingen aning om hvart hästarna tagit vägen. Fåren voro väl sannolikt förlorade i denna trakt, som är så rik på vargar. Tsering hade blifvit efter och kunde lätt förlora mitt spår i snöyran. Själfva kunde vi icke göra annat än tina upp våra lemmar. Sedan vi

suttit och kurat öfver glöden en timmes tid, kom Lama gående öfver slätten och förde oss till Sonam Tsering, som med mulorna lägrat bakom några kullar. Gubben grät och var förtviflad öfver de förluster vi lidit samt tyckte att Muhamed Isa lotsat oss illa den gången. Nio mulåsnor hade på några timmar dött i dessa farouppfyllda berg, som sannolikt bilda den västliga fortsättningen af det system, mongolerna längre österut kalla Buka-magna eller »vildjakens hufvud». Tjugu mulåsnor funnos kvar, men bland dem voro två lifdömda. Af de 23 återstående hästarna hade en blifvit lämnad med sin packsadel i en hålväg och var nu förmodligen död. Ännu sent på kvällen hade blott en af de saknade afdelningarna hörts af, nämligen Tsering.

Det sade sig därför själft, att vi måste hvila en dag vid lägret n:r XLVII. Då dagen bröt in, väcktes jag af bräkande får. Herden hade väl till en början följt hästkaravanens spår, men då han märkte, att mulorna saknades, hade han öfvergifvit det och på egen risk börjat söka efter mulspåret. I mörkret hade han gått totalt vilse, och i ett pass hade ett af fåren vägrat att fortsätta. Han bar det då en bit, men fann snart, att det stelnade och kallnade, och han hade då kastat bort det såsom dödt. Rädd för nattmörkret och vargarna, hade han dragit sig ned i en klyfta, bundit ihop fåren och getterna i en klunga och satt sig i midten för att hålla sig varm och hålla utkik på vargarna. De hade dock ej vågat att angripa, och i dagningen hade han funnit ett af de många spåren, som ledde till läger XLVII.

På förmiddagen uppdöko ett par af de saknade männen, bärande kistor. En häst hade alltså blifvit lämnad. Islam Ahun, som lotsat hästkaravanen, hade varit klok nog

att på genaste väg gå ned mot den lilla sjön, där han lägrat bland bete. Muhamed Isa och hans följeslagare hade förirrat sig i natten, lagt sig till hvila vid en eld och ej fått någon annan förtäring än snö. Men äfven de togo sent omsider reda på oss, och så voro spillrorna af karavanen åter förenade på en punkt.

Här utgallrades nu allt som kunde undvaras, säckar, påsar, rep, hästskor, utensilier och kökskärl; några kistor brändes, sedan deras innehåll stufvats på annat sätt, och ingen hade lof att tynga karavanen med onödiga grunkor. Det slopade bildade en ordentlig hög, och sålunda befriades vi från två hästlaster. Sedan gjorde vi ett öfverslag af kommissariatet och funno 32 bördor kvar, båten medräknad. Vi hade tjugu mulor, af hvilka två voro på upphällningen, och 21 hästar, likaledes med två dödskandidater, alltså 37 användbara djur; blott Robert och jag fingo ännu rida; vi hade alltså ändå tre löshästar, men bördorna fördelades på kvällen så, att alla, utom de fyra dåliga, gingo med last. Fyra djur skulle lastas med korn och majs, af riset funnos sju bördor kvar, af mjöl fem, af bröd en, men af smör, som ladakis använde till sitt te, blott en half. Mjölet ansågs kunna räcka i en månad; af risförrådet skulle fem bördor offras åt djuren, och jag förmanade alla karlarna att vårda veteranerna med den allra största ömhet. Tundup Sonam sköt tre antiloper, just då köttförrådet hade tagit slut. Några ladakis fingo stycka dem, och på kvällen hördes deras växelsång, då de kommo hem med bytet — samma sång, som de sjunga då de hemma i Ladak bära en »dandy» eller en vanlig börda. En af antiloperna hade dock, innan den hann tillvaratagas, blifvit totalt uppäten af vargarna.

Nu beslöts att vi vid nästa läger skulle hvila ett par dagar, och Tundup Sonam åtog sig att föra oss till en liten sjö i öster, där gräset var ovanligt godt.

På natten till den 24 oktober dog en häst och två mulor, och vi hade alltså inalles 38 djur i behåll. »De starkaste äro kvar,» sade Muhamed Isa som vanligt.

I norr reser sig det höga bergssystem, som kostat oss så många lidanden, och man ser dess kammar fortsätta mot öster. Öfver jämn terräng nå vi efter en kort marsch den lilla runda sjön, hårdt frusen och omgifven af gulskimrande beten. Vatten fingo vi vid en källa, som bildade en liten frusen bassäng; genom ett hål i isen fingo djuren dricka sitt lystmäte; de hade ej smakat vatten sedan lägret XLIV. Den sandbundna marken var nu så hårdt frusen, att tältpluggarna af järn krökte sig då man bultade in dem. Himlen var molnhöljd och det blåste hårdt, men åt OSO såg terrängen fördelaktig ut. De fyra tälten stodo på en rad med mitt i lovart, så att jag undgick röken från männens eldar.

En flock vildgäss flögo öfver lägret klockan tio på kvällen i det briljanta silfverhvita månskenet. De ströko helt lågt och snattrade hela tiden. Sannolikt hade de tänkt rasta vid källan, men fortsatte, då de funno platsen upptagen. Jordytan var klart upplyst och på en kort stund skulle de nå nästa källa. Man kunde förstå, att det var härom ledargåsen talade med de andra. Redan i solnedgången hade han säkert utdelat sina order och sagt: »I natt stanna vi vid källan på stranden af den lilla sjön, där vi hvilade i våras.» Alla hade varit ense därom, och pilspetsen hade småningom sänkt sig allt närmare jorden. Men då de kommit öfver de kullar, som skymde platsen, och sågo den isbelagda sjön blänka som en

spegel i månskenet, hade ledargåsen utropat: »Människor! Vi kunna icke stanna så nära tält och eldar! Låt oss höja oss igen och gå vidare,» och i flocken hade alla svarat: »Vi kunna rasta vid nästa källa, den finns i en dal bakom kullarna i söder.» Det var detta samtal, jag hörde öfver mitt tält, då allt var tyst i lägret. Möjligen rörde den lifliga konversationen något annat, men jag tror ändå, att jag icke mycket missförstått vildgässen, ty att de under sin långväga färd föra öfverläggningar och diskutera sina planer, är alldeles säkert. Och hvarför skulle de icke vara utrustade med intelligens? Hvarför skulle de bara som osjäliga flygmaskiner låta det basa på vinst och förlust? De äro beroende af jorden och af vindarna i lika hög grad som vi. Om de under en klar och lugn dag tillryggalägga till exempel tjugu svenska mil, så måste de behöfva längre tid för samma afstånd, då storm och motvind råda. De kunna därför icke hvarje år tillbringa nätterna vid samma källor på stråkvägen, utan måste göra sina planer beroende af omständigheterna. Men på den linje, dessa samma vildgäss tillryggalägga två gånger om året, känna de hvarenda källa, och om de äro trötta, gå de ned vid den, som de just ha i kikaren föröfver. Under mina resor i olika delar af Tibet har jag kommit till den öfvertygelsen, att samma samhällen eller nationer af vildgäss, som sedan oräkneliga generationer häckat vid samma vattendrag i Turkestan, alltid följa samma stråkvägar genom Tibet. De gäss, vi nu sågo, kommo, låt oss säga, från någon af Tarims strandsjöar nedanför Schah-jar och ämnade tillbringa vintern — kanske i trakten af Katmandu. På våren vända de åter till Tarim-sjön och följa då precis samma bana som nu på hösten, och så år ifrån år. De unga, årsgässen, som

blifvit födda vid Tarim, göra på hösten färden öfver bergen för första gången i sitt lif, men nästa höst minnas de vägen, och sedan kommer den tid då de själfva lära sina ungar hvar källorna ligga. Erfarenheten om vägen går därför aldrig ur släkten, och ledarna skulle aldrig kunna falla på en så besynnerlig idé, som att försöka en annan kosa. Vi hade förr vid flera tillfällen sett vildgäss flyga mot söder, men de följde säkert andra vägar och kommo från andra häckplatser och hade ett annat mål. De tillhörde andra nationer. Om det öfver hufvud taget vore

Muhamed Isa, Robert och två tjänare vid glödelden.

möjligt att på en karta öfver Tibet lägga in alla de olika gåsnationernas stråkvägar, skulle den utan tvifvel förete ett helt system af mer eller mindre meridionala linjer. Kanske många af dessa linjer delvis flyta tillsammans liksom den fina krusningen på ytan af en sanddyn. Kanske någon linje går starkt i sicksack. Man skulle då kunna taga för gifvet, att den dragits så i den gråaste forntiden, då den ifrågavarande nationens stamfäder s ö k t e sig fram från källa till källa. Hvarje nation sönderfaller i en mängd samhällen och hvarje samhälle i familjer. Sannolikt äro alla gässen i ett samhälle nära släkt med hvarandra. Ett

samhälle håller ihop under resan, men hur väljer det sin ledare? Förmodligen flyger den äldsta gåsen i flocken i têten, ty han bör ju äga den rikaste erfarenheten, och då han dör, blir den näst äldsta hans självskrifne efterträdare. Jag älskar vildgässen och beundrar deras klokhet och oerhördt fint utbildade lokalsinne.

Vid lägret XLVIII lågo vi stilla i hela tre dagar och sydvästvinden tjöt oföränderligt: tålamod, tålamod! För oss gingo dagarna långsamt nog, men för djuren var hvilan nödvändig. Den första morgonen låg hästen n:r 39 död i betet och hade samma nummer i dödslistan.

Vargarna voro närgångna och tjöto alldeles utanför lägret, men de blefvo höfligare sedan Tundup Sonam skjutit ett gråben, som sprang ut och lade sig att dö midt på sjöns is. Den skälmen fick snart sällskap af en korp, som hittat på att picka hästarna i manen och störa deras betande. Redan klockan 9 på kvällen hade vi —21,1° och på natten —28,1°.

En morgon rapporterade Muhamed Isa, att våra bränslesamlare upptäckt hvad de kallade för ruinerna efter ett par stenhus. Med Robert begaf jag mig genast dit. Det befanns verkligen vara tre kvadratiska stenmurar, uppförda af skifferplattor, men för mig kunde de få vara hur gamla som helst. Ty de stucko endast nätt och jämnt upp öfver jordytan, och genom att gräfva funno vi att de voro en god meter djupa. Sannolikt hade de blott utgjort en grundmur och ett vindskydd för mera permanenta tält, ty sådana murar skulle vi sedermera se vid flera tillfällen. Af eldstad fanns icke ett spår. De af mina ladakis, som rest mycket i västra Tibet, trodde att platsen någon gång i tiden utgjort stamhåll för tjang-

pas, som velat undandraga sig sina skattskyldigheter till Devaschung eller regeringen i Lhasa.

I hvarje fall verkade detta fynd i hög grad uppmuntrande på oss. Sedan 65 dagar hade vi icke sett en människa, och nu funno vi det första tecken, som tydde på deras närhet. Alla blefvo upplifvade däraf, och sagoberättaren i Muhamed Isas tält var på kvällen mera outtröttlig än någonsin. Han sjöng en sång, i hvars refränger alla instämde. Nu skulle vi med spänd uppmärksamhet iakttaga landet framåt, ty detta första människospår skulle säkert efterföljas af andra.

I hårdaste sydväststorm drog karavanen den 28 oktober vidare mot OSO. En mula hade dött på natten, och vi hade således 36 lastdjur kvar, men sedan den senaste mönstringen hade provianten krympt med nära tre bördor. Äfven vid detta läger kvarlämnades några onödiga saker. Själf slopade jag »Sonja» af Blicher-Clausen. Robert och jag sutto vid morgonelden, medan männen sadlade våra hästar, och jag roade mig med att taga sönder boken blad för blad och att kasta hela luntan i luften, hvarpå de flygande bladen jagades i väg med förtviflad fart mot nordost. De tio korparna undrade hvad det var för slags flygfän, men makade sig blott litet åt sidan, hundarna uppgåfvo snart ett försök till förföljande, men en af Tserings lasthästar blef så häpen, att han satte af i fullt sken uppåt kullarna, och det tog en god halftimme att fånga in honom igen. Under tiden fortsatte »Sonja» att flaxa öfver berg och dalar, och jag tyckte det var rätt åt henne, ty jag hade varit ledsen kvällen förut öfver att hon for ifrån sin beskedlige man. Vi undrade när och hvar dessa jäktande blad skulle komma till ro efter att

ha flugit öfver oändliga sträckor af okändt land. Säkert är att sällan en bok blifvit mera »spridd».

Mellan låga berg följa vi karavanspåret i en öppen, flack dal. Efter ett par timmars ridt äro vi så förstörda af köld, att vi måste stanna i en ravin och göra upp eld. Min lilla hvita ladakihäst är i ypperlig kondition och möter både kölden och de andra vidrigheterna med ett sublimt lugn. Den stora apelkastade, jag red från Leh, är vanligen befriad från tjänstgöring, emedan han visar tecken till trötthet. Vid dagens läger fanns intet vatten, blott snö i en skrefva. Men stämningen var dock den bästa, ty på två ställen hade männen sett eldstäder bestående af tre stenar, ställda på tvären och afsedda att uppbära en gryta. Det måtte dock ha varit länge sedan de begagnades, ty mellan dem syntes hvarken aska eller sot. Äfven en järnslef hittades, af den sort, som tibetanerna använda för att smälta bly till kulor. Antingen röfvare eller jägare hade hållit till här någon gång i tiden.

XIV.

I vildjakens land.

Efter en natt med —27,2° bröto vi tidigt upp den 29 oktober för att så snart som möjligt finna vatten åt de törstiga djuren. En liten sjö och ett par källor som passerades voro stenhårdt tillfrusna; vid den ena låg skallen af en jak, hvars hals tydligen blifvit afskuren med knif; ännu ett par eldstäder sågos och vid lägret L en stig, som dock lika väl kunde ha blifvit upptrampad af vildjakar. Vi nalkades dock tydligen människor, och ofrivilligt spanade vi efter svarta tält. Vid lägret var japkak — eller »burtse» såsom denna planta kallas i Ladak — mycket ymnig och hela fång insamlades däraf. I våra båda stora grytor smältes isen från en närbelägen källa, och hvart och ett af våra djur fick dricka en och en half hink; hela eftermiddagen och kvällen åtgick därtill.

Dagen därpå hade stormen ökat i styrka, och jag måste uppbjuda all min viljekraft för att kunna använda händerna vid kartritningsarbetet. Man blir tillintetgjord, förlamad och upphör att tänka redigt, man är som jordråttorna, hvilka skynda från hål till hål för att få skydd mot blåst och köld. Ett par gånger stannade vi för att göra upp eld i små raviner. Ett stycke bortom ännu en liten sjö syntes karavanmännen hopkrupna kring en

eld, men djuren hade ännu bördorna på. I en backe förföljde Tundup Sonam en sårad jak. Islam Ahun mötte oss med bud från Muhamed Isa, som begärde order; i en dal strax i väster fanns en källa, och han ville veta om de behöfde gå längre. Jag var totalt förbi och kunde knappt hviska fram: »Nej, låt oss gå direkt till källan.» Islam Ahun visade oss vägen och gjorde tecken åt karavanen att följa.

Framkommen till källan stjälpte jag mig handlöst af hästen och trodde jag skulle förfrysa innan elden blef färdig. Muhamed Isa och fyra andra karlar voro sjuka och kunde ej hjälpa till vid tältens resande. Då mitt tält ändtligen var färdigt, kröp jag ditin och gick till sängs med kläder, stöflar och allt, och medan Robert och Tsering stoppade om mig, råkade jag i den vildaste frossbrytning, skallrade tänder och fick den häftigaste hufvudvärk. Robert, som i doktor Arthur Neves skola lärt sig en hel del sjukvård, visade sig som en förträfflig läkare och pysslade om mig på alla sätt. Vi hade knappt kommit inomhus, förr än han satt fördjupad i studiet af Burroughs Wellcomes medicinska kataloger och anvisningar, och »The Tabloid Brand Medicine Chest» stod snart, liksom förr så många gånger, uppslagen i mitt tält. Jag har redan omtalat det blinda förtroende, asiaterna visade innehållet i den eleganta aluminiumkistan, och de ovärderliga tjänster, den gjorde oss. Stanley, Emin Pascha, Jackson, Scott och många andra resande hade värderat detta idealiska reseapotek lika högt som jag, och mitt exemplar, en gåfva af den engelska firman, hade dessutom blifvit utrustadt med särskild hänsyn till Tibets klimat.

Klockan 10 på kvällen klädde Robert och Tsering af mig. Natten kom med en köld af — 26,6° och stormen

tjöt dystert därutanför. Hvar annan timme tog Robert min temperatur, som nu var uppe på 41,5°, alltså hög feber. Han var mycket ängslig och undrade, såsom han sedan berättade, hvad han skulle ta sig till, om jag för alltid blef kvar vid lägret LI. Någon sömn fick jag icke njuta, men Robert och Tsering turade om att vaka; ny glöd inbars hela natten, och ett ljus hölls brinnande i lä af en kista för att skyddas från blåsten och draget. Jag yrade och pratade och männen voro fulla af oro, då de aldrig sett mig sjuk förr.

Dagen därpå hade febern sjunkit något, och Muhamed Isa smög sig tyst in för att höra hur sahib mådde. Han berättade att den sårade jaken fått bita i gräset och att de vid styckandet af köttet funnit två tibetanska kulor, som jaken lugnt öfverlefvat. På tre ställen hade de funnit eldstäder, som på sin höjd kunde vara två månader gamla, ty askan låg kvar mellan stenarna. Jägare hade alltså varit här på hösten, och alla voro öfvertygade om att vi icke hade långt kvar till de första nomaderna.

I lägret var det tyst som i en graf, endast stormen tjöt och klagade. Ingen ville störa mig, men på kvällen gaf jag befallning om att folket skulle sjunga sina vanliga aftonsånger kring elden. Jag kunde icke lyfta en arm utan hjälp och låg timme efter timme och stirrade på tältets underliga belysning. Af stearinljuset upplystes det matt inifrån; utifrån af det gulröda skenet från männens lägereld och af månens blåbleka sken. Sången ljöd melankolisk och längtansfull, ackompanjerad af stormens tjut.

Den 2 november fortsatte stormen att rasa, nu på sjätte dagen. Jag hade sofvit några timmar, ehuru det var 29° kallt. Något bättre var jag, men fullkomligt

kraftlös. Robert läste högt en stund ur en af de romaner, vi röfvat från Deasy; han var ledsen, ty hans ridhäst hade dött på natten. Tsering och Rehim Ali gåfvo mig asiatisk massage och sade att krafterna då skulle återvända. Och så kom den fjärde kvällen. I 84 timmar hade jag legat bunden vid bädden; det såg ut som om den tibetanska jorden ville hålla mig kvar och som om jag endast på afstånd skulle få drömma om det förbjudna landet i söder. Och vi voro alltjämt på en höjd af 5,040 meter

Den 3 november hade stormen snarare ökat än minskat. Vindarnas gud sade väl till västanstormen: »I sex dagar skall du arbeta och på den sjunde skall du stiga till orkan.» Stoft och sand regnade in i tältet genom dess tunna duk och täckte allt. Männen, som varit vid källan med djuren, sågo besynnerliga ut, kring ögonen hela ringar af stoft och ansiktsfärgen grå. Själf kände jag mig som en gammal utsliten krake, som icke visste om han skulle orka fram till nästa läger. Jag funderade på att stanna här med ett par män och proviant och låta de andra under Robert och Muhamed Isa söka sig fram till människor, för att sedan komma och hämta oss. Nej, jag skall försöka att hålla mig kvar i sadeln, ty jag vill icke stanna vid detta usla feberläger. En hel vintergarderob hade jag på mig, flerdubbla underkläder, skinnväst, ulster, päls, mössa och baschlick; det kändes tungt, när jag stapplande och svag gick ut till min häst och hjälptes i sadeln... Vi följde stranden af den lilla sjön nära lägret, och då jag efter många öfverhalningar kände att jag icke orkade längre, hvilade vi och gjorde upp eld. En stund förut hade vi passerat en man med en döende häst, och nu gick han ensam förbi oss i kara-

vanens spår. Efter en timmes hvila redo vi vidare och blefvo glada, då vi sent omsider sågo rökmoln uppstiga bakom en kulle. Karavanen hade lägrat vid en öppen källa med eldstäder från i somras, omgifna af skallar och horn af tama får. Jakgödsel förekom i stor myckenhet; källan var tydligen en af vildjakernas vattningsplatser. En tredjedel af manskapet voro sjuka, de

Jaken vändes på rätt köl. Till höger Muhamed Isa.

flesta hade hufvudvärk, och alla voro mycket medtagna. Men Robert var pigg och pysslade om oss andra.

Äfven nästa dagsmarsch gick lyckligt och förde öfver starkt undulerad terräng; öfverallt växte gräs i röd sand. I en liten halfcirkelformig fårfålla af sten funno vi en repstump och sedan spåren efter fyra lägerplatser. Tydligen gå nomaderna upp här om sommaren och återvända söderut då vinterkölden smäller till. Åter redo vi förbi en död häst och hade nu 16 kvar af 58.

Den 5 november blefvo de mänskliga spåren allt vanligare. Vid en eldstad låg ett jakskelett och mellan

stenarna kunde askan lika väl ha kallnat i går. Vi stiga upp öfver besvärliga kullar, från hvilkas höjd det bär brant ned i en fåra, som mynnar ut i en stor dal, omgifven af eldröda, bullformiga höjder. Vi lägrade på en plats, där flera tibetanska tält hade stått; de flesta hade skyddats med små stenblock, lagda i kvadrat. En mera omsorgsfullt byggd stenmur förrådde en höfdings

Den vilda jaken. Till vänster står skytten, Tundup Sonam.

tält. Marken innanför muren var meterdjupt urholkad och där kvarlågo ett par utslitna filtstöflar och en trasig träkopp. En bit därifrån hade väl tjugu tält varit uppslagna, sålunda en hel by. I närheten märktes också en mängd gropar i marken, hvar och en med en sandhög vid sidan. Sanden var guldförande och det var icke vanliga nomader utan guldsökare, som hvarje sommar plägade komma hit för att gräfva. Men därvid medtaga de jakar och får, och mellan tälttomterna låg marken också alldeles svart af fårspillning.

Det gnisslar så trefligt mellan tänderna, då jag äter

min frukost; den torra schisslicken är genompepprad med flygsand, och jag är trött på det eviga fårköttet. Skarpt lyser solen öfver de röda och gula kullar, mellan hvilka vi följa en af människor upptrampad stig, men solen har ingen kraft mer, vi äro lika genomfrusna som vanligt. På flera ställen i denna sandbundna terräng se vi gamla och nya guldförekomster; vid de förra äro de ur groparna uppkastade sandhögarna afrundade och gräsbevuxna, vid de senare ligger sanden naken och ibland se vi att det icke kan vara länge sedan hackorna skuro in i marken. I nedre delen af en dalgång gingo källor i dagen med + 14° temperatur, vattnet kändes riktigt varmt, men några meter längre ned bildade det stora iskakor.

I nästa dal, en verklig hålväg mellan branta, delvis terrassformiga sluttningar, låg en kolossal vildjak skjuten och omgifven af tolf af våra män. Just här hade Tundup Sonam öfverraskat en hel hjord, som gått ned för att dricka. Alla de andra gåfvo sig af uppåt dalen i vild flykt, men denne, träffad af en kula, rusade på skytten, som i sista ögonblicket lyckades klättra upp på en terrasskant, vid hvars fot jaken tog sig en funderare. Då fick han det andra skottet i hjärtat, tog ett språng åt sidan och stupade midt i dalfåran.

Innan de flådde honom för att ta vara på de bästa bitarna, fotograferade jag honom från flera håll. Att få honom på rätt köl var icke så lätt, alla tolf karlarna fingo ta i af alla krafter. Ramsvart som han var, stack han bjärt af mot den röda marken och hans långa sidofransar tjänade som kuddar och madrasser då han låg.

Lägret LV uppslogs alldeles i närheten; äfven där funnos tibetanska tälttomter och på ett klipputsprång hade ett röse blifvit uppfördt som vägmärke.

Den 7 november förde oss utmed sjön; till höger hade vi branta berg med otäcka käglor af skarpkantigt grus. Två hjordar om nio och fem individer af Ovis Ammon hoppade i kungliga och djärfva språng bland dessa glatta, branta klippor. Harar förekommo i mängd och på flera ställen syntes murmeldjurens hål i marken, men deras invånare sofvo sin vintersömn. Ett par tibetanska rösen visade att vi ännu voro på rätt väg, det vill säga den, som guldsökarna använda. Vid stranden var en fårfållas mur konvex åt söder; vi hade sett en dylik vid förra lägret, konvex åt norr. Då de alltid läggas så, att muren skyddar fåren mot den förhärskande vinden, kan man ta för gifvet, att berget i väster förorsakar en vindklyfning.

Nu lämna vi detta bergparti på höger hand och komma ut på sjöns södra strandslätt, öppen och vidsträckt. Där gick en hjord om femtio jakar i bet. Tjugu antiloper, som sannolikt blifvit skrämda af karavanen, korsade vår kosa diagonalt, på väg till sjön. De stannade och tittade, men så tänkte väl föraren att det var bäst att raska på, ty de satte af i elastiska språng, lika lätt som skyarnas skuggor glida öfver jorden. Marken är stenhårdt frusen och vi förvillas ideligen af vildåsnornas spår. Men ändtligen fick Rehim Ali, som till fots gick främst, hjälp af röken från lägret LVI. Snart framträdde tälten och alla detaljer i lägret och vi hade icke många minuter dit. Men det kunde ha blifvit långt nog för någon af oss, om det velat sig illa.

Omedelbart väster om tälten gingo våra djur i bet, och helt nära dem syntes en stor svart jak. Rehim Ali gjorde oss uppmärksamma på besten, men vi brydde oss icke om honom; jag tog min sista pejling på tälten

och lade in terräng på kartbladet. Just då smällde ett skott från Muhamed Isas tält, och, tydligen sårad, satte jaken af i vild fart mot norr. Vi följde honom med blicken och väntade blott att han skulle stappla och stupa. Men nej, han svängde om och satte i vild karriär kurs på oss! Rehim Alis ansikte förvreds af vanvettig fasa, han sträckte armarna mot himlen och skrek: »Ja Allah, ja Allah, vi äro förlorade!» Dammet yrde om besten, sidofransarna slängde och slogo och hornen höll han sänkta till attack. Ännu tog jag saken lugnt, ty jag trodde, att han ej märkt oss och snart skulle svänga om, men han höll rätt kurs, förstorades hastigt och visade sig vara en koloss. Rehim Ali var vettskrämd och sprang skrikande mot tälten, men vände åter om, och då våra hästar skyggade för odjuret och ökade farten, högg han Roberts häst i svansen, i hopp att springande kunna följa oss. Allt fortare gick den vilda jakten öfver slätten, då jaken småningom ändrade sin kosa i en båge, så att han alltid hade oss till mål. Han vann terräng, han var bindgalen af raseri, andedräkten stod som ånga ur hans näsborrar, nosen svepte utmed marken — han gjorde sig beredd att ta sitt offer på hornen, kasta det i luften och trampa det till mos med frambenen. Allt närmare hörde jag honom stöna och flåsa som en ångsåg. I en hast vände jag mig om i sadeln — han var på tjugu meters afstånd och jag såg hans små vilda ögon glödande af ursinnigt raseri och hat och hvitögat blodsprängdt och rullande. Här gällde det en sekund! Jag red längst till höger, och det var alltså mig och min häst jaken först skulle ta på hornen — de båda andra hade jag till vänster. Nu lågo hästarna som remmar utmed marken. Jag slet af mig baschlicken och svängde den som en lasso bakåt för

Den ursinniga tjuren rusar öfver Rehim Ali.

att uppehålla jaken, men han märkte den icke. Så slet jag af mig lifgördeln i tanke att ta af mig pälsen och med höger hand sänka den öfver jakens ögon för att blända och trassla bort honom, just i det ögonblick då han gjorde sig i ordning att borra hornen i hästens buk och att spänna sina nackmuskler till det dödande kastet. Om en sekund skulle jaken lyfta hästen, knäcka min ryggrad och trampa in min bröstkorg — jag tyckte mig redan höra hur det knakade och knastrade däraf, och det hade nog varit rätt åt mig, då jag förorsakat alla de djur, vi lämnat efter oss, så många lidanden. Jag hann dock aldrig mer än att öppna pälsen, då jag hörde ett sönderslitande skrik af förtviflan, vände mig hastigt om, såg Rehim Ali med uppsträckta armar handlöst störta till marken och jaken kasta åt sidan för att rusa på honom. Han låg då som en liflös massa, och jag såg jaken med sänkta horn och den blåvioletta tungan hängande ute i ett moln af damm rusa öfver honom. Nu durkade hästarna, och jag hade all möda i världen att hålla in min hvita ladaki. Då jag en sekund senare vände mig om, syntes jaken, omgifven af sitt stoftmoln, fortsätta nedåt dalen.

»Låt oss vända för att se, om det finns en gnista lif i Rehim Ali och om han kan räddas,» sade jag.

»Master, det är farligt, jaken är ännu nära och kan vända om. Muhamed Isa och alla de andra komma springande från tälten för att ta hand om Rehim Ali.»

Men jag hade redan vändt och red fram till den fallne. Han låg framstupa med utsträckta armar. Både Robert och jag trodde att han var död. Men då vi voro hos honom och hade suttit af, vände han sakta på hufvudet, alltjämt med samma fasa i blicken, slog utåt med

handen som om han velat säga: bry er inte om mig, jag är redan stendöd. Vi kunde inte låta bli att dra på munnen, då vi vände på steken och undersökte hans benpipor och ledgångar och funno att karlen höll ihop, äfven om han blifvit ganska grundligt skamfilad. Jaken hade trampat på insidan af hans vänstra lår, där en blodig strimma visade hur klöfven tagit, och tjapanen var här söndersliten.

Nu framkommo de andra, mycket uppskrämda, och ett par starka karlar buro den slagne hjälten till Muhamed Isas tält, där han fick lämplig vård af Robert. Men han var som bedöfvad i flera dagar, och vi fruktade, att han blifvit smått kollrig af sitt äfventyr. Han kunde inte äta och inte tala, fick under marschen rida och hade en af sina landsmän till sjukvårdare. Först en tid efteråt, då han blifvit någorlunda klar i knoppen, kunde han redogöra för sina intryck. Då han sett jaken bereda sig till attacken på min häst, hade han vändt helt om och kastat sig till marken. Möjligen retad af mannens rödvioletta tjapan, som fladdrade och slog, hade jaken gjort en oväntad frontförändring och sänkt hornen mot den fallne. Denne hade halft omedvetet gjort ett hastigt ryck åt sidan, så att hornen i stället inträngt i marken så nära Rehim Alis hufvud, att han kände jakens flåsande i sitt ansikte. Så förlorade han medvetandet, som återkom först då vi nalkades, och han trodde att jaken var öfver honom igen. Rehim Ali hade trott att han genom sin manöver skulle kunnat rädda sig själf, men i stället hade han just därigenom blifvit vår räddning. Efter de äfventyr, i hvilka han på sista tiden spelat en så viktig roll, hade han en gränslös fasa både för tibetanska sjöar och vildjakar.

Jag slet af mig baschlicken för att distrahera jaken.

Den 28 november — 27° på natten. Man tycker att temperaturen borde sjunka då vintern skrider framåt, men den håller sig tämligen konstant, hvilket till en icke ringa del beror därpå att vi gå mot söder. Från ett litet pass nådde vi en ny längddal, där landet såg öppet ut mot sydost. Trakten var oerhördt rik på vildt, öfverallt var marken korsad af spår, och ett par närgångna jakar framkallade hos oss en större känsla af respekt än förut; på sex ställen syntes stora hjordar af vildåsnor; en af dem, som flydde i vår närhet, beskref ett elegant ytterskär; äfven antiloper betade på slätterna. Vid dagens lägerkälla funnos färska eldstäder och en skyttemur, bakom hvilken jägare vänta på sitt byte, då det kommer för att dricka. En mula gick förlorad och vi hade nu 16 djur af hvarje sort.

Ännu en dagsled förde oss öfver jämn terräng, och öfver den stora hvita fläcken af okändt land nalkades vi Bowers route i spetsig vinkel, ehuru vi ännu voro rätt långt öster därom. En vildjak korsade vår bana, och vi undrade om det var vår fiende från i förrgår. Först då han fick väderkorn på oss, ökade han farten och styrde rakt på fåren och deras herde, som voro framför oss, men han gjorde dem intet för när. På den plats, där vi uppslogo lägret LVIII, påträffades några blott ett par dagar gamla eldstäder. Vår spänning och längtan ökades dag för dag; nu k u n d e det icke vara långt kvar till de yttersta utkanterna af det bebodda Tibet! Men när jag från mynningen af mitt tält lät blicken sväfva söderut öfver dessa ojämna, röda och svarta kammar, med eller utan snö, tyckte jag mig se en hel här af frågetecken dansa öfver dem, somliga i narrkåpa, hånskrattande åt oss, som utan eskort vågat oss in i hjärtat

af det förbjudna landet, andra vinkande och inbjudande, men alla ovissa och spörjande. Steg för steg, dag för dag nalkades vi med tynande krafter svaret på alla dessa frågor. När som helst kunde det dyka upp vid horisonten i form af en skara ryttare med befallning från Devaschung att ögonblickligen lämna landet och draga oss tillbaka mot norr.

Själf var jag ännu konvalescent, gick till sängs klockan 7, sof godt, men hade föga utbyte af sömnen, ty jag kände mig alltid hopplöst trött. Tsering var förtviflad öfver den ringa heder, jag gjorde åt hans anrättningar. »Hur skall sahib någonsin bli stark igen, om han inte äter,» plägade han förmana mig. Han var en dråplig typ, Tsering, där han dag ut och dag in marscherade i têten för sin lilla afdelning, med staf i handen och självmedveten och högtidlig som en tupp.

Sent på kvällen hördes hemska, långdragna vargtjut i närheten. På deras vilda, klagande läte kunde man höra, att hungern gjort djuren djärfvare än vanligt och att lukten af lefvande kött eggade dem. De höllo till på andra sidan om vår källa, och Tundup Sonam smög sig dit och satte ett skott i högen, men han hade föga utsikt att träffa i kolmörkret. Vilddjuren drogo sig dock tillbaka, men hade under natten anställt verklig hetsjakt efter våra hästar, hvilka, springande för brinnande lifvet, flytt mot norr. Flera af männen, som följt spåret, funno dem dock i dagbräckningen på en god dagsresas afstånd.

Den 10 november hade vi åter god terräng och sågo i OSO en sjö, intensivt blå i midten, men för öfrigt liknande en bländhvit ring. Nära dagens läger, LIX, syntes spåren af en man, som drifvit fem tamjakar i riktning mot sjön. Dessa spår kunde på sin höjd vara tre dagar gamla.

Den största uppståndelse rådde också i karavanen, ty vi voro tydligen alldeles inpå mänskliga boningar, och med en viss saknad tänkte jag på den tid af nära tre månader, hvarunder vi åtminstone icke haft något att frukta från fientliga människostammar. Tälten uppslogos i mynningen af en liten dal och vi rådgjorde om den krigsplan, som nu vore klokast att följa: skulle vi i det längsta undvika beröringen med människor och hålla ur vägen för deras tält, för att åtminstone icke behöfva vända förr än allt framträngande mot söder var omöjligt, eller skulle vi så snart som möjligt uppsöka de första nomaderna, för att få upplysningar och bistånd. Just då kom Tundup Sonam springande med andan i halsen. På en rekognosceringstur i trakten hade han sett ett svart tält på något afstånd i väster! Genast skickade jag honom och ett par af de andra dit och lät dem medtaga en handfull rupees.

Några särdeles intressanta upplysningar medförde de icke från denna vår första beröring med människor. Tältet var bebodt af en ensam kvinna och hennes tre barn. Hon var från distriktet Gertse, i sydväst, och vägen därifrån hade tillryggalagts i 25 korta dagsmarscher. För sjutton dagar sedan hade hon kommit hit med sina båda män, som dock för ett par dagar sedan återvändt till Gertse, efter att ha fyllt hennes tält med stora stycken af vildåsnans kött. Hon väntade nu dagligen sina föräldrar, som skulle hålla henne sällskap här i tre månader, hvarunder de uteslutande lefva på vildt, jak, kiang och antiloper. Dock hade hon några jakar och en liten fårahjord, som vårdades och mjölkades af henne själf och det äldsta af barnen. Tältets inre såg mycket fattigt ut, men i dess midt brann en värmande eld. Hon sade sig veta att fyra andra tält funnos i en närbelägen dal. Då Tundup Sonam

på hennes frågor svarade, att vi voro ett parti ladakis på vallfärd till de heliga orterna, tyckte hon, att vi valt en dålig väg och att det varit bättre för oss, om vi gått längre söderut bland människor. Hennes geografiska kunskaper voro uppenbarligen mycket begränsade. Den trakt, där vi nu befunno oss, kallade hon Gomo-selung. De guldförekomster, vi passerat, lågo i landet La-schung, och sjön vid lägret LV kallade hon La-schung-tso. De af mina tjänare, som förr varit i västra Tibet, ansågo dessa namn tillförlitliga, ty de hade hört dem förr.

Nu var alltså isen bruten, och efter 79 dagars fullständig skilsmässa från yttervärlden hade åtminstone ett par af mina män återsett folk, men denna ensamma kvinna, denna ödemarkens dotter, en veritabel »lady of the mountains», skulle nog snart efterföljas af flera stamförvanter, och åter höllo vi rådplägning om de mått och steg, som borde tagas. Kvinnan var ensam, och genom henne skulle inga upplysningar om vårt annalkande kunna spridas söderut. Ännu så länge kunde vi därför ta saken lika lugnt som hittills, och först sedan vi på alla håll blifvit omgifna af nomader, bland hvilka ryktet fortplantas så hastigt, behöfde vi tänka på att forcera våra marscher.

Till en början unnade vi djuren en hvilodag, ty betet var godt. Och skönt var det att slippa titta ut denna dag, ty det stormade oerhördt, det hvisslade och hven i markens gräs och stenar, det fladdrade och slog i tältduken och pep och tjöt i dess tåg, det knakade i bambustängerna, som stodo krökta som bågar; det var som att vara på sjön. I lovart spändes tältduken inåt som en boll, och man satt bara och väntade att den skulle spräckas med en smäll. Med ett susande ljud drifves yrsanden mot tältet och ett fint stoft tränger igenom. Tidtals blir det half-

mörkt af dessa sandmoln, som i ohejdad fart jaga ned mot sjön. Ibland skymmes den blåa ytan däraf, ibland framträder den matt. Allt löst och lätt föres bort och marken ser sedan rensopad ut. Himlen är molnfri och klar, blott utmed jordytan äger den vilda jakten rum, och man får ett starkt intryck af den viktiga roll, som blåsten spelar vid jordytans deformation; under hvarje sådan storm förändra oerhörda massor af fast material plats. Belysningen är vinterkall och ödslig, och ännu äro vi blott i början af vintern.

På natten tvärstannade stormen och det blef tyst så plötsligt, att jag vaknade däraf. Det var som om vi lägrat invid ett vattenfall, hvilket i ett ögonblick upphörde att brusa. Man rycker till och undrar hvad som händt, men man blir snart van vid lugnet och känner susets och dragets frånvaro som en hvila.

XV.

De första nomaderna.

Ett sorgens budskap nådde mig på morgonen den 12 november; två af våra bästa hästar hade dött, medan en tredje, som allt ifrån Leh burit ett par i Stockholm gjorda kistor, var döende och ej heller orkade fram till nästa läger. Alla tre hade varit friska kvällen förut, men dogo under enahanda symptom; de bli liksom yra i hufvudet, ha ingen styrsel i benen, kunna icke kontrollera sina rörelser utan falla och förmå ej vidare resa sig. Jag hade hoppats kunna rädda spillrorna af karavanen och drömde om den glädje, det skulle vara för oss alla att en gång få föra dem till spiltor fyllda med doftande klöfver i Schigatse — och nu dukade just de under, som vi ansågo vara starkast! Nu voro blott 13 hästar kvar, och snart skulle lasten bli för tung för de öfverlefvande.

Detta skedde dock aldrig, ty denna dag, som börjat så sorgligt, hade äfven glada budskap innan solen gick ned. I karavanens spår kryssade vi mellan kullar och nådde deras rand, hvarifrån lägret LX syntes i mynningen af den under oss belägna djupa dalen. Jag hade just kommit i ordning i mitt tält, då Muhamed Isa rapporterade, att Tundup Sonam syntes uppe i dalen, åtföljd af

två tibetaner, af hvilka den ene till häst. Försagda och undrande om Tundup Sonam lurat in dem rakt i ett röfvarnäste, lade de sina långa, klumpiga bössor på marken, och trädde försiktigt närmare. Tundup hade verkligen måst använda både lock och pock, innan han lyckats öfvertala dem att följa med, och han hade sagt, att vi voro pilgrimer, som ledsagade en förnäm lama från Ladak till de heliga orterna. Då hade de svarat, att de måste gå och ägna hans helighet sin vördnad och att som tecken därpå skänka honom en fårmage full med smör och en dito fylld med getmjölk. Muhamed Isa, van som han var att handskas med tibetaner, lugnade dem, skämtsamt språkande i sitt tält, och så fördes de öfver till mig med sina gåfvor, som de nedlade på marken, i det de föllo på knä, räckte ut tungan och bugade sig djupt. I stället för den helighet, de väntat sig, funno de en europé, men tycktes inte alls missbelåtna. Muhamed Isa var tolk, och till en början fingo de redogöra för traktens geografi och hur landet låg i vår vägs riktning. De uppgifter, vi fått af »The lady of the mountains», bekräftades till alla delar, och de sade att vi på flera dagar icke skulle träffa människor, men sedan dagligen passera svarta tält.

Våra gäster kunde vara 50 och 40 år gamla. Den äldre var en i hög grad klassisk typ, mera lik en apa än en människa; den yngre såg ut att hafva upplefvat många äfventyr och kunde lika gärna vara röfvarhöfding som något annat.

Den konversation, som nu utspann sig mellan dem och oss, var i och för sig föga intressant, men för oss och i vår belägenhet lika spännande som någon saga — det gällde ju helt enkelt vår räddning.

De första tibetanerna.

»Hur långt är det till närmaste väg, som leder till Schigatse?» frågade jag.

»Fyra långa eller fem korta dagsresor.»

»Vill ni visa oss dit?»

»Ja, om vi få betaldt.»

»Hur mycket vill ni ha?»

»Det får bombo tjimbo (den stora höfdingen) själf bestämma.»

»Har ni några hästar att sälja?»

»Vi ha två, men vi sälja dem icke.»

»Har ni några jakar till salu?»

»Ja, vi kunna sälja fem, om vi få tjugu rupees stycket.»

Puntsuk och Tsering Dava.

»Få vi köpa några af era får?»

»Sex kunna vi sälja, om vi få fyra rupees för hvarje.»

»Och getter?»

»Kunna vi också sälja för tre rupees.»

»Godt. Nu skaffa ni genast hit alla de djur, ni vilja sälja, och om ni tjäna oss till vår belåtenhet, skall ni få bra betaldt.»

»Bombo tjimbo får allt ligga kvar här vid Gomo i morgon, om vi skola hinna bli färdiga med allt.»

Det öfverenskoms alltså, att vi skulle stanna. Men jag kände mina tibetaner och visste, att de ofta lofva rundt och hålla tunt. Vi behöllo därför gubbarna öfver

natten, och de fingo sina sofplatser i Muhamed Isas tält. Där förnöjdes de i aftonstunden med våra flöjters toner, och snart voro de så hemmastadda, att deras tungor fullständigt lossades och gingo som bönekvarnar. Ännu då jag somnade hörde jag dem prata.

Och jag somnade godt den kvällen! Efter åttio dagars ensamhet hade vi åter människor som gäster i våra tält; vi hade fått fet, härlig getmjölk och skulle i morgon festa på ett välfödt präktigt får; vi hade fått upplysningar om landet och om de dagsleder, som väntade oss på vägen mot det fjärran målet. Men bäst af allt: vi skulle få hjälp åt veteranerna bland djuren i vår karavan, och den hjälpen kom verkligen som sänd från himmelen, ty just i dag hade bördorna varit alltför tunga för våra djur, sedan vi på en gång förlorat tre hästar och Rehim Ali alltjämt räknades till bagaget. Vår belägenhet hade i ett slag blifvit förändrad och framtiden ljusnade med ens. Icke var Samoma-saktjäs bergrygg vid sjön skärare i aftonrodnadens purpur än alla andra berg, vi sett upplysta i praktfullt färgspel under så många ensamma aftnar, icke liknade den blåa röken från eldarna i högre grad än eljes en lekfull älfdans öfver strandstäppens gräs, och väl steg natten lika mörk och kall som vanligt öfver bergen i öster — men allting föreföll oss dock vänligare, gladare, och mera förhoppningsfullt.

Den nya dagen hade knappt hunnit bräcka, förrän våra båda tjangpas, eskorterade af några ladakis, begåfvo sig hem för att göra sig i ordning till uppbrottet och den stora handeln. Ett par timmar senare voro vi ägare till fem präktiga jakar, om hvilka tibetanerna sade, att de med lätthet kunde bära fyra kistor hvar, då våra hästar och mulor blott burit två. En af dem fick öfvertaga

båten, och den häst, som burit vår farkost allt från Lake Lighten, befriades från tjänstgöring — jag andades lättare af att se det trogna djuret utan börda. Så köpte vi fyra får för fyra rupees stycket och bytte bort våra tre sista får mot två nya och två rupees på köpet. Vid Gomo-sjön kommo också våra åtta sista getter till hvila och ersattes med lika många tibetanska, och vid bytet betalade vi en rupee emellan för hvarje get. På kvällen fick jag tre gånger så mycket mjölk som hittills, och den var mycket fetare och bättre än den mjölk, som levererats af våra trötta getter. Båda parterna voro ytterst belåtna med affären.

Välsignade tjangpas! De kommo som ödemarkens »chevaliers errants», vildt pittoreska i sitt svarta, stripiga hår, som hängde ned på axlarna och ryggen och gjorde pälsen flottig; med långa, svarta gaffelförsedda bössor öfver axeln, grofva svärd och knifvar i gördeln och ridande små knubbiga, långhåriga hästar. Vilda och smutsiga att skåda, voro de dock vänliga och gemytliga, och varmt hade de nog i sina uråldriga, lusiga pälsar. Den äldre bar på hufvudet en liten rund pälsmössa, den yngre en pälsbaschlick, som skyddade hela hufvudet utom ansiktet. Innanför pälsarna hade de stoppat det mesta af sin proviant jämte en del andra grunkor, som de behöfde under resan, och i bältet hängde knifvar, prylar, eldstål, tobakspung och pipa, dinglande och skramlande för hvarje steg. De buro filtstöflar, fordom hvita, nu svarta och illa medfarna af tiden, men hade inga byxor — det måtte vara läskande och svalkande att i 20° köld sitta upp i sadeln utan byxor!

Hemma som de voro i Gertse, landet i sydväst, hade de föga eller ingen kännedom om landet i vår led, men

trodde att vi skulle behöfva minst femtio dagar till Schigatse. Vintern tillbringa de i Gomo-trakten och lefva af jakt. De skulle mycket väl kunna duka upp en liten frukost, som äfven den kinkigaste finsmakare kunde hålla till godo med; eller kanske inte följande matsedel är tilltalande: en bägare getmjölk med fet, gul grädde, jaknjurar, brynta i fett, märgen ur jakens benpipor, rostade öfver gödselglöd, små fina, feta bitar af det möra köttet kring antilopernas ryggkotor, uppställda kring elden och långsamt brynta, antilopens hufvud, som med skinn och hår hålles midt i lågorna tills det blir alldeles svart af sot. Men i allmänhet är deras smak mycket olika vår. När de dödat en vildåsna, stycka de den och lägga bitarna i tältet, där de bilda en ring på så stort afstånd från elden som möjligt. Ju längre de legat, desto bättre anses de, och vanligen föredraga tjangpas att äta köttet rått, hårdt, torrt och gammalt. Man ser dem ofta ur pälsens innandömen framdraga ett refben af jak eller antilop, mera likt en svartnad träbit än något ätbart; så drages slidknifven ut och remsor och stycken täljas från benet. Kinesiskt tegelte är dock det bästa de veta af lifvets goda, och ju tjockare och smutsigare det är, desto bättre. Det uppblandas med en smörklimp.

Liksom vildgässen ha de af den nedärfda erfarenheten lärt sig hvar de bästa lägerplatserna äro att finna. Man kan vara alldeles säker på att deras tält är uppslaget på en plats, som föga eller alldeles icke beröres af blåsten; att de i närheten finna godt bete för sina tamjakar, får, getter och hästar — om de hafva några; att de från tältet icke ha långt att gå till gifvande jaktmarker och att vatten finnes att tillgå. Vid Gomo-sjön hade de också ypperligt matsalt alldeles gratis. Då deras

tamdjur förtärt betet i närheten och då villebrådet blifvit bortskrämdt, flytta de lägret till en annan trakt. Tältet reses på samma fläck, där deras fäder sedan otaliga generationer tillbaka tältat och där ofta gamla votivrösen kvarstå, uppförda för att blidka de andeväsen, som råda öfver berg och dalar.

För de tjangpas eller »nordbor», som tillbringa vintern norrut, är jakten hufvudsaken och boskapsskötseln en bisak. De tibetaner i Gertse, Senkor, vid Bogtsangtsangpo eller i Naktsang, som äga stora hjordar, gå på vintern icke emot norr, ty för dem är jakten däremot en bisak. Jägarstammarna jaga både jak, kiang och antiloper. I kuperad terräng smyga de sig på jaken mot vinden. Det ständiga lifvet i det fria har uppöfvat deras sinnen till det otroliga. De känna jakens egenskaper och vanor lika bra som han själf och veta hur långt de kunna gå, innan de öfverskridit gränsen för hans sinnens skärpa. De veta, att hans syn- och hörselsinnen icke äro särdeles fint utvecklade, men att han snart får väderkorn på skytten och att attacken måste läggas rätt i vinden. Ehuru han går till jakt i sin klumpiga päls, smyger jägaren tyst och smidig som en panter utefter marken tills han kommit inom skotthåll. Då lägger han upp bössan på gaffeln, lockar med eldstålet gnistor ur flintan, som uppfångas i fnösket och komma ändan af en snodd att glöda, och af hanen föres i rätta ögonblicket glöden mot fänghålet. Allt går så lugnt, kallblodigt och försiktigt till väga, att skytten har all utsikt att fälla sitt offer.

En annan gång lurar han i timtal innanför den skyttemur, som han eller hans förfäder, kanske redan hans farfars far, upprest vid en källa, och inväntar med en

ängels tålamod vildåsnornas trupp, då den i solnedgången kommer för att dricka. Men antiloperna, vildfåren och gasellerna äro för vaksamma för att tillåta äfven den skickligaste jägare att öfverrumpla sig. Dock förmå ej antiloperna fullständigt undgå hans listiga försåt. Han sätter ut snaror i de häfdvunna antilopstigarna, och hos jägarnomaderna i det inre Tibet häpnar man ofta öfver de massor af antilopkött, som garnera tältets ring.

Medan männen äro ute, sköta kvinnorna om jakarna och fåren, och då jägaren återvänder i solnedgången, ser han de förra ligga och idissla utanför tältet, medan de senare blifvit infösta i en fålla af sten. Nästan alltid hållas jakarna vid tälten öfver natten, och detta medför också den fördelen att det icke blir långt efter gödseln, som är dessa nomaders enda bränsle. Då det mörknat slå sig alla ned kring elden, öfver hvars lågor tekitteln kokar. De tala då om sitt enformiga lifs angelägenheter, om dagens fångst, om hjordarnas skötsel och om morgondagens sysselsättningar. Där sitter en och lagar sina sulor med senor och en pryl, en annan handgarfvar en jakhud och en tredje skär remmar ur en vildåsnas skinn. Deras lif förefaller så ödsligt och tomt, men själfva ha de intet att sakna — de känna intet som är bättre. En hård kamp ha de att kämpa för förmånen att lefva i denna njugga del af jorden, som kallas Tjang-tang eller nordslätten och dit deras öde kastat dem. Bland fattigdom och faror lefva de dock segerrikt och stort i Guds fria natur; de majestätiska stormarna äro deras bröder, herraväldet öfver dalarna dela de blott med vildmarkens djur, och om natten tindra de eviga stjärnorna öfver deras svarta tält. Flyttades de också ned till rika hyddor

i valnötsträdens skugga, skulle de ändå alltid längta tillbaka till den stora ensamheten bland bergen, till den isande kölden och yrsnön och till det hvita månskenet i tysta tibetanska vinternätter.

Så kommer döden en gång och gläntar i tältets öppning, fåfängt rabblas den eviga bönen: »om mane padme hum», och fåfängt söker man att besvärja och blidka de onda andemakter, som äro fientligt stämda emot människors barn. Böjd, skrynklig och grå slutar den gamle jägaren sin bana och på starka axlar bäres han ut till någon grund skrefva nära kammen af en ås, där han lämnas till pris åt vargar och roffåglar. Då hans barnbarn vuxit upp, veta de icke hvar han lades; i lifvet hade han ingen varaktig stad, och efter döden har han ingen graf. Och ingen frågar därefter — där de dödes ben hvitna, hålla onda andar hus.

Den 14 november. Vackert väder! Lugnt! Väl hade det åter varit —27,1° på natten, men att rida emot söder, mot solen, kändes riktigt varmt. Tibetanernas hästar hade rymt, men om detta var ett arrangeradt svepskäl, så misslyckades det, ty jag lät ett par af mina män följa den ena gubben på hans spaningar, under det att den andra fick följa mig och säga mig namnen på de trakter vi passerade. Ännu kände vi icke våra pappenheimare, och vi vågade ej lämna dem ur sikte, så att de ej med ridande bud skulle lämna upplysningar till myndigheterna i Gertse. I sådant fall hade vi blifvit stoppade, förrän vi ansågo lämpligt. Nu kunde vi vara alldeles lugna åtminstone till nästa tält. Men hästarna återfunnos, och gubben kom stöflande bakom oss, ledande dem. Sedan redo vi i samlad skara mellan kullarna och öfver små lätta pass. Äfven här förekom guld på ett par ställen. Hvarje som-

mar kommer man hit för att gräfva upp den guldhaltiga sanden, kasta den i vinden och uppfånga guldkornen på en utbredd duk. Om utbytet varit rikligt, fördubblas guldsökarnas antal nästa sommar.

Vid lägret LXI visade tibetanerna ingen lust att rymma, de voro idel uppmärksamhet och vänlighet, hjälpte oss med aflastningen och tältningen, samlade bränsle och lofvade att svara för djuren. De tycktes icke ha den ringaste aning om att landet var förbjudet för oss, och icke ens ett eko af några särskilda order hade nått dem, från söder. Jag kunde ju icke så noga veta hur det förhöll sig. Planen till min resa hade varit omnämnd i den indiska pressen, och intet hindrade ju att ett rykte kunnat via Dardjiling eller Peking framtränga till Lhasa; af erfarenhet visste jag också hur lätt en order kan spridas bland nomaderna, då en europé är i antågande. Väl hade jag beräknat, att det vore till min fördel, om jag kunde komma som en tjuf om natten så snart som möjligt efter den engelska missionen till Lhasa och innan tibetanerna voro på det klara med det politiska läget. Men kanske jag misstog mig, och kanske strängare bestämmelser än förr voro utfärdade.

Västerskuggorna glida öfver slätten; endast i öster äro bergen intensivt belysta i skarlakansrödt; i väster bilda de en ramsvart silhuett. Den nya natten utbreder sina mörkblå vingar, stigande allt högre mot zenit, jagande framför sig ett slocknande återsken från den dalande solen. I stjärntändningen äro vi ute och mönstra våra djur, som säkerligen njuta af att gå med lättare bördor. Klockan 7 får jag massage och går till sängs. Klockan 9 kommer Robert med termohypsometern och vi prata som vanligt en timme. Sedan får ljuset brinna

ut, tills det flämtande slocknar i pipan. Länge ligger jag och stirrar på skuggorna, som röra sig och skymta, allt efter som vinden fladdrar i tältduken; jag stirrar tills de förvandlas till odjur och vildjakar, som tråda en hånfull dans kring mitt fängelse. Nu slår midnattstimmen i de orter i Sibirien och Indien, som ligga på vår meridian, och omsider kommer sömnen-befriaren och förjagar skuggbilderna; de lösas upp och försvinna vid horisonten, som blir allt aflägsnare och icke begränsas af tältets tunna väf. Nu susade det stilla som minnen från skogar, ängar och skär. Jag drömde att en stark hand förde mig till en skiljoväg. Han pekade utåt den ena, och en stämma sade att den ledde till hvila, gästfrihet och sommar; den andra ledde till faror och umbäranden bland höga, mörka berg. Då Tsering bar in glödfatet på morgonen var jag glad öfver att i drömmen utan tvekan hafva valt den senare.

Allt djupare tränga vi in i detta hemlighetsfulla Tibet. Under nästa dagsmarsch passerades en rad af lägerplatser, nu öfvergifna, och på ett par ställen sågos stenrader, som lura antiloperna mot fällorna. Så skredo vi upp i en dal, där ett litet isband småningom förstorade sig till en kaka, som nästan fyllde utrymmet mellan fasta hällar af grönsten. Seojynna är ett svart berg i söder, som vi skola ha inom synfältet ett par dagar.

Våra tibetaner äro nu som barndomsvänner med oss alla och säga att de aldrig träffat så snälla människor som vi. Den äldre heter Puntsuk, den yngre Tsering Dava. Vi sitta i timtal ute kring Muhamed Isas eld och prata och medan de gifva mig beskrifningar på alla färdvägar, de känna i Tibet, gör jag mina anteckningar. Tsering Dava har gjort pilgrimsfärden till Tso-rinpotje eller

den heliga sjön Manasarovar, som var ett af målen för mina drömmar och min längtan. Nu skulle gubbarna följa oss blott tre dagar till, de hade lämnat sina jakar och får i sina kvinnors och barns händer och trakten var rik på vargar; eljes skulle de gärna ha följt oss hur långt som helst. Det var 19 dagar sedan de anländt från Gertse, och de skulle stanna i sex månader; 40 eller 50 tält komma årligen från Gertse upp till denna trakt.

De berättade, att då tokpas eller guldsökarna begifva sig upp till guldfälten för att stanna två eller tre månader, medföra de brändt mjöl och kött, som lastas på får och jakar. Då provianten nästan tagit slut, vända de hemåt, taga vägen förbi saltsjöarna, där de lasta alla sina djur med salt, som i det bebodda landet bortbytes mot korn. De ha alltså dubbel förtjänst på en sådan vandring, som skänker dem uppehälle för den öfriga delen af året.

På kvällen fanns en död häst, mager och eländig, midt på iskakan i vår dal. Mot 70 rupees hade jag fått honom af den köpman i Leh, som i december 1901 köpt mina nio sista kameler. Han var som en gengångare från den tiden. Lika oförmodadt dog en mula följande morgon. Hon såg ut att vara frisk och kry och mottog sin börda som vanligt, men hade ej gått hundra steg, då hon föll ned död. De båda små tibetanska hästar, som göra oss sällskap, visa det största intresse för sina stamförvanter i karavanen; de tyckas icke fullt vara på det klara om det är hästar, så magra och utslitna som de se ut. Vid dagens läger, n:r LXIII, kunde vi se hur de marscherade fram till sina herrar och fingo ett par ganska stora stycken af hårdt fruset antilopkött, som de med största begärlighet åto ur handen som bröd. Lika gärna äta de

jak- eller fårkött och tibetanerna sade, att denna diet gör dem sega och härdiga. Man håller af dessa små lurfviga ponies, som till en icke ringa del lefva af jaktens afkastning, äro hemmastadda i bergen och med största lätthet fördraga luftförtunningen; liksom vildåsnornas äro också deras lungor byggda därför. Kölden generar dem icke ett smul; de gå ute hela natten utan en skymt till täcke, och en köld af —30,4°, som vi hade natten till den 17 november, biter icke på dem. Ehuru oskodda röra de sig vigt och säkert i backarna — och ändå se gubbarna, som rida dem, större ut än hästarna själfva. Vi iakttaga under stor munterhet hur vänligt de hälsa hvarandra vid hvarje lägerplats. Puntsuk, som visar Muhamed Isa vägen, rider en liten rödbrun pony, som redan går i bet då vi nalkas. Så fort han får se sin gråa kamrat med Tsering Dava, gnäggar han gladt, spetsar öronen och springer fram till honom; och den gråa svarar lika trefligt. Det är annat än våra hundar, som knappt sett röken af hvarandra, förr än de äro inbegripna i det vildaste slagsmål.

Så passerade vi Seojynnas berg; en sluttning var alldeles svartprickig af betande vildjakar, af hvilka Tundup Sonam sköt två stycken. Mina män togo med sig de bästa bitarna, resten skulle på hemvägen tillvaratagas af våra vägvisare. Dessa voro tydligen imponerade af Tundups träffsäkerhet, men Tsering Dava försäkrade, att han i sin tid skjutit mer än trehundra vildjakar, hvilket icke förefaller öfverdrifvet, då de till det mesta lefva af sin jakt.

Nu bär det ordentligt uppför till passet Tjacktjom-la. Dava Tsering rider framför oss. Hans lilla pony nästan springer uppför backarna, och medan vi ännu ha en bra

bit kvar, se vi mannen och hans häst som silhuetter skarpt tecknade på pasströskeln. Där uppe står ett röse af granitblock, och många guldsökares vägar mötas i detta pass, hvars höjd uppgår till 5,433 meter. Sittande vid en eld, väl behöflig i 10° köld och blåst, iakttogo vi den oerhördt vidsträckta utsikten åt söder, ett virrvarr af gula, rödaktiga och svarta kammar. Några slätter syntes icke mellan dem, och vi anade en tid af ogynnsam terräng. Blott helt nära i sydsydost upptogs större delen af ett flackt bäcken och en liten sjö. Tvärbrant redo vi ned till lägret, där tibetanerna föreslogo en dags hvila, med hänsyn till de nyförvärfvade jakarna.

Under hvilodagen gjorde vi upp med våra vägvisare, som varit så vänliga och hjälpsamma och nu skulle återvända hem till sina kala, kalla berg, där vargar och vindar tjuta i kapp. De fingo tre rupees per dag hvar i gengäld, hvar sin slidknif från Kaschmir samt ett helt fång tomma cigarrettaskar af bleck; de senare tycktes de nästan sätta större värde på än mynten. Och så försvunno de hastigt och lätt öfver kullarna, och vi voro åter ensamma.

I tjugu graders köld firade våra nio muhamedaner sin »ajd» efter ramasan med flöjter, dans, sång och ett nyslaktadt får. På natten sjönk temperaturen till —30,6°. Bläcket fryser oupphörligt i pennan, äfven då man sitter lutad alldeles öfver glödfatet, och min vattenbägare innehåller inom några minuter en isklump.

Vi följde som vanligt karavanens spår. Efter ett par timmar varseblefvo vi från ett pass 22 betande hästar, tre hundra får och några jakar, allt i närheten af ett tält. Längre västerut betade väl fem hundra får och massor af jakar. I en djup dalgång, väl skyddad mot blåsten. voro ytterligare fem tält uppslagna, och från dem

rusade en flock arga hundar mot oss. Några män, kvinnor och barn kommo ut för att se hvad som var å färde. Karavanen hade därför lägrat i närheten, vid västra stranden af sjön Dungtsa-tso (4,914 m.), och inom kort hade vi fyra nya tibetaner på besök. Äfven de voro från Gertse, hade anländt för tio dagar sedan och skulle stanna här i tre månader. I de sex tälten funnos fyrtio invånare, som inalles ägde tusen får, sextio jakar och fyrtio hästar. Den äldste af våra nya vänner var en halt gubbe om 53 år, som hette Lobsang Tsering. Han skänkte mig en bunke fårmjölk och en knippa rökelsestickor af det slag, som uppsättas i templen. Han var villig att sälja tre stora jakar för 23 rupees och vi togo dem utan betänkande.

Sedan karavanen följande morgon brutit upp, infunno sig ett par andra tibetaner, som voro mycket angelägna om att få sälja ett par jakar till. Då jag sade att våra pengar voro i förväg, bådo de att få följa med till nästa läger, där handeln kunde uppgöras. Den kvällen voro vi alltså ägare till tio prima jakar, för hvilka Tundup Sonam utnämndes till chef och ledare. Våra sista mulor och hästar gingo nu under lätta bördor, och jag gladde mig åt hoppet att kunna rädda dem alla. Men just här frös en mula ihjäl i 32,9° köld.

Dagsleden förde kring sjön och upp i en bred dal mot sydost. Midt ibland nomadernas jakar betade 150 kulaner helt fridfullt. En yngling visade karavanen vägen, och gubben Lobsang Tsering red som en härold framför mig på en präktig gul häst, som han till intet pris ville sälja. Han satt och mumlade böner med en förtviflad fart — det lät som surret från en myggkolonn öfver en lind en sommarafton. Själf red jag åter min

stora apelkastade häst från Jarkent för att låta min lilla hvita ladaki hvila några dagar.

Lägret uppslogs vid stranden af en stor sötvattensgöl, i hvars kompakta is de underligaste ljud hördes hela natten; det smällde och klatschade, gurglade och flåsade som af kameler och jakar, och man kunde tro att en hel här af vattenandar höll bal under istaket. Hundarna skälla förargadt däråt, innan de börja förstå att det hör till pjäsen och icke kan undvikas.

Vid aftonlägerelden frågade Lobsang Tsering Muhamed Isa, om vi nära Gomo mött några tjangpas. Muhamed Isa, som lofvat Puntsuk och Tsering Dava att icke förråda dem, svarade nej. Då plirade Lobsang med ena ögat och sade, att Islam Ahun redan berättat att vi icke allenast sett nomader, utan också köpt jakar och haft vägvisare i flera dagar. Muhamed Isa försökte rädda situationen med ett skratt och sade, att den historien hade Islam Ahun hittat på själf. Men gubben var slipad, smålog och tyckte väl att den förra versionen var sannolikast. För oss var det en stor fördel att först komma i beröring med Gertsenomader, som själfva voro främlingar i det land, vi reste igenom. De hade tydligen icke fått några order rörande oss från Lhasa och voro ojämförligt mycket godmodigare och vänligare än osttibetanerna, som under min förra resa genast skickat budskap söderut. Men vi funno nu att Gertsenomaderna voro rädda för hvarandra; de första gubbarna hade ju bedt oss att icke tala om för någon att de hjälpt oss, och de hade också vändt om i rätta ögonblicket, för att icke bli sedda af sina stamfränder från Gertse.

För sin egen del tycktes dock Lobsang Tsering icke vara rädd; han förde oss till andra tält, lämnade upplys-

ningar om vägen till Bogtsang-tsangpo och hade en hel del intressanta saker att förtälja. Så sade han, att bortåt fyra tusen får och flera hundra jakar årligen användas till salttransporter från de sjöar, vi nyss lämnat, och att saltet föres till Schigatse och Lhasa. Från dessa städer kommo också de flesta guldsökarna, och han påstod, att det fanns många andra guldförekomster här uppåt norr, som vi icke sett.

Att Lobsang var en förnäm herre märkte vi snart, ty alla visade honom den största aktning, och vid hans tältläger hade vi ju också kunnat se att han var en rik man. Han talade med en viss värdighet och hade en belefvad, fin klangfärg i sin stämma. Till utseendet liknade han en gammal afsigkommen aktör, utan spår till skägg och med lifligt minspel i sitt koppar bruna smutsiga ansikte. I motsats mot de andra, som buro hvita fårskinnsmössor, hade han en röd turban, och hans päls var likaledes klädd med rödt tyg. Innanför den hade han åtskilligt pick och pack, bland annat en afskyvärd näsduk, en tjock, brokig fyrkantig lapp, som aldrig tvättas, men oupphörligt nyttjas. Där hade han också snushornet, som med en viss skicklighet användes i blåsten. Det mjölfina, gula snuset slås nämligen i en liten hög ut mellan pekfingrets spets och tumnageln, och därpå dras det med buller och bång in i sin destinationsort.

Hvarje kväll aflämnade Muhamed Isa rapport, och denna afton infann han sig med följande ord: »Sahib, Rehim Ali är alltjämt dålig och ber nu att få offra ett får till Allah.»

»Blir han bättre då, så gärna för mig.»

»Ja, säkert, sahib.»

»Det tror jag är humbug, men sämre blir han i

alla fall inte, och muhamedanerna få sig ett godt extra mål. Jag bjuder på fåret.»

»Nej, sahib, det duger inte, då blir offret utan verkan.»

»Nå, men kan jag få njurarna till middag i morgon?»

»Nej, sahib, bara muhamedaner få äta af ett offerfår.»

»Jaså, det är sant, ni tycker att jag är 'kaper' (hedning).»

Då skrattade han och protesterade, men ändrade samtalsämne: »Nu ha vi 13 mulor och 11 hästar kvar, eller inalles 27 djur af den ursprungliga karavanen.»

»Tretton och elfva blir tjugufyra,» sade jag.

»Jaså, då måste jag räkna dem en gång till,» sade min hederlige karavanförare och hade ett rysligt göra innan allting gick ihop. Det befanns slutligen att vi hade 25 djur kvar förutom jakarna.

Vi smälta is för att gifva djuren att dricka.

XVI.

Våra öden på vägen till Bogtsang-tsangpo.

De fem sista dagarna ha vi gått 67 kilometer mot S33°O, och den 22 november togo vi ett tuppfjät till i samma led. Vi äro nu inne på en stor tydlig väg, liknande ett femtiotal parallella gångstigar, upptrampade af saltkaravanernas får och af guldsökarnas jakar. Från trakten Kebetjungu, där nomader lägrade, vände våra nya vänner om hemåt. I denna del af Tibet råder icke samma skarpt tecknade orografiska anordning som längre österut, där längddalar omväxla med latitudinala bergskedjor. Här färdas man dag ut och dag in bland hopgyttrade, mjuka kullar och har mera sällan hjälp af en liten plan yta mellan dem. Ur detta virrvarr uppsticka inga höga dominerande massiv och förgäfves söker blicken de oformiga gletscherkupoler, som vi känna från östra Tibet.

Under den starka köldperioden hade vädret varit lugnt, men då stormen började igen på natten, blef det blott 20,4° kallt. Och den nya dagens ridt blef hård. Vi redo mot SSO och hade stark sydvästlig storm, så att vi voro nära att storkna i de kaskader af stoftmängd luft, som jagade fram utmed marken. Ridten förvandlas till en tortyr, händerna bli i det närmaste oanvändbara, kartbladet slites sönder, och vi undra om vi lefvande skola orka fram till nästa läger. Ansiktet förvrides, förändrar utseende och uttryck. I den hejdlösa blåsten drar man ofrivilligt ihop ansiktsmusklerna för att skydda ögonen, en mängd onödiga rynkor uppkomma och bli hvita af det fina stoft, som fyller dem. Ögonen äro rödsprängda och tåras, tårarna trilla utför kinden, frysa och uppfånga damm. Läpparna äro svullna och spruckna, och vid naglarna spricker skinnet, så att fingerspetsarna blöda.

Ändtligen och mera döda än lefvande nå vi lägret, där männen med stor möda fått upp Muhamed Isas tält och lyckats få lif i en eld, som, då den väl tagit sig, flammar vildt med fladdrande lågor, kastande gnistor åt alla håll i hvirfvelvindarnas dans. Vi skynda dit för att få blodet i omlopp, men det tar tid. Småningom mjukas ansiktsmusklerna åter upp och återtaga sitt vanliga läge och utseende, man söker bli af med de små högar af fint stoft, som samlat sig i ögonvrån, man snyter sig med öfvertygelse midt i lågorna, och det stramar inte längre i mungiporna om man skrattar, ehuru det finns rasande litet att skratta åt. Ett halft dussin af våra sista mulor komma fram till elden, lockade af värmen; Sonam Tsering vill drifva bort dem, men jag låter dem stå, stackars djur, genomfrusna som de äro. Ju

färre som äro kvar, desto mera omvårdnad ägna vi dem och hoppas att åtminstone några en gång skola nå vänligare nejder. Utsikterna härför äro dock icke stora, kornet och majsen äro nästan slut, och af ris finns det blott en säck kvar.

En sådan kväll längtar man till bäddens ide. Där ute låter det som kappkörning mellan artillerivagnar öfver otuktad sten. Blåsten kommer i stötar som om den pulsvis pressades fram. Man hör en stormil, hvinande i gräset, förtona nedåt slätten, men man hör också den nästa i serien, som likt en kaskad vräker ned från fjällen, och man väntar blott att den skall taga tältet med sig på den vilda jakten. Man tänker ej alls med någon saknad på den dag, som nalkas sitt slut, man endast längtar bort, bort — bort från Tjang-tang!

Den 24 november — om en månad är det julafton; skola vi hålla ihop så länge! Djuren hade icke fått vatten vid förra lägret, och icke heller vid dagens lägerplats fanns annat än stenhård is i mynningen af en mycket trång dalklyfta. Isen höggs därför i bitar och smältes öfver elden, och djurens törst dref dem att nästan med våld störta sig öfver hinken. På natten dogo två mulor och på morgonen en tredje, som sökt sig en bekväm graf i en djupt inskuren fåra och som ännu var insvept i sin nattkappa af filt. Min apelkastade häst var trött, och jag red i stället en stor gul, som burit båten och sedan köket. Det senare måste därför öfvertagas af en af våra bästa mulor; denna dog dock före nästa tältning, och kistorna måste hämtas med häst.

Fyra mulor på en dag! Vi hade blott åtta kvar. Hela bagaget bars af jakarna, välsignade jakar! Då vi lämnade de döda, smög sig en skara vargar fram ur

klyftorna. Islam Ahun, som efter Rehim Alis äfventyr följde mig och Robert, sökte skrämma dem, men de togo saken lugnt. Han slängde ett skott efter dem, som kom dem att draga sig tillbaka en bit, men snart voro de framme igen. Ett af kadavren var illa åtgånget af fyra stora gamar, hvilka börjat tidigt, ty de voro redan proppmätta och hoppade sakta ur vägen då vi redo förbi. På något afstånd sutto korparna och väntade på sin tur.

Af 58 hästar och 36 mulor återstodo nu tolf och åtta. Förhållandet mellan spillrorna var alltså nästan detsamma som mellan de ursprungliga siffrorna. Dock vore det förhastadt att häraf draga den slutsatsen, att hästar äro lika goda som mulor i Tibets högland. Hade vi i stället för Jarkenthästarna haft små härdiga Sanskaris, skulle utslaget säkerligen ha utfallit till hästarnas förmån. Men å andra sidan voro våra mulor från Poonch, och hade vi i stället haft tibetanska mulor, skulle de sannolikt ha stått sig bättre än hästarna. Men i Ladak finner man endast undantagsvis tibetanska mulor.

Längre ned i dalen passerade vi en »mane-ringmo» eller stenkista, täckt med mane-stenar, och våra män blefvo upplifvade af dessa hemlandsmärken. Vi redo uppför en höjd med dominerande utsikt. I SO syntes en rätt stor sjö, omgifven af hvita gipsfält och terrasser. Öfver tre i dess västra strandbryn utlöpande klippkammar nådde vi södra stranden, där läger slogs. Detta var tydligen Rinak-tjutsän eller »Svarta bergets varma källa», ty allting stämde väl öfverens med den beskrifning, Lobsang Tsering gifvit på denna plats.

Nu skrefvo vi den 25 november, eller den dag som jag angifvit åt öfverste Dunlop Smith såsom sannolik för vår ankomst till Dangra-jum-tso. Posten borde alltså

vara långt före oss vid sjön. Posten ja! Alldeles som om vi hade en aning därom; vi visste ju icke, om vi på stranden skulle mötas i gästfria tält eller af en ogenomtränglig mur af hästar och soldater och ett stängsel af gaffelprydda bössor.

Vi nalkades nu Dutreuil de Rhins route af 1893, men skulle icke korsa den, ty den låg ännu några få dagsresor österut. Däremot korsade vi söder om sjön Bowers route af 1891. Vi skulle sedan under några dagar vistas i okändt land, tills vi skuro Littledales väg af 1895, min egen af 1901 och Nain Sing's af 1873.

På natten sjönk temperaturen till —33,2°, den lägsta vi hittills haft. Vi gingo mot söder och till något lägre trakter och ehuru vintern fortskred, borde den knappt kunna skänka oss lägre köldgrader. I fyra dagar bar det vidare mot middagssolen. Vi redo långsamt öfver pass och genom slingrande dalar, öfver små slätter, där kiangs njöto af sitt storslaget fria lif, öfver en stenhårdt frusen älf och förbi källor, omgifna af iskakor, lysande smaragdgröna i solen, förbi en fårahjord och fyra tält och slutligen ut på en öppen slätt, kringgärdad af berg och fallande mot söder, där en nästan uttorkad saltsjö, tack vare de gips- och saltkristallisationer, som voro kvar i dess bäcken, utsände ett sken som af nyfallen snö.

Här lockade den blåa röken från våra lägereldar. Trakten kallades Mogbo-dimrop, och vid de röda bergens fot syntes sex svarta tält inom stenmurar. Namgjal och Tundup Sonam gingo dit och funno åtta invånare, gubbar, gossar och barn, ty de kraftiga männen och kvinnorna voro ute med boskapen. De lydde under provinsen Naktsang och Devaschung, eller regeringen i Lhasa, och kunde därför icke lämna några upplysningar om Dangra-jum-tso,

hvars nomader lydde under Taschi-lunpo. Jakar och får skulle de gärna sälja, om vi ville vara så goda att stanna öfver morgondagen.

Då vandrade Muhamed Isa själf till tälten och återvände med idel dystra aningar. En gubbe från en närbelägen tältby hade kommit dit och varnat de andra. Han hade talat i en hård och myndig ton och sagt: »Vi veta att ni har en europé med er och för sådana är landet stängdt. Hindra er kunna vi icke nu, men vi akta oss väl att sälja jakar och får åt er, och några upplysningar kunna vi icke lämna. Det vore allt bäst för er själfva, om ni vände om så fort som möjligt, eljes går det er illa.»

»Vi äro på väg till Taschi Lama, som väntar oss.»

»Här i trakten ha vi intet att göra med Taschi Lama, ty vi lyda direkt under Lhasa.»

Tundup Sonam, som också var med, hade märkt, att två ynglingar saknades, och han var öfvertygad om, att de skickats med ilbud till närmaste »bombo» eller höfding i söder. Det gällde tydligen för oss att ju förr dess hellre komma in på det område, som lydde under Taschi-lunpo.

Senare på dagen nalkades en vandringsman vårt läger. Han såg trasig och eländig ut och sade, att han tillhörde ett följe af 35 pilgrimer från Naktju, som med sex hundra får och hundra jakar varit vid den heliga sjön och det heliga berget i Ngari-korsum och nu voro på väg till sina hem i Naktju, dit de ännu hade tre månaders väg. Hela vallfarten tog dem två år eller mer, ty de stannade i dagar och veckor öfverallt där betet var godt. De gingo norr om Tjargut-tso och följde en gammal välkänd pilgrimsväg.

Den 1 december bröto vi därför tidigt upp och i —31,2°, som kostade en mula lifvet. Hon blef genast nästan totalt uppäten af fem vargar, som voro djärfva nog att icke gå ur vägen, då vi redo förbi. Halfvägs stod ett tält, där två argsinta ljusgula hundar tycktes vara ensamma herrar, men man kunde vara säker på att invånarna själfva sutto och tittade på oss genom sina kikhål, rädda för att komma ut. I närheten af dagens läger funnos också tält, där mina vanliga underhandlare kursade till sig två jakar, tre får och en stånka mjölk, som var så full af hår och smuts, att den måste silas för att kunna förtäras. Först hade de gjort sig noga underrättade om att ingen »peling» fanns bland oss och ville själfva besöka vårt läger för att öfvertyga sig. Då de fått höra, att den förnämsta i vårt sällskap var en »kalun» eller hög ämbetsman från Ladak och att vi hade flera farliga hundar, hade de afstått från besöket. Vid uppbrottet infunno sig två af dem, och Muhamed Isa tog den ena med sig som vägvisare. Den andra stannade kvar och mönstrade mig, undrande om jag var »peling» eller »kalun». Han kom visst aldrig på det klara med den saken, ty han såg ytterst bekymrad ut då vi redo vår väg.

Den dagen redo Robert och jag vilse; vi hade Hadji till härold, men han förlorade spåret och drumlade i väg med oss åt galet håll. Medan han spanade efter spåret, sutto vi i en öppen dal vid en eld och hörde stormen susa öfver oss och sågo mörka hotande snödraperier svepande öfver bergen i norr. Då vi icke hörts af långt efter Tsering och han ej sett skymten af oss, anade Muhamed Isa oråd och skickade ut spejare, som sent omsider fingo tag i de saknade.

Lägret LXXVII hade förlagts till de högre regionerna i en bidal, där en källa frusit till i väldiga isflak. Vid elden funno vi två främlingar i röda turbaner, omlindade med stångpiskan, bärande elfenbensringar och afgudadosor af silfver samt klädda i pälsar med röda och gröna band; beväpnade med svärd i baljor, silfverbeslagna och rika på dåliga koraller och turkoser; de buro nya granna filtstöflar och hade sina svarta muskedunder slängda öfver axeln. Bland våra djur betade deras hästar. De tillhörde pilgrimsskaran från Naktju. Våra ladakis voro emellertid öfvertygade om, att de infunnit sig för att spionera. Voro vi för starka för dem, skulle de, såsom skedde, fråga om vi hade något att sälja, eljes skulle de stjäla våra hästar. Emellertid uppträdde de mycket höfligt och vänligt och lofvade att komma igen följande morgon med några jakar och får, som vi kunde få köpa.

»Vi stanna här tills det är mörkt och komma före dagningen tillbaka. Om någon i trakten skulle se att vi inlåta oss i handel med en 'peling', skulle det stå oss dyrt.»

»Ni behöfva icke alls vara rädda, vi skola icke förråda er,» sade jag.

»Äfven om ni gör det, bombo tjimbo, blir det svårt att hitta oss; det finns många Naktjupilgrimer på vägen till det heliga berget Kang-rinpotje (Kailas).»

»Var alldeles lugna och kom igen med djuren, så får ni bra betaldt.»

»Ja väl, men säg oss, är icke ni den peling, som för fem år sedan med två följeslagare kom till Naktju och af guvernören tvingades att vända om?»

»Jo, det var jag.»

»Vi sågo er icke själfva, men hela provinsen talade om er, och ni hade en viss Schereb Lama till vägvisare.

Västtibetanska kvinnor i festdräkt (Kjangrang, Transhimalaya).

Ni hade också en stor karavan af kameler och flera ryssar i er tjänst.»

»Hur kan ni minnas allt det där?»

»Ack, man talade mycket därom och undrade, om ni skulle kunna undgå att öfverfallas af röfvare.»

Föga smickrad af denna oväntade popularitet, fann jag det solklart, att om gemene man hade så bra reda på mig, skulle det bli lätt för myndigheterna att följa mina spår. Nu visste tibetanerna att jag och ingen annan nalkades hjärtat af det förbjudna landet. Hur fort skulle detta faktum på ryktets vingar flyga mot söder? Hur fort skulle Devaschung hinna stoppa oss? Hvar skulle våra stolta böljor lägga sig och ett obevekligt »hitintill, men icke vidare» mot en bakgrund af framladdare och blanka svärd resas i min väg? Ja hvar skulle mina drömmar åter gå i kras och min längtans pulsar sluta upp att slå?

Följande morgon, då pilgrimerna återkommit, purrades jag tidigt och gick ut och mönstrade den marknad, som af ett trollslag vuxit upp ur ödemarkens grus. Solen hade icke orkat öfver bergen, lägret låg i iskall skugga, luften var mörk och rå. Röken ringlade kväfvande från eldarna, och genom dess moln framskymtade sex förträffliga jakar med träsadlar på. I sina pittoreska dräkter och med svärd, knifvar och gehäng skramlande vid sidan, gestikulerade tibetanerna och framhöllo i ett flöde af väl valda ord de salubjudna grymtoxarnas ovanliga egenskaper. Slutet blef att alla jakarna stannade i vår ägo tillika med två paket tegelte, en säck tobak från Buthan och ett par magar smör. I mynningen af mitt tält radade Robert upp de silfverblanka mynten i högar, och tibetanernas ögon lyste af fröjd vid åsynen af så mycket pengar och vid

ljudet af den klara silfverklangen. Några tomma bleckaskar och en dito cigarrlåda vandrade den vanliga vägen innanför pälsen.

»Känner ni vägen söderut?» frågade jag.

»Ja, nog känna vi den alltid.»

»Har ni lust att följa oss, skall ni få tre rupees om dagen?»

»Lust ha vi nog, men vi våga ej.»

»Hvad är ni rädda för?»

»Vi hafva hört att söder om detta pass går budkafle om uppbåd och att man samlar beväpnadt folk för att hejda er. Vi ämna skynda oss norrut så fort som möjligt. De våra äro redan i förväg.»

»Hvar tror ni att de uppbådade vänta oss?»

»Det vet ingen, men att folk samlas är alldeles säkert.»

»Hvad tror ni att de tänka göra med oss?»

»De skola hindra er från att fortsätta mot söder, men de skola icke göra eder något ondt.»

»Hur vet ni det?»

»Jo därför att bombo tjimbo förra gången var vänlig mot dem och icke vägrade att gå emot väster som de begärde.»

»Hvilken väg tror ni de nu skola be mig taga?»

»Troligen samma väg som då, åt Ladak.»

Med silfret skramlande i bleckaskarna stego de till häst och försvunno nedåt dalen, medan vi, nu ägare af aderton präktiga jakar, stretade upp mot det lilla, men branta pass, som reste sin sadel öfver lägret LXXVII. Från dess krön hade man en vidsträckt utsikt åt söder öfver latitudinala kammar, skilda från hvarandra af mera öppna, breda dalar, men länge dröjde det icke förr än allting sopades bort af en piskande snöyra. Marken blef

krithvit och dolde karavanspåret, men de dalar vi följde visade ändå vägen tydligt nog. Stela af köld redo vi ned till slättlandet, där våra hästar mer än en gång höllo på att stå på hufvudet i de retsamma råtthålen.

Utifrån slätten pekade Hadji tillbaka upp mot passet — där syntes tre ryttare, svarta mot snön; de redo i starkt traf och upphunno oss snart. Det ångade om deras svarta frustande hästar, bössor buro de i axelremmarna och svärd hade de i lifgördeln, sina rödvioletta kappor hade de buntat ihop bakom sadeln och de voro klädda i fårskinnspälsar, svarta och flottiga af lägereldarnas sot och det slaktade villebrådets blod och fett, som under årens lopp tjocknat och stelnat till en skinande, af sprickor genomfårad skorpa. Som om vi varit målet för deras färd, följde de oss hack i häl, saktade farten och redo fram till min sida. Kort och tvärsäkert frågade en grof karl:

»Hvad äro ni för ena?»

»Pilgrimer.»

»Hvar kommer ni ifrån?»

»Från Ladak.»

»Hvart resa ni?»

»Till Dangra-jum-tso.»

»De som komma från Ladak komma aldrig norrifrån.»

»Det kan väl hända, men vi komma ifrån norr. Hvar har ni varit själfva?»

»Hos släktingar, som tälta i öster. Vi ha ännu två dagsleder hem.»

Därpå gåfvo de hästarna hälarna och fortsatte fram till karavanen, som lägrat i lä vid en liten klipptand. Och här släppte de sina hästar i bet, gjorde sig hemmastadda och underkastade Muhamed Isa samma korsför-

hör. Strax före solnedgången fortsatte de västerut. Vi hade en obehaglig känsla af att något ödesdigert, något afgörande, drog ihop sig framför oss och att kanske redan i morgon vårt öde skulle beseglas. Ty att dessa män voro spioner var alldeles solklart. De voro en kontingent af den månghöfdade budkafle, som på befallning från Lhasa släppts lös i dalarna för att skramla ihop vapen-

Muhamed Isa framför sitt tält.

föra män. Inom kort skulle vi få se dessa omutliga ryttare växa upp som svampar ur marken.

I stil med vår stämning i afvaktan på det öde som väntade oss var också lägret LXXVIII och väderleken. Något bete fanns icke, endast is, och bränslet var uselt. Himlen var dold af ogenomträngliga moln, det snöade på bergen, nordväststormen tjöt och klagade i knutarna och jagade upp aska och argolfjun i hvirflar, som dan-

Kort och tvärsäkert frågade en grof karl: »Hvad äro ni för ena?»

sade in i tältet, där valparna lågo hoprullade i ett hörn för att värma hvarandra.

Den 4 december lämnade vi en mula efter oss igen. Hela landet låg snötäckt och ridten blef nedrigt kall, istappar bildade sig i mustascherna och högra foten var utan känsel, under det att den vänstra i lä om hästen, höll sig vid lif längre. Hundratals antiloper och en mängd kiangs betade till vänster om vår route; hundarna rusade mot dem, men då de icke rörde sig ur fläcken, funno hundarna situationen obehaglig och vände snopet om. Genom en verklig klipport redo vi ut på en ny liten slätt, där stora iskakor bildade en kedja. Några människor syntes icke till och vi togo för gifvet, att det egentliga motståndet skulle ske först vid Bogtsangtsangpo, just på den väg, där jag förra gången tvingats öfver åt väster.

Nästa dagsmarsch förde öfver ganska tröttande kullar, där här och hvar små klintar af vittrad porfyr titade upp ur marken. De vilda djurens spår korsa hvarandra i alla riktningar, och stigar efter boskap och får äro lika vanliga. Ofta ser man fårfållor af sten eller eldstäder, där nomaderna lägrat. Ändtligen nådde vi det efterlängtade pass, hvarifrån vi hade öppen utsikt öfver Bogtsangtsangpos dal, där floden slingrade sig i flera blänkande isband. Vi korsade floden på en sandad stig och lägrade i lä om ett utsprång vid södra dalsidan. Två män, som drefvo tre jakar västerut, sade sig komma från Lhasa för att i uppdrag af Devaschung hämta smör i och för tempeltjänsten. En gumma i ett närbeläget tält hade intet annat än en bunke mjölk (åma) och sur mjölk (dschå) att sälja, men hon lämnade flera upplysningar om vägarna till Dangra-jum-tso. På kvällen hård sydvästlig

storm; egendomligt är att se hur de hvita cirrusmolnen samtidigt sväfva i alldeles motsatt led, förrådande att helt andra vindriktningar härska öfver dem som råda utmed jordytan. Som vanligt under storm var temperaturen hög eller blott — 15,8°. Vi voro här på en höjd af 4,767 meter.

Då inte ens här vid Bogtsang-tsangpo något misstänkt visade sig, togo vi åter situationen med lugn och stannade öfver den 6. Vårt förråd af ris, brändt mjöl och vanligt mjöl var nu slut, blott för min räkning fanns ännu något hvetemjöl, så att jag fick min nybakade runda brödkaka hvarje morgon och afton. Men de andra fingo lefva uteslutande af fårkött, och dagligen åtgick minst ett får. Just som Tundup Sonam och ett par af de andra återvände från en rekognoscering, som inbringade fyra feta får, syntes sex män kommande till fots mot vårt läger. Storvesiren, Muhamed Isa, fick preparera dem, innan de fördes inför mig. Den förnämste bland dem presenterade sig själf:

»Jag är gova (distriktschef) här i trakten och har fått bud norrifrån, att ni var på väg mot söder. För fem år sedan reste ni här förbi med 25 kameler. Jag kommer nu för att få veta ert namn, hur många tjänare och lastdjur ni ha och hvart ni ämnar er.»

»Hvarför gör ni dessa frågor?»

»Därför att jag lyder under guvernören af Naktsang och måste lämna honom underrättelser, annars skär han halsen af mig.»

Han fick alla de upplysningar han begärde, hvarpå han frågade:

»Vill bombo tjimbo vara så snäll och stanna här tills svaret kommer?»

»Hvar är guvernören af Naktsang?»

»I Schansa-dsong vid Kjaring-tso.»

»På hur lång tid kan ett bud nå dit?»

»På tio dagar.»

»Svaret bör alltså vara här om tjugu dagar; nej tack, så länge ha vi icke tid att vänta.»

»Ni måste dock stanna i tre dagar, tills jag hunnit anskaffa en skrifkunnig man.»

»Nej, vi bryta upp i morgon.»

Så långt hade alltså allting gått bra. I stället för att mötas af härsmakt funno vi landet öppet i ännu tjugu dagar. Men sedan skulle det bli annat af; Naktsangs guvernör skulle icke låta mig gå ett steg längre mot söder, jag kände honom sedan 1901 och visste, att han var obeveklig. I allra bästa fall skulle han uppehålla oss, till dess svar anlände från regeringen, och liksom Dutreuil de Rhins och Grenard skulle jag då få vänta i en eller annan månad.

Vår höfding hade också sin egen lilla privata politik och sade att förhållandet mellan Devaschung och Indien nu vore vänskapligt och att han därför skulle behandla oss som vänner. Att sälja lastdjur åt oss eller ge oss vägvisare vågade han icke utan order från guvernören, men däremot skulle han gärna ge oss de upplysningar, vi begärde. Han meddelade också några namn, som väl öfverensstämde med Nain Sings och visade hur samvetsgrant den berömde punditen utfört sitt uppdrag. Käglan norr om vårt läger kallade han Tugu-lhamo; Gobrang är en bergrygg nordost därom, och en bidal heter Ragok. Nain Sing har namnen Dubu Lhamo, Gobráng och Ragu. Han räknade nio dagsresor till Dagtse-tso, den saltsjö, där jag år 1901 tältade vid Bogtsang-tsang-

pos mynning. Att Nain Sing här är på villovägar och låter floden tömma sig i Tjargut-tso, är ju förklarligt, då han aldrig varit där och litat för mycket på infödingarnas ofta alltför sväfvande uppgifter.

Fram på aftonen hade höfdingen blifvit ändå vänligare stämd och föreslog att följa oss i tre dagar, under förevändning att han skulle hålla ögonen på oss. Han skulle dock färdas på något afstånd och, liksom nattugglorna, inte komma fram förr än det var mörkt. I natt hade han sitt upptill gröna, nedtill hvita höfdingetält uppslaget bredvid våra.

Under fem och en half mycket korta dagsleder följde vi Bogtsang-tsangpo mot öster, dels helt nära floden, dels i parallelldalar söder därom. Den 7 december förlorade vi den ur sikte, men i trakten Pati-bo kom den tillbaka genom en smal tvärdal. Fallet mot öster är ytterst långsamt och floden slingrar i de vildaste mäandrer, så att stigen endast i söderkrökarna tangerar stranden. En mängd eldstenar och verkliga murade spisar förråda att nomader i stort antal tillbringa sommaren vid Bogtsang-tsangpo. Vattenmängden är ytterst obetydlig; floden matas nämligen mest af källor, som få sin näring af höstregnen, men sina ut på vintern. Öfverallt ligger tjock is, som blir starkt konkav till följd af flodens konstanta sjunkande. Bergskedjorna på ömse sidor löpa i öster och väster, och ibland ser man tre sådana kammar i söder. Ofta förvånas man öfver flodens nyckfullhet att i en skarp krök skära igenom en klippig bergskam, och man tycker att det varit vida bekvämare för dess fåra att följa samma öppna längddal som hittills. Men Tibet liksom de flesta andra bergländer erbjuder många gåtfulla och svårlösta problem af liknande slag. Där relativt varma källor mynna ut på vår sida är

Tang-jung-tsaka, sedd från La-ghjanjak.

floden öppen ett stycke, och i ett par sådana vakar fångade Robert fisk — ett mycket välkommet ombyte i vår enformiga diet.

Kölden höll sig i allmänhet omkring 30° på natten; den 12 december antecknade vi —31,5°. Vädret var ombytligt och himlen ofta betäckt med kompakta moln. Två mulor dogo och karavanen bestod nu af 18 jakar, 11 hästar och 4 mulor. Jakarna äro icke vana vid långa dagsmarscher, och vårt framryckande mot öster skedde därför mycket långsamt. Vi kunde således icke forcera marscherna om vi aldrig så gärna velat. Flera sjuklingar funnos bland männen, och apoteket anlitades flitigt. Särskildt led Muhamed Isa af svår hufvudvärk, och ibland redo vi förbi honom, där han låg rak lång på rygg på marken. Han fick både antipyrin och kinin, och jag rådde honom att så litet som möjligt färdas till fots.

Höfdingen blef alltmer hemmastadd hos oss och iakttog icke längre några försiktighetsmått. Ibland tittade han in till nomaderna på vägen, men hans tält blef alltid rest bland våra. Dagligen förde han en eller par nomader till mig; de lämnade upplysningar om landet och sålde får och mjölk. Flera af dem voro från Ombo, en by och en trakt vid norra stranden af Dangra-jum-tso, där ett par stenkojor finnas och korn odlas. Betet kring sjön sades vara så uselt, att strandborna på vintern måste draga norrut med sina hjordar. Om något postbud från Schigatse hade de icke hört talas, lika litet som om något uppbåd, riktadt emot oss.

Den 12 december lämnade vi Bogtsang-tsangpo och styrde mot sydost. På kvällen utbröt hård storm och minimitemperaturen sjönk till blott —10,3°; föregående natt hade den varit nere till —31,5°!

Sedan en mula dött på natten och de öfverlefvande djuren med särskild omsorg vaktats mot de ovanligt närgångna vargarna, bröto vi den 13 december upp till passet La-ghjanjak (5,161 meter högt), där ett kummel markerar vattendelaren mellan Bogtsang-tsangpo och Dangra-jum-tso. Den förra synes slingrande i sin dal ända till sin slutsjö Dagtse-tso; den senare synes ej, men mellan två väldiga bergmassiv anar man dess sänka. Där ligger den heliga sjön Dangra-jum-tso, som så länge varit vårt mål, och dit jag hade bedt öfverste Dunlop Smith låta skicka min post. I sydost reste sig öfver ett haf af bergsvågor ett par dominerande snöhöljda toppar, och i samma väderstreck hade vi en liten rund sjö, kallad Tang-jung-tsaka, förut sedd af Nain Sing, som kallar den Tang-jung-tso. Öfvergifvet och folktomt såg landet ut, och inga ryttare redo genom dalarna för att spärra vår väg. Längre ned passerades ett par tält, hvilkas invånare sade, att vi voro på villovägar om vi ämnade oss till Dangra-jum-tso, ty dit var det fyra små dagsresor rakt mot söder. Hela Naktsang visste att en »peling» var i antågande, påstodo de, ett rykte, som dock tydligen spridt sig ifrån norr, icke ifrån söder. Om postbudet verkligen kommit till sjön, skulle han icke kunnat undgå erfara att vi voro nära, och han skulle då söka upp oss.

Nu var kölden åter nere på —31,1°, och vi läto djuren hvila öfver en dag. Därunder gjorde jag med Robert och Schukkur Ali en fotvandring ned genom en ovanligt vild och pittoresk dalgång, som på sina ställen var föga mer än en meter bred och inskuren mellan lodräta bergväggar. Ibland är dess botten fylld och spärrad af nedrasade block, men den utfylles för öfrigt af en bäck, som nu helt och hållet frusit till is. Äfven dess forsar och vattenfall ut-

gjordes af glasklar is, skimrande blågrön i daldjupet, där underliga grottor urholkats af sommarvattnet. Här pressades vinden ihop som i en blåsbälg samt väsnades och pep i klipputsprången. I en utvidgning af dalgången gjorde vi upp eld och rastade. Utmed klippväggen ofvanför sväfvade sex stolta örnar på orörliga vingar.

Enligt öfverenskommelse mötte oss Rabsang med ett par af våra jakar, så att vi kunde rida tillbaka. Men han medförde också oroande nyheter. Vid de tält vi sett i går högre upp i dalen hade tolf beväpnade ryttare samlats för att hejda oss. Med ilbud hade nämligen en order kommit från Schigatse att spärra vår väg och tvinga oss tillbaka mot norr. Jag gjorde inga frågor vidare, men återtåget var tyst. Väl kändes det bittert att just nu — då vi från La-ghjanjak skådat ut öfver det stora okända landet, blott genomskuret af Nain Sings route af 1873, som vi tänkt korsa i en enda punkt — se alla de vackra upptäckter, jag så länge drömt om, blekna bort som en dimma, och särskildt grämde mig den tanken att andra sedan skulle komma och beröfva mig dessa eröfringar. Minnen från den förflutna hösten och förvintern susade i mitt hufvud; det väldiga brospann, vi spänt öfver Tjang-tang, hade hållit och i sista ögonblicket hade nomaderna kommit oss till hjälp. En vacker och djärf resa hade det varit, men jag hade aldrig tänkt mig den som annat än ett förspel till de stolta planer, som höllo mig vaken om nätterna och bundo mina tankar under de tröstlöst långa ridterna. Och nu hade dråpslaget kommit, nu skulle mina segerdrömmar förtona i det blå med röken från den lägereld, som betecknade vår sydligaste punkt af framträngandet i det förbjudna landet.

XVII.

Ödemarkens jul.

Mycket nedslagen, men till det yttre lugn, hoppade jag ned från jaken och gick in i mitt tält, just då Tsering bar in glödfatet. Tältet föreföll mig ödsligare än vanligt, glödfatet ingaf mig en känsla af trötthet, alldeles som om jag icke förr än nu märkt hur ensamt och tungt mitt lif varit hela denna vinter; men Tsering var lika tvärsäker som alltid, där han satt och petade i elden med sina smedsfingrar för att plocka bort ett par ännu rykande argolglöd.

»Nu ser du att jag fick rätt ändå; hur många gånger har jag inte sagt att vi skulle bli stoppade vid Bogtsang-tsangpo,» sade jag.

»Stoppade!» utropade Tsering förvånad.

»Ja, nu äro vi fast, men jag går inte ett steg ur fläcken, förrän tibetanerna försett mig med en ny karavan, om det så också skulle ta hela resten af vintern. Se'n gå vi mot nordost, söka upp de mongoliska pilgrimernas väg och skynda till Peking. Jag vill tvinga mandarinerna att låta mig se de delar af Tibet, där ännu ingen europé varit.»

»Jag förstår icke hvad sahib menar, ännu så länge har ju ingen hindrat oss och landet mot söder ligger öppet.»

»Hvad säger du; ha de icke just i dag kommit för att hindra oss att fortsätta?»

»Nej tvärtom, tre tibetaner sitta hos Muhamed Isa och de äro idel artighet och vänlighet.»

»Då har Rabsang bara spelat mig och babu sahib ett spratt?»

»Nej,» svarade Tsering skrattande, »nu förstår jag. Rabsang var vid de öfra tälten på morgonen, och där blef han uppskrämd af en tibetan, som sade att vi skulle bli tvingade att stanna där vi voro, emedan vi icke hade någon rättighet att resa söderut genom Naktsang. Men detta var blott tibetanens egen fundering och Rabsang, som genast efter sin återkomst gick ned i dalen med jakarna, hörde aldrig hvad som verkligen försiggick hos oss.»

»Skönt, Tsering, slakta det fetaste fåret och bjud på kalas öfver lag; jag skall ha njurarna, brynta i deras eget fett.»

Nu föreföll mig det lilla stormpiskade tältet bekvämare än någonsin, och från glödfatet steg en hemtreflig och vänlig värme. Jag satt just försjunken i mina tankar och undrade om det ej ändå var ett varsel, då Muhamed Isa anmälde de tre tibetanernas besök. Jag bjöd dem att sitta vid elden. Vändande mig till den förnämsta, som var klädd i blodröd päls och tegelröd räfskinnsmössa, frågade jag hvem han var.

»Jag är Karma Tamding i Tang-jung,» svarade han, och det förvånade mig att han genast yppade sitt namn, något som de eljes ofta äro rädda för, enär kännedomen om namnet kan leda till repressalier från de maktägandes sida.

»Vi äro alltså här inne i Tang-jung-provinsen?»

»Ja, bombo tjimbo, det pass, ni gick öfver i går, är

dess norra gräns; åt väster räcker Tang-jung tre dagsresor, åt öster tre och åt söder till Dangra-jum-tso.»

»Hvarför har du kommit till mitt tält, Karma Tamding, har du fått befallning från en öfverordnad höfding?»

»Nej, men vilda rykten ha varit i omlopp här en tid. Först var det en gammal kvinna, som visste att två hundra ryttare nalkades från norr. Stora röfvarband från Naktju ha plundrat nomaderna i norr, och vi togo för gifvet, att det var röfvarna som kommo till vårt land. I förrgår hörde vi att det var en fredlig europé, som väl tog jakar, får, smör och mjölk från folket, men alltid betalade rundligt. Nu har jag kommit för att med egna ögon se våra gäster och jag är mycket glad öfver att finna er i stället för röfvarbandet.»

»Du har alltså icke hört talas om, om något bud från Schigatse frågat efter oss?»

»Nej, icke ett ord. Men just i dag har jag hört att ett ilbud afgått från Bogtsang-tsangpo till Schansa-dsong och att därifrån ilbud skickats till Lhasa.»

»Vill du tjäna oss och sälja jakar, Karma Tamding?»

»Ja, gärna. Jag har sett er för fem år sedan vid Bogtsang-tsangpo. Då fördes ni ur landet med en stor eskort och två officerare, men nu tyckas européerna ha rättighet att färdas här.»

»Vill du skaffa oss vägvisare?»

»Gärna, men hvilken väg ämnar ni välja? Tänker ni er till Dangra-jum-tso, måste ni gå öfver Kam-la ett stycke högre upp här i dalen. Föredrager ni vägen förbi Ngangtse-tso, måste ni fortsätta åt öster. Oss gör det alldeles detsamma hvilken väg ni väljer, men jag måste veta det bestämdt. Jag skall då rida tillbaka till mitt tält och hämta rostadt mjöl, som ni kan få köpa, när jag

ett par dagar senare upphunnit er. Jakar skall jag skicka hit i morgon tidigt.»

Karma Tamding såg så tillförlitlig ut, att jag betalade honom halfva summan i förskott, och följande morgon köpte vi tre jakar för 20 rupees stycket och fingo en vägvisare, som öfver två besvärliga pass förde oss österut till trakten Rara, och den 16 december öfver Pike-la (5,169 m.), en tröskel i en längddal, som löper parallellt med Bogtsang-tsangpo.

Vi föranleddes att lägra tidigt af en af våra tre mulor, som icke orkade längre. På stapplande ben kom hon fram till elden och lade sig. »Hennes död blir väl det första budskapet jag får i morgon,» tänkte jag, men jag behöfde icke vänta så länge, ty innan stjärnorna begynte tändas, låg hon stel och kall i lägereldens rök. Af mulorna från Poonch återstodo nu endast två.

Så kom Karma Tamding ridande, åtföljd af tolf andra tibetaner, två af dem kvinnor. De satte sig kring elden och tittade på mig; och jag tittade på dem. Den äldre kvinnan hade en skön fårskinnspäls och öfver pannan ett smycke af dinglande koraller och silfvermynt från Lhasa. Den yngre var lika påpälsad och hade en storartad fårskinnsmössa. Man såg därför icke mycket af henne, men det lilla man såg var otroligt smutsigt och snorigt. Männen voro kraftfullt och harmoniskt byggda karlar — det syntes då de läto högra ärmen falla och blottade bröstet i värmen från elden.

Sedan vi tittat nog på hvarandra och sedan jag fått veta att en liten sjö i närheten hette Tarmartse-tso, kröp hela bunten in i Muhamed Isas tält för att utbjuda sina matvaror till salu. Och där köptes för hela 68 rupees rostadt mjöl och korn, och det var en glädje att se med

hvilken strykande aptit våra tolf sista djur mumsade i sina kornpåsar; det var länge de fått hålla till godo med ödemarkens usla bete.

Följande morgon togo vi farväl af den hedersmannen Karma Tamding. »På gränsen af Naktsang träffar ni en gubbe, som heter Tjabga Namgjal och som är lika hygglig som jag,» var det sista han sade. Vi drogo vidare på vårt långa vintertåg genom Tibet, mot öster i samma bekväma längddal, och lägrade i trakten Neka, hvars ominösa namn kanske blifvit ödesdigert, om Tang-jungs landshöfding, hvilken här har sitt hufvudkvarter, varit hemma. Men dess bättre hade han med barn och blomma nyligen begifvit sig till nyårsfesten i Taschi-lunpo och lämnat sina stora får- och jakhjordar i sina tjänares och herdars vård. De sålde oss mjölk och smör, men ogillade mitt tilltag att ofreda de beskedliga fiskarna i en närbelägen källbassäng. Inom en timme hade jag tjugufem stycken på det torra, och de voro hjärtligt välkomna till middagen. Robert hade varit dålig ett par dagar och fick nu hög feber, som höll honom bunden vid sängen. Sonam Tsering led af någon besynnerlig bergssjuka, som kom hela hans kropp att svullna och antaga en violett färgton. Ännu ett par af männen ledo af krämpor, och apotekskistan stod följaktligen åter på vid gafvel. Sonam Tserings tält är som ett lasarett, där alla sjuklingar få tak öfver hufvudet, då de äro odugliga till tjänst. Men gamla Guffaru är alltjämt kry, arbetar för två och har ännu icke behöft använda sin från Leh medtagna liksvepning. Hans stora hvita skägg har gulnat i röken från lägereldarna och hans händer, som frusit så mycket i vinter, äro mörka och hårda som trä. För att skänka invaliderna ro stannade vi två dagar vid lägret n:r XC. Min apel-

kastade från Jarkent höll på att gå ned sig i källgölen; lyckligtvis uppmärksammades han från lägret och halades upp ur dyn af tio starka karlar. Sedan torkades han vid elden, fick massage och omlindades med filtar. Men han orkade icke långt efter den betan, hans dagar voro räknade.

Den 20 december redo vi vidare genom den med Bogtsang-tsangpo parallella längddalen och lägrade i mynningen af en tvärdal från de södra bergen, kallad Kung-lung. Öfverallt ser man frusna källor — ju längre söderut vi komma, desto mer utbyte får landet af monsunregnen. Genomstungen af milliarder råtthål, liknar marken en knäckebrödskaka; hålen ligga så tätt, att det icke finns plats för flera. Jordråttan utför här samma uppluckrings- och plöjningsarbete som daggmasken i myllan; vid hvarje hål ligger en liten hög af uppkastad jord. Men gräsbrodden har ingen nytta af jordråttornas verksamhet, ty de lefva själfva af rötterna och förstöra gräset.

Vi hade korsat gränsen mellan Tang-jung och Naktsang, och just då vi lägrade vid Kung-lungs källa syntes tre med bössor beväpnade ryttare, som redo fram till samma mål, och bakom dem en svart klunga, antagligen soldater. Sannolikt skulle vi hejdas just vid första lägret i Naktsang. Nej bevars, äfven detta var falskt alarm! De mötande voro helt enkelt bönder från Bogtsang-tsangpo, som varit i Naktsang och bytt sig till tsamba (rostadt mjöl) och korn mot salt och nu voro på hemväg. De representerade flera tältbyar, bland hvilka varorna skulle fördelas. Tsamban och kornet bars af hästar, jakar och får och tycktes kunna räcka vintern ut för åtskilliga hushåll.

Här hörde jag först talas om sjön Schuru-tso men anade ej att jag nästa vår skulle lägra på dess strand.

Den bergskedja, som vi hade i norr och som kulminerar i berget Keva, är en vattendelare mellan Dagtse-tso och Kung-tso, en sjö som syntes längre österut. I söder hade vi alltjämt samma bergskedja, som vi först sett vid Dangrajum-tso och som sedan löper söder om Tang-jung-tso.

På natten ökade den eviga västsydväststormen till orkan och mitt tält gick öfver ända. Det stagades igen, men i dagningen väcktes jag af en knall som af ett bössskott, i det att ett af de spända tältrepen sprang, hvarpå ett annat ryckte upp sin järnplugg som klingande dunsade mot tältduken. Ett verkligt regn af småsten och grof sand trummade mot min luftiga boning, och det fordrades en viss beslutsamhet att ge sig ut i detta väder, som var ännu värre än det vi haft i Tjang-tang.

»Hur länge skall det fortfara att blåsa så här?» frågade jag vår vägvisare, då han glad och belåten stoppade 18 rupees i påsen efter att ha öfverantvardat oss åt en ny förare, af Naktsang-stam.

»I sex månader,» svarade han.

Vi drogo åt öster och svängde småningom af åt söder, kringgående den kedja, vi hittills haft på höger hand. På vägen hittade vi Adul i en ravin och frågade i förbifarten hur han mådde.

»Jag håller på att dö,» svarade han, utan att röra en fena. Från lägret skickades en kamrat och en häst för att hämta liket, men han var pigg som en orre nästa morgon. Glad blir man icke i sådant väder, men det båtar föga att klaga öfver väder och vindar. Hästen vacklar som om han vore drucken. Vid hvarje tvärdals mynning, man passerar, kan man vara säker om en ordentlig örfil, som hotar att vräka en ur sadeln. Man lutar sig öfver mot vinden för att hjälpa hästen att hålla balansen, man kryper ihop för

att minska vindfånget, man är som ett segel, som ständigt måste lämpas efter vinden, ja det är som att manövrera en segelkanot i hög sjö. I lä af en klippa stannade vi en stund för att hämta oss, och då vi ändtligen nådde lägret i Nadsum, hade vi fått ungefär hvad vi tålde för en dag. I nordost, bakom bergen, ligger Dagtse-tso, som besökts af Bower, de Rhins, Littledale och mig; på vägen dit passeras en sjö, som heter Goang-tso.

Den 22 ledde vår väg mot söder, där en betydlig bergskedja ännu stängde vår väg till Ngangtse-tso. Vi följde floden Sertsang-tju uppåt; under dess tjocka iskakor bubblade och klunkade ännu något vatten. På kvällen hade vi besök af åtta tibetaner, af hvilka ett par hade förlorat alla sina jakar i någon boskapspest. Ännu en dagsled förde vidare upp genom samma dal, där fem tält stodo i en dalvidgning kallad Tomo-schapko; stora fårhjordar syntes på flera håll, och hundarna voro ilskna och påflugna, liksom nomaderna själfva. Några af dessa kommo till vårt läger och förde ohöfviskt tal, sägande att vi ej hade rättighet att stanna här, utan borde laga oss i väg. Att sälja mjölk och smör kunde icke komma i fråga. Muhamed Isa körde af dem under hotelser att angifva dem för Naktsangs guvernör. Vår vägvisare, en femtonårig yngling, blef rädd, men öfvertalades att följa oss ännu en dag.

Den 24 december. En gammal tiggarlama satt och sjöng utanför mitt tält, då jag vaknade. Han hade en liten skrynklig käring med sig, och deras lilla lätta tält var uppslaget i närheten. I handen höll han en staf, behängd med brokiga lappar, fullsatta med mässingsplattor, koraller, snäckor, tofsar och andra grannlåter, och hela inrättningen försattes i en roterande rörelse, ackompanjerad af

sången. Gubben hade vandrat långa vägar i sitt lif och tiggt sig fram från tält till tält, men då jag bad honom följa med till dagens läger för att sjunga in julen åt oss, sade han sig vara alltför trött.

Vår väg ledde allt högre upp i samma dal, där källor och iskakor snart upphörde. Två kistor med bönestenar passerades, den ena sju meter lång. I ett stort dalmöte stodo två tält. De ovänliga männen från i går hade gått hit i förväg och varnat folket för att sälja något åt oss, om vi begärde det. Ett par af de våra hade också försökt, men fått afslag, hvarför Muhamed Isa gick dit och lät sin mustiga ridpiska dansa öfver uppviglarnas ryggar. Hela sällskapet föll då på knä med hopknäppta händer och blefvo märkvärdigt höfliga, och både mjölk och smör kom fram så mycket som fanns.

Vår dal för oss nu mot öster och slutligen sydost upp till ett pass, där tydligen ingen stråkväg löpte, ty intet kummel var rest på dess krön. Det visade sig också sedan, att vår yngling fört oss på villovägar och försummat att taga af upp i en söderdal, som förde till passet Gurtse-la. Men det skadade icke, utsikten var storartad där uppifrån, och under oss hade vi en sjö, som saknas på Nain Sings karta. Den nedgående dalen är så djupt inskuren, att man en god stund måste hålla sig på högra sidans höjder. Här ledde Islam Ahun min stora apelkastade Jarkendi, medtagen och trött; han tog blott några steg i sänder, men betade dock. Vi hade gjort en lång dagsled och lägret kunde inte vara långt aflägset, han skulle nog orka fram; jag klappade honom blott i förbifarten. Han gick med nosen i marken och betade, men då jag lämnade honom åt sitt öde och red vidare, lyfte han hufvudet, suckade djupt och tungt och såg efter mig. Jag ångrade

sedan bittert att jag icke stannat hos honom; det förstörde min julstämning. Han hade burit mig vid uppbrottet från Leh och sedan troget långa ödsliga vägar tills hans rygg gick upp i sår; då fick han ledigt tills de blefvo läkta. Sedermera degraderades han till lasthäst, men då jakarna kommit och förstärkt vår karavan, befriades han liksom alla de andra från tjänstgöring. På sista tiden hade vi haft fullt upp med korn åt dem, men han hämtade sig aldrig. I dag hade han orkat upp på passet, och nog skulle han väl orka att gå utför också den lilla biten. Men Islam Ahun kom ensam till lägret. Hästen hade snafvat i en tvärbrant backe, rullat ett par hvarf i gruset och blifvit liggande. Islam, som fått stränga order att vara rädd om honom, stannade och väntade. Men hästen rörde sig icke mer, utan dog i samma ställning. H v a r f ö r hade jag icke förstått honom, då han så tydligt tillropat mig ett sista farväl! Det grämde mig länge, och jag kunde icke glömma det sorgsna uttrycket i hans ögon, då han såg mig rida bort. Den blicken förföljde mig då det var mörkt om kvällarna och vinterstormen tjöt därute i det kalla, ödsliga Tibet.

Där nere i arenadalen låg Dumbok-tso och drömde under sitt istäcke, ur hvilket en liten klippås, Tso-ri eller »sjöberget», reste sin rygg. Uppe på höjderna badade ännu landskapet i sol, men skuggorna blefvo allt längre och utbredde sig öfver den hvita sjöytan, där de skiftade i blått. Dalen mörknade, och då vi till fots gingo nedför de långa, stupande branterna, sänkte sig aftonskuggorna och blott en hög topp i söder lyste ännu solröd, men slocknade snart. Dumbok-tso var dagens viktigaste upptäckt. Framför tälten brunno juleldarna, spridande sitt gula sken öfver nejden.

Så utfördes dagens anteckningar, och som vanligt limmade Robert fast etiketter på de insamlade bergartsprofven. »Middagen är färdig, sahib,» säger Tsering, då han bär in ny glöd, och så dukas schisslicken och den sura mjölken fram och ställas på marken framför min bädd. Sedan är jag ensam med tusen minnen ifrån svenska jular, och i mina öron ringde orden: »nu är jul i hvart skjul» och »frusen är den klara sjö, väntar vårens vindar», ur Topelius' julvisa. Den kristna menigheten i vårt läger utgjordes af Robert och mig, och vi beslöto dock att fira midvintersfesten på något sätt, som äfven hedningarna kunde ha nöje af. Sedan någon tid hade vi tjufhållit på alla ljusstumpar och hade nu 41 stycken af olika längd. Midt i mitt tält vände vi upp och ned på en kista i hvars kanter ljusen ordnades, så att de största stodo i midten, och därifrån blefvo de allt mindre ända ut i hörnen. Detta var vår julgran. Då alla ljusen voro tända, öppnade vi tältets främre flikar och ett sorl af förvåning hördes bland ladakis, som under tiden fått samla sig därutanför. De sjöngo en sång i mjuka undulationer; den kom mig, som alltid, att glömma stundens allvar, och, stirrande i ljuslågornas fladdrande lek, lät jag julaftonens långsamma minuter lida mot sitt slut. Den smäktande sången afbrytes ibland af ett dånande »chavasch» och »chabbaleh», hvari alla instämma, tjutande som schakaler. Flöjterna ackompanjerade och en kastrull tjänstgjorde som trumma. Lamaistiska hymner till en kristen julfest under norra korsets stjärnbild! Inifrån tältet blekt belysta, och utifrån belysta af halfmånens silfversken, togo de sig fantastiska ut, mina tjänare, då de trådde sitt hemlands danser i takt till kastrullens oljud. Tibetanerna i ett par närbelägna tält trodde väl att vi alla i en hast blifvit tokiga,

eller kanske trodde de att vi uppförde besvärjelsedanser och tände offerlampor för att blidka våra gudar. Och hvad vildåsnorna, som betade vid sjöstranden, tänkte, är icke godt att veta.

Stort nöje beredde oss vår unge vägvisare, som framropades och fick sitta midt i tältöppningen. Utan att knysta stirrade han än på ljusen, än på mig och satt som en lurande katt med framtassarna i marken och bara såg och såg. Vidunderliga historier skulle han få att berätta för sina stamfränder, och de skulle säkert icke förlora på den omklädnad han och sedan ryktet skulle gifva dem. Minnet af vårt besök skulle lefva kvar i trakten såsom minnet af några besynnerliga eldsdyrkare, dansande och skrålande inför ett altare prydt med 41 ljuslågor. När man frågade pojken hvad han tyckte om illuminationen, svarade han inte ett ord. Vi skrattade åt honom, så att vi lutade oss framstupa, men det generade honom icke alls, han bara tittade och undrade. Sedan han följande morgon hunnit hämta sig igen, anförtrodde han Tundup Sonam, att han varit med om litet af hvarje, men något märkvärdigare än den här kvällen hade han aldrig upplefvat. Men han ville inte sofva i vårt läger öfver natten, utan gick till sina stamfränders tält. Och på juldagens morgon bad han att få gå hem till de sina.

Genom tältöppningen tindrade Orions stjärnor allt klarare, efterhand som ljusen brunno ned. I hörnen hade dessa slocknat för länge sedan, blott i midten flämtade ännu ett par dankar. Då utdelade jag en liten gratifikation till allt folket, börjande med Robert och Muhamed Isa och sedan hela hopen. Det var de enda julklappar som vankades. Sedan gingo männen tillbaka till sina eldar, som under tiden slocknat. Blott ett par fingo stanna för

att förklara en af aftonens sånger, hvari namnet Taschi-lunpo förekom flera gånger. Det var svårare än jag trott att öfversätta den sången. För det första kunde de den icke själfva, och för det andra visste de icke hvad somliga ord betydde. Och andra ord förstodo de mycket väl, men kunde hvarken öfversätta dem till turki eller hindustani. Först skrefvo vi hymnen på tibetanska, sedan gjorde Robert en öfversättning till hindustani och jag en till turki, hvarefter vi bägge kokade ihop en historia på engelska, som hvarken hade rim eller reson. Men hur vi blötte och stötte den sången, så fingo vi dock till sist ut andemeningen däri — ett förhärligande af Taschi-lunpos kloster, som utgjorde målet för våra förhoppningar. De lärde, som tilläfventyrs äro förtrogna med den tibetanska urhymnen, skulle, om de gjorde sig mödan att läsa det, få roligt åt nedanstående försök, som dock säkert har den förtjänsten att vara ett rekord i licentia poetica:

Nu solen går i strålar upp i öster
ifrån de östra landen, öfver österns berg.
Den tredje månad inne är, då solen
går upp att sprida värmens flod.
Och strålglans faller först på templet,
på höga gudars hus och smeker
de gyllne tinnarna af Taschi-lunpos,
det vördnadsvärda klostertemplets, tak,
och trefaldt blanka lysa tinnarna i solen.
Bland tempeldalens högsta ängar beta
i tusental de skygga antiloper.
Dess mark är hård af grus, men likaväl
är dalen rik och grönskande och fager
och gräset frodas i dess njugga jord,
och bäckar porla där med svala flöden.
De högsta, isbeklädda bergen skimra
som genomskinligt glas. De främre bergen

stå höga som en rad af tjortens,
och invid deras fot de blåa vågor
af Jum-tso leka mot sin helga strand.
Tag vatten utur sjön och fyll
de heliga idolers offerskålar
ur mässing skurna! Pryd med silkesskynken
af alla slag och färger, ifrån Peking komna;
pryd i slöjor de höge gudars bilder utaf guld,
och hängen templets salar fulla af standar!
Tag khadakdukar helgade och dyra
af silke ypperst ifrån Lhasas stad
och ordna dem kring Buddabildens tinning!

Så slutade vår julafton i ödemarken, och medan julbrasans glöd falnade i askan, läste jag dagens af ålder nyttjade texter, släckte mitt ljus, drömde om julen däruppe i norden och om Taschi-lunpo därborta i söder, bakom bergen, det mål, som vi eftersträfvat genom en hel vinters äfventyr, uppoffringar och köld och som ännu föreföll oss så fjärran, kanske oupphinneligt.

XVIII.

Tio dagar på isen af Ngangtse-tso.

Från »jullägret» gingo vi söderut öfver två pass, af hvilka det andra heter Laän-la och är en vattendelare mellan Dumbok-tso och Ngangtse-tso. Man ser ej ännu den stora sjön, men väl, såsom en låg, blånande fond, den bergskedja, som reser sig på dess södra strand. En jak gick förlorad; han var ej trött, men hans framklöfvar hade spruckit och han var ömfotad. Sedan han väl lagt sig ned med sin börda, kunde ingen makt på jorden få honom att resa sig mer, och det hjälpte ej hur man än drog i den repstump, som satt inträdd genom ett hål i hans nosbrosk. Vi lämnade honom därför och skänkte honom åt infödingarna i de tält, som voro våra närmaste grannar vid lägret. Flera af de andra jakarna och de öfverlefvande veteranerna från Leh behöfde hvila, och vi beslöto därför att stanna en half månad vid den stora sjön. Väl var det en risk att binda oss så länge vid en enda punkt i Naktsang, där jag 1901 mött ett så kraftigt motstånd, ty vi gåfvo ju härigenom myndigheterna försprång och tid att organisera sig. Men vi måste hvila, vi hade alldeles intet annat val.

Efter —31,2° på natten fortsatte vi ned genom Laändalen till en punkt strax ofvanför dess mynning mot

sjöslätten, i närheten af en tältby om sex matlag. Hela landet är uppfrätt af råtthål, och ibland ser man hur dessa ligga i flera våningar. Om man också blott skulle beräkna en tiondedels jordråtta på hvar kvadratmeter i mellersta Tibet, skulle man komma till fabulösa siffror och finna att Tibet snarare är bebodt af jordråttor än af tibetaner. Vid lägret XCVII var det omöjligt att lägga min bädd så, att den icke täppte ett par hål, och på morgonen vaknade jag af att råttorna trasslade och pepo under bädden, högst förvånade öfver att de icke kunde komma ut.

Nomaderna i trakten voro vänligt sinnade och sålde får, smör och mjölk. De meddelade, att stora vägen till Schigatse löper öster om sjön; en annan väster om Ngangtse-tso är mycket längre och svårare. Stora vägen till Lhasa går österut öfver Schansa-dsong. Så långt hade den begagnats af Nain Sing, hvars route vi just nu korsade, ty ifrån Marku-tso, en liten lagun vid norra stranden, löper den väg han följde, mot västnordväst. Många nomadsamhällen öfvervintra på de vidsträckta strandslätterna, särskildt i söder. Nomaderna gå aldrig öfver sjön för att vinna en genväg, ty de lita icke på isen, och vår senaste vägvisare ville till intet pris följa oss utan varnade oss för den tunna isen. Hans uppgifter förefölio så mycket sannolikare, som han sade, att sjön var salt och dess vatten alldeles odrickbart samt att hvarken fiskar eller växter funnos i sjön.

På något sätt måste dock den långa hvilotiden användas, och ett af önskemålen i min ursprungliga resplan var också att undersöka landet kring de af Nain Sing 1873 upptäckta centrala sjöarna och att djuploda någon eller flera af dem. Om isen höll, skulle man kunna gå öfver sjön och loda genom vakar. Ett par af

mina män skickades genast ut för att undersöka isen; den var 28 cm. tjock på 100 stegs afstånd från stranden, 26 cm. på 200 och 25½ på 300 stegs afstånd, och vi beslöto att börja från närmaste punkt, från hufvudkvarteret räknadt.

Här skulle Robert och Muhamed Isa kvarstanna och öfvervaka våra intressen och vårda våra djur. Visst kunde det vara riskabelt att tudela karavanen just nu, men jag kunde inte ligga sysslolös en half månad. Vid hufvud-

Min improviserade kälke.

kvarteret fanns allt hvad vi behöfde: nomader, bete, vatten, bränsle; platsen tycktes ha en viss betydelse, där stod en rund manekista i dalen och uppe i en bergås fann Robert en »samkang» eller eremitgrotta med en liten stenmur framför. Där plägade Lama Togldan bo om somrarna och få sitt uppehälle af de kringboende nomaderna, mot det att han mumlade besvärjelser mot de onda andarna och läste böner till hjordarnas fromma. Till norra stranden hade vi halfannan timmes väg, och där vittnade otaliga lägerplatser om nomadernas sommarbesök. Om-

gifna af ypperliga beten, ligga där deras tält öppna för södersolen och framför sig ha de den stora sjön, tidtals upprörd af häftiga stormar.

Vi gjorde i ordning proviant för tio dagar åt mig och ett halft dussin ladakis. Två lefvande får togos med; männen skulle få låna Roberts lilla tält, men jag skulle bo under den ena båthalfvan, som skulle skjutas öfver isen som en kälke med hela bagaget, bädd, pälsar, instrumenter, stufvadt ombord. Båten skulle också bli vår räddning, om vi någon gång vågade oss ut på tunn is, som brast. Hvita Puppy fick följa med för att hålla mig sällskap. Under min frånvaro fick Robert bo i mitt tält, där barografen och termografen tickade på mina kistor. Höjden är här 4,770 meter.

På eftermiddagen den 29 red jag ned till Ngangtse-tso, där lägret XCVIII uppslogs i lä af en strandvall och nära en lagun. Mot OSO är landet öppet så långt blicken når, den östra sjöstranden anar man knappt, den västra icke alls; i sydväst resa sig snöhöljda berg, och man förstår att de icke kunna vara annat än Nain Sings »Targot Lha Snowy Peaks». Rabsang var min liftjänare, Bolu min kock; de ordnade min provisoriska hydda, och byggnadsmaterialet utgjordes af båthalfvan, fotografiapparatens stativ och en filt. Till middag fick jag fårlår, sur mjölk, bröd, apelsinmarmelad och te, och rökande en indisk cheroot satt jag sedan och tittade på sjön, som under de följande dagarna skulle underkastas en noggrannare undersökning.

Söndagen den 30 december framgick strålande klar efter 25,1° köld på natten. Puppy hade hjälpt mig att hålla fötterna varma, hon sof på bädden. För tvättning och påklädning var det något trångt i min hydda, men

när jag väl var färdig, njöt jag af elden och solen och anblicken af den stora sjön. I en hast packades bagaget, båten sattes ut på isen och hölls på rätt köl med tillhjälp af ett par provisoriska uteliggare, och sex man sköto på. Men denna isskifva var högst förarglig. Det vid frysningen afskilda saltet hade, torrt och fint som potatismjöl, samlat sig på isen, där det än bildade sammanhängande fält, än var hopblåst i vallar, åsar och drifvor, och kölen och uteliggarna sögo sig fast däri. Vi knogade på i alla fall mot S9°O, där jag tagit mitt landmärke i en liten svart klippudde vid södra stranden. Den första vaken höggs; isen var 21,5 cm. tjock och sjöns djup blott fyra meter, från iskanten räknadt.

Efter ännu en stunds vandring togo vi oss en funderare — jag insåg att det här inte kunde gå i längden. Vi gjorde loss uteliggarna och surrade ihop ett par mycket enkla kälkar, på hvilka hvar sin tredjedel af bagaget fastbands. Och så knogade vi på en bit igen, medan jag gick till fots. Vid nästa vak uppgick djupet till 5,70 meter — det var tydligt att vi hade att göra med en sådan där ytterligt grund saltsjö, som jag så ofta lärt känna i nordöstra Tibet. Nu togo vi oss en ny funderare; våra kälkar gingo alltför tungt och trögt, vi skulle aldrig orka öfver sjön på det här sättet, än mindre göra flera korsningar. De båda bagagekälkarna voro långt på efterkälken, och sedan de nått oss, skickade jag en man med ett bref till Robert att sända mig mera folk och alla trälappar, som funnos i karavanen efter gamla lådor.

Under tiden togo vi loss de två zinkskenor, som sutto fastskrufvade i relingen och i hvilka mastbänken inpassas. På undersidan af två hopsurrade bänkar fastskrufvades de som medar; vid sidorna af det besynnerliga fordonet

angjordes två större stänger slutande i en spets, där dragrepet blef bundet. På bänkarna utbreddes, flerdubbelt viken, en kaukasisk bourkha, som jag köpt i Trebisond. För lodningsattiraljen, kikare, och en del andra saker gjordes en hängmatta mellan störarna, och när hela inrättningen var färdig, väckte den en viss beundran, ty man behöfde bara peta på den hembakade kälken för att han skulle ge sig i väg långa bitar. Nu slopades båten med förakt och försvann snart bakom oss som en prick, då Rabsang ensam, med dragrepet öfver axeln kilade i väg söderut öfver isen. De andra hade order att följa spåret af medarna i sakta mak; de skulle ju snart få hjälp, då de nya karlarna kommo.

Insvept i min stora fårskinnspäls, satt jag med korslagda ben på kälken, som timme efter timme lusteligen gled bort öfver isen utan att Rabsang behöfde anstränga sig ett smul. Kälken skar som ett intet genom saltåsarna, och med ett trefligt, doft ljud guppade den öfver de ställen, där isen var knottrig; den hoppade öfver råkar och sprickor, i hvilkas kanter isen, klar som glas, skimrade i grönt, och öfver glatta ytor smög den ljudlöst och lätt och petade med sitt bogspröt Rabsang i hälarna, då han, äfven med slak lina, inte hann undan i tid.

Någon fara med isen var det sannerligen inte; där den låg tunnast, var den ändå 18 cm. tjock! Och tibetanernas fruktan att gå ned sig var öfverdrifven. Men de ha alltid stor respekt för sjöarna och dessas andar samt föredraga att gå sjön omkring framför att korsa den på tvären; de tro icke mer än nätt och jämnt på de rasande stormvågornas tysta vinterlugn.

Flera besynnerliga frysningsfenomen kunna iakttagas, skiftande regionvis. Ibland ser man oräkneliga, verti-

kalt stående hvita figurer i alldeles klar mörk is; till formen likna de, från hvilken sida man än betraktar dem, eklöf, men uppifrån likna de stjärnor med fyra papperstunna armar. På andra ställen ser man hela flak af hvit porös is, inkittade i klar is, och kan däraf draga den slutsatsen, att den tidiga vinterns första istäcke sönderbråkats af en storm, hvarpå flaken åter fastgjutits vid en senare, definitiv isläggning. Genom långa smala sprickor har vatten pressats upp och frusit i ända till meterhöga skärmar, bildande fantastiska blad och kupor, ofta med knifskarpa kanter och spetsar. Rabsang behöfver bara sparka en port i dem för kälken, men dessa tunna ishäckar äro rätt förvillande och försvåra bedömandet af afstånden.

I åtta vakar lodade vi, och det största djupet uppgick till fattiga 9,80 meter. Sjöbotten består af svart lerslam. Huggandet af en vak kräfde en god kvart; det skedde med yxa och spett. Då det sista nypet gör hål i botten, porlar det mörkgröna, klara, kalla vattnet upp och fyller isgropen, och så släpps lodet ned i sin lina.

Den första lodlinjen hade tagit oss oskäligt lång tid, till följd af alla afbrotten och ompackningarna i början, och det var ännu en evig väg till stranden, då solen gick ned i röda och brandgula moln. Men fullmånen var uppe, klippudden syntes skarpt och tydligt och vi raskade på. Isen hade nu blifvit obehagligt knottrig, och långa stycken måste jag gå. Kallt, hvitt och ödsligt utbredde sig sjöns istäcke åt alla håll, allt var så tyst och stilla och vi hörde blott det susande ljudet af våra egna steg. Om nomader tältade vid den strand vi nalkades, skulle de bli storligen häpna öfver de svarta prickar, som syntes ute på sjön. Men inga eldar tindrade i natten och inga vargar tjöto denna kväll. I mörkret kunde vi icke göra

oss ett begrepp om hur långt vi ännu hade kvar. Ännu vid den sista vaken hade klippudden icke förstorats mycket. Och så marscherade vi på igen, till dess Rabsang stannade och sade, att vi blott hade ett par hundra steg till torra stranden.

Där lämnade vi kälken och tågade vidare upp till udden, vid hvars fot flera nedrasade block lågo kringströdda, och under ett af dem kröpo vi in och väntade. Därpå gick Rabsang omkring och samlade ihop bränsle, så mycket han kunde finna i mörkret — vi måste ju ha en signaleld åt de andra. Sent omsider kommo de traskande, Taschi, Ische, Bolu och Islam Ahun, hvar och en under sin börda, ty de hade föredragit att slopa kälkarna och bära bagaget. Ett par timmar senare signalerades några svarta prickar ute på isen; det var förstärkningen som kom, och jag hade nu tio man omkring mig. Utifrån sjön hade de sett eldar på fyra ställen; vi voro alltså omgifna af nomader på alla håll, men vi behöfde dem icke och läto dem vara.

Visa af erfarenheten, ordnade vi oss så praktiskt som möjligt för nästa dags färd. Islam Ahun fick vända om till hufvudkvarteret och samla upp alla de saker, vi lämnat efter oss, samt laga att båten togs i förvar. Rabsang och Taschi drogo min kälke, de andra sju buro bagaget. De följde en strandstig en bit, innan de gingo ut på isen, och satte kurs på dagens mål i nordväst. Hela dagen hade vi dem inom synhåll. De gå i gåsmarsch, lunkande, vaggande och sjungande, men ibland sätta de sig på isen för att pusta ut. Därvid använde de den fastsurrade bördan till ryggstöd. Men de kunna icke resa sig igen utan hjälp; det går bra för sex af dem, men för den sjunde, d. v. s. den som skall upp

först, är det värre. Han rullar sig på magen och kraflar sig upp med tillhjälp af sin staf och så hjälper han de andra på benen.

Isen var förträfflig, vida bättre än på den första linjen. Saltmängden var också mindre, hvilket tydligen beror därpå att saltet sopas österut af de västliga stormarna. Öfver stora sträckor låg isen alldeles ren och blank och hade en nästan svartgrön färgton. Jag hajade till då vi susade i väg ut öfver de första mörka ytorna, undrande om det var varma källor i botten, som bitvis höllo sjön öppen. Men man blir van, isen håller och var minst 17 cm. tjock, under det att det största djupet uppgick till 9,68 meter. Jag sitter som en Buddabild med korslagda ben på min minimala kälke, röker, observerar, antecknar och njuter af att kunna fira nyårsafton på isen af Ngangtse-tso. Vid middagstiden uppstack sydvästlig blåst, så att jag måste sitta bakfram på kälken för att inte förfrysa.

En i norr och söder löpande spricka vållade oss rätt mycket hufvudbry. Den var en och en half meter bred och fortsatte åt båda hållen så långt man kunde se; men det värsta var att vattnet skvalpade öppet mellan de båda iskanterna. Troligen hade den uppkommit under någon storm, då hela iskakan drifvits en liten bit mot öster och lämnat den gapande rännan efter sig. Efter långvarigt sökande funno vi dock ett ställe där underis fanns, betäckt med en decimeter vatten, och med kälken till bro klarade vi oss torrskodda öfver. Huru de andra redde sig vet jag ej, men de äro i allmänhet icke rädda för ett litet fotbad.

I god tid landade vi vid en punkt, där nitton hästar betade på den vidsträckta strandslätten och en pojke vaktade bortåt fem hundra får. Han fick brådtom, då han såg

oss komma, och jag undrar verkligen inte på att han blef förskräckt, då tio stora karlar kommo smygande som vålnader öfver den aldrig förr af människofot trampade sjön. Kring en stor eld sutto ladakis och sjöngo och blåste flöjt, och kallt och fridfullt göt sig månskenet öfver denna okända strand, där en skara vandrande främlingar rastat för en natt af sitt lif. Det var den sista på året och lägret var det hundrade i nummerföljden.

Ett par af våra bärare på isen.

En härlig nyårsmorgon 1907! Med ljusa förhoppningar för det nya året och dess arbete, började jag den tredje lodningslinjen mot S19°O till en svart bergudde, belägen mellan två dalar, i hvilka isflak skimrade i solen. Det såg ut som om udden stupade rakt ned i sjön och som om afståndet vore kolossalt, men detta var blott en synvilla; hela den flacka strandslätt, som utbreder sig mellan bergsfoten och sjön, syntes icke alls från isen. Ännu en gång korsade vi gårdagens stora spricka, men den hade frusit under natten. Men i flera andra smärre sprickor stod vattnet och guppade, då vi gingo däröfver.

I dag höllo våra bärare jämna steg med oss, och deras sånger fortplantades i vida ringar öfver isfälten. Vid hvarje ny vak lägrade de tillsammans med oss och iakttogo med intresse lodningarnas resultat. Underliga människor, alltid glada och nöjda, aldrig modstulna eller klagande, tagande allt som det kommer, jämna och orubbliga i alla väder och vindar!

Puppy är redan trött på isvandringen, fryser om

Rast midt på sjön.

fötterna och hoppar upp på kälken hvarje gång vi rasta, men har en afgjord fasa för att åka.

En konisk topp söder om lägret XCIX dominerar som en fyr hela sjön. Nain Sing, som tangerat Ngangtse-tsos norra strand, tecknar sjökonturen i det stora hela riktigt, men har gjort sjöns sydvästra del för klumpig. Äfven där smalnar nämligen vattensamlingen liksom i öster till en spets och har formen af en halfmåne. De berg, som punditen inlagt söder om sjön, äro däremot mycket felaktiga, hvilket ju icke är underligt, eftersom han endast från långt håll sett dem, under hvilket förhållande det

är omöjligt att göra sig ett begrepp om deras anordning. Lika svårt är det att bilda sig en föreställning om formen af en sjö, som man ser från strandslätten; endast från ett pass eller en kam är detta möjligt.

Vi undrade om vi skulle hinna uppnå södra stranden före skymningen, ty afståndet såg alltjämt oändligt långt ut. Hård sydvästlig blåst började vid middagstiden och det torra saltet hvirflades upp i hvita skyar, jagande utmed isen och tidtals skymmande utsikten. Sittande på kälken, var jag illa ansatt af dess anlopp och fick akta mig för att öppna munnen. Här och hvar är isen småvågig, som om den bildats midt under sjögång; vågorna äro också branta mot ostnordost, vindarnas väg. I sänkorna mellan dem samlar sig det vinddrifna saltstoftet, och isfältet får däraf ett egendomligt vattradt utseende. Hela östra halfvan af sjön skymmes nu af de uddar, i hvilkas närhet vi hade läger n:r XCIX. Vi gå sålunda allt djupare in i söderviken. På sluttningarna af dennas östra berg betade jakar, som på aftonen motades ned i en dal af en man. Äfven i söder syntes tält och jakar och massor af kiangs. Från vår låga synpunkt såg det ut som om de gingo midt ute på sjön, men den spetsiga synvinkeln bedrog oss alltjämt. Vid sista lodningshålet sjönk yxan och spettet allt djupare utan att det blef något hål i istaket. Först när ett djup af 44 cm. nåtts, pressade sig vattnet våldsamt upp och var fullt af de vanliga små röda krustacéerna — det är alltså icke så farligt med sjöns salthalt. En liten bit längre fram kunde man genom några sprickor se hur isen stod på bottenleran utan mellanliggande vattenskikt, och så landade vi på den sterila stranden och njöto af att vara fullkomligt oberoende af betet. Bränsle funno vi på något afstånd och vatten fingo vi genom att smälta is-

stycken. Det största djupet på denna linje uppgick till 9,40 m., något mindre än de föregående.

Fram på aftonen hade vi för ovanlighetens skull hård storm; sjöisen, som låg på blott ett par meters afstånd, försvann spårlöst ur synfältet och bränslesamlarna döko fram som dimfigurer ur stoftmolnen först då de blott hade några steg kvar till elden. Jag förstod inte hur de kunde hitta i en sådan tjocka. Med tillhjälp af kälken och tre säckar fyllda med bränsle byggde de sig en liten skyddsmur mot vinden, och där sutto de kring sin eld, medan flamman fladdrade och slog och slickade dem i ansiktet. Gruppen var ovanligt pittoresk, omgifven af den svarta natten och det diffusa månskenet. Och så det blåste! Jag hade svårt att stå upprätt, då jag afläste termometrarna och min mössa flög all världens väg. På natten sofvo karlarna i en klump i lä om tältet.

Den 2 januari —22,2°. I dag skulle den fjärde linjen tagas — i storm! Kort blef den nog, knappt fem timmar, men segsliten! Vi gingo mot sydväst, stick i stäf mot blåsten. Därtill var isen knottrig och svår, sannolikt beroende därpå att sjön här öfverallt är grund. Maximaldjupet uppgick till blott 3,23 meter. I min dagbok skref jag att det var en af de värsta, om icke den allra hårdaste dagen under hela resan, men vanligen tycker man att det närvarande är värst, sedan man glömt bort hur ohyggligt det varit förut. Stormen dref saltet i kompakta moln, susande och gnidande mot isen, och jag hade dem rakt i ansiktet. Då jag ger en order för att dragarna må hålla kurs, får jag en portion salt i munnen och kan ej bli af med den obehagliga smaken, allra helst saltpulvret också tränger in genom näsan. Ögonen bli röda, tåras och svida, och på kvällen måste jag

flera gånger tvätta dem med ljumt vatten. Af beröringen med lodlinan under flera dagar bli händerna belagda med salt och sedan de torkat efter hvar lodning, spricker skinnet sönder och det så grundligt, att blodet tränger fram. Men snart äro händerna blåa, orörliga och okänsliga, och endast med yttersta svårighet och hållande pennan som en mejsel med hela handen kan jag annotera resultatet af lodningarna samt tiden och afstånden; andra anteckningar äro otänkbara. Rabsang och Taschi hålla sig åtminstone varma, ty i dag måste de använda det yttersta af sina krafter för att få kälken fram genom stormen. Där isen ligger blank få de icke fotfäste, utan halka och falla, och en gång fick jag Taschi rak lång i knäet på mig — han blåste bokstafligen omkull. Ofta är vindtrycket så hårdt, att dragare och kälke blåsas baklänges, och blott då karlarna sätta sig och ta fotspjärn mot en saltås kunna vi stanna. Jag är så stelfrusen och förlamad, att jag ej förmår resa mig, utan sitter kvar på kälken medan vakarna huggas upp. Vid en vak, som sänktes midt i ett spegelblankt fält, fick stormen fatt i kälken och mig och dref hela ekipaget i svindlande fart som en isjakt ut öfver sjön. Jag försökte spjärna emot med fötterna, men hade ingen kraft i dem, och mina stöflar, som voro af mjuk filt, löpte lätt och trefligt öfver den hala isskifvan utan att det minsta hejda farten. Medarna voro för korta, kälken snurrade rundt, men undan gick det, och hade isen varit blank hela vägen, så hade jag med all säkerhet på några minuter blåst öfver hela sjön tillbaka till läger XCVIII; men till all lycka kantrade ekipaget i en spricka, jag slungades öfver bord, fortsatte en bit och hamnade i en saltås. Åkande kana öfver isen kom Rabsang springande efter,

Rabsang och Taschi draga mig genom stormen öfver sjön.

hjälpte kälken och mig på benen och förde mig helskinnad tillbaka till vaken.

Vi sågo ut så att vi kunde bli rädda för hvarandra. Vi påminde om några slags uppsvällda, uppgräfda, soltorkade och med hvit oljefärg målade koleralik. Hela ansiktet, händerna och kläderna voro hvita af salt. Jag fick aldrig någon bukt på min fårskinnspäls efter den där färden; den blef hård och sprack i alla veck och måste liksom åtskilliga andra klädespersedlar kasseras.

Ännu hade vi emellertid icke kommit halfvägs. Karlarna stretade som om de arbetat sig genom meterdjupt vatten. Ibland skymtade de knappast fram genom saltmolnen, af isen under kälken syntes intet, det föreföll som om vi stått stilla, och en skummande krithvit flod af salt stormade öfver oss för att uppsluka och tillintetgöra oss. Jag undrade om vi någonsin skulle komma lefvande fram till stranden. Mycket lif hade jag inte heller kvar i kroppen, då vi ändtligen landade. Kälken förankrades för att den icke skulle blåsa bort, och sedan gingo vi upp öfver fem strandterrasser för att söka skydd bakom muren af en fårfålla, som var uppförd på en sjätte terrass. Därinom fanns lyckligtvis torr jakgödsel i mängd, och snart hade vi en bolmande eld, i hvars värme jag dock fick sitta en god timme, innan jag blef någorlunda uppmjukad igen.

Från lägret CII var det 3,260 steg till sjöns sydligaste spets. Där betade stora hjordar och sex tält voro uppslagna i dalmynningen. Klockan 5 tvärstannade stormen lika hastigt som den börjat, och det blef hemskt tyst och stilla. Då jag klockan 9 utförde de meteorologiska observationerna, lågo alla karlarna i en rad, i lä om muren, med hufvudet mot dess bas, pannan i marken, benen indragna

och tätt sammanpackade som inlagda sardiner. Men de sofvo godt, det hördes på deras timmerstockar.

På stranden finnas skal af sötvattensmollusker, och i en svart vall af multnade alger var det godt om gåsfjäder. Nu för tiden är sjövattnet odrickbart, men Ngangtse-tso har säkert fordom varit söt, nämligen den tid då sjön hade aflopp till någon af sina grannar.

Medtagna af gårdagens ansträngningar, sofvo vi ut ordentligt och bröto sedan upp mot nordost till den röda porfyrudden, som väster om läger XCIX skjuter ut i sjön. Storm hade vi ej, men hård blåst och vi gledo som en olja öfver isen med vinden i ryggen. Jag hade en stör till styre och männen måste hålla långt ut åt hvar sin sida för att ej få kälken i hälarna. Blott vid vakarna rastade vi, men för öfrigt susade vi, drifna af vinden, i strykande fart bort öfver sjön och då kälken krängde, skuro medarna in i isen som knifvar och hela kvastar af hvitt ispulver sprutade kring dem.

Bortom udden lägrade vi i en djup ravin för att få lä. En herde vallade sina får i en backe och sökte komma undan, men Rabsang upphann honom. Han trodde att vi voro röfvare och hade ingenting att sälja, då han var en annan mans tjänare. Men Rabsang uppmanade honom att föra husbonden till oss. Under tiden hade de andra kommit fram, men de voro blott sex, Ische hade sjuknat och låg kvar midt på sjön. Han hämtades på kvällen af ett par af sina kamrater. Alla voro trötta och bådo att den 4 januari få göra en helt kort vandring, och detta passade bra, ty husbonden kom och lät oss köpa ett får, smör, sur mjölk och en påse tobak — det var hög tid, ty vi hade inte mycket kvar af provianten. Tobaken var inte minst välkommen bland männen, ty på

sista tiden hade de rökt jakgödsel. Gubben lämnade många intressanta upplysningar om Ngangtse-tso och berättade att 50 à 60 tält nu lägrade i södra strandens dalar. Så långt hade allt gått bra, men dagen var icke slut ännu!

XIX.

Tillbaka mot norr!

En dyster och ovänlig dag denna 4 januari 1907! Mot middagstiden uppenbarade sig Islam Ahun, halfdöd af trötthet. Han hade lämnat hufvudkvarteret den 2 januari på morgonen och sökt oss i sicksack öfver sjön, varit både vid västra och södra stranden och nu ändtligen, med ledning af det färskaste spåret efter kälkens medar, lyckats finna oss i vår ravin. Han medförde ett bref från Robert: »I går, den 1 januari, kommo sex beväpnade män till lägret, gjorde några frågor och försvunno åter. Men i dag, den 2:dra, återvände de, åtföljda af andra män, och sade att guvernören öfver Naktsang befallt, att vi icke skulle tillåtas fortsätta, då vi icke hade något pass från Devaschung, utan att vi måste stanna där vi äro. De vilja också inhämta masters svar för att kunna skicka bud till guvernören och sätta honom i tillfälle att omedelbart inlämna rapport till Lhasa. De äro otåliga att få besked, och det är därför jag afsändt detta bref.»

Sedan Islam Ahun hvilat ut och ätit sig mätt, fick han gå tillbaka till läger XCVII med ett bref till Robert. Denne skulle säga sändebuden, att jag icke ville ge något svar förr än jag träffat dem personligen; men om de voro angelägna om mitt svar, borde de på eftermiddagen den

5:te infinna sig vid norra stranden, tre engelska mil öster om lägret XCVIII; hvarom icke, fingo de själfva ansvara för följderna. Muhamed Isa borde medfölja som tolk.

Nu tillspetsades situationen. Nu var det icke längre tal om falskt alarm. Rapporter om vår resa hade skickats till Lhasa, och vi voro hjälplöst i händerna på guvernören af Naktsang. Jag hade uppskjutit afgörandet för att vinna tid att utföra åtminstone ännu en lodningslinje. Vunne jag intet annat i Naktsang, ville jag dock eröfra Ngangtse-tso fullständigt. Sedan skulle det stora återtåget börja. Den oerhörda spänning, i hvilken vi sväfvat den sista månaden, hade nått sin höjdpunkt, och Ngangtse-tso skulle bli vändpunkten på min resa genom Tibet. Jag riktigt hörde hur det gnisslade och gnällde i gångjärnen, då de stora portarna slogos igen framför de heliga böckernas land, det förbjudna landet i söder.

Sent omsider bröto vi upp till lägret CIV, beläget strax öster om lägret XCIX vid södra stranden.

Den 5 januari. Rimfrost klädde alla strån och stjälkar, då vi tidigt styrde mot N19°O öfver isen. Dagen var härlig och lugn, det kändes skönt, nästan varmt. Var det våren? Är våren tidig i dessa sydligare nejder? Den hade förefallit oss så aflägsen, att det icke lönade sig att längta efter dess ljumma fläktar, vi som hade en hel vinter af Tjang-tangs köld kvar i kroppen. Vi behöfde mycken värme för att riktigt töa upp. Sjöisen väsnades, trummade och smällde vildt under natten, men det var icke därför jag sof så oroligt och illa.

Isfälten lågo här i långa vågor, skärmar af uppressadt vatten, sköra som glas, korsades ofta och regionvis utbredde sig vinddrifvet salt, hopadt västerifrån och liknande nyfallen snö. Det största djupet på 10,7 kilo-

meters väg öfver sjön uppgick till 10,03 meter och var det största vi lodade i Ngangtse-tso. Sjön blir alltså djupare mot öster; västanvinden utfyller mera energiskt dess västra hälft med sand och stoft.

Halfvägs sågo vi en liten svart prick nalkas öfver isen, från Laän-dalens håll. Det var Hadji, medförande ett bref. Sändebuden hade fått nya order från guvernören af Naktsang. I egen hög person skulle denne infinna sig hos oss efter fyra dagar, och hans utsände hade att till dess bevaka oss noga. Därför stannade de hos karavanen, men tilläto Robert och Muhamed Isa att flytta hufvudkvarteret till en punkt sydost om läger XCVII, där betet var bättre. Jag hade alltså ännu ett par dagars frihet. Guvernören af Naktsang! Det var han som stoppat mig 1901 söder om Selling-tso! Af honom hade jag inger miskund att vänta. Tvärtom, jag hade förra gången förorsakat honom så mycket besvär och så många obehag, att han borde vara ursinnig öfver min återkomst till hans provins.

Den 6 januari var Ische så dålig, att Hadji fick ta honom med sig hem. Nu styrde vi öfver sjön igen mot S49°O. Vi hade blott hunnit till andra vaken, då tre män syntes bakom oss följande våra spår. De gestikulerade åt oss att stanna, tydligen hade nya bud kommit. Vi hunno hugga vaken, loda och vänta en stund innan de nådde oss, ehuru de nästan sprungo öfver isen. Det var Muhamed Isa och två till, svettiga och andfådda, och jag bad dem sitta ned i gröngräset.

»Hvad nytt från hufvudlägret?» frågade jag.

»Sahib, 25 tibetaner ha uppslagit sina tält kring våra. I dag på morgonen ville vi förlägga hufvudkvarteret till stranden för att vara nära er. Alla djuren voro lastade

och vi skulle just bryta upp, då männen kröpo ut ur sina tält, tvingade oss att lasta af djuren igen och befallde oss att stanna där vi voro.»

»Har något nytt hörts från guvernören?»

»Han lär komma om tre dagar. Ridande bud komma och gå dagligen, ibland flera om dagen, och de synas alltid rida fort. De äro i oafbruten förbindelse med guvernören och lämna honom rapporter.»

»Hvad säga de om mig, som är borta så här länge?»

»De äro ytterst förvånade och fråga oupphörligt hvarför sahib är ute och går på isen. De ha haft spioner på stränderna och tro att sahib drar upp guld från sjöbotten genom vakarna.»

»Äro de höfliga mot er?»

»Ja, men bestämda och obevekliga. De säga, att guvernören själf skall afgöra vårt öde. Under de sista dagarna har deras styrka ökats undan för undan, och de dra till sig proviant och vänta ytterligare förstärkning.»

»Hvad tror du deras afsikt är, Muhamed Isa?»

»Ja, nu ser det mörkt ut. Meningen är tydligen att hindra oss att fortsätta och tvinga oss mot norr.»

»Det är den där olycksgubben vid Bogtsang-tsangpo, som skickat sitt ilbud till Naktsang! Om allt är omöjligt här, måste de förse oss med en ny karavan och vi resa till Peking. Där skall jag söka utverka kinesiska regeringens tillåtelse att resa i Tibet. — Hur står det till i karavanen?»

»Allt väl. En mula dog i förrgår och min svarta ridhäst i går. Åtta hästar och en mula äro kvar. Jakarna må förträffligt.»

»Vid den här sjön lära de få tid att hvila upp sig.

Ty skola vi förhandla med Lhasa, så tar det ett par månader. Vänd nu om, och hälsa de andra.»

Vi fortsatte lodningen och funno ett maximaldjup af 8,35 meter. Vid stranden voro de gamla vallarna mycket tydliga — här ha de varit utsatta för västanstormarnas störtsjöar. Den högsta kunde vara 15 m. hög. Där gick en ensam varg och längre fram en hjord af tjugufem kiangs; de betraktade oss länge och nyfiket och så försvunno de, lätta som vinden. Af våra bärare syntes ej en skymt och inga spår på stranden, som vi följde, gående på den högsta vallen. Hvarför signalerade de icke med eld. Ändtligen sågo vi dem i fjärran norrut. Trötta som de voro, hade de sofvit sedan de landade. Jag grälade icke på dem, men Rabsang flög i lufven på de första han fick tag i och klådde dem, hvilket dock icke hindrade dem från att sjunga lika muntert som vanligt på kvällen.

Nu hade vi afslutat arbetena på Ngangtse-tso efter att ha tillryggalagt 106 kilometer på dess is, som utbreder sin skifva på en höjd af 4,699 meter öfver hafvet.

Den 7 januari fingo kulis bryta upp till hufvudkvarteret med allt vårt pick och pack — utom mitt tält; jag väntade på min ridhäst, tog saken lugnt och jag hade ingen brådska att öfverlämna mig själf i den tibetanska milisens händer — dessa otäcka, svarta ryttare, som förr så många gånger korsat mina planer. Från Schigatse hördes icke ett ljud, och från Indien kom ingen post. Själf hade jag angifvit den 25 november vid Dangra-jum-tso, och nu hade vi den 7 januari. Kanske Ganpat Sing tappat bort posten eller aldrig framkommit till Leh? Kanske det af politiska skäl varit omöjligt att skicka upp min post från Indien?

Min väntan blef lång. Först klockan ett syntes en fotman med min häst och samtidigt uppdök på krönet af den inre terrassvallen en karavan om 50 jakar, drifna af några tibetaner. Vi togo för gifvet att det var guvernörens transport, men eskorten sade att de voro från Laän och hade varit i Naktsang på marknad.

Så bar det af. Blott tre timmar skilde oss från lägret. Sju vildåsnor löpte framför oss en god timme och hård blåst hade vi emot. Moln af stoft och sand svepte utmed stranden, istäcket skymdes bort och vildåsnorna försvunno som vålnader i töcknet. Belysningen var underlig, förvillande, stigningen tilltog och alltjämt döko nya kullar upp ur denna luft, som påminde om grumligt vatten. Ibland ilar en liten hjord af goa-gazeller förbi oss i hånfullt lätta språng. Lägret CVII syntes ej förr än vi voro alldeles inpå.

En djup erosionsfåra, riktad mot sjön. På dess högra strandsluttning våra fyra tält vettande mot öster. Midt emot tre tibetanska tält. Med händerna i fickorna och pipan i munnen står Muhamed Isa vid sin eld. Alla de andra komma ut. Tibetanerna titta i sina tältöppningar som jordråttor i sina hål. Robert aflämnar rapport, »allt lugnt i Schipkapasset», våra hästar hade blott rymt i går kväll, jagade af vargar och hade tagit de tibetanska med sig, men de hittades i spridda grupper vid sjöstranden.

Jag gick in i Muhamed Isas tält och satte mig vid hans eld, hvarpå tibetanernas förnämsta män kallades in. De infunno sig genast djupt bugande och med tungan så långt ute som möjligt — nu gjorde detta originella hälsningssätt verkligen ett hånfullt intryck på mig. En man med röd turban, mörkblå päls och svärd i gördeln hade varit med i Hladje Tserings läger 1901 på östra stran-

den af Tjargut-tso, då vi tältade tillsammans och han påminde mig om dessa dagar.

»Är Hladje Tsering alltjämt guvernör af Naktsang?» frågade jag.

»Ja, det är han som kommer hit i öfvermorgon.»

»Har han lika stor eskort nu som då?»

»Nej, han märkte då att ryttarskarorna icke skrämde er, och han litar på att ni ändå skall foga er efter hans önskningar.»

Den 8:de användes till ompackning f bagaget, den 9:de uppslogo tibetanerna ett nytt tält, som sades vara guvernörens kök. Då skymningen föll på, anlände ett par ryttare, som framförde ursäkter från guvernören att han icke infunnit sig på utsatt tid. Han var en gammal man, hade haft stormen rakt emot sig och endast långsamt kunnat avancera, men den 12:te på kvällen skulle han säkert vara hos oss.

Då tillkallade jag tibetanernas höfdingar och sade dem, att om de icke talade sanning, skulle de aldrig få visa sig inför mitt ansikte mer.

»Bombo tjimbo,» svarade de, »om guvernören icke är här om tre dagar, får ni skära halsen af oss.»

»Det behöfs icke, det är alldeles nog att ni lämnar mig en skriftlig förbindelse, att, om guvernören inte är här om tre dagar, ni måste betala mig en plikt om 10 hästar.»

»Gärna, vi gifva er till och med tjugu hästar.»

»Nej, tio äro nog.» Och därmed uppsattes och undertecknades förbindelsen.

»Vet ni något annat nytt i dag?»

»Ja, guvernören är åtföljd blott af sina egna tolf tjänare. Han vet att det är ni, bombo tjimbo, som kom-

mit igen, ty från Bogtsang-tsangpo har han fått bref att ni är samma herre, som för fem och ett halft år sedan reste där med en karavan af kameler. Han skickade genast ilbud till Lhasa och väntade på svar i tio dagar, men sedan beslöt han att själf komma hit.»

Vårt tålamod sattes ytterligare på prof — alldeles som om det icke blifvit tillräckligt pröfvadt redan! Den 11:te aftecknade sig en liten grupp af ryttare på kullarna och en stund senare uppväxte ett blåhvitt tält i tibetanska lägret — de hade nu sju inalles. Därpå kom ännu en skara ryttare, af hvilka en satt med krökt rygg, hade röd baschlick och var ordentligt påpälsad. »Det är Hladje Tsering,» sades det. Eskorten bar bössor med röda vimplar på gaffeln. De sågo frusna ut, försvunno genast i sina tält och vi hörde icke vidare af dem.

Den 12:te januari. Alltför tidigt kom ett bud och frågade, om jag ville komma öfver till guvernörens tält eller om han först skulle göra visit hos mig. Jag lät svara, att jag skulle låta honom veta när jag kunde taga emot. Mitt fattiga, sönderblåsta tält ordnades nu så förstklassigt omständigheterna tillåto; mer en två gäster kunde icke få plats, men åt dem utbreddes dynor och filtar, och mellan dessa och min bädd insattes ett väldigt glödfat, så att gubben kunde få värma sig ordentligt. Mitt bud hade just afgått, två hästar fördes fram till det blåhvita tältet, gubben satt upp på den ena, en ung lama på den andra; deras hästar leddes i tygeln och åtföljdes af alla de andra till fots, hvarpå kortegen satte sig i långsam rörelse mot våra tält.

Hladje Tsering, ty det var verkligen min gamla vän, var klädd i full parad af kinesiskt snitt, med kinesisk mössa med två räfsvansar och hvit glasknapp, stöflar klädda med

sammet och försedda med tjocka hvita sulor. Öfver sin med sjunkärmar försedda sidenkaftan bar han en kort krage af utterskinn och i vänstra öronsnibben ett stort örhänge af gediget guld, med runda turkoser infattadt. Då han var nära, gick jag ut för att hälsa honom välkommen; vi kände genast igen hvarandra, hälsade hjärtligt, nästan omfamnande hvarandra och talade om hur underligt det var, att vi skulle träffas så här midt i ödemarken igen efter fem långa år. Hållande hans hand förde jag honom in till den anspråkslösa hedersplatsen och bad laman, hans sekreterare, en son till Junduk Tsering från 1901, taga plats vid hans sida. På min bädd satt jag med korslagda ben, Robert och Muhamed Isa i tältmynningen, som för öfrigt fylldes af en mosaik af tibetanska hufvuden. Muhamed Isa, tolken, var klädd i en hedersdräkt, som han i Lhasa hade fått af Younghusband; den var gjord af tjockt, körsbärsrödt tyg af tibetansk tillverkning; kring lifvet hade han ett brokigt bälte och på hjässan en hög, guldstickad turban från Peschawer. Han öfverglänste oss alla i sin prakt.

Sedan jag framsatt en ask med egyptiska cigarretter och Hladje Tsering en stund tittat på de saker som stodo framme, yttrade han, med en allvarlig och bekymrad min:

»I min egenskap af guvernör af Naktsang kan jag icke tillåta eder att från denna punkt fortsätta till Schigatse, eller åt något annat håll inom Naktsangs gränser, och jag har personligen infunnit mig hos eder för att bedja eder skyndsamt lämna min provins. Kort efter den engelska expeditionen till Lhasa fick jag befallning från Devaschung att framdeles liksom förut hindra européer från att resa omkring på eget bevåg i Naktsang. Instruktionen lydde, att om en europé inträngde i Naktsang, så

vore det min ämbetsplikt att stoppa honom och att tvinga honom att vända om.»

»Det är icke möjligt att förhållandena nu kunna vara desamma som för fem år sedan, då ni hejdade min karavan med fem hundra man milis. Sedan dess har regeringen i Indien afslutit ett fördrag med Devaschung i Lhasa och de båda regeringarna stå nu på fullkomligt vänskaplig fot.»

»Hedin sahib, ni minns hur det gick förra gången. Ni var då vänlig nog att på min anmodan vända om, men ni vet icke hur det gick för mig. Hela uppbådet mot er fick jag bekosta själf, och Devaschung kräfde mig dessutom på två tusen rupees. Jag blef därför ruinerad, under det att min kollega Junduk Tsering skodde sig på befolkningen och nu lefver som en rik man i Lhasa. Vi äro gamla vänner, men jag kan icke utsätta mig för nya obehag för er skull.»

»Det är sant, Hladje Tsering, att vi äro gamla vänner, men ni kan väl icke begära att jag för er skull skall underkasta mig en ny resa genom Tjang-tang. Jag hade hundratrettio djur då jag för fem månader sedan började från Ladak; nu kan ni själf se att jag blott har nio djur kvar. Jag kommer aldrig att gå tillbaka den vägen, och efter fördraget i Lhasa har ni inga maktmedel att tvinga en européé.»

»Fördraget i Lhasa var med England. Ni är icke engelsman, ni är Sved-peling.»

»Så mycket större skäl för er att visa mig gästfrihet. Mot er vilja och önskan har England påtvingat er ett krig; det har aldrig mitt land gjort.»

»Ni har rätt, ert folk har aldrig tillfogat oss någon skada. Men i mina instruktioner göres ingen åtskillnad mellan olika nationer. Jag skall visst icke tvinga er att gå

tillbaka den långa, svåra väg ni kommit, jag vet att det är omöjligt utan en stor stark karavan. Mig gör det alldeles detsamma, om ni lyckas finna en väg till Schigatse eller ej, men genom min provins får det icke ske. I Naktsang står blott en väg er öppen, nämligen densamma som ni kommit. Hvart ni sedan tar vägen spelar för mig ingen roll och kan ni norr och väster om Dangrajum-tso framtränga till Schigatse, så har jag därmed intet att göra.»

»Ni vet att Taschi Lama för ett år sedan var i Indien och ni vet hur väl han där blef mottagen. Han väntar mig i sin hufvudstad, och ingen annan än han har rättighet att hindra mig från att fara dit.»

»Naktsang lyder under Devaschung, icke under Taschi Lama.»

»Dalai Lama flydde då de engelska trupperna nalkades Lhasa. Taschi Lama är därför nu Tibets förnämsta storlama.»

»Mycket rätt, vi förstå icke och gilla icke Dalai Lamas handlingssätt. Han borde ha varit den, som skulle ha räddat landet från dess fiender. Men det hör icke hit; jag mottager instruktioner endast och allenast från Devaschung.»

»Och jag lämnar icke Naktsang förrän jag från Taschi Lama fått bekräftelse på edra ord att vägen är stängd. Jag kommer därför att skicka bref till indiska regeringens representant i Gjangtse, major O'Connor, och om han svarar att det politiska läget förbjuder mig att fortsätta, skall jag lämna Tibet. Här vid Ngangtse-tso skall jag invänta hans svar. Och jag har ännu en anledning därtill. Jag väntar post ifrån Indien, som skall tillsändas mig genom major O'Connor. Ni kan väl förstå att jag icke

lämnar Naktsang, förr än jag fått min post, som utan tvifvel befordras vidare på Taschi Lamas befallning.»

»Allt det där är godt och väl, men har ni något bevis på att Taschi Lama tar på sitt ansvar att skicka er eder post? Ni har intet pass från Devaschung. Har ni något från Taschi Lama? Jag har inga instruktioner att stå till er tjänst. Skulle jag på eget bevåg skicka ert bref till Gjangtse, skulle jag mista hufvudet.»

»Jag skall skicka ett par af mina egna ladakis med brefvet.»

»Nej, landet är stängdt för dem lika väl som för er. Och för öfrigt, hur lång tid tror ni det tar att ligga här och vänta på svaret? Flera månader!»

»Nej bevars, det är 165 engelska mil till Gjangtse, och äfven med korta dagsmarscher skulle det aldrig ta mer än tjugu dagar.»

»Jag kommer icke att lämna denna plats, förr än ni brutit upp mot norr öfver Naktsangs gräns.»

»Och jag bryter icke upp, förr än jag fått svar på mitt bref till Gjangtse.»

»Det är omöjligt att kvarligga här någon längre tid. Ni kan icke lifnära ert folk, här finns inga nomader, och de som finnas i närheten äro fattiga.»

»På södra stranden såg jag massor af tält och stora hjordar. I värsta fall kunna vi lefva af jakt, här är godt om vildt. Då jag icke begär annat än att ni skall låta mig vänta på ett svar, borde ni kunna gå mig till mötes.»

»Ni misstar er; i min ställning har jag hvarken med Gjangtse eller Schigatse att göra. Omedelbart efter engelsmännens utrymmande af Tibet utsände Devaschung skrifvelse till hvarje dsong (guvernörsstad) i hela Tibet,

att vi visserligen blifvit slagna, men ej förlorat någon del af vårt land, där vi själfva fortfarande voro herrar, samt att förhållandet med afseende på resande européer för framtiden blefve oförändradt. Själf vill jag tillmötesgå er så långt jag kan och skall nu till en början återvända till mitt tält och rådgöra med mina män.»

Med Robert och Muhamed Isa höll jag samtidigt krigsråd. Att vi icke kunde fortsätta mot söder, var solklart. Men däremot såg det ut som om vi skulle kunna taga omvägen kring Dangra-jum-tso och inträngа i landet väster därom, hvilket enligt Hladje Tsering lydde under Saka-dsong. Om vi äfven där blefvo utmotade, skulle vi resa till Peking! Hvarför? Jag är visst mycket optimistisk, men jag hade klart för mig att jag, liksom Marco Polo, skulle kunna tjusa till kejsaren af Kina och få hans tillstånd att i något särskildt uppdrag resa fritt omkring i Tibet. Muhamed Isa tyckte att det var en oändlig väg till Peking, men Robert var lifvad för färden. Vi skulle endast ta de bästa af folket med oss; åt de andra skulle jag lätt kunna utverka tillstånd att få återvända till Ladak, via Gartok. Själfva skulle vi till en början få en hård färd, men genom södra Mongoliet skulle vi på baktriska kameler jaga som vildar öfver stäpperna, just då vårblommorna doftade som skönast. På inga villkor kunde jag komma tillbaka som en slagen hjälte; jag sökte inympa min egen hänförelse hos de båda andra och utmålade för dem vår kurirridt som en saga, en roman.

Nu anmäldes ett par af Hladji Tserings män, som i gåfva från sin herre öfverlämnade ett fat ris och en smörklimp. Sekreteraren-laman skänkte också ett fång ris. Till gengäld skickade jag Muhamed Isa med ett helt stycke paschminatyg och en knif från Srinagar åt

Hladje Tsering och hans sekreterare.

guvernören, samt en dylik och en turbanbinda åt sekreteraren.

Åtföljd af Robert och Muhamed Isa, gick jag kl. 3 på kontravisit. Hladje Tserings tält var stort och prydligt och alla hans sekreterare och tjänare sutto kring elden, som flammade högt upp mot tältets springa. Kring sidorna lågo säckar med ris och tsamba och flera hela, slaktade får; allt såg ut som om gubben var beredd på en längre väntan. Gevär med gafflar och flaggor, svärd och lansar, seldon, betsel, sadlar och sadeltäcken; allt bidrog till att göra detta höfdingetält pittoreskt och krigiskt. Vid kortsidan, midt emot ingången, voro höga dynor uppstaplade, täckta med små mattor från Lhasa, och de hade runda kuddar till ryggstöd. Här inbjöds jag att taga plats vid sidan af Hladje Tsering, och framför oss hade vi ett litet rödt, lackeradt bord. Till höger stod ett altarskåp med förgyllda gudabilder och »gaos» — små silfverfodral med Buddabilder, som bäras å en rödklädd rem öfver axeln då man reser. Och framför dem flämtade smörvekarna i skinande mässingsskålar.

En tjänare kom in med kinesiska tekoppar af porslin på fat af koppar och med lock af silfver. En annan fyllde dem ur en pittoresk lerkanna med detta tjocka, smörblandade te, som tibetanerna älska och som jag nu drack med skenbar tjusning, ehuru jag fann det vedervärdigt — men Hladje Tsering hade nyss hållit till godo med mitt engelska te.

Samtalet försiggick äfven nu lika lugnt, skämtsamt och gemytligt som i mitt tält. Men med förhandlingarna kommo vi icke ur fläcken, snarare tvärtom, ty nu sade Hladje Tsering:

»Till Dangra-jum-tso kan jag under inga villkor låta er

resa, ty den sjön är helig och där äro för resten vakter utposterade.»

»Vägen emot väster är sålunda också stängd?»

»Ja, mot söder, öster och väster är landet absolut stängdt, och mot norr inser jag att ni inte kan ta er tillbaka.»

»Skall jag fara upp i himlen eller ner till underjorden då?»

»Nej, ni måste vänta här.»

»Och ni skickar mitt bref till Gjangtse?»

»Nej, det gör jag icke, men jag skall ej lägga hinder i vägen om ni på eget ansvar skickar ett par af edra män.»

»Vill ni för deras räkning sälja några hästar åt mig?»

»Nej, det skulle då heta, att jag stode i hemligt förstånd med er och att jag låtit muta mig.»

»Ni är en fin guvernör, Hladje Tsering, som inte ens kan låta mig få köpa ett par hästar. Följaktligen måste jag skicka mina karlar till fots, och det tar dubbelt så lång tid.»

»Nåväl, jag skall sofva på saken; ni skall få bestämdt besked i morgon.»

På aftonen fingo Rub Das och Tundup Galsan sina order. De skulle gå till Gjangtse med bref till major O'Connor, och de fingo en penningsumma, som skulle förvaras insydd i lifgördeln. Först sedan det blifvit mörkt följande kväll skulle de bryta upp på sin äfventyrliga färd.

Tre af Hladje Tserings tjänare. Mannen till vänster är Lundup, som senare stoppade oss vid Dangra-jum-tso.

XX.

Framåt genom det förbjudna landet!

Den 13 januari! Där hade vi åter denna kritiska siffra, som af så många folk anses olycksbådande och omgifves med en atmosfär af vidskepelse. Skulle den 13:de också för oss bli en olycksdag?

Solen hade knappt gått upp förr än Hladje Tsering anmälde sitt besök. Åtföljd af privatsekreteraren Lama Lobsang Schuntän och alla de andra, kom hans excellens guvernören af Naktsang tågande till fots till mitt tält. De togo plats på sina vanliga dynor, och Hladje Tsering talade följande märkliga ord:

»Hedin sahib, hvarken ni eller jag har tid att ligga här i veckor och månader och vänta på ett svar från Gjangtse. I edra postförbindelser med Gjangtse kan jag icke hjälpa er. Jag har noga öfvervägt situationen och rådgjort med mina sekreterare, som liksom jag äro ansvariga

inför Devaschung. Vi anse, att det enda ni kan göra är att fortsätta mot söder till Labrangs (Taschi-lunpos) område, och jag ber er att bryta upp redan i öfvermorgon.»

Hvad hade detta högst oväntade omslag att betyda? I går skulle jag icke få taga ett steg till mot söder, och i dag bad man mig så fort som möjligt bryta upp till det förbjudna landet. Hade Hladje Tsering mottagit någon hemlig order från Lhasa, eller hade han fått underrättelser att Taschi Lama verkligen väntade mig? Därom sade han icke ett ord, och jag var för klok för att fråga. Eller voro vi föremål för en krigslist, som gick ut på att så fort som möjligt få oss till Gjangtse, hvarifrån vi sedan skulle tvingas att genom Dardjiling återvända till Indien? Ty där kunde Devaschung hänvisa till fördraget, som säger att endast de, hvilka äga pass från Lhasa, ha rättighet att resa i landet. På det sättet skulle min färd få ett hastigt slut, och kanske det rent af hade varit bättre att fördjupa sig i det absolut okända landet väster om Dangra-jum-tso, som just utgjorde hufvudmålet för min resa! Hladje Tserings frontförändring var så ytterligt olika allt, jag förut sett och erfarit i den vägen i Tibet, att jag nästan anade oråd och undrade, om jag nu skulle ge mig rakt i gapet på engelska, kinesiska och tibetanska myndigheter och inom kort finna mig öfverlämnad åt deras nåd eller onåd.

Men nej, detta tillfälle fick under inga villkor försummas! Från Ngangtse-tso till Schigatse utbreder sig just den östligaste delen af den stora hvita fläcken, norr om Tsangpo, där aldrig en europé eller en pundit någonsin satt sin fot, ett land, hvarifrån icke ens skumma och dunkla hörsägner trängt fram till de geografiska handböckerna. Äfven om jag icke kunde få tillfälle att eröfra mer än

denna enda linje, så skulle dock mina uppoffringar icke ha varit förgäfves. Nain Sing inlägger på sin karta två floder, gående mot öster och nordost till Kjaring-tso, och deras öfra lopp förlägger han till landet söder om Ngangtse-tso. Om dem visste jag ännu intet, men skulle få veta det, om jag accepterade Hladje Tserings erbjudande. Men att de bergskedjor, Nain Sing tecknat söder om sjön, voro fullkomligt fantastiska och godtyckliga, hade jag redan kunnat se. I hvarje fall fick jag nu icke förråda någon förtjusning, utan svarade mycket lugnt och betänksamt:

»Nåväl, jag skall i öfvermorgon gå mot söder, om ni till dess kan skaffa mig några hästar.»

»Jag har skickat ut folk till alla dalar här i trakten med order att de hästar som finnas föras hit. Två vägar föra till Schigatse härifrån: går ni väster om sjön, har ni fyra dagar till Labrangs territorium, men öster om sjön har ni blott två. Ni kan välja hvilken väg ni vill, men jag skulle föredraga att ni toge den östra, ty för mig är det hufvudsaken att ni så fort som möjligt lämnar min provins.»

»Nej, jag ämnar välja den västra för att kunna göra en afstickare till Dangra-jum-tso, ty dels vill jag se denna sjö, dels har jag uppgifvit Dangra-jum-tso som postadress och Taschi Lamas ilbud kanske väntar mig där.»

Detta yttrande var nog i och för sig odiplomatiskt, och jag hade mycket väl kunnat undvika att blotta mina planer. Hladje Tsering brusade också ögonblickligen upp och sade: »Dangra-jum-tso! Aldrig! Den sjön är helig; berget Targo-gangri på dess södra strand är heligt, där finnes ett stort kloster Serschik-gumpa med mäktiga och intriganta munkar; ert besök vid sjön skulle leda till förvecklingar. Nej, har ni sådana afsikter, så lämnar jag

er blott en enda väg öppen, nämligen den som går öster om Ngangtse-tso. Jag kan och vill icke tvinga er, men jag ber er gifva mig ert hedersord på att ej gå till Dangrajum-tso.»

Så förlorade jag den heliga sjön för andra gången; men för att icke också förlora den viktiga väg, som stod mig öppen, gaf jag mitt hedersord. Min förhastade öppenhet förargade mig mycket, men jag skulle snart få anledning att fröjda mig däråt. Hade jag fått tillfälle att besöka den heliga sjön, så hade jag vid dess strand blifvit ohjälpligt stoppad — men det är en annan historia, som hör till ett senare kapitel.

»Säg mig, Hladje Tsering, tror ni att jag blir stoppad på Labrangs område?»

»Har ni inte blifvit stoppad här i Naktsang, så lär ni inte bli det där heller. Hur det kan gå med mig, vet jag inte, men jag har varit guvernör i sju år och har blott fem månader kvar, så det gör mig detsamma, om jag förlorar min plats. Devaschung har redan plundrat mig så grundligt, att jag i boskap och ägodelar har föga eller intet att förlora. Nu till exempel reser jag i min provins på folkets bekostnad; nomaderna måste skaffa mig och mina följeslagare lastdjur och proviant för hela tiden.»

»Devaschung måtte vara en snygg inrättning, ni borde vara glad öfver att få sluta er tjänst.»

»Ja, men jag måste slå mig ned på någon ort, där det är billigt att lefva.»

»Vet Devaschung att jag är här?»

»Ännu har jag icke hört något, men jag skickade i morse åter ett ilbud angående er. Hur ni kommer att behandlas, vet jag ej; själf har jag för gammal vänskaps skull gått så långt jag kunnat.»

Sedan voro vi på kontravisit igen. Några af Hladje Tserings män hade sett att vi sysslade med omstufning af bagaget, och han frågade om han kunde få en eller annan tomkista. Han fick fyra af de bästa och en del andra umbärliga saker.

Hade den 13 januari varit en märkesdag i vår krönika, så medförde den 14: de händelser af ändå underbarare art. Vårt lif hade förflutit ganska enformigt och tungt under de gångna månaderna, men nu upplefde vi dagligen erfarenheter, som kommo våra öden att likna en saga och en roman.

En vackrare dag hade vi icke haft på hela vintern. Himlen var fullkomligt ren och luften klar och lugn. Ett stycke från mitt tält var universalinstrumentet uppsatt på sin trefot och jag hade kronometrarna, en aneroid och en termometer nära till hands. Där stod jag i bortåt tre timmar och iakttog solförmörkelsens förlopp. Den omfattade omkring nio tiondedelar af solskifvan. Kort före dess maximum var lufttemperaturen —8,5° och en stund efter maximum —11,4°. Termografens violetta linje sjönk hastigt och en svag bris susade utmed jordytan. Några tibetaner hade kommit till Muhamed Isas tält för att sälja hästar, men då det mörknade så underligt, skakade de på hufvudet och gingo in i sina tält. Ladakis äro utomhus, men de sitta kring sina eldar och mumla böner. Korparna förhålla sig tysta och tröga. En örn kretsar kring på tunga vingar tätt utmed marken. Våra får komma själfmant hem från betet liksom de bruka om aftnarna — och dock står den slocknande solen på sin middagshöjd. Valparna sluta att leka, krypa modfällda in i mitt tält och lägga sig på bädden. Blott hästarna fortsätta att beta och visa ingen

förvåning öfver att dagen varit så kort. Allt är så hemskt tyst och stilla.

Men så förstoras åter den lilla skära af solen, som icke slocknade bort i rymdens natt. Det ljusnar och de matta skuggorna, som nyss hade dubbla kanter, bli åter skarpa. Fåren stå ännu villrådiga en stund, men gå sedan långsamt tillbaka till betet. Valparna börja leka och tibetanerna titta ut genom sina tältöppningar, den ena efter den andra. Korparna ruska på sig och flyga kraxande upp på en kulle. Ladakis böner tystna, och på visjande vingar stiger örnen upp emot solen, som åter framträder i all sin glödande glans.

Då kom gamle Karpun på besök och fick te, tobak och ett stycke tyg.

»Minns bombo tjimbo,» frågade han, »hur jag för 5½ år sedan sökte hejda er med uppbådadt folk?»[1]

»Ja, på norra stranden af Selling-tso. Jag gjorde dig stora bekymmer och du kunde icke förmå mig att stanna.»

»Nu är den sorgen öfver, och jag är bra glad att återse er frisk och kry.»

»Föga anade vi då att vi skulle träffas igen. Du ser själf välmående ut, men säg mig hvarför du nu kommit hit.»

»Jag för bud till guvernören, från Schansa-dsong. De kvarvarande ämbetsmännen ha befallt mig att uppbåda folk. Nu går milisen man ur huse för att...»

»Det är väl icke din mening att söka stoppa mig nu igen?»

»Nej bevars, bud har ingått från de svarta tälten vid mellersta Bogtsang-tsangpo, att ett stort röfvarband plund-

[1] Se Asien, tusen mil på okända vägar II, 472—473.

rat tio tält och fört bort all ägarnas boskap och deras fårahjordar.»

»När?»

»För ett par dagar sedan.»

»Det var tur att icke vi råkade ut för dem, vi som just färdats i fem dagar utmed mellersta Bogtsang-tsangpo och som ha så mycket silfver i våra kistor.»

Till vänster Ngurbu Tundup, postmannen från Gjangtse; till höger hans följeslagare.

»Bombo tjimbo är gudarnas vän, något ondt kan icke drabba er.»

»Åt hvilket håll har röfvarbandet dragit sig tillbaka med sitt rof?»

»De äro på Naktsangs område, vi skola förfölja dem, taga dem till fånga och skära halsen af dem.»

Med karavanens båda stödjepelare gick jag så på visit till Hladje Tsering. Han satt vid sitt lackerade bord och drack te och hade sin långa kinesiska pipa i munnen.

»Hur kommer det sig att det blef så mörkt nyss,» frågade jag; »det är väl Dangra-jum-tso's gudar som vredgas öfver att ni icke tillåter mig aflägga ett besök vid deras sjö.»

»Nej bevars, det är en stor hund, som går omkring på himlen och ibland skymmer bort solen. Men jag och Lama Lobsang ha hela tiden läst böner framför altaret och haft rökelsestickor rykande inför gudabilderna. Ni har ingenting att frukta, hunden har dragit sig tillbaka.»

»Skönt!» utropade jag och gjorde därpå ett förtvifladt försök att förklara fenomenet. Robert fick hålla upp sitt tefat som föreställde solen; jag hade två rupees som representerade jorden och månen kretsande i sina banor. Hladje Tsering lyssnade uppmärksamt till Muhamed Isas tolkning, smålog och nickade, men förklarade till slut, att det där kunde vara bra nog för oss, men i Tibet passade det icke alls.

I detsamma slogs tältfliken upp, Rabsang kom in med andan i halsen och utropade:

»Posten har kommit!»

Robert och Muhamed Isa voro som om de hade fått krut i kroppen och ropade: »Låt oss genast skynda ut.» Jag satt stilla och måste ta fotspjärn för att inte visa hur jag darrade af rörelse. Var det möjligt? Post hemifrån, från Indien, från Gjangtse, kanske från Taschi Lama!

»Hvem har hitfört posten?» frågade jag som om ingenting händt.

»En man från Schigatse, åtföljd af två andra,» svarade Rabsang.

»Hvar är han? Låt honom komma hit med postväskan!»

»Vi ha redan sagt honom det, men han svarar, att han har stränga order att aflämna posten i sahibs egna händer

och i sahibs eget tält. Han vägrar bestämdt att göra det i guvernörens tält.»

»Hvad har händt?» frågade Hladje Tsering, förvånad öfver den allmänna uppståndelsen.

»Jag har fått bud från Taschi Lama,» svarade jag mycket lugnt. Nu var det Hladje Tserings tur att häpna. Nyheten gjorde ett mycket djupt intryck på honom. Han utdelade en hastig order, ett par af hans män skyndade ut och kommo snart tillbaka med bekräftelse på min uppgift. Då klappade han mig vänligt på axeln och sade småleende:

»Hedin sahib, detta är en mycket större och viktigare nyhet för mig än för er. Jag bryr mig icke om hvilka underrättelser, ni kan få, men i och för sig är postens ankomst från Taschi Lama för mig ett bevis på att ni verkligen är väntad af hans helighet, att Labrangs område ligger öppet för er och att jag handlade fullkomligt rätt, då jag sade att ni kunde fortsätta er resa. Om jag icke redan i går hade lämnat tillstånd därtill, skulle jag ha gjort det i dag.»

»Ja, jag sade ju hela tiden, att jag skulle få post från Taschi Lama.»

»Sant, men först nu har jag fått ett påtagligt bevis, nu känner jag mig fullkomligt lugn, och nu ämnar jag inte ens vänta på ert uppbrott. Jag reser tillbaka till Schansa-dsong i öfvermorgon.»

Nu kunde jag icke längre lägga band på min otålighet, utan tog farväl och gick hastigt till mitt tält, dit postmannen kallats. Han var en ung, stark tibetan i tjänst hos Kung Guschuk, en högförnäm ämbetsman i Schigatse och yngre bror till Taschi Lama. På order från Indien hade löjtnant Bailey, som vikarierade i Gjangtse under

major O'Connors ledighet, skickat den mycket omsorgsfullt inlindade postlådan till Taschi Lama med begäran att den skulle tillställas mig. Den tibetanska adressen var också ställd på Dangra-jum-tso. På Taschi Lamas befallning hade mannen blifvit försedd med ett öppet pass från Labrang eller Vatikanen i Taschi-lunpo, som gaf honom rättighet att hugga för sig hästar och proviant hela vägen upp, och de män, hvilka nu voro med honom, voro de sista nomader, som vid Dangra-jum-tso ställt hästar till hans förfogande och som icke öfvergåfvo honom nu,

Hladje Tsering återvänder till sitt land.

då det säkert skulle vankas dricks pengar. Han hade varit på väg aderton dagar till den heliga sjön och sökt oss där i tre dagar, då han plötsligt fått höra att vi lågo vid Ngangtse-tso. Då hade han ilat till oss för att utföra sitt uppdrag. Men hvarför hade han blifvit så starkt försenad — jag hade ju uppgifvit den 25 november? Jo bevars, Kung Guschuk hade legat på lådan i fyrtio dagar och Kung Guschuk var ett nöt. Men äfven detta var en lycka. Hade Kung Guschuk gjort sin skyldighet, så hade posten framkommit i tid — men jag kom ju icke till mötestrakten förr än i slutet af december. Det hela hade

ordnats af en högre ledning, allting gick så förträffligt ihop.

Så bröts lådan upp! Hvilken spänning! Den innehöll hela packor af bref från mitt hem, från Government House i Calcutta, från öfverste Dunlop Smith och många andra vänner. I det sista brefvet öfvertygade jag mig om, att allt stod väl till hemma, sedan läste jag kronologiskt och med spändt intresse. Brefven voro så mycket mera välkomna, som de innehöllo idel goda nyheter. Och svenska tidningar funnos i mängd — gamla voro de som gatan, men jag skulle inte behöfva lida brist på lektyr på vägen till Schigatse.

Af mig såg karavanen inte mycket den kvällen; jag låg bara och läste och läste och lät mina män brasa på ordentligt med glödfaten. Äfven ladakis voro lifvade, tände en stor eld och dansade och sjöngo. Jag blef ombedd att komma ut ett tag och titta på festen och begagnade tillfället att hålla ett litet tal till mitt folk. De hade gjort mig god och trogen tjänst, och allt hade gått oss väl. Nu låg vägen öppen för oss till Taschi-lunpo, och deras önskan om vallfarten till den heliga staden skulle gå i fullbordan. Där skulle de få hvila ut efter sina mödor. Och så gick jag in igen till mina bref och läste ännu, då det dagades i öster och jag hade 25 grader kallt i tältet, sedan det sista glödfatet för länge sedan kallnat; men jag var insvept i pälsar och behöfde icke frysa. En skara vargar väsnades så i min närhet, att Tsering måste ut och skjuta skarpt på dem och bringa dem till tystnad.

Den 15 låg jag och läste alltjämt, och den 16 kom Hladje Tsering på afskedsvisit. Vi pratade i all gemytlighet, skämtade och undrade om våra ödens vägar ännu

en gång i lifvet skulle korsas. Så följde jag honom ut till hans väntande häst, snöhvit och prydd med ett karmosinrödt sadeltäcke, med grannlåter af skinande mässing och en sträng af pinglande bjällror i bringan. Han satt upp, räckte mig båda händerna till ett sista farväl och försvann bakom kullarna, åtföljd af sin lilla ryttarskara. Då gick jag tillbaka till mina bref, men fann det tomt och ödsligt efter den älskvärde guvernören af Naktsang.

Den 17 januari. Hvad gjorde det oss att dagen var så mulen, att bergen omkring oss voro täckta med nyfallen snö och att tunga blågrå molnmassor rullade öfver sjön liksom för att i afskedets ögonblick dölja den för våra blickar! Allt föreföll oss ändå så ljust, gladt och vänligt. En mäktig guvernör hade kommit för att hindra oss, och ändå låg nu vår väg mot sydost lika öppen som nyss i det obebodda Tjang-tang. Men nu hade vi det vida bättre än där uppe. Dagligen skulle vi passera svarta tält, kunna köpa hvad vi behöfde och ej hafva någon anledning att bekymra oss öfver att proviant återstod för blott fem dagar. Vi åtnjöto fullständig frihet och hade icke en enda man till eskort eller bevakning. Framför oss hade vi ett land, som i geografiskt hänseende kunde sägas vara ett af de intressantaste på hela jorden och där hvarje dagsled skulle medföra upptäckter af utomordentlig betydelse. Hvad gjorde det att luften var kall och rå — en gång skulle väl våren komma! Af tre anledningar borde vi nu småningom få det varmare: vi gingo mot sydligare luftstreck, vi skulle snart nå lägre trakter, och hvarje dag förde oss ett steg närmare våren. Och af tre anledningar skulle Ngangtse-tso hädanefter alltid stå utprickad som en glanspunkt i mina minnens dagbok: där hade en oväntad frihet blifvit oss gifven, där hade sambandet med den yttre

världen blifvit återknutet och jag hade haft tillfälle att fullständigt djuploda sjön och inlägga dess konturer på kartan.

Vi hade för godt pris köpt tre nya hästar, som redos af Robert, Muhamed Isa och Tsering, under det att jag behöll min lilla hvita ladaki. Åtföljda af postmannen och hans båda kamrater rida vi mot sydost ned till sjön och följa dess östra strand, i hvars sydligaste del vi lägra, ej långt från ett par svarta tält. Kiangs och vargar voro allmänna. En af de förra hade rifvits af de senare, och hos kadavret stannade hvita Puppy och den svarta hunden från Pobrang för att få sig ett godt mål. Vi hade frusit erbarmligt under en marsch af 21,2 kilometer, och på natten sjönk temperaturen till —34,4°, den lägsta vi hade hela denna vinter.

Nästa dagsled förde oss upp genom en tvärdal i de berg som stå på södra stranden af Ngangtse-tso. Den är rätt trång och en liten källbäck forsar under sin is. Vi följa en tydlig stig, lämna ett par tält bakom oss, passera fårfållor, gräsmattor, plättar, svarta efter tamjakars hvila; allting är svart: tält, tibetaner, halfnakna barn och hundar. Slutligen föras vi af dalfåran emot väster; i själfva kröken tiger en kaskad af mjölkhvit is. Högt upp i dalen lägrade vi på en plattformartad vidgning, hvarifrån utsikten mot nordost var af stort intresse. Ty härifrån syntes nästan hela den sjö, som Nain Sing lämnade på något afstånd i söder och som han kallar Daru-tso. Jag kan icke förneka riktigheten af detta namn, men ingen af de tibetaner, jag frågade, hade någonsin hört det; de kallade sjön Martjar-tso, och under detta namn figurerar den på min karta. Dock händer det någon gång att samma sjö har olika namn bland olika nomadstammar. Från lägret CIX (5,189 meter) hade vi sjön alldeles under oss som på en karta; till formen är den

icke så enkel som på Nain Sings karta, utan rik på halföar och vikar och i midten är den ytterst smal. Näset mellan Ngangtse-tso och Martjar-tso är blott några få kilometer bredt, och där det är högst, mötas de båda sjöarnas gamla strandterrasser — de högsta tangera hvarandra. Under en tid då vattenståndet var ändå högre hängde de båda sjöarna ihop. Martjar-tso säges vara lika salt som grannen, men dess is var blank och blå, och på dess yta syntes inga fält af afsöndradt salt.

Allt sedan vi lämnade hvita Puppy och svarta hunden från Pobrang, hade vi icke sett till dem vidare, och jag skickade därför Hadji tillbaka till sjön för att söka efter dem. Men han kom åter utan att ha sett spår af hundarna. Vi återsågo dem aldrig, och jag saknade hvita Puppy, som var min trogna tält- och reskamrat. Antingen hade de kommit i strid med vargarna och dragit det kortaste strået, eller också förlorat vårt spår och blifvit adopterade af några nomader. Det förra var dock sannolikast, ty Hadji såg, då han kom, en flock vargar luffa utåt isen.

Den 19:de fortsatte vi öfver det närbelägna passet Tjapka-la (5,326 meter), där ett kummel tronar till gudarnas ära. Som vattendelare är det af helt och hållet sekundär betydelse, ty åt båda hållen går vattnet åt Ngangtse-tso. Vår nedgående dal är i en båge riktad mot söder; i dalen Lamblung hade vi elfva tält till grannar och kunde köpa allt hvad vi behöfde för flera dagar. Området hör ännu till Naktsang, men nomaderna voro Labrangs undersåtar och betalade sin skatt till Taschi-lunpo. Höjden var 4,895 meter.

Här stannade vi i två dagar, något som vi aldrig bort göra, om vi närmare tänkt på saken. Det var icke den

rasande snöstormen, som dref oss att offra 48 timmar, utan Ngurbu Tundup, postmannen. Min tanke hade varit att behålla honom så länge som möjligt, ty det var klart, att vi blott kunde ha nytta och prestige af att ibland de våra äga en tjänare hos en af Schigatses förnämsta ämbetsmän. Han var för oss som ett lefvande pass; släppte vi honom, skulle vi åter kanske anses som fribytare och stoppas af någon myndig höfding. Men Ngurbu Tundup var obeveklig och förklarade, att han hade stränga order att genast och så fort han fullgjort sitt uppdrag vända tillbaka med rapport. Nu hade han redan brutit mot sin order och förlorat flera dagar, men gick in på att vänta, om vi rastade i Lamblungs dal. Jag behöfde alltför väl den tiden för att hinna sluta hela min digra post. Den 20 januari satt jag och skref i sexton timmar, och på eftermiddagen den 21 var posten färdig och inpackad. För sin förträffliga tjänst fick Ngurbu 82 rupees i gåfva, och om han ordentligt öfverlämnade postpaketet i brittiske handelsagentens i Gjangtse händer och medförde ett skriftligt bevis på att detta skett, skulle han få en särskild belöning, då vi träffades i Schigatse. Men han skulle raska på allt hvad tygen höllo och byta hästar flera gånger om dagen. Om han sölade och icke red mer än tre svenska mil om dagen, eller på tio dagar till Gjangtse, skulle han icke få mer än tio rupees. Reste han på nio dagar, skulle han få tjugu, och utförde han sitt uppdrag på åtta, skulle han få trettio rupees, o. s. v. eller tio rupees tillökning för hvarje vunnen dag. I verkligheten framkom han på åtta dagar. Strängt taget begick jag äfven härvidlag en oförsiktighet, ty jag lämnade upplysningar om vårt annalkande mot söder, och hade det velat sig illa, kunde tibetanerna ha kommit på andra tankar. Ja, hade kineserna fått nys

om vår frammarsch, så hade vi alldeles säkert mycket snart blifvit hindrade.

Sedan Ngurbu försvunnit öfver kullarna, voro vi åter afskurna från all förbindelse med den yttre världen och öfverlämnade åt oss själfva.

Följande morgon redo vi vidare uppåt mot öster genom lägerdalen, där några mane-kistor stå, den längsta tio meter lång och täckt med sandstensplattor, bärande den heliga formeln i urgröpt skrift. Ständiga stormar och oerhörda massor af moln med eller utan snö — sådant var det karaktäristiska vädret i januari.

Pongtjen-la (5,371 meter) är en flack pasströskel, liksom den förra af sekundär betydelse. Å dess krön reser sig en offerhög med en knippa spön, behängda med vimplar, trasor och band. Från denna såsom medelpunkt utgå radier af smärre rösen. Härifrån ser man en sista skymt af vår gamla Ngangtse-tso, och åt nordost faller en dal till Martjar-tso. I sydost reser sig en mörk bergskedja med flera snötoppar och kallad Pabla. Den dal vi följa är bred och öppen och omgifven af låga berg. På hela dagen syntes inga tält, men däremot talrika spår af sommarläger. Namgjal, som var en pigg och vaken karl, snokade dock reda på ett par tält i närheten af vårt läger CXI, där trakten kallades Namatjang, och han köpte några får, rostadt mjöl, korn, mjölk och sur mjölk. Han medförde också en ung tibetan, vacker, ärlig och saktmodig, samt vänlig och villig att göra allt vi bådo honom om. Hans tonfall var så mjukt och fint, att det var ett nöje höra honom tala, och han gaf mig en hel mängd trovärdiga upplysningar och lofvade att följa oss en dagsled framåt.

Det snöade hela natten och hela följande dag så tätt, att jag ofta icke kunde urskilja Rabsang, som med den tibetanske vägvisaren gick alldeles framför min häst. Snön svepte och yrde omkring oss och hopade sig till små drifvor i lä om alla stenar, tufvor och raviner. Dalen faller långsamt mot sydost och dess frusna flöde heter Buser-tsangpo, en biflod till Tagrak-tsangpo, som utfaller i sydvästra spetsen af Ngangtse-tso. Vi befinna oss alltså fortfarande i det flacka bäcken, hvars lägsta del upptages af den nämnda sjön, och hvars gräns i norr, väster och öster löper helt nära sjön, men i söder på flera dagsresors afstånd. Dagens lägerplats heter Kaptjor; åt öster löper en mycket öppen längddal med en väg till Schansadsong; en sådan löper också norr om Ngangtse-tso och Martjar-tso, och det var på den Hladje Tsering nått vårt läger efter tolf dagsresor. Den är känd från Nain Sings resa 1873—74.

Vid utträdet ur tältet på morgonen den 24 var man nära att bländas af de skarpa reflexer, som brötos mot milliarder fina facetter i snökristallerna, hvilka i ett sammanhängande och kompakt lager utbredt sin hvita svepning öfver berg och dalar. Himlen var klar och blå som den renaste turkos från Nischapur, men bitande kall strök blåsten öfver de nattgamla snöfälten. Vår väg leder mot sydost till mynningen af den smala dal, där Tagrak-tsangpo, bottenfrusen, ligger bunden och stum i vinterns famn. Vi följde floden uppåt — det största vattendrag, vi sett alltsedan Tjang-tjenmo. På ett par ställen ha smärre nomadsamhällen sina vinterbetesplatser, och där rörde sig på sluttningarna stora hjordar af jak och får. Dalens namn är Kaji-rung och läger CXIII kallades Kaji-pangbuk. Distriktet heter Tova-tova. Nain Sings Dobo Dobá Cho,

från hvilken han låter floden Pára-sangpo gå till Kjaring-tso, kände invånarna däremot icke till. Punditen låter vattnet dränera mot öster, men i själfva verket strömmar det västerut och mot nordväst till Ngangtse-tso. Förklaringen härtill är att han icke varit där och att infödingarnas upplysningar vanligen äro mycket vilseledande och osäkra.

Strax bortom lägret gå vi den 25 öfver en liten tröskel, hvarifrån utsikten är orienterande och lärorik. Här sveper blicken obehindradt fram öfver hela den vidsträckta slätt, öfver hvars flacka mark de tre älfvar, som bilda Tagrak-tsangpo, slingra i vilda kurvor och krökar, liknande silfverband i den brungråa terrängen. Helt nära oss i sydost se vi Kesar-tsangpo, som vid norra foten af vår lilla tröskel mottager Naong-tsangpo, för att i ett skarpt genombrott i våra berg börja sin bana genom Kaji-rungs dal. På större afstånd i nordost har Naong-tsangpo dessförinnan låtit Kung-tsangpo gjuta sina strömmar i dess fåra och göra sällskap på vägen till Kaji-rungs dal, och till Ngangtse-tso. Den stora slätten är ingärdad af medelhöga, afrundade berg och kullar.

Sedan vi korsat Kesar-floden, följa vi dess högra strand uppåt till Toa-nadsum, där vi lägra. En fyrkantig mur af jordkokor förråder den plats, där traktens bombo eller höfding annars har sitt tält; han är nu i Taschilunpo för att inbetala skatten. I närbelägna dalar funnos nu 22 tält, men vid vårt läger endast fyra, och i dem öfvervintrade tiggare i stort elände. Trakten säges äfven på sommaren utmärka sig för sitt kalla och råa klimat. I juni och juli faller regn, dock i mycket växlande mängd under olika år. Men regnar det friskt en tid, svälla alla de älfvar, som från tusentals smådalar uppsamla vattnet, och Tagrak-tsangpo kan då tidtals icke öfvervadas.

Då vi dagen därpå bröto upp i molndiger skymningsbelysning, kommo de fattiga infödingarna och sträckte fram sina vissnade händer efter tsamba eller silfver och fingo hvar sitt mynt. Vår kosa för mot OSO till dalen Naong-rung, genomfluten af Naong-tsangpo, som låg frusen till botten. Vi stiga nu småningom och befunno oss vid läger CXV på 5,134 meters höjd.

Två stora svarta nomadhundar ha förälskat sig i bruna Puppy och följa oss med en min som om de hörde till familjen. Den ena af dem var halt efter att någon gång ha skadat sitt högra bakben; han var gammal och lurfvig och blef mottagen med stenkastning och hårda tillmälen. Men han följde ändå troget med och höll till godo med allt, både männens hårda ord och de slaktade fårens inälfvor. Han blef ett gammalt inventarium i vårt vandrande sällskap och linkade med öfver höga pass och genom djupa dalar, med hängande hufvud och drypande tunga och lydde namnet »den halte». Gammal och trög som han var, kunde han ofta bli efter, men infann sig ändå alltid långsamt gående och intog sin plats framför Muhamed Isas tält. Han var tältgårdens gårdvar, tålde ingen närgångenhet — han var så rädd om oss, då fara hotade. Naturligtvis blef han omsider allas vän, fick äta så mycket han orkade och intog en viss position i karavanen. Då ville vi gärna glömma att vi någonsin haft hjärta att slå honom och hälsa honom med stenar och ridpiskor, honom, »den halte», som själfmant kommit till oss för att försvara oss och vaka öfver våra tält och icke begärde någon annan gäld än fritt kosthåll. Ty husrum hade han förstås gratis under de eviga stjärnorna i det stora ödsliga och vinterkalla Tibet.

XXI.

Öfver Transhimalaya.

Storm som vanligt den 27 januari! Vägledda af allt finare förgreningar af Tagrak-tsangpos flodsystem rycka vi framåt mot sydost, utan att någon hindrar oss eller ens tar den ringaste notis om vår färd. Från en liten tröskel ha vi utsikt öfver Naong-tsangpos båda biflöden Puptjung-tsangpo och Kelung-tsangpo, nu obetydliga isband, och vi följa den senare. Den leder oss till en andra tröskel med röse och bönevimplar; från en stång i midten utgå mot alla fyra väderstrecken snören, fullhängda med trasor och band och fästade i marken medelst små block. Från en tredje sekundär tröskel pekar vägvisaren upp mot det första klassens pass i Pabla, som vi i morgon måste öfver. Redan nu äro vi i högalpina trakter utan gräsvegetation; endast mossa växer ibland gruset. Bäcken kommer från Puptjung-ri, en del af hufvudkammen. I sydost synas de båda snömassiven Torma-karu och Sangra. Här tälta aldrig nomader, landet är för högt. Blott då ämbetsmännen från Taschi-lunpo resa hit i officiella uppdrag, ha de närmaste nomaderna skyldighet att uppslå lägertält på deras väg.

På kvällen upphörde blåsten, och flöjtens toner ljödo klart och trefligt i dalen. Månen stod högt och lyste öfver

det tysta, sublima landet. I söder aftecknar sig Pablatopparna svagt hvita. Tyst och kall skrider natten framåt och kölden går ned till —33,9°. Det fordras icke mycket golfdrag för att en sådan temperatur skall kännas svalkande. Man vaknar ibland och måste stoppa om sig.

Den 28:de januari blef en stor dag i denna resas krönikebok. Vi visste, att vi hade ett styft stycke väg framför oss, och bröto därför tidigt upp. Den häst, som i sin man hade nummerlappen 22 inflätad, låg stenhårdt frusen med utsträckta ben framför mitt tält. Han hade gjort god tjänst i nära ett halft år. Nu hade vi sju hästar kvar och en mula. De buro intet annat än de filtar, som om nätterna skulle skydda dem mot kölden. Allt korn, vi kunnat uppdrifva, hade vi köpt för att om möjligt rädda dem. De nya tibetanska hästarna mådde förträffligt och sågo feta och frodiga ut vid sidan af våra djur, som hade hela Tjang-tangs vinter bakom sig.

Redan vid tiotiden var blåsten hård och genomisande, men icke den minsta molntott sväfvade öfver jorden. Det är mycket bättre när vi ha mulet, men lugnt väder. Nu sitter solen blott och tittar liksom hånleende på våra mödor och bjuder icke till att lindra dem. Vi tåga mot OSO öfver en ändlös, svagt kuperad slätt med ogynnsam mark, än mossiga knölar och knotter, än skarpkantigt grus. På höger hand ha vi Sangratoppen och andra partier af Pablas kam, från hvilken korta tvärdalar utsända obetydliga erosionsfåror öfver slätten. Till vänster unduleradt land, där Naong-tsangpos biflöden slingra sig mellan mjukt afrundade kullar. Högre kullar och bergryggar i norr, belägna på Naong-tsangpos högra strand, stänga all utsikt åt detta håll.

Så stiga vi sakta tills helt oförmodadt en djupt in-

skuren erosionsdal visar sig till höger om vår väg. Den tillhör icke Ngangtse-tso! Vi stå i begrepp att lämna det afloppslösa bäckenet och undra hvilka öfverraskningar som vänta oss. Dalen heter Sangra-palhé, är riktad mot sydost och upptager Pablas södra tvärdalar, lika djupt inskurna. I sydost se vi den svarta udde i en utlöpare från Pabla, kring hvilken den mäktiga hufvuddalen och dess flöde svänger allt mer emot söder, för att gå — hvart? Ja, det kunde våra vägvisare icke redogöra för, det skulle vi senare ta reda på. Ett stycke längre fram nå vi en fåra, som är riktad mot norr och sålunda tillhör Naong-tsangpo. Mot norr faller terrängen långsamt, men mot söder brant, och vi gå på själfva den flacka, vattendelande passkammen. Strax bortom kullen Säreding med en enslig fårfålla bär det brant uppför i riktning mot den konformiga käglan Särpo-tsungé, som sedan skulle lämnas omedelbart till höger om vår väg. Från dess västra och södra sidor och från den tröskel, där vi nu befinna oss, nedgå en mängd ganska djupa erosionsdalar till Sangra-palhé. Till vänster om vår kosa nedgår mot nordväst en dalgång som hör till Naong-tsangpos system. Vi röra oss med andra ord framåt på själfva den vattendelande kammen. Särpo-tsungé står där som en geografisk gränspelare och visar hvar Ngangtse-tsos herravälde slutar. Det hela är en ganska underlig och komplicerad relief.

Här lämnades en af våra jakar, som hvarken med lock eller pock kunde förmås att ta ett steg till och som med sänkta horn rusade mot dem, som försökte mota på honom. Han lämnades i sticket — den andra af den sorten, som vi hittills förlorat. Jakmossa, snö och frisk luft hade han i öfverflöd och skulle väl i sinom tid råka i nomadernas händer.

Ännu en liten bit och vi stå på själfva pasströskeln, markerad af en hög stång i ett röse med vimpelsnören riktade mot lä, piskande, snärtande och fladdrande i blåsten. Det var hög tid att vi hamnade här vid en liten eld, halfdöda af köld som vi voro. Men lätt var det icke att få termohypsometern att koka. Sittande på marken

Våra jakar. Längst till vänster den jak, som bär båten.

fick Robert med tillhjälp af ett par pälsar och en filt bilda ett provisoriskt skyddstält kring instrumentet, under det att jag låg på magen i lä och genom en liten glugg afläste termometern. Det var 9,5° kallt, och VSV blåsten var uppe på styrkan 8, d. v. s. half storm. Den nedgående dalen, Sele-nang, låg nu på eftermiddagen i djup skugga. Genom dess mynning ser man ett jättehaf af stelnade bergs-

vågor, idel branta klippor med djupa dalar emellan, inga jämna ställen, ingen vegetation, en enda labyrint af berg, en vida kraftigare, mera utpräglad och vild relief än någonsin i Tjang-tang. Åt väster skymmes utsikten af närbelägna partier af Pablas kam.

Det pass, på hvars kullriga sadel vi nu befunno oss, heter Sela-la (eller Se-la) och uppnår den betydande höjden af 5,506 meter öfver hafvet. Jag insåg alltför väl att det måste vara beläget i den hufvudkedja, som längre österut uppbär den välkända toppen Nien-tschen-tang-la på södra stranden af Nam-tso eller Tengri-nor och som korsats af några få européer eller punditer. Den är en af jordens förnämligaste och mest storslagna vattendelare, ty från dess norra sluttningar strömmar vattnet till platålandets afloppslösa sjöar — från de södra till Indiska oceanen. Hvar denna vattendelare löpte och huru de orografiska systemen voro anordnade i det land, som skäres af vår route mellan Ngangtse-tso och Je-schung vid Tsangpo, hade ända till januari månad 1907 varit lika främmande för den hvita rasens geografer som någonsin månens från jorden bortvända sida. Men de haf och berg, månen visar oss i sitt fylle, kände vi sedan gammalt vida bättre än den trakt på jordens yta, dit jag nu haft lyckan att ledsaga mina läsare. Jag har tillåtit mig att kalla detta geografiska problem ett af de skönaste, kanske det allra mest imposanta, som ännu återstod på jordens yta att lösa. Men i Sela-la korsade vi den oerhörda vattendelaren blott i en enda punkt. Jag vill icke gå händelserna i förväg. Låt oss först lugnt göra våra eröfringar i tur och ordning och låt oss sedan, ur det samlade materialet draga våra slutsatser och kasta en återblick öfver de gjorda upptäckterna. Och låt oss nu till en början fortsätta vår mödosamma färd

genom den okända värld af berg, som ännu skiljer oss från den stora floden.

Sedan jag i största hast och med blåfrusen hand ritat ett flyktigt panorama och inlagt de namn, vägvisaren kunde gifva, skyndade vi ned utför de grusiga och delvis snöbetäckta sluttningarna på passets södra sida. Då vi nått dalbotten med dess stora iskakor, sutto vi åter till häst och mötte tre ridande tibetaner, som drefvo åtta löshästar framför sig. Så fort de sågo oss, ändrade de kurs och gjorde en stor omväg för att undvika oss. Det var icke svårt att förstå, att de tillhörde något röfvarband, som här uppe på obanade stigar sökte komma undan med sitt byte.

Hur skönt var det icke denna afton att ändtligen hamna vid lägereldarnas värme och att under tyst begrundande låta blicken fara från klart månbelysta klippkammar till dalbottens skuggiga svarta djup, där endast vargarna finna hem i sina kulor. Det kändes som om allt detta tillhörde mig, som om jag i spetsen för segerrika legioner eröfrat detta land och öfvervunnit alla försök till motstånd. Å, hvilka glänsande legioner! Tjugufem trashankar från Ladak, tio magra hästar och ett tjugutal uttröttade jakar! Och ändå lyckades vi! Marius kunde icke vara stoltare öfver sina triumfer i kriget mot Jugurtha, än vi då vi hemburit vår första seger öfver Transhimalaya i Sela-la, detta höga pass, som nu i nattens timmar låg och badade i månens sken likt en utpost på gränsen till den öppna oändliga världsrymden.

Vår dagsmarsch den 29 januari var bara behaglig. I den djupa, nedgående dalen hade vi lä mot blåsten och vi gingo mest rakt emot solen och kände det som en första påminnelse om vårens annalkande. Först rida vi

mot OSO, men svänga småningom i en båge rakt mot söder. I själfva kröken utmynnar dalen Tumsang, och i dennas fond se vi åter en del af den kolossala kedja, vi korsat i Sela-la. Från dess kam måste otaliga dalar af samma valör som vår nedgå mer eller mindre parallellt därmed. Den förenade dalen tilltager i bredd och i dess midt löper Sele-nangs isband. Tält synas ej, men väl platser där de resas om sommaren och några manekistor äro uppförda till vägfarandes uppbyggelse. Flera bidalar passeras och i hufvuddalen uppträda skarpt tecknade dubbla terrasser. I en vidgning kallad Selin-do uppslogs lägret CXVIII.

Under de senaste dagarna hade vi ofta talat om önskvärdheten af att kunna hyra jakar från nomaderna. Våra egna voro trötta och försinkade oss, och i de höga, grusiga trakter, där vi nu färdades, blefvo de dagligen allt mer ömfotade. Så länge landet låg öppet för oss, borde vi begagna tillfället och raska på. Att söla kunde vara farligt, och nu gingo jakarna som om de hade hvar sin black om foten. Vid Selin-do syntes inga tält, men i skymningen kom Namgjal vandrande med två tibetaner, som han påträffat i en tvärdal. De förklarade sig villiga att ställa 25 jakar till vårt förfogande, om de finge en tenga (cirka 40 öre) per styck för hvarje dagsled, och de räknade åtta dagsleder till Je-schung vid Tsangpo. Själfva skulle de väl icke följa oss mer än en dag, men de ansvarade för en ny uppsättning folk, då de vände om. Detta var det bästa, som kunde hända oss: vi skulle spara våra egna djur, göra längre dagsleder och alldeles på köpet få goda vägvisare.

På kvällen hade vi besök af sju starkt beväpnade ryttare, hvilka sade sig vara ute på spaning efter ett

röfvarband som stulit flera af deras hästar. Vi kunde lämna dem upplysningar om det sällskap, vi mött i går, och mycket tacksamma fortsatte de uppåt dalen.

Den 30 januari. Tidigt på morgonen infunno sig våra nya vänner med sina jakar, och då allt blifvit ordnadt, befanns det att vi icke hade mer än aderton bördor kvar af vårt vid uppbrottet från Leh så stora bagage. De två sista ciceronerna fingo betaldt och ställde genast sina steg tillbaka uppåt Sela-la.

Omedelbart nedanför lägret CXVIII förenar sig vår Selin-do-dal med dalen Porung, i hvilken vi åter stiga mot sydost. Det förvånade mig att våra förare åter trafvade i väg uppåt höjderna med oss, men de följde en tydlig väg, och den förenade dalen, som vi lämnade på höger hand, syntes falla mot VSV och SV. Den sades utfalla i Mytsangpo, som är en nordlig biflod till Jere-tsangpo (öfre Brahmaputra), och jag skulle längre fram få tillfälle att med egna ögon se att deras uppgifter voro riktiga. Men nu, under vår första korsning af detta land, föreföll den orografiska liksom den hydrografiska anordningen ytterst svårtydd och trasslig. Vid hvarje läger utfrågade jag pålitliga tibetaner och lät dem i sanden med fingret rita små kartor, som jag kopierade i min dagbok. Men hvarje dag såg kartan ut på ett annat sätt, äfven om hufvuddragen voro desamma.

Från den punkt, där vi åter börja att stiga, ser man i sydväst ett hopplöst virrvarr af berg. Vid Porungs högra strand framträda ur rullstensbädden en rad af varma källor med svafvelhaltigt vatten af 53,28° temp. och bildande bassänger, i hvilka det heta, ångande vattnet bubblar och porlar. Stället kallas helt enkelt Tsaka-tjusän eller »det salta varma vattnet». Dalens terrasser för-

råda en rätt kraftig erosion. Från båda sidorna utmynna bidalar; ibland korsa vi isbandet, ibland branta utlöpare. I en krök mötte vi åter en skara beväpnade ryttare, som sade sig vara på väg till Tjoktju, ett land strax väster om Dangra-jum-tso.

Vi nå en vidgning, ett mycket viktigt dalmöte, en gigantisk erosionsknut i detta haf af vilda berg. Den största af dessa dalar är Terkung-rung från nordost, som själf mottager en hel rad af bidalar och tydligen härstammar från Pablas hufvudkam. Genom den för en väg till flera stora sommarbeten. På en bergsskuldra med mane-röse stannade vi rätt länge för att orientera oss i denna högst intressanta nejd. Äfven här mötte vi en skara ryttare. De sade sig vara stadda på spaning efter en fribytare, som rymt med en annan herres hustru — tout comme chez nous! Den bedragne äkta mannen var själf i skaran och såg förargad ut. Sedan mötte vi en karavan om 55 jakar, lastade med stora packor af kinesiskt tegelte från Lhasa och afsedt för provinsen Tjoktju. Ett dussin svarta, barhufvade män följde djuren till fots, hvisslande och sjungande, tvinnande ullgarn med tillhjälp af en vertikal, roterande spole eller också snurrande sina bönekvarnar. Äfven dessa hyrde sina jakar och skulle få ny uppsättning i Selin-do. De hade med sig femtio får, som buro små bördor af korn. Trafiken tilltar med ett ord ju längre vi komma.

Från sidodalar ser man här och hvar små gångstigar utmynna i vår väg, hvilken redan nu är stor och vittnar om en ganska betydande samfärdsel. Alla våra vägvisare säga också, att detta är stora landsvägen till Schigatse, men den är tillika en del af den stora väg, som förenar Tjoktju med landets hufvudstad. Redan här

ter sig vägen som en massa parallella gångstigar, ända till hundra bredvid hvarandra, och när de löpa på sluttningar och branter, ser terrängen redan på afstånd randig ut.

Allt högre bär det mot SSO ett trettiotal meter öfver dalbotten, som är fylld af ett mycket mäktigt och jämnbredt isband, liknande en betydande flod; ja, man kan tro sig förflyttad till Indusdalen, sådan denna ter sig uppåt Saspul på vintern. Men detta är blott ett fagert sken, ty efter att ha passerat ännu ett par rätt stora bidalar, nådde vi Mense-tsakas ymniga källor med varmt sött vatten, om 48,9° och längre ned bildande bassänger, där småfisk kilade bland slemmiga alger; men vattnet afkyles småningom och bildar iskakor, och öfver dem fortsätter det att rinna undan för undan, tills det, såsom nu i slutet af januari, fyller ut hela dalbotten från bergfot till bergfot.

Alltifrån det stora dalmötet ha vi passerat fyra manekistor, sällan öfver tre meter långa men täckta med ovanligt vackra skulpterade plattor af röd, hvit eller grön sandsten och skiffer; å de förstnämnda stodo bokstäfverna i vittringsbarken röda mot de uthuggna mellanrummen, som voro hvita i det friska brottet. Man frestas att taga några af dem med sig, men tänker att det blir väl tid längre fram till dylika helgerån.

Framför oss synes passets tråg; det ser otäckt brant ut, omgifvet som det är af den konkava kamringen, å hvars krön karavanen aftecknar sig i höjden. Ofvanför dalarna Schib-la-jilung och Tjugge-lung blir stigningen seg och sugande, och våra hästar stanna ofta och pusta i grusbacken. Men ändtligen äro vi uppe vid det obligatoriska röset med dess vimpelstång och omgifvet af åt-

skilliga smärre kummel. Detta är Schib-la, hvars höjd uppgår till 5,349 meter. Utsikten är storartad och fri nästan åt alla håll, ty inga närbelägna toppar skymma. Nere i dalarna hade vi haft lä, men här uppe svepte blåsten obehindradt öfver detta upprörda haf af bergskammar.

Åt sydväst visar föraren nästa pass, vi hafva att gå öfver. Mellan detta och Schib-la är en kraftig dalgång utskuren, fallande mot VSV. Dess älf, eller rättare isband, förenar sig med alla de vattendrag, vi förr i dag passerat, ja, med alla dem vi lärt känna alltifrån Sela-la. Vi gå med andra ord öfver en rad af bifloder, men den hufvudflod, som uppsamlar dem i tur och ordning, stannar väster om vår väg och är icke från en enda punkt synlig. Det är denna hufvudflod, som kallas My-tju, My-tsangpo eller My-tju-tsangpo.

Ännu hade vi en bra bit kvar till lägret. Det skymde. Vi gingo till fots utför branterna, snafvande bland grus och råtthål. Det mörknade, men i dalen syntes en ljus strimma, isen på dess älf. Och skenet från lägereldarna lockade oss från mörker och köld. Men det är förvillande att gå mot ett eldsken i mörkret, man går och går och det förstoras ej. Trötta och frusna kommo vi dock slutligen fram och slogo oss ned så nära argolbränderna som möjligt, och så började samspråket med Muhamed Isa — glad och lifvad som vanligt.

Fyra af våra egna tjänstlediga jakar voro förbi och kräfde en dags hvila — hade jag vetat hvad som försiggick bakom oss i våra spår, skulle jag utan tvekan ha slopat dem och skyndat vidare nästa morgon. Men vi visste intet och tillbringade den sista dagen i januari månad helt lugnt

vid lägret CXIX. Kölden sjönk till —34,4° — det var tredje gången vi afläst precis samma gradtal.

Hvilodagen tillbringade jag mest med att studera mina kartor och att söka reda ut den labyrint af dalar och berg, i hvilken vi förirrat oss. Så mycket var alldeles klart, att den stora vattendelaren mellan de afloppslösa sjöarna i Tjang-tang och Indiska oceanen löpte utmed hufvudkammen Pabla och att denna var en omedelbar fortsättning mot väster af Nien-tschen-tang-las mäktiga kam. Vi hade korsat Pabla i Sela-la och befunno oss nu i My-tjus vidsträckta och trassliga flodområde. Tämligen parallellt med My-tju strömmar längre österut floden Schang-tju, i hvars dal punditen Krishna (A. K.) reste 1872 och grefve de Lesdain 1905. Mellan My-tju och Schang-tju måste alltså finnas en sekundär vattendelare och en betydlig ansvällning af berg, som i själfva verket icke är annat än en förgrening från Pablas hufvudkam. Alltifrån Sela-la strömmade allt det vatten, vi korsat, mot väster, och den sekundära vattendelaren hvarifrån de börja låg öster om vår route. Dock är det möjligt att ännu en eller kanske flera bidalar äro belägna mellan My-tju och Schang-tju och af samma valör som dessa.

Pabla är blott en del af Transhimalayas hufvudkam, och Transhimalaya är icke blott en vattendelare af första ordningen utan också i flera andra afseenden en fysiskt geografisk gräns af utomordentlig betydelse. Väl hade vi tid efter annan förirrat oss i otäcka bergstrakter, men något liknande det land, som utbreder sig söder om Transhimalaya, hade vi icke sett. I Tjang-tang äro landskapets förhärskande linjer flackvågiga, horisontala; nu hade vi uppnått de periferiska områden, som äga aflopp till hafvet, och genast gjorde sig de vertikala linjerna mera gällande.

Det vill med andra ord säga, att på södra sidan af Transhimalaya äro dalarna vida mer energiskt inskurna i fjällmassorna än någonsin på det höga platålandet. Och hvarför? Jo helt enkelt därför att monsunmolnens nederbörd är ojämförligt rikare på Transhimalayas södra än på dess norra sluttningar. Det är alldeles samma förhållande som på Himalaya, där södra sidan, som vetter direkt mot sydvästmonsunen, uppfångar brorslotten af nederbörden och sköljes af vida ymnigare och långvarigare regnskurar än den norra. Nu funno vi ju också källor, vattendrag och älfvar i alla dalar, vi som för icke länge sedan ibland löpt fara att icke alls finna vatten. Äfven i klimatiskt hänseende är Transhimalaya alltså en gränslinje, som i storslagenhet och betydelse har få sina likar på jorden.

Vår förväntan och vår spänning voro stadda i ständigt stigande, och för hvarje dag fingo vi allt tydligare känning af en religiös metropols närhet. Votivmärken, manekistor, vandringsmän och karavaner — allt talade därom. Ladakis voro rof för samma exalterade känslor, som Islams pilgrimer erfara, då de nalkas Arafatberget och veta att de från dess höjder för första gången skola se det heliga Mekka.

Tidigt på eftermiddagen infunno sig nya män och nya jakar för att den 1 februari öfvertaga våra bördor. Jag fann det lika oväntadt som oförklarligt, att nomaderna utan minsta invändningar voro färdiga att göra oss tjänst. Den stora stråkvägen är visserligen indelad i jakhåll i och för transporten af varor och bagage, men dessa förmåner äro endast afsedda för tibetaner, under det att vi voro en europeisk karavan, som icke en gång hade pass. Men hur det var hade Ngurbu Tundup icke vållat oss något förfång; tvärtom, öfverallt visste man att vi skulle komma

och att han var Taschi Lamas ilbud till oss. Vid hvarje rastställe fingo vi veta för huru många dagar sedan han passerat platsen. Att nomaderna så beredvilligt ställde jakar till vårt förfogande, berodde till en icke ringa del också därpå att de fingo rundligt betaldt och blefvo vänligt bemötta. Hade de vägrat att tjäna oss, skulle vi råkat skönt ut. Nu gingo våra egna jakar utan bördor liksom de sju ladakihästarna och den sista mulan. Men vi voro beredda på allt, och det var uppgjordt, att om vi någon gång icke funno transportmedel, skulle jag, Muhamed Isa och Namgjal på våra tre tibetanska hästar i ilmarscher skynda till Schigatse, medan karavanen, under Roberts befäl fick följa långsamt efter.

Vi hade haft —32,5° på natten och morgonen var nedrigt kall, mulen och stormig. Genom en ny dal stego vi uppför mot nästa pass. Vi hade icke hunnit långt, förrän vi voro halfdöda af köld; Robert frös så, att han var nära att gråta. När dagen var som varmast, hade vi —15,3°, och hård blåst rakt emot oss. Man skulle säkert förfrysa ansiktet, särskildt näsan, om man icke hela tiden andades i den långa pälsärmens mynning, där andedräkten bildar is så att ärmen fryser fast i mustascherna. Att utföra kartarbetet är under sådana förhållanden icke lätt. Innan jag tagit min pejling och sett på klockan, är vänstra handen som död; och hur jag än skyndar mig, har jag icke nedskrifvit observationerna, förr än högra handen är totalt känslolös. Att gå till fots rakt mot stormen, i stark stigning och i denna oerhördt tunna luft, är omöjligt, om man har ringaste hänsyn för sitt hjärta. Vi kröpo in i en grotta och sutto nedhukade i dess vindskugga; vi stucko in händerna mellan hästen och sadelgjorden för att tina upp dem; vi stodo och stampade och sågo miserabla ut,

sedan ansiktsmusklerna stelnat, så att vi knappt kunde tala. »Nej, låt oss rida på, där uppe tända vi en eld!» Och så streta vi vidare bland skarpkantigt grus och block.

Ändtligen äro vi uppe på Tjesang-las flacka hvälfning, där den absoluta höjden uppgår till 5,474 meter; detta pass är alltså något högre än Sela-la och dock är det blott af sekundär betydelse, såsom beläget i den kam, som skiljer två af My-tjus bifloder från hvarandra. Före oss höllo tre stora gråa vargar till på passet, men de togo till flykten, då vi nalkades. Här rasade stormvinden i obunden frihet och det var nätt och jämnt vi kunde stå på benen. Robert och jag tryckte oss mot marken i lä af det stora vimpelröset, medan Rabsang och vår tibetanske ciceron samlade jakgödsel. Med tillhjälp af eldstålet fingo vi denna att brinna, och så satte vi oss alla fyra kring den stormpiskade elden. Vi öppnade pälsarna för att få in litet värme i kläderna och togo af oss stöflarna för att tina upp fötterna, men vi sutto där i halfannan timme, innan vi åter kände oss ungefär som människor. Sedan skyndade vi ned mot SSV och lägrade i dalen Schamm, nära ett par usla stenkojor.

XXII.

Till Brahmaputras strand.

Schammdalen smalnar päronformigt, och vid inträdet till tratten finnas på tre ställen kojor, under det att stora hjordar beta på bergsluttningarna. En mane-kista hade 45 meters längd och var 1½ meter hög samt täckt med jordkokor till skydd för de därunder vertikalt stående bönestenarna. Slutligen utmynnar Schammdalen i en från öster kommande mäktig dal af högre rang inom detta flodsystem. Den genomflytes af Bup-tju-tsangpo, den största flod vi hittills sett. Strax nedanför mötespunkten förenar sig en tredje älf med de båda nämnda; den heter Dangbä-tju och kommer från SO. Det är alltså trenne betydande vattendrag, som löpa tillsammans i denna lilla dalvidgning, där vägvisarens upplysningar i hög grad bidrogo till att för mig klargöra My-tju-tsangpos invecklade flodsystem. Bup-tju-tsangpos källor sades vara belägna på två styfva dagsresor mot öster, och de äro naturligtvis att söka i den mäktiga förgrening från Pabla, som är My-tju-tsangpos vattendelare i öster. Från föreningspunkten, där vi nu befunno oss, går Bup-tju två korta dagsleder mot sydväst för att vid klostret Linga-gumpa utfalla i My-tju-tsangpo, som själf har sina källor i hufvudkedjan Pabla.

Bup-tju-tsangpo bildade nu en väldig isyta, men hade också en fåra af öppet vatten. På ett ställe, där isbro fanns hela vägen, kommo vi torrskodda öfver och gingo upp i Dangbä-dalens fåra mot sydost. I själfva hörnet står en mane-kista med flaggor. I mynningen af flera bidalar synas små stenkojor.

Vid lägret CXXI kvarlämnade vi den 3 februari Tundup Sonam och Taschi jämte alla våra egna jakar, som nu voro så trötta, att de endast ytterst långsamt kunde drifvas framåt. De båda männen fingo pengar till sitt uppehälle och hade order att taga sig fram till Schigatse samt färdas hur långsamt som helst. Med den öfriga karavanen bröto vi tidigt upp i godt väder och efter en minimitemperatur af blott — 11,5°.

Vår kosa är nu mot SSV och slutligen öster. Alla dalar stå fulla af is, som öfversandas, där karavanen korsar den. Dagens pass är Dangbä-la, som vanligt prydt med kummel och vimplar; dess höjd uppgår till 5,250 meter, och det är alltså mycket lägre än de föregående. Det är så till vida af intresse, som det tillhör vattendelaren mellan Bup-tju (= My-tju) och Rung-tju. Denna sistnämnda älf förenar sig nämligen icke med My-tju, utan går sin egen väg direkt till öfre Brahmaputra. Då jag frågade hvarför man icke kunde följa Rung-dalen nedåt för att undvika de två återstående passen, svarades, att dalen var mycket trång, instängd mellan branta bergväggar och fylld af is. Där finnes dock en sommarväg, som än löper på sluttningarna, än nere i dalbotten, men som är svår efter regn, då stora vattenmassor dåna i dalbottens fall och forsar.

Vi lägrade i trakten Ngartang i Rung, där tolf tält ligga hela året om. Dalen anses vara kall, under det att

Schamm säges vara en varm trakt. I själfva verket hade vi där också funnit några enar, en syn som gladde oss till den grad, att vi prydde det inre af våra tält med enris. I Schamm snöar det aldrig på sommaren, men väl i Rung. Vissa år regnar det ymnigt i båda dalarna.

Liksom en bekräftelse på tibetanernas uppgifter sjönk temperaturen denna natt åter till — 28,4°. De hade förberedt oss på en lång färd och ett hårdt pass, och det var ännu mörkt, då jag hörde jakarna drifvas in till lägret för att lastas. Sedan vi lämnat Ma-lungälfven bakom oss, rida vi uppför kullar af hårdt packad jord och mossa och åt nordost upprullar sig ett outredligt virrvarr af berg. I den fåra som kommer från passet rida vi brant uppför bland massor af block och grus, där här och hvar små votivmärken blifvit resta. Därpå följer ett stycke nästan jämn mark, och slutligen bär det brant upp till passet, fullt af gråa granitblock. Detta är Ta-la eller »hästpasset» och dess absoluta höjd uppgår till 5,436 meter.

Hade stigningen bland blockkäglorna varit besvärlig, en akrobatisk bålrullning för både häst och ryttare, så erhöll pilgrimen sin lön, då han väl var uppe vid vimpelröset, på Ta-las krön! Ty något mera storartadt, svindlande och öfverväldigande hade vi hittills icke sett, om icke på höjden vid Tjang-lung-jogma. Häpen och fascinerad, kommer man sig knappt för att sitta af, och blicken fängslas oemotståndligt af det panorama, som upprullar sig i SO och OSO. Det är alltså en ganska kringskuren del af horisonten, vi behärska, ty ett par toppar af Ta-las kam inrama det landskap, vi ha framför oss, likt propyläerna vid ingången till en enorm tempelsal. Närmast under oss ha vi ett bälte af rödbruna, kupiga kullar;

bortom dem en nästan svart utlöpare med rik skulptur af korta tvärdalar och ändå längre bort en mörkgrå förgrening. De tyckas alla utgå mot väster från den vattendelare, som vi alltifrån Sela-la anat öster om vår route. Sådant hade vi dock sett förr oräkneliga gånger. Men högt öfver den mörkgråa ryggen reste sig en värld af berg, som snarare tycktes tillhöra himlen än jorden, så lätt och luftig sväfvade den öfver den öfriga jorden under en tronhimmel af hvita skyar. Den är så aflägsen, att alla dess detaljer försvinna, och den höjer sig som en gigantisk mur i en enda sammansmältande ljusblå nyans, som dock har en något starkare valör än himlens. Gränsen mellan båda de ljusblå fälten är dock skarpt markerad genom en ojämn linje i bländande hvitt, ty det är Himalayas snökrönta toppar, vi se framför oss, och bortom dem ligger Indien med sin eviga sommar. Det är de nordligaste Himalaya-kedjorna på gränsen mellan Tibet och Buthan, vi skåda. Mellan dem och vår tämligen närbelägna mörkgrå kam öppnar sig, liksom ett svalg, en oerhörd spricka i jordskorpan — det är öfra Brahmaputras eller Tsangpos dal. Själfva floden synes icke ännu, men vi känna, att vi icke ha långt kvar till målet. Ack, alla dessa otäcka kedjor och pass, vi öfvervunnit i Tjangtang, där de döda hästarna ligga som vägmärken och utvisa den kosa vi tagit, nu äro de bakom oss alla, och blott ett enda bergssystem skiljer oss ännu från Indien — Himalaya. Man blir alldeles tyst inför denna syn, och det förefaller mig så underligt att vi lyckats framtränga så långt.

Tsering och Bolu nå passet med den lilla karavanen. De falla ned vid röset och läsa böner, och Tsering rifver en trasa ur sin slitna rock för att hänga den som offer-

Utsikt mot sydost från Ta-la (5,436 meter) på södra sidan af Transhimalaya. I fjärran synas Brahmaputras dal och Himalaya (sid. 383).

Kedjebro öfver Brahmaputra. Vid högra stranden, längst till höger på bilden, synes klostret Pinsoling på sin kulle (se sid. 596).

gåfva på ett snöre. Vi ha alla nu en öfvervägande känsla af vallfart. De tibetaner, som hyra oss sina jakar, sköta själfva om lastningen, samla bränsle åt oss och befria ladakis från flera af deras sysslor. De äldre af våra män få rida på jakar. Allting går nu lättare för dem, men de äro också pilgrimer på väg till en af lamaismens största metropoler. Med mössan i hand går gubben Tsering till

La-rocks pass med röse och vimpelstång. Till höger min lilla hvita ladaki.

fots öfver passet, men han kan icke taga sina ögon ifrån de drömlika ljusblå berg, som skimra bland skyarna i ett blånande fjärran. Han förstår, att de resa sig långt bortom Taschi-lunpo och att vi icke behöfva gå öfver dem för att nå vår längtans mål.

Men vi måste lämna detta härliga oförgätliga Ta-la! Hufvudstupa bär det utför bland blocken utför branter, på åsar och utlöpare, och allt mer och mer af Himalaya försvinner åter. Nu synes blott den snökrönta kamlinjen,

men efter ett par nya backar skymmes äfven den af den mörkgråa ryggen, hvars skarpa kontur nu utgör vår horisont. Kabbalo är en by med två smärre stenhus i dalen Pernanakbo-tang, där vi lägra. Åtskilliga tibetaner voro ute och tittade på oss, och till middag fick jag smör och rättika och gitte icke se åt det eviga fårköttet.

Den 5 februari gjorde vi en helt kort marsch ned genom samma dal, som vid lägret CXXIV kallades Dokang. Vid lägerelden stodo fyrtio tibetaner, och då jag red fram till dem, räckte de alla på en gång ut tungan, så långt den gick; den lyser eldröd mot deras svartsmutsiga ansikte. De som bära mössor taga af dem med vänstra handen och klia sig i håret med den högra, en ceremoni, som också hör till hälsningen. När man talar med dem, trilla tungorna ut oupphörligt, men det är idel artighet och vänlighet, och de visste icke hur väl de ville oss. Nära lägret är ruinen af en »dsong» eller borg kallad Dokang-pe, och en öfvergifven by, Arung-kampa, vittnar också om, att dalen fordom varit mera bebodd än nu.

Dagsmarschen den 6 februari hör till dem, som jag aldrig skall glömma, ty nu skredo vi utför det jättelika trappsteget, Tjang-tangs rand, och ned i det Ginungagap, vi sett från Ta-las pass och i hvars djup öfre Brahmaputra flyter emot öster. Från lägret bär det mot SSO, vår älf lämnas på höger hand och skär sig ned genom en djup hålväg till Rung-tju. Vid inträdet till den trånga dalen synes ett litet tempel, Tjega-gumpa. I en skrefva tjöto en skara vargar ömkansvärdt. Stigningen upp till Larocks pass (4,440 meter) är lätt och kort, och innan man vet ordet af, är man uppe vid dess stora kummel och rösen, där en »tarpotje» eller votivstång reser sig, grå,

sprucken och illa medfaren af väder och vindar. Åtskilliga af de block, som belamra passets östra sida, voro vertikalt hvitstrukna. Emellertid måste man gå öfver ännu ett par smärre trösklar innan utsikten fullt och fritt öppnar sig. Den är storartad och påminner lifligt om det landskap man ser från palatset i Leh. Man såg ganska tydligt Himalayas nordliga kammar, men tunga moln hvilade som ett tak öfver dem. Därför syntes icke heller Mount Everest, jordens högsta berg. Tsangpo, den stora floden, aftecknade sig som ett mycket smalt ljust band, dit afståndet ännu är betydligt. Under oss synes Rung-tju alltifrån den punkt där den utträder från bergen. Mest imponerande äro dock de kolossala utlöpare och förgreningar, vi ha i öster och väster och som stupa brant ned till Brahmaputras dal, likt en ändlös rad af framsträckta tigertassar.

Den slätt, som utbreder sig under oss och som är en mycket vidsträckt utvidgning af Brahmaputra-dalen, kallas Je eller Je-schung, under det att floden här bär namnet Jere-tsangpo. Slätten är tätt bebodd och det stora antal mörka fläckar som synas äro byar. Till höger, vid foten af en utlöpare, reser sig det stora klostret Taschi-gembe, med sina många hvitrappade hus, erinrande om en italiensk kuststad. Därifrån löper en väg till Sekjas berömda kloster. En fin mot sydost slingrande linje i den mörkare marken är stora landsvägen till Schigatse, Taschi-lunpo och Lhasa.

Från den sista platformen bär det hufvudstupa utför, och man går vackert till fots på dessa stupande branter af grå granit, som af väder och vindar slipats runda. Där löst material utfyller mellanrummen, är stigen meterdjupt inskuren. Många pilgrimer, hästar och jakar ha vandrat

här, innan den blifvit så liten. Än ha vi bråddjup på sidorna, än åka vi kana på granithällarna, än stiga vi utför som i en trappa, men nedför bär det, undan för undan såsom aldrig förr, och vi njuta af tanken, att hvarje steg för oss in i varmare och tätare luftlager, lättare att andas Här och hvar trona stora runda granitblock på en piedestal af löst material liknande gletscherbord; det är regn och blåst, som utmodellerat dessa egendomliga bildningar.

Ändtligen äro vi nere på den stora slätten, där alla dalar mynna ut. Vi rida förbi kornfält, poppellundar, gårdar och byar med hvita hus, med blåa och röda ränder i det hvita och vimplar på taken. Till vänster lämnas klostret Tugdän, och ett stycke längre fram, nära foten af en bergsutlöpare, hade Muhamed Isa gjort halt. Tälten voro omgifna af ett hundratal tibetaner af alla kön och åldrar, otroligt smutsiga och svarta, men mycket vänliga; de sålde åt oss får, höns, mjölk, rättikor och tjang eller kornöl, och äfven våra trötta djur fingo riklig förplägnad af hö och korn. Kvinnor med en rund båge till prydnad bak i nacken buro i vidjekorgar gödsel till våra eldar och tröttnade icke på att sitta och titta på oss och våra underliga förehafvanden. Ngurbu Tundup infann sig också här och förklarade, att hans herre, Kung Guschuk, hade tagit hand om min post. Han fick nu blott en del af belöningen, resten skulle han få så fort jag fick veta, att posten verkligen framkommit till Gjangtse. Från sin herre öfverlämnade han en »kadakh» eller välkomstduk och hade order att följa oss och hjälpa oss på vägen till Schigatse. Och detta var det viktigaste af allt. Det betydde att inga hinder skulle resas i vår väg.

Här uppgick den absoluta höjden till blott 3,949

meter, och luften kändes varm och skön; klockan nio hade vi blott tre grader kallt och tältet fick stå på vid gafvel. Med Robert och Muhamed Isa hade jag en lång öfverläggning. Skulle vi icke stanna en, nej tio dagar i denna härliga trakt, där allt vi behöfde fanns i öfverflöd, där djuren kunde få hämta krafter, under det att jag besökte dessa underliga kloster, som likt storkbon tronade på klipputsprången eller lågo skinande hvita i dalmynningarna! Nej, om det mottagande, som väntar oss, veta vi intet med säkerhet; det är blott elfva dagars väg till Lhasa och tre till Schigatse, som är vårt mål. Från regeringen ha vi icke hört ett ord, men i Schigatse väntar man oss. När som helst kan ett omslag inträffa till vårt förfång. Låt oss icke förlora en dyrbar dag, låt oss bryta upp tidigt i morgon och skynda vidare så länge vår väg ligger öppen!

Vår spänning och förväntan nalkades sin höjdpunkt. Skulle vi verkligen lyckas efter alla de hårda öden och äfventyr vi upplefvat! I sena kvällen sjöngo ladakis sin Taschi-lunposång, mjukare och varmare än förr. Och då midnattstimmen var inne, sutto de ännu och sjöngo, och jag lyssnade uppmärksamt, ehuru jag hört den så många gånger i Tjang-tang.

Och eldarna slocknade vid vårt första läger i Brahmaputras dal. Det var en blandad tross, som samlades utanför tälten på morgonen den 7 februari. Bagaget skulle bäras af hästar, åsnor och kor, ty några jakar funnos icke här. Half sydväststorm blåste, då jag en god timme senare bröt upp, och då hela traktens befolkning var ute och tittade. Just då jag skulle sitta upp, kommo tre män från en herre, som hette Tjeppa Deva och var vän till Kung Guschuk. Från honom medförde de såsom

gåfva en hel fårkropp, en fet, söt kaka med figurer i relief och sylt ofvanpå, tre stora smörklimpar och trettio ägg. Någon gengåfva kunde jag icke åstadkomma, eftersom karavanen var i förväg, men jag gaf dem femton blanka rupees och bad dem hälsa den okände Tjeppa Deva. Då sade den förnämste af de tre: »De här pengarna måste vi gifva åt vår herre, så det är allt bäst att bombo tjimbo ger oss extra drickspengar.» Detta var ju ett klokt och resonabelt tal — de fingo »dricks» i banko och lomade belåtna af.

En mängd af de andra följde oss fnittrande och pratande utåt landsvägen till Schigatse. De inbjudande tempelklostren försvunno till höger och vänster, vi redo genom en del af byn Dzundi, som är bebodd af idel smeder, förbi en varm, hälsobringande källa, öfver hvars öga ett badhus är byggdt — tyvärr begagnades det just af några sjuklingar och vi fingo icke gå in; genom tak, fönster och dörrar utträngde hvita ångmoln. Och vidare drager vårt pittoreska följe genom nya byar och kornåkrar, förbi nya kloster, bergsutlöpare och dalmynningar, och öfver en steril slätt svänger vägen af allt mer mot söder ned till Brahmaputra — det är alldeles som när man nalkas Indus från Leh, och liksom där äro lösa stenar makade åt sidan från vägen.

Där dalen smalnar ha vi det stora klostret Tartinggumpa till vänster på sin klippa och på högra eller södra flodstranden byn Rokdso med färjställe, och så dublera vi den första granitutlöparen, som når fram till flodens närhet. Bortom byn Kam med dess åkrar och små trädgårdar rida vi en god stund genom en fyra meter djup hålväg, en verklig korridor i gul lösslera; här och hvar är den på tvären genombruten af fåror, och i luckorna

ser man som från fönstren i ett galleri den betydliga bidalen So, från söder utmynnande i Tsangpo. Af regnet har leran på sina ställen blifvit fantastiskt utmodellerad till ett par meter höga pyramider, liknande en skog af väldiga murklor. Vi möta bönder, barhufvade och svarta, drifvande lastade hästar och åsnor framför sig, kvinnor och barn med korgar på ryggen, innehållande bränsle eller rotfrukter. En ensam käring satt gränsle och skumpade på sin åsna, en herreman till häst ledsagade sin maka, några landtmän gingo hvisslande bakom ett halft dussin kor, lastade med hela vålmar af hö, en skara män och kvinnor i pittoreska dräkter af gult, rödt och blått voro pilgrimer på väg till de stora nyårsfesterna i Taschi-lunpo, som äfven mina ladakis sedan länge hoppats att få vara med om. Ty åt öster rör sig trafiken, och vi möta blott sådana, som hafva angelägenheter från by till by.

Vägen leder nu öfver ansvämmadt land, som om sommaren står under högvattnet och tvingar de vägfarande att följa bergssluttningarnas fot. Äfven nu är Tsangpo imponerande, och vi rasta en stund vid dess strand, som nu för första gången tangeras af vår väg, och det är också första gången i mitt lif jag dricker af Brahmaputras heliga vatten. Blågrönt, nästan alldeles klart, glider det ljudlöst och sakta i en samlad fåra emot öster, under det att fiskar då och då spritta och slå i vattenbrynet. Endast en ytterst tunn isskorpa binder vattnet vid stränderna, men ibland kommer ett isflak singlande, skimrande som bergkristall. En flotte, lastad med korn, drifver just förbi; den skall till stora salutorget i Schigatse och försvinner snart vid nästa krök, då navigatörerna passa på med sina långa stakar — det var en syn som påminde om min färd på Tarim 1899.

Öster om denna punkt är marken starkt sandbunden och bildar två meter höga, sterila dyner. Vid första anblicken förstår man hur de bildats, isynnerhet en sådan dag som denna, då västanstormen sveper flygsanden framför sig i moln, som ofta fullständigt skymma de mäktiga branta fjällväggarna på högra flodstranden. Under högvattnet afsätter floden massor af slam och sand på grunda delar af

Ett hus i byn Rungma.

flodbädden, som på vintern ligga blottade och torka. Västanvinden för det uppsvämmade materialet med sig för att längre österut bilda dyner; där dessa ligga lågt nog, spolas de åter bort af nästa högvatten, undan för undan. På detta sätt försiggår i Tsangpos dal en oafbruten massförflyttning af fast material mot öster. Det är icke nog med att floden genom sin egen tyngd urholkar sin dalgång och i vattnet för massor af slam med sig; äfven det

material, som lämnas på stränderna, föres bort af blåsten, som kommer vattnet till hjälp. Vindar och rinnande vatten arbeta här i samma led och med samma mål: att göra denna gigantiska afloppsränna allt djupare. De hafva arbetat därpå sedan oräkneliga årtusenden, och resultatet

Lamo-tang.

af deras arbete är Tsangpo-dalen sådan den i dag ter sig för våra ögon.

Efter åtta timmars ridt hamnade vi i en liten, trettio hus räknande by vid namn Rungma, där tälten uppslogos i en trädgård af popplar och pilar; hur skönt och trefligt att höra vinden susa i de aflöfvade trädens grenar var det icke för oss, som nu i ett halft år lefvat på Tjangtangs nakna, ödsliga vidder! Nu matades våra eldar icke

längre med gödsel, nu sprakade torrvedsbrasor mellan tälten och kastade ett bländande sken öfver trädstammar och tibetaner.

Äfven den 8 februari gjorde vi en lång ridt. Ngurbu Tundup beklagade sig öfver att hans mula rymt; han måste därför stanna kvar och bad att utfå återstoden af

Brahmaputra, sedd uppåt, mot väster, från Lamo-tangs klippstig.

den belöning jag lofvat honom. Men knepet var för påtagligt för att lyckas, och vi började misstänka, att posten aldrig framkommit ordentligt till Gjangtse. Vi hade dock icke hunnit långt, förr än Ngurbu kom ridande på en lånad häst prydd med pinglande bjällror, och då vi lägrat, fick han till straff genast rida vidare till Schigatse för att säga Kung Guschuk, att vi skulle komma

nästa dag och ville ha ett ordentligt hus iordningställdt. Detta var obetänksamt handladt, ty hade Kung Guschuk för somliga kineser omtalat hvad han visste, kunde vi i sista ögonblicket ha blifvit stoppade utanför staden.

Allt vidare mot öster för den slingrande landsvägen på Tsangpos norra strand, där betydande sträckor upptagas af terrassformiga åkerfält, bevattnade från floden.

Taschi Lamas hus i Tanak.

Man förvånas öfver att finna så mycket odlingsbar mark i Tibet och en sådan mängd af fasta byar med massiva stenhus och trädgårdar.

Vid Lamo-tang slickar floden vänstra strandens bergsfot, och en stig leder, smal och halsbrytande, i sicksack upp öfver branterna. Blott under högvattenstiden behöfver den användas. Nu följa vi en murad väg utmed bergsfoten. Floden ter sig nu helt annorlunda mot i

går; dess yta är till hälften fylld af porösa isflak, men natten har också varit kall, — 18,8°. Dansande och rasslande drifva de utför floden och stryka mot den landfasta issömmen, på hvars bräm de bygga upp små hvita vallar af is. De följa det starkaste strömdraget och fastna ibland på sandbankar, som skifta i rödbrunt mot det gröna, klara vattnet. Ett storartadt landskap, under en himmel blå och mellan tunga, vilda bergmassor! På eftermiddagen aftog drifisen och hade vid dagens läger totalt försvunnit.

Vägen för nu upp öfver klipputsprångets yttersta spets och bildar bitvis en stentrappa, där man föredrar att gå till fots. Och så gå vi åter ned till dalbottnens jämna mark, där nya byar och kloster passeras, de senare alltid omgifna af tjortens och mane-kistor och ofta tronande på klippor liksom Tikse-gumpa i Ladak. Tanak-putju är en mäktig dal ifrån norr, hvars älf bevattnar åkrarna i alla Tanaks byar. Jag kunde icke få någon klar beskrifning af denna dal, som sades komma från ett högt pass i norr; jag vet därför icke, om den har samma valör som My-tju och Schang-tju, d. v. s. om den kommer från Transhimalaya eller ej. Men om den gör det, så är My-tjus östra vattendelare en hydrografisk gräns mot Tanak-putju och icke mot Schang-tju. Problemet kan lösas endast på platsen under framtida forskningar.

I Tanak (»Svarta hästen») lägrade vi i en treflig trädgård, där ett litet hus med brokigt målad veranda tjänar Taschi Lama till härbärge, då den höge prelaten gör sin årliga resa till Taschi-gembes tempel. Byn ligger på krönet af den rullstensterrass, som här stupar lodrätt ned till floden och från hvars rand man har en präktig

utsikt öfver Tsangpo. Floden kallas här än Sangtjen, än Tsangpo-tjimbo, d. ä. »den stora floden». Tsangpo är Tibets flod par preference. Enligt Waddell stafvas detta namn stundom så, att det blir en ordagrann öfversättning af Brahmaputra, som betyder »Brahmas son». Namnet Jere-tsangpo ha vi redan lärt känna, och längre västerut skola vi finna ännu flera namn. I nedre delen af genombrottet genom Himalaya heter floden Dihong och Brahmaputra först sedan den utträdt ur bergen för att bevattna Assams slätter.

XXIII.

I båt utför Tsangpo. — Intåget i Schigatse.

Den 9 februari randades, den stora dagen, då vår karavan, nu förvandlad till en skara längtansfulla pilgrimer, skulle nå sina drömmars mål. Gårdagen hade varit stormig och på aftonen rådde en underlig, rödgul belysning i dalen af allt det stoft, som sväfvade omkring i luften, bergen aftecknade sig endast otydligt, och i öster syntes ingen horisont. Men morgonen var härlig och dagen förblef lugn och stilla. Redan tidigt fingo Sonam Tsering och några ladakis embarkera med en del af bagaget i två båtar, under det att Muhamed Isa och Tsering förde min vanliga karavan landvägen. Detta var en krigslist, som vi hittat på. Om någon i sista ögonblicket kom för att stoppa oss, skulle förbudet drabba blott Muhamed Isa och karavanen, under det att jag på floden obemärkt skulle kunna smyga mig in i Schigatse.

Alla de andra hade redan brutit upp, då Robert, Rabsang och jag i en tvärbrant skrefva hasade oss utför terrassen och stego ombord på den dråpliga farkost, som skulle föra oss nedför den heliga floden. Dessa Tsangpo-båtar äro lika enkla som praktiska. Tänk er ett skelett eller snarare en stomme af tunna, sega grenar och ribbor, starkt hopsurrade och öfverspända

med fyra hopsydda jakskinn, fästade i den träring, som bildar relingen — och hela båten är färdig. Den är mycket klumpig, aflångt fyrkantig, men något smalare i fören än i aktern. Tung är den icke, den utgör en ordinär mansbörda. Alla båtar, som nu gingo ned med pilgrimer till nyårsfesten, och alla båtar, som föra landtbrukets produkter eller bränsle till Schigatse och Taschilunpo, bäras tillbaka uppför flodstranden af sina ägare. En stor del af befolkningen i Hlindug-ling, den del af Tanak, där vi lägrat, får sitt uppehälle genom sådan transport. Men bäriga äro dessa båtar; vi voro fyra man i min, och den kunde ha tålt mycket starkare belastning.

I fören sitter roddaren på ett tunt bräde; han ror hela tiden, men bakvändt, så att aktern går först; han måste ju ha utsikt nedåt floden. Årorna äro klufna i ändan som en gaffel, där ett stycke skinn är fastsydt likt simhuden mellan en ankas tår. Vår roddare är en tvärsäker liten karl och bemöter med ett öfverlägset leende mina råd, då jag gör mig viktig med min erfarenhet i flodnavigation. Strömmen gör det mesta, men för att ha båten i sin hand, släpper han aldrig årorna.

Vi gledo långsamt de första minuterna till byn Segre, hvars hvita hus, rena och fina, ligga pittoreskt vid vänstra stranden, och ännu en bit längre ned stryker floden utmed en brant bergsutlöpare. Men därpå ökar farten och förblir i allmänhet 1¼ meter i sekunden; blott sista sträckan uppgick strömhastigheten icke till en meter. Jag satt i aktern och hade utsikten fri nedåt floden, tog mina tider, pejlingar och hastigheter och ritade en karta öfver flodloppet, alldeles som förr på Tarim. Inga katarakter passerades, men väl i trånga sammanpressade armar ställen, där vattnet lätt forsade och brusade i svängarna. Det var

en härlig färd, det yppersta jag i den vägen varit med om! Den sista dagsresan kunde icke ha utförts på ett noblare sätt, vi drefvos framåt af en naturkraft i Tibet, detta land, där naturen hittills lagt idel hinder i vår väg. I ett halft år hade vi under oupphörliga förluster och svårigheter knogat diagonalt genom Tjang-tang, nu stodo åter portarna på vid gafvel, och vi gledo som i olja tyst och jämnt mot vårt mål. En af jordens största erosionsdalar utbredde sitt storslagna panorama omkring oss och luften var så stilla, att ej ens den svagaste bris framkallade en krusning på Tsangpos yta. Ostördt af himmelens vindar kunde det smaragdgröna vattnet öfverlämna sig åt sugningen, i ljudlöst lekande hvirflar, som uppstå vid uddar och kap, för att så i brådskande dans ringla utför floden, förtona och dö. De födas och försvinna, de komma och gå, och samma udde väcker alltjämt nya till lif i de gamlas ställe, men hvarje ny hvirfvel sänker sin spiral i annat vatten af den heliga floden, som sedan oräkneliga årtusenden känner sin väg ned mot Dihongs hemlighetsfulla hålväg.

Hvilken hänförande njutning att låta bära sig af Tsangpo emot öster; månne också »floden» hör till Tibets förbjudna vägar! Ja om de n u komma och hejda mig, så svarar jag: jag är icke i Tibet, jag trampar icke tibetansk mark under fötterna, jag är på hinduernas heliga flod, låt mig vara. Förvillande skiftar landskapet ständigt utseende för våra blickar; där ha vi en svart klippbrant framför oss; i nästa krök har den försvunnit, och en annan, vid motsatta dalsidan, har intagit dess plats. Man undrar ibland hvilket som är upp — och hvilket ned på floden; det är som om vi stode stilla, men panoramat vore försatt i en horisontalt svängande pendelrörelse. För-

sjunken i sina tankar sitter Robert och tittar öfver relingen, och förvillad af vattnet och de isflak, som hålla oss sällskap, utbrister han: »Men, master, vi stå ju nästan stilla!»

»Titta på strandbanken där till vänster,» säger jag, och han häpnar, då han ser hur den liksom ilar ifrån oss uppåt dalen. Och tittar man i botten, där floden är grund, ser det åter ut som om vi stodo stilla, under det

Tibetanska skinnbåtar.

att grus, rundslipade stenar och sandbankar voro stadda i en hastig rörelse under båten. Vi äro verkligen frestade att försjunka i drömmar under denna sagolika färd. En tanke smyger sig öfver mig: om vi skulle fortsätta till Ki-tjus mynning och gå till fots upp till Lhasa! Vi kunna gå om nätterna och gömma oss om dagarna och tibetanskan är Rabsangs modersmål. Men den tanken försvann lika

hastigt som vattenhvirflarna vid båtens sida. I Lhasa hade jag ingenting att vinna utöfver de eröfringar, som för två år sedan gjorts af Younghusbands expedition, och mitt hopp stod till Taschi Lamas vänskap. I Sela-la hade jag fått smak på Transhimalaya, och intet geografiskt problem på hela jorden föreföll mig mera lockande än detta. Allt hvad som hädanefter företogs skulle gå ut på att eröfra Transhimalaya så grundligt som möjligt vore för en enda man under en enda resa; ja denna uppgift var så öfverväldigande stor, att i dess skugga min forna längtan efter Lhasa dog bort som aftonrodnaden i Tsangpodalens jättelika pelargång af solid granit, denna Buddas kungsväg, som, öppnad mellan bergen och otydligt förtonande i den fjärran östern, ledde rakt fram till ingången af Lhasas dal, och på hvars golfbana af flytande smaragd vi nu fördes i riktning mot lamaismens heligaste stad. Förförisk och lockande som en älfdans drog strömmen mina tankar med sig emot öster, men den uppväckte också nya planer för nya härtåg i trakter, som förut icke fallit inom min intressesfär. I My-tjus tributskyldiga dalar hade jag mer än en gång hört talas om Nain Sings Raga-tsangpo, som några tibetaner ville göra minst lika stor som Tsangpo själf. Kanske Raga-tsangpo var hufvudfloden? Kanske den hade bifloder, som hämtade sitt vatten från hjärtat af det gåtfulla landet i norr? Icke en kväll hade förflutit under hela den gångna vintern utan att Ryders och Nain Sings kartor i timtal fängslat min uppmärksamhet. Var det så alldeles fastställdt hvar Brahmaputras källa var belägen? Hade jag icke här ännu en uppgift att lösa, oändligt mycket finare än den att i »Tommy Atkins» fotspår tåga till Lhasa! De solglittrande böljor, som buro vår båt på sin rygg, förde otydda budskap från tallösa dal-

gångar, från eviga snöfälts smältande bräm, från ljusblåa glaciärer och gröna gletschergrottor i Himalayas skyhöga kammar, ja, de inneslöto ett domnadt eko från den dal, där Brahmaputras källa porlande kväller fram ur bergen.

Men framtidsdrömmarna få icke komma oss att glömma stundens kraf, och Taschi-lunpos gyllne gudar väntade oss till festen. Än smalnar floden och blir djup och dess botten synes ej, än vidgar den sig och farten saktas. Nedanför byn Pani i en dalmynning svänger floden mot sydost, men blott för att åter böja af emot öster, korsande den väldiga sommarbädden, som fyller det mesta af dalbottnens areal med vatten. Endast sällan svepa vi förbi en högre, mera markerad gräsbevuxen strand, som icke öfversvämmas af högvattnet. Tid efter annan skiljer sig en arm åt sidan, men förenar sig snart åter med hufvudfåran. På stränderna stå vildgäss och skrika, då vi fara förbi; svarta och hvita änder, hägrar och andra vattenfåglar äro så orädda, som om de visste, att det är strängeligen förbjudet att utsläcka ett lefvande lif i Taschi-lunpos närhet.

Just då vi lämnat Tanak hade ett dussin båtar passerat byn; några af dem voro parvis hopbundna med akter mot akter, hvilket gör båda farkosterna stadigare på vattnet. Passagerarna voro idel pilgrimer från högre upp belägna byar och nu på väg till nyårsfesten. Där sutto kvinnor i sina prydligaste helgdagsdräkter, utstyrda med halsband af färgade glaspärlor, silfverdosor för små gudabilder och reliker, dingeldangel af silfvermynt och de höga bågställningarna i nacken, öfverklädda med rödt tyg och fullsatta med koraller och turkoser. Där sutto män, gubbar och barn, och äfven ett par lamas i sina röda togor hade sällat sig till det världsliga följet. De flesta

båtarna voro försedda med små bönevimplar på spön, fastsurrade i relingen, öfver hvilken några små relikdosor voro hängda — allt för att göra pilgrimernas båtfärd välsignad. I ett par båtar hade de utbredt sand och stenplattor för att kunna göra upp eld och koka sitt te. Om oss togo de föga notis, de pratade och kacklade

Pilgrimer, drifvande utför Tsangpo.

oupphörligt och hade riktigt trefligt. Man kunde förstå att passagerarna i några af båtarna voro gamla bekanta, som gjort upp ressällskap från en och samma by. Alla båtar, som funnos uppåt floden, voro en sådan dag som denna tagna i anspråk, och en oafbruten fil af pilgrimer strömmade på detta sätt vattenvägen till det heliga klostret. Både uppåt och nedåt floden kunde vi se dessa små svarta

prickar, där stränderna voro flacka, men vid tvära strandpartier och där floden gör skarpa krökar försvunno de åter.

Vi singla förbi en bank i vattenbrynet, där några drifisflak kört på grund för att tjäna oss till varning. Blott ett par gånger skrapade båten emot botten; vår roddare är mycket uppmärksam och manövrerar med

Båtar i drifisen vid högra stranden.

säkerhet. Han känner också vägen — och det är icke så enkelt, som man skulle kunna tro, att hitta. Ty ibland delar sig floden i armar, och endast en med dem alla förtrogen roddare vet hvilken, som är den bästa och genaste. Det händer också att han lämnar den stora fåran och för oss in i en helt trång kanal, där vi glida fram med brusande fart.

Nu svänger floden öfver till höger eller södra dalsidan, där bergen stupa tvärbrant ned mot vattnet, nätt och jämnt lämnande utrymme för en väg, murad och med block befästad utåt floden. Där gick ett dussin roddare, bärande sina skinnbåtar på ryggen, och sedda bakifrån liknade de en rad jättelika skalbaggar. Och i motsatt led drefvos små karavaner af åsnor, bärande bränsle till Schigatse. Här börjar nu en följd af de mest storartade och pittoreskt vilda scenerier, man gärna kan tänka sig. Den ena klippudden efter den andra stupar brant ned i floden, som sakta susande sveper utmed deras fot. Till höger ha vi deras mörka vägg, en rad af framspringande kulisser, och framåt synes flodens bana, där drifisen skramlar i krökarna. Ibland i en hvirfvel råkar ett isflak på tvären, höjer sig öfver vattenytan och blixtrar bländande till i solen, innan det åter kommer på rätt köl. För öfrigt ligger halfva floden i de södra bergens skugga.

Vi lurade på ett tillfälle att gå i land, men strömmen var för hastig. Slutligen lyckades dock skepparen få in oss i en motström, och jag gick ut på en udde just då ett sällskap af pilgrimer singlade förbi, alldeles lagom för att fastna i min kamera. De undrade hvad vi hade för oss, och deras samtal tystnade, då de drefvo förbi udden; de tycktes draga en suck af lättnad, då de helskinnade kommit förbi och öfvertygat sig om att min kamera icke var ett eldvapen. Hvart man vänder sig upprullas nya landskap och motiv, så penselfrestande, att man skulle kunna stanna i dagar och rita. Men vi ha icke tid nu; det är vår sista dag, vi ha vågat ett alltför högt spel för att nu i sista ögonblicket sätta allt på ett kort. Ännu är det långt kvar, säger skepparen, som redan vid starten utpekat den

udde, bakom hvilken Schigatse-dalen är belägen, och ännu är den aflägsen.

Sedan vi åter kommit ut i midten af dalen, blir floden bred som en sjö, spegelblank och tyst, förnäm, majestätisk, sakta glidande som en olja, återkastande bilderna af berg och båtar. Utlöpare och uddar vid norra stranden skifta i skära toner, det eljes gröna vattnet är blått af reflexerna från himlen, allt är så högtidligt tyst och stilla, Robert och Rabsang sofva i hvar sitt hörn, men jag har icke råd att förlora en minut af denna pilgrimsfärd. Här och hvar står ett röse med vimpelprydda spön — det är färjställen, där vägar korsa floden. Vid ett sådant hade en stor jakkaravan just stannat, och dess bördor af fårull staplades upp till en mur vid stranden. De svarta männen aftecknade sig skarpt mot en bakgrund af gula sanddyner. Längre ned höll Tsering som bäst på med att lasta sin afdelning i en båt, under det att hans hästar med lock och pock tvingades ombord å en annan. Här korsar nämligen stora vägen från Tanak, och Tsering upplyser oss i förbifarten, att Muhamed Isa är långt i förväg. I en stor flodvik voro ett par båtlag ute med sin not; med stenkastning sökte de skrämma fisken in mot noten; de hade gjort dålig fångst men lofvade att i morgon komma till Schigatse och sälja fisk. Åter svänga vi mot sydost och nalkas södra sidans berg, vid hvilkas fot vi passera byarna Tjang-dang, Taschi-gang och Tang-gang, vackert belägna bland trädgårdar. Floden är nu samlad i en fåra och flyter mycket långsamt; det är som om den endast sakta och varligt vågade strömma förbi mynningen af den dal, som leder till klostret.

Vid foten af nästa udde rådde lif och rörelse; en massa båtar, lastade med korn, halm, ved och gödsel,

höll just på att landa, och under skrik och sång lossades lasterna från andra. Hela rader af båtar hade dragits upp på land och lågo där som stora skinnpaddor med botten uppåt. Framåt södra strandvägen syntes många skeppare bärande sina båtar upp till Tanak och andra byar för att följande morgon vara redo till en ny färd utför floden. Den skeppare, som hela dagen hållit oss sällskap och klarat oss ned till Njang-dalens mynning, får fyradubbel betalning och tror knappt sina ögon — han har nu råd att unna sig en hvilodag i morgon.

Här, vid denna egendomliga »skeppsbro», väntade Guffaru med våra hästar; jag satt upp på min lilla hvita ladaki och Robert på sin rödbruna tibetan, och företrädda af Rabsang redo vi upp i Njang-dalen medan solen sjönk. Här förlorar man sig snart i ett landskap af idel hålvägar och raviner i gul lera. Någon vägvisare behöfva vi emellertid ej, ty åtskilliga vandringsmän och åsnedrifvare äro ännu ute; de ge oss de upplysningar vi behöfva, och ingen är närgången eller ohöflig. Ett stycke till vänster om vår väg flyter Njang-tju, Gjangtses flod, som är ett af Tsangpos större tillflöden från söder, och utmed hvars stränder flera byar synas. Det skymmer; jag känner hur mitt hjärta klappar; skulle det verkligen lyckas ändå! Det mörknar; en stor hvit tjorten reser sig som en vålnad alldeles till höger om vår väg. Rabsang frågar en nattvandrare hur långt det är kvar och han svarar: »Följ vägen, så kommer ni genast in på en gata.» Till höger reser sig en kulle, och mot den västra himlen aftecknar sig svagt på dess krön konturen af Schigatse-dsong, stadshuset. Nu äro vi inne bland hvita hus och följa en smal gränd, där det blir ändå mörkare. På en öppen plats stodo några kineser och tittade. Arga hundar

Den förste Taschi Lamas graf, med festspelens gård i förgrunden.

rusa ut från gårdarna och skälla. Men för öfrigt ligger staden och sofver, och ingen folksamling bevittnar vårt intåg. Hvar äro de våra, vi veta ju ej hvar de slagit sig ned? Jo bevars, här är Namgjal för att visa vägen, och han för oss till porten i en mur, innanför hvilken Kung Guschuks trädgård är belägen.

Muhamed Isa och alla de andra mötte här och hälsade vänligt, som om de velat lyckönska mig till en stor triumf. Vi sitta af och gå in på gården till det hus, som Kung Guschuk ställt till mitt förfogande. Men det förefaller kallt och ovänligt som ett fängelse, och jag föredrager mitt tält under trädgårdens popplar. Medan vi väntade på Tsering, slogo vi oss ned kring en stor riseld, dit flera tibetaner småningom samlades. Jag ägnade dem ingen uppmärksamhet, jag var för mycket upptagen af mina egna tankar. Min plan hade lyckats, och jag hade nått mitt första mål efter ett halft års resa genom hela Tibet. I sena natten var min middag färdig — den var välkommen, ty vi hade icke medtagit proviant på floden. Och sedan hade jag ett par rundliga timmars arbete med dagens anteckningar. Men jag blef afbruten af en herre, tillhörande Taschi Lamas världsliga stab. Han sade sig ej ha fått något uppdrag, men då han just fått höra att någon ovanlig främling anländt, bad han om en del upplysningar och antecknade namn, nationalitet, karavanens storlek, hvilken väg vi kommit, hvart vi ämnade resa och hvilka afsikter jag hade med mitt besök i Schigatse. Han var idel artighet och hoppades, att vi icke slitit alltför ondt af kölden i Tjang-tang. Själf var han en alltför låg ämbetsman för att få tala med Taschi Lama, men han skulle meddela sina förmän hvad han fått veta. Han hördes dock aldrig af vidare.

Sällan har jag sofvit så godt som denna natt — jo, kanske när jag hade studentexamen lyckligt öfverstökad!

Då en god del af följande dag förgick utan att någon, vare sig världslig eller andlig, tog ringaste notis om oss, skickade jag Muhamed Isa upp till Taschi-lunpo, hvars gyllne tak i aftonsolens glans lyste som eld i en bergssluttning i väster, helt nära vår trädgård, som var belägen i södra utkanten af Schigatse. Min präktiga karavanförare uppsökte en hög lama, som lät svara, att han i morgon skulle skicka någon för att taga närmare reda på mig och mitt ärende och lämna mig vidare besked. I detsamma kom en kinesisk herreman, Ma, på besök. Han presenterade sig såsom tillförordnad chef för den »lansa» eller truppstyrka af 140 kineser, som sades vara förlagd i garnison i Schigatse. Ma, som var »tungán» och bekände Islam, blef från första stunden min synnerlige vän och fnyste af gemytlighet och godt humör. För fem dagar sedan hade han anländt från Lhasa och skulle stanna tills amban eller generalguvernören Lien Darin återkallade honom.

»Det är obegripligt,» sade Ma, »att ni lyckats framtränga ända till Schigatse utan att bli hindrad.»

»Ja, uppriktigt sagdt, så hade jag nog väntat mig åtskilligt krångel, om inte förr, så åtminstone en eller par dagar härifrån.»

»Jag har icke hört ett ord om er ankomst, ty om jag vetat att ni nalkades, så hade det varit min ämbetsplikt att hindra er.»

»Då är det tur för mig, att ni är så ny på platsen.»

»Ja, men det värsta är, att jag kommer att råka illa ut, så fort amban får höra, att ni helt enkelt bor i Schigatse; nu är det för sent, nu kan det icke hjälpas.»

»Säg, Ma Daloj, tror ni att Taschi Lama vill ta emot mig?»

»Det tviflar jag på. Genast vid min hitkomst begärde jag audiens hos storlaman, och han har inte en gång bevärdigat mig med ett svar. Och jag är dock en kinesisk ämbetsman.»

Det såg föga uppmuntrande ut för mig, en främling, som kommit ifrån norr utan tillstånd och om hvilken ingen visste, om han var fågel eller fisk. Och i morgon ha vi nyårsfesten, dit jag icke kan gå utan vidare, helst då Taschi Lama själf är närvarande vid festen. Men något borde han väl veta, hur skulle vi eljes kunna förklara Ngurbu Tundups ankomst till Ngangtse-tso med posten?

Vi togo dock saken lugnt, afvaktande händelsernas gång och gingo med en stor papperslykta ut och tittade på en af våra sista hästar, som dött i sin spilta och skulle släpas ut. Hvarför hade han inte kunnat få lefva nu, då hoarna fylldes med korn, halm och hackelse såsom aldrig förr och då de stodo i lä af en mur, skyddade från köld och blåst och hade hvilans tid framför sig! Fem veteraner voro kvar och den sista mulåsnan från Poonch. Sex djur af den ståtliga karavan, som för sex månader sedan brutit upp från Leh! Alla de andra lågo kvar under stormarna i Tjang-tang. Dessa sex skulle nu skötas och vårdas som våra ögonstenar. Deras såriga ryggar skulle tvättas och ansas, deras sidor ryktas, om nätterna skulle de täckas med filtar, och på kornet och hackelsen fick icke sparas. Marken under dem skulle beströs med halm, så att de lågo mjukt, om de ville hvila sig, och på regelbundna tider skulle de ledas till närmaste vatten för att dricka. Jag gick och klappade min lilla hvita häst, men han ville som vanligt bara bitas och sparkas. Han mådde

bäst af alla veteranerna, och Guffaru försäkrade, att han, om det gällde, kunde gå en gång till genom Tjang-tang.

I vår trädgård hade vi det bra på alla sätt och vis. Till höger och vänster om mitt tält stodo Roberts och Muhamed Isas, ett stycke längre bort ladakis, och framför de båda sistnämnda brunno som vanligt de stora lägereldarna. En man och en kvinna af Kung Guschuks folk bodde i ett kyffe i porten och skaffade oss allt hvad vi behöfde. Kvinnan var gammal och skröplig, svartmålad i ansiktet men öfvermåttan vänlig. Oupphörligt kom hon fram till mitt tält, bugande, fnittrande och grinande af pur välvilja.

Den 11 februari purrades jag klockan half sju med besked att ett par herrar genast ville tala med mig. Glödfatet och det varma vattnet buros in, jag klädde mig i en hast, tältet städades, och gästerna bjödos att stiga på. Den ena var en högrest lama af förnäm rang, hette Lobsang Tsering och var en af Taschi Lamas sekreterare; den andra var en ung kines, Duan Suän, med fina, nobla anletsdrag. Båda voro ytterst artiga och belefvade i sitt sätt att vara. Nu pratade vi i öfver två timmar fram och tillbaka och, underligt att säga, tycktes min ankomst till Schigatse vara en fullkomlig öfverraskning för de båda herrarna. De frågade åter om mitt namn, hvilken väg jag kommit, mitt ärende, och hade naturligtvis aldrig hört talas om lilla fattiga Sverige, men skrefvo upp dess namn både på svenska, engelska och kinesiska.

»Det är min afsikt att bevista nyårsfesten i dag,» sade jag; »jag kan icke lämna Schigatse utan att ha närvarit vid en af kyrkans största högtider.»

»En europé har aldrig bevistat och skall aldrig till-

låtas att se våra fester, som blott firas för tibetaner och för pilgrimer af samma tro som vår.»

»Pantjen Rinpotje (»den helige läraren» eller Taschi Lama) måste dock sedan ett par månader vara underrättad om mitt annalkande. Hans helighet visste också från hvilket håll jag skulle komma; annars hade han icke kunnat skicka min post till Dangra-jum-tso.»

»Pantjen Rinpotje befattar sig icke med världsliga ting, sådant skötes af hans broder, hertigen (Kung Guschuk).»

»Jag måste dock se hans helighet själf, jag vet att han väntar mig.»

»Det är endast ett fåtal dödliga förunnadt att visa sig inför den heliges ansikte.»

Nu kom jag att tänka på brefvet från radjan af Stogh och på det kinesiska passet. Det förra gjorde intet intryck på dem. Men då det senare, i sin blåa infattning och sina röda stämplar utvecklades för den unge kinesen, blef han högeligen intresserad och ju mera han läste, desto större blefvo hans ögon. Han läste om det igen och öfversatte det långsamt för Lobsang Tsering.

»Hvarför,» frågade de, »h v a r f ö r visade ni icke genast detta papper, det skulle ha besparat oss alla öfverläggningar?»

»Därför att detta pass är utfärdadt på Ost-Turkestan, icke på Tibet,» svarade jag som sant var.

»Det gör alldeles detsamma nu, då ni ä r här; ni har ett mycket fint kinesiskt pass, och ni kommer därför genast att stå under kinesiskt beskydd.»

Den unge kinamannen tog passet och försvann, medan Lobsang Tsering fortfor att fråga och titta på våra vapen och andra saker. Men slutligen frågade jag honom, om han inte ville gå ut och titta på min trädgård, medan

jag åt frukost. Därpå återvände kinesen och förklarade kort och godt, att jag var välkommen till festen, att särskilda platser höllos i beredskap för mig och ett par af mina män, och att en kammarherre från Taschi Lamas hof skulle hämta oss då tiden var inne. Och nu välsignade jag det kinesiska passet, som på sin tid vållat mig så mycken förtret, och jag välsignade The Government of India, som yrkat på dess åstadkommande, grefve Wrangel, som i en hast anskaffat det, och kinesiske ministern i London, som med sin regerings tillstånd utfärdat det. Men aldrig hade jag trott, att det skulle få ringaste betydelse, då det ju var ställdt på ett helt annat land än Tibet.

Sådant var vårt intåg och våra första erfarenheter i Schigatse. Inte en katt hade hindrat oss, inga nyfikna hade trängts på gatorna för att titta. Och nu, då vi väl gjort oss hemmastadda i staden, väckte vår tillvaro på platsen allmän förvåning, som om vi kommit nedramlande direkt från himlen. Att denna kupp utan all min förskyllan eller värdighet hade lyckats så väl, berodde nog på vissa »omständigheter». Hladje Tsering hade af oförklarliga skäl släppt oss igenom och självmant öppnat den säck, i hvilken han fångat oss. Och de höfdingar, som bodde söder om Ngangtse-tso, tänkte väl som så: »Då guvernören af Naktsang låter dem passera, kunna vi ej stoppa dem.» En lycka för oss var också att ett par af dessa höfdingar begifvit sig till nyårsfesten i Taschi-lunpo och att vi själfva, då vi kommo in på stora vägen, liksom försvunno bland de öfriga pilgrimerna. Ty under nyårsdagarna äro tibetanerna som spelande tjädertuppar, de hvarken höra eller se. Och slutligen hade jag, karavanens enda europé, ridit in i staden efter det nattens skuggor bredt sitt mörka flor öfver jorden.

XXIV.

Nyårsfesten.

Förutom de månatligen återkommande festerna äger den lamaistiska kyrkan fyra stora årshögtider, och den största bland dem är nyårsfesten, Losar, som firas till minne af Sakiamuni Buddas seger öfver de sex irrlärarna och den sanna religionens seger öfver otron. Den infaller alltid i början af februari och är därför också en vårens och ljusets fest, då Buddas barn hälsa solens återkomst, de växande dagarnas seger öfver vintermörkret, köldens förgängelse, lifvets och den groende grödans återuppvaknande ur vinterdvalan och den blida vårens annalkande, då ljumma fläktar, härolder för en varmare och gladare årstid, komma vimplarna att fladdra på alla tempeltak. Losar är därför en i hög grad populär högtid, som i hela femton dagar drager dagsverkaren från hans arbete, herden från hans jakar och köpmannen från hans disk, en tid af glädje och gamman, gästabud och dans, en tid af visiter och kontravisiter, gåfvor och gengåfvor, en tid, då hemmen och templen putsas och fejas och de bästa dräkterna och dyrbarheterna tagas fram ur sina kistor, då man i vänners lag dricker sig full i egen kammare, för att sedan i undergifven andakt stå på näsan inför gudabilderna i dunkla tempelsalar — då

man för långväga gäster berättar skabrösa anekdoter och vilda röfvarhistorier, ackompanjerade af bönekvarnarnas gnissel och ofta afbrutna af den eviga sanningen: »Om mane padme hum.»

Till de stora tempelfesterna äga alla tillträde; man gör ingen åtskillnad mellan andliga och världsliga, munkar och nomader, rika och fattiga, män och kvinnor, åldringar och barn; man ser där den i trasor höljda tiggarkvinnan vid sidan af en hertiginna, öfversållad med ädelstenar. Losar är därför en hela folkets fest, en lamaismens karneval, liksom Lupercalierna och Saturnalierna i det gamla Rom.

Det var ju en lycka för oss att komma alldeles lagom till lamaismens största årshögtid och att få vara med om dess firande i Taschi-lunpos klosterstad. Klockan half elfva kom en ung kammarherre i Vatikanen, Tsaktserkan, klädd i en högst elegant dräkt af gult siden och en hatt, liknande ett upp- och nedvändt fat, med nedhängande tofs, och förklarade, att han vore sänd af hans helighet för att ledsaga mig till festen och att han och Lama Lobsang Tsering fått i uppdrag att under min vistelse i Schigatse fungera som min personliga uppvaktning. Men han bad mig för all del taga på mig det finaste jag hade, ty jag skulle komma att sitta så, att jag hela tiden syntes från Storlamans plats. På botten af en af mina kistor hade jag verkligen en gammal frack, stärkskjortor och glansskor, medtagna enkom för Taschi Lamas räkning, och sedan Robert i en annan kista fiskat reda på mina rakdon, tedde jag mig också midt ibland Tibets ödsliga fjäll som en veritabel gentleman från Europa. Med min tolk, Muhamed Isa, kunde jag dock icke täfla i elegans; hans guldstickade turban öfverglänste allt. Eljes fingo blott Robert, Tsering, Rabsang och Namgjal följa med.

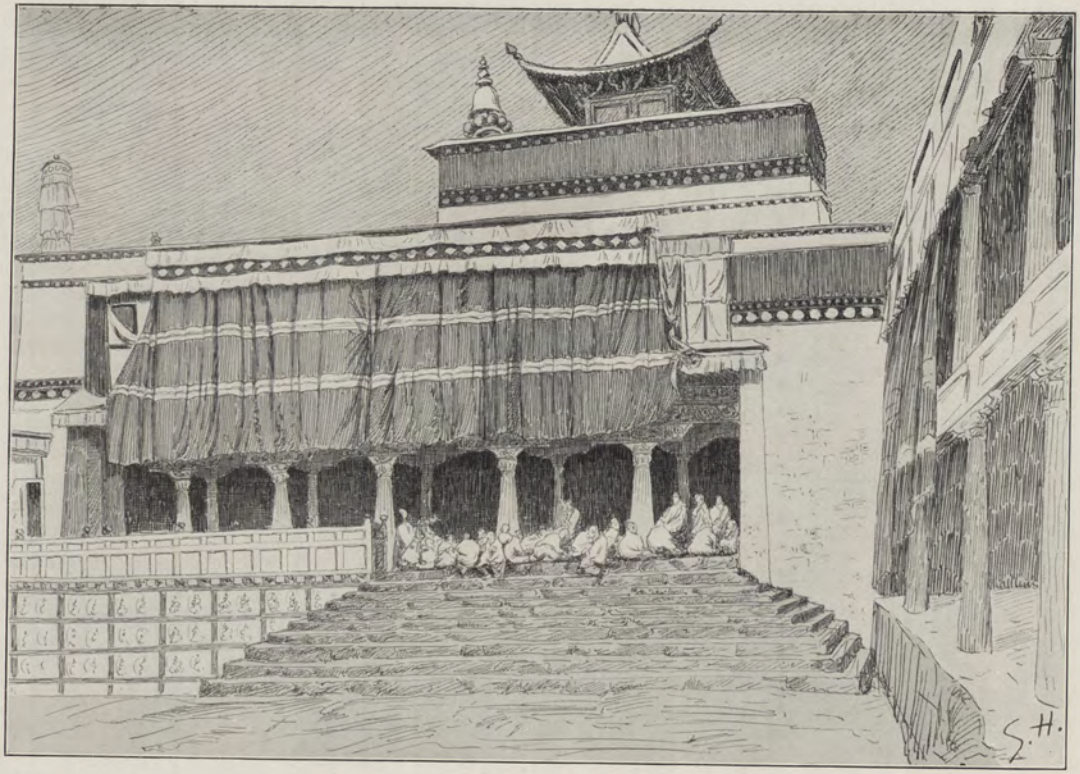

Röda galleriet, sedt från gården.

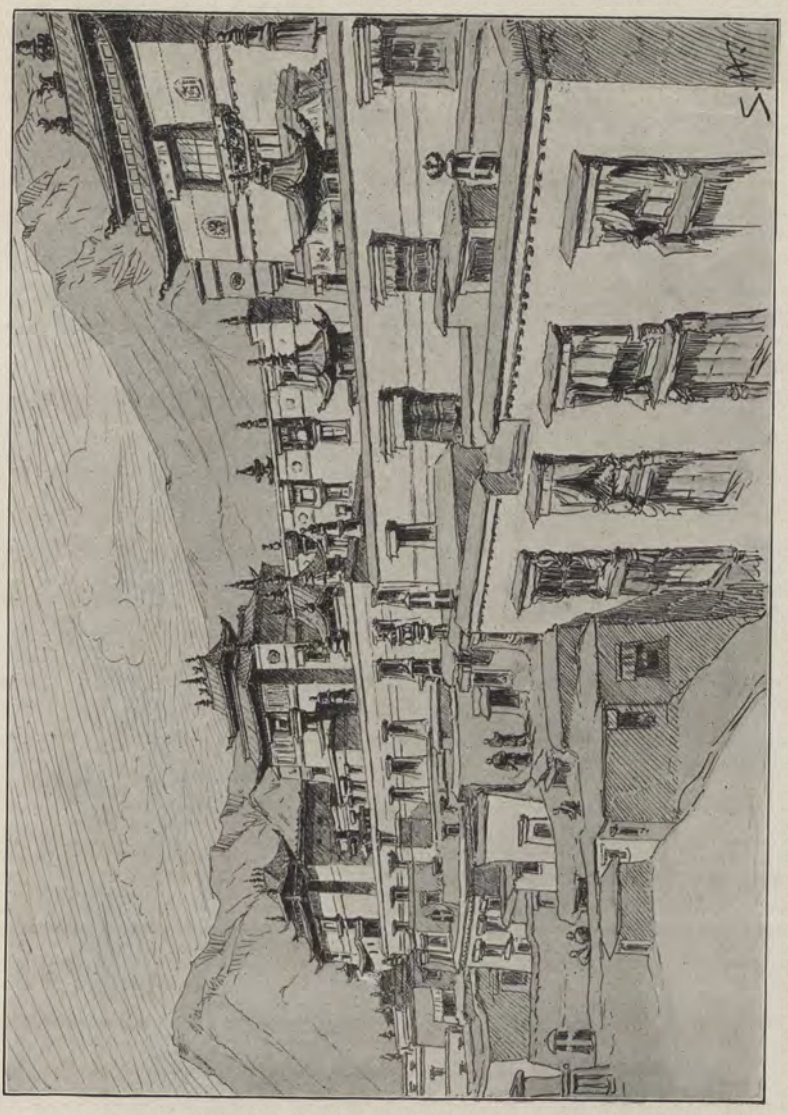

Taschi-lunpo med tre af de fem grafvarna.

Vi bestego de nya hästarna från Ngangtse-tso och redo till klostret, dit vi hade blott tolf minuters väg. Till höger lämna vi Schigatse-dsong, tronande på sin kulle, pittoresk och solbelyst och påminnande om slottet i Leh. Vår väg leder öfver en öppen plats, förbi enstaka hus och gårdar, åkrar, dammar och diken, trängseln tilltager, vägen smalnar, massor af människor strömma mot klostret, stadsbor och nomader, pilgrimer från fjärran land, tiggare, trasiga och svarta, och i knutarna sitta kvinnor, som högljudt utbjuda sötsaker och kringlor; pojkar, hundar och kineser, allt myllrar om hvartannat som i en kolossal myrstack. Men Tsaktserkan och hans hejdukar bana oss väg, och steg för steg rida vi upp genom den gränd, på hvars sidor hela rader af stora vertikala bönekvarnar äro infattade i hvitrappade murlängor. Något högre upp förvandlas vägen till en gränd, innesluten mellan höga hvita hus, där munkarna ha sina celler, och vid en hufvudentré eller stor port sitta vi af. Högt öfver oss reser sig en tegelröd tempelbyggnad kallad Tsogla-kang, och allra högst glänser Labrangs hvita fasad med en svart rand upptill och med pittoreska balkonger och hvita markiser framför fönstren. Man förvånas öfver den stolta och säregna arkitektur, som framträder i alla linjer och detaljer och åstadkommer en så helgjuten och gedigen verkan. Men kanske det till en del är därför att jag älskar Tibet, som jag finner allting så tjusande och storslaget i detta underbara land.

Nu bär det på allvar uppför mot höjderna, mot de heliga boningarna; de branta korridorliknande gränderna mellan sina gåtfulla murar äro belagda med stenplattor af växlande form och storlek, men alla blanka och ski-

nande som metall, slitna och nötta som de äro sedan sekler af oräkneliga pilgrimers steg och brådskande munkars fotsulor. På sina ställen är trängseln besvärlig i denna tätt packade ström af pilgrimer, och i gränderna sväfvar en unken lukt af människor. Allt högre bär det i krokiga passager, i rät vinkel vikande af än åt höger, än åt vänster och genom ännu en port med massiv tröskel komma vi in under tak och följa mörka, halfmörka eller kolmörka korridorer och gångar, fulla af lamas, i röda togor, med ena eller båda armarna bara och som vanligt med obetäckt kortklippt hjässa. Med ett vänligt och godmodigt leende hälsa de alla artigt och stiga genast åt sidan för att öppna vår väg. Där försåtliga trappsteg lura i mörkret, känner jag alltid en stark arm färdig att stödja mig om jag skulle snafva — det är någon uppmärksam lama, som genast är till hands.

Nu ljusnar det framåt klostergången och munkarnas silhuetter stå svarta emot dagen, vi träda in i ett galleri under mäktiga träkolonner och taga plats på dess smala, med bröstvärn af trä försedda balkong, som eljes är skild från galleriet genom tunga svarta förhängen af jakull, med horisontala, hvita ränder nedtill. En länstol af europeisk fason var framställd för min räkning, och den behöfdes, ty dagens spel, det förnämsta under hela nyårsfesten, räckte i tre timmar. Här sutto vi som på andra raden i en friluftsteater och hade en dråplig utsikt öfver skådebanan, till formen liknande ett rektangulärt torg, omgifvet af öppna platformer eller altaner, hvilande på rader af träpelare. Det hela påminde också om en stor föreläsningssal utan tak. Från den stenlagda gårdsplanens midt reste sig en hög mast, vindnött och sprucken af många somrars sol och vintrars frost, och från dess topp hängde

långa vimplar ned ända till marken. Alldeles under vår balkong löpte den öfversta altanen och öfver dess kant sågo vi djupt nere hela gården, där de religiösa skådespelen skulle gå af stapeln, medan vi äfven midt emot oss och åt sidorna hade en öfverblick öfver gallerierna en trappa upp och i gårdens plan.

Öfverallt, på alla altaner och tak, på alla utsprång och balkonger, ja allra högst upp under de kinesiskt svängda guldtaken öfver hänsofne Storlamas grafkapell, myllrade det af folk, och från vår höga utsiktspunkt liknade det ett haf af hufvuden, ett virrvarr af människor, en mosaik af friska skrikande färger, en exposition af nationaldräkter, där de tibetanska gjorde sig mest gällande, men där blicken äfven mötte uppenbarelser, som hade Buthan och Sikkim, Nepal eller Ladak till hemland, under det att andra voro lätt igenkännliga som köpmän eller soldater från Kina och pilgrimer från Mongoliets grässtäpper. En åldrig lama af hög rang, som anvisat oss våra platser, meddelar att öfver sextusen åskådare äro närvarande, och hans uppskattning är snarare för låg än öfverdrifven. Ytterst på den högsta altanen, midt emot oss sitter Nepals konsul, en ung löjtnant i rund svart mössa med guldrand och utan skärm. Han sitter och blåser ringar från sin cigarrett och är den ende som sålunda vanhelgar rummet. Bakom honom har en mängd andra nepalis tagit plats bland representanter från de öfriga Himalayaländerna, som af affärer eller trosnit lockats till Taschi-lunpo. Till vänster om dem sitta i långa rader herrar i helt gula, eller helt röda dräkter, fotsida kaftaner med brokiga bälten och gördlar kring lifvet och likaledes gula eller röda, champinjonliknande hattar, omfångsrika som parasoller och fasthållna medels ett snöre under hakan; — de äro

ämbetsmän af olika rang, tillhörande stadens fäder, Taschi Lamas civila hofstat eller provinsen Tjangs administration. På galleriet under dem sitta deras fruar och andra damer af stånd, bokstafligen öfverlastade med de mest brokiga och fantastiska prydnadsföremål; deras dräkter äro vanligen i rödt, grönt och gult; de bära halsband och silfversmycken, silfverfodral med turkoser och i nacken bära de höga hvita aureoler, fullsatta med ädelstenar och grannlåter. Andra hafva röda bågar med koraller och turkoser bakom chevelyren, och håret bära de upplagdt på olika sätt, än utgående i två ebenholzblänkande knippen från benan midt i pannan, än ordnadt i en massa fina flätor, fullsatta med pärlor och smycken. Där äro kvinnor från Pari och Kamba-dsong, från Ngari-khorsum i väster och Kham i öster och från de svarta tälten på stränderna af Tengri-nor. De påminna mig om Leksand, Mora och Vingåker, ty det är lif och färg i dessa kvinnliga grupper; skönhet enligt europeiska begrepp lär man få söka efter, men många sågo trefliga och glada ut, de voro friska, harmoniska och välväxta och de njöto synbart af sina egna vackra kläder. Men voro de också på aldrig så långt håll befryndade med Venus från Milo, så voro de likväl alltid kvinnor; de kacklade och pratade, de knaprade på torkade persikor och sötsaker, de snöto sig i fingrarna och rökte pipa, de tittade på sina grannsystrar som om de hade det alldeles klart för sig att de öfvertrumfat dem i yttre elegans. Hur olika äro de icke mot de kvinnor, vi sett i Tjang-tang. I hvardagslag tvätta de sig visserligen icke, men i dag ha de tvagit sina anleten för festens skull, och man förvånas öfver att se så många ljusa ansikten — fullt lika ljusa som hos oss,

med knappt en aning af gult men ofta med färger i kinderna, friska som höstäpplen.

Men på altanen under vår balkong finnas inga honoratiores, där sämjes pöbeln om utrymmet, där har profanum vulgus sina platser, där sitta landtliga mödrar och ge sina skrikande ungar di, och tiggare i trasor stå lutade mot stafven eller sitta stödda emot väggen, gnolande sina alldagliga tiggarvisor, som drunkna i sorlet. Många ha medtagit små dynor eller hopvikta klädesplagg för att sitta bekvämt. I somliga kotterier dricker man te ur medförda träkoppar, i andra löskar man sina bekanta och lutar turvis hufvudet i hvarandras knä. Och ständigt komma nya åskådare ut på platformerna och trängseln blir småningom oerhörd. Bröstvärnet är helt lågt, för att icke skymma skådebanan där nedanför. De som komma sist få söka plats längst in närmast väggen, och de förbli stående för att kunna se öfver de sittandes hufvud. Somliga platser högt uppe under taken sågo ganska riskabla ut, men folket uppträdde lugnt och behärskadt, man knuffades ej, man slogs ej om platsen, man tog inga öfverhalningar öfver de låga balustraderna, den bästa sämja och fullkomligaste ordning rådde öfverallt.

Vädret var det yppersta man kunde önska sig för en friluftsfest — hur surt måtte det icke dofta ur hopen, om det regnar under en sensommarfest! Först mot slutet började det dra något, och de veckade våder af lätt, gult tyg med brokiga ränder, som hänga ned från gallerierna, började att gå i vågor. I dag rådde feststämning och oss ägnades föga uppmärksamhet, ehuru vi sutto midt i solgasset på en plats, synlig från alla håll. Blott

ibland vände sig någon om och gjorde en anmärkning, som framkallade de andras munterhet.

Liksom de båda föregående åren hade nyårsfesten år 1907 antagit en mera högtidlig prägel än vanligt och lockat större skaror af pilgrimer än förr, ty Dalai Lama hade flytt, då engelsmännen tågade till Lhasa, och denne pultron ibland påfvar dvaldes nu, oförstådd och föraktad, i Urga, efter att ha lämnat sitt land vind för våg till rof åt påträngande grannar. Mången pilgrim, som eljes skulle ha begifvit sig till Lhasa, föredrog nu att vallfärda till Taschi-lunpo, där Pantjen Rinpotje, påfven af Tjang, stannat på sin post då landet sväfvade i fara. Kineserna hade till och med låtit uppklistra en omfångsrik proklamation på husknutarna i Lhasa, hvari Dalai Lama förklarades afsatt, emedan han, i stället för att försvara sina undersåtar, hade tvingat dem i elden och förorsakat tusendens död, och Taschi Lama utnämndes i stället till den högste ledaren af Tibets inre angelägenheter. Visserligen hade dessa proklamationer blifvit sönderrifna och skändade af pöbeln och visserligen hade Taschi Lama förklarat sig förhindrad, men man kunde ännu, två och ett halft år efteråt, märka att Taschi Lamas anseende stod oändligt mycket högre än Dalai Lamas; ty ehuru Dalai Lama anses allsmäktig, allseende och allvetande, hade hans trupper blifvit slagna af otrogna främlingar; ehuru han utlofvat osårbarhet åt sina kämpar, hade dessa blifvit nedskjutna som fasaner af engelska mitraljöser, och ehuru han heligt lofvat alla att intet ondt skulle kunna drabba Lhasa, »Gudarnas boning», hade staden blifvit besatt af fienden, och han, den oöfvervinnelige, den allsmäktige, den inkarnerade gudomen, som eljes är så helig, att ingen får se hans ansikte, hade hals öfver hufvud flytt

Taschi-lunpo. I det galleri, som här är förhängdt med draperier, hade Taschi Lama sin plats under festspelen.

som den fegaste bland marodörer, fegare och tarfligare än den uslaste legoknekt från Kham. Man får förlåta tibetanerna, om de efter människoslakten vid Guru och Tuna börjat tvifla på Dalai Lamas ofelbarhet, ehuru prästerna äfven här hade mycket plausibla förklaringar till hands.

Röda galleriet vid festspelens gård.

Taschi Lama däremot hade stannat på sin post och var föremål för samma vördnad och aktning, som traditionellt tyckes tillfalla öfversteprästerna i Taschi-lunpo. Han var Tibets högste prelat, under det att påfven i Lhasa som en hemlös flykting irrade omkring i Mongoliet. Nu, under nyårsfesten 1907, var det icke svårt att märka det stora anseende och det obegränsade förtroende, som omgaf den förres person. Den högtidsklädda menighet, som till sista plats fyllde platformer och balkonger, skulle

ju snart med egna ögon få se den heligaste bland alla heliga i Tibet. Och allt som tiden nalkades, stegrades deras förväntan och spänning. De ha suttit här i timtal, de ha vandrat genom bergsöknar i veckor och månader, och nu snart — — —

Plötsligt ljuda öfver nejden djupa, långdragna hornstötar från de öfversta takplatformerna; ett par munkar afteckna sig mot den ljusa himlen; de blåsa i vidunderliga hafssnäckor, de framkalla ett genomträngande ljud, som ekar både gällt och doft i de skrofliga klippväggarna bakom klostret; de kalla »gelugpas» eller de gula munkarnas brödraskap till fest. De ärevördiga lamas, som fått i uppdrag att stå till min tjänst, förklara allt, men det är icke lätt att följa med, isynnerhet då tolkningen utföres af en muhamedan. De säga, att denna första signal betyder att munkarna samfälldt dricka te. Då stiger ett jubelrop från den församlade mängdens läppar, ty nu börjas spelen.

Snedt till höger öfver gården är ett galleri på fem frontkolonner, hvarifrån en väldig stentrappa med elfva steg leder ned till gårdens plan. Galleriet är nu doldt af dessa svarta tunga förhängen, som äro så karaktäristiska för alla lamakloster. Här intoneras nu en mystisk körsång af osynliga sångare, bland hvilka man dock tror sig höra både fullvuxna män och ynglingar. Den är dämpad, djup och långsam, den dallrar af religiös hänförelse under galleriets dunkla hvalf, och full af öfvertygelse och maning tyckes den ropa ut bland berg och dalar: »Kring jordens länder alla, skall denna lofsång skalla!» Sorlet tystnar, medan sången stiger i crescendo, men blott för att åter förtona, sjunkande bort och döende som i ett underjordiskt fjärran, som om sångarna redan befunne sig vid Nirvanas

portar. Gripande, mystisk, full af längtan och hopp är denna underbara Losar-hymn i Taschi-lunpo. Intet af allt hvad jag hört i den vägen, körsången i Isakskatedralen i Petersburg, eller Uspenski Sobor i Moskwa, har gjort ett djupare intryck på mig. Ty denna sång är mäktig och sublim, på samma gång som den verkar söfvande som en vaggsång, berusande som ett vin och rogifvande som morfin. Uppfylld af en högtidlig stämning, lyssnar man begärligt därtill, och då de sista tonerna uppslukats af det åter stigande sorlet, saknar man sången.

Ofvanför detta galleri är ett annat, öppet åt dodjastjimbo, såsom gården kallas. Blott dess midt är dold af ett förhänge af gult siden med röda kanter och nedtill tunga guldfransar och tofsar. Bakom denna ridå har påfven sin plats; han är för helig för att hel och hållen skådas af mängden, men för att han själf skall kunna se spelen är en liten rektangulär öppning anbringad i ridån. En stund förgår; en ny signal blåses i långa koppar-basuner — den helige har lämnat Labrang och är på väg till skådebanan. En procession af höga lamas träder in i galleriet, hvar och en af dem bärande någon del af Taschi Lamas ornat och öfversteprästerliga insignier. Ett sakta sorl, dämpadt och vördnadsfullt, höres, mängden reser sig, spänningen stiger till sin höjdpunkt, nu är det tyst som i en graf och allas blickar äro riktade mot den port i galleriet, hvarifrån processionen inträdt. Han kommer, han kommer! Då går åter ett sorl, än mera vördnadsfullt än nyss, genom hopen, åter resa sig alla och förbli stående, framåtböjda, med händerna på knäna, gripna af helig andakt i Pantjen Rinpotjes närhet. Han går långsamt fram till sin plats och slår sig ned med korslagda ben på ett par dynor, och sedan synes blott hans ansikte genom öpp-

ningen i sidenduken. Han ser ut att vara en tämligen ung man; på hufvudet bär han en stor gul mitra, till formen dock mer påminnande om en romersk hjälm eller en kask, hans öfversteprästerliga dräkt är af gult siden, och i händerna håller han en rosenkrans. Vid hans högra sida sitter hans yngre bror Kung Guschuk, hertigen, vår värd, i en dräkt af gult och rödt, och till höger om honom tre andra världsliga herrar i gult. Till vänster sitter statsministern, Lobsang Tsundo Gjamtso, en liten tjock, välmående kardinal, med ett hufvud likt en biljardkula, därnäst Taschi Lamas lärare, Jonsin Rinpotje, och hans döfstumma moder Taschi Lamo, en liten gumma med rakadt hufvud och gul och röd dräkt med guldbroderier — jag skulle ha tagit henne för en man, om man icke sagt mig hvem det var. Bakom dessa ser man i halfdunklet en hel rad af högförnäma lamas, alla i gula dräkter — i hvardagslag bära de röda. De erbjuda en i sanning imponerande anblick; man tycker sig ha hela den buddistiska katolicismens konklav af vördnadsvärda kardinaler framför sig. Och intrycket skämmes icke af deras sätt att röra sig och tala. Man »hör» hur tyst de samtala i den heliges närvaro, de röra sig lugnt, värdigt, afmätt, de intaga den Buddasittande ställningen med långsam, behärskad elegans, deras armrörelser äro aristokratiska, de luta sig sakta till hvarandra då de tala, det är ett skimmer af verklig, imponerande nobless öfver denna tafla, utan en skymt af något som skulle kunna kallas vulgärt.

Hopen har åter satt sig, men ofta ser man pilgrimer, komna fjärran från, som gripna af helig vördnad resa sig, buga sig, falla på knä med pannan i marken, tillbedjande, ägnande storlaman gudomlig dyrkan; men alltför ofta möta mina blickar hans; han är tydligen mycket intresserad

af sina gäster. Redan före spelens början hade han till min trädgård skickat en lama för att öfverlämna en stor »kadakh», ett långt smalt skynke af hvitt tunt siden, som innebär en välkomsthälsning och en gärd af artighet och hänsyn. Nu tassade flera munkar bakom min stol; ett bord, snarlikt en pall, sattes fram, och här uppdukades en hel rad af mässingsfat, öfverfulla med de härligaste mandariner från Sikkim, torkade frukter från Nepal, russin från Indien, fikon från Sining-fu, sötsaker från Buthan, torra persikor från Baltistan och tibetanska bakelser. Och tekoppar af kinesiskt porslin fylldes oupphörligt med tjockt, smörblandadt te. De sade: »Pantjen Rinpotje ber eder hålla till godo.» Jag mötte just hans ögon, reste mig och bugade och han nickade vänligt leende tillbaka. Allt som blef kvar af trakteringen, och det var icke småsaker, skänktes till mina följeslagare.

Nu börjas de religiösa ceremonierna. Taschi Lama tar af sig mitran och räcker den åt en tjänande broder. Alla de världsliga herrarna på den öppna platformen ta då genast af sig sina champinjonliknande hattar. Två dansare i hemska masker, brokiga sidendräkter med sjunkärmar, träda ut genom öppningen i förhänget framför det nedre galleriet och utföra en långsam, kretsande dans på gården. Därpå hälsas storlaman af de elfva förnämsta fanorna i Taschi-lunpo; hvarje gudabild har sin fana, och hvarje fana representerar sålunda en gud i den rikhaltiga lamaistiska mytologien; men blott de elfva förnämsta gudarnas fanor bäras fram. Flaggduken är kvadratisk, men från dess tre fria kanter utgå i rät vinkel band eller lappar af annan färg; där äro hvita flaggor med blå lappar; blå dukar med röda band, röda med blå, gula med röda lappar o. s. v. Flaggan är fastgjord på vanligt sätt vid

en hög, målad stång, kring hvilken den är virad, då stången af en utklädd lama bäres fram. Han går högtidligt långsamt, stannar midt på gården framför Taschi Lamas loge, håller med hjälp af en annan lama stången horisontalt och vecklar ut duken, hvarpå det gudomliga emblemet medelst en krycka lyftes i höjden, och hälsar storlaman. Sedan sänkes det åter, duken rullas ihop och, lutad mot bärarens axel, föres flaggstången ut genom en port, belägen under vår balkong. På samma sätt förfares i tur och ordning med alla de andra flaggorna, och för hvarje ny sådan, som utvecklas, uppstiger ur folkhopen ett dämpadt andaktsfullt sorl.

Efter en kort paus genljuda åter basunstötar och in träda några lamas i hvita masker och hvita dräkter, härolder till en procession af munkar, hvar och en bärande något af buddismens emblem, heliga tempelkärl, gyllne skålar och bägare, rökelsekar af guld, som svänga i sina kedjor, och från hvilka välluktande rökmoln uppstiga. Några af dessa munkar äro klädda i harnesk och rustning, och tre maskerade lamas digna under ytterst dyrbara dräkter af rödt, blått och gult, guldbroderadt siden. Bakom dem bäras sex mässingsbeslagna kopparbasuner, öfver tre meter långa; de äro så tunga, att mynningen måste bäras på axeln af en novisgosse. Efter dessa följer en grupp af flöjtblåsare och fyrtio fantastiskt, brokigt och dyrbart klädda män, som med en svanhalsformigt krökt trumpinne trakterar den på en snidad stång högt i luften burna och vertikalt hållna trumman. Därnäst komma cymbalerna, som taktfast och gällt skrälla i händerna på munkar, iförda röda sidendräkter. Naktjen, »den stora svarta», kallades en kostymerad munk, som i handen höll en ringklocka.

Nedanför stentrappan äro mattor utlagda på gården,

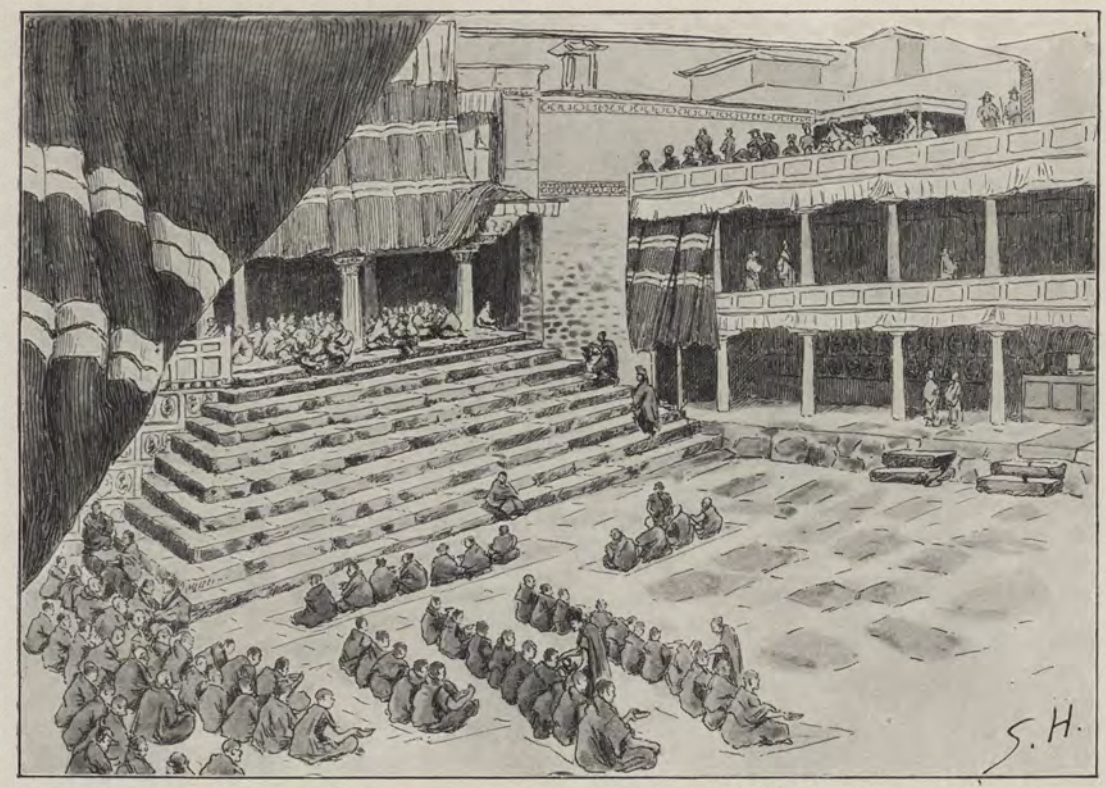

Ett antal munkar dricka te på festspelens gård.

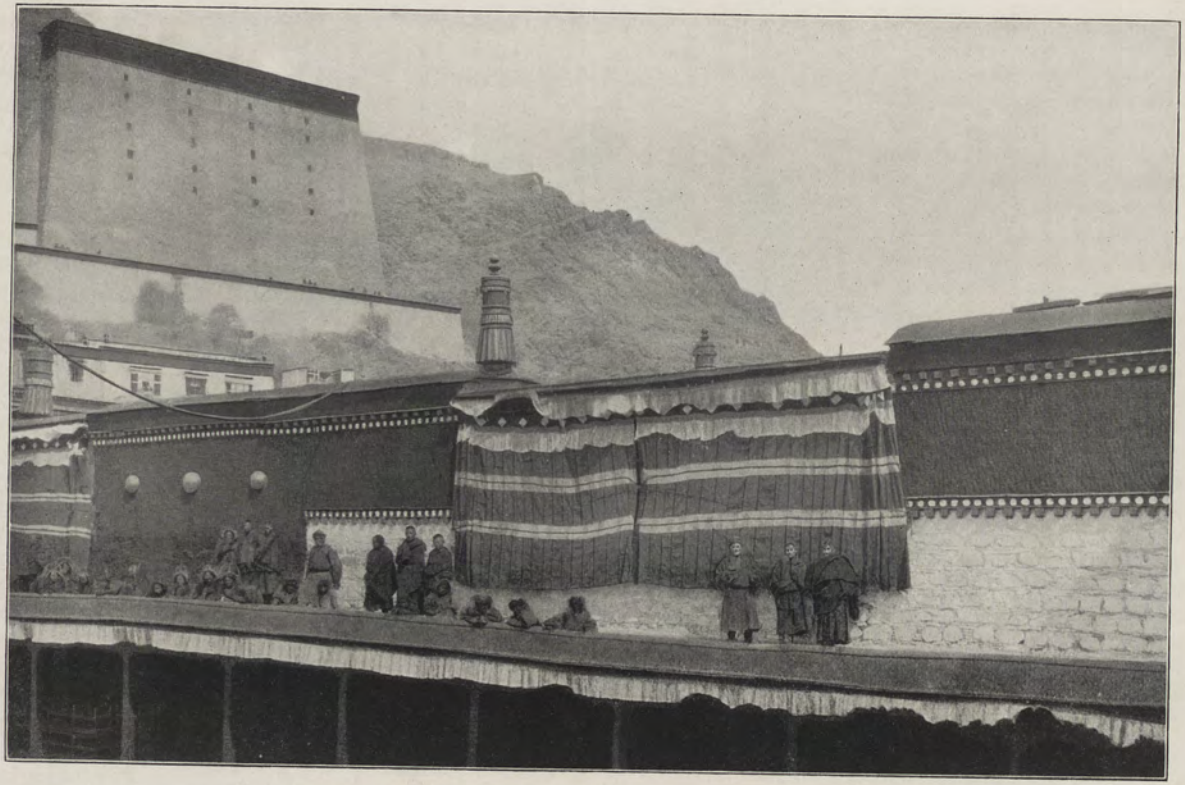

Öfre altanen kring festspelens gård. Min loge är här förhängd med draperier.

bildande en kvadrat. Här slår sig kyrkomusiken ned, de fyrtio trummorna hållas parallellt med hvarandra, så också basunerna, nu lutande mot gårdsplanet. Hela musikkåren bär gula mitror, liknande storlamans. Tre munkar af hög rang träda ut på det galleri, som vid gårdens kortsida är beläget alldeles ofvanför skådebanan. De äro

Utsikt från min loge. Till vänster synes Labrang, Taschi Lamas residens.

klädda i gula dräkter och gula mitror, och tid efter annan ringa de i mässingsklockor, som de hålla i handen. Hvar och en af dem säges vara öfverhufvud för tusen munkar; blott tre äro närvarande, en fjärde är sjuk. Taschi-lunpo har för närvarande 3,800 munkar.

Förhänget ofvanför stentrappan öppnas, och en maskerad figur, kallad Argham, träder ut med en skål full af

getblod i handen. Han håller den utsträckt, i det han utför en mystisk, kretsande dans och i ett nu slår han blodet ut öfver trappans steg. Han fortsätter dansen med båda armarna utsträckta och skålen upp och ned, under det att några tjänande bröder skynda fram och torka bort blodet. Utan tvifvel är denna ceremoni en kvarlefva från den tid, då Bon-religionen rådde i Tibet, innan den indiska munken Padma Sambhava i åttonde århundradet gjorde en första ansats till lamaismens grundläggning genom att införa buddismen i Tibet. Ty lamaismen är endast en afart af den rena buddismen och har under en yttre polityr af buddistisk symbolik upptagit en mängd sivaitiska element och bibehållit den vidskepelse, som under den förbuddistiska tiden tog sig uttryck i vilda, fanatiska djäfvulsdanser, ceremonier och offer. Dessas ändamål var att besvärja, förjaga och blidka de mäktiga demoner som härska öfver allt, i luften, jorden, vattnet, och hvilkas enda uppgift är att pina, plåga och förfölja människors barn. På den tiden blidkades krigsguden och demonerna äfven med människooffer; och den ceremoni, jag nyss beskrifvit, är säkerligen en kvarlefva däraf. Naturligtvis skulle lamaismen ha större utsikt att bli populär i Tibet, om så mycket som möjligt af den gamla vidskepelsen införlifvades med den nya religionen. Men det första budet i den buddistiska fundamentallagen bjuder »att icke utsläcka lif», icke döda. Det hindrar dock icke munkarna från att äta kött eller använda getblod vid vissa kyrkliga ceremonier — fåren och getterna dödas af vanliga slaktare, medan lamas själfva icke öfverträda lagens bud.

Bagtjam kallas en dansare i väldig djäfvulsmask; då han kretsar öfver gården, fladdra brokiga tygstycken ut åt alla sidor. Han åtföljes af elfva maskerade dansare, som

utföra samma rörelse. Till dessa sälla sig en hop nya aktörer i brokiga dräkter med halsband, pärlor och smycken. De bära en fyrkantig axellapp med ett rundt hål i midten, som trädes öfver hufvudet, så att lappen hvilar på skuldorna och står ut horisontalt då de dansa. En

Maskerad lama.

Dansande lama.

myckenhet af brokiga lappar, som de bära fästade kring lifvet, öppna sig också likt en balettflickas kjolar, då de kretsa omkring. I händerna hålla de olika religiösa föremål samt långa lätta skynken, band och vimplar.

Åter öppnas ridån, och företrädd af två flöjtblåsare visar sig öfverst på trappan Tjödjal Jum, som framställer ett kvinnligt andeväsen och med en treudd i handen ut-

för en dans på trappans högsta afsats. Slutligen utföras danser af lamas i vederstyggliga djäfvulsmasker med stora elaka ögon och mefistofeliska ögonbryn, förvridna drag och väldiga huggtänder; andra föreställa fantastiska, men alltid lika anskrämliga vilddjur. För hvarje nytt nummer ringa de tre öfversteprästerna i sina klockor, och oafbrutet larmar musiken, som med sina disharmoniska oljud dånar och ekar i den trånga gårdens stenfasader. Taktfast och långsamt damma trumslagarna på sina trummor, ackompanjerade af cymbalernas skrällande skrammel, de hemska långdragna basunstötarna och de mera lekande flöjttonerna. Men tid efter annan ökas farten, trumslagen dåna allt tätare och tallriksslamret smälter ihop till ett enda oafbrutet skrällande. Musikanterna tyckas egga hvarandra, det går i crescendo, man kan bli döf för mindre, och det är icke lönt att söka tala med sina grannar. Då ökar också dansen i takt, och det fanatiska skådespelet gör utan tvifvel ett djupt intryck på de närvarande. Både deras syn- och hörselorgan böra få mer än nog, och de följa de mystiska djäfvulsdanserna med oafvändt intresse. Tid efter annan ser man någon öfverväldigad fanatiker resa sig och vänd mot Taschi Lama föra händerna mot hufvudet, falla framstupa med panna och händer mot marken och trenne gånger utföra denna bugning — han har ju en inkarnerad gudom framför sig! En Tjang-tang gubbe i päls, alldeles under vår balkong, är outtröttlig och måste oupphörligt upp och buga sig för storlaman; men en gång halkade han på ett mandarinskal och gjorde en ryslig kovändning, till de kringsittandes stora munterhet. Andra pilgrimer framtaga ur bältet ett litet knyte innehållande ris eller korn och kasta en nypa däraf ned på gården.

Det är offergärder åt templet, som komma dufvor och sparfvar till godo.

Blott den norra tredjedelen af gården tages i anspråk af den religiösa och diaboliska maskeraden, de två öfriga äro upplåtna åt de fattiga från Schigatse och dess omnejd.

Lama i hjortmask.

Där råder en oerhörd trängsel, men tid efter annan rödjes en väg af ett slags liktorer, beväpnade med piskor och spön. De slå till höger och vänster, alla ryggar krökas, men deras ingripande snarare ökar oordningen. Bland pilgrimerna på platformer och gallerier kringbjudes kostnadsfritt te af munkar af lägre grad; de bära stora, ski-

nande och mässingsbeslagna kopparkannor på högra axeln och fylla gästernas framräckta träskålar. Panem et circenses! Munkarna veta huru de skola sköta sina får! Hvad betyder för dem några jakbördor tegelte en eller annan gång om året, de som själfva uteslutande lefva på hopens bekostnad och af den peterspenning, som ur pilgrimernas påsar oafbrutet strömmar in till templen!

Slutligen öppna liktorerna midt i hopen under oss en plats, där en eld uppgöres. Två munkar framträda, hållande ett stort stycke papper så högt som möjligt öfver elden; på detta papper har man antecknat allt ondt, som man önskar bli kvitt under det nu ingående nya året, och alla de olika punkter, i hvilka man hoppas att triumfera öfver de elaka demonernas makt och anslag. Men papperet representerar också det tilländagångna året med all dess ondska och styggelse. En lama stiger fram till elden med en liten staf i ena handen och en skål i den andra. Han rabblar några besvärjelseformler och utför med armarna en del mystiskt hokus pokus, och så kastar han skålens innehåll, något eldfängt ämne, i lågorna, som flamma upp och i en handvändning förtära papperet, det flyende året och all demonernas makt. Hela menigheten har rest sig och utbrister nu i ett ändlöst jubel, ty nu är det onda besegradt och man kan känna sig lugn. Det sista numret i dagens program var en samfälld dans af så många lamas, som fingo plats på skådebanan.

Då reser sig Taschi Lama och går långsamt ut, åtföljd af de sina. Sedan han försvunnit, tåga pilgrimerna af i bästa ordning, utan att skrika och knuffas, och draga sig i en svart människoström ned mot Schigatse. Då

de sista försvunnit, uppsöka vi, ledsagade af våra nya vänner, våra väntande hästar.

Det gyckelspel, vi bevistat, var i alla afseenden glänsande, brokigt och praktfullt, och man kan mycket väl tänka sig hur ödmjuk den enkla pilgrimen från tysta berg och dalar skall känna sig inför en sådan uppvisning. Om den ursprungliga andemeningen med dessa dramatiska maskerader, dessa mystiska spel är att besvärja och fördrifva fientliga demoner, så äger prästerskapet i dem också ett medel att kvarhålla de lättrogna massorna i kyrkans garn, och just detta är ett lifsvillkor för både kyrkan och prästerskapet. Intet imponerar så bra på okunnigheten som skräckscener från demonernas värld, och därför äro djäflar och vidunder rikt representerade vid klostrens publika maskerader. Med deras tillhjälp och med framställningar af »dödens konung» Yama och de fredlöst kringirrande själar, som fåfängt söka efter en ny tillvarelseform i själavandringens kedja, skrämma munkarna den stora hopen, gör den försagd och medgörlig och visar mången fattig syndare hvilka vedervärdigheter och hvilket gissel, som vänta honom i dödsskuggans dal, på den knaggliga stråten till Nirvana.

På återvägen aflade vi kontravisit hos min vän Ma. Hans »jamen» var byggd i vanlig kinesisk stil och omgifven af en mur. Jag bjöds att sitta i högbänk vid sidan af ett litet bord, där te, sötsaker och cigarretter framsattes af påpassliga tjänare. Hela rummet var fullt af kineser, och Ma var lika älskvärd som sist.

I trädgården väntade redan Lobsang Tsering och Tsaktserkan. De hade med sig en hel karavan af åsnor, fullastade med tsamba, ris, mjöl, torkade frukter och korn åt våra hästar — förråd för en månads tid åt hela

vårt sällskap. De öfverlämnade också 46 silfvertengas (knappt tjugu kronor), invecklade i ett papper — vi skulle köpa kött för dem, var meningen, ty Taschi Lama kunde ju icke ta befattning med att hafva utsläckt ett lefvande lif. Sändebuden sade också, att hans helighet väntade mig följande morgon klockan nio, då de skulle komma och hämta mig. Men jag skulle för all del inte få tala om för Ma eller någon annan, att Taschi Lama tog emot mig. För öfrigt hade jag blott att säga ett ord, så skulle alla mina önskningar uppfyllas. Senare på kvällen infann sig en lägre ämbetsman med besked, att ingen skulle hämta mig; jag borde blott vara vid stora porten klockan nio — ty kineserna kunde eljes fatta misstankar. På kvällen plockade vi ut ur Burroughs Wellcomes stora resapotek alla de droger, som vi ansågo oss kunna komma att behöfva, och lade dem i små etiketterade påsar. Men apotekskistan af aluminium med alla sina eleganta tabloidburkar, flaskor, askar, bindor och instrument gneds och polerades, tills den sken som silfver, invecklades i ett stort stycke gult siden, som Muhamed Isa hittade i basaren, och skulle följande morgon bli min vängåfva till Pantjen Rinpotje.

Tsong Kapas bild i Namgjal-lhakangs tempelsal, Taschi-lunpo.

XXV.

Taschi Lama.

Den 12 februari randades, den dag då jag skulle bli mottagen af den heligaste mannen i Tibet; jag klädde mig därför så fin som till någon bal i ett brittiskt Government House, och åtföljd af samma tjänare som vid spelen red jag upp till Taschi-lunpos hufvudingång, där Tsaktserkan, Lobsang Tsering och några munkar väntade oss. I deras sällskap bar det uppåt mot de högre rymderna, genom en labyrint af dystra gränder och trånga, mörka klostergångar, till Labrang, där Taschi Lama bor, Vatikanen, som med sin hvita fasad, sina pittoreska, stora fönster och sina små massiva balkonger, tronar högt öfver hela denna stad af tempelbyggnader. Våra ciceroner föra oss in i mörka, kalla kammare, uppför tvärbranta trappor, med i kanten järnbeslagna steg, djupt urgröpta af de traskande munkarnas sulor, och försedda med runda ledstänger, alldeles blanka af oräkneliga händer. Det är mörkt därinne och våra vänner be oss gå sakta och försiktigt. Det ljusnar, vi föras ut på något galleri eller tak, men blott för att åter förirra oss i dunkla korridorer och trappor. I en kammare med röda dynor på golfvet bjudas vi att vänta. Det dröjde icke länge, förrän man förmälde, att Taschi Lamas närmaste man, den högförnäme lilla tjocka laman,

som fungerar som statsminister, tog emot. Hans mottagningsrum, eller kanske snarare hans privata munkcell, var ett helt litet rum, från hvars enda fönster han njuter af en dråplig utsikt öfver tempelstaden, Schigatse, och de klippiga bergen däromkring. Rummet var dekoreradt i gedigen, dämpad, äkta lamaistisk lyx. På golfvet röda mattor, väggar och tak likaledes rödklädda, nämligen så mycket man såg däraf, ty större delen af väggarna täcktes af konstfullt snidade lackerade skåp i rödt med brokiga ornamenter och metallinläggning. På dem stodo större silfvergaos, innehållande gudabilder, och framför dessa stodo mindre sådana af gediget guld bland skålar, innehållande offergärder, eller vekar, brinnande med matta lågor i smör. Där syntes också många andra föremål, som munkarna använda vid gudstjänsterna, såsom ringklockor, cymbaler, kannor med vigvatten, en »dortje», åskviggen, kraftens emblem, liknande en spira. Där lågo heliga skrifter, hopbuntade mellan sina trälappar i stället för pärmar, och där syntes också en del europeiskt kram, en väckarklocka, en skinnväska och en kikare, som obehagligt bröto af mot den rena stil, som i öfrigt rådde därinne. Till vänster i fönsternischen satt en flaggliknande målning (»tanka») af den första Taschi Lama samt till höger en liknande framställning af kyrkofursten Sakja Pandita.

Den ärevördiga prelaten satt med korslagda ben på en med röda dynor belagd väggfast bänk, och hade framför sig ett litet gult, snidadt bord med infälld duk. Han sken af fetma, välmåga och välvilja som trots någon romersk kardinal, och hans ansikte var fint skuret och hans ögon talade om stor intelligens. Vid mitt inträde reste han sig med ett artigt leende och bjöd mig taga plats på en stol vid bordet, där de oundgängliga tekopparna framsattes.

Och lika oundgängligt är det att växla »kadakhs» och gåfvor; jag skänkte honom en snidad dolk från Kaschmir och han mig en förgylld afgudabild — där ser man skillnaden mellan världsliga och andliga gåfvor! I en timmes tid samtalade vi om både det ena och det andra, och hans högvördighet bad mig ursäkta dröjsmålet, ty Pantjen Rinpotje var försänkt i meditation och läsandet af de dagliga bönerna och fick icke störas, förr än han själf behagade gifva signal.

Men stunden kom, en lama hviskade åt kardinalen, att jag väntades. Allt högre bär det uppför hala, branta trappor till öppna förstugor, till nya trappor, allt högre upp mot det allra heligaste af Taschi-lunpos klostertempel. Allt tystare och mera dämpadt blir samspråket, man vågar icke tala längre; i korridorer och gångar stå små grupper af lamas, tigande som bildstoder och tittande på mig. Lobsang Tsering meddelar hviskande, att nu ha vi nått den sista förhallen, där jag kan göra mig i ordning och ta på mig de svarta skorna. Här uppmanas mina tjänare, förutom Robert och Muhamed Isa, att stanna. Om jag kunnat reda mig utan tolk, hade hans helighet velat se mig alldeles ensam.

Vi stiga in — icke utan en högtidlig känsla; vid dörren gör jag en djup bugning och så ett par till innan jag är framme. Taschi Lama sitter på en liten väggfast bänk i en fönsternisch, har ett litet bord framför sig med en tekopp, en kikare och några tryckta blad. Han är lika enkelt klädd som en vanlig munk, i körsbärsröda tygstycken af sedvanlig form, kjorteln, västen, undertröjan och den långa våd, som likt en toga kastas öfver axlarna och viras omkring lifvet; mellan vecken framskymtar en

gul väst med guldbroderier; båda armarna äro bara och hufvudet obetäckt.

Hans ansiktsfärg är ljus med en lätt anstrykning af gult, han är snarare liten än af medelväxt, han är harmoniskt byggd, ser frisk och ofördärfvad ut, och bör med sina nyss uppnådda tjugufem lefnadsår kunna hinna en hög ålder. I sina små vackra och mjuka händer håller han en rosenkrans af röda kulor. Det kortklippta håret är nästan svart, på öfverläppen knappt en tillstymmelse till fjun, läpparna äro icke fylliga och plumpa som hos andra tibetaner, utan fint och harmoniskt modellerade, och ögonens färg är kastanjebrun.

Vänligt nickande räcker han mig båda händerna och bjuder mig att sitta i en länstol vid sin sida. Rummet, där han tillbringar det mesta af sin tid, är förvånansvärdt enkelt, i motsats mot hans eminens kardinalens därnere i de undre regionerna. Det är tämligen litet och består af två afdelningar; den yttre är ett slags förhall utan tak, öppen för alla himmelens vindar och vinterns snö lika väl som höstens regn; den inre ett trappsteg högre och afbalkad medels ett staket eller en barriär, som afslutas af en gallervägg, innanför hvilken hans sofrum är beläget. Icke en enda afgudabild, inga väggmålningar eller prydnader, inga möbler, utom de redan nämnda, ej skymten af en matta, bara kala stengolfvet — och genom fönstret sväfvar hans vemodigt drömmande, men klara och öppna blick ut öfver de gyllne tempeltaken, öfver staden där nere med all dess synd och smuts, öfver de ödsliga berg, som stänga hans jordiska horisont, långt bortom himmelens azur till ett för oss osynligt Nirvana, där hans ande en gång skall finna ro. Nu steg han ned från sin himmel och blef människa för en stund,

och hela tiden bibehöll han ett underbart lugn, en fin, belefvad värdighet och artighet, och talade med en tjusande, mjuk och dämpad stämma, anspråkslös, nästan blyg; han talade fort och i korta meningar, men mycket lågmäldt.

Hvad vi talade om? Jo, om allt mellan himmel och jord, alltifrån hans egen religion, inom hvars pantheon han själf innehar den högsta rangen ibland nu lefvande prelater, och till jakarna, som gå vilda i Tjang-tang. Han visade en vakenhet, ett intresse för allt och en intelligens, som slog mig med häpnad — för att komma från en tibetan. Aldrig har jag blifvit så grundligt och taktfullt intervjuad. Först frågade han, om jag haft det kallt och svårt i Tjang-tang och om vi lidit stora förluster, och så bad han mig förlåta att jag blifvit så illa mottagen; det hade berott därpå att jag kommit så tyst och obemärkt och att ingen visste, om jag var den rätte som väntades och om hvars sannolika ankomst underrättelser ingått från Indien. Men nu skulle allt göras för min bekvämlighet och trefnad, han hade redan gifvit order därom, och han önskade och hoppades, att jag skulle medtaga ett godt och behagligt minne från hans land.

Så följde de vanliga frågorna om mitt namn, min ålder, min karavan, de vägar vi kommit, mitt fosterland, dess storlek och folkmängd, dess läge i förhållande till England och Ryssland, och om Sverige vore oberoende af sina grannar och hade sin egen konung, hvilken väg, som är den bästa för en resa till Sverige, hur lång tid resan skulle taga och hvilken årstid vore den bästa — det var som om han tänkt komma på kontravisit. Sedan frågade han om de olika europeiska länderna och deras statsöfverhufvud, maktställning och storlek i förhållande

till hvarandra, om kriget mellan Ryssland och Japan, om de stora sjöslagen och de järnpansrade slagskeppen, som gått till botten, om den betydelse krigets utgång kunde få i östra Asien, om kejsaren af Japan och kejsaren af Kina — för denne sistnämnde hade han tydligen den största respekt. Han frågade hvilka länder jag besökt och om jag sett mycket af Indien, där han själf för ett år sedan blifvit så väl emottagen. Med förkärlek talade han om sina intryck från Indien, om de stora städerna med deras härliga byggnader, om indiska armén, järnvägarna, prakten och rikedomen öfverallt och om den stora gästfrihet, som visats honom af lord Sahib (vicekonungen). »Hälsa lord Sahib när ni skrifver, lofva mig det, och säg honom, att jag ofta tänker på hans godhet, och hälsa lord Kitchener,» och därmed visade han ett porträtt med egenhändig namnteckning af den store generalen. Särskildt hade det gladt honom att få besöka de heliga ställen, som han kände så väl genom beskrifningar och tempelmålningar och som spelat en roll i den stora religionsstiftarens lif, framför allt Buddagaja i Magada, där prins Sarvarthasidda, Sakiasonen, tillbringat sex år i ensamhet och begrundande, besegrat Måra, frestaren, härskaren i lustans värld, och uppnått den fulländade visheten.

För Taschi Lama själf hade sålunda resan till Indien gestaltat sig till en vallfart, äfven om afsikten med inbjudningen, från engelsk synpunkt, snarare haft en politisk innebörd. För engelsmännen i Indien var det naturligtvis af betydelse att vid sin norra gräns hafva en granne, på hvars trohet och vänskap de kunde räkna i oroliga tider. Redan den store Warren Hastings hade år 1774 skickat Bogle som sändebud till den tredje Taschi Lama,

i afsikt att samla upplysningar om hans land och söka knyta handelsförbindelser. Och till den fjärde Taschi Lama hade han skickat Turner år 1783. Nu hundra tjugu år senare, hade den sjätte Taschi Lama i egen hög person inbjudits till Indien för att med egna ögon se engelsmännens makt, rikedom och ära, och man sparade icke heller på knalleffekter för att göra ett outplånligt intryck på den inflytelserika kyrkofursten. Senare händelser ha visat att dessa beräkningar slagit fel. Taschi Lamas resa till Indien mötte i Tibet stort motstånd och väckte många betänkligheter. Så mycket större var glädjen, då han välbehållen återvände, ty kyrkan hade icke råd att mista honom nu, då också Dalai Lama hade försvunnit i främmande land. Och hur skulle det gå med reinkarnationerna, när man icke ens visste hvar de båda påfvarna befunno sig?

Så förde han samtalet åter till de europeiska makterna och fann Europa vara en underlig mosaik af stater. Han tog fram en tafla, föreställande en grupp af alla jordens mäktigare statsöfverhufvuden. Under hvarje porträtt stod namn och land på tibetanska. Han gjorde en mängd frågor om hvarje särskild monark och visade det lifligaste intresse för deras öden — han som är mäktigare än alla jordens kungar, ty han behärskar människors tro och andliga tänkande allt från kalmuckerna vid Volga till burjaterna vid Bajkal, från norra Ishafvets kust till Indiens glödande sol.

Jag är icke den första europé, som blifvit mottagen af Tubdän Tjöki Nima Gelég Namgjal, sjätte Taschi Lama i Taschi-lunpos Labrang. Efter Younghusbands expedition hade, på hösten 1904, major W. F. O'Connor, såsom indiska regeringens representant, blifvit mottagen i

audiens, och han var då åtföljd af Gartok-missionens fyra officerare, major Ryder, kaptenerna Rawling och Wood och löjtnant Bailey. O'Connor, som behärskar tibetanskan, var Younghusbands tolk i Lhasa och Taschi Lamas tolk i Indien och i sin egenskap af »British Trade Agent» i Gjangtse hade han ofta anledning att förhandla med påfven i Taschi-lunpo. Strax efter sin återkomst 1906 mottog Taschi Lama äfven kapten Fitzgerald, lord Kitcheners adjutant, och herr David Fraser.

Om gulmössornas båda öfverstepräster säger Köppen: »Af dessa gäller Pantjen Rinpotje på Taschi-lunpo i sista instans vanligen såsom ett förkroppsligande af den nuvarande världsperiodens Dhyani Budda, Amitabha, men också som ett förkroppsligande af bodhisattvas Mandschusri och Vadschrapani och slutligen närmast såsom en öfvernaturlig återfödelse af reformatorn, gulmössornas stiftare Tsong Kapa; Dalai Lama af Lhasa däremot gäller alltid såsom en inkarnation af bodhisattvan Avalokitesvara (Padmapani). . . I själfva verket äro lärarämbetet och det konungsliga ämbetet på så sätt delade mellan de båda lamaistiska påfvarna, att det förra företrädesvis tillfaller Pantjen, det senare Dalai Lama. Detta kommer också till uttryck i bådas titlar, ty den förra heter just Pantjen Rinpotje, 'den store, kostbare läraren', den senare däremot Gjalpo Rinpotje, 'den kostbare konungen'. På grund af denna tankegång har också Dalai Lama slutligen blifvit världslig härskare öfver större delen af Tibet, något hvarför han i högre grad har sin hufvudstads läge och historiska förbindelser att tacka, än denna skolastiska helighets teori, ungefär på samma sätt som Guds ståthållare på de sju kullarna snarare har staden Roms betydelse att tacka för sitt ståthållareskap, än två billiga bibelställen. Den

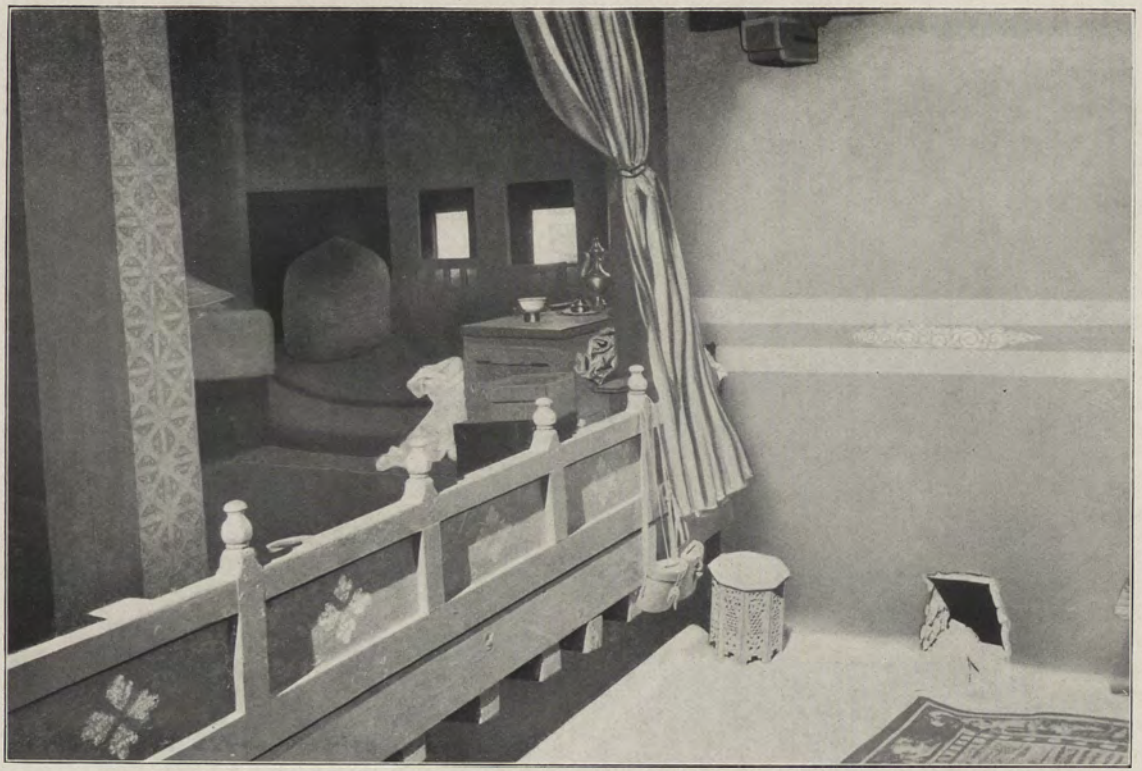

Taschi Lamas dagliga hörn i Labrang.

Store Läraren (Taschi Lama) måste därför tills vidare nöja sig med ett jämförelsevis mindre område, jämte berömmelsen af sin helighet och sin gränslösa allvetenhet och med uppgiften att vara en lärare och förmyndare för den omyndige Dalai Lama.»

Och Waddell yttrar om de båda påfvarnas inbördes förhållande: »Storlamas af Taschi-lunpo anses vara om möjligt heligare än Lhasas Storlamas, emedan de äro mindre besmittade af världsliga regeringsbestyr och politiska affärer och mera berömda för sin lärdom.»

Att detta förhållande mellan de båda lamaistiska påfvarna just under tiden för min sista resa undergick stora förändringar till Taschi Lamas förmån, skall jag längre fram visa. Engelsmännens beräkningar att genom Taschi Lamas vänskap vinna inflytande i Tibet voro väl i och för sig riktiga; men hvad de däremot icke beräknat var, att Dalai Lamas förlorade världsliga makt ingalunda gick öfver på Taschi Lama, hvars världsliga välde fortfarande sammanföll med provinsen Tjangs gränser och äfven där blef inskränkt af Kinas allt uppslukande herravälde. Dalai Lama hade sålunda mycket att förlora, Taschi Lama föga eller intet. Dalai Lama var en intrigant och maktlysten man, som genom oförsiktiga politiska kombinationer framlockade lord Curzons för Tibet så olyckliga aggressiva politik och därigenom förlorade så godt som allt. Och om Taschi Lama redan förut åtnjutit större anseende för helighet och lärdom än medpåfven i Lhasa, så ökades hans ära och andliga makt ytterligare sedan krigets utgång bevisat, att Dalai Lamas fagra löften voro idel falskhet och bedrägeri och att de icke ledde till annat än böjda nackar under kinesernas tunga ok. Kort före mitt besök hade Taschi Lama haft ett tillfälle att påminna den lamaistiska hierarkien

om sin höga tillvaro; då han nämligen fyllde tjugufem år, skänkte han penninggåfvor till alla Tibets kloster och bjöd alla deras munkar på traktering; så t. ex. skickades en särskild munkambassad till Ladak och andra dylika till Lhasa, Sekja, Taschi-gembe o. s. v. Hans tjugufem-årsjubileum firades sålunda öfver hela den lamaistiska världen.

Men låtom oss återvända till audiensen. Te och frukter bjödos hela tiden af lamas, tysta som andar och smygande på tå. Själf läppjade Taschi Lama på sin enkla kopp samtidigt med mig, liksom för att visa, att han icke ansåg sig för helig att sitta till bords med en otrogen. En grupp lamas, som stodo en bit ifrån oss, utvisades tid efter annan med en handgest, då han ville fråga om något, som han ansåg icke rörde dem. Det skedde särskildt då han bad mig icke låta kineserna veta, att han visade mig gästfrihet, ehuru det icke lär ha kunnat undgå deras uppmärksamhet.

Själf begagnade jag tillfället att bedja om några förmåner; jag bad få fotografera honom — ja gärna, när som helst skulle jag få komma tillbaka med kameran. Jag bad att få se hela Taschi-lunpo och att fritt få rita och fotografera i klosterstaden: »ja, så gärna, jag har redan gifvit befallning åt de lamas, som skola visa er allt.» Och slutligen bad jag om ett pass för kommande resor i hans land, om en af Labrangs ämbetsmän och några säkra karlar till eskort; ja äfven detta skulle jag få, och allt skulle ordnas så snart dagen för min afresa blifvit bestämd. Alla dessa löften infriades också till punkt och pricka, och om icke Kina just vid denna tid såsom aldrig förr slagit sina drakklor i Tibet, skulle Taschi Lama säkert haft makt att öppna alla portar för mig. Men hans

vänskap och godhet mot mig blefvo i alla fall för hela återstoden af resan den yppersta rekommendation och hjälpte mig genom många svårigheter. Pilgrimer från hela Tibet hade med egna ögon sett hur väl vi blifvit bemötta. De hyste en obegränsad vördnad och det mest ogrumlade förtroende för Taschi Lama, och i sitt sinnes enkelhet resonerade de som så: »Hvem denne främling än är, så måste han dock alltid vara en framstående lama i sitt eget land; eljes skulle Pantjen Rinpotje ej ägna honom en sådan uppmärksamhet och behandla honom som en jämnställd.» Och sedan återvände pilgrimerna till sina svarta tält i aflägsna provinser och berättade för andra hvad de sett, och då vi kommo tågande med vår lilla karavan, visste följaktligen alla hvilka vi voro. Ännu ett och ett halft år senare hände det att höfdingar och munkar sade: »Bombo tjimbo, vi veta att ni är Taschi Lamas vän, vi stå gärna till er tjänst.»

Då vi samtalat i två timmar, gjorde jag min af att resa mig, men Taschi Lama tryckte mig ned i stolen igen och sade: »Nej, vänta en stund ännu.» Och detta upprepades tills fulla tre timmar förgått — hur många millioner troende skulle icke ha gifvit år af sitt lif för en sådan ynnest! Äfven de pilgrimer, som rest hundratals mil för att få se honom, få nöja sig med en nick och en välsignelse på afstånd.

Men nu var tiden inne för öfverlämnandet af min vänskapsgåfva; det eleganta engelska apoteket vecklades ut ur sin sidenduk, öppnades och demonstrerades och väckte hans stora förvåning och lifliga intresse — allt skulle förklaras; morfinsprutan i sitt smakfulla aluminiumetui med alla tillbehör roade honom särskildt. Ett par munkar ur den medicinska fakulteten skickades sedan under flera dagar

till vårt läger för att på tibetanska skrifva upp alla de olika tabloidburkarnas innehåll och hvartill de olika medikamenterna voro nyttiga. Men jag varnade både dem och Taschi Lama för att profva deras verkan utan att först fråga major O'Connors läkare i Gjangtse till råds. Faran var nog icke så stor, ty lamas anse, att deras egen medicinska vishet står på en högre utveckling än européernas.

Underbara, oförgätliga Taschi Lama! Aldrig har en människa gjort ett så djupt och outplånligt intryck på mig. Icke som en gudom i människohamn, men som en människa, hvilken i godhet, renhet och kyskhet kommit fullkomlighetens gräns så nära som möjligt. Hans blick skall jag aldrig glömma; den utstrålar en hel värld af godhet, ödmjukhet och människokärlek, och aldrig har jag sett ett sådant leende, en sådan fint skuren mun och ett så ädelt ansikte. Hans leende lämnade honom ej ett ögonblick, han log såsom en sofvande, som drömmer om något skönt och efterlängtadt, och hvarje gång våra blickar möttes, stegrades hans leende och han nickade så vänligt och godt som om han velat säga: »Lita blindt på min vänskap, ty jag far efter allas väl.»

Amitabhas inkarnation! Den stofthydda, i hvilken Amitabhas själ fortlefver genom tiderna! Alltså en gudom med öfvernaturlig vishet och allvetenhet. Tibetanerna tro, att han icke allenast vet allt, som har skett och som sker, men också allt, som i framtiden skall ske. Ja, för mig får han gärna vara Amitabha själf, men säkert är att han är en utomordentlig man, en sällsynt, en alldeles enastående och ojämförlig människa. Jag sade honom, att jag skattade mig lycklig att ha sett honom och att jag aldrig skulle glömma de timmar, jag tillbringat i hans

närhet, och han svarade, att det blott skulle göra honom glädje, om jag någon gång kunde komma tillbaka.

Sedan jag ytterligare tackat för hans stora gästfrihet och godhet, kallade han upp några lamas och gaf dem order att visa mig templen, och så räckte han mig åter båda händerna och följde mig med sitt underbara leende, då jag bugande aflägsnade mig. Hans vänliga blickar lämnade mig icke, förr än jag försvann i dörren till förrummet. Vid foten af första trappan väntade flera lamas; de logo tysta, gjorde stora ögon och tyckte nog, att en sällsynt bevågenhet visats mig genom en så långvarig audiens. Större aktning visades mig sedan af alla, och det var klart att redan samma afton hela basaren och hela Schigatse visste att jag tillbringat tre timmar hos den helige. Själf kunde jag knappast tänka på annat än Taschi Lama och det mäktiga intryck, han kvarlämnat. Från Labrang, hans klosterslott, gick jag som i feststämning, berusad och tjusad af hans personlighet. Den dagen var värd många dagar i Tibet, och jag kände, att jag nu sett Tibets största sevärdhet, som knappast kunde öfverträffas af de fjällmassor, hvilkas snöhöljda toppar sedan urminnes tider sett släkten födas och dö i ödsliga dalar slingrande vid deras fot.

Under vår vistelse i Schigatse vunno vi bland Taschilunpos munkar många vänner, och de lämnade med största beredvillighet de upplysningar, vi bådo om. En af dem berättade, att då en Taschi Lama känner döden nalkas, måste han enligt den heliga lagens föreskrifter förblifva i sittande ställning med underslagna ben och händerna i knät med insidan af handen uppåt, ty han måste dö i samma ställning som den mediterande Budda intager. Hans sista stunder förljufvas af en mängd munkar, som

omgifva honom på alla håll och fylla luften med sina böners mummel och oupphörligt falla ned inför honom med flatsidan af händerna samt pannan i golfvet och ägna honom eller hans flyende ande gudomlig tillbedjan. Då han förlorat medvetandet och icke längre har herravälde öfver sin kropp, utan slappt sjunker tillsammans, stödes han, och då lifvet flytt, sättes liket så, att det stelnar i den ortodoxa ställningen. Den döde iföres full öfversteprästerlig ornat, hvarje plagg är nytt och förut obegagnadt, och på hufvudet sättes den höga mitran. Dödsböner upprabblas, mystiska ceremonier utföras och så fort sig göra låter insättes den döde, alltjämt i sittande ställning, i en metallkista, som för öfrigt fylles med salt och stänges hermetiskt. Därpå ordnas hans grafkapell, och då detta inrymmes i en massiv stenbyggnad och invändigt är mycket dyrbart och konstnärligt dekoreradt, så lär det väl kräfva lång tid innan stoftet definitivt finner ro. Kostnaderna få pilgrimerna och de fromma i landet bära, och just med anledning af dödsfallet inflyter peterspenningen rikligare än någonsin, ty det är en god gärning att bidraga till en Taschi Lamas sista hvilorum; en sådan frikostighet tillförsäkrar gifvaren förtjänster i själavandringens framtid.

Efter dödsfallet inkarnerar sig Amitabha i en nyfödd gosses kropp och svårigheten är blott att ta reda på hvar han finns. Man skickar därför ut skrifvelser öfverallt i Tibet och angränsande lamaistiska länder med förfrågan om något gossebarn, utrustadt med ovanliga egenskaper, uppenbarat sig. Talrika svar inströmma, och efter en eller annan gallring gäller det att bland de återstående, om hvilka man är säker att någon af dem är den rätta, finna honom. Gossarnas namn skrifvas på pappersremsor, som

hopvecklade läggas i en skål med lock, och denna placeras framför en förnämlig gudabild, sannolikt Amitabhas eller Tsong Kapas, hvarpå höga prelater, motsvarande kardinalerna, framför skålen läsa böner, recitera lämpliga ställen ur de heliga skrifterna, bringa offer och rökelse åt gudarna och utföra en del andra ceremonier, hvarpå locket hastigt lyftes, och den sedel, som först uttages, anger den nya Pantjen Rinpotje. Lottdragningens utslag måste dock bekräftas af Dalai Lama, innan det äger laga kraft, och den nya öfversteprästen, ett oskyldigt barn, invigas af honom. Om Dalai Lama är frånvarande eller själf minderårig, utföres detta af en konklav af höga präster.

En nunna som sjunger texten till en målad »tanka».

XXVI.

Öfversteprästernas grafvar.

Det skulle kräfva volymer att i detalj skildra ett sådant kloster som Taschi-lunpo, dess outredliga anhopning af stenhus, än medels passager, gångar, trappor och terrasser stående i samband med hvarandra, än skilda genom djupa smala gränder eller små öppna platser; dess många tempelsalar med en oräknelig här af gudabilder, dess munkceller, föreläsningssalar, grafkor, kök, fabriker, förråds- och materialmagasin; dess invecklade organisation, både i andliga och världsliga angelägenheter, dess fester och ceremonier. En sådan skildring skulle icke kunna gifvas utan en grundlig kunskap om den lamaistiska hierarkien och kyrkan, och en sådan kunskap förvärfvas blott efter ett helt lifs trägna studier. Ty den, som vill tränga till djupet af lamaismens mysterier, måste först behärska buddismen och dess förhållande till brahmaism och hinduism och förstå det inflytande, sivaismen utöfvat på tibetanernas religion, såväl som de element af den urgamla bonreligionen med dess fetischdyrkan och schamanism, som insmugit sig i och förvrängt den lamaistiska formen af buddismen. En sådan uppgift faller sålunda af flera skäl utanför ramen af denna bok, icke minst därför att jag har mycket dunkla

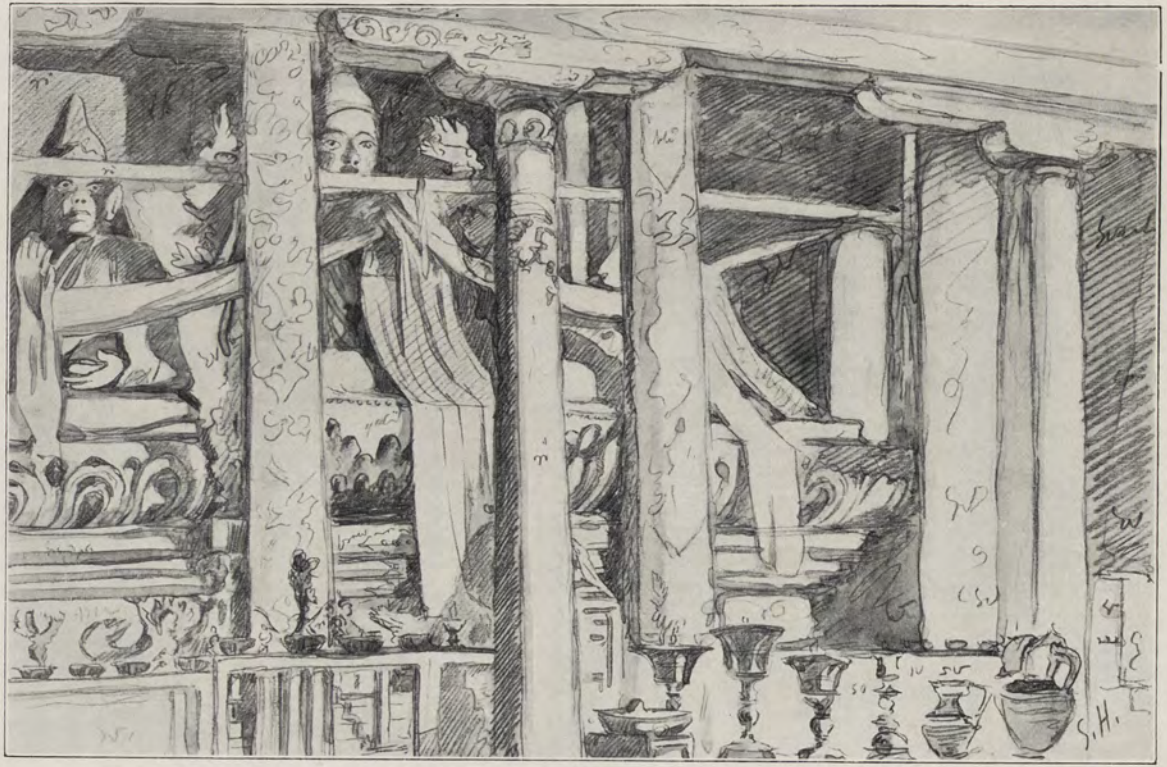

Namgjal-lhakang med Tsong Kapas bild i midten.

begrepp om lamaismens innersta väsen.[1] I det följande skall jag också nöja mig med att blott framhålla den pittoreska sidan af saken och de yttre anordningar, jag hade tillfälle att se med egna ögon. Jag kommer också att skrifva namnen fonetiskt utan alla de stumma konsonanter, som göra en samvetsgrann transskription alldeles obegriplig för dem, som icke ägnat någon tid åt studiet af tibetanskan.

Man må icke föreställa sig Taschi-lunpo såsom ett enda jättelikt byggnadskomplex utan som en klosterstad inom en mur, en stad bestående af minst hundra olika hus, mycket oregelbundet uppförda och grupperade och antingen sammanhängande i rader eller skilda från hvarandra genom en labyrint af gränder. Söder om Tsangpo pekar en klippig bergudde mot öster i Njang-tjus dal; nedanför och öster om udden ligger Schigatse i den breda dalen på flodens vänstra strand, under det att klostret är uppfördt i nedre delen af bergsryggens södra sluttning och sålunda har hela sin front riktad mot söder. Om man från slätten söder om klostret betraktar denna hopgyttring af hvita hus, lägger man dock genast märke till några framträdande drag, som underlätta orienteringen. Längst till höger ser man sålunda en hög, kompakt mur utan fönster, från hvars öfre kant stora målade dukar nedhängas till beskådande under vissa sommarfester.[1] (Se sid. 431 längst till vänster.) Ett stycke till vänster därom reser sig öfver hela klosterstaden Labrangs hvita, italienskt förnäma fasad med sin gedigna, enkla och smakfulla arkitektur, och fram-

[1] För dem, som närmare vilja studera lamaismen, ber jag särskildt få rekommendera: Köppen: Die Lamaische Hierarchie und Kirche; Waddell: The Buddhism of Tibet och Grünwedel: Mythologie des Buddismus in Tibet und der Mongolei. Ur dessa verk har jag hämtat flera historiska och rituella upplysningar.

för och nedanför Labrang fängslas blicken af fem byggnader af samma utseende, liknande massiva torn med gyllne tak i kinesisk stil. De stå på en linje i öster och väster och äro de fem föregående Taschi Lamas grafkapell. Omkring och nedanför dem upptages det öfriga utrymmet innanför muren af alla de andra husen, och hvar man än befinner sig på de platta taken, ser man alltid först och sist mausoléerna. Ty Taschi-lunpo har också så att säga ett system af öfverjordiska torg och gator, nämligen de med låga, murade bröstvärn försedda takplatformerna. I de djupa gränderna förlorar man dock all möjlighet till orientering, om man icke är väl bevandrad i dem, ty där ser man blott de närmaste höga murarna, antingen kompakta eller försedda med stora aflånga fönster inom svarta utstående ramar. Murarna luta något inåt, så att alla passager mellan husen äro smalast i gatans plan. Stenläggningen är oregelbunden, sliten och hal; somliga gränder och öppna platser sakna all stenläggning. Men alla dessa byggnader äro hållfast, gediget och solidt uppförda och tydligen afsedda att kunna trotsa både tiden och Tibets råa klimat.

Taschi-lunpo grundlades år 1445 af Ge-dun-dup, Tsong Kapas brorson och år 1439 installerad såsom Gelugpasektens förste storlama, ehuru han ännu icke bar titeln Dalai Lama. Den nuvarande storlaman i Lhasa, Ngavang Lobsang Tubdän Gjamtso, som nu innehaft sitt ämbete i 34 år, har numret 13 i ordningsföljden. De äro alltså långt ifrån att kunna täfla med de romerska påfvarnas höga siffror. Taschi-lunpos första Pantjen Rinpotje hette Pantjen Lobsang Tjöki Gjaltsan och beklädde sitt påfvedöme från 1569 till 1662, eller i hela 93 år, säkerligen ett världsrekord i den vägen. Det är till hans grafkapell,

Tjukang-schär eller den östra grafven, som vi nu till en början ställa våra steg. (Se bild å sid. 417.)

Dess fasad vetter åt festspelens rektangulära gård, ingångsporten ligger i jämnhöjd med den öfversta åskådareplatformen, och öfver den nedhänga stora hvita markiser under en symbolisk dekoration: ett hjul mellan två förgyllda hjortar. Taket är af förgylld kopparplåt och deladt i två afsatser med en takplatform emellan, försedd med bröstvärn.

Mausoléets inre är ett kubiskt rum, som icke upplyses af annan dager än den, hvilken intränger genom porten och på ett effektfullt sätt blandas med det blekgula skenet från smörvekarna i en rad af silfverkoppar och mässingsskålar. Den mellersta skålen är större än de öfriga, liknar en kittel och är försedd med lock, genom hvars runda hål en offerlåga stiger upp ur det smältande smöret. Innanför denna ramp af smörlampor står på en något högre afsats af altarbordet en rad af pyramidformiga figurer bakade i smör och deg, på framsidan brokigt målade och föreställande olika lamaistiska symboler, och bakom dem står ännu en rad skålar och bägare af gediget guld och silfver, skänkta af förmögna pilgrimer. De innehålla klart vatten, mjöl, korn, ris och andra ätbara offergåfvor.

Själfva grafmonumentet är en tjorten, till formen påminnande om en pyramid med trappsteg, lister och afsatser och kan vara sina sex eller sju meter hög. Hela framsidan är belagd med guld och silfver i ornamenter och slingor och med en mängd insatta ädelstenar. Öfverst tronar en meterhög »gao», liknande en skyllerkur med front af lotusblad, och i dess inre sitter en bild af den döde, klädd i den vanliga mitran, hvari Tsong Kapa all-

tid afbildas och som vi sågo i så många upplagor under festspelen. I bildens upplyftade händer har man lagt en massa långa »kadakhs» af silke, som stråle- och girlandformigt likt ett tunt glest draperi sänka sig åt ömse sidor om monumentet. Detta är för öfrigt omgifvet af en verklig skog af »tankas» eller tempelflaggor, målade i Lhasa och Taschi-lunpo och framställande olika scener ur religionsstiftarens och kyrkofädernas lefnadsbanor. Mellan och bakom dem nedhänga också kulisser af standar och brokiga tygstycken, slutande i spetsar, åldriga, dammiga och dunkla.

Denna tjorten med sin så rikt dekorerade front och sin brokiga omgifning är fristående i det kubiska kapellet, och i en smal, nästan kolmörk korridor kan man gå omkring den; på baksidan ser man med tillhjälp af en papperslykta den massiva murade sockel, på hvilken monumentet hvilar. I gången vandra pilgrimerna, ju flera hvarf desto bättre, och de ortodoxa »gelugpas» gå alltid i samma led som visaren på ett ur, d. v. s. man tager af till vänster då man träder in. De munkar som tjäna oss till ciceroner äro mycket noga med att icke heller vi bryta emot denna lag.

Nu gå vi åter ned, korsa festspelens gård, föras långsamt genom trånga, mörka korridorer till ett något ljusare galleri, från hvars balustrad man obehindradt kan se ned i »dukang», en sal, där högmässa läses fem gånger om dagen. På stengolfvets glatta mosaik stå rader af röda, starkt slitna madrasser, på hvilka munkarna sitta med korslagda ben under mässan. Midt på ena kortsidan står en hög påfvestol med rygg och armstöd och klädd med gult siden — det är Taschi Lamas plats, och han

lär här vid vissa tillfällen predika och meddela undervisning.

Därpå fördes vi till Jalloa-tjampa, ett heligt rum, förhängdt med ett nät af järnringar, genom hvilket man skymtar några dunkla gudabilder och ett antal kinesiska porslinsskålar. Belyst af smörlampor och öfverhängd med långa silkesskynken, se vi en bild af Dolma, den ena af Srong Tsan Ganpos, Tibets första konungs, båda gemåler, som i Tibet äro så populära och förevigade i de flesta lamatempel. Om den här ifrågavarande bilden sades, att den en gång hade talat vishetens ord med en munk. I en annan afdelning återfinna vi Tsong Kapas bild, öfverhöljd med silkesskynken, samt en bild af den andre Taschi Lama, Pantjen Lobsang Jische.

Kandjur-lhakang är bibliotekssalen, där tibetanernas bibel, kandjur, omfattande hundra eller hundraåtta folianter, förvaras, studeras och tolkas. Den innehåller en samling af heliga kanoniska verk, öfversatta i nionde århundradet från sanskritoriginal. Salen är mörk som en underjordisk krypta, dess rödmålade träkolonner äro behängda med minutiöst och konstnärligt målade dukar (»tankas»), och äfven på väggarna är ett vimmel af brokiga gudar framställdt. I salens öfra kortända har altarraden sin plats, där man i olika nischer finner bilderna af gudar, Taschi Lamas och andra förnämliga präster. Som vanligt brinna smörlampor framför dem, och blanka, skinande mässingsskålar äro bräddfullt rågade med offergåfvor. Belysningen är njugg och mystisk som öfverallt i Taschi-lunpo; det är som om munkarna voro ljusskygga och behöfde mörkret för att öka tron på det otroliga och öfvernaturliga, som här läses och studeras.

Fortsättande mot väster i den gränd, som löper fram-

för mausoléernas fronter, titta vi in i den andra öfversteprästens grafkor, och därpå i den tredje. De hette Pantjen Lobsang Jische (1663—1737) och Pantjen Lobsang Palden Jische (1737—1779). Deras grafkor äro byggda efter alldeles samma mönster som den först beskrifna, men mellan kolonnerna i portalen till den senare är upphängd en skylt, som i upphöjda skriftecken bär kejsar Kjen Lungs namn. Köppen lämnar i sin bok intressanta meddelanden om den store Mandschukejsarens relationer till denne Taschi Lama. Kjen Lung (1736—1795) hade allt från 1777 i flera skrifvelser inbjudit storlaman att komma till Peking, men denne anade oråd och sökte på alla vis ursäkta sig. Men kejsaren öfvertalade så länge, att prelaten slutligen, i juli 1779, måste bryta upp. På tre månader nådde han Kum-bums kloster. Öfverallt, där den heliga karavanen drog fram, samlades pilgrimer i mängd för att tillbedja storlaman och bringa honom gåfvor. I Kum-bum öfvervintrade han och måste dagligen leverera flera tusen pappersaftryck af sin hand, och för dessa reliker fick han bra betaldt. En enda rik höfding lär ha gifvit honom 300 hästar, 70 mulåsnor, hundra kameler, tusen stycken brokad och hundrafemtiotusen kronor i silfver. Eskorterad af prinsar, furstar, ämbetsmän och soldater och slutligen af kejsarens öfverhoflama Tschantscha Khutuktu, nådde han efter ytterligare två månaders resa Kjen Lungs sommarresidens, där han blef mottagen med storartad pomp och ståt och glänsande fester. Himmelens son behagade låta den helige meddela sig undervisning i religionens sanningar. Medan kejsaren besökte sina förfäders grafvar i Mukden, höll Taschi Lama sitt festliga intåg i Peking, där alla, från de kejserliga prinsarna till pöbeln på gatorna, ville

se honom och mottaga hans välsignelse. Till och med de kejserliga favoritdamerna envisades att skåda hans helighet, som därvid förblef sittande tyst och orörlig bakom ett genomskinligt förhänge och med nedslagna ögon för att icke besmittas af de sköna kvinnornas åsyn.

Men plötsligt tog all denna världsliga glans ett ömkansvärdt slut. Taschi Lama sjuknade och dog, och man påstod, att han blifvit förgiftad af den mäktige kejsaren, som misstänkte, att han närde planer att med generalguvernörens af Indien hjälp befria sig från den kinesiska öfverhögheten, ty det var till denne samma tredje Taschi Lama, som Warren Hastings sex år tidigare skickat Bogle i mission. Om vår vän, den nuvarande Taschi Lama, hade tänkt härpå, skulle han kanske ha afstått från sitt besök i Indien. Emellertid ställde sig kejsaren otröstlig, lät balsamera liket och i öfver tre månader hålla själamässa vid den gyllene sarkofagen, hvarefter denna blef buren på människoskuldror den sju månader långa vägen till Taschi-lunpo och där uppställd i det praktfulla mausoleum, där vi just nu aflagt ett flyktigt besök.

Vår nästa visit gäller Tsong Kapas tempel, eller som det kallas Namgjal-lhakang, en stor pelarsal med en gigantisk bild af den store reformatorn; framför hans bild och andra, som hålla honom sällskap, äro de vanliga batterierna af lampor och tempelkärl och lamaistiska emblem. Tempelväktaren, som har sitt lilla kyffe i ingångsvestibulen, är en jovialisk sjuttioåring, som lefvat sexton år i Mongoliet och som alltid kommer ut och frågar hur jag har det, när jag passerar Tsong Kapas tempel på vägen till och från Taschi-lunpos västliga utkanter.

Tsong Kapas namn är lika äradt och berömdt i den

lamaistiska kyrkan som själfva Buddas, och hans bild saknas icke i ett enda af de många ortodoxa tempel, jag besökt i Tibet. Han föddes år 1355 i Amdo, och hans födelse åtföljdes förstås af åtskilliga öfvernaturliga järtecken. Vid tre års ålder beslöt han att försaka denna världen, och till den ändan klippte hans moder af honom håret, som blef roten och upphofvet till det

Dörrvaktaren vid Tsong Kapas tempel.

berömda underträdet i Kum-bum (»de hundra tusen bildernas» tempel), på hvars blad pater Huc med egna ögon läste heliga skriftecken. Tyvärr inföll mitt besök i Kum-bum 1896 på vintern, då det heliga trädet stod aflöfvadt. Efter djupgående studier mognade hos Tsong Kapa beslutet att reformera den starkt förvildade och urartade lamaismen, och i flera offentliga disputationer vederlade han, alldeles som Luther, alla sina motståndare. Hans

»Låt dina portar upp, du minnenas höga tempelsal.» —
En munk öppnar portarna till den femte storlamans grafkor i Taschi-lunpo.

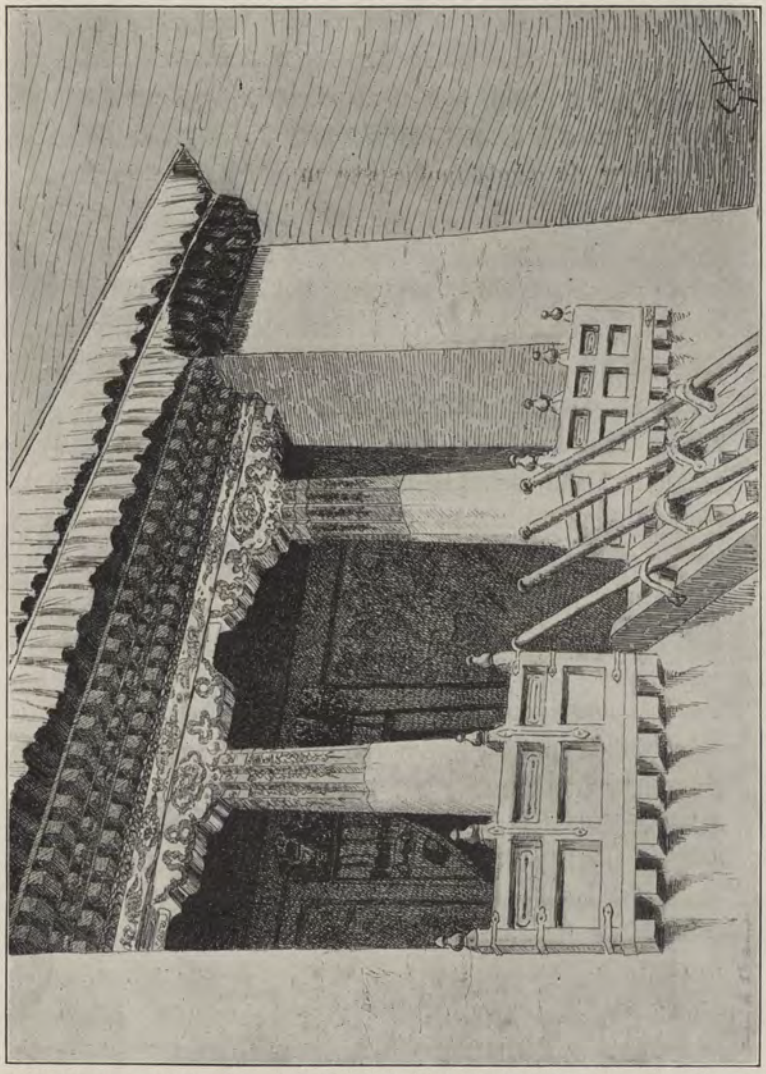

Ingången till den femte Taschi Lamas grafkor.

anhängares antal växte hastigt, och år 1407 grundlade han nära Lhasa klostret Galdan, hvars förste abbot han blef, samt därpå de båda lika stora och berömda klostren Brebung och Sera. Tsong Kapa införde cælibatet bland munkarna i sin sekt, hvilken han kallade »gelugpa» eller dygdesekten och hvars kännetecken blef den gula mössan, ty gult var de gamla buddistiska munkarnas heliga färg. Bland andra påbud, som han införde, var också att de dygdiga munkarna på vissa tider skulle draga sig tillbaka i och för meditation, studier och disputationer. Nu för tiden äro gulmössorna i Tibet mycket talrikare än rödmössorna. Tsong Kapa dog år 1417 och ligger begrafd i Galdan, där hans sarkofag eller »tjorten» sväfvar fri i luften. Han anses vara en inkarnation af Amitabha, men också af Mandjusri och Vadjrapani, och han fortlefver sålunda ännu i vår vän Taschi Lama, efter att förut i tur och ordning hafva så att säga genomlefvat de fem föregående Taschi Lamas, hvilkas grafvar vi just nu besöka. Det är då lätt att förstå, att hans anseende just i Taschi-lunpo måste vara utomordentligt stort.

Just som vi sutto och betraktade Tsong Kapas leende och vänliga anletsdrag under den sedvanliga spetsiga mitran, kommo några yngre lamas med frukter, sötsaker och te, jämte hälsningar från Taschi Lama, som hoppades att jag icke skulle bli trött. I sidoväggarnas halfskymning sutto några munkar och läste högt ur heliga skrifter, som lågo på små pallar framför dem; i ena handen hålla de därvid en »dortje», kraftens sinnebild, och en ringklocka, med hvilken de klämta då och då. När vi åter trädde ut i solljuset, gick Taschi Lamas indiska elefant och promenerade i gränden; han är den enda i sitt slag

i hela trakten och lär vara en skänk af en rik köpman, som för åtta år sedan förde hit honom från Siliguri.

Den fjärde Taschi Lama, Pantjen Tenbe Nima (1781—1854) har ett grafkapell liknande de föregående. På ömse sidor om ingångsporten äro å vestibulens väggar målade, i dubbel naturlig storlek, bilderna af »de fyra stora konungarna», Namböse, Jukorschung, Pagjepo och Tjenmigsang, hvilkas uppgift är att hålla demonerna på afstånd och hindra dem från att störa tempelfriden. De äro målade i skrikande färger och se vederstyggliga ut, beväpnade med svärd och spjut och bågar, omgifna af ett virrvarr af moln, vågor och eldstungor, tigrar, drakar och andra vilddjur. Knappt ett enda tempel i Tibet saknar dessa bilder vid sin ingång, och på hvar och en af de fem grafvårdarnas fyra sidor är en af dessa fyra skyddskonungar framställd i relief.

Våra ciceroner sade, att denna mausolée blifvit byggd samma år som den fjärde Taschi Lama dog. På ömse sidor om själfva grafkapellet finnas ett par mindre tempelsalar, nämligen till vänster Jamijang-lhakang med flera gudabilder och en altarfront med förgyllda sfinxer bärande röda vingar å ryggen, nacken och tassarna. Till höger är Galdan-lhakang med en bild af Tsong Kapa växande upp ur lotusblommans kronblad, hvilket kännetecknar den himmelska härkomsten.

Slutligen ställa vi våra steg till det grafkapell, där den femte Taschi Lama, Pantjen Tenbe Vangtjuk (1854—1882), sofver sin sista sömn. Då denna mausolée blott är ett par och tjugu år gammal, ser den mera frisk och vårdad ut än de andra, och den är också, både utan och innan, särdeles rikt och praktfullt utsirad. Fronten af dess »tiorten» skimrar i guld, koraller och turkoser, men emot den

rena lamaistiska klosterstilen skrika bjärt en glaskrona från Indien och några vanliga glaskulor, dels blåa, dels af spegelglas — godtköpskram af samma slag, som man finner i somliga landtliga trädgårdar eller framför utvärds-

Det inre af ett grafkor.

hus. De hänga i en tvärslå framför sarkofagbehållaren. På altarbordet stå de vanliga offerkärlen, af hvilka många äro särdeles smakfulla och eleganta. En stor skål på hög fot är af guld och innesluter en brinnande veke. Till höger äro på spikar upphängda ringa gåfvor från fattiga

pilgrimer, enkla kadakhs, liknande gasbindor, armringar, halsband, amulettfodral, rosenkransar, allt af billigaste sort och allt gifvet af vallfärdande, som i öfversvallande hänförelse offra de oansenliga prydnadsföremål, de för till-

Altarbordet i den femte Taschi Lamas grafkor.

fället bära på sig. Här se vi också i en stentafla inom röd och gul ram intrycket af en liten barnfot; en detaljerad beskrifning i relief förtäljer, att detta är ett märke efter den nuvarande storlamans fot, då han var sex månader gammal. Till denna graf torde gåfvor inflyta i större mängd än till

de öfriga, ty det finnes ännu många som minnas den döde.

De fyra första grafvarna hade varit stängda med flerdubbla, massiva och komplicerade lås, men öppnades för för vår räkning och stängdes åter, då vi lämnade dem. Men den femte storlamans grafkor stod öppet för allmänheten, och en ström af pilgrimer kom och gick. Våra ledsagande munkar ville drifva bort dem, men jag lät dem icke störas; det var ju också intressant att under en stund iakttaga deras andakt. Mumlande: »Om mane padme hum» stå de framför grafmonumentet med nedböjda hufvuden, falla på knä, låta händerna glida utmed stengolfvet, tills de ligga raklånga på magen med pannan mot golfvet; så resa de sig åter och upprepa denna andliga gymnastik gång på gång. Sedan buga de sig framför afgudabilderna, lägga en handfull ris eller mjöl i offerskålarna och gå i den mörka gången omkring monumentet.

I hvar och en af dessa tjortens är den döde storlaman bisatt högt upp i pyramiden, innanför sin egen bild. Från den gata, som löper utmed mausoléernas fronter, stiger man uppför några stentrappsteg och genom en port till en stenbelagd förgård, omgifven af ett galleri på träkolonner. Innanför dem äro väggarna prydda med målningar al fresco, föreställande leende gudar och dansande gudinnor, påminnande om nymfer och odalisker, historiska och legendariska personer, vilddjur, allegoriska figurer, den cirkelrunda tafla, som är en bild af universum, med gudars, människors och demoners världar. Väggarna i femte grafvens förgård utmärka sig genom sina friska, lifliga färger af kraftig, dekorativ verkan, under det att de andras äro mera fördärfvade af tiden, ja delvis så utplånade, att de knappt skulle kunna restaureras. Om

åldern satt sin stämpel jämnt öfver hela målningens yta, vinner den därpå, ty färgerna dämpas och bli lugnare, men det värsta är att rappningen ofta fallit af. Framför hvarje grafkapell hänger en stor bronsklocka.

Förgårdarna äro för trånga för att grafkapellens smakfulla portaler skulle kunna göra sig gällande i all sin skönhet; man har dem alltför nära inpå, eller ser dem i för stark förkortning. Från femte grafvens förgård leder en trätrappa upp till vestibulen. Trappan är indelad i tre afdelningar och har sålunda fyra ledstänger, af hvilka de två mellersta äro afstängda medels rep. Den mellersta trappan får nämligen blott beträdas af Taschi Lama själf, under det att de två yttre användas af kreti och pleti och därför äro mycket mer slitna, nästan urgröpta. Då man kommer upp från trappan, har man grafporten framför sig och vestibulens kortsidor till vänster och höger med målningar af två af de fyra andekonungarna, under det att de två öfriga äro målade på hvar sin sida om portens massiva dörrposter. Vestibulen är öppen utåt förgården och dess rikt skulpterade frontlister och bjälkar uppbäras af två polygonala träkolonner i rödt med snidade och brokigt målade aflånga kapitäler. Framför ingångsporten hänger ett tungt draperi i grofva mönster. De mycket massiva och tunga dörrspeglarna äro lackerade i mörkt, tegelrödt, blänkande som metall, och prydda med beslag, sköldformiga bucklor och ringar af gul mässing, som delvis svartnat af tiden. I bucklornas ringar hänga ett par tofsar. Då de båda dörrarna slås upp, har man grafkammarens mystiska skymning och de flämtande lågorna framför sig.

Vår första rund i Taschi-lunpo var nu slut, och öfvermätta af underliga intryck bröto vi upp till våra tält i Kung

Guschuks trädgård, där skymningen föll på. Det hade mörknat tidigare än vanligt, ty i väster drog det åter ihop sig till storm, och innan vi hunno hem, hade vi den öfver oss.

Taschi Lama, påfve i Taschi-lunpo.

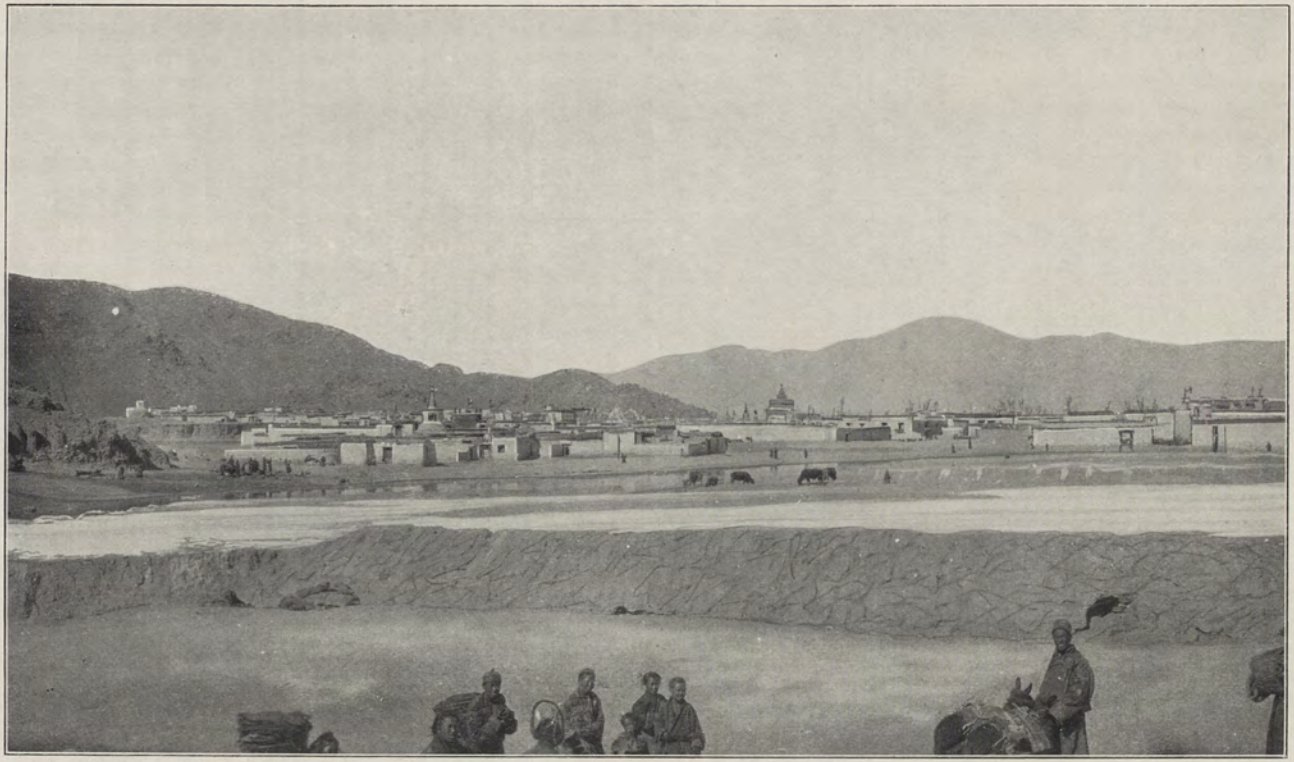

Schigatse stad.

XXVII.

Tibetanska folknöjen.

Den lättrogna hopen, på hvars bekostnad munkarna lefva — och lefva godt — i onyttig lättja, är icke nöjd med de religiösa spelen, som blott tillfredsställa dess andliga behof; den måste också roas med profana skådespel, mera tilltalande för dess vulgära böjelser och mera ägnade att försätta dess sinnen i brand. Den 15 februari skulle ett sådant skådespel gå af stapeln på slätten utanför Schigatse, och äfven jag och de mina inbjödos att vara med. Tidigt sutto vi till häst och redo norrut genom den lilla staden, som icke lär räkna mer än tre hundra hus — städerna i Tibet äro lika fåtaliga som obetydliga. Husen äro hvitrappade med en svart eller röd rand upptill; med få undantag ha de blott en våning; taket är platt och försedt med bröstvärn; fönster och portaler äro i samma byggnadsstil som klostrens; från gatan kommer man in på en liten gård, där vanligen en stor ilsken gårdvar står bunden i kedja. Taken äro prydda med en hel skog af risknippor och spön med bönevimplar i alla regnbågens färger och lifligt påminnande om fastlagsris; deras ändamål är att jaga demonerna på flykten. Mellan de oregelbundna husraderna löpa smala gränder och vägar, där svarta svin böka ibland utkastadt affall,

döda hundar och stinkande pölar, men här och hvar passera vi också öppna platser med eller utan dammar.

Det är något jämnstruket och tillplattadt öfver hela denna stad, som står i skarp och förödmjukande kontrast till »dsongs», borgens stolta resning på krönet af sin klippa och Taschi-lunpos gyllne tempeltak vid bergsfoten. Marken består mest af gult stoft, och här och hvar passera vi en skarpt afskuren lössterrass; uppvirfladt af vinden, betäcker dammet alla hus och vägar.

Ett svart myllrande tåg af skådelystna vandrar ut till den stora slätten nordost om »dsong»; den tätnar ju längre vi komma; de flesta gå till fots, män med bönekvarnar eller tobakspipor, kvinnor med runda röda bågar i nacken och kånkande på skrikande ungar, pojkar, tiggare och munkar och alla pilgrimerna från angränsande länder. Här och hvar rider en herreman med en eller par följeslagare, och på åsnor forsla gårdfarihandlare torkade frukter och sötsaker, som skola afyttras bland menigheten.

Framme vid skådebanan låta vi Rabsang ta hand om våra hästar och iakttaga med spändt intresse den egendomliga, festliga tafla, som upprullar sig rundt omkring oss. Det är ett haf af människor, tusenden och åter tusenden af tibetaner och vägfarande främlingar i brokiga dräkter, af hvilka hvar och en skulle utgöra ett tacksamt föremål för en målares pensel. Framför oss, i öster, ha vi de trädgårdar, som höra till Njang-tjus byar vid bergens fot, och bakom oss ha vi en hel stad af blåa och hvita tält med mer eller mindre förnäma åskådare, men på den bästa platsen reser sig ett stort blåhvitt tält, öppet mot skådebanan — där sitta med korslagda ben på mjuka mattor dsongs ämbetsmän i gula dräkter, högtidliga som buddabilder och tid efter annan intagande förfriskningar.

Åskådare vid de profana festligheterna i Schigatse.

Pilgrimer och borgare i Schigatse. (Till vänster stadsfullmäktiges tält.)

Upptågsmakare från Nepal på besök i min trädgård.

Alla dessa tält tyckas sticka upp som klippöar ur ett haf af människor.

Midt i hopen löper från norr till söder en ridbana, blott två meter bred och med fotshöga jordvallar på sidorna. Från tältstaden sluttar marken ned mot banan, och de åskådare, som befinna sig här och till hvilka vi höra, ha därför slagit sig ned i grupper, men på östra sidan, där marken är plan, förbli de stående. Och här sönderfaller människomassan i tre afdelningar, skilda från hvarandra genom två breda öppna gator. Framför dem äro, alldeles invid ridbanan, två skjutmål uppresta, bestående af runda skotttaflor med en hvit och en svart ring och en röd prick i midten, upphängda på stänger. Gatorna hållas öppna för att ingen skall skadas vid skjutningen. Polismän i röda och hvita rockar och med gula hattar och piska både fram och bak hålla ordning bland folket; stångpiskan flyger och far, medan daggen är i oafbruten rörelse för att jaga alltför nyfikna åskådare från banan. Ett par af dessa poliser stå till mitt förfogande för att hålla min utsikt fri, men de göra mig mera bekymmer än nytta, ty oupphörligt måste jag lugna dem, då de alldeles i onödan börja klå halfnakna pojkar, som inte alls gå i vägen.

Nu börjas det! Allas blickar äro riktade mot en skara af sjuttio ryttare i ytterst brokiga kostymer, som i gåsmarsch och i sakta skridt rida norrut genom banans ränna. Det går så långsamt, att man mycket väl hinner studera deras olika dräkter. Alla bära röda, platta champinjonhattar med nedhängande fladdrande fjäderbuskar, samt vida, tunna tröjor med väst öfver och vida byxor med knälappar på. Men i somliga detaljer förekomma åtskilliga olikheter. Så till exempel är en ryttare klädd i hvit sidenväst med svarta kanter öfver en gul sidenjacka med

breda, uppvikta ärmar, medan en annan har ljusblå väst öfver sin gula jacka och likaledes ljusblå knästycken öfver gula pantalonger. Eljes äro knälapparna vanligen röda. I en axelrem hänger kogret, klädt med rödt tyg och prydt med blänkande metallskållor, bucklor och knappar och fylldt med en knippa långa pilar med fjädrar och dunplymer i ändan. Sadeln med sin rätt klumpiga och höga trästomme hvilar på ett brokigt utstyrdt sadeltäcke. Hästens svans är omlindad med röda, gula och blåa band, samlande sig till en tofs, som för att sprida sig mer och göra bättre effekt hålles utspänd medels en ring af ståltråd. En dylik rosett pryder också svansroten, och därifrån utgå utmed hästens sidor band och tvärlappar, fästade vid sadeln och viftande i vinden. Mellan öronen bär gångaren en hög uppstående plym af påfågelsfjädrar, omgifven af en dunbuske, i pannan har han ett helt knippe af lappar af olika längd och färg; betslet är fullt med metallbeslag, och i bringan har han ett bredt band med bjällror, som pingla vid minsta rörelse.

Det är alltså en mycket färgrik och fantastiskt utstyrd ryttarskara, som nu kommer tillbaka i motsatt led genom banan, ridande i vildaste karriär. De ligga utmed marken allt hvad hästarna förmå, de guppa och hoppa med ben och armbågar, hattplymerna vaja, kogren skramla i sina gehäng, bjällrorna pingla, och alla dessa tofsar, lappar och grannlåter flyga och fladdra åt alla håll under den besinningslösa farten. Hästarna frusta; fradgan löddrar sig kring betslen, och hvarje ryttare rör upp ett moln af damm för sin efterföljare. Denna uppvisning upprepas ett par gånger, men i tredje löpningen skjuta ryttarna med sina långa bågar till måls på de båda skottaflorna. Afståndet mellan dem uppgår till omkring sextio

meter, och det gäller att sätta en pil i hvar tafla. Första gången går det väl an, men sedan måste skytten vara kvick i vändningarna, om han skall hinna få tag i kogret, som dinglar och dänger på ryggen, få ut pilen, lägga den mot strängen och låta den gå — innan han redan är förbi den andra taflan. Många skyttar träffade båda taflorna, andra satte den första pilen i taflan, den andra i jorden; för somliga skefvade pilen mot taflans träram, under det att några försökte rädda situationen genom att vända sig om i sadeln och afskjuta pilen bakåt, till stor fara för åskådarna. Den röda pricken är fylld med något rödt pulver, som yr upp i ett moln, då pilen stannar i hjärtat af taflan.

Hästarna äro små och pigga, somliga halfvilda och ystra; de äro långhåriga, men illa ryktade, raggiga och vanvårdade. Under skjutningen ligga de som remmar utmed banan, med de lösa tyglarna hängande öfver halsen.

I fjärde löpningen sköto skyttarna med löst krut mot taflorna och i den femte med bössa mot den första och båge mot den andra taflan. De använda sina långa, tunga, åbäkiga muskedunder och ha icke en gång tagit af den obekväma gaffeln. I bössans mynning sitter en hel boll af hopkramade pappersremsor, som splittras då skottet går af — för att öka effekten. Starten sker på ganska stort afstånd, och ryttaren är redan i full fart, då han nalkas den första taflan. Han håller bössan med vänster hand, för den elegant och långsamt upp till högra axeln, fattar med höger hand kring kolfven, håller mynningen riktad rakt framåt i banans led, och just i det ögonblick, då han rusar förbi taflan, svänger han in mynningen mot pricken och låter skottet gå, ty stubintråden är antänd redan vid starten. Många framkallade det röda molnet, alla det

hvita af papperslapparna — om icke skottet klickade, ty äfven det inträffade ibland, då man ej fått fnösket mot fänghålet i rätta ögonblicket. För några skyttar brann skottet af litet för sent, eller då de redan passerat taflan, och de mest utsatta åskådarna började då rusa åt alla håll, med rätta fruktande att få sina ögonbryn svedda. Så fort skottet brunnit af, svänges bössremmen i en hand-

Några af de täflande ryttarna på besök i min trädgård.

vändning öfver axeln, och nu gäller det att inom ett par sekunder få tag i bågen och pilen och sätta den i nästa tafla. Afståndet var dock så kort, att de flesta misslyckades; men när någon lyckas, utbrista människoskarorna i ändlöst jubel, och då de misslyckas, jublar man ändå mer. Ansträngande och varmt måtte det dock vara att i dessa pompösa dräkter, med bössa, båge och koger rida rakt emot solen och tidt och ofta nästan spårlöst försvinna

Målskjutning till häst. — Utanför Schigatse.

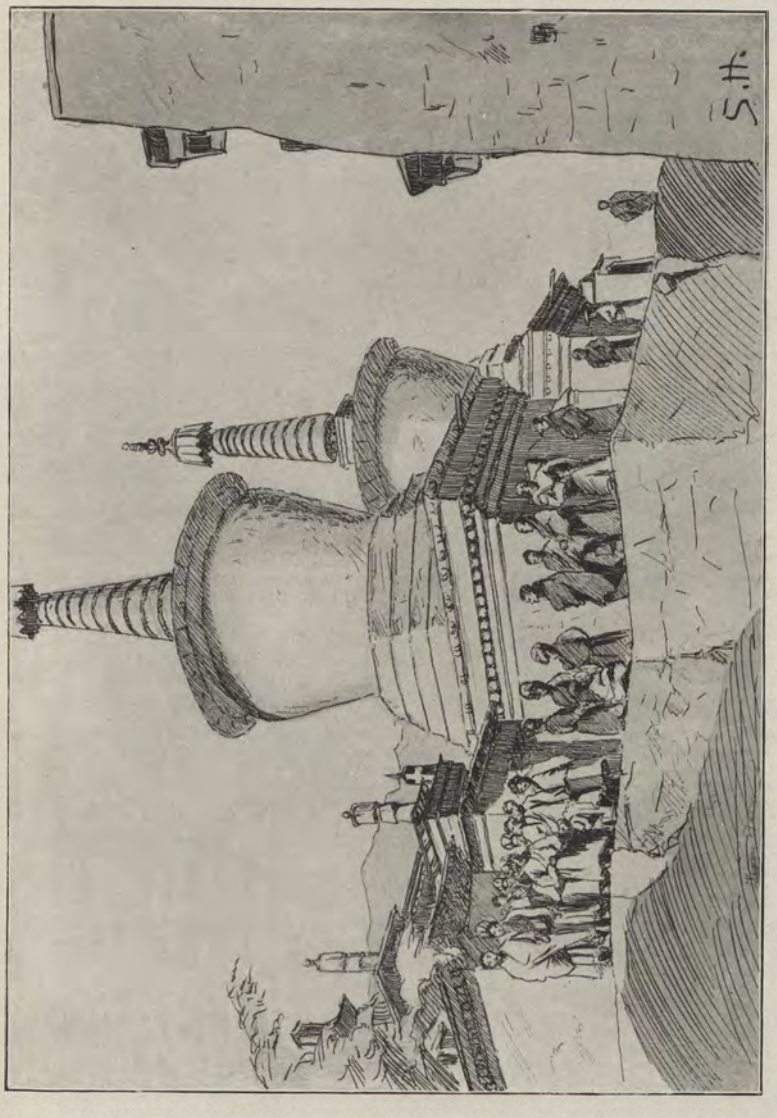

Två »tjorten» på en terrass i Taschi-lunpo.

i ett moln af damm. Somliga hästar stöta så, att deras ryttare ej komma sig för att skjuta, och åter har folket roligt. För en annan glider hatten af, under det åtf den efterföljande hästen, skyggande för taflan, lämnar den utstakade banan och sätter af midt in ibland åskådarhopen. Ännu en sköter sin bössa lugnt och behärskadt, kommer den första taflan att höljas i det röda molnet och träffar äfven den andra, men har i hastigheten satt två pilar i taflan. En gynnare skjuter taflan i småbitar, och för en annan går bössan sönder, så att han fortsätter sin färd med den tomma kolfven i högsta hugg — och alltid har folket gränslöst roligt. Särskilda vakter samla in pilarna, reparera taflorna och fylla prickarna med nytt pulver.

Detta är ett tibetanskt folknöje, friskt, färgrikt och pittoreskt. Åskådarna ha tydligen sina favoriter bland de täflande; det kan man höra på det stigande sorlet, då en viss ryttare nalkas. Åt andra spår man inga lagrar, ty de mottagas redan på förhand med skrattsalfvor. Alla äro idel ögon och öron, där de i timtal sitta eller stå, knaprande på nötter och snask. I hopen se vi flera gamla bekanta ifrån klostret, såsom lamas från Ladak, som studera vid Taschi-lunpos andliga högskolor, köpmän från Nepal och Buthan, mongoliska pilgrimer i pälsmössor med stora öronlappar af räfskinn, ett tjugutal köpmän från Kaschmir och Ladak i höga hvita turbaner och svarta kaftaner med lifbälte. Kineserna, som i Tibet spela samma roll som engelsmännen i Indien, sitta i små grupper och röka pipa och tyckas fullkomligt oberörda af täflingens gång. De ha blåa dräkter, svarta västar och en liten svart kalott med korallknapp i toppen.

Ett par ridhästar, som tydligen aldrig varit med om

något dylikt upptåg, skyggade och rusade in bland mängden på vår sida, sprungo omkull några, hoppade öfver andra och infångades slutligen, sedan den ena stupat, bokstafligen insnärjd i människor och deras klädesplagg. Sist i den sista löpningen kom en trashank skumpande på en usel krake och väckte den största munterhet. Detta var signalen att festen var slut, och nu sågos ryttarna sitta af och gå till fots i en lång rad förbi dsongs tält, där hvar och en af dem böjde hufvudet inför »stadsfullmäktiges ordförande» och fick sig en »kadakh» lagd om sin hals. Samma billiga nådevedermäle tilldelades dem sedan af deras vänner och bekanta, och somliga favoriter vandrade omkring med ända till sextio långa hvita halsdukar. Själf bjöd jag hela bunten på te och gaf dem dickspengar för det nöje, de beredt mig och mina män, och då vi slutligen åter redo in till Schigatse, hade vi en hel här af svarta tibetaner med oss.

Den 21 februari blef jag inbjuden af Ma Daloi att på jamens inre gård åse några upptåg till det kinesiska nyårets firande. De uppträdande sades vara soldater ur garnisonen, men tillställningen var anordnad af de fyra kinesiska templen i Schigatse. Det var sent på kvällen och kolmörkt, och det hela var också anlagt på belysningseffekter. Två stolar med ett bord emellan framsattes på verandan och medan Ma bjöd på äkta kinesiskt te, bakelser och cigarretter, inträdde tjugu män, hvar och en med två stora klöfverbladsformade lyktor af hvitt tyg med målade blommor och drakar. I lyktans midt är fettveken fästad på så sätt att hela tillställningen kan svängas rundt utan att ta eld. Männen dansa och svänga lyktorna, så att de bilda en i jämn vågrörelse fortskridande linje; de ställa sig sedan så att lyktorna bilda olika mönster,

som hastigt växla form; de snurra rundt, och de lysande lyktorna likna stora eldkulor sväfvande i natten. Under tiden kringkastas svärmare och smällare, som fräsa och knalla mellan åskådarnas ben, ty gården är också full af tibetanska nattvandrare, som helt ogeneradt klifva på. Slutligen stanna lyktorna och en jättefågel med hög vippstjärt och lång böjlig hals kommer gravitetiskt gående

Kineser med drakar och papperslyktor.

öfver gården. Nästa nummer utfördes af nepalis; hvar och en af dem bar två lyktor till formen liknande bikupor; spetsen af den främre är formad till ett hästhufvud med stor nedhängande pappersman, och i spetsen af den bakre hänger en papperssvans. Det ser därför ut som om dessa män rida på inifrån upplysta hästar, och de utförde en ganska lustig ryttardans omkring gården. De sjunga hela tiden en långsam, melankolisk sång. Och

så kommer den gröna och gula draken inslingrande på scenen Hans hufvud är af trä och papper och bäres af en man, från hvars rygg ett måladt skynke, drakens kropp, fortsätter till en annan nedhukad man. Draken dansar, slänger och gapar och går omkring och ser ut som om han ämnade äta upp alla de närvarande. Hela tiden dånar en bisarr och högljudd musik, trummor, tallrikar och flöjter, hvilkas ljud påminna om säckpipans. Dessa upptågsmakare gå under nyårsdagarna omkring på alla förnämligare gårdar för att skramla ihop en liten inkomst. De hotade äfven oss en kväll, men jag bad dem komma på dagen för att kunna föreviga dem på ett par plåtar.

XXVIII.

Munkar och pilgrimer.

Under den tid af 47 dagar, som vi af omständigheternas makt tvingades att kvarligga i Schigatse, hade jag tillfälle att göra talrika besök i klostret, utföra teckningar och fotografier af mera intressanta detaljer, sätta mig in i munkarnas dagliga lif och vanor, närvara vid studietimmar och recitationsöfningar och göra mig allt mera hemmastadd i den hierarkiska metropolen. Med en eller par följeslagare brukade jag rida till Taschi-lunpo för att i dess dunkla grafvar och tempelsalar tillbringa mest hela dagen och först i skymningen afhämtas med ett par af våra hästar. Från dessa besök skall jag lämna ännu några spridda intryck, innan vi åter bryta upp till nya öden på resande fot.

Den 14 februari satt jag på den öfversta af de västra plattformerna och ritade en skiss af östra grafvens fasad, men pilgrimerna samlade sig just till dagens religiösa spel och visade sig så nyfikna, att jag måste afbryta arbetet och uppskjuta det till ett lugnare tillfälle. I stället gingo vi upp på den med bröstvärn försedda takplatformen framför Labrang och ställde vakter vid den stege, som leder dit upp, för att hindra folket att följa med. Däruppe fångas blicken af en mängd cylinderformiga till-

ställningar, ett par meter höga, dels öfverklädda med svart och hvitt tyg, dels med veckade draperier af olika längd och färg och mest liknande underkjolar. Bland dem uppsticka också förgyllda treuddar, flaggstänger och andra heliga symboler, som skydda templen mot demonerna. Medan jag ritade en perspektivisk skiss af de tre mellersta grafvarnas fasader, infann sig Taschi-lunpos öfveruppsyningsman, som har uppsikt öfver proviantering, renhållning, belysning m. m., lät utbreda mattor och dynor och bjöd på den sedvanliga trakteringen. Han är en gammal lama, som efter förberedande studier i klostret Tösang-ling tjänat i Taschi-lunpo i trettio år.

Från vår utsiktspunkt se vi flera smärre förgyllda koppartak i kinesisk stil, belägna framför graffasaderna och resande sig utan någon förmedlande öfvergång direkt från de platta taken. Man kan vara säker om att under hvarje sådant tak befinner sig någon förnämlig gudabild i någon tempelsal.

Vi gingo omkring och njöto af den dråpliga utsikten öfver tempelstaden och dess skog af takornamenter och kommo så till en plats, där flera grupper af prästerliga skräddare sutto och sydde ihop brokiga tygstycken med en ifver och brådska som hade det gällt lifvet. Hade man sett dem utan den klosterliga omgifningen och de vajande symbolerna, skulle man ha trott att det var fråga om utstyrseln till en balett eller en kostymbal. Nej bevars, det var gudabilderna, som skulle beklädas med nytt siden och omgifvas af nya draperier och standar i anledning af Taschi Lamas tjugufemårsjubileum. De andliga riddarna af nålen sutto midt i solskenet och sydde och pratade och tycktes ha riktigt trefligt. De

Nepalesiska pappershästar, som till den nattliga dansen illumineras inifrån.

bådo mig helt ogeneradt om mynt till te och fingo en näfve rupees.

Under den plats, där vi först sågo Taschi Lama vid spelen, är ett öppet galleri, en pelargång med utsikt öfver gården; kolonnerna äro af trä, upptill omlindade med rödt tyg, nedtill med hvitt. Detta galleri (ill. sid. 425) är mycket

Fasaderna af tvenne grafkapell. I förgrunden takprydnader.

pittoreskt, isynnerhet inifrån den plats, där bildstoder af de fyra andekonungarna äro uppställda. Kolonnerna framträda mörka mot den öppna gårdens ljusa fond, och mellan dem rörde sig nu ett staffage, som icke skämde taflan, nämligen rödklädda munkar och brokiga pilgrimer.

Äfven nu uppfördes ett religiöst spel på gården, vid hvars norra kortsida, under den första läktaren, ett slags

tron hade sin plats. På ömse sidor därom sutto munkar i gula kaftaner. Två likaledes gulklädda lamas trädde barhufvade fram inför altaret, där de tysta och orörliga stannade i framåtlutad position. Därpå skredo tre lamas i röda togor och gula toppmössor långsamt öfver gården, utförande besynnerliga armrörelser, utstötande gälla skrik, tagande af sig mössorna, men blott för att åter med mystiska gester sätta dem på. Denna ceremoni fortsatte så länge, att vi följde de flesta pilgrimernas exempel och lämnade prästerskapet åt sitt öde.

Dagen därpå försiggick en annan ceremoni, om hvars verkliga innebörd jag icke lyckades få någon tillförlitlig förklaring. På den gula sidentronen vid gårdens kortsida hade nu Taschi Lama i full påfveskrud tagit plats, och fram till honom trädde två munkar i röda dräkter och med höga, röda hjälmliknande hufvudbonader. Sedan de hälsat hans helighet, gick den ena af dem och ställde sig på den stora med elfva trappsteg försedda stentrappans nedersta steg, och så började de en högst egendomlig konversation. Laman på trappsteget utropar något, sannolikt ett citat ur de heliga skrifterna, eller ställer kanske snarare en fråga, slår ihop händerna med en smäll, som ekar i gården, och gör sedan med högra handen en åtbörd, som om han tänkte slunga ett tillhygge rakt i planeten på den andra munken. Denne svarar genast lika högljudt och slår ihop händerna på samma sätt. Då och då gör Taschi Lama själf ett inlägg. Lobsang Tsering, som alltid var med mig, sade att denna ceremoni var ett slags doktorsdisputation och att de båda disputerande munkarna, efter att ha genomgått sitt prof, uppflyttas i en högre grad af den prästerliga rangskalan.

Till vänster, nere på gårdens matta, sitta sex lamas i

gula dräkter. Mellan kolonnerna är galleriet till trängsel fylldt af rödklädda lamas af lägre grader, men framför dem sitta förnämligare munkar i rikt guldbroderade röda kaftaner. Närmast till höger om Taschi Lama har Lobsang Tsundo Gjamtso sin plats. De mörkröda och halmgula färgerna göra en kraftig effekt i gårdens grådaskiga ton.

Nu inträda en mängd tjänande bröder, som på den öppna platsen framför Taschi Lama framsätta långa rader af små bord, hvilka i en handvändning täckas med skålar, innehållande torkade frukter, bakverk och mandariner. Och så börjas ett gemensamt festmål i anledning af promotionen. När borden och skålarna åter stå tomma, bäras de lika hastigt ut, och så inträder en högtidligt långsam procession af munkar med tekannor — ett slags teceremoni tager sin början, mindre komplicerad, men lika förnäm som den i Japan. Framför Taschi Lamas tron ställa sig två höga präster, något framåtböjda och alldeles orörliga, påminnande om de mässande prästerna framför altaret i våra kyrkor. Deras uppgift är att servera hans helighet te. Den första munken i processionen bär en kanna af gediget guld, som den ena af de båda prästerna framför tronen öfvertager för att fylla Taschi Lamas kopp. De öfriga munkarna i processionen bära silfverkannor, värda 800 kronor stycket, ur hvilka alla de andra, icke inkarnerade munkarna serveras. Hvarje munk bär alltid sin egen träkopp förvarad innanför vecken af sin toga, och han räcker blott fram koppen, då den serverande kommer med kannan.

Under ceremonien fortsätta alltjämt de båda kandidaterna att disputera och klatscha med händerna. Efter att i tre timmar ha suttit med korslagda ben och orörlig

som en buddabild, stiger hans helighet ned från sin tron och skrider långsamt, stödd på två munkar, uppför stentrappan, som blifvit belagd med en smal, brokig gångmatta, ty Taschi Lama får ej direkt beröra den orena jorden med sina heliga fotsulor. Bakom honom går en munk bärande ett väldigt, gult sidenparasoll med nedhängande fransar öfver hans hufvud. Man har ofrivilligt en förnimmelse af att den lilla mannen i påfveskrud och gul mitra, som under allmän tystnad försvinner i dunklet mellan galleriets kolonner, verkligen är en helig man och en af jordens mäktigaste. Han går nu upp till Labrangs gemak, där han får ägna sig åt enskild frid och stillhet, tills någon ny ceremoni åter kallar honom ut till höga plikters uppfyllande.

Det var som om hela gården blifvit mörk och dyster sedan han gått. Munkarna, som nyss hållit sig så stilla och tysta, började prata och skratta, de yngre lekte och brottades, och några smutsiga noviser med bara armar jagade med spön ett par skabbiga hundar, som kommit in på den heliga platsen.

Det var dock icke blott Taschi Lamas frånvaro, som gjorde det mörkt, ty moln af gult stoft jagades af den västliga stormen fram öfver Taschi-lunpo. Alla vimplar, fönsterskynken och markiser och de långa hvita dukarna på flaggstängerna började fladdra och smälla i blåsten, och klangen från tusentals tempelklockor smälte tillsammans till en enda ton, som fyllde luften och tycktes stiga som en hymn mot gudars boningar. Ty i alla hörn, utsprång och taklister sitta mässingsklockor med en fjäder fastbunden i kläppen, så att äfven en i och för sig obetydlig bris förmår att framlocka toner ur malmen. Under sina vandringar i Taschi-lunpos laby-

rinter lyssnar man gärna till detta vindarnas stora klockspel.

En lama från Ladak, som i fem år studerat i Taschilunpo, berättade för mig att klostret har fyra olika lärdomsgrader. I en familj, där det finns två eller flera söner, öfverlämnas alltid en åt klosterlifvet, men för att bli antagen måste han först aflägga klosterlöftet, förbinda sig att lefva i kyskhet och återhållsamhet, afstå från att dricka, stjäla, döda m. m. Han blir då en novis eller lärling i de gula munkarnas brödraskap. Från dessa förberedande studier ernår han första graden som lama, kallad getsul, som förpliktigar honom att lära sig vissa af de heliga skrifterna samt att deltaga i den undervisning, som lämnas af en kanpo-lama. Dock är det också hans skyldighet att underkasta sig vissa tjänsteförrättningar, bära omkring te till högre munkar, bära ved och vatten, hålla rent i templen, fylla offerskålarna, snyta smörlampornas vekar m. m. Nästa grad, gelong, sönderfaller i tre afdelningar: ringding, riktjen och katjen, af hvilka blott den sistnämnda berättigar sin innehafvare att verka såsom lärare. Sedan följer graden kanpo-lama, eller abbot, och slutligen jungtjen, som är den högsta näst efter Pantjen Rinpotje.

En getsul-lama måste erlägga en afgift af tjugu rupees för att uppflyttas till rangen af ringding-lama; det är alltså blott en penningfråga och kan gå för sig en månad sedan han inträdt i klostret, men kan också ta ett eller par år, om han ej har råd. En ringding-lama måste lära sig en hel del skrifter, och för att bli riktjen-lama måste han betala 50 eller 60 rupees, men trehundra för att bli katjen. Enligt en annan sagesman räknas ringding och riktjen till getsul-graden och blott katjen till gelong-graden. I dessa

grader är det dock lättare för honom att finna de nödiga medlen, ty han har tillfälle att utöfva det prästerliga kallet ibland folket. För att uppflyttas till kanpo-lama erlägges ingen afgift, utan denna utnämning beslutes af Taschi Lama; den är relativt sällsynt och kräfver stor lärdom. Den nyutnämnde får ett betyg, försedt med Taschi Lamas sigill. Jungtjen-gradens erhållande fordrar ett fullständigt behärskande af de heliga böckerna, och en konklav af höga munkar inlämna förslag till värdighetens förlänande.

För närvarande finnas 3,800 munkar i Taschi-lunpo. Deras antal stiger dock under festdagarna till fem tusen, emedan då många komma dit från angränsande tempel. Af de 3,800 anses 2,600 vara af getsul-grad och 1,200 af gelong-grad. Gelong-lamas behöfva ej alls deltaga i världsliga sysslor utan blott sköta tempel- och gudstjänsten. Af kanpo-graden finnas nu blott fyra i Taschi-lunpo och af jungtjen endast två, den ena från provinsen Tjang, den andra från Kanum i Beschar, det kloster, där Alexander Csoma Körösi för ett åttital år sedan lefde som munk för att studera lamaismens urkunder. Denne jungtjen-lama, hvars namn är Lotsaba, är abbot för Kanum och tre andra kloster vid Satledsch. Han kom till Taschi-lunpo vid nio års ålder och hade nu vistats här i 29 år. Han längtade hem, men Taschi Lama vill icke låta honom resa, förr än Dalai Lama kommit tillbaka till Lhasa.

Bland de 3,800 munkarna äro inalles fyra hundra från Ladak och andra länder i västra Himalaya; ett fåtal äro mongoler, de öfriga tibetaner. Kyrkomusiken skötes af 240 munkar och dansen utföres af sextio. De dansa endast två gånger om året. Under mellantiderna förvaras de dyrbara kostymerna i förseglade kistor i ett magasin, kalladt »ngakang», ett slags lifrustkammare. Då

de sålunda äro utsatta för endast obetydlig slitning, duga de i hundratals år.

Den nyss skildrade disputationsfesten gällde erhållandet af katjen-graden, och promotionen äger rum endast under nyårsfesten, då årligen 18 lamas promoveras från getsul till gelong. Ceremonien räcker i tre dagar; den första dagen promoveras två på för- och två på eftermiddagen; den andra dagen sex och den tredje dagen åtta.

Den 16 februari redo vi upp till klostret för att rita portaler och fotografera Taschi Lama, ty han hade på morgonen låtit säga mig, att det passade bra, om jag hade tid att komma. Vädret var också det bästa, alldeles lugnt och klart. På den öfversta platformen, midt framför ingången till östra grafven är liksom en bred öppen plats, där stark trängsel rådde denna dag. Särskildt intresserade det oss att se en ändlös kö af nunnor, som kommit hit från närbelägna tempel, för att till det nya året mottaga Taschi Lamas välsignelse. Bland dem voro alla åldrar representerade, från gamla, skrynkliga gummor till unga flickor. Fula och smutsiga voro de så det förslog, och i hela raden kunde jag blott upptäcka ett par, som sågo skapliga ut. Alla hade de kortklippt hår, och dessas kostymer liknade munkarnas; somliga skulle man gifvetvis ha tagit för män, om man icke vetat att de voro kvinnor. I motsats mot munkarna buro de dock små gula toppmössor med uppvikta brätten, röda på undersidan.

Framåt gårdar, platformer, tak och trappstegar syntes också lamas och pilgrimer, som skulle upp och mottaga den heliga välsignelsen, och dessa andaktsfullt och tåligt väntande köer förfelade icke att göra ett djupt in-

tryck på åskådaren. För oss betydde de dock en rundlig väntan, och vi gingo därför till femte storlamans graf, hvars dekorativt präktiga portal jag ritade af. Jag hade knappt slutat, förr än Tsaktserkan kom och förkunnade, att hans helighet väntade, hvarför vi skyndade uppför trappstegarna igen och passerade alla dessa vanliga grupper af röda munkar, som stryka omkring öfverallt och tyckas ha mycket litet att göra. På stora gården gjorde man förberedelser till disputationsfestens firande.

Nu var blott Muhamed Isa med, och Taschi Lama mottog oss i samma halföppna loft som sist. Han var lika älskvärd och tjusande som då och förde samtalet på fjärran länder, långt bortom detta så hermetiskt tillslutna Tibet. Nu talade han dock mest om Agra, Benares, Peschawer, Afganistan och vägen från Herat till Khajberpasset. »Hvad ligger väster om Jarkent?» frågade han.

»Pamir och Turkestan.»

»Och väster därom?»

»Kaspiska hafvet, som korsas af stora ångbåtar.»

»Och väster om Kaspiska hafvet?»

»Kaukasien.»

»Och hvart kommer man, om man alltjämt fortsätter åt väster?»

»Till Svarta hafvet, Turkiet, Ryssland, Österrike, Tyskland, Frankrike och så till England, som ligger ute i världshafvet.»

»Och hvad finns det väster om detta världshaf?»

»Amerika, och så åter ett världshaf och sedan Japan, Kina och Tibet igen.»

»Världen är oändligt stor,» sade han tankfullt och nickade med sitt vänliga leende.

Jag bad honom komma till Sverige, där jag skulle

En del af Taschi-lunpos kloster.

blifva hans ciceron. Då log han åter och sade, att han gärna ville resa till Sverige och till London, men höga och dyra plikter bundo honom ständigt inom Taschi-lunpos klostermurar.

Efter te och traktering reste han sig och vandrade omkring som en vanlig människa och bad mig göra kameran i ordning. En gul matta utbreddes och en stol framsattes i rummets solbelysta del. Tyvärr hade han icke sitt tjusande leende, då de tre plåtarna togos, utan såg mera allvarsam ut — kanske han undrade, om det kunde vara farligt, att han lät afbilda sig af en otrogen, midt i sin egen klosterstad. En lång, ung lama med trefligt utseende förstod sig på fotografering och tog för Taschi Lamas räkning ett par porträtt af mig. Han har ett mörkrum, där vi skulle framkalla våra plåtar — lamaistiska tempel lämpa sig i allmänhet utmärkt till mörkrum!

Sedan återtogo vi våra platser, och Taschi Lama frågade hvad jag tyckte om ryttarleken i går; jag svarade, att jag aldrig sett maken till upptåg; själf hade han aldrig bevistat dessa världsliga nöjen, ty han var just den dagen alltid upptagen af sina religiösa plikter. Nu gjorde han ett tecken, hvarpå några munkar buro in hans heders- och vänskapsgåfva till mig: ett par buntar af det körsbärsröda ylletyg, som väfves i Gjangtse, några bitar guldväfdt tyg från Kina, ett par kopparskålar med silfverrand samt ett förgylldt tefat och lock till en kinesisk porslinskopp. Med egen hand gaf han mig en förgylld afgud i gult och rödt siden samt en stor ljusgul »kadakh». Den bild han gaf mig, en sittande afgud med blått hår, ett slags krona, och i händerna en skål, ur hvilken en växt spirar upp, kallade han Tsepagmed. Enligt Grünwedel är detta den form af Amitabha Budda, som kallas Ami-

tayus eller »den som äger omätligt långt lif». Det är betecknande att Taschi Lama gaf mig just denna gudabild. Han är själf en inkarnation af Amitabha och han är allsmäktig. Genom Tsepagmeds bild ville han liksom gifva mig en underpant på att en lång lefnad skulle stå mig åter. Men det insåg jag icke då; det var först när jag bläddrade i Grünwedels »Mythologie», som jag förstod gåfvans innebörd.

Denna gång varade audiensen i två och en half timmar. Och det var sista gången jag såg Taschi Lama ansikte mot ansikte. Ty sedan inträffade en del politiska komplikationer, som kunde bli farliga för honom — icke för mig, och jag ansåg det därför vara min plikt att icke genom nya besök, som kunde väcka kinesernas misstankar, utsätta honom för obehag. Men det gjorde mig ondt att i veckor bo i hans närhet och veta, att han dagligen såg mitt hvita tält från sitt lilla klosterfönster, och ändå icke få besöka honom och tala med honom. Ty han var en af dessa ytterligt sällsynta fina och nobla personligheter, som göra ens eget lif mera värdefullt och innehållsrikt. Ja, minnet af Taschi Lama skall följa mig så länge jag lefver. I hans vänskap fanns intet svek, hans sköld var blank som solen, i trohet och ödmjukhet sökte han efter sanningen och visste, att han genom ett dygdigt och plikttroget lefverne måste vara en värdig fristad för den mäktige Amitabhas ande.

Taschi Lama var sex år, då han af ödet kallades att bli påfve i Taschi-lunpo, en värdighet, som han vid mitt besök hade beklädt i nitton år. Han säges vara född i Tagbo i landet Gongbo. Liksom påfven i Rom är han, trots sitt stora religiösa inflytande, blott och bart en fånge i Vatikanen och lefver ett mycket lagbundet

lif, där hvarje dag i året har sina bestämda religiösa förrättningar och förpliktelser. Så till exempel skulle han den 20 februari, åtföljd af hela det högre prästerskapet, knäfalla inför alla sina företrädares grafvar. Då jag frågade hvar han själf skulle bisättas, sedan Amitabha funnit för godt att reinkarnera sig i en ny Taschi Lama, svarades, att åt honom ett lika praktfullt grafkapell skulle byggas som åt de förra och att en konklav af höga präster hade att bestämma platsen. Antingen skulle det sjätte mausoléet byggas väster om de föregående och i fil med dem, eller också skulle man påbörja en ny rad framför de fem första. En dag fingo alla mina lamaistiska tjänare företräde inför hans helighet, och det hade öfverenskommits, att de icke skulle behöfva aflägga större afgift än tre rupees per man. Naturligtvis bjöd jag dem på nöjet, och de försäkrade, att de skulle ha godt af den heliga välsignelsen för hela återstoden af sitt lif.

Det lyckades mig icke att få några uppgifter om det antal pilgrimer, som årligen strömma till Taschi-lunpo. Frågade jag, skrattade man och svarade, att de voro så talrika, att det var alldeles omöjligt att räkna dem. Förnämliga pilgrimer betala bra, andra ett ringa silfvermynt eller en påse tsamba eller ris, andra komma hoptals i släptåg med någon förmögen höfding, som betalar för hela sällskapet. Är tilloppet stort, välsignas de med handens påläggning af de högre munkarna; äro de fåtaliga, mottaga de välsignelsen af Taschi Lama själf, dock ej med handen, utan med en staf, omlindad med gult siden. Med sin hand välsignar han blott förnämt folk och munkar.

Bland pilgrimerna märktes både världsliga och andliga. Vi ha redan sett nunnorna, som i kö stodo och

väntade på välsignelsen. Det sades mig att fyra hundra nunnor anländt från närbelägna kloster. Under uppehållet här ha de fritt husrum i Tjini-tjikang, ett hus i Taschi-lunpo, få fri förtäring och dessutom en liten penninggåfva vid uppbrottet. De infinna sig icke årligen, men kommo i år på festens andra dag och bröto upp på den adertonde.

Kvinnliga pilgrimer från Nam-tso.

Vi sågo också noviser från andra kloster, som på vissa tider förplägades med te; därvid få de dock hålla till godo med att sitta i gränden utanför köket, där de fylla den smala passagen, så att man knappt kommer fram.

Bland pilgrimerna finner man också vandrande lamas. En dag ritade jag af en sådan, som vandrat fjärran och när. Kring halsen hade han en rosenkrans och ett

halsband af snäckor och en »gao» med en gudabild, som han fått af Taschi Lama. Nyligen hade han utfört den knäfallande vandringen kring alla Lhasas kloster och hade nu fullgjort samma gudarna behagliga gärning kring Taschi-lunpo. Han vandrar i samma led som visaren på ett ur och mäter väglängden kring klostret med längden af sin egen kropp. Han förenar händerna

Pilgrimer från Kamba-dsong.

framför pannan, faller ned på knä och sedan rak lång på vägen, med armarna utsträckta framför sig, gör ett märke i vägen, reser sig, går fram till märket och faller åter ned på samma sätt undan för undan hela klostermuren rundt. En sådan vandring kring Taschi-lunpo kräfver en hel dag, men skall han in i gränderna och gå rundt alla grafvar och tempel också, så får han hålla på med denna religiösa gymnastik i tre dagar. Dag-

ligen sågo vi hela rader af pilgrimer, både andliga och världsliga, som på detta sätt ringade in hela Taschi-lunpo och alla dess gudar. Jag frågade flera af dem, hur många gånger de falla framstupa på ett hvarf kring muren, men det visste de icke, ty, sade de, vi läsa hela tiden: »Om mane padme hum», och hvarje prosternation betyder tjugu manes, och vi kunna icke räkna antalet knäfall också. Många af dem gå flera hvarf kring muren.

Den vandringslama, som satt modell för mig, tillhörde ett brödraskap af nio munkar, som ibland besökte vår trädgård, sutto framför tälten, snurrade sina bönekvarnar och sjöngo. De hade fritt husrum i en byggnad i Taschi-lunpo kallad Hamdung. En annan medlem af bandet var den sjuttonårige Tensin från Amdo, hvarifrån han behöft fyra månader för att gå till Taschi-lunpo. De kommo hit för festens skull och skulle återvända öfver Lhasa och Naktju.

Pilgrimernas afgifter äro en af Taschi-lunpos förnämsta inkomstkällor. Men klostret äger också betydande jordagods och hjordar, och vissa munkar, som sköta ekonomien och förvalta afkastningen, drifva äfven handel både med omnejden och med Nepal. Från hela Tjang går afkastningen till Taschi-lunpo, som på grund häraf är ganska rikt. Hvar och en af de 3,800 munkarna får 15 rupees om året, lika för alla grader, och lefva naturligtvis fritt i klostret.

En annan stor inkomstkälla är försäljningen af amuletter, talismaner och reliker, afgudabilder i metall eller terracotta, religiösa målningar (tankas), rökelsestickor och dylikt. För små obetydliga, nästan värdelösa lergudar eller papperslappar med symboliska figurer, som pilgrimerna sedan alltid bära som talismaner kring halsen, få

de betala rätt bra, sedan dessa ting blifvit vederbörligen välsignade af Taschi Lama.

Den 21 februari tillbringade jag mest hela dagen i delar af klostret, som jag förut ej sett. Vi vandrade omkring genom trånga, slingrande korridorer och gränder i djup skugga mellan höga hvitrappade stenhus, i hvilkas inre munkarna ha sina celler. Ett hus sades vara bebodt uteslutande af studerande munkar från trakterna kring Leh, Spittok och Tikse, och så gingo vi in i några af de små mörka kyffena, där det knappt var mera utrymme än i mitt tält. Vid ena långväggen har bädden sin plats, en rödklädd madrass, en kudde och en filt. För öfrigt utgöres möbleringen af ett par kistor med böcker, kläder och religiösa föremål. Några heliga skrifter ligga framme. Ett par påsar innehållande tsamba och salt. Ett litet altare med ett par gudabilder, offerkärl och brinnande smörlampor — det är allt. Mörkt, kyligt, fuktigt och unket är det därinne, allt utom hemtrefligt, snarare ett fängelse. Men här lefver han sina dagar, han, som ägnat sitt lif åt kyrkan och som är förmer än andra människor. Munkar af lägre grad bo två eller till och med tre tillsammans i en cell, gelongs ha en cell hvar, och de högsta prelaterna ha vida elegantare och rymligare bostäder.

Hvarje munk får tre skålar tsamba om dagen och intager sina mål i cellen, där också teet kringbjudes tre gånger dagligen. Dock bjudes te äfven under själfva gudstjänsten, i tempelsalar, i föreläsningssalar och på stora gården. Ingen religiös handling tyckes vara så helig, att den icke när som helst kan afbrytas af en skål te.

En dag iakttogo vi från röda pelargalleriet (kabung) hur hela gården var full med lamas, sittande i täta grup-

per, blott lämnande smala passager emellan sig, där noviserna gå med de varma tekannorna af silfver och koppar och bjuda omkring den smörblandade, tjocka drycken. Detta tycks vara ett gemensamt »five o'clock tea» efter någon gudstjänst, men en viss religiös anstrykning hade terepet dock, ty ibland sjöngo de en samfälld, högtidligt långsam och monoton hymn, som klingade underbart vackert och gripande i den trånga, ekande gården. Det var den 4 mars och gården och andra platser inom Taschi-lunpo vimlade af kvinnor — det sades vara sista dagen, som klostrets område var öppet för dem; sedan äga de icke tillträde förr än vid nästa Losar-fest.

Den unga munk, som under Taschi Lamas resa i Indien fick tillfälle att lära sig fotografera, hade näst intill sin stora eleganta cell ett mörkrum med fotografiskt laboratorium, där äfven jag kunde framkalla en del af mina plåtar. Han bad mig ofta komma dit för att ge honom anvisningar. Han hade massiva bord, bekväma divaner och tunga, förnäma draperier i sin salong, som om aftnarna upplystes med oljelampor. Där kunde vi sitta i timtal och prata, och det hade plötsligt flugit i honom att han skulle lära sig engelska. Vi började med räkneorden och han skref upp dem med tibetanska skrifttecken, och sedan han lärt dem utantill, frågade han hvad mera vanliga ord och begrepp hette på engelska. Några märkvärdigare framsteg gjorde han dock icke under de få lektioner han fick.

När man vandrar genom klosterstadens gator, måste man se upp, ty stenplattorna äro sedan sekler af tusentals pilgrimer och munkar blankslitna och försåtliga. Där råder vanligen en ganska liflig trafik, särskildt under hög-

tidsdagarna. Munkar komma och gå, stå i grupper i korsgränder och portaler och prata, gå till och från gudstjänsten eller äro på väg för att besöka sina bröder i deras celler. Andra bära nysydda standar och silkesskynken från skräddareverkstaden in till gudarnas mystiska skymning,

Vallfärdande kvinna från Nam-tso.

medan andra åter knoga på vattenkannor för att fylla mässingsskålarna på altarborden eller bära säckar med mjöl och ris för samma ändamål. Ofta möter man små åsnekaravaner, som komma för att fylla klostrets förrådskammare, där omsättningen är liflig — beräknad som den är för en familj af 3,800 medlemmar. Och så ha vi pilgrimerna igen, som stryka omkring, titta in till gudarna,

svänga sina bönekvarnar, mumla sitt eviga »om mane padme hum». Här och hvar utmed murarna sitta tiggare, framsträckande sina träskålar för att vandringsmannen i dem skall lägga om också blott en nypa tsamba. Man återfinner dagligen samma tiggare, magra, utsvultna och trasiga, i samma gathörn, anropande ens barmhärtighet i samma bedjande och klagande ton. I de smala gränder, där de stora väggfasta bönekvarnarna stå i långa rader och försättas i snurrning af de passerande, sitta många fattiga, liksom en lefvande påminnelse åt de fåvitska, som tro att böneremsornas svängning allena är en tillräcklig förtjänst på vägen till de saligas boningar. I ett särskildt litet rum stå två kolossala bönekvarnar af cylinderform, framför hvilka alltid mycket folk samlas, munkar, pilgrimer, köpmän, arbetare, dagdrifvare och tiggare. En sådan bönekvarn innehåller kilometertals af tunna pappersremsor, fulltryckta med böner och skikt efter skikt rullade kring cylinderns axel. I cylindern finnas handtag, med tillhjälp af hvilka den försättes i svängning. Ett enda hvarf, och millioner böner gå till gudarnas öron!

XXIX.

Ströftåg i Taschi-lunpo. — De dödas väg.

Strax under det röda pelargalleriet är Soktjin-runkang-tjimbo eller köket med dess murade spis af kolossala dimensioner och i denna infattade sex väldiga kittlar. Den största förser i en vänna alla de 3,800 munkarna med te. I den del af kittelns yttersida, som reser sig öfver spisens plan, stå skriftecken och ornamenter gjutna. Hvarje kittel har sitt stora trälock, som pålägges då den icke begagnas. Nu kokade man just te i två af dessa jättegrytor; antagligen skulle det räcka också för tillfälliga gäster. Glödande och flammande ugnar gapa under grytorna, och hela fång af ris och kvistar skjutas in med långa järngafflar. I taket är en öppning för röken, som hvirflar i gråa ringlar, framkallande en pittoresk belysning i detta heliga kök, som snarare liknar en grotta. En oafbruten rad af dagsverkare och unga lamas stiger uppför den branta trappa, som från gränden leder till köket. På ryggen bära de vattensåar af olika storlek, afpassade efter bärarens krafter, ty somliga af dem äro helt små parflar, som nyligen af sina anförvanter blifvit öfverantvardade i munkarnas händer. Den ena efter den andra stjälper sin så öfver grytans kant, medan eldaren med gaffeln skjuter nya fång af bränsle in i ugnen. Andra tjänande

bröder komma knogande med en mängd brickor af tegelte, som kastas ned i det kokande vattnet, från hvilket ljusa ångmoln blanda sig med eldstadens rök. Vid kittlarnas rand stå ett par kockar, som med väldiga stakar, större än åror, röra om och på ett effektfullt sätt försvinna i de hvälfvande ångmolnen, men blott för att vid ett svagt drag från porten åter framskymta, belysta uppifrån och

Munkarnas kök.

liknande dimfigurer. Under tiden sjunga de en långsam rytmisk sång.

Då teet är färdigt, hälles det i stora glänsande kopparkannor med gula, skinande mässingsbeslag med pip och handtag och ornamenter; de bäras på axeln af noviser till de olika salarna och cellerna. Dessförinnan har en dånande signal i en hafssnäcka gifvits från tempeltaket, så att munkarna passa på om de ej vilja gå miste om sitt

te. Jag tittade ofta in i köket, det var alltför pittoreskt, kockarna voro trefliga och skämtsamma och hade intet emot att bli afritade.

På en liten öppen plats framför mausoléernas gata äro på en terrass två stora och några små tjortens uppförda,

Lama med tekanna.

Hur teet bäres omkring till munkarnas celler.

af alldeles samma slag, som man så ofta ser i Ladak. Där finnas också några stennischer innehållande gudabilder och reliker. Mycket folk hade samlats på terrasserna, då jag ritade och det var svårt nog att hålla utsikten fri. Det hela var dock en anslående tafla med alla dessa röda och brokiga dräkter mot minnestornens krithvita rappning.

En dag, när jag länge suttit och pratat i den fotograferande lamans cell, var det redan kolmörkt då vi gingo hem. Liksom så ofta förr passerade vi ingångsporten till Namgjal-lhakangs förgård, den tempelsal, där vi en gång bjudits på förfriskningar af Taschi Lama. Där pågick som bäst en nattlig gudstjänst, och vi gingo förstås in och tittade. Belysningen var mera mystisk än vanligt, men man kunde åtminstone se något så när, då man kom in direkt ifrån mörkret där ute. Munkarna sutto på sina långa röda divaner och aftecknade sig som svarta silhuetter mot den ramp af ett fyrtiotal ljuslågor, som brunno i smörskålarna på altarbordet. Piedestalernas förgyllda lotusblad voro bjärt belysta och de gula sidenskynken, Tsong Kapas bild håller i sin hand och som likt girlander hänga öfver till granngudarna, framträdde äfven skarpt. Men bildens högre partier förtona i mörkret uppåt taket, och Tsong Kapas ansikte med svällande, rosiga kinder och hans breda, platta, näsa belyses underifrån, så att man icke känner igen hans leende från dagsljuset. De fyra brokigt målade kolonnerna i salens midt stodo svarta mot altarrampen. Munkarna buro gula kappor och sutto barhufvade och sjöngo sina melankoliska litanior, tid efter annan afbrutna af ringklockornas pingel och tempeltrummornas dån. Till en början träffar trumpinnens läderboll det spända skinnet i långsam takt, sedan allt hastigare och stannar slutligen plötsligt. En munk rabblar i stigande och fallande tonvågor och med en virtuosmässig fart »om mane padme hum», och de andra stämma i — ett slags responsorium. Recitationen öfvergår till ett fortlöpande surr, där man endast hör stafvelsen »om mane»; ibland uttalas med högre stämma och långsamt ordet »lama». Hela ritualen verkade mystisk och

söfvande, och ingen lyssnade mera uppmärksamt än Tsong Kapa, som satt där och drömde med vidöppna, stirrande ögon och öron, som hänga ända ned på axlarna. Äfven här kringbjöds det oumbärliga teet, och för att den serverande skulle kunna se koppen, han hällde i, följde en munk med en oljelampa. Munkarna voro nu vana vid mina besök, ägnade mig föga uppmärksamhet, men hälsade alltid artigt och vänligt och frågade hvad nytt jag ritat under dagens lopp.

En lama gaf mig några upplysningar om det egendomliga bruk, som praktiseras af vissa munkar, i det att de frivilligt påtaga sig förpliktelsen att i tre, sex eller högst tolf år sitta inmurade i mörka grottor eller hålor. Vid det lilla klostret Schalu-gumpa på en dagsresas afstånd från Taschi-lunpo funnes nu en munk, som tillbringat fem år i sin grotta och hade sju år kvar. I grottans vägg finns en liten glugg, en fingerspann i diameter, och då de tolf åren gått och den inneslutne, renad och färdig, får återvända till ljuset, kryper han ut genom gluggen. Jag invände, att detta var en fysisk omöjlighet, men laman svarade att undret i alla fall skedde, och för öfrigt sades den inmurade under de tolf åren bli så mager, att han med lätthet kunde krypa ut. En af klostrets munkar går dagligen till grottan med te, vatten och tsamba, som han inskjuter genom gluggen, men han får icke tala ett ord med den instängde, om icke förtrollningen skall brytas. Genom gluggen inträngер så pass mycket dager, att han därinne kan skilja mellan dag och natt, men icke mer. Vid läsningen af de heliga skrifter, som införas i grottan på samma gång som själfspäkaren, måste han därför använda en oljelampa, och ny olja inskjutes tid efter annan genom gluggen. Han läser och rabblar böner hela

dagen, och natten är indelad i tre väkter, hvaraf två användas till hvila och en till läsning. Under de tolf åren får han ej gå ut en enda gång, ej se solen och ej tända eld. Hans dräkt är ej den vanliga lamadräkten, utan utgöres blott af en tunn bomullsskjorta och en lifgördel, men han har hvarken byxor, hufvudbonad eller skor.

Bland andra djupsinnigheter läser han en skrift i något slags magi, som gör honom okänslig för kölden och nästan oberoende af tyngdlagarna, han blir lätt och går, när frihetens timme slagit, som på bevingade fötter; under det att han eljes behöft tre dagar för att gå från Taschi-lunpo till Gjangtse, går han nu på mindre än en dag. Då det tolfåriga profvet är slut, har han att begifva sig till Taschi-lunpo för att från dess tak blåsa i en lur, hvarpå han återvänder till Schalu-gumpa; för återstoden af sitt lif betraktas han såsom helig och har samma rang som en kanpo-lama. Då han lämnat grottan fri, finns det säkert någon annan, som genast skall in i mörkret och genomgå samma pröfvotid. Den ifrågavarande laman uppgafs vara den ende, som här i trakten nu lefde i en grotta. Däremot finns det godt om eremiter. De lefva i halfgrottor eller små stenkojor och få sitt uppehälle af kringboende nomader. Vi skulle längre fram höra talas om fanatiska munkar, som försaka världen på ett mycket strängare sätt.

I Taschi-lunpo tyckes klosterlifvet i allmänhet vara ganska strängt, och där finnas särskilda uppsyningsmän, poliser och liktorer, som kontrollera lifvet i munkcellerna och se till att ingen bryter emot klosterlöftena. Nyligen hade en munk förbrutit sig mot kyskhetslöftet och för alltid blifvit utstött ur gelugpas brödraskap och från Taschi-

En studietimme i Kandjur-lhakang.

lunpos område. Han har då ingen utsikt att vinna en fristad i ett annat kloster utan måste öfvergå till något världsligt yrke.

En dag besökte vi Däna-lhakang, en tempelsal, som snarare liknar en halfmörk korridor, ty den får sin belysning genom två otillräckliga fönster. Det inre af dessa, befintligt midt i korridoren, är anbragt i en nisch, som inåt är försedd med dörrar; ty murarna äro som vanligt mycket tjocka. Mellan dörrarna och fönstret uppkommer sålunda ett litet rum, ej större än en hytt, där den tjänstgörande laman har sin bostad. Han var af gelong-grad, hette Tung Schedar, var hemma i Tanak och nu sjuttio år gammal, hade hvitt kortklippt hår, var mager och skinntorr som gammalt gult, skrynkligt pergament.

Vid inträdet lämnar man till höger, på kortväggen, en bokhylla med djupa, fyrkantiga fack, där heliga böcker ligga inskjutna. På den yttre långväggen äro mellan fönstren, alltså i djup skugga en rad standartaflor upphängda, de flesta af respektabel ålder, dammiga och urblekta — ett lamaistiskt tafvelgalleri. Vid långväggen midt emot fönstren äro pelare af rödlackeradt trä, mellan hvilka galler äro upphängda, af små korta järnstafvar, bildande geometriska figurer. Meningen är att ingen skall komma åt att stjäla de dyrbarheter, som därinnanför äro uppställda på hyllor och bord. I ett sådant bås se vi hundratals amfiteatraliskt ordnade små gudabilder i sidenkappor och en eller två decimeter höga. Framför dem stå några högre gudabilder och kinesiska vaser af gammalt dyrbart porslin. Särskild vördnad tyckes ägnas det lilla med öppen dörr försedda skåp, i hvars inre förvaras en med kadakh behängd tafla med några kinesiska skriftecken. Det är en minnestafla öfver den store Kejsar

Kien Lung, som af den tredje Taschi Lama lät inskrifva sig i de gula munkarnas brödraskap. Upptill, döljande kolonnernas kapitäler, löper ett draperi af olika färgade tyger och papperslappar, rätt bisarrt och trasgrant. Salen är för öfrigt rik på alla de vanliga kärlen, mässingselefanter med rökelsestickor, stora kalkar och skålar, små och stora tempelflaggor och dylikt.

En annan dag hade jag suttit och ritat i ett grafkapell och passat på att föreviga några kvinnliga pilgrimer, som voro där och tillbådo. Sedan arbetet var slut, gingo vi öfver den 80 meter långa och 20 meter breda stenlagda gård, som är belägen alldeles under Labrangs fasad. Gården var full af människor, som väntade att få se en skymt af Taschi Lama; han skulle just passera till en ceremoni. Och han kom, i röd munkdräkt och gul mitra. Öfver hans hufvud bars det gula parasollet, och han var åtföljd af en procession af munkar. Han gick något framåtlutad och gjorde ett intryck af ödmjukhet. Många föllo framstupa och tillbådo, andra kastade risgryn öfver honom. Han såg mig icke, men hans leende var lika vänligt och försonligt, som då vi träffades. Han är alltså lika vänlig emot alla.

Dagligen gjorde vi ströftåg i klostret och kompletterade småningom vår kännedom om munkarnas ensliga lif, ty gumpa betyder »ensamhetens boning» eller monasterium, och i klostret lefva ju munkarna afskilda från den yttre världen, dess fåfänglighet och frestelser. En gång fastnade vi i Kandjur-lhakang. Min afsikt hade varit att rita af de gudabilder, som stå vid dess innersta mörkaste kortvägg med brinnande lampor framför sig, men just då jag skulle börja, fylldes salen af munkar. Deras platser på de långa divanerna hade ordnats på för-

hand, och framför hvarje plats låg på en fortlöpande pulpet en väldig lunta ur Kandjurs skrifter. De stora gula mantlarna, som iklädas till tempeltjänsten, men ej få användas utomhus, voro också framlagda. De unga, brunhyade och korthåriga munkarna trädde in i sina röda togor, slängde de gula kapporna öfver axlarna och intogo, med korslagda ben, sina platser framför böckerna. En äldre lama, en kanpo, gick upp till ett slags låg kateder vid kortväggen och började att föresjunga de heliga texterna med grof, högtidlig bas. Disciplarna stämde i med en entonigt sjungande, rytmisk röst. Somliga följa med i bladen framför dem, andra tyckas kunna de sjungna ställena utantill och sitta och titta åt sidorna. Någon mönstergill ordning rådde dock icke under denna lektion. Några ynglingar, som säkerligen ännu i högre grad tillhörde denna världen än kyrkan, pratade och fnittrade midt under sången och gömde ansiktet i kappan för att det icke skulle höras hur de skrattade. Men ingen fäste sig därvid; det väckte ingen anstöt. Andra voro flitiga och togo icke ögonen från boken. Salen var mörk som en krypta och belystes blott sekundärt genom ett rektangulärt ljusfång i taket, liknande en ångares skylight. Under detta stå kolonner, för öfrigt inkommer något ljus genom två små gluggar och porten.

Då de babblat och sjungit en stund, följer en paus, och i de långa gångarna mellan bänkraderna gå lamagossar, som med otrolig säkerhet och utan att spilla en droppe hälla te i de framräckta träskålarna. Innan de hunnit tömma dem, höres däruppifrån i gudaskymningen föresjungarens djupa bas, och så börjas det igen. Under tiden gå besökande pilgrimer genom mellan- och sidogångarna upp till altarraden för att ur sina påsar

Föreläsning för noviser.

och bylten ösa små högar af tsamba eller mjöl i gudabildernas frontskålar.

Nära dörren står hela tiden en högrest lama. En pilgrim vänder sig till honom och säger några ord, till exempel: jag betalar tre tenga för en välsignelsesång. Laman förkunnar då, sjungande med hög röst, beloppet och till hvad ändamål det gifvits, och så sjunges en stump enkom för den betalande pilgrimens räkning, hvarpå alla munkarna på en gång slå ihop händerna. Detta upprepas gång på gång, då nya pilgrimer komma. Jag betalade fem rupees för en sång och fick den jämte en smattrande handklappning. Under ett tiominuters uppehåll gingo lamorna upp, kilade omkring i gångarna utanför föreläsningssalen eller tittade på mig som satt och ritade af skolsalen och disciplarna. Ibland kommer en handfull risgryn nedhaglande öfver ynglingarna — det är någon pilgrim, som passerar förbi ljusfånget däruppe. Vid dylika lektioner och vid högmässan sitta de munkar, som tillhört klostret längst, på de förnämsta platserna, nykomlingarna på de bortersta. Och då timmen är förbi, ser man kanpo-laman räkna ihop de ur pilgrimernas fickor influtna medlen, rulla in mynten i papper, som förseglas och inlägges i skattkammaren, samt i en stor liggare anteckna beloppet.

Gudabilderna i Kandjur-lhakangs altarrad äro tämligen små och gjorda af förgylld metall. Så är också förhållandet med de flesta andra gudabilder i Taschilunpo. En stor del äro också arbetade i trä och ett fåtal, såsom Tsong Kapas stora bild, äro gjorda af pulveriserade kryddor, som bakas ihop till en kompakt massa med tillhjälp af ett bindämne, pressadt ur växtrötter. Tsong Kapas bild sades vara förfärdigad för 72 år sedan

och lika dyrbar som om den vore af guld. Till nyårsfesten lär Taschi Lama låta gjuta 1,500 små afgudar, värda 7 rupees stycket; de förfärdigas i Taschi-lunpo och äro afsedda att skänkas bort eller säljas. Det anses vara ett särdeles välsignelserikt arbete att åstadkomma gudabilder, och de lamas, som äro sysselsatta därmed, kunna vara förvissade om långt lif. Isynnerhet gäller detta om dem, som göra bilder af Tsepagmed. Ju oftare de uttala hans namn och framkalla hans bild ur den råa metallen, desto längre dröjer det tills deras fattiga själ åter ger sig ut på vandring. Dock äger ingen gudabild undergörande kraft eller skuggan af gudomlig makt, förrän den blifvit vederbörligen invigd och välsignad af en inkarnerad lama.

Men nu har jag redan alltför länge pröfvat läsarens tålamod med mina egna minnen från Taschi-lunpos klosterstad; jag har ofrivilligt glömt mig kvar bland gulmössornas brödraskap och försummat tanken på de erfarenheter, som vänta oss på andra håll. Jag hade bort besinna, att andra icke kunna omfatta tempelsalar och munkceller med samma intresse som jag, men jag har gärna dröjt ibland dem, ty hågkomsten af den tiden är mig kär, och jag har blifvit vänligare och mera gästfritt mottagen i Taschi-lunpo än i någon annan stad i Asien, inom hvars murar jag uppslagit mitt tält. Från Tibets ödestigar kommo vi dit till årets största fest, från den stora ensamheten till en religiös metropol, där pilgrimerna myllrade i tusental, från armod och fattigdom till öfverflöd på allt vi önskade, och varulfvars och västanstormars tjut hade efterträdts af hymner och fanfarer från guldskimrande tempeltak. En underlig kontrast hade det varit att från Simlas galabaler fördjupa sig bland Tibets

ödsliga fjäll, men ännu större var den kontrast, vi upplefde, då vi från bergöknarnas ensamhet i långväga pilgrimers hamn nådde den heliga staden och gästfritt inbjödos att se och deltaga i allt.

Läsande lama med »dortje» och ringklocka i händerna

Tiden är inne att lämna Taschi-lunpo åt dess mystiska gudaskymning och dess skallande basunstötar, och jag gör det i känslan af att hafva gifvit en mycket bristfällig och fragmentarisk skildring däraf. En systematisk undersökning af klosterstaden ingick icke alls i min plan,

som tvärtom gick ut på att så snart som möjligt få återvända till de delar af Tibet, där jag hade stora geografiska upptäckter att vänta. Af omständigheter, för hvilka jag sedan i korthet skall redogöra, tvingades vi

Lama med tempeltrumma.

att ligga kvar så att säga från dag till dag, och då vi sålunda alltid hade ett sannolikt uppbrott stående för dörren, blefvo också klosterbesöken mera provisoriska. Dock hade jag alltid för ögonen, att så mycket som möjligt undvika att väcka misstankar. Taschi-lunpo hade

vid ett par tillfällen, visserligen för mer än hundra år sedan, plundrats af gurkhas från Nepal. Engelsmännen hade helt nyligen med väpnad hand framträngt till Lhasa. Flera munkar ogillade mina dagliga besök och ansågo det olämpligt att en europé, om hvars verkliga afsikter man icke hade någon kännedom, fick gå omkring och rita af gudarna och se och anteckna alla dyrbarheter i guld och ädelstenar som funnos. Och man visste att den rådande och bjudande rasen i Tibet, kineserna, voro missbelåtna med min hitkomst och att jag öfver hufvud taget icke hade rättighet att uppehålla mig i det förbjudna landet. Ville jag vinna något mer, måste jag därför i allt handla med den största försiktighet.

Emellertid ha vi sett den stora Taschi Lama i helg och söcken, vi ha sett Labrang och de fem öfversteprästernas grafvar, vi ha suttit i timtal i tempelsalar och lyssnat till gudstjänst och recitationer, och vi ha fått ett begrepp om munkens dagliga lif, alltifrån den tid, då han som gosse gör sitt inträde på den kyrkliga banan, tills han som en gråhårsman har de mångdubbla nycklarna till ett grafkor om hand. Vi ha sett deras fester och processioner, deras teceremonier och djäfvulsdanser och vi ha talat med dem i de öppna platformernas solljus och i de mörka kryptor och gångar, där de vägledt oss med flämtande oljelampor. Men vi ha ännu icke följt dem till grafven — om man eljes kan tala om grafvar i Tibet.

Strax sydväst om Taschi-lunpo finnes en liten by, Gumpa-sarpa eller »nya klostret», där enligt traditionen fordom ett tempel stod, som plundrades af dsungarerna. Här är nu klostrets och Schigatses begrafningsställe eller

hufvudskalleplats, där munkars och lekmäns kroppar på enahanda sätt öfverlämnas åt förgängelsen.

Då en lamas själ tröttnat på den stofthydda, i hvilken den tillbringat en mansålder, och då laman själf, efter att kanske i femtio år hafva lefvat i sin mörka klostercell, känner att hans lefnadslampa af brist på olja börjar slockna, samlas några bröder omkring sjukbädden, läsa böner och tillbedja de i cellen uppställda afgudar, hvilkas förebilder i Nirvana eller dödsriket hafva med döden och själavandringen att göra. När lifvet flytt, läsas särskilda dödsböner, som underlätta själens skiljande från kroppen och hugsvala dess första steg på den dunkla vägen bortom lifvets råmärken. En lamas lik behålles i cellen under tre dagar, en lekmans tre eller fem dagar, för att alla dödsböner och ceremonier skola medhinnas. Rikt folk behålla liken längre; det blir visserligen dyrare, men flera böner medhinnas, och de lända den döde till båtnad. Det är alltid munkar, som bestämma när tiden är inne för begrafningen och som veta när själen verkligen blifvit befriad ur sina jordiska bojor och lyft sina vingar för att uppsöka en ny bostad.

Iklädd en omgång nya kläder af vanligt snitt och utseende, inslås den döde laman i ett stycke tyg och bäres på ryggen af en eller par af sina ämbetsbröder. En död lekman bäres ut på bår af likmännen. Dessa kallas »lagba» och utgöra en förkastad och föraktad kast om femtio personer, som bo i afskildhet i byn Gumpa-sarpas femton små usla kojor. De få ej gifta sig utanför likskärarskrået, och deras barn få ej ägna sig åt något annat yrke än samma ruskiga handtering, som deras fäder lefvat af. Likskäraryrket är alltså ärftligt inom kasten. De

måste bo i eländiga kojor utan fönster och dörrar; gluggar och portar stå öppna för alla himmelens väder och vindar. Äfven om de förtjäna bra, tillåtas de icke att bygga bekväma hus. Dem tillhör det också att skaffa bort döda hundar och andra kadaver från Taschi-lunpo, men de få ej beträda själfva klosterområdet innanför muren. Hysa de skrupler för sin själs välfärd, betala

Lama blåsande flöjt.

de en lama, som ber för dem. Då de dö, gå deras själar öfver i djurs eller dåliga människors kroppar. De kunna dock också till följd af sina redan genomgångna lidanden och kval förskonas från ett alltför hårdt öde i själavandringens ändlösa kedja.

Lagbas behöfva blott stycka lamas, deras anförvanters samt fattiga hemlösas lik. Burgna lekmän bruka själfva ta hand om de sina, utan yrkesmässig hjälp. Detta är natur-

ligtvis regel, ty blott i Taschi-lunpo och Lhasa kan man tala om ett verkligt skrå af likskärare.

Då munkarna knogat i väg med den döde brodern till likstyckningsplatsen, afkläda de honom fullständigt, dela hans kläder emellan sig och dra sig icke för att nästa dag själfva ta dem på sig. Lagbas få två till fem tengas (85 öre till två kronor) per lik samt en del af lamans

Lama med snäckhornet.

gamla kläder; är det en lekman, får han alla kläderna, och är det en kvinna, får han ofta behålla hennes örhängen och andra smycken af enklare slag. De munkar, som burit den döde, skynda sig bort så fort de kunna, ty dels lär det lukta illa på platsen, dels vilja de icke bevittna likskärningen, vid hvilken endast lagbas äro närvarande; så äfven om den döde är en lekman.

Ett rep, fastgjordt i en i marken inslagen påle, surras

kring den dödes hals och därpå draga de liket i benen för att räta ut det så mycket som möjligt, hvilket kan vara rätt besvärligt, om det är en lama, som dött och stelnat i sittande ställning. Sedan flås liket så att köttet öfverallt ligger blottadt, och så låta lagbas höra ett lockande ljud och gamarna, som hafva sina bon i närheten, komma seglande på tunga vingar, slå ned på sitt lättfångna byte och slita och plocka ända tills skelettet ligger bart. I motsats mot förhållandet i Lhasa finnas inga hundar här, och äfven om det funnes några, skulle de aldrig hinna att få vara med på ett hörn, ty gamarna göra sin sak fort och grundligt. Senare besökte vi dock kloster, där heliga hundar närdes med prästerligt kött — hvilket tacksamt ämne för en författare af franska matsedlar! Gamarna ha det bekvämt och passa alltid på då ett nytt lik kommer. Lagbas sitta kvar medan fåglarna hålla på och dessa äro så tama att de helt ogeneradt hoppa öfver männens ben.

Vanligen afskäres hufvudet genast sedan liket blifvit flådt. Skelettet krossas mellan stenar till pulver, som uppblandadt med hjärnan bildar en deg, hvilken i små bollar kastas till fåglarna. De röra icke benpulvret om det icke blifvit uppblandadt med hjärnan. Likskärarna taga sitt yrke helt gemytligt; de plocka ut hjärnan med händerna och blanda den i pulvret med händerna, och midt under detta obehagliga handtverk kunna de ta sig en stunds rast för att dricka te och äta tsamba, och det är högst tvifvelaktigt om de någonsin tvätta sig. En gammal lagba, som kallades till mitt tält för att lämna några fullständigande upplysningar till dem, jag redan förut fått af munkarna, hade samma morgon skurit sönder ett gammalt lamakadaver. Muhamed Isa satt med mössan för ansiktet och måste slutligen gå sin väg, då han fick ett an-

fall af kväljningar. Mannen såg obehaglig och rå ut, hade en liten grå slokmössa och var klädd i ett par trasiga plagg af gröfsta säckväf. Men han hade sina egna små privata funderingar i obduktionskonst och anatomi och sade, att om blodsutgjutelse ägt rum i hjärnan, så bevisade det att mannen varit galen, och om hjärnsubstansen vore gul, så hade liket snusat medan det lefde.

I somliga fall, så försäkrade mig en munk, flås liket icke, utan hufvudet skäres af, bålen delas med en skarp knif itu utefter ryggraden och hvarje halfva styckas i småbitar, och först när man kommit så långt, är det gamarnas tur. Små barn och fullvuxna män styckas på samma sätt. För döda kvinnors nakenhet har man icke ringaste respekt. Det hela sades gå ut på att den döde skall förvärfva sig förtjänster genom att skänka sin kropp till föda åt fåglarna, som eljes skulle hungra. Han gör alltså efter döden en from gärning, som länder hans själsfrid till godo. Gamarna spela här alldeles samma roll som i »Stillhetens torn» hos parsis i Bombay och Persien.

Så fort religionens fordringar äro uppfyllda, ha de anhöriga redan tagit farväl af den döde, han är då redan borta, hans lik är fullkomligt värdelöst, sedan själen fortsatt sin vandring, och det öfverlämnas utan ringaste skrupler till lagbas brutala behandling. Ingen följer den döde till gamarnas hem, då han på natten hämtas bort ur sitt hus för att styckas, innan solen går upp. Detta är dock icke lag, ty äro liken flera, hinner solen upp, innan man är färdig. Då lämnas en eller högst två patienter till aftonen och behandlas strax efter solnedgången. Det sker också därför att gamarna blifvit mätta af sitt morgonkalas och behöfva hvila sig till kvällsmålet. Sällan får Gumpasarpa mer än två dödsbud på en dag. För ett dussin år

sedan, då en koppepidemi gick i Schigatse, utfördes dagligen 40 eller 50 lik. Man nöjde sig då med att, sedan gamarna fått sitt lystmäte, begrafva de öfriga, insvepta i tunna skynken.

Man tycker att den döende borde rysa vid tanken på att i och med detsamma dödsrikets portar öppna sig för honom, den kropp, med hvilken han lefvat sitt lif i så intimt sällskap, som han varit så rädd om och sökt skydda mot fara och sjukdom, ja mot minsta skavank, skall öfverantvardas åt ett så barbariskt behandlingssätt. Men sannolikt tänker han väl i sina sista ögonblick mera på sin själ och adderar de goda gärningar, han gjort, och de millioner manes, han rabblat upp.

Tibetanernas begrafningssätt och deras förhållande till de döda saknar sålunda hvarje fläkt af poesi. Islams barn gå till sina älskades grafvar och gråta ut sin sorg under cypresserna, men tibetanerna ha inga grafvar och inga grönklädda kullar, där de kunna ägna en stund åt minnet af en försvunnen lycka. De gråta icke, ty de sörja icke, och de sörja icke, ty de ha aldrig älskat, och hur skulle de kunna älska en hustru, som de ha gemensamt med andra och där det alltså icke finns rum för begreppet trohet. Familjebanden äro lösa och osäkra, en bror följer icke sin bror till grafven och en man icke sin hustru, än mindre sitt barn — han vet ju ej ens om det är hans eget. Och för öfrigt är ju liket i och för sig ett värdelöst hylle, och äfven om en moder älskat sitt barn, så känner hon icke skuggan af pietet för dess döda kropp och icke mera afsky för dödsbödelns knif än vi för läkarens vid obduktionsbordet.

Kinesisk köpman i Schigatse.

XXX.

Vårt lif i Schigatse.

Den tid, som icke tillbringades i klostret, användes på mångahanda sätt. Vi hade flera vänner, som kommo på besök, och ibland ritade jag gubbar många timmar i sträck och hade ett tacksamt material bland pilgrimer, stadens borgare och busar och klostrets munkar.

En af de första dagarna aflade Nepals konsul visit. Han var en 24-årig löjtnant vid namn Nara Bahadur Tjetteri och bar mellan ögonen sin kasts gula märke. Han var klädd i ett slags uniform, svart, åtsittande och med blanka mässingsknappar, och hade på hufvudet en liten rund kalott utan skärm, men med guldtofs och framtill Nepals sol, omgifven af en stjärnformig strål-

krans. I fyra månader hade han tjänstgjort i Lhasa och två månader här. För resan från Katmandu hade han och hans unga hustru behöft två månader; de hade kunnat rida den första veckan, men sedan hade de skickat tillbaka sina hästar och i femton dagar gått till fots öfver mycket farliga och oländiga bergstrakter; för återstoden af vägen hade de hyrt tibetanska hästar. Hans uppgift här är att bevaka de hundrafemtio nepalesiska köpmännens intressen och hjälpa pilgrimerna om det behöfs. Köpmännen ha sitt eget seraj, Pere-pala, som kostar 500 tenga i hyra om året; de köpa upp ull från nomaderna i norr och betala med säd och mjöl, som därför blir sällsynt och dyrt i Schigatse, isynnerhet nu under festen, då tilloppet af pilgrimer är så stort. Konsuln själf hade 200 tenga i månaden, eller föga mer än tusen kronor om året i lön, och tyckte att han var rysligt illa betald af maharadjan. Buthan har ingen konsul i Schigatse, ehuru talrika pilgrimer anlända äfven därifrån.

Den 14 februari erhöll jag ett mycket oväntadt besök, nämligen en lama och en ämbetsman från Lhasa. Då Devaschung, regeringen, fått bref från Hladje Tsering om min ankomst till Ngangtse-tso, hade kinesiska residenten och Devaschung i samråd skickat dessa båda herrar i ilmarscher till sjön, dit de dock framkommit först flera dagar efter mitt uppbrott. Egendomligt nog hade de fått vilseledande uppgifter om den väg, vi tagit, möjligen därför att nomaderna blifvit bortkollrade genom våra isvandringar kors och tvärs öfver sjön. De hade därför i hela 22 dagar sökt oss kring Ngangtse-tso och Dangra-jum-tso, tills de slutligen kommit underfund med att vi för länge sedan brutit upp mot sydost. Då hade

de följt våra spår och frågat sig fram bland nomaderna, som öfverallt sagt att de blifvit mycket väl bemötta och fått hederlig vedergällning för hvad de sålt åt oss. De redo fort och vid Je-schung hade de hört att vi passerat för blott ett par dagar sedan; våra lägereldar hade knappt hunnit kallna. Här bytte de hästar och ökade farten, i hopp att kunna stoppa oss i sista ögonblicket, ty de hade order att till hvarje pris tvinga oss tillbaka norrut samma väg vi kommit. Men de blefvo kuggade, ty de nådde Schigatse 36 timmar efter oss, och en annan styrka, som från Lhasa skickats att genskjuta oss, hade totalt förlorat vårt spår i den labyrint af berg och dalar, där vi förirrat oss.

»Nu ha vi utfört vårt uppdrag så godt vi kunnat,» sade de, »nu återstår oss blott att få veta ert namn och alla detaljer om er resa och ert följe.»

»Dem har jag redan delgifvit Ma Daloj och Duan Suän, som fingo se mitt pass, men vill ni ha en ny upplaga, så mycket gärna.»

»Ja, det är vår skyldighet att skicka en rapport till Devaschung. Enligt fördraget i Lhasa äro endast marknadsplatserna i Jatung, Gjangtse och Gartok under vissa villkor öppna för sahibs, men inga andra vägar. Ni har kommit på en förbjuden väg och måste vända om. Nu är ni här, och vi kunna icke göra annat åt saken än att inberätta hvad vi sett.»

»Hvarför stoppade ni mig icke? Det är ert eget fel. Ni kunna underrätta Devaschung, att jag icke ger mig, förrän jag sett hela Tibet, och det är inte värdt att Devaschung söker resa några hinder i min väg, ty jag står väl med era gudar och ni ha själfva sett hur vänlig Taschi Lama varit.»

»Det veta vi, och det ser ut som om ni bure gudarnas nåd som ett kastmärke i pannan.»

»Hur är det med Hladje Tsering?»

»Han är misstänkt för att hafva tagit mutor från er, och han har beröfvats sin plats, sin rang och all sin egendom.»

»Det är tarfligt af Devaschung att förfölja honom så, men regeringen består af det uslaste pack i hela Tibet och ni borde vara glada öfver att på allvar komma under kinesiskt beskydd.»

Först blinkade de åt hvarandra, men hur det var instämde de och tyckte, att deras regering var ett obehagligt sällskap. Att de icke genast vid hitkomsten gifvit sig tillkänna, berodde därpå, att de först ville spionera öfver våra sysselsättningar och vårt umgänge, ty funno de att vi hade några vänner, skulle dessa förstås angifvas. Men för öfrigt voro de trefliga och höllo till godo med te och cigarretter. Tyvärr var just Tsaktserkan på besök, och han måtte ha tyckt att det osade katt, ty han försvann genast på bakvägar, då de trädde in i mitt tält, och bad sedan att få veta hvad de hade sagt.

Det som mest imponerade på dem var att vi öfverhufvudtaget lyckats framtränga till Schigatse, trots alla försåt och blindskär i form af patruller som voro ute och spanade efter oss. Nu skulle de till en början afvakta order från Lhasa. Med Dalai Lama räknade man icke alls, han var som död och begrafven.

Under de följande dagarna kommo de ofta och hälsade på och uttalade sig alltmera frispråkigt om höga vederbörande. Deras uppträdande på skådebanan visade dock, att både regeringen och kineserna hade ögonen på mig, och jag undrade hur det hela skulle sluta. Men låtom

Schigatse-dsong.

oss följa händelsernas gång, såsom de utvecklade sig dag från dag.

Då jag den 15 återvände från ryttarebanan, möttes jag af en stor sändning post från major O'Connor och slukade med begärlighet nya bref från mitt hem och från vänner i Indien, lady Minto, öfverstarna Dunlop Smith och Younghusband och från O'Connor själf, som på det mest älskvärda sätt hälsade mig välkommen och hoppades att vi snart skulle träffas. Han hade också den stora godheten att öfverraska mig med två lådor innehållande konserver, cakes, biscuits, whisky och fyra buteljer champagne! Tänk er mig, drickande champagne ensam i mitt tält i Tibet! Hvarje middag, så länge förrådet räckte, drack jag i ensamheten en skål till O'Connors välgång.

I kapitlet om Leh har jag redan nämnt Hadji Naser Schah och hans son Gulam Rasul. Den gamle hadjin hade äfven i Schigatse en son, Gulam Kadir, som i tio år varit i Tibet och nu förestår filialen i Schigatse. Han säljer mest guldväfda tyger från Kina och Benares, som köpas af lamas i och för deras paraddräkter, och han sade sig förtjäna 6,000 rupees om året. En packe guldtyger, som han visade mig, var värd tio tusen rupees. Gulam Kadir gjorde oss många tjänster under dessa dagar och skaffade oss allt vi behöfde.

Från taket af hans hus har man en präktig utsikt öfver dsong, borgen, hvars ståtliga fasad tyckes växa ut ur klippan. Dess fönster, lister, balkonger, takprydnader och vimpelsnören göra en pittoresk helhetsverkan. Blott i midten af längan är en röd byggnad, allt det öfriga är hvitt eller snarare af den odeciderade grågula

färg, som tiden skänker den ursprungligen hvita rappningen.

Vid dsongs södra fot är den öppna basarplatsen, där handel pågår två timmar om dagen. Några bord eller stånd finnas ej, man sitter på torgplatsens dammiga mark och har sina varor utlagda på skynken eller i korgar. I en rad sitta krukmakarna, i en annan säljes bräder och plank, vidare järn, tyger, koraller, glaspärlor, snäckor, tråd, nålar, färgämne, billiga oljetryck från Indien och kryddor och socker från samma land, porslin, pipor, fikon och te från Kina, mandariner från Sikkim, torkade frukter och turkoser från Ladak, jaksvansar och jakhudar från Tjang-tang, kittlar, metallfat, lock och tefat, gjorda på platsen, religiösa böcker och andra föremål afsedda för pilgrimerna, m. m. Halm och hackelse, ris, korn, tsamba och salt såldes hos flera krämare. Valnötter, russin, sötsaker, rättikor höra också till de varor, som finnas hos många. Hästar, kor, åsnor, svin och får utbjödos till salu; för de senare begärde de sju rupees; vi hade aldrig gifvit mer än högst fyra i Tjang-tang, där dock ett får kan fås för två. Hvarje vara hade sin särskilda plats, men så vidt jag kunde finna var det blott tibetaner som sålde här, ty köpmännen från Ladak, Kina och Nepal hafva sina magasiner i sina egna hus.

De flesta som sälja äro kvinnor; äfven hö, bränsle och kött utbjudes af dem; de bära väldiga hårbågar, fullsatta med sämre turkoser, glaspärlor och dingeldangel, som bjärt sticker af mot deras med svarta salfvor insmorda anleten. Om de ville afstå från grannlåterna och i stället tvätta sig rena, skulle kanske några af dem se ut som folk. Hvad färg deras kläder ursprungligen haft, är ej godt att säga, ty nu har den försvunnit under sot, damm

och smuts. Men dessa krämarkvinnor äro dock alltid artiga och vänliga; de sitta i långa rader, parallella med den norra muren af kinesstaden, som snarare liknar en ruin. Då och då kommer en liten åsnekaravan in i passagen mellan säljerskornas rader, förande nya varor till torgs. Ibland rida några af dsongs halft kinesiskt klädda herrar förbi. Och

En del af Schigatse.

ibland den myllrande skaran af kunder ser man folk af alla slag, både andliga och pilgrimer, traktens barn och främlingar, hvita turbaner från Ladak och Kaschmir och svarta kalotter från Kina. Torget är Schigatses skvallerhåla; därifrån når oss allehanda mer eller mindre sannolika rykten. Så fort någon kommer från Lhasa, pumpas han genast, ty alla följa med spändt intresse den nya

kinesiska regimen. I basaren berättades, att lamas i Lhasa förberedde en blodig revolt mot kineserna, emedan dessa lära ha fordrat att hälften af alla lamas skulle göra krigstjänst. Det sades vidare, att jag och mitt följe snart skulle tvingas att lämna landet och att det icke skulle dröja länge förrän den engelska handelsagenturen i Gjangtse skulle slopas. Hvar och en, som händelsevis hört något nytt, torgför det genast, och lika många af de besökande äro där för att höra nyheter som för att köpa. Torget är med ett ord Schigatses enda tidning.

Gulam Kadir berättade, att de båda herrarna från Lhasa hade flera spioner, som dagligen inrapporterade hvad de visste om oss. I skepnad af gårdfarihandlande kunde de komma till våra tält och sitta där i timmar. Äfven Ma hade spioner omkring oss. Med Gulam Kadirs hjälp anställde vi ett par ladakis som spioner för att spionera på Lhasaspionernas spioner. Vi kunde alltså taga oss i akt och visste hur landet låg.

Mina egna ladakis fingo en välbehöflig hvilotid i Schigatse. Jag skänkte dem pengar till nya kläder, som de sydde själfva, och efter några dagar figurerade de uppriggade från topp till tå. Och jag kunde icke neka dem en kruka »tjang» om dagen; de missbrukade den mycket sällan, sedan en af dem, påverkad af ölet, en dag målat sig svart i ansiktet och sålunda utstyrd dansade i komiska piruetter midt på gården. Muhamed Isa kom just hem från torget och klådde honom, och han uppträdde sedan aldrig målad. Både kineser och tibetaner sade, att mitt folk uppförde sig mönstergillt och aldrig gaf anledning till något bråk. Men ni skulle ha hört Tsering sjunga om kvällarna! Det lät som en gnällande gårdsgårdsgrind därhemma i skärgården, och därför tyckte jag

om hans spruckna sång. När han ibland hållit på i tre timmar i streck, kunde jag dock ha fått nog. Men jag lät honom hållas — det är så trefligt att ha nöjda och glada människor omkring sig.

Så här står det i min dagbok för den 19 februari: »Trots det blåsiga och dammiga vädret har hela dagen användts till ritning af olika typer, men det var mest kvinnor, som sutto modell framför mitt tält. De första voro från Nam-tso (Tengri-nor) och buro ett slags med snäckor, porslinspärlor och silfverpaljetter besatta hufvudbonader och liknade i sina med röda och blåa band prydda fårskinnspälsar rätt mycket dalkullor; de verkade i alla händelser i hög grad nationaldräkt. De voro grofva, starkt byggda, sågo friska och välmående ut, och deras klumpiga, men trefliga anleten voro märkvärdigt rena. Kvinnorna från Schigatse däremot hade ingnidit ansiktet i någon gulbrun sotblandad salfva, liknande tjära. I den masken se de vedervärdiga ut, det är omöjligt att afgöra, om de äro vackra eller ej, det svarta kommer i kollision med dagrar och skuggor och förvillar porträttritaren. En af dem hade blott näsan påsmetad och skinande som metall. Detta egendomliga och osmakliga bruk lär förskrifva sig från en tid, då moralen bland Lhasas munkar stod mycket lågt, och en Dalai Lama utfärdade ett påbud, att inga kvinnor fingo visa sig ute, om de icke voro svartmålade, så att deras behag verkade så litet tilldragande som möjligt på männen. Och sedan dess har svartmålningen varit ett mode, ehuru det numer tyckes vara i aftagande.

Kläderna äro alltid svarta af smuts, ålder och sot. Kvinnorna lägga mest an på att pryda hufvudet, och ju förnämare de äro, i desto högre grad är hårklädseln öfversållad med bågar, hängen och smycken. Håret är

ofta intimt inflätadt i dessa tillställningar, som väl knappast kunna lösgöras hvarje natt, om icke förhållandena blifvit så tilltrasslade, att en utredning är nödvändig. I öronsnibbarna bäras stora, tunga örhängen af gediget guld och rara turkoser, om ägarinnan är förmögen, eljes af

Taschi Buti, kvinna i Schigatse.

enklare slag och mindre. Kring halsen brukas pärlband i olika färger och gaos, små silfverfodral för amuletter, täckta med turkoser och koraller. Fattiga kvinnor få nöja sig med gaos af koppar af samma klumpiga slag, som äro så vanliga hos Tsajdammongolerna.

Taschi Buti hette en 40-årig kvinna från Schigatse; hon såg ut som en 60-åring hos oss; de måtte lefva

undan bra. Ofvanpå sin vanliga dräkt bar hon en öfver axlarna kastad grof schal, framtill hophållen med mässingsspännen, lameller och ringar.

En nomadkvinna från Kamba hade högra armen och skuldran bar och var kraftig och muskulös som en karl,

Borgarkvinna i Schigatse.

men så förtvifladt smutsig, att man ej kunde göra sig ett begrepp om hudfärgen. Hon hade ingen hårprydnad alls, men det svarta håret var ordnadt i otaliga små fina råttsvansflätor, nedhängande på axlarna och i pannan hopbundna till en gallerformig lugg. Hon hade sett bra ut, om hennes drag ej varit så karlavulna; allvarsam var hon, och stilla satt hon som en buddabild. En femtonårig flicka

hade benan midt i pannan och håret ordnadt i två väldiga valkar nedåt öronen, kammadt, glättadt och skinande som hos japanskorna och prydt med ett bredt bågformigt diadem, besatt med koraller. Hon var söt och rentvättad och hade rosor på kinderna.

Burtso var en liten Schigatsedam om sjutton vårar och med sjutton vårars smuts i ansiktet. Liksom de flesta andra hade hon den mongoliska rasens kännemärken klart tecknade i sina drag: snedt stående ögon, smala som springor och spetsiga som nålar utåt; ögonlockets nedre del är teleskopiskt inskjuten under dess öfre del, så att en skarpt dragen, svagt bågformig linje uppkommer och nästan alldeles skymmer de korta ögonhåren; iris är mörkt kastanjebrun och tyckes svart i ögonlockens markerade infattning; ögonbrynen äro vanligen föga utvecklade, tunna och oregelbundna, och bilda aldrig den vackert svängda persiska och kaukasiska bågen, till formen liknande en lie. Kindbenen äro tämligen utstående, dock ej så kraftigt som hos mongolerna; läpparna äro tämligen stora och köttiga; näsan mindre platt än hos mongolerna. Bland tibetanerna finner man ofta klassiskt nobla drag. Men olikheterna mellan olika tibetaner äro också ofta större än mellan tibetaner å ena sidan och mongoler, kineser och gurkhas å den andra. Nomaderna i Tjangtang äro tydligen en stam för sig, som sällan eller aldrig uppblandas. Men eljes är detta folk utan tvifvel ganska starkt uppblandadt med grannelement. Kineser, som bo i Lhasa och Schigatse, gifta sig med tibetanskor. I Himalaya, söder om tibetanska gränsen är bothias ett blandfolk, af halft indiska, halft tibetanska element. Ladaks folk har i ändå högre grad uppblandats både med ariska och turkiska grannar, emedan det varit i närmare och

lifligare beröring med dem. I antropologiskt, etnografiskt och linguistiskt hänseende erbjuder Tibets folk en mängd märkliga, egenartade problem, hvilka det tillkommer den framtida forskningen att lösa.

Så ritade jag vidare och den ena modellen efter den andra hamnade i min skissbok. Mina modellers uttryck är alltid själlöst och likgiltigt, blicken frånvarande och passionsfri; de tyckas föga bekymra sig om hvad som försiggår, blott de efter sittningen få den utlofvade rupée'n. De sitta orörliga utan att skratta eller bråka. Snarare se de alltför allvarliga ut, och aldrig leker ett leende i deras mungipor, när min blick möter deras. I detta tysta och okänsliga damsällskap tillbringade jag det mesta af den dagen.»

Då och då kommer en grupp nyfikna in och tittar, än tibetaner, än kineser, än pilgrimer, som vilja ha något att berätta, då de komma hem till sina svarta tält. De stå omkring oss och undra, om det kan vara farligt att bli afritad af en europé och hvartill detta egentligen tjänar. Bland åskådarna äro förstås många spioner. I afseende på typer och dräkter är förrådet outtömligt, och då jag rider genom staden och ser invånarna i deras olika sysselsättningar, har jag en känsla af beklämning att icke hinna med dem alla. Där står en man och hugger ved, där komma ett par ynglingar drifvande åsnor fullastade med ris och kvistar till bränsle. Där gå ett par kvinnor med stora vattenkrukor på ryggen, under det att några små flickor äro ute på vägarna och samla ihop kreatursspillning. Där kommer en grupp ämbetsmän i gula dräkter, stolt sittande till häst, under det att några lamas med långsamma steg vandra uppåt klostret. Allt är så pittoreskt, så penselfrestande, man förälskar sig oupphörligt i lock-

ande motiv, i ovanliga genregrupper, i tacksamt grupperade små situationer af köpare och säljare; man kunde ligga här i månader och bara rita och rita, studera typer och nationaldräkter och ändå alltid finna nya motiv; ja man sörjer vid tanken att så snart behöfva bryta upp.

Ung dam i Schigatse.

På eftermiddagen kom ett sällskap dansare och danserskor in på vår gård och utförde sina icke oäfna prestationer, lifligt påminnande om dansen i Ladak. De introduceras alltid af vår gumma, Mamu, som har uppsikt öfver trädgården och far omkring som en tätting, leende och vänlig. Hon talar ordu, och Robert kan därför anlita henne som tolk. En mängd nyfikna titta in, och

Portalen vid den tredje Taschi Lamas grafkor. Mellan kolonnerna hänger kejsar Kjen Lungs namnsköld.

Dansande pojkar med trummor.

ofta företer gården en liflig anblick under popplarna. Små åsnekaravaner komma med bränsle, hö, hackelse och korn åt våra sista djur eller proviant åt oss själfva, och oupphörligt kommer folk, som har något ätbart att sälja, höns, ägg, smör eller fisk från Tsangpo, och mjölkbuden ränna och ranta med sina skramlande flaskor.

Strängaspel och flöjter genljuda i våra lunder. Som en annan trubadur nalkades mitt tält en tiggare med cittra och sjöng en melodisk sång. Hvarje gång jag tittade på honom, afbröt han sången och räckte ut tungan. Pojkar, barhufvade och svarta som om de dragits upp och ned genom en skorsten, springa omkring med ett klingande skratt, eller stå bakom träden och kika. Tre af dem visade sig på styfva linan, dansande och dammande på sina trummor, allt under det att de utförde halsbrytande kullerbyttor huller och buller om hvarandra.

Äfven religiösa individer komma till vår gård; så t. ex. två nunnor med en stor »tanka», föreställande en serie af invecklade händelser ur den heliga historien. Medan den ena sjunger förklaringen, pekar den andra med en käpp på de dithörande bilderna. Och hon sjöng så mjukt och känsligt, att det var riktigt roligt att höra på.

Eller också är det en tiggarlama med bönekvarn i handen och två handskenor i en rem öfver nacken. I dem träder han in händerna som i ryktborstar, när han faller framstupa på vandringen kring templen. De voro illa slitna, hvilket rör folkets hjärta till gifmildhet, och han får från dag till dag sin allmoseskål fylld.

Alla dessa religiösa äro Tibets parasiter, som lefva på det arbetande folkets bekostnad. Och ändå tolereras de och bemötas af alla med den största hänsyn och aktning. Att ge dem en skärf, länder gifvaren till båtnad.

Af lamas hålles folket i andlig fångenskap, och lamas själfva äro lydiga slafvar under folianter af trångbröstade dogmer, som stelnat sedan sekler och icke få rubbas eller kritiseras, ty de äro kanoniska, förkunna den absoluta sanningen och stänga vägen för allt fritt och självständigt tänkande. De andliga utgöra en betydande procent af det njugga landets glesa och fattiga befolkning. Utan pilgrimernas Peterspenning skulle Tibet icke kunna hålla sin ekonomiska balans. Så är Taschi-lunpo en väldig sparbössa, där den rike lägger ner sin guldklimp, den fattige sin sista skärf. Och hvarför? Jo för att blidka munkarna, ty de äro förmedlare mellan folket och gudarna. Knappt något annat land på jorden är så prästridet som Tibet. Och medan folket sliter ondt, samla sig munkarna vid snäckhornets kallelsestötar kring sina silfvertunga tekannor och sina tsambafyllda skålar.

De tre sista kvällarna ha vildgäss i stort antal flugit rakt öfver vår trädgård från NV till SO, lågt och skrikande. Korparna äro som vanligt närgångna, men för öfrigt husera endast sparfvar i våra träd. Eljes är lägret fridfullt innanför sin mur, men vi ha nattvakt ute, ty det finns godt om slödder i en sådan stad som Schigatse med så mycket sammanrafsadt folk. Då jag om kvällarna utfrågat ett par munkar, våga de ej återvända till Taschilunpo i mörkret, om jag icke låter ett par af mina män, beväpnade med gevär, följa dem hem. Här om kvällen blef en lama öfverfallen mellan staden och klostret och plundrad bokstafligen inpå bara kroppen.

Efter blott —9,8° minimum rådde den 20 februari snöstorm hela dagen, vinden tjöt och klagade i popplarna och snön smattrade på mitt tält. Af de gyllne tempeltaken syntes intet, marken och bergen voro hvita;

på basartorget fanns inte ett lif, och inga nyfikna kommo på besök. Det var alldeles som i Tjang-tang.

Den 4 mars kom Gulam Kadir på afskedsvisit; han skulle följande morgon till Lhasa, dit han beräknade nio dagsresor. Då han på vägen passerar Gjangtse, fick han medtaga en stor postväska till major O'Connor. Dagen förut hade han afsändt en karavan om 201 jakar,

Borgare i Schigatse.

lastade med tegelte, till Ladak. En jak bär 24 brickor och en bricka kostar i Schigatse 6 rupees, i Ladak 9 à 11 rupees; det är blott affallet från tebusken, som ratas i Kina, men är godt nog åt tibetaner och ladakis. Gulam Kadir hyr alla jakarna och betalar fem rupees per jak till Gartok — oerhördt billigt, men de följa också bergsstigar, där betet är godt och de kosta därför intet i underhåll. I fem månader äro de på väg, ty karavanen gör

Hertig Kung Guschuk, Taschi Lamas yngre broder.

korta dagsmarscher och stannar öfver där gräset är frodigt. Från Gartok, där Hadji Naser Schah har en stor nederlagsplats och där Gulam Rasul residerar, föres teet vidare på andra jakar. På en enda sådan transport gör hadjins handelshus en högst betydande vinst. Mysk, koraller, kinesiska tyger och andra värdefulla varor skickas på mulor stora vägen utmed Tsangpo och öfre Indus.

En lama i Taschi-lunpo.

Vid flera tillfällen hade jag i klostret träffat Kung Guschuk, hertigen, och tackat honom för hans godhet att sända min post upp till sjöarna. Men först den 7 mars aflade jag visit i hans hus. På väggarna i entrén äro tigrar och snöleoparder målade; på gården, kring hvilken stall och tjänarekyffen äro belägna, står en stor, svart gårdvar med röda ögon och en röd, burrig halsring; han är bunden med kedja, men så ursinnig att han

ändå måste hållas medan vi passera. Uppför ett par stegetrappor kommer man till mottagningsrummet som är högst elegant, med fyrkantiga, rödmålade kolonner och skulpterade kapitäler i grönt och blått. Utefter väggarna står en rad gudaskåp i förgylldt trä, med brinnande smörlampor framför och ett par porträtt af Taschi Lama, tagna i Calcutta. För öfrigt döljas väggarna af tempelflaggor.

Det pappersklistrade gallerfönstret, som upptar nästan hela långväggen åt gården och på yttersidan är förhängdt med en hvit gardin, är tämligen högt öfver golfvet. Och omedelbart under fönstret löper en lång, låg divanmadrass, som i högbänk är belagd med en kvadratisk dyna, täckt med ett panterskinn och där framför stå ett par små lackerade pallbord på gyllne fötter. När man sitter här, har man omedelbart till vänster vid kortväggen en kubisk tron, dit några trappsteg leda, och här tar Taschi Lama plats, när han någon gång besöker sin yngre, 21-årige bror.

Kung Guschuk är alltså helt ung, mycket blyg och tungrodd och synbarligen belåten då gästen talar, så att han själf slipper anstränga sin lilla illa möblerade hjärna. Från Indien, där han varit sin höge broder följaktig, hade han mycket oklara minnen, men han kom ihåg, att Calcutta var en stor stad och att det var förfärligt varmt därnere; för öfrigt tycktes den resan sväfva som en otydd dröm framför honom. Om min förestående resa hade han ingen mening, men sade ifrån, att lamas ej gärna sågo att jag så ofta gick till Taschi-lunpo. Hans fru hade låtit fråga mig, om jag ville porträttera henne, och jag bad nu att få veta när det passade. Jo bevars, när som helst. Då jag gick stod hennes nåd med sina svarta tärnor i andra ändan af den öppna balkong, som

omger en friluftsgård. Jag hälsade artigt och tjusade visst till gumman i förbifarten — det var icke så farligt, hon var grundligt passée och Kung Guschuk hade haft henne gemensamt med en äldre bror, som dog i Sikkim på återvägen från Indien. Det lär vara hon som sköter husets affärer och säger ifrån hvar skåpet skall stå, och det behöfs, ty Kung Guschuk lefver röfvare, är skuldsatt öfver öronen och spelar hasardspel. Det är oanständigt, när man är bror till Taschi Lama.

Först den 22 blef det något af med porträtteringen, som ägde rum i det stora gemaket och med blyertspenna. Hertiginnan är stor och blekfet och sade sig ha fyllt 33 år — jag gissade på 45. Hennes hy är ljus och osund och hvitögat grumligt. För tillfället hade hon plockat på sig så mycket grannlåter, som fick plats; ett pärlsmycke, som hängde ned vid vänstra sidan af fasaden, hade kostat 1,200 rupees. I håret hade hon tjocka pärlbågar, korallknippen och turkoser. Vänlig och artig var hon; det gjorde ingenting att hon fick sitta så länge, bara det blef bra, sa' hon. Hennes lilla toffelhjälte till man satt och såg på, och rundt omkring stodo husets folk och en liten bror till Taschi Lama och Kung Guschuk. Själfva drucko de smörte, men bjödo icke mig, hvilket ökade behaget af visiten.

Sedan besågo vi de öfriga rummen, som äfven under solskensdagar äro mörka som fängelsehålor, ty fönstren äro små och papperet tjockt och på yttersidan bidraga de hvita gardinerna till skymningen. En verklig liten tempelsal med röda pelare var så mörk, att man knappt kunde urskilja gudabilderna. I hertigens »arbetsrum» står en låg divan vid fönstret och ett bord med papper, bläckhorn och pennor och en religiös bok. Sofrummet var prydt

med tankas, bilder och bägare. Här och hvar kämpa små smörlågor mot dunklet, medan mot kylan nyttjas glödbäcken af mässing på fotställ af mörkt, skulpteradt trä. Hela huset är som ett tempel — det måste väl så vara, när man är bror med Storlaman.

En tiggarlama.

Ett par passager mellan olika delar af öfre våningen voro öppna för alla himmelens vindar. En tredje trappstege leder upp till det öfversta taket, omgifvet af ett meterhögt bröstvärn af sten och hvitrappadt. En hel småskog af takprydnader och spöknippor med vimplar skrämmer bort de onda demonerna. Det stormade som bäst och man aktade sig för att dröja länge däruppe; stoft

Förf. ritar af Kung Guschuks fru. Den stående mannen föreställer Muhamed Isa.

Taschi Lamas yngsta bror och hans tjänare.

och stickor från Schigatses utvägar fyllde luften, och våra ögon fingo sin beskärda del däraf. Med porträttering och allt kräfde visiten fyra fulla timmar och jag var till sist som en barndomsvän med familjen.

Barn i Schigatse.

XXXI.

Politiskt trassel.

I de första kapitlen af denna bok har jag i största korthet redogjort för de svårigheter, som från engelskt håll restes i min väg, och huru den liberala regeringen i London icke allenast vägrade att gifva mig de förmåner, iag begärt, utan också försökte att omintetgöra hela resan. Det var därför jag tvingats att taga den oerhörda omvägen genom hela Tjang-tang, där vi mer än en gång satte lifvet på spel och ledo så stora förluster. Sedan mötte vi ett svagt motstånd från tibetanernas sida, men klarade oss i alla fall fram till Schigatse, och det var ju en ren lycka att de utsända patrullerna ej kunnat söka reda på oss. Den 14 februari hade representanter för tibetanska regeringen påmint mig om, att jag ej hade rättighet att existera i Tibet, utan måste lämna landet. Liksom om det icke varit nog med de engelska, indiska och tibetanska regeringarna, uppträdde den 18 februari också den kinesiska på skådebanan, och jag stod då alldeles ensam emot en fyrväppling af regeringar och önskade allt hvad politici och diplomater hette dit pepparen växer.

Sistnämnda dag infann sig den unge kinesen Duan Suän, skickad af Gaw Daloj, Kinas politiska agent i Gjang-

tse, och medförde från honom ett bref af följande lakoniska innehåll: »Konventionen mellan Storbritannien och Kina, undertecknad i Peking 1906; Paragraf II: Storbritanniska regeringen förbinder sig att icke annektera tibetanskt territorium och att icke blanda sig i Tibets administration. Konventionen, afslutad den 7 september 1904; Paragraf IX, b: Inga representanter eller agenter från någon främmande makt skola tillåtas att besöka Tibet.»

Duan Suän hade dessutom muntliga hälsningar från Gaw Daloj, att jag under inga villkor skulle få resa till Gjangtse, att jag utan pass och tillstånd framträngt till Schigatse och att blott en enda väg stod mig öppen, nämligen den jag kommit genom Tjang-tang. Jag svarade lika lakoniskt, att om Gaw Daloj behöfde några upplysningar, kunde han vända sig till Storbritanniens representant i Gjangtse, major O'Connor, i stället för att skicka mig oförskämda bref.

Det hade varit min plan och önskan att besöka O'Connor; jag kände honom mycket väl par renommée, han hade öfverhopat mig med vänlighet, och jag visste, att han var en af de ytterst få grundliga kännarna af Tibet.

Allt från min ankomst hade vi brefväxlat flitigt, jag hade redogjort för mina tankar om det stora bergssystemets västliga fortsättning, och O'Connor hade svarat, att han alltid längtat till de stora okända delarna af inre Tibet och länge misstänkt tillvaron af ett mäktigt bergssystem, norr om Tsangpo. Ännu kände jag detta alltför bristfälligt och hade därför föreslagit O'Connor, att vi för framtiden kunde kalla systemet Nien-tschen-tang-la, efter den höga toppen på södra stranden af Tengri-nor. För mig skulle det vara af största betydelse att just nu få tillfälle att träffa en sådan man som major O'Connor.

Snart kom jag dock att se saken i ett annat ljus, ty jag insåg, att min position skulle, om jag reste till Gjangtse, bli mindre hållbar än den var i Schigatse. Så länge jag stannade i Schigatse, visste kineserna icke hvad de skulle göra med mig; men i Gjangtse komme jag direkt under fördragets paragrafer och skulle tvingas ned till Indien. Gaw Dalojs förbud mot Gjangtse retade mig något, men jag misstänkte att det var en krigslist från hans sida, isynnerhet som Schigatses myndigheter samtidigt erbjödo mig att få hyra lastdjur för resan dit. Både Tsaktserkan och Ma visste, att jag fått bref från Gaw, och den senare hade långa underhandlingar med de båda herrarna från Lhasa. Det var tydligt, att en politisk intrig var i uppsegling och att det för mig blott gällde att sköta mina kort väl.

Redan omkring den 20 februari märkte jag, att lamas voro ängsliga för kineserna med anledning af mina täta besök i klostret och att de sedan för hvarje dag blefvo allt mer reserverade. Jag fortfor dock helt lugnt att sitta och rita af Schakija Toba (Budda) midt för näsan på dem. Kineserna gåfvo sig sken af att frukta att engelsmännen kunde göra dem förebråelser för traktatsbrott, om de tolererade min vistelse på förbjuden mark. Mina engelska vänner i Indien gladde sig öfver att jag lyckats och hoppades, att jag fortfarande skulle kunna hålla min position. Emellertid kunde hvilken dag som helst ett omslag inträffa, och vi lefde i den största spänning.

I mitt svar till Gaw Daloj bad jag honom vara alldeles lugn för, att jag i min egenskap af svensk icke hade några afsikter att annektera tibetanskt territorium, och hvad paragraf IX beträffade, så hade han citerat den ofullständigt; i verkligheten lydde den nämligen så

Kung Guschuks hustru och hennes tjänarinnor.

Östra uppgången till Taschi-lunpo.

här: Tibets regering ikläder sig förpliktelsen att, utan föregående samtycke från Storbritanniska regeringen, icke tillåta några representanter eller agenter från någon främmande makt att besöka Tibet. Denna paragraf hade alldeles ingen tillämpning på mig, *som redan befann mig i Tibet*, och hvilka öfverenskommelser de båda regeringarna slutit sinsemellan, angick mig icke ett smul. Mitt fall måste behandlas från helt andra utgångspunkter.

Ma hade först åtagit sig att skicka min post till Gjangtse, men nu ursäktade han sig med att detta kunde se ut som om han vore alltför villig att tjäna mig. Den 24 februari fick därför Muhamed Isa rida med brefvet och passet till Gaw, samt medtaga 3,000 rupees i guld, som major O'Connor lofvat växla till silfver.

Jag skickade också ett utförligt telegram till engelska premiärministern och begärde »Storbritanniska regeringens samtycke», då tibetanska regeringen nu faktiskt icke lagt några hinder i min väg. På detta telegram kom intet svar.

Den 27 kom Gaws svar — ej med Muhamed Isa, utan med en särskild kurir; det var delvis diplomatiskt, delvis oförsiktigt. Gaw sade sig icke kunna tro, att jag, blott för att tjäna vetenskaplig forskning, skulle vilja bryta mot ett fördrag mellan två stormakter, att mitt kinesiska pass vore värdelöst, att om man tillät mig resa i Tibet, engelsmän och ryssar skulle kunna begära samma förmåner, och han slutade med orden: »Jag har mottagit order från min regering, att, för den händelse ni skulle komma till Gjangtse, ögonblickligen taga hand om er och med soldater sända er öfver gränsen till Indien. Min regering vore er högeligen förbunden, om ni ville vara så god och återvända den väg ni kommit.» Sedermera erfor jag, att han icke *hade* en enda soldat och att,

om också hela kinesiska armén stått till hans förfogande, han icke hade kunnat använda den mot mig, så länge jag vore gäst i brittiska agenturen i Gjangtse. Men jag svarade, att jag mycket gärna skulle bryta upp mot nordväst, om Gaw kunde skaffa mig en tillräckligt stor karavan.

Den 1 mars kom Ma på besök. Han var förtviflad. Amban Lien i Lhasa hade gjort honom skarpa förebråelser därför att han, som var chef för tusen infödda och 150 kinesiska soldater, ej haft vett och vaksamhet, att, sin plikt likmätigt, hindra mig från att komma in i Schigatse. Han hade också hälsningar till mig, att jag omedelbart borde lämna staden, och bad nu få veta hvilken dag jag tänkte resa. »Det kan dröja länge,» svarade jag, »vi måste ha den där karavanen färdig först, som skall taga mig tillbaka genom Tjang-tang.» Äfven munkarna hade från Lhasa blifvit tillrådda att taga så liten befattning som möjligt med mig.

Min vistelse i Schigatse hade efter hand gifvit anledning till not- och telegramväxling mellan Lhasa, Gjangtse, Schigatse, Peking, Calcutta och London, och jag hade alldeles ofrivilligt blifvit ett litet storpolitiskt tvistefrö. Dock var vår ställning så oviss, att jag icke lämnade något försök opröfvadt. Envoyén G. O. Wallenberg gjorde allt, som stod i hans makt, för att vinna kinesiska regeringens tillstånd och ett pass; han talade med alla de höga mandarinerna, men de hänvisade artigt till bindande traktater. Äfven japanska legationen i Peking gjorde, på grefve Otanis (Kyoto) begäran, framställningar, men fick det öfverraskande svaret, att om jag öfver hufvud taget vore i Tibet, hvilket man betviflade, så skulle jag genast utvisas ur landet. Alltså afslag öfverallt! Men en styrka

En klostergränd i Taschi-lunpo. Till vänster ett hus med munkceller.

hade jag: jag var ensam, under det att mina vedersakare voro alltför mycket beroende af hänsyn för hvarandra.

Dessemellan invigdes jag i små bitar af inre tibetansk politik. Skickad af Taschi Lama, brukade Tsaktserkan besöka mig i skymningen. Han frågade, hur det var möjligt, att, sedan engelsmännen segrat i kriget mot Ti-

Pilgrimer i en portal i Taschi-lunpo.

bet, Kina skördade alla fördelarna däraf och att Kinas styrka växte, under det att den engelska prestigen försvann. Dalai Lamas långa frånvaro oroade Taschi Lama på det högsta. Vid återkomsten från Indien hade han skickat skänker och många bref till Dalai Lama, men aldrig fått svar. Dalai Lama hade varit hans lärare, och han sörjde öfver att icke kunna hjälpa honom i hans bryd-

samma belägenhet. Myndigheterna i Lhasa voro ursinniga på Taschi-lunpo och påstodo, att Taschi Lama låtit muta sig af engelsmännen att icke deltaga i kriget. Taschi Lama lät också fråga mig, om jag trodde att kejsaren af Kina vore missbelåten med hans resa i Indien, hvarpå jag svarade, att jag trodde att kejsaren var nöjd, om Taschi Lama höll fred och godt förhållande med sin mäktiga granne i söder.

Den 5 mars fick jag ett underligt bref från Gaw Daloj. »I största förtroende» rådde han mig att skrifva till Chang Jin Tang (Tang Darin eller »kejserliga kinesiska öfverkommissarien i Tibet») och till Amban Lien Yü i Lhasa och bedja de båda excellenserna att som en särskild nåd gifva mig tillåtelse att ta vägen öfver Gjangtse till Sikkim, och han tviflade icke alls på, att de skulle gifva sitt bifall därtill. Först skref han att han hade sin regerings order att arrestera mig, om jag kom till Gjangtse; nu rådde han mig därtill. Att han sålunda handlade mot sin regerings order, gaf mig ett farligt öfvertag; jag hade honom nu i min hand och ansåg honom vara ur leken. Men på omvägar fick jag veta, att hans bref var skrifvet på order från Lhasa, där man fruktade, att man aldrig skulle bli af med mig, om jag tillätes att återvända inåt Tibet. Ma meddelade, att han fått order att alltid hålla kurirer färdiga för min räkning och att ett bref nådde Lhasa på fem dagar.

Jag skref då till Tang Darin och sade, att jag visst icke ville handla mot kinesiska regeringens önskan genom att resa till Gjangtse, utan jag ämnade återvända mot nordväst, om excellensen ville ge order att jakar ställdes till mitt förfogande. I min egenskap af svensk tillhörde jag ett med Kina sedan urminnes tider i vänskapligt för-

hållande stående land, som icke hade några politiska intressen i Tibet.

Samtidigt skref jag till Lien Darin och framhöll, att hvarken kinesiska eller tibetanska regeringen hade rättighet att anklaga mig för min resa till Schigatse; om min ankomst vore dem obehaglig, hade de själfva bort hindra mig i tid. De borde tvärtom tacka mig för att jag gjort dem uppmärksamma på möjligheten af en resa tvärs genom landet och jag rådde dem att vara vaksamma för framtiden om de ville utestänga européer. Att resa till Indien kunde icke fallå mig in, mina tjänare vore bergsbor och skulle dö som flugor i hettan; de voro britiska undersåtar, och jag var ansvarig för deras lyckliga hemfärd till Ladak. Att resa genom Tjang-tang var omöjligt, men jag skulle gärna välja en väg norr om Tsangpo, där nomader finnas. Om de önskade bli af med mig, borde de icke försvåra min återfärd, utan på alla vis underlätta den.

Då därför Lhasa-herrarna och Schigatse-dsong samma dag gjorde mig nya föreställningar, att jag ofördröjligen måste bryta upp, kunde jag säga dem, att förrän om tio dagar kunde det icke ske, ty så lång tid behöfdes innan svaret kom från Lhasa.

Vår belägenhet började alltmer likna en fångenskap, och dock gjorde man allt för att bli af med oss. Den 4 mars hade jag för sista gången varit i Taschi-lunpo. Nu var klostret stängdt för mig, sedan man, af fruktan för kinesernas misstankar, uttryckligen bedt mig icke göra några flera besök. Jag lofvade att afstå därifrån på villkor, att jag fick se Ngakang, där dräkter och masker förvaras, men då detta förklarades omöjligt, öfverenskoms, att några dräkter, masker och instrumenter skulle före-

visas i vårt hus i trädgården, där jag också hade tillfälle att rita af dem. Föremålen fördes dit på nätterna, och medan jag ritade om dagarna, hölls vakt kring huset, så att lamas kunde känna sig lugna för repressalier. Ibland hade vi det helt fridfullt, och hörde icke ett ljud från den yttre världen. Så randades den 10 mars, då Taschi kom med de tretton sista jakarna, hvilka i mycket medtaget tillstånd såldes för vrakpris åt en köpman.

För den 12 mars innehåller min dagbok följande reflexioner: »Våren tyckes i detta heliga land göra sitt intåg med pukor och trumpeter, gällare än de, som i dagbräckningen ljuda från tempelplatformerna och kalla lamas till deras första te. Ständiga stormar, mörka molnmassor och skyar af stoft, som svepa utmed marken och dölja hela omgifningen utom dsongs borg, som likt ett dunkelt sagoskepp skymtar genom töcknet. Temperaturen stiger, på dagen är det flera grader öfver noll, men någon vår ha vi ej sett till ännu. Den kommer väl en gång, fast den ännu så länge blott vänder sig på sin bädd och sakta söker gnugga vintersömnen ur sina frusna ögon. I dag ha vi en af de hårdaste västanstormar, vi upplefvat. Klosterklockorna klinga nog som stormklockor, men deras klang når oss icke genom stormens tjut. Köket har flyttats inomhus, ej ett lif synes på gården, det knakar och hviner i popplarna. Blott någon gång hör man bjällrorna på en kurirs häst, som hastigt passerar utanför muren, kanske medförande nya förhållningsorder angående oss. Ma höres icke af mera, Lobsang Tsering är försvunnen, och Tsaktserkan kommer blott, då jag skickar bud på honom. Vi isoleras alltmer och ingen får umgås med oss. Vår belägenhet är emellertid spännande och intressant. Att vi måste lämna Schigatse är klart, men

på hvilken väg? Att det ej blir Gjangtse eller Katmandu, såsom Ma föreslagit, har jag låtit dem veta, och att här utrusta en karavan för Tjang-tang, är otänkbart. För mig gäller det att hålla på landet norr om Tsangpo, där de viktigaste upptäckterna äro att vänta. I det ögonblick vi lämna Schigatse äro vi fångar på allvar, det har

Grupp af lamas.

man sagt oss; så länge vi ligga stilla, ha vi frihet åtminstone inom vår egen mur. Så länge jag är i Tibet är jag »tabu» för engelsmännen, men så fort jag korsat engelsk-indiska gränsen, är jag såld. Till Ost-Turkestan kunna vi ej resa, ty Gaw har underrättat mig att regeringen i Peking annullerat mitt pass, sedan det användts på oriktig ort. Att resa direkt till Kina med ladakis, är olämpligt. Tvingas jag dock till Sikkim, måste ladakis

afskedas, och jag reser då ensam till Peking för att tala förstånd med mandarinerna.»

Den 15 mars infunno sig åter de båda herrarna från Lhasa. De hade varit i Gjangtse och fått order af Gaw att noga öfvervaka mina mått och steg. Åter ville de veta dagen för mitt uppbrott och jag svarade, att jag icke kunde afgöra den saken, förrän jag visste hvilken väg jag skulle ta. Blefve det Tjang-tang, finge de bereda sig på en lång väntan och kunde lugnt köpa sig ett hus och gifta sig under tiden. De beklagade sig öfver kinesernas växande makt i Tibet och trodde, att det var jäsningen i Lhasa med anledning af den nya stränga regimen, som gjort det möjligt för mig att obemärkt resa tvärs genom Tibet.

Häruti hade de nog rätt. Dalai Lamas misstag och engelsmännens oväntade frontförändring hade gifvit kineserna ett tillfälle att såsom aldrig sedan Kang His och Kjen Lungs tid öfvertaga herraväldet öfver Tibet. Af engelsk prestige kunde jag icke finna så mycket som en skugga kvar, och jag hade ju själf hört, att Taschi Lama ångrade sin resa till Indien. Måhända var det klokt af den liberala regeringen i London att uppgifva Tjumbi och att, genom att spärra hela gränsen, utesluta alla möjligheter till gränskonflikter och friktion från den indiska sidan. Ty i vår tid har det gamla Asien börjat att vakna ur sin dvala, och de europeiska stormakter, som där äga intressen, må hellre se till att de kunna behålla hvad de hafva, än att göra nya eröfringar. I alla fall ådagalade de kinesiska statsmännen här som alltid en beundransvärd klokhet och påpasslighet och skördade hela vinsten af de engelska uppoffringarna. Om Dalai Lama öfver hufvudtaget helskinnad återkommer till Lhasa, får han nöja sig

med att sitta och låta tillbedja sin inkarnation i Potala, utan att ta ringaste befattning med politiska angelägenheter. Utan tvifvel blir också landet för framtiden minst lika tillspärradt som förr. Herraväldet öfver Tibet är en politisk fråga af första rang för Kina. Icke blott därför att Tibet är som en gigantisk fästning med murar, vallar och grafvar till skydd för Kinas sydvästliga provinser, utan också på grund af det stora andliga inflytande, de båda påfvarna hafva öfver mongolerna. Så länge Kina har Dalai Lama i sin hand, kan det hålla mongolerna i schack, men i motsatt fall kan Dalai Lama uppegga dem till revolt mot kineserna. Och Mongoliet är dock alltid en buffert mellan Kina och Ryssland.

Den 19 mars inträdde en ljusning i vårt läge. Ma hade haft sammanträde med de båda herrarna från Lhasa och med myndigheterna i Schigatse-dsong. De senare infunno sig hos mig och bådo att få veta åt hvilket håll jag ville resa. Jag svarade: utmed Raga-tsangpo till dess källa. De i sammanträdet deltagande hade beslutit att taga på sitt ansvar följderna af min resa mot väster. Men de påyrkade med bestämdhet, att jag ända till Je-schung skulle följa precis samma väg som sist öfver Tanak och Rungma, ty annars skulle de få obehag. Då det sålunda var afgjordt att vi ej behöfde resa till Gjangtse, skickade jag Muhamed Isa med alla anteckningar, kartor och hittills vunna resultat till major O'Connor; de framkommo sedermera i bästa skick till öfverste Dunlop Smith i Calcutta. Ännu tre tusen rupees guld fingo vi växlade till silfver, och jag skref ett sista afskedsbref till min älskvärde vän O'Connor och till mina många vänner i Indien. Till mitt hem skref jag också som vanligt i utförlig dagboksform.

Den 20 trädde Ma in genom vår port och viftade triumferande med ett bref med stort rödt sigill och ropade redan på afstånd: »Från Tang Darin!» Brefvet var dateradt Lhasa den 15 mars, och jag återgifver det här såsom prof på kinesernas diplomatiska brefskrifningskonst:

»Kära Doktor Sven Hedin!

Det gladde mig mycket att få mottaga edert bref af den 5 dennes och att höra, att ni framkommit till Schigatse i och för utforskandet af geografien i de okända delarna af detta land. Jag vet, att ni är en af de ryktbara geograferna i Europa och att ni reser här i landet utan att blanda er i Tibets politiska eller öfriga affärer och blott och bart för utförandet af geografiskt arbete.

Jag har stor vördnad för er i er egenskap af vetenskapsman, som allvarligt bemödar sig om jordkunskapens framåtskridande. Jag högaktar alltid sådana män och ägnar dem den största heder.

Men till min ledsnad måste jag framhålla, att i det senaste fördraget mellan Kina och Storbritannien angående Tibet finnes en paragraf, som säger, att inga främlingar, vare sig engelsmän eller ryssar, amerikaner eller européer, äga tillåtelse att resa i Tibet, med undantag för de tre marknadsplatserna Gjangtse, Jatung och Gartok. Det är alltså icke endast er jag förbjuder.

Jag önskar därför, att ni återvänder samma väg ni kommit, och ni skulle därmed göra mig synnerligen förbunden.

Kina och Sverige äro i sanning vänskapliga makter, och de båda folken äro verkligen som bröder.

Taschi Lama på väg till en ceremoni.

Jag hoppas att ni icke missförstår mig, då jag icke tillåter er att fortsätta, ty jag är bunden af fördraget.

Jag har redan befallt kinesiska och infödda myndigheter på er väg att förskaffa er alla de underlättnader, som möjligtvis kunna erhållas.

Önskande er en lycklig återfärd, är jag eder tillgifne

Chang Yin Tang.»

I älskvärd förbindlighet lämnar brefvet intet öfrigt att önska, men till innehållet är det diplomatiskt dunkelt. Kinesiska och infödda myndigheter i Tjang-tang, där vi i 81 dagar ej sett ett lif! Liksom Gaw åberopar han sig på det fördrag, England undertecknat för att stänga jordens intressantaste land för all forskning.

Ma kände till brefvets innehåll och frågade, om jag stod fast vid mitt beslut att gå uppför Raga-tsangpo, ty i så fall stode den vägen mig öppen. Jag svarade ja utan att visa spår af tillfredsställelse, ehuru denna väg var i strid mot Tangs bref. Nu skulle till en början ett par af dsongs herrar sköta om provianteringen — allt på Tangs order.

I en hast blefvo Schigatses myndigheter ytterst höfliga och kommo oupphörligt på visit, sedan de sett att jag stod väl med den i världsliga angelägenheter mäktigaste mannen i Tibet. Sex säckar tsamba, en säck ris och tolf brickor tegelte fördes till vår gård, och man anhöll få veta precis hvilka punkter jag ämnade beröra bortom Raga-tsangpos mynning. På den kroken fastnade jag dock icke utan sade, att jag ej kände ett enda namn däruppe. I mitt stilla sinne tänkte jag det vara klokast att ej väcka deras misstankar genom alltför många detaljer; ju längre bort vi kommo från centralmyndigheterna, desto större utsikt hade vi att få sköta oss själfva. De frågade hur många hästar vi behöfde, och vi drogo till med 65 för att det skulle räcka; tysta drogo de sina färde, som om de tyckt att det var bra mycket.

Den 24 mars kom Muhamed Isa tillbaka med silfret, ny post och en del saker vi behöfde och som major O'Connor med vanlig älskvärdhet skaffat. På eftermiddagen stort koncilium: Ma, de två herrarna från Lhasa, hela Schigatse-dsong och Tsaktserkan, väl tjugu ämbetsmän, ett hundratal tjänare, kinesiska soldater och gaphalsar, så att hela gården var full med folk. Passet upplästes högtidligen för mig. Däri uppräknades de punkter jag hade att beröra: Raga-tsangpo, Saka-dsong, Tradum, Tuksum, Gartok, Demtjok och Ladaks gräns. Jag skulle ej få ligga

öfver på en enda punkt, borde göra långa dagsmarscher och gå i raka linjer. Att göra invändningar mot dessa föreskrifter ansåg jag onödigt; om landet norr om Tsangpo, där jag hoppades få undersöka det stora bergssystemet, sades icke ett ord, men jag tänkte, att vi på ett eller annat sätt skulle kunna klara den saken själfva, och nog skulle det bli så besvärligt som möjligt för dem att bli af med oss. Två kineser, en ämbetsman från Labrang (Taschilunpo) och en från Schigatse-dsong, skulle eskortera oss den första tiden och sedan aflösas af fyra andra. Eskorten presenterades, och herrarna yrkade, att vi skulle bryta upp redan följande morgon, men jag sade dem, att vi behöfde två dagar till förberedelserna. I deras närvaro vägdes all provianten, som de i en hast anskaffat, och betalades.

Bruna Puppy arrangerade ett visserligen icke oväntadt intermezzo på morgonen den 25. På grund af sin ociviliserade uppfattning om helgden af mitt tält, hade hon på länge icke släppts in. Men nu, medan jag satt och skref mina sista bref, kom hon in och började att med framtassarna gräfva en grop i ett hörn i tältet, gnällde ängsligt, lade sitt hufvud i mitt knä och såg mycket olycklig ut, som om hon velat att jag skulle förstå hur hjälplös hon var. Innan jag visste ordet af, lågo två små valpar och pepo vid mina fötter, och medan den unga modern med obeskriflig ömhet slickade sina förstfödda, gjorde Muhamed Isa i ordning ett mjukt läger åt familjen. Här hade Puppy knappt hunnit i ordning förrän ännu ett par valpar gjorde sitt inträde i denna underliga värld, men då tyckte Puppy visst det kunde vara nog, ty efter ett godt mål kött och en skål mjölk rullade hon ihop sig med de fyra valparna väl ombonade och somnade

Valparna äro kolsvarta och små som råttor, och vi köpte en korg för deras räkning, tills de på egna ben kunna följa den karavan, inom hvars hank och stör de blifvit födda till verkliga karavanhundar. Förgäfves hade vi försökt få tag i några bra hundar här, ty våra vagabonder från Ngangtse-tso voro nog bra som väktare, men föga trefliga som sällskap. Nu hade vi i en hast fått en hel kull, och det skulle bli ett nöje att se huru de utvecklade sig med tiden. Hur våra öden än artade sig i framtiden, på mindre än ett halft år skulle vi icke nå Ladak, och då skulle valparna vara stora och lekfulla. Hädanefter fick Puppy alltid bo i mitt tält, och vi blefvo de bästa vänner i världen, ty jag var lika rädd om valparna som hon. Men hon lät inga obehöriga nalkas, och knappt en halftimme efter katastrofen rusade hon på ett par pojkar, som gingo och tittade på gården. Det var ett rysligt pipande i tälthörnet och luktade småbarn långa vägar, men både modern och barnen befunno sig efter omständigheterna väl, som det heter i förnämare bulletiner.

Under tiden rådde en ryslig brådska på vår gård. Det tunga bagaget stufvades, männens ris och tsamba och hästarnas korn syddes in i sina väl afvägda säckar; kinesisk maccaroni, kålhufvuden, lök, fint hvetemjöl, kryddor, potatis och så mycket ägg som kunnat fås skaffades från torget. Robert packade mina kistor och fördelade det tunga silfret, väl insydt, på många håll. De böcker, jag fått af O'Connor, fyllde en hel kista och skulle få slopas efter hand som de blifvit lästa. Det såg riktigt tomt ut i mitt tält, sedan allting blifvit inpackadt.

Den 26 mars, vår sista dag i Schigatse, fullbordades packningen och Ma Tji Fu, en ung ämbetsman i Tjumbi,

anlände från Lhasa med hälsningar från excellenserna. Han är tungan (muhamedan), talar mjukt och artigt och var en af de noblaste, finaste och mest sympatiska kineser jag någonsin träffat. Därtill såg han ovanligt bra ut, hade stora, klara ögon, som knappt förrådde rasen, hans drag voro nästan ariska och han var klädd i en dyrbar sidenpäls. Han beklagade att han icke varit i tillfälle att visa mig någon gästfrihet och bad mig icke tro, att vår eskort var menad som en kontrollerande bevakning; den vore blott en säkerhetsvakt och hade order att tjäna oss på bästa sätt. Ma Tji Fu medförde också ett artigt bref från Lien Darin, amban af Lhasa, där det bland annat hette: »Jag visste att ni är en lärd geograf af Sverige. På grund af fördraget är jag mycket ledsen öfver att icke hafva varit i tillfälle att denna gång göra några bättre anordningar för er i Tibet. Men ni är en lärd och vis man och skall därför förstå de svårigheter, i hvilka jag ofrivilligt befinner mig.»

Vid alla de tillfällen då jag personligen eller skriftligen kom i beröring med kineserna visade de mig sålunda den största hänsyn och älskvärdhet. De voro landets herrar, och jag hade ingen rättighet att vistas i Tibet. De begagnade dock aldrig hårda ord, än mindre de maktmedel, som stodo dem till buds, utan gingo så långt i gästfrihet, de möjligtvis kunde utan att vara illojala mot sitt eget land. Därför bevarar jag från denna resa liksom från alla de föregående det bästa och angenämaste minne af dem.

På kvällen tog jag farväl af gamle Ma, skänkte honom tre odugliga hästar, som dock med god vård kunde räddas, och tackade honom för all hans vänlighet mot mig. Han hoppades att vi skulle träffas ännu en gång

i tiden. Alla, som tjänat oss, fingo hederliga penninggåfvor, och Kung Guschuk, hertigen, på egen begäran 45 rupees i hyra för sin trädgård. Jag hade gärna gifvit honom mångdubbelt för de oförgätliga dagar, jag tillbringat under dess smäckra popplar i de yrvakna vårvindarnas sus.

Tarting-gumpa.

XXXII.

Tarting-gumpa och Taschi-gembe.

Den 27 mars purrades jag tidigt och steg till häst, åtföljd af Robert, Muhamed Isa och tre af eskortens herrar, under det att den fjärde följt karavanen i förväg. Muhamed Isa fick framföra min hjärtligaste afskedshälsning till Taschi Lama och min önskan, att hans lif skulle bli ljust och lyckligt liksom hittills. Under tiden gjorde jag en kort kontravisit hos Ma Tji Fu och hade icke lämnat honom förrän min präktige karavanförare kom tillbaka med de vänligaste hälsningar från Taschi Lama och en

stor sidenkadakh, hvilken jag gömmer som en relik kring den gudabild, han skänkt mig. Och så redo vi i sluten trupp för sista gången genom de förbjudna gatorna och sågo klostrets gyllene tempeltak försvinna bakom dsong — o, farväl då för alltid, stora, älskvärda, gudomliga Taschi Lama!

Så fort vi lämnade Njang-tjus tvärdal och kommo ut i Tsangpo-dalen, voro vi blottade för stormen, som låg på från väster och insvepte hela landskapet i ogenomträngligt töcken. Den stora flodens vågor gingo skummande hvita, och man såg ej andra stranden. Hästarna krånglade och skyggade för skinnbåtarna, men hur det var fingo vi dem lyckligt öfver. Jag red nu en tämligen storväxt brun häst, köpt i Schigatse. Min lilla hvita ladaki mådde alltjämt bra, men var befriad från tjänstgöring. Vi hade blott tre veteraner kvar från Leh, nämligen två hästar och en mula. Robert red en af hästarna från Ngangtsetso och Muhamed Isa en stor hvit häst från Schigatse, där vi också köpt ett par mulåsnor; för öfrigt bars hela bagaget af hyrda hästar och åsnor. Karavanen hade lägrat i byn Sadung på Tsangpos norra strand; Ische hade burit de fyra valparna i barmen och fört Puppy bunden med sig, så att de skulle kunna få dia ibland.

Vi vaknade vid härligt väder nästa morgon. Åt öster ser man en följd af bruna bergskulisser i allt lättare nyanser, fallande sakta mot floden, hvars bädd framträder i en ännu ljusare färgton. Folket här kallade Brahmaputra Tamtjok-kamba och sade, att den skulle sjunka i ännu två månader, sedan stiga och nå sitt maximum i slutet af juli. Då fylles större delen af dalbotten, floden är mäktig och majestätisk och alla färger friska i sommarens

stillare luft. I slutet af september faller den åter och är här endast under kalla vintrar frusen.

Vi aflägsna oss nu åter en bit från de heliga nejderna och rida genom byar i tvärdalarnas mynningar, förbi granituddar från de norra bergmassorna, öfver åkrar och dyner och lägra liksom sist i Taschi Lamas trädgård i Tanak. De fyra herrar, som följa oss, ha ett par tjänare och sörja själfva för hästar, husrum och föda. De lära få en viss penningsumma vid uppbrottet, men lefva likväl på byfolkets bekostnad, äta och bo gratis och skaffa sig nya hästar för hvarje dagsled utan att betala hyra. Respengarna ha de sedan i behåll och äro därför mycket belåtna med sitt uppdrag.

Både den 28 och 29, då vi lägrade i Rungma, hade vi från middagstiden hård storm rakt i ansiktet. Ej ett spår af omgifningen synes, och ofta kan jag ej ens skönja den man, som går närmast framför mig. Man blir alldeles impregnerad med sand, det gnisslar mellan tänderna, det kittlar på ryggen och svider i ögonen. Där dalen smalnar, pressas vinden ihop till fördubblad styrka, och likt en grågul massa rulla sandmolnen fram genom Brahmaputra-dalen.

I härligt väder bar det vidare den 30 till Karu utmed Tsangpo, hvars gröna, isfria vattenband tyst och sakta följer södra bergsfoten. Någon gång ses en båt glida utför floden. Änderna vid stränderna äro som tama; ingen får och ingen vill döda dem. Blott en ringa lokaltrafik förspörjes, och vi sakna pilgrimerna, som vi sågo på nedvägen; de ha nu återvändt hem. På höger hand passeras det lilla klostret Tjuding med sina nio nunnor. Uppåt branterna ser man här och hvar klippstigar, som användas under högvattenstiden; den väg vi nu följa

öfversvämmas nämligen på sommaren, då floden står 1½ meter högre än nu.

I Karu odlas hvete, korn, ärter och rättikor. Vi hade gjort en kort dagsled, och jag hade godt om tid att utfråga de vise i byn om traktens geografi och kommunikationer, om klimatet, om flodens vanor och vindarnas vägar, men har ej plats för sådana detaljer i denna bok. Låt mig i stället presentera vår eskort. Vang Jy Tyn är tungan, född i Schigatse; Tso Tin Pang har en kinesisk far och en tibetansk mor, är hemma i Schigatse, af lamaistisk tro och mumlar böner på vägen. Lava Taschi och Schidar Pintso äro äkta tibetaner. Alla fyra äro tjänstvilliga och vänliga och säga mig i förtroende, att de ämna göra sitt allra bästa, på det jag må bli nöjd och ge dem goda betyg.

Den sista dagen i mars månad räknade jag till dem, som äro förprickade med en stjärna i min dagbok. Under det att karavanen fick gå rakt på Je, redo vi andra upp i den tvärdal, i hvars mynning byn Tarting-tjoro ligger omgifven af pilar och åkrar. En liten fin och vårdad mane-ringmo är täckt med flodslipade stenar, i hvilka icke den vanliga formeln är inristad, utan en annan: »Om mati moji sale do» i röda och blåa skriftecken. Figuren ┼ synes ofta och anger pembo-sekten, under det att figuren ┽ anger de ortodoxa gulmössorna.

Högre upp är en annan by med en tjorten, prydd med förgylld spira, i en åldrig träddunge. Ett rödt hus är Tarting-gumpas »lhakang» (gudasal), och därinvid ligger storlamans hus, pittoreskt och egendomligt, i den vanliga, hvitrappade, stenkubiska, takplatta tibetanska stilen. Och därofvan tronar Tarting-gumpa på sin kulle likt Dschimre eller Tikse i Ladak.

Vi gå in på lhakangs gård med dess röda murar; på två sidor hvilar ett tak på en rad af stolpar; det är ett slags uthus för ridhästar och laståsnor och män och kvinnor, sysslande med bränsle och varor — en klostergård och ett karavanseraj på samma gång, där arbetet finner en fristad i helgedomens skydd, och öfver båda svajar den långa duken från en »tartjen» eller mast, rest på gårdens midt. Klosterhunden står bunden vid sin kedja. En port med vidunderligt hög tröskel; på sidoväggarna i entrén tigrar, målade i friska färger. Vi träda

Tarting-gumpas nedre komplex.

Tarting-gumpas öfre komplex.

in i lhakang, och jag må säga att jag backade i porten, ty många gudasalar hade vi sett i Taschi-lunpo, men ingen så stor som denna och så åldrig, så underligt tjusande i sin mystiska belysning.

Hvilken tyst, färgrik, dämpad stämning! Sego-tjummo-lhakang, som den kallas, liknar en krypta, en sagogrotta, påminnande om Elefantas klipptempel, men här är allt af rödmåladt trä och 48 kolonner uppbära taket. Deras kapitäl äro rikt och smakfullt skulpterade i guld och grönt, och taket prydes af lustiga bjälkutsprång, skulpterade lejon och hundar, arabesker och slingor. Golfvet består af stenplattor, och i mellanrummen mel-

lan dem har århundradens affall fastnat och fyllt, så att det hela nu är glatt och blankt som asfalt. Dagern kommer in genom ett fyrkantigt impluvium, öfverspändt med kedjenät. Där står en tron för Taschi Lama, som besökte klostret för två år sedan och väntas åter om två år, och midt emot är en pyramidställning, som fullsättes med lampor under vissa fester. Vid en nära två meter hög bönecylinder (korlo eller mankor) sitter en lama hela dagen framför en fotshög stapel af lösa blad, hvilka han vänder så hastigt och rabblar så fort, att man förvånas öfver att tungan hinner med. Ibland slår han på en trumma, ibland skramlar han med tallrikar eller svänger bönecylindern i heterodox led.

I en annan pelarsal vid sidan om denna hvila storlamas af pembosekt, Tarting-gumpas öfverstepräster. Vi återfinna här samma kvadratiska gång som kring Taschilunpos grafvar, men då jag af vanans makt ville gå från vänster till höger, skyndade lamas fram och varnade mig. Grafmonumenten likna tjortens och äro belagda med guldplåt och ädelstenar. Tolf bildstoder af döda öfverstepräster ha mäktiga, rikt skulpterade och förgyllda aureoler bakom sig med minutiöst utarbetade detaljer. Vid Schen Nime Kuduns grafmonument ligga två små svarta stenblock, blanknötta och runda; de se ut att vara porfyr eller diabas. I det ena synes aftrycket af en fot af sistnämnda storlama. I kanten af det andra ser man intrycket af hans fyra fingrar, precis som när man strukit flathanden med något åtskilda fingrar öfver kanten af ett stycke hårdt smör. Man kan profva med sin egen hand, det passar precis och intrycken äro omkring två centimeter djupa. Bra och naturligt är det gjordt — pia fraus!

»När grundlades detta kloster?» frågade jag.

»Det är så länge sedan, att ingen människa finns, som vet det.»

»Hvem grundlade det?»

»Guntjen Ische Loto, långt före Tsong Kapas tid.»

Sego-tjummo-lhakang i Tarting-gumpa.

Lamas lefva sitt lif i klostren, men ha aldrig en aning om dessas ålder.

Så stiga vi upp till kullens krön, där flera hvita klosterhus äro uppförda, och mottagas af ett helt band af arga hundar. Den förnämsta tempelsalen, Dokang-tjummo, är byggd efter alldeles samma plan som den där nere och rik på bilder, somliga fullhängda med bindlar och silfverfodral; och vi föras från helgedom till

helgedom och förvånas öfver de ovanligt vackert och fint utarbetade målningar al fresco, som täcka alla väggarna. En högt belägen gudasal är omgifven af en friluftsgång med bröstvärn och bönecylindrar, och rundtomkring utbreder sig ett storslaget panorama af vilda, skrofliga berg.

Vi hade hört att en åttioårig lama dött föregående kväll, och jag bad att få titta in i hans cell, men man ursäktade sig med att dödsbönerna just lästes af några munkar, som icke fingo störas. De visade oss dock den aflidnes hus, och vi gingo dit och bultade på gårdsporten. Efter lång väntan kom en man och öppnade. Hälften af den lilla gården upptogs af ett svart tält, där två män och en kvinna sutto och spåntade hundratals två fot långa stickor, på hvilka böner och heliga sentenser skulle skrifvas och med hvilka dödsbålet skulle antändas. Den ena gubben utförde religiösa ritningar och cirklar på ett stort papper, som också skulle brännas. Uppför några trappsteg bestego vi en smal, öppen veranda framför ett magasinskyffe med skinnkistor, innehållande den dödes kläder, samt ett krypin, där hans tjänare bodde och nu satt och tryckte böner i rödt med ett träblock på hvitt papper; 700 sådana papperslappar brännas med den döde, och bönerna följa hans ande genom okända rymder.

Härifrån kommer man in i hans cell, som är föga mer än dubbelt så stor som mitt tält. Med ryggen mot gallerfönstret sutto två gamla munkar. Framför sig hade de ett litet bord för dödsbönernas böcker. Två andra sutto midt på golfvet. Alla fyra måste i tre dygn läsa öfver den dödes själ dag och natt. Cellen har en pelare och är full af gudabilder, standar och skålar och

böcker, ett verkligt litet museum. Jag frågade om jag icke kunde få köpa något af kvarlåtenskapen, men den sades skola oafkortad tillfalla klostret.

Divanbädden, delvis förhängd med röda skynken, hade sin plats vid kortväggen, med hufvudgärden åt fönstret. Här satt den döde, starkt framåtlutad, med korslagda ben och nacken mot dagern, iförd en brokig dräkt, skor på fötterna, en tunn kadakh för ansiktet och en hufvudbonad af rödt och blått tyg liknande en krona. Framför honom i bädden stod en pall med gudabilder, skålar och två små brinnande ljus.

I denna dräkt offras han dock icke åt förgängelsen. Han iklädes en hvit dräkt, och öfver hans knän bredes en fyrkantig duk, på hvilken en stor cirkel och andra symboliska tecken ritats. På hufvudet sättes en krona (vangscha) af papper: en fyrkantig kulle med knopp innanför åtta breda taggar; den liknar en kejsarkrona. Så utstyrd och alltjämt i sittande ställning, skulle han brännas i en liten däld nedanför templet. Hans aska föres af en lama till Kang-rinpotje (Kailas) för att insättas i en helig tjorten.

Vid fem års ålder hade denne Jundung Sulting år 1832 af sina föräldrar öfverlämnats till Tarting-gumpas brödraskap, och hans klosternamn var nu Namgang Rinpotje. Han var alltså en inkarnation och hade stort anseende för helighet, vishet och lärdom. På grund af dessa förmåner brännes han, under det att andra munkar i Tarting skäras sönder. Hans syster, en gammal skrumpen gumma, hade kommit tillstädes; hon var hans enda anförvant. Likvakterna skulle just äta middag, som stod färdig på en pall: torrt, kallt kött, tsamba och tjang (öl). De voro försagda och häpna, hade aldrig

sett en europé förr och visste knappt om de skulle besvara mina frågor, där jag satt på golfvet mellan dem och gjorde anteckningar. Dock kunde jag förstå, att de voro mindre rädda för sin egen skull än för den dödes. Ett dygn af de tre hade förgått, då jag kom och afbröt dödsmässan, störde bönernas verkan och oroade den själ, som just stod i begrepp att befrias. Men Namgang Rinpotje satt stilla och mediterade öfver de oändligt gåtfulla perspektiv, som öppnas af formeln: »Om mati moji sale do», och inga hemska järtecken skedde så länge jag gästade hans cell.

Själf mediterade jag öfver det underliga människoöde, som slutade i går. Som en barnslig novis lämnade han för alltid det fria lifvet bland svarta tält och betande hjordar, tog farväl af världen och dess fåfänga och upptogs bland en skara munkar, af hvilka nu icke en enda fanns kvar. Han såg de äldre undan för undan dö bort, de unga växa upp till män och nya adepter mottagas. De vandrade en tid i tempelsalarna, tände ljusen och fyllde vattenskålarna framför gudabilderna och gingo sedan till andra öden på den eviga vandringen mot Nirvana. I 75 år hade han tillhört klostret och bott i den cell, där han nu stod lik; hur många par sulor hade han icke slitit ut mot dessa samma stengolf! I 75 år hade han fördjupat sig i de heliga skrifterna och grubblat öfver en ljusare tillvaro på andra sidan bålet. I 75 år hade han sett västanstormarna jaga sitt byte af flygsand genom Brahmaputras dal. Ännu i går hade han i uppbrottets timme lyssnat till pinglet från tempelklockorna, som med stora falkfjädrar bundna vid kläppen ringde in hans begrafning. Och så följde han med stapplande steg sina döda bröders osäkra spår.

Hopplöst melankolisk, dyster och tung förefaller en sådan lefnadssaga. Och dock fordras det trohet, öfvertygelse och tålamod hos den, som skall anförtro sina år och dagar åt klostermurarnas skumrask, ett fängelse, frivilligt valdt af en andligen förvildad och förvillad man. Han har försakat världen, då han låtit mura in sig lefvande i Tartings mörka gårdar, och då röken stiger från hans bål, måste den, om samma rättvisa gäller för alla, vara en söt lukt inför den eviges tron.

Men dagen skymde, och vi måste åter bryta upp. På en åker därnere gick en kvinna och plöjde med ett par oxar. Hon sjöng en gäll och glad sång för att underlätta arbetet. Vi rida mellan smärre berg och lämna Tanka-gumpa till höger, och då vi voro nere på slätten, var mörkret kompakt och förstärktes af täta moln. Häftig nordlig blåst uppstod, medförande kyla från Tjangtang. Ändtligen syntes några kometsvansar af gnistor — våra lägereldar i Je, där vi rastat en natt för ett par månader sedan.

I två dagar lågo vi kvar i Je, eller Je-schung, och togo oss alltså redan här en del friheter, stridande mot passets ordalydelse, men eskorten hade intet att invända. Den första dagen red jag upp till Tugdän-gumpa, en rad af kubiska tvåvåningshus, mörkt gråblå med vertikala färgband i hvitt och rödt. Klostret sades vara af samma färg som det berömda Sekja, sydväst om Taschilunpo, och af samma sekt, som tillåter lamas att under vissa villkor ingå äktenskap. Klostret har trettio munkar och lyder direkt under Labrang (Taschi-lunpo). Jag vill nu icke ingå i någon skildring däraf, men vare det nog sagdt, att lamas samlings- och läsesal, tsokang, hade fyra röda kolonner, divaner i midtelskeppet och på sidoskep-

pens väggar vackra tempelflaggor, uppsatta på kinesiskt siden, med eller utan drakar nedtill. Bildstoderna äro mest af höga munkar (= lama-kuntjuk, d. v. s. gudomliga lamas eller inkarnationer). Utanför porten står ett väldigt risknippe med vimplar i alla regnbågens färger och söndertrasade i blåsten. I en öfre tempelsal tronade en bild af Hlobun Lama, en sannskyldig bisp med mitra, kräckla och kaftan. Somliga af dessa bilder se komiska ut, tjocka, fryntliga farbröder med ett gudamildt leende på sina rosenröda läppar, vidöppna ögon, svällande kinder, ja ibland till och med mustascher och pipskägg. Porträttlikheten lär väl vara mer än tvifvelaktig, men de äro åtminstone mycket olika hvarandra. De flesta äro svepta i sidenmantlar. Labrang var stängdt, ty Tugdäns öfverlama hade begifvit sig till en döende nomads tält i norr. I stället gjorde vi visit i en munkcell med gård, spilta för munkens häst, ett litet mörkt kyffe till kök, där en katt sällskapade med två grytor, en skräpbod full med kläder, trasor, buddabilder, böcker och verktyg, bland hvilka en novis, munkens lärling, huserade.

Strax sydost om Tugdän ligger, doldt bland kullar, nunneklostret Gandän-tjöding, litet och fattigt. Genom en oansenlig port midt på fasaden kommer man in i dukang, en mörk tempelkrypta med sex röda kolonner och rätt prydligt skulpterade kapitäler. Fattiga offergåfvor, järnskrot och annat skräp äro upphängda på spikar, inslagna i dem. Serku-lhakang, det allra heligaste, får blott sekundärt ljus från den större salen, och då redan den är dunkel, blir det kolmörkt därinne, och blott med tillhjälp af en lampa urskiljer man bilderna af Tjenresi (Avalokitesvara) och Tsepagmed.

Klostrets sexton nunnor lyda under Taschi-lunpo, och Taschi Lama bjuder dem på en omgång te om dagen; för öfrigt måste de skaffa sig sitt uppehälle genom att tigga i gårdar och tält. Några af dem äro därför alltid stadda på vandring. Nu voro blott fem systrar hemma,

Gandän-tjöding-gumpa.

alla smutsiga, med kortklippt hår och fattiga. Ett par voro unga och blyga, de öfriga gamla skrumpna gummor med silfvergrått stubbhår och i dräkter, som en gång varit röda, men svartnat af tiden och sotet i köket, en eländig håla, där de tillbringa det mesta af sin dag. Jag frågade, om de varit med på tempelfesterna i Taschilunpo, men de svarade, att de ej hade råd därtill, om

icke någon hjälpsam människa gaf dem medel till resan. Jag lämnade alltid några rupees i de kloster jag besökte, och de voro aldrig för heliga för att mottaga den värdefulla metallen ur en otrogens hand.

Hela den vida dalen vid Je är infattad inom en krans af kloster. Den 2 april hade våra kineser annonserat mitt besök i Taschi-gembe, ett stort kloster med två hundra munkar af samma färg som Taschi-lunpos. Vi hade att rida en timmes väg mot väster till denna hvita stad af helgedomar, uppförda vid foten af en bergarm. Ett hundratal bröder hälsade mig artigt vid stora porten och förde mig in på festspelens stenlagda gård, af samma slag som den i Taschi-lunpo, omgifven med pelarverandor, oräkneliga Buddabilder, målade al fresco på väggarna, och en tron för Taschi Lama, som kommer hit en gång om året och läser en mässa. Uppför en trappa af sten och trä mellan två kolonner i vestibulen, på hvars väggar de fyra andekonungarna hålla vakt, träda vi in i en dukang med dess vanliga divaner och pelare. På två af dessa hänga fullständiga krigarrustningar med masker, hjälmhättor, pansarskjortor och skenor af små järnfjäll, hopsatta med järnringar, stridsklubbor, spjut, treuddar och lansar; på en af dessa hängde en hvit flagga med spets och brun bård; å duken skriftecken och i lansens topp en dödskalle. Under rustningarna voro tankas upphängda, omgifna med sidendukar och liknande vapensköldar. Man tror sig vara i en urgammal asiatisk riddarborg bland dessa vapen och rustningar, som bäras af de gudamakter, hvilka bekämpa demonerna.

Utmed tre af väggarna löper ett galleri, och därifrån nedhänger en hel skog af standar och tempelflaggor, allt i friska färger, allt smakfullt och förnämt.

I midten af altarraden tronar Schakija Toba, Budda, och framför bilderna står en rad af mässingsskålar, blankpolerade så att de lysa som ljushärdar och kasta ett trolskt, blandadt återsken af dagsljus och lamplågor ut öfver den skumma salen. De äro fyllda med kristallklart källvatten, gudarnas nektar.

Utmed ena långväggen ligga i bokhyllornas fack Kandjurs folianter, de kanoniska böckernas bok om 108 volymer, lika många som kulorna i ett radband. Tandjur, den andra samlingen, som icke är kanonisk, räknar 235 folianter — det fordras en karavan af bortåt 100 hästar för att transportera tibetanernas båda biblar, och endast rika kloster ha råd att hålla sig med dem. Munkarna böra hysa en känsla af trygghet vid tanken på att ingen annan än de själfva är bevandrad i dessa ändlösa skrifter. En lekman kan aldrig slå en munk på fingrarna, han har ju aldrig tillfälle att tränga på djupet i de eviga sanningarna.

Öfver gudabilderna och altaret löper en fris af mindre Buddabilder, som halft oafsiktligt ingår som ett högst dekorativt element i salens inre arkitektur.

Strax bredvid är Kasang-lhakang, en tempelsal med sexton kolonner och en bild af Schakija Toba; den är rikt belyst genom takfönstren, öfverflödar på guld och dyrbarheter, blomsterslingor, religiösa träd och lackerade skåp med guldinläggningar. Äfven här ligga heliga skrifter i ovanligt eleganta bokhyllor med en broderad sidenlapp öfver hvarje bok. En gonggong af koppar bringas att sjunga hvarje gång nytt vatten hälles i offerskålarna.

Tsokang är en sal högre upp, förhängd med svarta draperier med hvita ränder nedtill.

På en liten öppen plats sutto några munkar och hade en massa småsaker framför sig; det var en auktion eller försäljning af en bortgången lamas världsliga lösörebo, där vi köpte ett par träblock, hvarmed de heliga skrifterna tryckas för hand.

I Gandän-lhakang se vi bland annat ett par tjortens af guld och ädelstenar. I en af dem funnos reliker af en storlama, något af hans blod, ben och inälfvor. Och i salen näst intill frapperas man af sex besynnerliga statyetter i gjutjärn, föreställande européer i 1830-talets kostymer, höga cylinderhattar, pompösa halsdukar med burr, fadermördare och frackar med uppstående kragar, polisonger och mustascher. De sades vara komna från Peking, men passade icke här framför den smakfullt eleganta Buddagrupp, som är ordnad under en röd lackerad alkov, rikt skulpterad i blomsterslingor och drakar och små figurer, som liknade amoriner eller änglar.

Mankang-lhakang har höga gudars bilder kring väggarna och i midten, från golf till tak en bönecylinder, som i omkrets mätte fyra af mina famntag från fingerspets till fingerspets och var 3½ meter hög. Dess röda yta är betäckt med jättestora skriftecken i guld, och kring cylinderns midja dansar en ring af gudinnor. Mankang-tjang kallas en mindre sal af samma slag. I öfre kanten af dess bönecylinder är en tapp, som för hvarje hvarf petar till kläppen i en klocka. En gammal lama satt och höll cylindern i svängning medelst ett rep i en bygel i dess järnaxel. Han och en annan munk ha till uppgift att snurra detta åbäke utan afbrott hela dagen och halfva natten, eller från soluppgången till midnatt. Medan han satt där och malde, läste han böner, men han mumlade icke på vanligt sätt, han vrålade, han tjöt

i oartikulerade ljud, så att fradgan stod på hans läppar, han svettades och våndades och kastade sig handlöst framåt och bakåt för hvarje hvarf. Han befann sig i ett slags religiös extas, förklarade man, och hur man

En ung lama.

än ropade, märkte han det icke. Jag skulle föredraga en galärslafs åror framför denna grottekvarn, som i kryptans dunkel söndermaler människans förmåga till fritt andligt tänkande och hvars rastlösa roterande bevittnas blott af skumma och stumma gudar. Jag tittade på mitt ur, klockan ringde nio gånger i minuten — det gör tiotusen

hvarf innan midnattens timme är inne och befriar den trötte munken. Och cylindern innehåller millioner böner, som tiotusen gånger om dagen höja sig ifrån jordens grus.

Hela dagen tillbringade vi i Taschi-gembes underbara kloster, näst Taschi-lunpo det rikaste och vackraste, jag sett i Tibet. I afseende på renlighet och smak står det högst bland dem alla. Dess tempelsalar voro väl belysta genom talrika fönster, och middagssolen sken vänligt in mellan kolonnerna och framkallade en förtrollande lek och ett bedårande färgspel mellan guld och rödt. Här sitta några munkar på en divan och språka med vår uppvaktning; i solskenet äro de skarpt och effektfullt modellerade, själfva röda mot en bakgrund af rödt; stödda mot pelare stå andra munkar, högtidliga som romerska senatorer i togor och öfvergjutna af solsken, under det att en tät grupp af deras bröder förtonar i dunklet under galleriernas skugga. Och då solstrålarna träffa guldet på Buddas dräkt och brytas mot bladen af den gyllne lotusblomman, ur hvars kalk han vuxit upp, spridas deras reflexer i den sagolika salen, så att äfven kolonnernas skuggsidor ljusna och de bli genomskinliga som rubin. Man blir fängslad och förvillad af dessa ljuseffekter och tror sig förflyttad till bergakungens salar.

Men under det att vi ännu sutto betagna af denna glans, lämnade solen salens fönster, förgyllningen bleknade, kolonnerna förvandlades åter till kompakt, rödlackeradt trä och munkarna återtogo sitt alldagliga utseende, där de artigt och gästfritt bjödo oss te och kringlor. Outgrundlig och vis satt människovännen, den barmhärtige konungasonen af Sakijas stam, och skådade ned öfver förgängelsen vid hans fötter.

Som en kontrast till all denna rikedom satt vid ett gat-

Altarbord med gudabilder i Mangnang-gumpa vid en af öfre Satledsch's bifloder.

hörn en blind åttioåring med en staf i hvardera handen och sjöng sin bettlaresång. Vid hans sida låg en utsvulten hund, hans enda vän i lifvet. Sakijamunis förbarmande kärlek förslog ej att lossa gubben ur ålderdomens och lidandets bojor. Äfven han införlifvades med min skissboks galleri, som ökats betydligt denna minnesrika dag. Men som vanligt kände jag mig blott som en flyktig pilgrim, en vandringsman, som för några korta timmar stigit öfver Taschi-gembes trösklar, en främling och en gäst i Tibets ödsliga dalar och i dess mystiskt tjusande klostersalar.

Solen hade just gått ned, då vi redo hem, men de östra bergens kammar skeno ännu som efter ett snöfall af genomskinligt guld. I sakta porlande vattenarmar skreko vildgässen, samlade till vårens färder, och aftonskuggorna sänkte sig öfver Je-schungs vidsträckta åkerfält.

En gammal blind stafkarl i Taschi gembe.

XXXIII.

Raga-tsangpo och My-tju.

Den 3 april bar det vidare på vägen mot väster förbi trefna byar och små kloster, och åter nå vi Tsangpos strand vid en punkt, där en sviktande repbro är spänd mellan tvenne lösa block vid stränderna, och här forsar vattnet i den smala passagen; floden förblir sedan omkring femtio meter bred, ibland mindre, och hela dalen är smal och hopträngd ofvanför Je-schungs vidgning. Från byn Pusum, där vi lägra, synes i sydväst berget Najala, en af fixpunkterna på Ryders triangulerade karta. Hans och Rawlings expedition rörde sig i denna trakt söder om Tsangpo, och det skulle dröja ännu ett par månader, innan jag första gången kom i beröring med deras route. Man sade, att floden nu under en månads tid stiger något på grund af issmältningen i de högre delarna af dess lopp, fjärran i väster.

Byn Pusum ligger på en brant terrass öfver floden. Gruskäglorna gå ned rakt till stranden, och vid den södra stå branta berg. Hela dalen är trång och mycket rak, och redan från Pusum ser man målet för nästa dagsled, Pinsoling, tronande på sin klippudde likt en gammal riddarborg vid Rhen. Här går det undan för de båtar, som singla utför floden. Någon gång har i

en skrefva vid södra stranden en snödrifva dröjt sig kvar. Ibland är dalen knappt 400 meter bred och stigen löper på branta, obehagliga grussluttningar. En kort sträcka slickar floden branta bergväggen vid vår strand, och vid dess fot löper vägen som en murad trottoar, men längre fram måste vi rida ett stycke i själfva floden, hvars botten består af hård sand. Idel grå och röd granit och svarta skiffrar både i fast fjäll och i gruset. Här är Tsangpo bred som en bassäng, dess vatten mörkgrönt och klart, och på dess blänkande yta glida ljudlösa hvirflar med strömmen ned till den trånga passage, vi nyss lämnat bakom oss. Dalen är nu en kilometer bred och flodens bredd väl 100 meter.

Nästan rakt söder om Tjagha, en by med ett par stenhus i en lund af åldriga pilar, synes på högra stranden Pinsolings kloster och dsong. Floden är helt smal och stränderna fulla af runda granitblock om en meter i diameter, och förutsättningarna för en bro äro alltså för handen. Två mäktiga stenpyramider äro uppförda vid stränderna och innanför dem två mindre. Mellan de förra äro två grofva kättingar spända, fortsättande till fästen i de mindre pyramiderna. Mellan kedjorna spännes ett nätverk af rep likt en hängmatta, i hvars botten smala plankor läggas; på dessa går man och begagnar kedjorna som ledstänger. Men sedan tre år var Pinsolings bro ur bruk, repstumparna hängde som trasor från kedjorna, och den, som vid Tjagha vill öfver till Pinsoling, får gå upp till Ladse-dsong och använda dess färja. Till sommaren skulle man dock sätta bron i godt skick. Jag frågade hur gammal bron var. »Lika gammal som klostret,» svarades det. »Nå, hur gammalt är klostret då?» En byman högg till med »tusen år». Men en annan

trodde, att hans uppgift var öfverdrifven, ty klostret uppgafs vara anlagdt för 250 år sedan af en lama, som hette Jitsyn Tara Nara. Två hundra munkar sades tillhöra Pinsolings kloster, men mer än hälften af dem voro nu ute på språng. En tjänsteman, titulerad »dsabo» från dsong, är bosatt i Tjagha och viserade vårt pass.

Floden var nu som lägst, men skulle under högvattensperioden nå ändå upp till brokedjorna, hvilket föreföll mig osannolikt då dessa, där de äro lägst, äro väl sex meter öfver flodens yta. Äfven under kalla vintrar finnes alltid en ränna öppet vatten i midten. Till Schigatses tvärdal gå båtar på fyra eller fem dagar, men under sommaren på två eller tre, ty då sveper floden med strykande fart genom sin bädd. Man ansåg det mindre farligt att färdas med högvattnet, emedan båtarna då gå klara öfver bankar och block. Äfven uppgafs att endast ytterst sällan människor eller last gå förlorade på floden.

Svarta och mörkvioletta berg resa sig kring byn, här och hvar synas endast strimmor af dem mellan bälten af flygsand; de likna då tigerskinn. Vid en kam i sydväst har en betydande dyn sitt fäste.

Dagordern för den 5 april lydde, att Muhamed Isa med alla de hyrda djuren och bagaget skulle lägra vid den punkt, där Raga-tsangpo utfaller i öfre Brahmaputra. Vi andra följde efter något senare och redo upp på det lilla passet Tsuktjung-tjang, beläget i en utlöpare, som går ända fram till hufvudflodens strand. Ifrån denna punkt är utsikten storartad öfver hufvuddalen med floden, som i ett par armar slingrar sig öfver grus och sand. Därnere syntes ett par karavaner af åsnor, små som prickar, men deras bjällror fyllde dalen med sin klang. Från passet bär stigen hufvudstupa ned till dalbotten, och

extra folk hade behöfts för att bära bagaget, med hvilket hästarna icke kunna klara sig i branterna. I afsnörda flodarmar gick fisken mörk och stor, och här satt Schukkur Ali och metade. Tre meter höga sanddyner äro allmänna och vid deras läsida, den östra, har ofta bildat sig en göl.

Nyfikna damer.

I sydväst öppnar sig en mäktig dalport, i hvars fond branta berg med korta tvärdalar bilda ett vackert perspektiv. Genom denna port kommer Brahmaputra ut till Raga-tsangpos möte, men den sistnämnda floden är här, i sin nedersta del, känd under namnet Dok-tju, under det att hufvudfloden kallas Dam-tju (= Tamtjok). Vid flodmötet syntes inga tält, och Muhamed Isa förklarade

sedan, att han icke velat stanna, eftersom trakten var fullkomligt steril. Vi redo därför vidare upp genom Dok-tjus dal till byn Tangma bestående af tio stenhus; invånarna odla ärter, hvete och korn, som dock ge osäkra skördar.

Jag ville på inga villkor försumma tillfället att se sammanflödet mellan de båda floderna, och jag kom därför öfverens med mitt folk, att vi följande dag skulle gå ned genom Dok-tjus dal till denna punkt. Men härom ville eskorten icke höra talas. Det stod tydligt i passet, att vi icke skulle få gå fram och tillbaka hur som helst, utan bara rakt framåt till Ladak. Sent omsider gåfvo de likväl med sig, under villkor att utfärden icke skulle få ta mer än en dag.

Tidigt på morgonen förde Muhamed Isa båten och årorna ned till floden, under det att rep, stänger, yxor, pålar och proviant bars af några ladakis samma väg som under gårdagen till flodmötet. Kommen till stranden, fann jag båten redan hopsatt och färdig och tog plats jämte en flodkunnig tibetan, hvilken skötte årorna så som om han aldrig gjort annat i sitt lif, men så var han också van att föra sin egen båt mellan stränderna vid Tangma och kände äfven farvattnet nedåt dalen.

Vår färd genom forsarna blef dock både äfventyrlig och spännande. Flodens fall är nämligen ingalunda jämnt, utan förändras liksom trappstegsvis med grunda brusande forsar, omväxlande med djupa lugna bassänger. Från bergssidorna ha små och stora block rasat ned i floden, och ibland ser det ut som om det vore absolut omöjligt att taga sig fram mellan dem. Men roddaren är på sin vakt och vet hur han skall styra båten. Redan på något afstånd höra vi bruset af nästa fors och hålla skarp ut-

kik föröfver. På strandstigen springa några af våra ladakis för att varsko om verkliga faror hota.

I flygande fart rusar båten utför floden. Roddaren sitter tyst med sammanbitna tänder och stadigt fotspjärn och knyter sina valkiga händer så hårdt kring årornas handtag, att hans knogar hvitna. Vi hade redan lyckligt klarat oss genom flera forsar och gledo vackert öfver en lugn bit med mörkgrönt vatten. Då hördes framför oss det varnande bruset af nästa fors, starkare än förr, och där stodo ett par ladakis hojtande och gestikulerande. Jag reste mig i båten och såg att Dok-tju delade sig i två armar, där vattnet skumhvitt vräkte mellan skarpkantiga, svarta block. Stället såg oframkomligt ut, passagerna mellan stenarna voro alltför trånga för båten, hvars botten hvar som helst kunde rifvas upp af försåtligt dolda block; öfver flera af dem hvälfde sig vattnet ljusgrönt i kupor som splittrade sig i skummande stänk därnedanför. »Går det här lyckligt är det bra,» tänkte jag, men lät roddaren hållas. Vi voro redan inne i den strömsugning, som icke tål något motstånd, och allt fortare gledo vi ned mot de båda forsarna. Med ett par kraftiga årtag tvingade roddaren båten in i den vänstra armen. Ladakis stodo häpna på stranden och väntade på vårt skeppsbrott, då de skulle skynda ut i forsen och söka rädda oss. Så törnade vi mot ett första block, men roddaren tvingade ut båten i djupaste strömmen och lät den stjälpa öfver ett litet fall, bortom hvilket vi fingo en törn på andra sidan. Nu vidgar sig farvattnet, men blir också grundare, och hela vägen skrapar båten i botten, dock lyckligtvis blott med kölen och utan att slå läck. Och strömmen är stark nog att skölja oss vidare öfver sten och grus.

Efter en stund förena sig åter de båda armarna och floden blir lugn och djup. Roddaren har icke förändrat en min; nu hjälper han till med årorna. Vi äro ännu vid norra dalsidan, men just i den krök, där floden svänger öfver till den södra, dånar och kokar vattnet vildare än någonsin och här sade till och med den djärfve roddaren

Kringvandrande tiggare med ett snurrande dingeldangel.

ifrån, att det var omöjligt. Man hissnade vid åsynen af det skumhvita vattnet, som bröt sig i forsens tröskel; om en sekund skulle båten tagas af sugningen och alldeles säkert kantra, men i rätta ögonblicket svängde roddaren in vår farkost i en liten vik med motström, och här landade vi. Ladakis hade skyndat dit, drogo upp båten och buro den upp- och nedvänd på axlarna som en

annan gråblå likkista i procession och under sång utmed stranden och satte den åter i vattnet nedanför forsen.

Så singlade vi härligt förbi södra strandens branta klippväggar, där djupet ibland uppgick till 1,60 meter, ibland till föga mer än en fot. Jag har en stör till hands och hjälper till att bära af. Åter föras vi öfver till norra dalsidan och dansa och guppa genom en hel rad af smala, lifvade forsar, där djupet vanligen är tillräckligt. Här och hvar skrapa vi dock i botten, men träkölen parerar stötarna. Nedanför ett jätteblock midt i floden uppkommer en sugande malström, där vi höllo på att fastna. Men allt gick lyckligt och slutligen hamnade vi vid den punkt där Dok-tju tömmer sitt snöborna vatten i Brahmaputras famn.

Bifloden är här delad i två deltaarmar med halfannan meter höga grusstränder. Vid hufvudarmens vänstra strand inslogs en påle, i hvilken ena ändan af ett rep fästades; med den andra rodde jag öfver till högra stranden, där repet angjordes kring en annan påle. Bredden uppgick till 54 meter och sedan mättes på lika stora afstånd och vid elfva punkter flodens djup, som här icke öfversteg 1,03 meter. Vid samma punkter mättes med Lyths strömmätare hastigheten vid ytan, i midten och nära botten. Då man väl känner bredden och medelvärdena på hastigheten och djupet, får man vattenmängden, som nu i Dok-tjus båda armar uppgick till 33 kubikmeter i sekunden.

I flodmötet är Dok-tju strid och brusande, men Brahmaputra långsam, djup och tyst. Dess bredd var 46 meter och största djupet 4,67 meter; bädden är alltså mycket urgröpt och smal, och vattenmängden uppgick till 84 kubikmeter i sekunden, hvadan Tsangpo nu blott

var två och en half gånger större än sin biflod Dok-tju. Den absoluta höjden är här 4,013 meter.

Sedan arbetet var slutfördt, fingo våra vänner Tso Ting Pang och Lava Taschi, på deras egen enträgna begäran, följa mig på en liten roddtur en bit utför hufvudfloden, och så landade vi på en udde, där våra män gjort upp eld och dukat upp hvad huset förmådde, hårdkokta ägg, kallskuret höns och mjölk. I gemytligt och blandadt lag, en svensk bland tibetaner, kineser och ladakis, intogo vi vår sena middag i den mest storslagna och energiskt utskurna natur som kan tänkas. Medan de andra rökte sina pipor och sörplade sitt flottiga te, ritade jag en skiss af den gigantiska port af solid granit, genom hvilken Brahmaputra välter sina vattenmassor på vägen mot öster, mot Dihongs dal och Assams slätter. Vi skulle gärna ha dröjt hur länge som helst och bevittnat hur den omättliga floden under hvarje ögonblick som flyr drar in sin betydande tribut från Dok-tju, men det skymde, vi hade långt hem, fällde ihop båten, lastade den och det öfriga bagaget på hyrda hästar, sutto själfva upp i sadeln och redo uppåt dalen. Liksom så ofta förr öfverraskades vi af mörkret. Framför oss gick Rabsang och höll en tibetan i hvardera handen, och alla tre skrålade det värsta de orkade. Alla voro vid briljant humör, det var friskt och trefligt under de gnistrande stjärnorna, och ackompanjerade af klangen från bjällrorna på kinesernas hästar uppväckte de glada sångerna ett slumrande, gällt klingande eko i bergens salar. Vid ett farligt ställe nära byn, där stigen löper på en berghylla öfver floden, mötte man oss med pappershyktor, och en stund senare hade vi det fridfullt i våra tält efter ett drygt och lärorikt dagsverk.

Sakta stiga vi följande dag mot nordväst upp genom Dok-tjus dal, en hänförande vacker väg, där man oupphörligt vill stanna för att sitta och njuta af det vilda bergsceneriet. Men nu hinner jag icke dröja vid allt; den ena sidan efter den andra i min dagbok måste hoppas öfver, om vi någonsin skola komma till slutet af denna reseskildring, där så många hårda öden och äfventyr ännu vänta oss. Vi rida genom grus och grof sand, den gråa granitens vittringsprodukter, vi passera en rad af korta, branta tvärdalar och flera pittoreskt belägna byar. En af dem, Matjung, har ett härligt läge vid foten af norra dalsidans branta klippor, från hvilka ett ovalt block nedfallit och står som ett jättelikt ägg i sanden, en dekorativ piedestal, väntande sin ryttarstod. Å dess mot öster vettande, af väder och vindar blankpolerade yta är en äkta trikolor målad, hvitt i midten, rödt till vänster och blått till höger, men det är icke Bonvalot eller de Rhins, som lämnat detta minnesmärke, ty i denna trakt har aldrig någon resande varit förut, det är byns invånare som flagga, och vid trikolorens sida synes en annan symbolisk målning, ett hvitt kors i svart fält. Vid byn spegla sig några knubbiga träd i en vattenbassäng. Folket står vid husknutarna och i dörrarna och tittar, medan en man bjuder mina tjänare en dryck tjang ur en träskål. Klippsidorna äro modellerade i underliga formationer; graniten är vertikalt bankad och står som lodräta kulisser i dalen. Ofta passeras mane-kistor — det märks att vi äro i en trakt med många kloster, hela vägen är smyckad med religiösa emblem. Vid hvarje kista delar sig vägen, ty ingen, utom Pembo-sektens anhängare, försummar att gå till vänster därom, i samma led som bönekvarnen svingar. På krönet af flera klippor synas ruinerna efter

murar och torn, man märker att denna dal varit tätare bebodd i flydda tider. På ett par ställen erbjödo skyddade klippskrefvor gästfrihet åt förkrympta enar. Vid norra dalsidan har floden en gång i tiden polerat granitväggens bas och å dess blanka yta äro ett par hällristningar anbringade. Det är konturteckningar af ett par Buddabilder, ganska konstnärligt utförda. Den västra är omgifven af två andra figurer, svagt synliga, och under dem äro allehanda ornamenter, slingor och tecken inhuggna i graniten. Strax ofvanför denna punkt lägra

Buddabild och inskription i granitväggen vid byn Lingö.

vi i byn Lingö i en högst pittoresk och intressant dalvidgning.

En del af Lingös invånare går på sommaren sex eller sju dagsresor mot norr med sina fårhjordar och är alltså till hälften nomader, ty jorden kring Lingö är dålig, och man kan icke lita på skörden. Dok-tju kan här icke korsas utan båt på sommaren, men på vintern fryser floden, dock sällan så hårdt att den bär. Det intressanta med denna dalvidgning är, att den rakt västerifrån kommande Dok-tju, eller Raga-tsangpo, just här förenar sig med vår gamla bekanta My-tju, som förde 15,11 kub.-m. vatten i sekunden. För hela Dok-tju hade vi föregående

dag funnit 33 kub.-m.; alltså utgör skillnaden, eller 18 kub.-m., Raga-tsangpos tillskott, och My-tju är således blott en biflod till Raga. Men å andra sidan faller Dok-tju i flera forsande deltaarmar i My-tju, som ligger djupare i dalbotten och flyter lugnare; från den synpunkten borde den sistnämnda vara hufvudflod; det kan för öfrigt vara en smaksak.

Den 8 april hade vi åter en härlig dag, och klockan 1 visade termometern 11,4° i skuggan. Vi skulle nu göra intim bekantskap med My-tju, en flod om hvilken vi förut endast hört talas; men så mycket bättre kände vi dess österifrån kommande bifloder, som vi korsat på nedresan. Som vanligt byta vi lastdjur i nästan hvarenda by där vi lägra, och Robert lämnar betalningen åt bymännen, så att eskorten icke får tillfälle att hugga för sig, åtminstone icke i vår närvaro. Vanligen färdades karavanen något i förväg, under det att ett par byamän ledsaga mig och lämna upplysningar om trakten.

Strax ofvan Lingö svänga vi in i My-tjus dal, rida mot norr och lämna Raga-tsangpos dal i väster. I själfva hörnet passeras en kolossal blockkägla af granit, rundslipade block, mellan hvilka stigen kryper i sicksack, upp och ned och ibland bildar en trappa, där lastade djur omöjligt kunna komma fram; vi hade därför kallat åtskilliga bönder från byn till hjälp att bära bagaget. Till vänster ha vi floden, bred, djup och långsam, och de nedrasade gråa granitblocken sticka bjärt af mot det mörkgröna vattnet, där hela kolonner af svartryggiga fiskar simma och slå i vattenbrynet. Å en granityta syntes en buddistisk hällristning, delvis utplånad af tiden. Sedan följer den ena mane-kistan efter den andra. I en grotta med svartsotadt hvalftak och en liten skyddsmur af block

håller en smed hus för att vara färdemän till tjänst. Högt på en klippterrass är Gunda-tammo ett litet nunnekloster. Här leder en kedjebro mellan två stympade blockpyramider öfver floden. Den är afsedd endast för fotgängare — ett par sådana gingo just öfver dess sviktande och gungande spann. Floden är djupt inskuren mellan sina

Ena båthalfvan färdig till flodmätning vid Dok-tju (Lingö).

strandterrasser och tvenne band af grön, klar is kvarligga ännu; vattnet har en temperatur af 6,8° klockan 1. Bädden är regelbunden som en kanal. På klippväggen i mynningen af en bidal hade man målat ett ramsvart ansikte af ett par meter i diameter, med ögon, näsa och mun i rödt.

Ju högre upp vi komma, desto oftare påminnas vi om, att vi äro på en helig väg, som leder från tempel

till tempel, en munkarnas klosterväg, en pilgrimernas vallfartsväg, en väg där man oftare än eljes mumlar: »Om mane padme hum.» Än äro stenar och berguddar rödmålade, än äro rösen resta vid vägen, än skorstensformade monument med knippor af vimpelprydda spön, än åter långa mane-kistor, af hvilka en mätte 120 meter i längd.

Tibetaner i Tong.

Ett par enstaka granitblock midt på vägen voro fulla af skriftecken i relief, ett oerhördt arbete. Vi finna också, att vi äro inne på en stor pulsåder, där trafiken är mycket lifligare än vid Tsangpos strand. Oupphörligt möta vi karavaner af jakar och åsnor, ryttare och vandringsmän, munkar, bönder och tiggare. De hälsa alltid artigt, mössan i vänster hand, höger hand i håret och tungan ut och ropa: »lycklig resa, bombo!»

Klara källor porla öfver vägen; dalen smalnar och blir allt mer grandios i kraftig och djärf plastik; graniten upphör och i stället vidtager en finkornig kristallinisk skiffer. I trakten Tong, med flera byar belägna högt öfver floden, lägrade vi nedanför klostret Lung-gandän-gumpa med 21 munkar af gelugpas sekt, och en prior af kanpo grad, som vanligt residerande i klostrets »labrang». Där tittade vi in men föredrogo den briljanta utsikten öfver dalen framför gudabilderna där inne i skumrasket. En del af sitt uppehälle få bröderna af Taschi Lama, men lefva för öfrigt af egna åkrars afkastning, ty klostret äger rätt mycken jord. En blind man, som ej tillhörde brödraskapet, satt som en annan maskin och svängde bönekvarnen för munkarnas räkning och grät öfver sitt hårda öde. Tongs »gova» eller distrikthöfding råder öfver flera andra byar i trakten och lefde som en prins i sitt solida, väl försedda hus.

Den 10 april följde vi My-tju vidare uppåt i den smala dalen, mellan hela rader af mane-kistor, förbi byar och kloster, förut okända. Byarna ligga vanligen strax nedanför bidalarnas mynningar, där man har största utsikt att dra nytta af irrigationsvattnet. En karavan om väl hundra jakar, drifna och beridna af män och kvinnor, hade varit i Tok-djalung och sålt tsamba från Tong, och de hade från den nämnda guldgrufvan i västra Tibet varit på väg i tre månader. De begagna sig därvid af en bergväg, där jakarna finna lämpligt bete, och sålunda sprides jordens afkastning från de lyckligare lottade delarna af landet till nomaderna, som lämna ull, hudar och salt i stället. Efter en kort marsch lägrade vi i Ghe, som har 19 hus. En »angdi» eller musikant filade och gned på ett tvåsträngadt instrument medan hans maka dansade för oss.

Fru Putön, en skönhet i byn Sirtjung.

Här vände eskorten från Schigatse, efter att högtidligen hafva öfverlämnat passet i händerna på fyra nya män, af hvilka Tongs »gova» var den förnämsta. De hade tjänat oss förträffligt och jag gaf dem mycket vackra betyg och

Lama i Tong.

dryckspengar. De voro belåtna och skulle för återstoden af sitt lif läsa böner för min välfärd. Särskildt sympati hyste jag för den ena tibetanen, som förlorat båda sina söner i slaktningen vid Guru; den ena var 23, den andra 25 år, och han förstod icke hvarför de blifvit dödade, de hade ju intet ondt gjort.

Pinglande som ett slädparti där hemma, följde oss den nya eskorten nästa dag uppför My-tju, hvilken bibehåller ungefär samma karaktär som hittills. Granit och skiffer omväxla. Floden brusar nu vanligen, ehuru alltjämt lugna sträckor finnas. I bidalarnas fond synas ofta mäktiga svagt snöklädda bergsmassiv och i deras mynningar byar, alltid med stenhus och åkrar, där endast ärter och korn odlas, sällan hvete. De svarta tält vi någon gång se, tillhöra köpmän på väg till eller från västra Tibet. Öfver biflöden leda ofta broar, flata stenplattor lagda på ett par bjälkar mellan tämligen höga, öfverlutande stenkistor. De religiösa rösena och murarna äro alltjämt talrika; en sådan hade gifvit anledning till uppkomsten af en sanddyn. Änder, dufvor och rapphöns förekomma — de senare kommo oförskylldt att spela en viss roll i Tserings matlagning. Vid byn Sirtjung är befolkningen relativt talrik, och här mötas också flera bidalar och vägar. Bland hopen af skådelystna invånare var en ung kvinna, som såg så ovanligt bra ut, att hon fotograferades på två plåtar. Hon var tjugu år och hette Putön. Höjden vid Sirtjung är 4,177 meter.

Dagen därpå gjorde vi ett besök i det närbelägna klostret Lehlung-gumpa, som har 26 munkar af någon heterodox sekt, ty de erkänna hvarken Tsong Kapa eller Taschi Lama; priorn höll sig innesluten i sin bostad, försänkt i djupt begrundande. En lama och tre invånare i den närbelägna byn Nesar hade dött dagen förut, och våra eskorterande tibetaner varnade oss från att gå upp i klostret för att icke ådraga oss smitta af sjukdomen. Men då vi ändå gingo dit, bådo de att få slippa följa med. Jag vill nu icke upptaga utrymmet med skildringen af detta ödsliga och förfallna kloster, som dock tronar stolt och

kungligt på sin klippspets, tämligen högt upp i en bidal från vänster till My-tju, och från hvars takplatformer man har en ståtlig och orienterande utsikt öfver My-tjus dalgång. Något som vi icke sett förr var en rad af uppstoppade jakar, som trähårda och torra, med horn och klöfvar och hudar i behåll, sutto upphängda i taket af en veranda. Ingen mindes när de blifvit uppsatta på detta sätt, och de sågo verkligen gamla ut, men deras uppgift synes vara densamma som de fyra andekonungarnas och de målade vilddjurens, nämligen att hålla onda andemakter på afstånd.

Lung-gandän-gumpa.

Nedanför klostret står i en rad 24 mane-kistor helt nära hvarandra, liknande en sockengräns på en karta. Och hela vägen uppåt genom den smalnande dalen äro dessa religiösa murar så talrika, att de samfälldt öfverträffa till och med dem vid Leh. Landet blir alltmer högalpint, dalen mera vild och ödslig; vid Lehlung-gumpa funnos dock ännu några träd i en dunge. Slutligen rida vi på en rullstensterrass väl fyrtio meter öfver floden, som nu för det mesta bildar små forsar och porlar helt trefligt mellan nedfallna block. Nära bidalen Kathing hade karavanen lägrat i den trånga dalen alldeles vid My-tjus strand.

Större delen af bagaget hade burits af tibetaner, då några lastdjur ej funnos, och ett hundratal svartingar sutto nu gruppvis vid sina eldar mellan stora block.

Här befunno vi oss på 4,229 meters höjd och hade alltså stigit blott 358 meter från Schigatse där höjden är 3,871 meter. Men luften blef åter svalare och den sista natten hade vi haft 13° kallt.

XXXIV.

Vägen upp till Linga-gumpa.

Dagsmarschen den 13 april förde vidare uppåt genom My-tjus dal, en verklig hålväg, inskuren i fast fjäll af finkornig granit, porfyr och kristallinisk skiffer, ett af de mest storslagna landskap jag någonsin sett. Vi följa högra eller västra flodstranden, öfver hvilken klipporna stå tvärbranta och vilda likt ruinerna af gamla murar och borgar med krenelerade krön. Äfven på vänstra stranden löper en gångstig, som ser högst lifsfarlig ut, i det att den vanligen sväfvar öfver verkliga ättestupor. Från väster öppna sig här och hvar små bidalar, i hvilkas fond man skönjer delar af den lätt snöklädda hufvudkam, från hvilken de komma. Denna kam är dock blott af andra ordningen, ty den utgår mot söder från Transhimalaya och begränsar i väster My-tjus flodområde. Den utskickar mot öster förgreningar af tredje ordningen, mellan hvilka My-tjus västra biflöden flyta. Och från dessa utgå förgreningar af fjärde och femte ordningen; det är som ett träd med sina grenar och kvistar.

Vägen löper som en karnis på rullstensterrassens brant högt öfver floden, som nu öfverallt brusar och forsar mellan nedfallna block i sin djupt och energiskt utskurna ränna. Omedelbart till vänster och öfver oss resa sig

klippväggarna, från hvilka ofta grus och block rasat ned öfver vägen. Ibland äro de färska, ibland har man haft tid att ordna blocken som en täckmur på innersidan och till en barriär på yttersidan. Och ibland passera vi ställen, där när som helst ett nytt ras kan äga rum och där väldiga block tyckas hänga på ett hår och just i begrepp att rulla utför branterna. Hagtornsbuskar frodas i mängd på dessa steniga sluttningar, ofvanför hvilka klippdufvorna hafva sina bon. Och ännu högre upp sväfva örnar på utbredda vingar utmed bergväggarna. Vi äro femtio meter öfver floden, vid hvars stränder här och hvar ännu små åkerlappar få plats; någon gång har en enbuske fått fotfäste i en skrefva.

Alltmer liknar dalen en hålväg, och i fulla drag njuta vi af en ständigt växlande svit af sublima perspektiv. Man kan tro sig färdas fram genom en gotisk katedral och i en pelargång af jättelika, väggfasta kolonner, öfverspända med ett tak af gråa och hvita tältdukar, nämligen molnen, bland hvilka blott här och hvar små fält af ljusblått kronkläde skymta fram.

Den vägvisare, som följer oss i dag, är en stor klassik, en gammal halftokig gubbe, som bara skrattar och pratar i ett gående och ibland tar sig en sväng midt på vägen, lyftande benen, stampande i marken och snurrande rundt, så att hans långa stångpiska står som en svans omkring honom. Han anförtrodde oss, att hans fru var en gammal ilsken och anskrämlig drake, som han längtade att få föra till gamarnas hem — förr skulle han inte få frid i sin koja. Då jag stannade för att rita en skiss, slog gubben sig ned på en sten och plockade ur pälsens gömslen fram sin frukost, som han dukade upp på sanden. Vatten hämtade han i en liten påse, tsamba öste han i

en träskål, blandade till den med vatten, rörde om med pekfingret och sörplade i sig den ena skålen efter den andra. Han hoppades få så mycket dricks pengar, att han kunde unna sig ett godt mål för en gångs skull, då käringen hans inte såg hur han åt. Så fort man tittade på honom, hängde tungan ute som en brandflagga i hans svarta ansikte. Sist slickade han skålen »ren» och gned den med fin sand för att få den torr. Och så vecklade han in sina grunkor i ett knyte, som han noga gömde under ett par stenar. Men då Robert sade honom, att folk funnes i närheten, som sett gömstället, plockade han fram knytet igen, tog sig en längre funderare, rannsakade nejden och hittade på ett annat gömställe. Och sedan satte han sig bredvid mig och räckte ut tungan det värsta han orkade, plirade med sina små grisögon och tog sig en grundlig pris snus. När han gick framför min häst, vände han sig om för hvart hundrade steg och räckte ut tungan åt mig — af pur välvilja och högaktning.

Under en klippudde vid en krök, där vägen är belagd med flata stenar och blott tre meter öfver flodytan, såg man tydliga märken efter högvattnet, som plägar stå en eller två fot högt öfver vägen. Denna kan dock vanligen ändå användas, men om floden stiger ytterligare, anlitas en stig öfver sidobergens utsprång. Vid denna punkt kan floden alltså vara ända till tre eller fyra meter högre än nu och landskapet måste då vara ändå mera imponerande, då hela dalen är fylld af doft dånande och vildt tumlande vattenmassor.

Bortom nunneklostret Döle-gumpa förenar sig med My-tju den västerifrån kommande mäktiga bidalen Lendscho, som högre upp hyser trenne byar. Från denna dal kommer en mycket afsevärd biflod, öfver hvilken en

solid bro i tre spann på fyra stenkistor leder; grofva isband kvarlågo vid stränderna. Och här finna vi två vackra mane-kistor med torn i ändarna, där vanligen sex-uddiga stjärnor äro inhuggna på flata stenar. Ofta stå dessa eviga mane-kistor i långa rader så tätt, att de likna hela tåg af godsvagnar och man nästan väntar att de skola sätta sig i gång mot de heligas boningar. Allt anger här en stor stråkväg, en mäktig pulsåder, som förenar det bofasta folket där nere med högplatåernas nomader. Vägen själf är den största och bäst hållna, jag sett i hela Tibet. Öfver alla bifloder, som på sommaren och hösten skulle kunna afbryta trafiken, leda broar, och där ras ägt rum, skyndar man sig att reparera vägen. Öfverallt passerar man religiösa kummel, murar och vimpelknippen, som påminna de vägfarande om klostrens närhet och att munkarna vänta ett besök och en penning. Ideligen möta vi karavaner, ryttare, bönder och tiggare, hvilka pungslå de köpmän, som äro på hemväg från goda affärer. Flera af dessa tiggare förvandla sig vid tillfälle till stigmän, som göra hemgång i försvarslösa kojor. Men då de möta oss, börja de halta, pusta och jämra sig. På hösten, efter skörden lär trafiken vara mycket lifligare än nu.

Nu smalnar dalen till en sannskyldig korridor, hvars botten helt och hållet fylles af den breda, grunda floden. På högra sidan, som vi alltjämt följa, falla skifferklipporna nästan lodrätt ned i floden, och vägen, lifsfarlig och smal, löper ändå utmed branten som en hylla eller karnis. Här har naturen lagt oöfverstigliga hinder i vägen för tibetanernas vägbyggnadskonst. Hela bagaget har måst bäras förbi denna farliga passage, där man förvånar sig öfver att hästarna kunna ta sig fram, äfven utan bördor. I sprickor och skrefvor i bergväggen har man på ett fyrtital

En vandringsman med strängaspel — och harpa.

meters höjd öfver floden stuckit in flata skifferskifvor, grenar och rötter, som i sin ordning belagts med plankor, stänger och sten, och härigenom uppkommer en ofta ej mer än fotsbred hylla utan spår till bröstvärn och där man får hålla tungan rätt i mun för att icke ta en öfverhalning. Naturligtvis går man till fots denna bit,

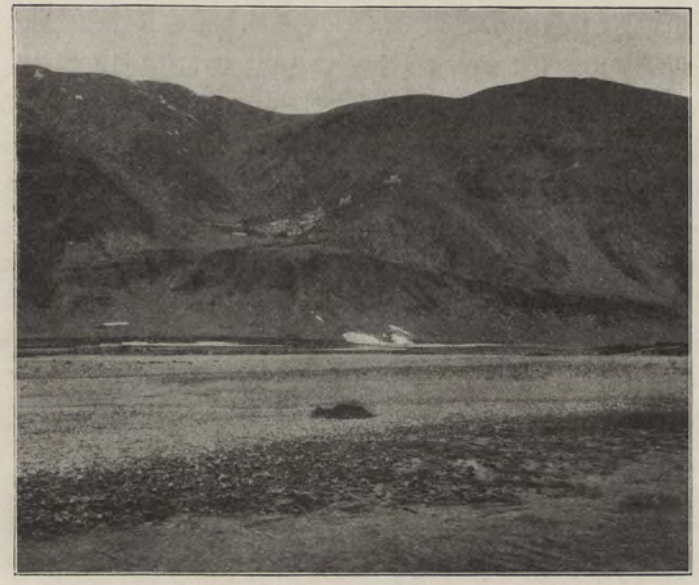

Klostret Linga-gumpa sedt nedifrån dalen.

som kallas Tigu-tang, och lutar sig inåt och stöder sig mot bergväggen. Man drar en suck af lättnad, när man kommer ned på andra sidan och ser den stora dalvidgningen och det viktiga dalmötet vid Linga framför sig.

Ty här förenar sig med My-tju den från öster kommande floden Scha-tju, som högre upp heter Bup-tju och som vi för 2½ månader sedan korsat på dess tjocka is. Den 15 april förde Bup-tju 6,09 kubikmeter i sekunden

och My-tju 6,29 kubikmeter. De voro sålunda i det allra närmaste lika stora, men förhållandet kan naturligtvis växla högst betydligt, beroende af nederbördens fördelning. Höjden är 4,331 meter.

I en kort dalgång i de västra bergen reser sig på en afsats ofvan ett brant terrassfall amfiteatraliskt det stora klostret Linga-gumpa, fantastiskt, tjusande och inbjudande som ett sagoslott, med hvita hus, af hvilka somliga hvila som storkbon på bergspetsar; en rad af mane-kistor visa vägen dit upp, där de fromma, oförvitliga bo i sublim stillhet ofvan byarnas sus och dus och flodernas brus. Nedanför klostret är byn Linga-kok, hvarest vårt läger hade rests ej långt från den punkt, där en stadig bro i tio spann på elfva kistor leder öfver My-tju. Vår ankomst bevittnas af en massa tibetaner, svarta som morianer, smutsiga och trasiga, utan mössor och byxor, tysta och undrande.

Icke ett enda träd synes i trakten; blott där uppe vid klostret finnas ett par. Det nöjet är slut, och nu då våren är inne och knopparna svälla, få vi blott minnas vindens sus i löfrika kronor. Oss vänta stormarnas hårda och klagande sånger i det nakna högfjällets pass. Och med våren var det icke så allvarligt heller, ty vi hade ännu ända till 17° kallt om nätterna.

Följande dag, en söndag, tillbringade jag med Rabsang och Tundup Sonam i klostret så länge dagen räckte. Vi gingo uppför backarna förbi rader af välvårdade manekistor, liknande afbrutna murar med rödmålade skrifttecken, uthuggna ur skifferblock och omgifna med röda ramar. Så kommo vi genom en port i klosterstadens mur och stego allt högre upp mellan ett fyrtiotal gamla och nyare hvita hus, hängande på branterna. Läget

påminner om Hemis kloster i Ladak, men de olika byggnaderna äro mera spridda än där. Flera af dem äro dock obebodda, ty det lär vara brukligt här, att då en lama dött, hans anförvanter komma och göra anspråk på äganderätten till hans hus, slå porten i lås och taga nycklarna med sig. Hans lösörebo tillfaller däremot klostret. Om en nykommen lama spekulerar på det lediga huse', kan han få köpa det af den forne ägarens släktingar; ett prima hus är värdt hundra rupees.

Linga har trettio munkar, af hvilka några följde oss på vår rond, artiga och vänliga som vanligt, aldrig närgångna som munkarna i Kum-bum, hvilket jag besökte 1896. De sade, att klostret lyder under Sekja och att Sekja Lama är deras förnämsta andliga öfverhufvud, som i någon mån bidrager till deras underhåll; eljes äger Linga-gumpa åkerjord, men har på sista tiden gått utför, emedan skördarna under flera år slagit fel. Af Taschi Lama äro de icke alls beroende, och af Tsong Kaba ha de icke en enda bild och erkänna honom icke, hvilket antyder att deras sekt är äldre än hans reformerade kyrka. Men att få någon uppgift på klostrets ålder, var som vanligt omöjligt. Det tyckes ligga i deras intresse att förflytta dess ursprung till den gråaste forntid, hvarifrån inga mänskliga urkunder finnas kvar. Abboten, Jimba Taschi, sades dock känna åldern, som står upptecknad i någon gammal klosterkrönika. Tyvärr var han icke hemma; han hade begifvit sig till trakten Kumna i norr för att taga reda på ett röfvarband, som förra året plundrade honom på allt han hade och röfvade hans karavandjur.

I djupet under klosterstaden är en ravin med bäck och på dess andra sida en sluttning af svart skiffer, där man i

krithvita kvartsstycken lagt ut de heliga sex stafvelserna, som i alla väder ligga där och ropa ut mot himlen den eviga sanningen: Om mane padme hum.

En trappa af skifferskifvor leder upp till »doptja», en öppen med stenplattor belagd torgplatform, där de religiösa spelen äga rum under festdagarna. I dess midt står den vanliga standarmasten, men något bröstvärn har den ej, och man bör icke gå dit sedan det är mörkt, ty på de fria sidorna gapa bottenlösa ättestupor. Här hade munkarna bredt ut mattor och dynor och bjödo på te, och härifrån njöto vi en stund af den härliga utsikten öfver dalen, de båda flodernas sammanflöde, de spridda byarna och åkerfältens rutor. Fjärran i öster, i fonden af Bup-tjus dal, afteckna sig de mäktiga berg, där vi vandrade på vägen från Ngangtse-tso.

Vid torgplatsens södra sida är ingången till den förnämsta tempelsalen (dukang), som i alla kloster befinner sig i ett rödmåladt stenhus. Vi stiga in, stanna, se oss omkring, fängslade af den underliga mystiken, ehuru vi sett denna samma syn så många gånger förut — med obetydliga variationer. Jag slår mig ned på en divan och tror mig förflyttad till ett museum, öfverfylldt af multnande troféer och segerfanor, där mellan kolonnerna det ogenomträngliga mörkret gapar kring väggarna, där hela rader af trummor, gongonger, bönecylindrar och basuner stå uppställda. Salen är mörkare än vanligt, men gudabilderna belysas starkt genom fönster i taket; de tyckas resa sig ur mörkret kring deras piedestaler upp i högre rymders förklarande ljus. Framför dem skrida munkarna tysta som vålnader och skuggor, sysslande med offerkärlen. En underligt mystisk stämning! Vi ha förirrat oss in i en grotta, där tomtar och andeväsen smyga omkring!

Och hela tiden är denna grotta uppfylld af de på divanerna sittande munkarnas högmässosång, sjungen i rytmiska vågor, stigande och fallande, lik böljornas gång och likt vågornas sång emot stranden. De sjunga unisont och följas åt obrottsligt, utan att anstränga sig, men otroligt fort. Där äro gubbar med sprucken stämma och män i sin ålders fulla kraft, där äro ynglingar och gossar med klara och ungdomliga röster. Det är som ljudet af hästar, som hastigt trafva öfver en oändligt lång träbro; munkarna klappa i händerna, alla på en gång, då är det som om

Linga-gumpa uppifrån.

hästarna kommit ut på en stenlagd gata; men i nästa ögonblick äro de på bron igen och konsonanterna trilla som ärter monotont från deras läppar. Tid efter annan höjer sig en bas ur sorlet och utropar: »laså, laså» (en tacksägelseformel). Under en kort paus bjudes te. Och så bär det af igen. Ingen extas, ingen öfverilning, takten ökas ej, det går i samma jämna, hastiga traf hela tiden. Några böcker hafva de icke, de kunna sina läxor utantill. Dock tyckes rytmens tjusning på sätt och vis draga dem bort från begreppet tid och rum, de låta icke störa sig, de trafva vidare öfver den bro, som leder till gudarnas hem och

Nirvana. Och så klappa de i händerna och litanians vågor gunga vidare, och då vi gå ut igen, höra vi sången dö bort bakom oss som surret i en bikupa.

Vi besökte ännu några salar, där jag antecknade gudabildernas namn, och till sist återstodo två klosterbyggnader på en skarp klippkam. Den första hette Tjörigunkang och hade ett kyffe fullt med svärd, bössor, trummor, masker, tigerskinn och annat skräp. Ytterst på udden reser sig ett kubiskt hus kalladt Pesu. Det är på tre sidor omgifvet af en platformgång utan balustrad, och afgrunden gapar här djupare än eljes. Här stannade jag en god stund och ritade ett panorama, men vädret var allt annat än behagligt, och tid efter annan insveptes bergen i snöyra. Ändå har man svårt att lämna denna terrass. Där nere i djupet synas de platta taken ej större än frimärken. Än skimrande som silfverband, än dunkla, beroende på den skiftande belysningen, skynda de båda floderna till hvarandras möte. Då kommer jag att tänka på det underliga i att jordens högsta och mest storartade bergland, som kraftigare än allt annat borde imponera på människosinnet, hos tibetanerna icke förmått framlocka en högre och ädlare religionsform än denna trånga, begränsade, dogmatiska lamaism. Låt vara att den för mer än tusen år sedan blifvit importerad från Indien och justerad till den så kallade nordliga buddismen, men den trifdes dock förträffligt i Tibet. Man tycker att den urgamla Bon-religionen med sin vidlyftiga demonologi och vidskepelse och sina i alla berg och sjöar och i luften huserande andemakter nästan borde passa bättre, men vi ha ju också funnit, att många af dess element adopterats af lamaismen. En härlig utsikt hafva Lingas munkar i hvarje fall öfver en konstnärligt ut-

skulpterad bit af jorden; från sina fönstergluggar och takplatformer se de hur vintern breder sitt hvita täcke öfver bergen och binder floderna, hur vårsolen gjuter sitt guld i dalarna, hur sommaren framlockar det nya friska gräset, och hur förhöstens regn skölja bergssluttningarna och komma floderna att svälla.

Nu gå vi in i Pesu-templets vestibul och uppför två branta och kolmörka trappstegar, där man skulle bryta nacken af sig, om man vore oförsiktig; de voro också betydligt höga, som om ej själfva berget varit högt nog! I ett mindre kyffe kämpade en smörlampas låga fåfängt mot mörkret och kastade ett matt sken på några gudabilder. Pesu är den egentliga gudasalen med otaliga småbilder af metall, gamla, konstnärligt gjorda och säkert mycket värdefulla. Några bilder voro medelstora. Jag stod framför altarraden och såg på gudarna. I taket hängde »tankas» och långa, smala sidenskärp i brokiga färger. Till höger var den lilla salen mörk, men till vänster var en glugg, hvars lucka stod och gnällde och slog i blåsten. Framför gudarna en rad af skålar med korn, hvete, majskolfvar och vatten. Jag frågade den munk, som följt mig hit upp, hur lång tid gudarna behöfde för att äta upp allt det där; han svarade leende och undvikande, att skålarna alltid måste stå fulla. Men vid inträdet i salen hade jag märkt några råttor, som hastigt försvunno i dunklet. Hvilken blodig ironi, hvilken bild af fåfänglighet och religiös humbug! Tänk er den tjänande brodern, som just varit uppe i Pesu och fyllt skålarna, läst sina dagliga böner, gått nedför stegarna och stängt igen porten efter sig, och råttorna, som komma fram ur sina gömslen sedan det blifvit tyst! De hoppa upp på altarbordet och slå sig ned på bakbenen och svansen kring

offerskålarna och kalasa på gudarnas nektar och ambrosia!

Hvarför kunde jag icke få köpa några af dessa rara bilder? Nej, munken visar mig en liten etikett, fastbunden med en tåt kring hvarje bild. Hvarje föremål bland klostrets religiösa mobilier har sitt nummer och motsvarande nummer i en inventarielista öfver dem. Vanligen utnämnes priorn blott för ett visst antal år, och då han lämnar sin tjänst, öfverantvardar han listan till sin efterträdares kontroll. Om då något föremål fattas, är han ansvarig därför och måste ersätta dess värde.

En munk kom upp med te åt Rabsang och Tundup, som slogo sig ned i den yttre vestibulen. Jag stod ensam kvar och stirrade på gudarna, liksom hypnotiserad af deras leende förgyllda anleten, deras välmående isterhakor och deras svängda ögonbryn. Då inträffade plötsligt något underbart. Deras drag förändrades och de vände alla hufvudet och blicken mot mig! En obehaglig, mystisk känsla fick makt med mig; voro de förolämpade af min brist på grannlagenhet? Nej, i nästa ögonblick vände de åter på hufvudet och blickade rakt fram i väggen. Ack, det var blott en tempelflagga, som af draget från gluggen vände sig så, att skuggorna på deras ansikten förflyttades och framkallade en förnimmelse af rörelse.

Hela Linga är ett verkligt spökslott, men Pesu var mest spöklikt af allt. Där skymtade stora tempeltrummor och grinande masker fram ur skymningen, som andeväsen, och där klagade vinden och pep i alla gluggar och hål. Äfven en nervstark karl skulle bli mörkrädd, om han en blåsig höstnatt, då halfmånen tittade in genom gluggarna på gudarna, blefve tvungen att ensam vistas i denna guda-

sal. Han skulle ligga där med återhållen andedräkt och lyssna till alla ljud och knäppningar. Då porten där nere slog emot sin tröskel, skulle han tro, att någon kom in i vestibulen; då det torra virket i stegarna knäppte och knakade af den sjunkande nattkylan, skulle han tro, att den okände sakta smög sig uppför trappan, och då takvimplarna fladdrade i vinden, skulle han höra, hur den okände med tassande steg nalkades salen och i nästa ögonblick skulle stå lutad öfver honom. Och råttorna, som kilade öfver golfvet, och fönsterluckorna, som stodo och gnällde och slogo i sina hakar, och vinden, som hvisslade och pep i gluggar och taklister, skulle uppskrämma hans fantasi och komma honom att räkna minuterna till dagbräckningen. Sedan gudarna vändt hufvudet mot mig, hade jag klart för mig, att jag icke ville vara i den mannens kläder, utan hellre sofva i mitt tält där nere på slätten.

XXXV.

I mörker inmurade munkar.

Vi hade hört talas om en lama, som sedan tre år lefde inmurad i en håla i klosterdalen ofvanför Linga, och ehuru jag visste, att jag aldrig kunde få se vare sig munken eller det inre af hans hemska boning, ville jag icke försumma att vallfärda dit upp och åtminstone utifrån få kasta en blick på hans bostad.

Den 16 april, på dagen 1½ år sedan jag lämnade Stockholm, rådde dystert och blåsigt väder med tätt snöfall och ogenomträngliga moln. Vi redo upp till Linga, förbi dess rader af präktiga tjortens, lämnade de sista dormitorierna bakom oss, sågo en gammal trädstam, målad i hvitt och rödt, passerade en liten göl med klart källvatten, nu tunt isbelagdt, och en mane-kista med flaggstång, och voro så uppe vid det lilla klostret Samde-puk, byggdt vid själfva spetsen af en utlöpare mellan tvenne bidalar. Det är ett annex eller en filial af Linga, och har endast fyra bröder, som alla artigt mötte mig vid ingången.

Det inre är liksom det yttre en miniatyr af allt hvad vi förut sett i den vägen. Dukang hade endast tre kolonner och en enda divan för de fyra munkarna, som gemensamt läsa mässan, en rad af nio medelstora bönecylindrar, som medelst läderremmar försättas i rotation, en böne-

trumma och en gongong, två masker med diadem af dödskallar och en rad af gudabilder, bland hvilka märktes Tjenresi i många upplagor och Sekja Kångma eller Sekjas öfverste abbot.

Sedan gå vi några steg åt SV öfver en skifferhäll, vid hvars fot ett par stenkojor äro omgifna af bråte och ris till bränsle; »där går hunden med sitt ödsliga skall.» I Samde-pu-pe rymdes ett par små tempelkyffen med altarbord af lera. I det ena några medelstora gudabilder och ett par hafssnäckor, och framför dem glödde rökelsen på en stenplatta, ej i stickor som vanligt, utan i pulver, lagdt i en tunn, starkt bruten sicksacklinje, som antändes i ena ändan och glöder undan till den andra; i det inre kyffet var en bild af Lovun med två ljus framför och en hylla med skrifter kallade Tjöna. Hvita vertikala fåror i rappningen hade uppkommit af sipprande regnvatten och i taket fladdrade kadakhs och draperier af draget från gluggarna, som öppnats för att skingra mörkret. Här voro råttorna mera ogenerade än i Pesus spökslott.

Strax bredvid, helt nära bergsfoten, är den koja, »dupkang», där eremiten framlefver sina dagar och år. Den är byggd öfver en källa, som framkväller i midten af dess enda rum, hvilket är fyrkantigt, och sades hafva fem stegs sida, eller fyra meter i kvadrat. Man kunde däraf draga den slutsatsen, att murarna äro mycket tjocka. De äro också solidt byggda och kompakta utan en enda fönsterglugg. Dörröppningen är helt smal och trädörren stängd och låst, men detta är icke nog, ty framför dörren hade man rest en mur af stora stenblock och med mindre stenar fyllt ut äfven de minsta mellanrum mellan dem. Af dörren syntes alltså icke ett spår. Men vid sidan af ingången finnes en helt liten glugg eller tunnel, genom

hvilken eremitens föda skjutes in. Den dager, som kan inkomma genom den långa smala gluggrännan, måste vara minimal, ty den är sekundär, i det att kojans fasad är kringgärdad med en mur, inneslutande en liten förgård, hvilken endast får beträdas af den af de fyra munkarna, som dagligen bringar enslingen hans föda. Från

Lama med trähandske.

det platta låga taket reser sig också en liten skorsten, ty hvar sjätte dag kokar enslingen te, och två gånger i månaden skjutas några kvistar och pinnar in genom gluggen till bränsle. Äfven genom denna skorsten kan en svag dager tränga in, och tack vare dessa båda hål förnyas luften i kryptan.

»Hvad heter den lama, som nu är inmurad i hålan?» frågade jag.

»Han har intet namn, och äfven om vi kände det,

skulle vi aldrig få nämna det. Vi kalla honom blott Lama Rinpotje.»[1]

»Hvarifrån har han kommit?»

»Han är född i Ngor i Naktsang.»

»Har han några släktingar?»

»Det veta vi ej, och om han har några, så veta de ej, att han är här.»

Ung lama.

»Hur länge har han lefvat i mörkret?»

»Nu är det tre år sedan han gick in.»

»Och hur länge skall han stanna där?»

»Tills han dör.»

»Får han aldrig komma ut i dagsljuset dessförinnan?»

»Nej, han har heligt aflagt det strängaste af alla löften, nämligen det, att icke träda ut ur hålan annat än som död.»

[1] Enligt Köppen betyder Lama = quo nemo est superior, »en som icke har någon öfver sig». Och rinpotje betyder = stort värde, klenod, juvel, helighet.

»Hur gammal är han?»

»Hans ålder känna vi icke, men han såg ut att vara omkring fyrtio år.»

»Nå, men hur bär han sig åt, om han blir sjuk, kan han icke då få hjälp?»

»Nej, han får aldrig meddela sig med någon. Blir han sjuk, måste han tåligt afvakta sitt tillfrisknande — eller döden.»

»Ni får alltså aldrig veta hur han befinner sig?»

»Icke förr än han dör. Hvarje dag skjutes en skål tsamba in i gluggen och hvar sjätte dag ett stycke te och smör; på natten tager han dem och sätter tillbaka den tomma skålen, som vi fylla till nästa dagsmål. Men om vi en dag skulle finna, att skålen står orörd i gluggen, skulle vi förstå, att det stod illa till med den inmurade. Skulle han icke heller nästa dag hafva rört tsamban, skulle våra farhågor ökas. Och om sex dagar förgått utan att han rört födan, skulle vi anse honom död och bryta upp ingången.»

»Har sådant händt förr här?»

»Ja, för tre år sedan dog i denna håla en lama, som tillbringat tolf år i dess inre. Och för 15 år sedan dog här en lama, som hade lefvat fyrtio år i hålan och som tog mörkret vid tjugu års ålder. I Tsong hörde bombo väl talas om den lama, som i Lung-gandän-gumpas eremithåla lefvat i 69 år fullkomligt afstängd från världen och ljuset?»

»Finns det alldeles ingen möjlighet för den inmurade att tala med den munk, som sätter in tsambaskålen i gluggen? Det finns ju intet vittne, som kan kontrollera att allt går riktigt till.»

»Något sådant skulle aldrig kunna och aldrig få ske,» svarade min sagesman leende. »Ty munken därutanför

skulle draga evig fördömelse öfver sig själf, om han med läpparna i gluggen sökte tala med den inneslutne; och denne skulle bryta förtrollningen öfver sig själf, om han talade från hålans inre. Om han därinne nu skulle tala, så skulle de tre år han redan har bakom sig icke längre räknas honom till förtjänst, och något sådant utsätter han sig icke för. Men om en lama i Linga eller Samde-puk insjuknar farligt, så står det honom fritt, att på en pappersslapp beskrifva sitt lidande och den hjälp, han behöfver, samt lägga lappen i den tsambaskål, som skjutes in i hålan. Den inmurade läser då böner öfver den sjuke, och om denne tror på deras kraft och under tiden icke nyttjar ohöfviskt tal, så hjälper Lama Rinpotjes förböner redan inom två dagar och den sjuke tillfrisknar. Något skriftligt meddelande lämnar den inmurade däremot aldrig ifrån sig.»

»Vi äro nu blott på ett par stegs afstånd från honom; hör han icke hvad vi säga, eller åtminstone att någon talar utanför grottan?»

»Nej, ljudet förmår icke tränga ditin, murarna äro för tjocka; och äfven om så vore fallet, skulle han icke lägga märke därtill, ty han är försjunken i djupt begrundande, han tillhör icke världen, han sitter sannolikt dag och natt hopkrupen i ett hörn och läser böner utantill eller ur de heliga böcker han har med sig därinne.»

»Då måste han ändå ha så mycket ljus, att han ser att läsa?»

»Ja, en liten smörlampa står framför ett par gudabilder på ett utsprång i grottans vägg och dess sken är tillräckligt. När den lampan slocknar, är det kolmörkt därinne.»

Uppfylld af underliga tankar, tog jag farväl af munkarna och gick långsamt ned denna samma väg, där den inmurade vandrat blott en gång i sitt lif. Framför oss ha vi den härliga utsikten som aldrig får tjusa hans ögon. Och nedkommen till lägret, kunde jag icke se uppåt klosterdalen utan att tänka på den olycklige, som dväljes däruppe i sin mörka håla.

Fattig, namnlös, känd af ingen, kom han till Linga, där han hört att en grottboning stod ledig, och meddelade munkarna att han aflagt det bindande löftet, att för alltid gå in i mörkret. Då hans sista dag i denna fåfängliga värld var inne, gjorde sig alla Lingas munkar i ordning och följde honom under tystnad i procession, högtidlig och långsam som ett begrafningsfölje, upp till hans graf i hålan, hvars port skulle stängas för återstoden af hans lif. Jag tyckte mig se detta underliga tåg framför mig, munkarna i sina röda togor, tysta, allvarliga, framåtlutade, stirrande i marken, gående långsamt steg för steg, liksom för att låta enslingen njuta så länge som möjligt af solen och ljuset. Voro de gripna af beundran för hans oerhörda själsstyrka, i jämförelse med hvilken allt annat, jag kan tänka mig, och äfven en fara, som medför en oundviklig död, föreföll obetydligt! Ty så vidt jag kan finna måste det fordras mindre själsstyrka hos hjälten, som likt Hirosé, täpper inloppet till Port Arthurs hamn och vet att han blir skjuten från batterierna öfver honom, än hos munken, som låter begrafva sig lefvande i mörkret för 40 eller — 69 år! I förra fallet är lidandet kort och äran oförgänglig, i det senare förblir offret lika okändt efter döden som förut, och lidandet är oändligt långsamt och kan endast bäras af ett tålamod, om hvars omfång vi icke kunna göra oss ett begrepp.

Helt visst följde munkarna honom med samma hänsyn och medlidande, som prästen hyser för brottslingen på vägen till afrättsplatsen. Hvad tänkte han själf under sin sista vandring på jorden? Den vandringen göra vi alla, men utan att veta när den är inne. Han visste det, och han visste, att solen aldrig mer skulle värma hans skuldror och för hans blickar framkalla dagrar och skuggor i de skyhöga berg, som omgåfvo hans väntande graf.

Nu äro de framme och grafvens port står på vid gafvel. De stiga in, de breda en trasmatta i ett hörn, de ordna gudabilderna, och de heliga böckerna läggas på sin plats; i ett hörn sättes en träställning, liknande de armstolar, i hvilka barn få lära sig att gå och som han icke behöfver använda förrän döden kommer på besök. De slå sig ned och läsa några böner, ej de vanliga dödsbönerna, nej andra, om lifvet och förklaringens ljus i Nirvana. De resa sig åter och taga ett sista farväl, och så gå de ut och slå dörren i lås. Då är han ensam däri-nne och skall aldrig mer höra ljudet af en mänsklig stämma, blott af sin egen, men då han läser sina böner, skall ingen finnas som lyssnar.

Hvad tänkte han, sedan de andra gått och sedan ett kort och ihåligt eko dött bort efter det ljud, som uppkom då dörren slöts för sista gången och för att blott åter öppnas för hans lik? Kanske något i samma stil som Frödings strof:

»Här får själen lössa det sista bandet,
som vid lifvet och jorden band;
här går vägen fram till det skumma landet
till det eviga intets land.»

Han hör hur bröderna med spett och störar flytta fram de tunga blocken till dörren, lyfta dem upp på hvarandra

i flerdubbla lag och fylla alla mellanrum med mindre stenar och skärfvor. Alldeles mörkt är det icke, ty dörren är sprucken och från dess öfre kant tittar dagern in. Men muren därutanför växer. Till slut är blott ett litet hål kvar däruppe, genom hvilket något ljus slipper in. Blir han då förtviflad, rusar han upp, står han med händerna mot dörren och söker att med blicken uppfånga en sista skymt af solen, som i nästa ögonblick för alltid slocknar för hans syn? Ingen vet och ingen skall någonsin få veta det; icke ens munkarna, som varit med och bommat till ingången om honom, kunde svara på min fråga. Men han är dock intet annat än en människa, och han såg hur en passande stenflisa för alltid tilltäppte det hål, genom hvilket ett sista återsken af dagen trängde in. Och då hade han mörkret framför sig, och vände han sig om, möttes han af ett ändå ogenomträngligare mörker.

Han gissar att de andra gått ned till Samde-puk och Linga. Hur skall han själf tillbringa sin afton? Inte behöfver han genast börja att läsa sina heliga böcker, han har tiden framför sig, kanske fyrtio år. Han sätter sig på mattan och lutar hufvudet mot väggen — o tid, hur oändligt lång måste denna första afton förefalla honom! Då stå ännu alla minnen klara för hans blick. Han minns den granna utsikten öfver dalen med My-tjus och Bup-tjus strömmar, Lingas tempelfasader och Pesus murar på sin klippa. Han minns de jättestora bokstäfverna i kvartsit: Om mane padme hum, och han mumlar halft i dröm de heliga stafvelserna, men blott ett svagt eko ger svar. Han väntar och lyss och lyssnar till sina minnens röster, han undrar, om den första natten snart är inne, men mörkare än det är kan det icke bli i hans fängelse-

håla, hans graf. Öfverväldigad af själsspänning, trött och matt somnar han i ett hörn.

Då han vaknar, känner han sig hungrig, kryper fram till rännan, sticker ut sin hand och finner skålen med tsamba. Från källan får han vatten och äter sitt mål, och då han slutat, ställer han skålen tillbaka i gluggen. Med korslagda ben och radbandet i händerna sitter han och rabblar böner. En dag finner han te och smör i skålen och några kvistar. Han trefvar med händerna och finner sitt eldstål och fnöske och gör upp en liten eld under tekannan. I skenet af dess lågor ser han åter grottans inre och tänder lampan framför gudabilderna och börjar sedan läsa i böckerna; men elden slocknar, och först om sex dagar får han åter te.

Och dagarna gå och så kommer hösten med sina regn; han hör dem ej, men tror sig märka att hålans stenväggar bli fuktigare än förr. Det förefaller honom oändligt länge sedan han sist såg solen och dagsljuset. Och åren gå och hans minne förslappas och omtöcknas. Han har läst de böcker, han hade med sig, om och om igen, och han blir likgiltig för dem och sitter i sitt hörn och mumlar deras innehåll utantill. Maskinmässigt leker han med kulorna i sitt radband och omedvetet sträcker han handen efter tsambaskålen. Kryper han utmed väggarna och stryker han med handen öfver de kalla stenarna för att finna en spricka, genom hvilken dagsljus silar in? Nej, han minns knappt hur det var därute på solbelysta vägar. Hur förtvifladt långsamt tiden går! Blott i sömnen finner han glömska af sin olyckliga tillvaro och befrielse från nuets gränslöshet. Och han tänker: hvad betyder ett kort jordelif i mörker mot evigheters evighet i strålande ljus! Vistelsen i mörkret är blott en

förberedelse därtill. Han är fjärran från världen och dess frestelser, han störes icke ens af ljuset och de föremål, som belysas däraf; ensam genom nätter och år söker den grubblande munken svaret på lifvets gåta och på dödens och tror att han skall uppstå i en härligare tillvarelseform, då pröfvotiden är förbi. Han tror det ju, och däraf förklaras hans eljes ofattliga själsstyrka.

Det är svårt att tänka sig de förvandlingar, laman genomgår under nya årtionden i hålans mörker. Hans syn måste förslappas, kanske slockna alldeles. Hans muskler atrofieras, hans sinnen omtöcknas allt mer och mer. Någon längtan efter ljuset tyckes icke förfölja honom som en fix idé, som slutligen kunde föra honom på andra tankar, ty då ägde han ju alltid frihet att med en sotad sticka på ett af böckernas blad skrifva ned sitt beslut att afbryta pröfvotiden och återvända till ljuset. Han behöfver ju blott lägga en sådan lapp i den tomma tsambaskålen. Men något sådant fall kände munkarna icke till. De visste blott att den lama, som varit inmurad i 69 år, sett solen innan han dog, och jag hade från munkar, som då voro närvarande i Tong, hört, att han skrifvit sin önskan att få komma ut. Han var då hopkrumpen och liten som ett barn, hans kropp bestod mest af ben och skinn, som var ljusgrått och liknade pergament. Hans ögon hade förlorat sin färg och voro ljusa och blinda. Håret hängde omkring honom som oordnade tilltrasslade testar och var krithvitt. Han bar ett tunt, ovårdadt skägg, och hade på hela tiden hvarken tvättat sig eller skurit sina naglar. På kroppen hade han knappt en trasa kvar, sedan hans dräkt multnat och förintats af tiden och aldrig förnyats. Af de munkar, som för 69 år sedan följt honom till hålan, fanns ingen kvar. Själf var han då helt ung,

men hans jämnåriga hade dött bort och nya generationer af munkar hade vandrat genom klostergångarna. Han var alltså i hög grad en främling för alla, och han hade knappt kommit ut i solljuset, förrän han dog.

För fantasien finnes fritt spelrum vid analyseringen af den inmurade munkens själstillstånd, ty vi veta intet därom. Waddell och Landon, som deltogo i Younghusbands expedition till Lhasa och besökte Nyang-tö-ki-pus eremitgrottor, berätta, att de munkar, som där gått in i mörkret för alltid, dessförinnan genomgått kortare isoleringsprof, det första på sex månader, det andra på tre år och nittiotre dagar, och att man kunde märka på dem, som hade det andra profvet bakom sig, att de i intellektuellt hänseende stodo lägre än andra munkar. Det fall, de båda engelsmännen beskrifvit, synes dock vara något mindre strängt än det jag såg och hörde i Linga, ty i Nyang-tö-ki-pus grottor knackade den uppassande laman på en stenplatta, hvarmed den lilla ingången hölls sluten, och vid detta tecken sträckte den inmurade laman ut sin hand efter födan, hvarpå han åter drog igen stenluckan, men han såg åtminstone under en kort minut hvarje dag en strimma af solljuset. På detta sätt hade de lefvande begrafda tillbringat några och tjugu år i de fall, som skildras af Waddell och Landon. Waddell, som är en grundlig kännare af lamaismen, anser att bruket att för lifstid låta mura in sig blott är en imitation af den rena indiska buddismens bud om en periodisk försakelse af världen, som har självpröfning och ernåendet af större klarhet i dunkla frågor till ändamål. Medlet har, enligt honom, af tibetanerna gjorts till hufvudsak.

Utan tvifvel är denna uppfattning riktig, men den är icke uttömmande. Låt vara att den blifvande ere-

miten i religiöst vurmeri fattat sitt beslut att begrafvas lefvande. Men har han någonsin gjort sig reda för hvad det betyder? Om han förslappas och förfäas i hålan, måste också hans energi och beslutsamhet vekna och hvad som vid inträdet föreföll honom eftersträfvansvärdt efter hand bli allt mera likgiltigt. Men detta är icke händelsen, ty han står fast vid sitt beslut och hans energi förblir oböjd. Han måste alltså ha en bergfast tro och en orubblig öfvertygelse, hvilken sättes på så mycket hårdare prof som han hela tiden är ensam, och i hans grotta får ingen annan än döden komma på besök. Möjligen blir han småningom ett offer för självsuggestion, så att hans längtan efter den sista timmen i grottans långa natt öfvergår till en känsla af att ständigt stå inför det ögonblick, då tidens timglas runnit ut. För honom måste tidsbegreppet försvinna och grafvens mörker förefalla som en sekund i evigheten. De hjälpmedel, han förut haft att bestämma och minnas tidens gång, existera icke längre. Växlingen mellan vinter och sommar, natt och dag, märker han blott på den fallande och stigande temperaturen i grottan. Han minns att flera regntider gått förbi, kanske det förefaller honom som om de följde hvarandra hastigt och tätt, medan han själf fördunklas i tålamodets enformighet. Oss synes det ofattligt att han icke blir galen, att han icke ropar efter ljus, att han icke rusar upp och i vild förtviflan slår och sargar sitt hufvud blodigt mot skarpa stenar i väggarna, tills han förblöder och befrias genom att taga sitt eget lif.

Han väntar tåligt på döden, men döden kan dröja i ännu tio eller tjugu år. Allt svagare blir minnet af världen och lifvet därute; han har längesedan glömt morgonens ljus i öster och de gyllne skyarna i solnedgången, och när han stirrar uppåt, möter hans slocknande blick

inga tindrande stjärnor i natten utan endast hålans svarta tak. Men ändtligen, sedan långa år förrunnit i mörkret, blir det en gång plötsligt strålande ljust omkring honom — det är när döden kommer och bjuder honom handen och leder honom ut. Och döden behöfver icke vänta, locka eller tubba, det är laman, som väntat och längtat efter sin enda, välkomne gäst och befriare. Om hans medvetande varit klart, har han dessförinnan tagit under armarna den lilla träställning, som låter honom dö i samma heliga ställning, i hvilken vi återfinna Budda på alla de tusentals bilder af honom, som möta vår blick under vandringen genom Tibets klostertempel.

Då tsamba-skålen, som i så många år dagligen blifvit fylld, ändtligen står orörd och de sex dagarna gått, brytes hålan upp och klostrets abbot sätter sig hos den döde och läser böner, under det alla de andra i fem eller sex dagar läsa i dukangsalen. Därpå iklädes han en hvit dräkt och en hufvudbonad kallad »ringa» och brännes å båle. Askan hopsamlas, blandas med lera, formas till en liten pyramid och insättes i en tjorten. Lingas munkar sade mig, att då en vanlig lama dör, skäres han sönder och gifves åt fåglarna, och detta handtverk utföres här af fem lamas, som, ehuru de tillhöra klostret och i dukang få läsa mässan och dricka te med de andra, betraktas som orena och icke få äta med de öfriga bröderna. De anlitas också då nomader i trakten dött, men då är det stärbhusets skyldighet att förse dem med hästar och svara för att den dödes tillhörigheter bli deras egendom.

I dagar och veckor kunde jag icke förjaga bilden af Lama Rinpotje, utanför hvars håla vi stått och talat. Och än mindre af hans företrädare, som lefvat där i fyrtio år. Jag tyckte mig höra de ekande stötarna i snäckhornen,

som kallade munkarna till själamässa öfver den döde. Jag tänkte mig en allegorisk tafla öfver grottan, där laman, hopsjunken och trasig, sitter och sträcker ut sina vissnade händer mot döden, som vänlig och leende liksom dödskallemaskerna i templet räcker honom sin ena hand och håller en lysande lampa i den andra. Dess sken faller på åldriga och möglade böcker och på torftigheten i tålamodets boning. Men munkens drag äro förklarade af ett återsken från Nirvanas ljus, och glömsk af sitt eviga om mane padme hum, som i decennier genljudit mot hålans väggar, uppstämmer han, då trumpetstötarna smattra från klostertaket, en segersång, som påminner om följande strof ur ett annat folks gudasagor:

Hell er, I gudar,
Valhalla söner!
Jorden försvinner. Till asarnas fest
gjallarhorn budar,
salighet kröner
skönt som en guldhjälm den kommande gäst.

Bymän i Govo.

XXXVI.

Öfver Tjang-la-Pod-la.

Tre dagar hade vi uppehållit oss vid Lingas kloster, då vi den 17 april fortsatte mot nordväst i den trånga My-tju-dalen, hvars vattenmängd nu åter minskats betydligt. Utrymmet förbjuder mig att utförligt skildra denna underbart vackra väg och dess vilda pittoreska natur. Just i Lingas vidgning ha vi lämnat flera vägar bakom oss, som fortsätta inåt bergen mot väster och öster och förgrena sig till talrika byar, hvilkas namn och approximativa läge jag alltid antecknade. Nu aftager däremot

trafiken högst betydligt, men vid sidorna af den ödestig vi följa stå alltjämt talrika mane-kistor och andra religiösa vägmärken.

Vi rida på högra strandens ofta tvärbranta sluttningar; i djupet under oss forsar floden mest hela vägen; stigen är ofta riskabel, isynnerhet om ens ridhäst icke är säker på fötterna. Roberts lilla brunröda unghäst från Ngangtsetso stod på näsan, så att ryttaren flög på hufvudet i backen. Om han rullat utför branten, hade han varit förlorad, men lyckligtvis föll han inåt.

I mynningen af den lilla bidalen Langmar-pu lägrade vi i byn Langmar med några spridda hus.

Alltjämt ha vi hyrda djur, nu äfven jakar, men karavanfördelningen är dock densamma som förr. Sonam Tsering och Guffaru kommendera sina underafdelningar, Tserings lag bryter sist upp och går sist till ro, Muhamed Isa leder det hela och får massage om kvällarna af ett par särskilda män, af hvilka Rehim Ali är den ena. Ännu vankas tjang, det ganska oskyldiga, men upplifvande ölet, och ibland lägereldarnas sångarelag tar Tsering som vanligt första priset. Han roar mig obeskrifligt, han »sjunger» som en gammal ko, eller på sin höjd som en sprucken tempeltrumma; oupphörligt går det sönder, och han gör de mest ogenerade öfverhalningar. Men han tror, att det är vackert och att alla de andra njuta däraf, och man hör på afstånd hur tårarna stå honom i ögonen. Ibland gör han en paus och förklarar sångens innebörd och tar sig på samma gång en klunk, och så bär det af igen. När alla de andra sofva och det blifvit tyst i lägret, medan blott flodens brus höres och då och då en skällande hund, ljuder ännu Tserings spruckna stämma, »darrande och skär», mellan bergen.

Följande dag närmade vi oss åter en bit Transhimalayas hufvudkam, ty åt detta håll föras vi till min stora öfverraskning och glädje. Alltjämt förhärskar granit, i hvilken erosionen utskurit dalarnas vilda former; vägen är skaplig, men mycket stenig; vid flodens båda stränder ligga nu öfverallt smala isband, mellan hvilka det vårgröna vattnet fyller dalen med genljudet af sin enformiga kalla oro; ett slags enar kallade »pama» göra med sin djupa grönska ofta godt i de gråa grusbackarna.

I denna trakt kallas floden Langmar-tsangpo, men är intet annat än My-tjus öfre lopp. Den bildas af Ke-tsangpo från norr och Govo-tsangpo från väster. Den förra, som i sitt öfre lopp heter Ogorung-tsangpo, kommer från Transhimalayas hufvudvattendelare och är därför att betrakta såsom hufvudflod. Till dess källa sades det vara en och en half dagsresa från dalmötet. På Govos vänstra strand frodas verklig småskog af pamabuskar, och öfver floden leder en tillförlitlig bro i tre spann. Öfver denna går den viktiga pulsåder till Tok-djalung, som blifvit omnämnd i det föregående. Hjordar af jakar och får beta i sluttningarna och ringformiga fårfållor påminna om lifvet i Tjang-tang. Ett stycke högre upp korsa vi Govo-tsangpo, som här till hälften var isbetäckt; källor och bäckar från sidodalarna bilda ofta dekorativa iskaskader. Floden lär på sommaren vara så mäktig, att den ingenstädes kan korsas. Både i norr och söder synas snötäckta berg.

I byn Govo, där vi lägra och som har sju stenhus, odlas korn, som ger medelmåttig skörd. Men invånarna äro oberoende häraf, ty de äga äfven får, getter och jakar, med hvilka de på sommaren gå norrut. Govo är den sista by där jordbruk idkas, och vi befinna oss alltså här på

gränsen mellan jordbruk och boskapsskötsel och också mellan stenhus och svarta tält.

Det är alltså på tiden att titta in i en vanlig tibetansk stenkoja, bebodd af en bärgad och välmående familj. Husets murar äro af otuktad och orappad gråsten, men jordfyllning hindrar vinden från att blåsa tvärs igenom. Från en labyrint af murar och en mark, som är så tätt beströdd med små runda block, att man sällan får ner foten mellan dem, utan måste balansera sig fram, kommer man in på ett par smärre gårdar, där getter och kalfvar hållas. Inom en tredje inhägnad stod en väfstol, där en halfnaken, kopparbrun kvinna arbetade, och inom en fjärde satt en gubbe och kvistade och klöf pamabuskarnas stammar.

Från den sista gården träda vi in i ett halfmörkt rum med jordgolf och i taket två hål för röken att gå ut och dagern att komma in; taket består af bjälkar och tvärlagda grenar och ris, allt betäckt med jord och flata stenar — det måtte droppa bra här när det regnar. Här satt en gumma och räknade sina »mane» på ett radband af porslinspärlor.

Nästa rum är köket, husets samlingsrum och pièce de résistance. Vid en framskjuten mur står spiseln af sten med runda svartrandade hål för grytor och tekannor af bränd lera. En stor lergryta öfver elden innehöll korn, som torrbrännes och ätes; en pinne med styfva läderlappar i ena änden snurras med flata händerna bland kornet för att få det jämnt rostadt. Det smakade förträffligt.

Vi gingo omkring och snokade bland husgerådet och uppgjorde en inventarielista både på svenska och tibetanska. Där funnos många olika kärl af järn, lera och trä för olika ändamål, en stor träslef, en tesil af järnbleck,

en järnsked, en skyffel att uttaga aska ur ugnen, en eldtång af järn, en så kallad thagma, eller ett järnblad insatt i en träbit, liknande en hopfälld pennknif och använd till att renskrapa nyväfdt tyg. En stor lerkruka var fylld med »tjang»; ett litet kubiskt mått, indeladt i fyra rum medelst smala korsväggar, begagnas till att mäta den skördade säden. I en djup träkopp pulvriseras tegelteet med en gurkformig sten. Ett knifblad med skaft i båda ändarna

Ung tibetan.

användes vid beredningen och garfningen af hudar. Under det ena rökfånget fanns en liten eldstad på golfvet för öppen eld, och öfver den stod en trefot af järn. En stor säck stod fylld med tsamba, ett par fårmagar innehöllo smör och fett; på ett slags pinnhylla hade man uppradat en massa fårfötter, nu dammiga och smutsiga; de begagnas först sedan de blifvit flera månader gamla som ingrediens i en soppa, hvilken för öfrigt kokas på tsamba. I påsar och pungar förvarades te, salt och tobak.

För öfrigt märktes en del religiösa föremål, offerskålar, rökelsepinnar och små gudafodral; vidare hemväfda tyger i packor, brokiga band, som sys på pälsar och stöflar, knifvar, yxor och svärd samt spjut, som sades användas till att träda upp röfvare och tjufvar på. En blåsbälg, ett par säckar torr gödsel till bränsle, korgar, handkvarnar att mala kornet, bestående af två runda flata stenar med ett handtag i den öfre. En oljelampa och en kanna att förvara oljan i. En cylinderformig balja med järnband omkring stod fylld med vatten. I ett hörn lågo högar af pälsar och klädesplagg och vid väggen syntes ett par oordnade sofplatser.

I ett inre förrådsrum förvarades massor af proviant i säckar, korn, grönfoder af ärter och stora köttstycken. Hit hade tre unga kvinnor och en skara barn af rädsla tagit sin tillflykt; vi beviljade dem fritt aftåg, och de smögo sig ut stortjutande, som om alla husets knifvar suttit i halsen på dem. I rummet fanns också en våg, bestående af en rundskuren staf med en stenvikt i ena ändan och en skål af torrt jakskinn i den andra. I ett inre kyffe förvarades halm. Mellan de olika rummen äro höga, obekväma trätrösklar och på taket de vanliga plymerna af spöknippen, som beskydda huset mot onda andeväsen. Efter denna inspektion tittade vi in i eskortens tält, där en eld glödde i en sönderslagen lerkruka under trefoten med grytan. Röken går ut genom den aflånga springan mellan de båda hälfter, hvaraf tältet består. Tältets ägare sutto just och skrefvo rapporter till myndigheterna i Schigatse med underrättelse om att vi voro på rätt väg. För öfrigt åto de middag, bestående af fårkött, ett halft år gammalt, torrt och hårdt; det får icke komma i ringaste beröring med elden. En af dem satt och skar stycken däraf och delade

ut till kamraterna. Om honom fingo vi veta, att han i tjugu år varit lama i Lung-gandäns kloster i Tong, men för några år sedan blifvit utstött ur brödraskapet, emedan han älskade en kvinna. Han talade själf om det, så det var nog sant.

På morgonen den 20 april rapporterades Roberts lilla rödbruna häst död. Hans kullerbytta härom dagen såg ut som ett varsel; han dog vid midnatt, knall och fall, fet och frodig. I otäcka blockkäglor rida vi ständigt mot allt högre regioner, men dalen öppnar sig och de relativa höjderna aftaga. Ehuru det lilla som är kvar af floden forsar och skummar, tilltager isen i mäktighet och betäcker slutligen det mesta af dess ränna, men under istaken hör man vattnet porla, klinga och klunka. Saftiga mossor kanta stränderna, utsikten vidgas och hela landskapets habitus blir mera högalpin. Inom muren af en fårfålla sutto tio män, alla beväpnade med bössor, försedda med gula och röda flaggor på gaffelns ena arm; de kunde lika gärna vara stråtröfvare som något annat. Tunga moln svepa öfver kammarna, och i ett nu fylles dalen af isande snöyra, men den varar icke länge.

Sista biten var otäck; idel block och grus, som man dock bitvis kunde undvika genom att rida på flodens is. Lägerplatsen heter Tjomo-sumdo, ett dalmöte i ödslig nejd; men eskorten hade också lagat att några jakar burit halm och korn hit upp för våra djur.

Ofvanför denna punkt måste man rida på isen, som var hal och hård efter 15° köld på natten. Trakten är dock ingalunda obebodd, på flera ställen syntes jakar och betande får, tillhörande nomader på vandring mot norr, eller köpmän kommande från Tok-djalung. Vid ett par svarta tält höll man just på med att packa ihop till dagens

marsch; de hade en mängd getter med röda lappar fastbundna vid öronen.

Ett stycke högre upp reser sig vid högra dalsidan en lodrät klippa, i hvars vägg två grottor gapa som svarta munnar. Den nedre är ingången till en vertikal gång i berget, som leder till den öfre, där en berömd eremit har sin ensliga boning. Den öfre gluggen är försedd med en till hälften naturlig altan, fullhängd med vimplar, stänger och band. Utanför den nedre finnas mane-kummel och långa girlandformiga snören med brokiga bönetrasor, en bönemast och en metallgud i en nisch i bergväggen.

Vi bundo våra hästar där nere vid isbandet och gingo upp till den nedre grottans mynning. Här mötte oss två unga nunnor från Kirong (nära Nepals gräns) och ett par tiggarmunkar från Nepal, af hvilka den ena talade hindustani, så att Robert kunde samtala med honom. De båda kvinnorna voro riktigt vackra, välväxta, brynta af solen och liknande zigenarkvinnor; deras ögon voro stora och svarta och skiftade som sammet, håret likaledes svart, deladt öfver hjässan och fallande i ymniga vågor öfver skuldrorna; de voro klädda i röda trasor och buro tibetanska stöflar, prydda med röda band. Glada och vänliga, talade de med den mest mjuka och sympatiska stämma och voro icke det minsta rädda. Under ett sotsvärtadt hvalf i grottans stora vestibul, kringgärdad med en liten mur och en palisad af pamakvistar och delvis förhängd med ett skynke, var deras enkla boning, där vi tittade in. Ett par trasmattor voro deras nattläger, och öfver elden kokade deras tekanna. Den ene mannen hade tjock fläta och röd lamadräkt, den andre var klädd i fårskinnspäls och hade inte klippt sig under det här

Ingången till grottan ofvanför Tjomo-sumdo.

århundradet. Deras bostad befann sig i en högre afsats i grottan.

Alla fyra hade kommit hit i höstas och inväntade nu den varma årstiden för att gå till Lhasa och sedan hem. Under tiden tjäna de frivilligt de båda heliga eremiter, som dväljas i berget, förtjäna däraf sitt uppehälle

Den frusna älfven ofvanför Tjomo-sumdo. (Robert talar med Taschi, som bär stora fotografiapparaten på ryggen.)

och samla meriter i sin ordens anda. Då de åter begifva sig ut på vandring, finnas alltid andra tjänande bröder och systrar, som äro villiga att intaga deras plats.

En delvis naturlig, delvis med stenplattor lagd, vänstervriden spiraltrappa leder upp till grottans högre regioner. Till en början är den mörk, men det ljusnar, då vi nalkas en glugg i klippväggen. Här och hvar äro

vimpelstänger insatta och de heliga stafvelserna inhuggna. Från gluggen svänger trappgången tvärbrant upp åt höger; halkar man här på blanka berghällen, så trillar man ned rakt i nunnornas kök, som ofvanifrån synes liksom i botten af en brunn. Gången slutar vid en punkt, hvarifrån en liten stentrappa leder till en med ett skiffertak täckt golfglugg, genom hvilken man, om man skjuter undan flaket, kommer upp i den större grottsal, hvars mynning vi sågo nedifrån dalen. Men så långt ville de fyra tjänande bröderna och systrarna icke släppa oss.

I denna öfre grotta, Tjomo-taka, dväljes sedan sju år den hundraårige enstöringen Gunsang Ngurbu, som i trakten har stort anseende för helighet. Gunsang betyder eremit, och Ngurbu är ett mycket vanligt namn, som betyder ädelsten. Hvar sjunde dag sätta de tjänande tsamba, vatten, te och bränsle på trappan under skifferluckan, och allt hämtas in af gubben själf, som icke får tala med andra människor, bara med gudarna. Genom ett kikhål under luckan kunde jag se en stor tjorten gjord af sten och lera, samt några målade gudabilder på grottans väggar. Bakom tjorten och tyvärr osynlig satt lilla gubben själf hopkrupen i en nisch i väggen och mumlade böner; tid efter annan hördes han blåsa i ett snäckhorn.

Jag föreslog att vi skulle lyfta bort luckan och gå in i den öfre grottan, men det ville man icke för något guld i världen vara med på. Det skulle störa den gamles meditation och afbryta hans eremittermin. Och gubben var för resten litet tokig och skulle ta emot oss med stenkastning. I jämförelse med Lingas inmurade munk måste eremiten Ngurbu föra en idyllisk tillvaro, ty han ser dalen, solen och yrsnön, och han ser stjärnorna

tindra därute; men tråkigt måtte han i alla fall ha. I en annan grotta, vägg i vägg med Ngurbus, bor en annan eremit, men de ha aldrig träffats och veta icke af hvarandra. De få icke äta kött, men tsamba och te gifves dem af kringboende nomader och af färdemän, som fara vägen fram.

Efter detta lilla intermezzo korsa vi åter flodens is och fortsätta uppåt genom det eviga gruset. Framför oss aftecknar Tjang-la-Pod-la sin flacka hvälfning, och utan alltför stora ansträngningar togo vi stigningen genom isande blåst rakt emot. Uppe vid röset kunde jag icke börja de vanliga observationerna, förrän händerna blifvit upptinade vid en argol-eld. I allmänhet är utsikten begränsad och flack och föga orienterande. Men åt det håll, hvarifrån vi kommit, synas de djupt inskurna dalarna, och vi tycka oss stå högre än de kammar, som begränsa dem. Höjden uppgick till 5,573 meter. Tjang betyder norr eller nordland, Pod eller Pö betyder Tibet, d. v. s. det egentliga, hufvudsakligen af bofast folk bebodda landet. Tjang-la-Pod-la betyder alltså ett pass beläget mellan nomadernas platåland i norr och landet, som äger aflopp till hafvet, i söder, och just i denna egenskap af en gränsbarriär mellan båda är Transhimalaya af så utomordentligt stor betydelse. Därför finns det många pass, som kallas Tjang-la-Pod-la; hur ofta sade de mig icke att hvad ett pass än heter i och för sig, så är det alltid ett Tjang-la-Pod-la, så fort det ligger på vattendelaren mellan de afloppslösa bäckena i norr och Tsangpos flodområde i söder. Emellertid hade vi nu för andra gången korsat Transhimalaya i ett pass, beläget 71 kilometer väster om Sela-la och varit i tillfälle konstatera hur Nien-tschen-tang-las mäktiga bergs-

kedja fortsätter ända hit. Allt lifligare blef nu min önskan att få följa den steg för steg mot väster.

Efter att ha lägrat strax nordväst om passet, där nattkölden sjönk till — 23°, redo vi den 22 april ytterst långsamt utför i Schak-tju-älfvens dalgång, som efter hand blir allt bredare, omgifven af flacka, afrundade berg, där fast fjäll är sällsynt. I ett tag ha vi förflyttat oss från den labyrint af berg, som genomskäres af My-tjus regnmättade flöden, till platålandets vidder, och lägga åter märke till att Transhimalaya äfven i klimatiskt hänseende är en utomordentligt viktig gränsbarriär.

Lapsen-tari är en kub af jordkokor, i hvars midt en knippa vimpelspön blifvit insatt, och därifrån utgå vimpelsnören till andra spön. Från denna punkt har man en ståtlig utsikt öfver platålandet och dess krans af berg, och i N 55° V se vi åter Targo-gangri, mera majestätiskt, isoleradt och dominerande, än då vi sågo det från Ngangtse-tso, inbäddadt bland moln och omgifvet af andra, förvillande berg.

Just vid märket ha vi passerat ett sista, skymmande hörn, då hela massivet med ens framträder, bländande, silfverhvitt och grant, lysande som en fyrbåk öfver högslättens haf, bjärt och skarpt tecknadt mot en himmel af renaste azur, klädt i en skrud af snöfält och blåskimrande is. Märket är sålunda rest vid den punkt, där vandrare från Schigatse-hållet först få syn på det heliga berget, en anblick, inför hvilken också vår förare blottade sitt hufvud och mumlade böner. Ett par pilgrimer, som vi redan sett vid eremitens grotta, stannade också och gjorde upp en liten eld, i hvilken de strödde välluktande pulver, ett rökoffer åt Targo-gangris gudar. I söder och sydväst sträcker sig en jämnhög kedja af brunvioletta berg med

snöstrimmor, glänsande i solen; det är en del af Transhimalaya.

Medan vi sutto här, kom en liten handelskaravan, hvars ledare sade sig vara på väg till Penla-buk, på västra sidan af Dangra-jum-tso, en mötesplats för guldsökare och ullhandlare. På Kjangdams slätt, där vildåsnor voro allmänna, bildade våra tält en verklig liten by, omgifven af ett sextiotal nomader från trakten.

Första lägret nordväst om Tjang-la-Pod-la.

På aftonen infann sig eskorten från Ghe och förklarade, att den nu, eftersom vi befunno oss i Largäps distrikt, lydande under Labrang, skulle återvända hem och öfverlämna oss i händerna på nya bevakningsmän. Dessa voro fem, alla till åren komna, och deras chef var en liten darrhändt gubbe, som sluddrade på målet. Sedan Ghe-männen, längtade tillbaka till sina varmare byar, i hård storm brutit upp följande morgon, talade vi förstånd med de nya. Deras afsikt var att föra oss öfver passet Scha-la (Transhimalaya!) i sydväst, där Targo-tsangpo, vid hvars strand vi tillbringade dagen, har sina källor. Enligt Nain Sings karta strömmar denna flod öster

om Targo-gangri och utfaller i Dangra-tso, såsom de här kalla den heliga sjön. Men Nain Sing har aldrig varit där, och jag ville gärna få en öfverblick af landets geografi; därför gjorde vi nu upp att fortsätta mot NV och visade gubbarna, att nästa ort, som stod omnämnd i Schigatse-passet, var Raga-tasam; att två vägar leda dit, den ena öfver Scha-la, den andra, med en nordlig krök, till Targo-gangri, och att vi valt den senare; att passet förbjöd oss att besöka Lhasa, Gjangtse och Sekja-gumpa, men ej innehöll ett ord om vägen till Dangra-jum-tso, och att de därför hade att rätta och packa sig efter våra önskningar. Gubben undrade och funderade och sammankallade sina trogna till krigsråd, och hans tält fylldes snart af svarta, barhufvade män i gråa fårskinnspälsar. Sedan fortsattes rådplägningen i Muhamed Isas tält, och efter några betänkligheter gingo de in på våra förslag, om vi ville betala dem en tenga i stället för en half per jak dagligen. Jag var glad åt hoppet att under de följande dagarna komma det heliga berget allt närmare, att se dess fina detaljer framträda allt tydligare, se det bland moln och i solsken, se det försvinna bakom kullar och dyka fram igen, ståtligt som ett slagskepp i skummande sjö och med höga hvita vågor kring bogen, eller snarare som ett skepp på platålandets haf med alla segel uppe. Väl utsatte vi oss för risker genom att ignorera passet, men här gällde det geografiska upptäckter, och då fingo alla hänsyn vika.

Vegadagen, den 24 april, hade vi hård motvind och kallt och Targo-gangri försvann till hälften bland moln. Eskorterad af gubben och fyra andra ryttare, så lika hvarandra, som om de gjutits i samma form, och alla med gaffelbössor på ryggen, red jag utmed Targo-tsangpos strand i den smalnande dal, som ytterst långsamt, för

ögat omärkligt, faller mot sjön. Till slut blir dalen så trång, att hela dess botten är fylld af iskakor och vägen lämnar därför floden till vänster och går upp öfver flacka kullar, mellan hvilka vi korsa en hel rad af små bi-

Largäp-nomad.

flöden. Svarta tält, betande tama jakar, stenfållor för får, vildåsnor och milliarder jordråttor påminna om lifvet i Tjang-tang. Vildjaken förekommer däremot icke alls i denna trakt. Den befjädrade världen representeras af korpar, vildänder och en och annan småfågel. Då vi

hamnade vid Bumnak-tju, en höger-biälf till Targo-tsangpo, möttes vi af hela vår talrika eskort, hälsande med tungorna och glada och godmodiga att skåda i sitt långa, svarta och ovårdade hår, små gråa pälsar och slitna stöflar.

Den 25 april redo vi öfver det lilla passet Ting-la (5,108 m.); vid dess fot står en välvårdad mane-kista, prydd med en jakskalle, i hvars panna en böneformel skurits mellan hornen. Från passets höjd aftecknar sig Targo-gangri i förstorad skala, såsom en rad af eviga snötoppar. Hela landet ser ut som ett haf i stark dyning, och Targo-gangri liknar en skumhvit bränning mot en kust. En stund senare stodo bergets toppar skarpt hvita mot en bakgrund af blåsvarta molnväggar; de två högsta, en tvillingtopp, hade formen af ett tibetanskt tält på två stänger.

Vårt läger i dalen Kokbo räknade icke mindre än elfva tält, ty vi hade nu ett fyrtiotal följeslagare af alla åldrar och minst hundra jakar. Emellanåt ombyttes bördorna på jakarna midt under marschen för att spara dem. När karavanen rörde sig öfver de afrundade kullarna, liknade den en hel nomadstam på vandring. De flesta af våra tibetaner redo jakar eller hästar.

Vi hade gjort en kort dagsmarsch, och jag hade godt om tid att gå omkring och aflägga visit i alla tälten och se hur de hade det. Öfverallt sutto de och drucko te och åto tsamba, som för dem är lifvets högsta njutning och nöje. I midten brinner gödselelden mellan tre stenar, och det är säkerligen tältets form, som ger anledning till det starka draget; någon rök samlas icke därinne, ty den går villigt ut genom kamspringan. Rundtomkring stå kittlar, tekannor och träkoppar. Närmast väggarna ligger en otrolig mängd saker, mest proviant. Sadlar och seldon äro ord-

nade på en rad utanför tältet. Då jag inträder, resa de sig alla, men jag ber dem sitta och lugnt fortsätta sitt mål, under det att jag tar plats på en kornsäck nära ingången. Alla ha högra armen naken, många båda armarna, och öfverkroppen är bar till midjan, sedan pälsen åkt ned bakpå ryggen. De äro kopparbruna och betäckta med ett lager af smuts, men väl växta, kraftfullt, manligt

Largäp-nomad.

och harmoniskt byggda. En af dem, tältlagets kock, häller i te åt alla, men hvar och en plockar fram sin egen skinnpåse och tar ur den en nypa tsamba, som han lägger i teet. Och dessemellan äta de kött, antingen rått eller kokadt i grytan. Allt går lugnt och sansadt till, man hör inga hårda ord, intet gräl eller bråk, de äro idel vänner och ha det riktigt trefligt efter dagens marsch, de prata, resonera och skratta. Tack vare sina dammgömmor till peruker likna de indianer, men de flesta

ha också stångpiska, som dock till största delen består af flätade snören med hvita benringar och små gudafodral af silfver med ett par turkoser i locket. Somliga af dem ha lindat stångpiskan kring hjässan, bildande besynnerliga hufvudbonader, ödemarkens kronor och diadem.

I ett annat tält hade man slutat middagen och de flesta »kuverten» stodo tomma. Där satt en man med en syl och lagade sina trasiga stöflar, en annan sydde fast remmarna på sin sadel, medan en tredje låg på rygg, med benen korslagda, armarna under hufvudet, och snarkade med öfvertygelse i sin middagslur. I fågelperspektiv såg han komisk ut, med näsborrar så stora, att jordråttorna kunnat gå galet, om de fått se dem. En fryntlig yngling röker sin kinesiska middagspipa, medan hans granne ifrigt och försiktigt söker efter misstänkta inhyseshjon i sin päls.

Jag ritade af flera af dem utan att väcka ringaste oro; de tycktes tvärtom roade af seanserna och gapskrattade, då de fingo se sina konterfej, i hvilkas kanter de ofta satte dekorativa aftryck af sina smöriga tummar. De bådo blott att få veta, hvarför jag ville rita af dem och hvarför jag behöfde veta deras namn och ålder. Sympatiska, artiga och vänliga voro de alla, och jag trifdes godt i deras sällskap.

Kom så en tiggarlama och tittade in; han var på väg till Kajlas och blef också afritad i förbifarten, till de andras obeskrifliga förnöjelse. Han bar en lans med svart tofs och röda lappar, en handtrumma, ett antilophorn, som han sade sig använda till försvar mot arga hundar, ett slags blåsbasun af människoben, som vid begagnandet sättes i ena mungipan, och själf var han mycket

road att bli föremål för all denna uppmärksamhet, hvilken han använde som introduktion till nomaderna och deras gifmildhet.

Tiggarlama med flöjt och trumma af människoben och människoskalle.

Illustrationer i förra delen.

På särskilda blad.

I färgtryck:

Västtibetanska kvinnor i festdräkt (Kjangrang, Transhimalaya) . . . 288
Tsong Kapas bild i Namgjal-lhakangs tempelsal, Taschi-lunpo . . . 440
"Låt dina portar upp, du minnenas höga tempelsal." — En munk öppnar portarna till den femte storlamans grafkor i Taschi-lunpo . . 464
Altarbord med gudabilder i Mangnang-gumpa vid en af öfre Satledsch's bifloder 592

I svarttryck:

Lord Minto, vicekonung af Indien . . . . . (mot titeln)
Simla 9
Viceregal Lodge 17
Lady Minto och författaren på terrasserna utanför Viceregal Lodge . 32
Maharadjans palats i Srinagar 33
En af broarna i Srinagar 41
Pratab Sing, Maharadja af Kaschmir och Jammu 48
Vägen upp till Baltal 64
Två munkar samt Kyrkomusiken i Lama-juru 68
Stoliczkas och Dalgleishs grafvar i Leh 92
Muhamed Isa, Tsering och Adul pröfva ett vadställe vid Pamsal . . 120
Muhamed Isas kummel vid läger VIII 136
En nattlig färd öfver den upprörda Jeschil-köl 164
En hemsk natt på sjön 169
Rehim Ali hjälper mig att hala upp båten på stranden 172
Två stora vargar väntade oss på stranden 180
Förberedelser till middagen vid läger XLI 224
Räddningslöst förlorad 232
Den ursinniga tjuren rusar öfver Rehim Ali 253
Jag slet af mig baschliken för att distrahera jaken 256
"Hvad äro ni för ena?" 292
Rabsang och Taschi draga mig genom stormen öfver sjön 328

Hladje Tsering och hans sekreterare 344
Utsikt mot sydost från Ta-la samt Kedjebro öfver Brahmaputra . . 384
Den förste Taschi Lamas graf 408
Röda galleriet, sedt från gården 416
Taschi-lunpo med tre af de fem grafvarna 417
Taschi-lunpo 424
Ett antal munkar dricka te på festspelens gård 431
Öfre altanen kring festspelens gård 432
Taschi Lamas dagliga hörn i Labrang 448
Namgjal-lhakang med Tsong Kapas bild i midten 456
Schigatse stad 472
Åskådare vid festligheterna i Schigatse samt Pilgrimer och borgare . 475
Upptågsmakare från Nepal på besök i min trädgård 476
Målskjutning till häst 480
Två "tjorten" på en terrass i Taschi-lunpo 481
Nepalesiska pappershästar 488
En del af Taschi-lunpos kloster 496
Schigatse-dsong 533
Portalen vid den tredje Taschi Lamas grafkor 544
Hertig Kung Guschuk, Taschi Lamas yngre broder 548
Förf. ritar af Kung Guschuks fru 552
Taschi Lamas yngsta bror och hans tjänare 552
Kung Guschuks hustru och hennes tjänarinnor 556
Östra uppgången till Taschi-lunpo 557
En klostergränd i Taschi-lunpo 560
Fru Putön, en skönhet i byn Sirtjung 608
En vandringsman med strängaspel — och harpa 616
Ingången till grottan ofvanför Tjomo-sumdo 648

Kartor:

Den nyaste kartan öfver Tibet 3
Karta öfver Tibet . . . . . (i slutet af delen).

Bilder i texten:

Sir Francis Younghusband 13
Öfverste J. R. Dunlop Smith 25
Madrasin Manuel, min kock 32
Min eskort 45
Alexander Robert från Lahore 48
Utanför hotellet i Srinagar 49
Vid uppbrottet 51
En amatör, fotograferad af en annan amatör 51
Uppbrottet från Ganderbal 58
Kargil 64
"Tjorten" i Lama-jurus kloster 65
Sumto-dalen nedanför Lama-juru 69

Bron öfver Indus vid Altji 69
Konungarnas af Ladak palats i Leh 73
En förnäm lama i Leh samt Radjan af Stogh, Ladaks siste exkonung 89
Klostret Tikse 97
Vägen upp till Tjang-la, sedd från Singrul 101
Sultak 104
Drugub 105
Den gamle Hiraman 109
Lunkar, med vägen upp till Marsimik-la 113
Spanglung 117
Lägereld i Spanglungs dal 120
Vårt läger vid Pamsal 121
Fyra af mina tjänare vid Pamsal 125
En del af karavanen korsar Tjang-tjenmos flod 126
Pobrangs och Tankses byäldste, Sampul och Tjenmo 133
I snön NO om Tjang-lung-jogma 137
Några af våra hästar 148
Några af de lejda männen från Tankse 149
Författaren och tre af hans reskamrater 152
Den stora fläckiga hästen från Jarkent 153
Bikom Sing, Manuel och valparna framför mitt tält 155
Ganpat Sing 156
Lägret XV på västra stranden af Lake Lighten 161
Vid västra stranden af Jeschil-köl 175
Vi gräfva upp Deasy's kistor 189
Pul-tso från väster 192
En bränslesäck tömmes framför ladakis tält 201
Männens ringmur af proviantsäckar 209
I sterilt, öppet land 216
Våra tält vid lägret XLI 224
Eftermiddagste 233
Muhamed Isa, Robert och två tjänare vid glödelden 240
Jaken vändes på rätt köl 248
Den vilda jaken 249
De första tibetanerna 264
Puntsuk och Tsering Dava 265
Vi smälta is för att gifva djuren att dricka 281
Muhamed Isa framför sitt tält 292
Tang-jung-tsaka, sedd från La-ghjanjak 297
Min improviserade kälke 317
Ett par af våra bärare på isen 324
Rast midt på sjön 325
Tre af Hladje Tserings tjänare 347
Ngurbu Tundup, postmannen från Gjangtse 353
Hladje Tsering återvänder till sitt land 356
Våra jakar 369
La-rocks pass med röse och vimpelstång 385
Ett hus i byn Rungma 392

Lamo-tang 393
Brahmaputra från Lamo-tangs klippstig 394
Taschi Lamas hus i Tanak 395
Tibetanska skinnbåtar 401
Pilgrimer, drifvande utför Tsangpo 404
Båtar i drifisen 405
Röda galleriet vid festspelens gård 425
Utsikt från min loge 433
Maskerad lama och Dansande lama 435
Lama i hjortmask 437
En nunna som sjunger 455
Dörrvaktaren vid Tsong Kapas tempel 464
Ingången till den femte Taschi Lamas grafkor 465
Det inre af ett grafkor 468
Altarbordet i den femte Taschi Lamas grafkor 469
Taschi Lama, påfve i Taschi-lunpo 472
Några af de täflande ryttarna på besök i min trädgård 480
Kineser med drakar och papperslyktor 485
Fasaderna af tvenne grafkapell 489
Kvinnliga pilgrimer från Nam-tso 500
Pilgrimer från Kamba-dsong 501
Vallfärdande kvinna från Nam-tso 505
Munkarnas kök 508
Lama med tekanna samt Hur teet bäres omkring till munkarnas celler 509
En studietimme i Kandjur-lhakang 513
Föreläsning för noviser 517
Läsande lama med "dortje" och ringklocka i händerna 520
Lama med tempeltrumma 521
Lama blåsande flöjt 524
Lama med snäckhornet 525
Kinesisk köpman i Schigatse 529
En del af Schigatse 537
Taschi Buti, kvinna i Schigatse 540
Borgarkvinna i Schigatse 541
Ung dam i Schigatse 544
Dansande pojkar med trummor 545
Borgare i Schigatse 548
En lama i Taschi-lunpo 549
En tiggarlama 552
Barn i Schigatse 553
Pilgrimer i en portal i Taschi-lunpo 561
Grupp af lamas 565
Taschi Lama på väg till en ceremoni 569
Tarting-gumpa 575
Tarting-gumpas nedre och öfre komplex 579
Sego-tjummo-lhakang i Tarting-gumpa 581
Gandän-tjöding-gumpa 587
En ung lama 591

En gammal blind stafkarl i Taschi gembe 593
Nyfikna damer 597
Kringvandrande tiggare med ett snurrande dingeldangel 600
Buddabild och inskription i granitväggen vid byn Lingö 604
Ena båthalfvan färdig till flodmätning vid Dok-tju (Lingö) 606
Tibetaner i Tong 607
Lama i Tong 609
Lung-gandän-gumpa 611
Klostret Linga-gumpa sedt nedifrån dalen 617
Linga-gumpa uppifrån 621
Lama med trähandske 628
Ung lama 629
Bymän i Govo 641
Ung tibetan 645
Den frusna älfven ofvanför Tjomo-sumdo 649
Första lägret nordväst om Tjang-la-Pod-la 653
Largäp-nomad 655
Largäp-nomad 657
Tiggarlama med flöjt och trumma af människoben och människoskalle 659

Förra delens innehåll.

1. Simla 1
2. Utrustning och uppbrott från Srinagar 32
3. Vägen till Leh 58
4. De sista förberedelserna 75
5. Uppbrott mot Tibet 93
6. Till platålandets rand 109
7. Öfver Kara-korums kam 127
8. Till »Lake Lighten» 143
9. I storm på sjön 156
10. »Antingen i vargarnas gap — eller ett skeppsbrott» 175
11. Stora förluster 192
12. I okändt land 212
13. Olycksdagar 227
14. I vildjakens land 244
15 De första nomaderna 262
16. Våra öden på vägen till Bogtsang-tsangpo 281
17. Ödemarkens jul 301
18. Tio dagar på isen af Ngangtse-tso 315
19. Tillbaka mot norr! 332
20. Framåt genom det förbjudna landet! 347
21. Öfver Transhimalaya 366
22. Till Brahmaputras strand 381
23. I båt utför Tsangpo. — Intåget i Schigatse 398
24. Nyårsfesten 415
25 Taschi Lama 441
26. Öfversteprästernas grafvar 456
27. Tibetanska folknöjen 473
28. Munkar och pilgrimer 487

29. Ströftåg i Taschi-lunpo. — De dödas väg 507
30. Vårt lif i Schigatse 529
31. Politiskt trassel 554
32. Tarting-gumpa och Taschi-gembe 575
33. Raga-tsangpo och My-tju 594
34. Vägen upp till Linga-gumpa 613
35. I mörker inmurade munkar 626
36. Öfver Tjang-la-Pod-la 641

Karta öfver TIBET

Efter D:r Sven Hedins originalkartor
utarbetad vid
GENERALSTABENS LITOGRAFISKA ANSTALT
af
Löjtnant C.J. OTTO KJELLSTRÖM.

Skala 1:3 000 000.

0 50 100 Kilometer

D:R SVEN HEDINS RESOR:
1906–1907 1907–1908 1896, 1900–1902
De röda siffrorna angifva lägerplatserna. Höjdsiffrorna i meter.
Oceanisk vattendelare.

Albert Bonniers Förlag, Stockholm

Tryckt vid Gen. Stab. Lit. Anst. Sthlm.

Carlande

6000308806
Göteborgs Universitet